

Történelmi parlament – parlamenti történetek

Magyar nyitány

Régi képviselők a T. Házból (1985-1990)

Avar István, Bánffy György,
Biacs Péter, Bozsó Jánosné,
Debreczeni József,
Fekete János, Gágyor Pál,
Kállai Ferenc, Király Zoltán,
Miskó István,

Morvay László, Nemes Tamás,
Nyers Rezső, Pozsgay Imre,
Roszik Gábor, Rujsz Lászlóné,
Sebők János, Südi Bertalan,
Sztrapák Ferenc,
Tamás Gáspár Miklós...

Köszönet a támogatásért

Készült az Axel Springer-Magyarország Kft.-nek és az AS-NYOMDA Kft. Szilády Üzemének (Kecskemét) támogatásával.

A szerkesztő köszönetet mond az Országgyűlés könyvtára, irattára, az Axel Springer-Magyarország Kiadó, a Bács-Kiskun Megyei Katona József Könyvtár, a 24 Óra és a Petőfi Népe szerkesztőségi archívuma, a Pallas Páholy, a klubhalo.hu, az MTI segítő közreműködéséért, a megnevezett és névtelenül szereplő fotósoknak a képekért. (A képek részben az országgyűlési képviselők magán-gyűjteményeiből valók. Elnézést kérünk azoktól a fotóriporterektől, akiknek nem tudtuk azonosítani a nevét, és így adósak maradtunk a szerzőség feltüntetésével is). Az 1985-ös választási adatok forrása – Hubai László: Magyarország XX. századi választási atlasza. Napvilág Kiadó, 2001. II. kötet

A könyv bevételét a törlesztendő költségeken túl az éhező gyermekek alapítványi megsegítésére fordítjuk – A kiadó.

Történelmi parlament – parlamenti történetek

MAGYAR NYITÁNY

Régi képviselők a T. Házból

(1985–1990)

Volt országgyűlési képviselők emlékezései

Sztrapák Ferenc interjúival

TURULPRESSZ

Tata, 2007

POSTAX

Interjúk és szerkesztés Sztrapák Ferenc

Szerkesztők Sándor Mária, Torda István, Zöldi László

Politikatörténeti lektor Hubai László

A kötetet tervezte Gyergyák Bence

A borítót tervezte Csukán Sándor

Címlapképek

Grnák László díjnyertes fotóján Kádár János MSZMP-főtítká és az állampárt-nak egyre kellemetlenebb Király Zoltán képviselő (A Kádár–Király című felvétel az Év fotója lett 1987-ben.)

Roszik Gábor ellenzéki képviselőjelölt győzelme 1989. július 22-én
Fotó: Winkler Csaba

ISBN 978 963 06 3256 0

Copyright © dr. Sztrapák Ferenc
Minden jog fenntartva!

Kiadó Turulpressz Bt., Tata

Ügyvezető dr. Sztrapák Ferenc

e-mail postmaster@turulpressz.t-online.hu

A kiadó minden utánkölési, reprodukálási, tárolási jogot fenntart

Készült AS-Nyomda Kft. Szilády Üzem

Felelős vezető Boros Gábor

SZTE Egyetemi Könyvtár

J000577419

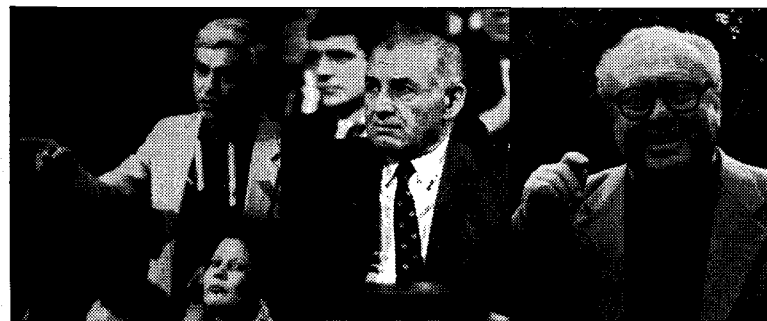

A tartalom képjegyzéke

1. Király Zoltán a Parlamentben érvel
2. Nyers Rezső államminiszter / Fotó: Tóth Sándor
3. Kórház és kert. Kállai Ferenc otthon
4. TGM: Százerek vitakoztak az alkotmányról / Fotó: Fodor Zsolt
5. Nem sokkal az öngyilkosság előtt Miskó István / Fotó: Tóth Sándor
6. Südi Bertalan tűz is volt
7. Aki szobrot kapott: Gajdócsi István
8. Kádár főpapi gyűrűben / Fotó: Tóth Sándor
9. Az MDF sátorverésének 20. évfordulóján / Fotó: Szász András
10. Kohl német kancellár a Parlamentben
11. Búcsú a szovjet tankoktól
12. Fodor István útja és mérlege

Tartalom

- 9 **Előszó** · Bayer József
- 11 **Bevezető sorok...**
- 13 **I. FEJEZET · NÉGYSZEMKÖZT**
- 15 **A TÖRTÉNELEMEL**
- 15 **Avar István** · Itt élni kellett
- 21 **Az első lövést követte volna a többi**
- 27 **Bánffy György** · A történelem ismételte önmagát
- 41 **Az egyik győz**
- 44 **Debreczeni József** · Mégiscsak történt valami ebben az országban
- 51 **Mellettem loholt a III/III-as**
- 54 **Fekete János** · Pénz és politika
- 72 **Guruló dollárok**
- 77 **Iványi Lajos** · Egy kuláki vadék zöldbáró az ellenzékek összezárv
- 82 **Május 1-jére már ingyen birkáért jöttek a pártok**
- 82 **Kállai Ferenc** · A történelem dramaturgiája
- 89 **Király Zoltán** · Letaglózó paktumok
- 110 **Volt egyszer egy fenegyerek, akivel nem tudtak mit kezdeni**
- 110 **Morvay László** · A mór mehet? A mór megtette kötelességét
- 120 **Nemes Tamás** · A Parlament marad!
- 133 **Egy helyesbítés két tételben**
- 136 **Nyers Rezső** · Láthatatlan internacionálé
- 155 **Szigorúan bizalmas!**

X 47391

- 160 **Pozsgay Imre** · Vizsga demokráciából
171 *Lady Thatcher, Gorbacsov...*
174 **Tamás Gáspár Miklós** · A rendszerváltás névadója
199 *Gyűlölték bennem az ellenzékit*
203 **II. FEJEZET · KÉPVISELŐK, DRÁMÁK**
205 **Balogh László** · Mindig párton kívül
208 **Kóka Rudolf** · Voksbumerang
Megszavaztam a törvényt, engem pedig kirúgtak
217 **Kovács András** · Békés búcsú
229 **Lakatos László** · Intő jelek
236 *Sikertelen visszahívás*
241 **Miskó István** · Az öngyilkos képviselő példázata
(Tanács István könyvéből)
254 **Németh Kálmán** · Felszámolt pártfelügyelet
259 *Krumplis tésztá a vád*
262 **Roszik Gábor** · Első ellenzéki a T. Házban
Visszahívások módszertana
277 **Sebők János** · A szabad beszédű tábornok esetei
A hadsereg erőszakos bevetése?...
292 **Südi Bertalan** · Visszaélésekkel hadakozó
319 *Így ejtették túsul S.B.-t*
323 **Gajdócsi István** · A „túszejtő”
Kérésztezett tervek
329 **Sziráki András** · Kihagyott privatizáció
Miért államtitok?
338 **Sztrapák Ferenc** · A kijárási diszkrét bája
351 *Hol vannak az akták?*

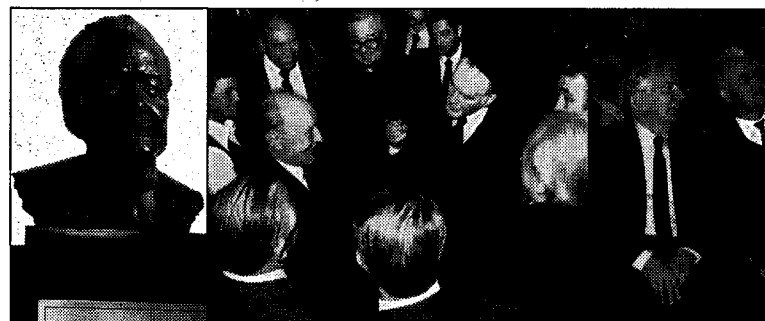

4.

5.

6.

- 358 **Varga Miklós** · Önvédelmi fegyverek veszélye
Legyőzte a „kiskirályt”
367 **Vodila Barna** · Nyitott lakásajtó
377 **Winkler László** · Álmatlan éjszakák
Nincs-e körbezárva a T. Ház?
405 **Gágyor Pál** · Levéltörténelem
409 *Tiszteletreméltó George Bush Elnök Úr!*
414 **Horváth Ferenc** · Kikapcsolt kamerák
421 **Horváth Sándorné** · A fordulat vesztesei
426 **Kiss István** · Nincs válasz
„Egy próféta sem kedves volt az ő hazájában”
383 **III. FEJEZET · KÉRDÉSEK ÉS VÁLASZOK**
(Körinterjú)
431 **László Béla** · Rendszerváltó Parlament
385 **Blacs Péter** · Képviselők sorsa itt és ott
441 **Movik Lászlóné** · Elkerültük a polgárháborút
Vita a pénzügyminiszterrel
391 **Bozsó Jánosné** · Mosdókban öltöztünk át
446 **Reidl János** · Volt Nemzeti Kerekasztal, de mi is kellettünk
Egyre radikálisabb merészség
395 **Dudla József** · Rendkívüli volt a helyzet
Egyre radikálisabb merészség
401 **Fehér Tibor** · Iránytű a lelkiismeret
Nem félek, de félttem a jövőt

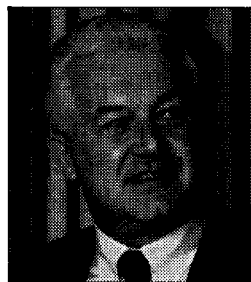
7.

8.

9.

- 453 **Rujcs Lászlóné** - Az ellenzék...
 457 **Sasvári József** - Igazi választás...
 460 **Feloslás – határidő előtt...**
 463 **Simon Ernőné** - Mondjon le...
 469 **Técsy László** - Egy boldog ember...
 475 **Tóth Antal** - Ahol fát vágna...
 478 **Tóth László** - Napraforgó...
 482 **Vassné Nyéki Ilona** - A múlt...
 491 **Kié a felelősség?**
 505 **A Magyar Köztársaság**
 509 **Béküljünk meg egymással!**
 517 **Macskakörömben**
 529 **Képviselők névsora**
 535 **Bihari Mihály** - Alkotmányos...
 549 **Utószó helyett**

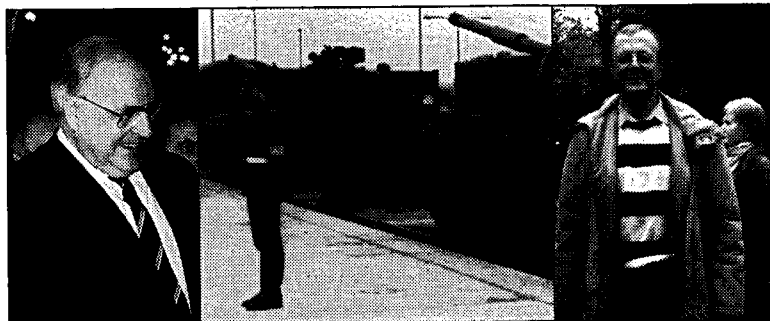
Előszó

Bayer József az Axel Springer-Magyarország ügyvezető igazgatója

A hazai rendszerváltás is jól példázza, hogy a történelem mindig átmenetekből áll. Talán észre sem vesszük alkalmasint, hogy milyen sorsdöntő korszak nyitányát éljük át. Utólag már elemezgethetjük, hogy helyesen cselekedtünk-e annak idején. Csaknem húsz év elteltével könnyebb állást foglalni abban, hogy milyen döntést kellett vagy kellett volna hozni. De éppen akkor helyesen választani a különböző irányokba vezető utak közül, amikor a tovatűnő történelmi pillanat erre lehetőséget ad, sőt haladéktalanul kényszerít a választásra – nos, ez nem is olyan könnyű dolog. Éppen az adja az emberi nagyságot, hogy ki hogyan találja meg azokat a módokat, amelyek legjobban szolgálják a kisebb-nagyobb közösségeket, az országot. A rendszerváltás alaptörvényeit meghozó országgyűlési képviselők felül tudtak emelkedni egyéni érdekeiken, hiszen legtöbbször előre lehetett látni, hogy a parlamenti ciklus végével lezárul politikai pályafutásuk is. Olyan törvényeket szavaztak meg ugyanis a demokráciáért, amelyek szinte biztosra vehetően kizárták, hogy a nagy többségüket ismét megválasszák – éppen az általuk törvényesített – új körülmények között. Ezért is érdekes, hogy mit mondanak a fordulat periódusáról az egykori törvényhozó testület tagjai.

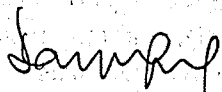
Megtörtént-e Magyarországon a rendszerváltás? A gazdaságban – szemben a szocialista köztulajdonnal és a térvutasításos, központi bürokráciával – kialakult a magántulajdon és a piac dominanciája. S még ennél is „mélyebb volt a fordulat: a diktatúrát demokrácia, a kommunista párt politikai monopóliumát több párt versenye váltotta fel” – írja a nemzetközileg elismert közgazdász, Kornai János professzor nemrég megjelent tanulmányá-

ban. Így néz ki nagyon tömören a „szükséges és elégséges feltételek” egzakt számbavétele.

Más megítélés alá esik, hogy ki hogyan bánt a javakkal. Zabolátlanul, tékozlóan és önös érdekből avagy előre nézve, humánusan és mások életére is tekintettel? Ebben a kötetben nem találunk olyan volt országgyűlési képviselőt, de az egész parlamenti névsort böngészve sem, aki a száz leggazdagabb ember toplistáján vagy annak megközelítő tájékán szerepelne. Túl közel voltak a tűzhoz; és erős önkorlátozással visszafogták, szemérmesen távol tartották magukat, nehogy szó érje a ház elejét? Egyikük utólag bevallja, ha vezérigazgatóként él annak a cégnek a privatizálási esélyével, amelyet felkínált az élet, akkor nem csupán saját anyagi boldogulását alapozta volna meg, de ezerrel több munkahelyet is meg tudott volna menteni. Az átmenet idején hozott döntéseket mindig az utókor hitelesíti. A rendszerváltás utókorának – beleértve természetesen a mai olvasókat, újabb korosztályokat is – készült ez a könyv. Az interjúk szerzője s egyáltalán a visszaemlékezések inspirálója és gondozója Sztrapák Ferenc – aki csaknem másfél évtizedet dolgozott a cégünkél, és több lap főszerkesztője is volt – másfél ciklust töltött a Parlament falai között az izsáki választókerület (Bács-Kiskun megye) képviselőjeként. Az elmúlt években azzal az „anyaggyűjtési” előnnyel vágott neki a vállalkozásának másokhoz képest, hogy felkérésére talán könnyebben megnyílnak az egykori képviselőtársak. De maradtak bizonytalankodók, sőt elzárkózók is. Az eddigi eredmény: egy kötetnyi hiteles, drámákat és fel szabadultságot egyaránt érzékeltető írás, információs élményekkel bőven szolgáló olvasmány. Remélhetőleg a folytatás sem várat magára sokáig. Hátha arra ösztönzi ez a könyv az Országgyűlés többi volt tagját is, hogy a nyilvánosság elé tárja emlékeit.

Hasznos időutazást kíván a tudományos minősítések szerint történelmi jelentőségű parlament megszólaló képviselőivel:

Dr. Bayer József

Bevezető sorok a rendszerváltás Parlamentjének megidézéséhez

Az elmúlt csaknem 2 évtizedben többféle értékelés jelent meg a rendszerváltás alaptörvényeit megalkotó Országgyűlés munkájáról. Az egyik legfrissebb, a képviselők jelenlétében elhangzó összegzést a Ház megbízott elnöke mondta el a ciklus idő előtti beárulásának alkalmából 1990. március 14-én. Mondhatni tehát, hogy Fodor István még azon melegében tette mérlegre nem egészen öt esztendő tevékenységét. Az úgynevezett történelmi távlatot még nélkülöznie kellett a záróbeszédnek, de a demokráciához tartozó széles nyilvánosságot már nem.

Eszerint a félidőn túl, de még a pártállam működésének idején, 1987 decemberére sikerült elérnie a Parlamentnek, hogy végérvényesen szakítson a politikai függőséggel. Az ezt követő időszak „legfontosabb jellemzőit három pontban lehet összefoglalni:

1. Megkezdődött egy gazdasági reform előkészítése olyan törvények elfogadásával, melyek részleteikben lehet, hogy a továbbiakban kiigazításra szorulnak, de koncepciólagosan ezen Országgyűlés mandátumán időben is túlmutatva már a gazdasági rendszerváltás alapelveinek is tekinthetők.

2. Az Elnöki Tanácsnak a törvényalkotásban az Országgyűlést helyettesítő jogköre minimálisra szűkítésével összeomlott egy idejét múlt jogalkotási rendszer. Romjai tengernyi munkát ontva csaknem maguk alá temették az Országgyűlést. Egyre inkább érzékelhetővé váltak azok a feszültségek, amelyek az elvégzendő munka mennyisége és a működési feltételek között voltak, (ezek feloldása) olykor emberfeletti erőfeszítést kívántak.

3. Megkezdődött az Országgyűlés politikai polarizációja, amely nem egyszerűen új színfoltot jelentett, hanem a továbbiakban a politikai csoportok, az Országgyűlés bizottságai mellett, az ülészakokra való felkészülés meghatározó színterévé váltak”.

Bihari Mihály alkotmányjogász, politológus távlatosabb értékelése szerint, amely az új évezred első évtizedének derekán kapott nagyobb nyilvánosságot: „az átmenet parlamentje vállalta a parlamenten kívül megszerveződött hatalmi centrum (a Nemzeti Kerekasztal) egyezményeinek törvényi keretekbe foglalását, ezzel történelmi jelentőségű feladatot látott el a rendszerváltás előkészítésében és végrehajtásában. Bár az átmenet parlamentje nem volt önálló politikai erő, mégis a rendszerváltás legfontosabb politikai színterévé vált azáltal, hogy a kerekasztal-tárgyalásokon elfogadott meg egyezéseket törvényi szintre emelte, a politikai egyezményeket legalizálta. (Hasonlóképpen az 1848. évi áprilisi törvényeket elfogadó nemesi-rendi parlament működéséhez, mely elfogadta a híres áprilisi törvényeket.) ... Az alkotmányos rendszerváltást megvalósító döntések 1989-ben születtek meg.” (Alkotmányos rendszerváltás)

A Magyar nyitány című kötetünk terjedelmi arányaiban is igyekszik reprezentálni a képviselők politikai (MSZMP-tagok, pártön kívüliek, függetlenek, ellenzékiek) és földrajzi kötődését. A fekete és fehér között sok árnyalat tűnik fel. S mivel a szerkesztő bevallotta a Bács-Kiskun megyei körülményekhez állt közelebb, az innen vett esetek mutatják leginkább a rendszerváltást megelőző társadalmi modell csődjét.

Kik emelték törvényi szintre a nagy társadalmi-gazdasági fordulatot megvalósító döntéseket már a Nemzeti Kerekasztal kialakulása előtt, majd a tárgyalások és politikai kiegyezések hatására? Milyen szerepük volt az országgyűlési képviselőknek *Bihari Mihály* szavaival szólva „a politikai rendszer forradalmi jelentőségű – de nem forradalmi jellegű – átalakításában”? Mi történt a T. Ház falai közt, és mit gondol a történekről a volt képviselők egy része? Mi lett velük az átmenet után?

Olyan kérdések sorakoznak, amelyekre egyre többen fogják keresni a választ az idő múlásával. A történelmi jelentőségűvé vált 1985–90-es Parlament arcainak és emberi történeteinek felidézésével illyesmire tesz kísérletet ez a könyv. (Sz. F.)

I. Négy szemközt a történelemmel

Mint a levegő, amely magától értetődő módon körülvesz bennünket, olyan természetes, hogy mindennapjaink az alkotmány és bizonyos törvények közegében telnek. Ezek a demokrácia, az új tulajdonformák és a piaci verseny lehetőségeivel telítődtek az 1980-as évek vége óta.

Mindannak a törvényes alapjait, amelyek a Magyar Népköztársaságot felváltó Magyar Köztársaság életét ma is megszabják, jó részt az 1985–90-es Parlament rakta le. Ezzel az örökséggel lehet jól és rosszul élni, de nem lehet nem tudomást venni róla, meg nem történné tenni. A puhuló proletárdiktatúrát és a „létező szocializmust” felváltó tőkés-polgári berendezkedés magyarországi forrásvidekén járunk, a rendszerváltás kezdeti, meghatározó, drámáktól sem mentes idején.

Vannak, akik óvtak ettől a visszatekintő úttól, hiszen alig két évtized nem nyújt kellő távlatot a fölméréshez. Mégis neki kellett vágni a fölfedezésekkel kecsesgető vállalkozásnak. Egyre kevesebben élünk ugyanis az 1990-es első szabad választásnak törvényes teret nyitó országgyűlés tagjai közül. Tudjuk, a halál, mindenféle betegség no meg a felejtés nagy úr. A memóriavesztés és emlékezetátprogramozás olykor még az erejük teljében levő kortársainkat sem kíméli. S mire emlékeznek majd a következő, még újabb nemzedékek?

Minden vagy csaknem minden elérhető képviselőtársamat felkértem az emlékezésre. Túl sok levél érkezett vissza: a címzett ismeretlen. Mindenkiel beszélgettem, aki reagált a hívó szóra. Mindegyikünk sorsa felelettel szolgál arra, hogy mennyiben tér el a méltán történelminek nevezett 1985–90-es Országgyűlés az előzőektől, milyen csatákat lehetett és kellett vívni a mandátumért, milyen erők játszottak közre a rendszerváltásban? A válaszok igen különbözőek. Szerencsére. (Sz. F.)

Esküt tesznek a Németh-kormány új miniszterei / Egy hagyatékából került elő nemrég a magas, félbehajtott, majd kisímitott fotó. Volt képviselőtársunk haláláig őrizte a felvételt, amely azt örökíti meg, hogy az Országgyűlés 1989. májusi ülészakán az új miniszterek leteszik a hivatali esküt: (balról jobbra) dr. Békesi László pénzügyminiszter, dr. Glatz Ferenc művelődési miniszter, dr. Horn Gyula külügyminiszter, Horváth Ferenc ipari miniszter, dr. Hütter Csaba mezőgazdasági és élelmiszerügyi miniszter és dr. Kemenes Ernő, az Országos Tervhivatal elnöke. A mögöttük álló sorban látható Straub F. Brúnó, az Elnöki Tanács utolsó elnöke, Németh Miklós miniszterelnök, Nyers Rezső államminiszter...

MTI Fotó: Manék Attila

Itt élni kellett

Avar István

Az első lövést követte volna a többi

Az egykori Erzsike presszó utódintézményét választottuk a találkozó helyszínéül a Színház- és Filmművészeti Egyetem bejárata mellett. Avar István színművész, aki 17 esztendőig volt országgyűlési képviselő; 75. életévébe lépve is feszes időbeosztás vezet. Eppen felvételiztet a szomszédban, s ide szokott beugrani déltájban egy gyorsan elkölthető levesre. A forgalmas Rákóczi útra néző, meszaróablak mellett ülünk épp az egyik, diszkózenét árasztó hangszóró alatt. A Nemzet Színesze kérően felemeli a kezét; s a kedvéért előzekényen mérséklük a hangerőt. De máris másfelé fordul a tekintete, az ajtón kilibbenő szőke lányra lesz figyelmes: – Az előbb volt nálunk felvételi vizsgán. Ha minden sikerül neki, lesz návale egy kis munkánk, mert Hollandiából jött haza, ahol a születésével él; s már idegen akcentus érződik a kiejtésén. Hát, jól mutatna majd a színpadon – jegyzi meg. A jövő tüneménye nem néz vissza, az ígéretes színpadi jelenség oda. Mi pedig zavartalanul elmerülhetünk a magunk sorsában. Az 1985-ös választáson újabb – s egyben utolsó – parlamenti ciklusát kezdhette meg Avar István. **Budapest. 17. sz. választókerületében a 16 269 voksból 15 260 bizonyult érvényesnek; s ezek 65,1 százalékával jutott ismét, immár negyedszerre mandátumhoz. Hadd álljon itt róla színész kollégája (és 1985-90 között képviselőtársa), Kállai Ferenc tömör jellemzése: „Ő számomra olyan, mint Horatio. Mindig ott van, ahol segíteni kell. Egész lényéből tartalmas férfiasság árad. Fiatalos, emberszerető, és nem utolsósorban kiváló színész.”**

1 Avar: kijátszottam magam (Bóta Gábor interjúja. Vasárnap Reggel, 2005. május 8. 7. old.)

Első szavam a megkésett gratulációé: 2001 elején a Nemzet Színésze lettél. Az egyik információ szerint „állítólag tíz perc elegendő volt, hogy a nemzet színészeiből álló zártkörű klub” a tagjai közé fogadjon.² Mire kellett tíz perc?

Ugyan! Néhány pillanat műve volt a döntés. Úgy tudom, hogy miután fölítették a kérdést, azonnal és egyhangúlag megszavazták felvételemet a társaim. Igaz, amikor létrehozták ezt a címet, szóval először, az első körben lemaradtam. De most gyorsan ment minden.

Találtam egy talányos mondatot is ugyanitt: „A sokakat – nem a színészi életmű okán – meglepő döntés messziről indított pályát jutalmazott.” Mi van emögött?

Nekem annak idején többször a képembe vágták, hogy kiszolgáltam a rendszert. Csupán megjegyezni szeretném, hogy aki akkor ebben az országban élt, valamiképpen kiszolgált a Kádár-rezsimet. Mégpedig azon oknál fogva, hogy itt élni kellett. Dolgunk, munkánk volt, ami hozzátartozik az élet rendjéhez. Ilyen egyszerű ez. Én nem voltam párttag, de mindenki azt hitte, hogy a legvéresebb kommunista vagyok. Föl sem tételezte senki emberfia, hogy sohasem léptem be a MSZMP-be, se az előd-, se az utódszervezetébe. Sőt, külön politikai oktatásban sem volt részem. Természetesen, ha nagyon akarom, mindenbe bele lehet magyarázni bármit, akár kedvenc szerepembe, a György barátba is; pedig a darab 1500-ban játszódik. Csak-csak lehetett valami előzmény, jel, ráutaló magatartás! Legalább egy kis közösségi, társadalmi munka?

Egyszer három hónapig szakszervezeti bizalmi tisztséget töltöttem be a Pécsi Nemzeti Színházban. Az öltözőtársaim, *Tomanek Nándi* és a többiek letepertek a közös öltözőben, és addig györmöszöltek, rugdostak, amíg el nem vállaltam a feladatot. De aztán törlesztettem nekik! Rendre beszédtem a tagdíjat, s ebből – a magamét is beleértve – fizettem a számlát, amikor meghívtam őket egy kis piázgatásra. A hiányra, persze, már az első negyedév pénzügyi zárásakor fény derült. Az egyik este, előadás közben

közöltem velük: „Tartóztok a szakszervezeti tagdíjjal?” „Hogy lehet ez? Hiszen befizettük!” – csodálkoztak nagyon. „Hát mit gondoltok, miből ittatok?” – kérdeztem, mire leváltottak. Ez volt az előző évi összes funkcióim, az előző évi tagdíjaim, az előző évi tagdíjaim. **Hogyan lettél az Országgyűlés tagja?**

Meghalt a budapesti VII. kerületben az öttani képviselő.³ Föl sem merült bennem, én lepődtem meg a legjobban, hogy engem szemeltek ki a helyére, mint utólag kiderült. Áprilisban a Nemzeti Színház akkori igazgatója, *Marton Endre* és a párttitkár, *Doba Ferenc* szólt, hogy be kellene mennem a budapesti pártbizottságra. „Teljesen fölösleges. Ha azt akarjátok, hogy lépjek be a pártba, minincs az a pénz, amiért megteszem” – válaszoltam. „Nem arról van szó” – mondták. „Hát akkor miről?” „Ha odamegy, majd megtudod” – felelték. Nem hagyott békén a dolog, megkérdeztem *Major Tamást* is: „Menj csak be egész nyugodtan!” – biztatózott. Elindultam a Köztársaság téri székházba. Leültünk, és közölték velem: szeretnének parlamenti képviselőnek jelölni az időközi választásra. Azt hittem, hogy mindjárt kiesek a fotelból, de annyira meglepődtem. De kíváncsi is voltam: „Tessék nekem megmondani, hogy miért éppen én?” – érdeklődtem. A lényeg: úgy tudják, hogy konstruktív gondolkodású és népszerű vagyok, nekik ilyen ember kell. „De nekem gőzöm sincs a politikáról” – bevettem közébe. „Nem baj, majd megtanulja” – válaszolták. Emiatt neveztem én magam utólag T-betűs képviselőnek, miként a tanuló autóvezető is kiteszi kocsiára a figyelmeztető jelet.

Mivel járt a T-betűs megkülönböztető jelzés? Talán a naivitás számlájára írták, amikor kilógtam a sorból. Mert 1973-ban, már a legelső plenáris ülésen, amelyen részt vettem, ellenszavaztam. Nem fogadtam el *Csanádi* közlekedési miniszter válaszát, mert nem egészen a valóságot mondta. Azt hittem, hogy sokan leszünk, hiszen körülöttem mindenki zúgolódott, de amikor *Apró Antal* házelnök szavazásra szólította fel a társaságot, csodálkozva vettem észre, hogy végül

² Portré. Avar István, a nemzet színésze (HVG. 2001. február 24. 114. old.)

³ Mihályfi Ernő (1898–1972). 1947–1972: országgyűlési képviselő, 1949–1972: az Elnöki Tanács tagja, 1949–51 majd 1958-tól a Magyar Nemzet főszerkesztője haláláig.

„Mért a moszkovita *Rákosi Mátvás* hívei baloldalinak mondták magukat! Lejárátódott a bal, de a jobb is. Mind a két hovatartozás egyfajta minősítésbe ment át, sértésként használják. Pedig lehet mi van akkor, ha az ember ide, oda vagy épp középre tartozik? Már megjelent az egyik kedvenc történetem nyomtatásban, de újra elmondom, mert fölöttébb jellemző: 1989 nyarán,

a kerekasztal-tárgyalások idején az egyik kolléga leámadozott: „Neked nem zsenánt, hogy a *Kádár-rendszer* alatt kaptad a kitüntetéseidet?” Mondom: „Nekem nem, de neked miért?”⁵¹

Mi történt négy évvel korábban, 1985-ben?

Új arcok jelentek meg a Parlamentben. Vártam már a változásokat. 1973-ban, amikor az Országgyűlésbe kerültem, öreg veteránok vettek körül. Még a '40-'50-es évekből maradtak itt. Beültünk a padosorokba, és fél óra múlva azon mosolyogtunk, ahogy ki milyen jóízűen szunyókál a közelünkben. Lassan hozzászóltam az unalmas látványhoz. De aztán a kettős és többes

jelölésekkel megszűntek a bebetonozott helyek.

Ki volt az ellenfeled?

Finta József, a neves építész, számos díj és kitüntetés tulajdonosa, a műszaki tudományok doktora. Ismert szakember, aki híressé vált épületeket tervezett a Belvárosban is. Minden okom megvolt rá, hogy a jelölőgyűléseken őt ajánljam a választópolgárok figyelmébe. Szóval, mellette szólaltam fel, mert megértem melte. Másrészt pedig azért, mert úgy éreztem, hogy már elég régóta járok a T. Házba. Nem sok kellett volna, hogy ő győzzön.

Végül a szavazatok 65,1 százalékát kaptam meg. A választás viszont azzal az eredménnyel járt, hogy folytattam a képviselői munkát, méghozzá a legizgalmasabbra fordult időszakban.

Milyen változásokra lettél figyelmes az Országgyűlésben?

Egyre gyakrabban fordult elő, hogy nem csak én szavaztam valami ellen. Sőt, meg is előztek a tiltakozásban. Ez abból következett, hogy megváltozott a Parlament összetétele, és mind

többben mérték vállalni, hogy hangot adnak a választóik véleményének. Feloldódott az a merevség, amely a korábbi örege-

51. l.m.: HVG: „Egyre gyakoribbá vált az a jelenség, hogy nem csak én szavaztam valami ellen. Sőt, meg is előztek a tiltakozásban. Ez abból következett, hogy megváltozott a Parlament összetétele, és mind

üket jellemezte. Fiatalabb, elevebb, lett minden. Folyamatosan olyan felszólalások és hozzászólások hangzottak el, amelyekre oda kellett figyelni, mert új szempontokat hangsúlyoztak. Hirtelen *Király Zoltán*, *Czoma László*, dr. *Horváth Jenő* nevére jut az eszembe, de említhetnék többeket is szép számmal. Más lett a Parlament hangulata, ami oda vezetett, hogy a ciklus második felében már a rendszerváltás törvényeiről vitáztunk az ülésteremben.

Ez zajlott a T. Házban. És kívülről?

Könnyen észre lehetett venni, hogy változások vannak születőben.

Különböző, sokat sejtető hírek szivárogtak ki az MSZMP külső, központi üléseiről. A kupola alatt, a folyosókon is azon vitatkoztunk: ki hogy értelmezi a fejleményeket, mi várható, mi lesz a következő lépés, kinek kell menni a hatalomból, ki jön.

Néhány év alatt több új kormányfőt ismertem meg, mint 1973 óta összesen.

Sűrűbben cserélődtek a miniszterek is. Tulajdonképpen a Parlamenttel együtt forrongott az egész ország, csak a

végéredményt volt nehéz elképzelni. Nem lehetett biztos az ember abban, hogy mi megy végbe a politikában, és végül milyen fordulat következik.

Voltak olyan jelek, amelyek azt célozták, hogy érezzük: úgysem fogják engedni, hogy az történjen, amit

szeretnénk. *Pozsgay Imre* pártján álltam; neki szurkoltam a vezetők közül, mert úgy láttam, hogy jól szövögeti a szálakat. Közben szorgalmasan megtartottam fogadóóráimat a kerületben,

szembesültem a nagyon is prózai, mindennapi gondokkal. Az is

igaz, hogy javarészt az idősebbek kerestek fel. Az öregek részben a maguk egyéni panaszait adták elő. S találkoztam olyanokkal is; akik csak azért jelentek meg, hogy közelről lássák a híres

színészt, megvárták, amíg mindenki elmegy, s előléptek egy kicsőkor virággal. Csak ezt akartam átadni – fűték hozzá.

Virágok és sorsfordító viták, érdekes végletek. Milyen tényezők játszottak közre, hogy végbemehessen a fordulat?

A kezdeményező hatás; a feltáruló lehetőség kívülről érkezett.

Az Egyesült Államok *Reagan* elnök; a volt színész vezetésével elérte, hogy – mint egy körbevett erődöt – kiéheztesse a Szovjetuniót, s így képtelenné váljon a fegyverkezési verseny esé-

olyes folytatására. Az új főtítkár, Gorbacsov kezdte járni a világot, reformokat vezetett be otthon, aminek a hatása nálunk issem múlt el nyomtalanul. Idehaza sűrűsödtek a számozdatok. Az állampárt is nagyobb nyilvánosságot engedélyezett a szigorúan bizalmasnak számító, nyugati cikkek fordítását tartalmazó kiadványoknak. Ezekhez hozzájutottunk, elolvastuk őket, javasítottunk róluk. Erősödtek a civil és a pártcsírákat magukban

hordozó szervezkedések.

Mit tartasz meghatározónak?

Nem soroltam fel mindent, de a nemzetközi és hazai dolgok összefüggését nehéz lenne megkérdőjelezni. Csak nézzünk a jövőképre, s egyértelműen világossá válik, hogy külső tényezők uralták a terepet. Az amerikai, nyugati befolyás erősödése és a szovjet zár megroppanása nélkül nem tartanánk itt. Ezért mozdultam, aztán már nevettem, amikor idehaza bizonyos csoportok maguknak tulajdonították, hogy hazaküldték az oroszokat. A világ egyik legnagyobb hadseregének katonáit! Valójában a nemzetközi erőviszonyok megváltozása miatt kellett kivonulniuk. Hála istennek, nem ugrottunk egymás torkának. Azon izgultam, nehogy egyetlen pisztoly elsüljön, mert követi a másikat, a többi. Be kell vallani, hogy féltünk: mi lesz, ha a munkások nem adják le a fegyvereiket? De ők is józanul viselkedtek; belátták, hogy az élet csak előre mehet a maga útján.

Mit tettél a Parlamentben, hogy ezen az úton járassunk?

Nem vállaltam szerepet, amíg nem láttam tisztán. Mindig is arra törekedtem, hogy ne csak a saját szövegemet ismerjem egy-egy darabban, hanem a teljes forgatókönyvet, a mű egészét, s abban a saját helyemet. Hozzá tartozik a képhez, hogy nem volt szerep-
vállalásom. Ezért aztán nem szóltam fel gyakran. Ha valaki előttem jelentkezve elmondta, amit én is gondoltam, inkább visszafogtam magam. Minek raboljam az Országgyűlés idejét?

Másképp kérdezek: mire vagy büszke?

Egyáltalán, büszke vagyok én? Végeztem a munkámat, intéztem a dolgom, amit kellett. Ezt soha nem tartottam külön említésre méltó érnyeknek, sokkal inkább kötelességnek. Tőlem telhetően megkezdtem elégét tenni annak, amit elvállaltam. Egyszer a bu-

dapesti pártbizottságra is be kellett mennem, mert nem tudtam másként pontot tenni egy feladat végére, amit a választókertületben kaptam. Akkor láttam először úgynevezett K-telefont, ez volt a forró drótos külön vonal a párt- és állami vezetők között. Mi már hatodik hónapja küszködtünk lent, helyben egy iskola nagyon is indokolt bővítésén, de a fővárosi tanács betartott. Az első titkár leültetett, előadtam, hogy miért jövök. „No várjál!”

Aztán látom, hogy tárcsáz, és ennyit hallók: „Zoli, Zoli, csipjétek meg magatokat! Igen? Na, azért!” – letette a kagylót, és el volt intézve a dolog. Egyébként kerültem az MSZMP-székházakat, hiszen nem voltam párttag. Megtehettem ezt is, még az is, hogy bemegyek, ha nagyon muszáj volt.

Jelen voltál Nagy Imréék újratemetésén?

Nem. Nekem Nagy Imre az egyik fájdalmas pontom: 1953-tól, amikor először lett miniszterelnök, s neki köszönhetően enyhültek az élet szorításai, mindig úgy éreztem, hogy ezt az embert tisztelni, szeretni kell. Amikor pedig megtudtam, hogy 1958. június 16-án kivégezték, összeszorult a szívem, s csak annyit tudtam mondani: sajnós, beteljesedett a végzete, mert volt bátorsága ujjat húzni az oroszokkal, a szovjet nagyhatalommal és annak kommunista pártjával, amelynek egykor tagja is volt. A temetés idején otthon ültem, néztem a tévéközvetítést a Hősök teréről. Egyszer csak megszólalt a nejem: „Pista, nem lesz ebből nagy baj?” „Hát, ha az lesz – válaszoltam –, akkor összepakolunk.”

De nem kellett csomagolni. Mit éreztél magadénak a rendszerváltoztatásból?

Az egészet, miközben borzasztóan drukoltam, nehogy ajtószul rontsunk a házba! Egyrészt azért, nehogy megszólaljanak a fegyverek. Másrészt óvtam volna mindenkit a kapitalizmus – szebben mondva, a polgári társadalmi rend – kritikátlan elfogadásától. Vigyázatok, mert én két évig munkanélküli szülők gyermeke voltam, és tudom, hogy ez mit jelent!

Folytathatjuk a sort, van harmadrészt is?

Igen. Még mindig nem tudom például, hogy nekünk volt-e igazunk, amikor elleneztük a bős-nagymarosi beruházás folytatá-

sát. Magam is elmentem a képviselőknek szervezett dunai hajóútra. Majdnem elsírtam magam, amikor láttam, hogy kiásták a határfolyó új, elterelő szakaszának medrét, s egy része már ki volt betonozva. Ami történt, azt visszafordítani nem lehet. Már csak az a kérdés: beletörődünk-e a változtathatatlanba? Képesek vagyunk-e elviselni, hogy miután kiléptünk a közös vállalkozásból, annak minden hasznát egykori partnerünk zsebeli be? Miközben egyre nagyobb szükség lesz az országnak újabb, s lehetőleg természetes energiaforrásokra.

Fel is szólaltál Bős-Nagymaros ügyében?

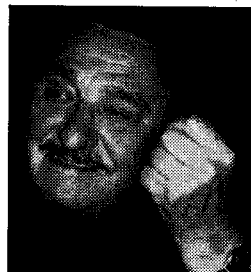
Kiderült, hogy a vitában egyaránt szervezkednek az úgynevezett párttagképviselek és a függetlenek is. A záróakkordhoz közeledve a sajtónyilvánosság bevonásáról vagy kizárásáról volt szó. A csoportülésünkön elhangzott, hogy valakinek föl kellene állni a plenáris ülésen, hogy javasolja az egyenkénti nyílt szavazást. Ez ugyan azzal járt, hogy nem jöhet be a sajtó, de mindenkinek állva kellett szavaznia, s mivel a tévé egyenes élőadásban közvetítette a fejleményeket, ily módon a nyilvánosság sem szenvedett csorbát. Én terjesztettem elő a javaslatot, ami aztán a rádió egyik kabarészerzőjét is megihlette. Lejátszódott, hogy egymás után mindenki felállítható a helyéről. **Félretéve a tréfát, mit üzensz az országgyűlési utódoknak?**

Amit már korábban is ajánlottam: Vagyis beszéljenek szépen magyarul! Aki a nyilvánosság elé lép hazánkban, annak ez kötelező. Ha nem tud, meg kell tanulnia. Joggal igényelhetem a tisztaság, érthető beszédet immár választópolgárként is. No meg a magam példájára hivatkozva. Én annak idején három hónap alatt voltam kénytelen leszokni a velem született palóc tájszólásról. Mielőtt fölvettem a Színművészeti Főiskolára, Egercsehiben voltam ifjú munkás a bányában. Az első órán Nagy Adorján, öreg tanárom azt mondta: „Na, ide figyelj, kisfiam, nyisd ki a pofád! A fogaid rendben vannak, de hogy tudsz te ilyen rondán beszélni?” – kérdezte. Ezt követően kaptam a kilencven napos határidőt. Ha akkor nem veszem komolyan a dolgot, végül beszédtanár sem lehettem volna itt; az egyetemen. Persze azt is nehéz elviselni, hogy minduntalan azzal foglalkoznak a képviselők, ki

mit mondott kire másfél évtizede vagy még régebben. Egyébként is tele van a parlament egymás pocskondiázásával. Nincs más érv, csak a másik besározása? Engem ennél sokkal jobban érdekel, hogy milyen lesz az unokáink sorsáról beszélgetés.

Függesztjük fel a nagymarosi építkezést!

Én elfogadnám Németh Miklós miniszterelnök elvtárs tájékoztatóját, de ha jól értettem, nem szerepelt a tájékoztatásban az, hogy addig függesztjük fel a nagymarosi építkezést. Az az érzésem, hogy ha a nagymarosi építkezést felfüggesztjük, akkor az ország is megnyugszik, és ha megkapjuk a beszámolót, akkor megszűnnek ezek a feszültségek. Úgyhogy én a magam részéről azért is írtam alá a listát. Tehát ragaszkodnék hozzá, hogy a beszámolóig függesztjük fel az építkezéseket. Köszönöm szépen (Taps) – Avar István felszólalásából az Országgyűlés 39. ülésén, 1989. március 8-án. Jegyzőkönyv 3289–3290. oldal.

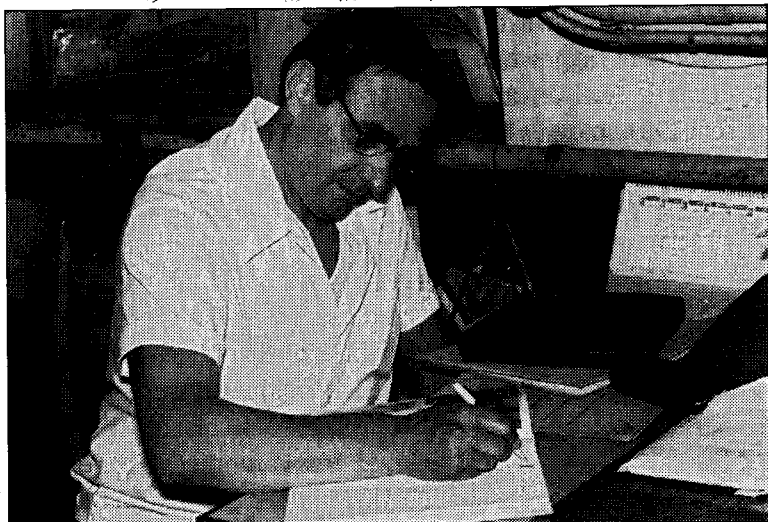

Névjegy

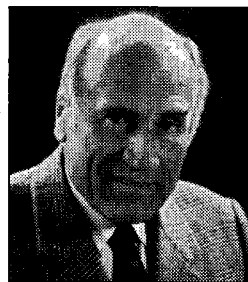
Avar István színész (Egercsehi, 1931. márc. 20.) Szülei: id. Avar István bányász, Boczán Piroska háztartásbeli. Végzettsége: Színház- és Filmművészeti Főiskola (1949–54). Munkahelyei: bányász Egercsehiben (1945–49), Pécsi Nemzeti Színház (1954–60), Madách Színház (1960–66, 1985–93), Nemzeti Színház (1966–85), nyugállományban 1993-tól. A Színház- és Filmművészeti Főiskola színpadi beszédtanára, 1987-től egyetemi tanár, 1988-tól tanszékvezető. Párt- és politikai elkötelezettsége: mindig párton kívüli, baloldali érzelmű. Közélet: országgyűlési képviselő (1973–90), a kulturális bizottság tagja. Kitüntetései: Jászai Mari-díj (1963, 1969), érdemes művész (1972), Kossuth-díj (1975), kiváló művész (1980), a Nemzet

Színésze (2001): Főbb szerepeiből 90-et sorol fel a Ki kicsoda? több kiadása: Pld.: Ádám (Sütő: Káin és Ábel); Stanley (Williams: A vágy villamosa); Szigligeti: Liliomfi, Tiborc (Kátóna: Bánk bán); Horatio (Shakespeare: Hamlet); Apa (Miller: Édes fiaim); Kruk (Sobol: Gettó), Von Walter (Schiller: Ármány és szerelem), Franz Orsini-Rosenberg (Shaffer: Amadeus); Választófejedelem (Kleist: Homburg hercege), Henrik (Márai: A gyertyák csonkig égnek); a filmek, tv-filmek közül: Hideg napok, A fekete város, Csillag a máglyán, Széchenyi napjai, A falu jegyzője, Kölcsey...
Családi állapota: nős 1960-tól; felesége: Gyapay Yvette. Gyermekeik: István (1962, a külügyminisztérium gépkocsivezetője); Unokái: Dániel (18); Ádám (16) *Hobbi:* kertészkedés a biatorbágyi telken.

2005. június 6.

Fogadóórán intézésre váró észrevételeket, kéréseket jegyez fel a képviselő, Avar István (1938–2001) a Magyar Hírlapban (1985. 06–07. 01) írták. 6. A Vasárnap Reggelben szerepeiről is szól: „Már Gellért Endre megmondta önnek a főiskolán, hogy sok pozitív szerepet kap majd, igazán azonban negatív szerepekben lesz sikere. És így is volt. Játszottam pozitív agrármérnököktől végéismérnökig, brigádfvezetőig sok mindenkit... Elkönyveltek. Játszottam munkásfigurákat, de tulajdonképpen nem sokat. Il. Józsefet ugyanúgy alakítottam, mint György barátot, mégis sokan a munkásszerp-körhöz kötik a nevem, és meg vannak győződve róla, hogy párttitkárok sorát játszottam, pedig párttitkár tényleg soha nem ösztöztak rám” (i.m.).

A történelem ismételte önmagát

Bánffy György

Álmomban sem hittem volna

Budapest, Batthyány tér, a felsővízvárosi kápolna múltat idéző műemlék épülete. Itt találkozunk. Szemközt a Kossuth tér, az Országház törnyos, kupolás látványa. A két tér között jegesen fodorózik a téli Duna, tovább- és továbbcsodorva az idő hullámaint. A kápolna alagsorában várja vendégeit az Angelika kávézó. Profán módon anyagi helynek lehetne nevezni. Az egyik sarokasztalnál beszélgetünk. Több mint másfél évtized telt el azóta, hogy egyáltalán láttuk-hallottuk egymást. Környezetvédelmi megbeszéléseken, Duna-Tisza közí, budai és más helyszíni „bejárásokon”. Bánffy György most orvosi kontrollról érkezik sietve: „Rendben van az egészségem – újságolja megnyugtatóan. A színművész-képviselőjelölt a fővárosi második kerületben, a 4. számú választókerületben indult neki élete első nagy közszolgálati megmérettetésének 1985-ben. Pártonkívüliként az érvényes szavazatok 69,1 százalékával szerzett mandátumot. A főváros 67 választókerületében összesen tízen értek el hasonló vagy jobb eredményt. Az egykori „célállomás”, a Parlament nem látszik innen, az alagsori kávézó barna asztala mellől, ahogy a dermesztő hullámait görgető közeli Duna sem. A gondolatok viszont az országgyűlés és a folyam körül keringenek. Visszafelé, aztán megint előre a határtalan időben. Az a Parlament, amelynek munkája a rendszerváltás törvényeiben teljesedett ki, részben eleve másként jött létre, mint közvetlen elődei három és fél évtizeden át. Miben lehetett ezt érezni? A kötelező kettős jelölésre gondolsz? A miénk volt az első ilyen előzményű Országgyűlés. A Hazafias Népfront igyekezetén

múlt, hogy hány pártönkívvilit tudtak mozgósítani. Hiszen korábban, évtizedeken át szinte kötelező volt a párttagság, mint a megbízhatóság biztos jele.

Legalábbis meghatározott számszerűség érvényesült, ahogy a nők, munkásság, parasztság, értelmiség képvisleti arányát is megtervezték a tudatosság nagyobb dicsőségére. Kérdés, hogy megérte-e a fáradozás?

Hát igen, főpápok is jelen voltak a padosorokban. De ez nem is választáson, hanem meghíváson alapult. Benn ültek a T. Házban, és többnyire nem ellenzéki hangot ütöttek meg, hogy udvariasság legyek.

Pártönkívviliként hogyan kerültél abba a bizonyos látókörbe?

Nagyon jól működő versbarát-kört vezettem a népfront budapesti bizottságának székházában az akkori Népköztársaság útja, a mai Andrássy út végén. Már évek óta kiváló eredményeket értünk el, s a résztvevők nemhogy lemorzsolódtak volna, hanem egyre többen lettek. Az általános iskolai korosztálytól a nyolcvanesztendős nyugdíjasig nagyon sokan megfordultak a tanfolyamon. A verselemző és versmondó, előadói képességeket fejlesztettük. Ennek a népszerűsége és a bizonyos fokú színészi ismertségem adhatta az ötletet annak a hölgynek, aki ezt az akciót vezette, hogy megkérdezze: nem volna-e kedvem képviselőként dolgozni?

Ezek szerint igennel válaszoltál. Miért?

Mert meggyőződésemm volt, s meg is maradt mind a mai napig: ha az embernek valamire készsége, tehetsége, elszántsága van, akkor kutya kötelessége ezt kihasználni. A másik ok édesapámhoz kapcsolódik: Ő *Teleki Pál* miniszterelnök személyes kérésére elindult egy időközi választáson, s mandátumot nyert Heves vármegye hevesi választókerületében. Az Országgyűlésben irányította a közigazgatási törvényalkotást, közben jogtudósként a különös feladatkörrel rendelkező közigazgatási bíróság elnöke lett. Munkája a fővároshoz kötötte, lakást béreltünk Budapesten. Ide költöztünk Egerből. Kamasz gyerekként élénken érdekelt apám minden lépése. Így még a korabeli parlamenti

munkára is volt némi rálátásom. Ez a két ok elegendőnek bizonyult, hogy igent mondjak.

A család női ága is befolyásolt?

Édesanyám, *Pápay Klára* jó nevű színésznő volt. Több filmben, mint például a *Valamit visz a vízben* főszerepét játszott. Vidéken és a fővárosban, a pécsi és a budapesti Nemzeti Színházban egyaránt éveken át dolgozott. Végül is az a furcsa helyzet állt elő, hogy mindkét szülő hivatása megjelent az életemben.

Családi okokra vezethető vissza az a kiállás is, amit a magyar nyelv tisztasága és az államhatáron túli magyarság érdekében tanúsítasz?

Kétségtelenül közrejátszott ebben a nevelés. A látókörünket úgy alakították, hogy nem maradt ki Trianonnak mint az elmúlt ezer év történelmé legtragikusabb eseményének az ébren tartása, amely a mohácsi csatánál is pusztítóbbnak bizonyult. Sem odahaza; sem az iskolai oktatásban nem feledkeztek meg róla. Ezért természetesen vettem, hogy amennyire egyáltalán lehet, támogassam az önhibájukon kívül határainkon túlra szorított magyarok szellemi fejlődését, helyzetük javítását. Sok feladást vállaltam. Érdekes módon a Tito-féle Jugoszlávia területén eléggé megengedték ezt. Szabadkán bérletrendszerű előadásokat tárthattam a magyar nyelv fejlődéséről, eljutottunk a gimnáziumba, Bácskatopolyára, négy vagy öt járási székhelyre. Napközben az iskolákban, este a felnőtt közönségnek mutattuk be műsorunkat a hetvenes években. Ugyanígy Kassán vagy Pozsonyban a CSEMADOK szervezésében léptünk pódiumra, mindig telt ház előtt. Ez persze nem annyira nekem, hanem inkább annak szólt, hogy egy anyaországi színész tart irodalmi estet. Az összeállításokba mindig bele tudtam rejteni olyan klasszikussá vált és mai verseket, amelyek az összetartozás tudatát mélyítették el. Azt, hogy a Kárpát-medencei magyarság egy nemzetet alkot akkor is, ha dilettáns képviselőink hagyták szétszabdalni a trianoni tárgyalásokon. A költőket

1. Például: Ékes-édes anyanyelvünk. A Halotti beszédől a vezércikkig. Avagy: Nyelvében él a nemzet. (Egyszemélyes színház. Népművelési Propaganda Iroda, 1982.)

hívtam segítségül, mert ők az egész magyar irodalomban föllelhető nyomvonalon próbálták erősíteni a magyarság szellemi értékeit Zrínyi Miklóstól kezdve Petőfi, Illyés Gyulán, Csoóri Sándoron át Sütő Andrásig. **Vajon az erdélyi Bánffyakkal fűz össze a családja?** Nincs ilyen kapcsolat köztünk. Családunk az 1700-as években vándorolt föl Hevesbe; eredetileg Bánffy-hunyadon, Kolozsvártól nyugatra, Kalotaszeg központjában élt. A származási hely miatt választottam ezt a nevet. Apám ugyanis a *Teleki Pállal* kapcsolatban említett tevékenysége miatt népbíróági eljárás alá került 1945–46-ban. Igaz, hogy felmentették az ellene hozott vádak alól, de színészként nem lett volna okos dolog őrá utalnom. Arról nem is beszélve, hogy a *Hunyadi-Buzás* kettős nevünkől az első viselését történelmi-védeltségi okok miatt tiltotta a szakmai szakszervezet másik hét köztisztviselővel álló névvel együtt. Hiszen elképzelhetetlen volt, hogy esetleges nemtetszését a mai nál sokkal gyakrabban érvényre juttató közönség így adjon hangot véleményének: Pfúj Hunyadi, pfúj Petőfi, pfúj Kossuth, Batthyány, Széchenyi... A Bánffynál maradtam. Ám rosszul tettem. Bizonyos értelemben, mert rengeteg problémát okoztam vele magamnak így is: De hát túl vagyunk rajta. **Esetedben mi volt a belépő a közéleti, politikai pódiumra?** Nem nagyon adódott alkalom. Inkább helyi, második kerületi népgyűléseken, tanácstag rendezvényeken vettem részt. Az első csattanásom például a Kapy utca és a Törökvérszi út sarkára tervezett öt toronyház ügyében zajlott le. Előzőleg olvastam róla, hogy itt rejlik Budapest levegőellátásának egyik kulcspontja. Az uralkodó szélirány északnyugat-nyugati, s a János-hegyi és a hármashatár-hegyi csúcs között természetes módon létrejött völgy a légmozgás egyik fő csatornája. Épp ide állították be a hatalmas monstrumokat! A Marczibányi téri művelődési házban rendezett lakossági fórumon vagy valami ilyesmi rendezvényen felálltam; és hangot adtam annak, hogy ehhez a környék lakosai nem járulnak hozzá. Kikérjük magunknak, hogy egész Budapest levegőellátását veszélyeztessék! Mondanom sem kell, hogy a toronyházak felépültek, de nem olyan egy-

szerűen és simán, mintha nem szólaltam volna meg. Az emlékeztető csata azt jelezte, hogy olyan véleményt mertem kifejezni, amire senki más nem vállalkozott az ottani hatalmasságok színe előtt és füle hallatára. **Tanácsai vezetőikkel, illetve kikkel ütköztél ekkor?** Nagyon értelmes asszony volt a tanácselnök, amit az is mutat, hogy a meglehetősen éles hangú szóváltás után, amely valószínűleg egy fővárosi építész és köztem zajlott, egy-két hét elteltével behívatott magához; és megköszönte, hogy ilyen élénk vitát hoztam létre. A színész mindig alkalmasabb a szócsatára, mert egész életében a nyelv és beszéd eszközeivel dolgozik; és elég gyorsan válaszolgattam ellenfelem replikáira. Ebből az esetből is látszik, hogy a tanácselnök azok közé tartozott akkor, akiket nem a szokásos vezetői, szemellenző jellemzett; hiszen szélesebb távot befogva nézett körül. Ilyen is volt. A nyolcvanas évek elején történt a tanácselnök elbocsátása. **Időben közeledünk a reformválasztásokhoz, ha szabad így fogalmaznom. Vagy nem?** Ki tudta azt akkor? Ki merete gondolni? Senki. Az úgynevezett kettős választáson egy elég magas pozícióban levő asszony lett az ellenfelem.² Akadtak még spontán jelöltek; de végül is ketten maradtunk a porondon. Ő párttag volt; én viszont nem! Ha nem hölgyről lenne szó; úgy fogalmaznék; hogy kenterben vertem; mert 69,1 százalékos eredménnyel nyertem el a mandátumot. Mostani nyelvezettel szólva ez már kétharmados többség. Olyanokat mertem mondani a fórumokon; hogy kérem szépen, ismerjük mi egymást. Egy templomba járunk, egy piacon vásárolunk. Korábbi választásokon nemigen lehetett alkalmas ez a szlogen arra; hogy elhangozzék. Például a mai Nemzetbiztonsági Hivatal akkor egy különleges kutatóintézetnek volt a része; ha jól emlékezem; s az egyik termék jelölték ki a választógyűlés helyszínéül délután négy órától. Fél hatkor megjelent oda kivezényelve vagy hatvan megbízható nyugdíjas és más korosztályból való harcdezt választópolgár. Röder Edit ügyvéd, országgyűlési képviselő (1980–85)

gár. Mire az engem kedvelők beléptek volna, a teremőr kitehette a megtelt feliratú táblát. Ettől függetlenül ott is elmondtam úgyanezt, s mint az ábra mutatja, nem hiába. **Számítottál rá, hogy sikerülni fog?**

Igen, éreztem. A színészt, amikor kilép a színpadra, a sötét nézőtérrel bioáramkörök érik, vagy netán nem érik el, ami nagyon sokban befolyásolja az aznap esti produkciót is. Erre szokták mondani, hogy egy nagy, közös hangulatot teremtet a színész. Mármint akkor, ha meg tudja teremteni, s nem ellenőrzésesen fogadják, mert ilyen is van. Ezerféleképpen nyilvánulhat meg a szimpátia. Az ember utazik a buszon, bemegy az üzletbe vásárolni, s nők és férfiak egyaránt mosollyal jelzik, hogy ismerik. Ilyenkor mindig köszönök, mert alapvető erkölcsi meggyőződésem, hogy én, aki a népszerűségemből élek, nem hagyhatok viszonzás nélkül egyetlen mosolyt sem. Tehát érzékeltem a választások előtti hangulatot, ami számomra kedvezően alakult. Annál inkább meglepett, kellően, a végeredmény magas aránya. Erre nem számítottam én sem.

Eljött az alakuló ülés ideje. Ha körbenéztél, érezted, hogy a korábbinál legalábbis többen jutottak be a Parlamentbe olyan képviselők, akik nem a fennálló hatalommal rokonszenveznek?

Biztos, hogy volt ebben valami. De engedj meg, hogy emlékeztesselek arra: 1985-ben az ország lakossága, az értelmiség körében hány ember létezett, akinek a fejében megfordult az, hogy ez a politikai rendszer megszűnik? Nagyon kevés. Legfőlegsebb a jó szándék állhatott csatasorba, ami abban nyilvánult meg, hogy javítsunk az akkori helyzeten. A kérdés ez volt: mit lehet csiszolni, úgy formálni, hogy az modernebb, kedvezőbb legyen? Igazi demokratizmus? Senki nem gondolt arra, hogy egy világhatalom által támogatott politikai rendszer csak úgy, magától, háború vagy bármilyen nélkül kártyavárként összedől.

Egyelőre a hagyományos rítusok szerint követték egymást a negyedéves ülésszakok, köztük a bizottsági ülések. Hogyan illeszkedett be?

Azt például megemlíthetem, hogy bizonyos tekintélyem alakult ki. Adódott ez a szakmából, mivel eredendően szépen tud-

tam beszélni, sőt József-Attila-díjjal is büszkélkedhetek, amelyet az üzemi színeköröknek írt darabjaimért kaptam. Tehát jól megérett és hatásosan elmondott fölszólalásaim voltak. Érdekes momentum, hogy úgy éreztem, ez a fajta tekintély furcsa módon nemcsak a képviselőtársaim, hanem a kormánytagok, miniszterek részéről is visszasugárzott. Például egy interpellációban fölvettem, hogy semmiképpen sem jó hely a tervezett új Nemzeti Színház számára a Városligetben kijelölt terület, ahol a felvonulási pódium és mellvéd szerepét játszotta volna el. Erősen kritizáltam az elgondolást. Ennek olyan visszhangja támadt, hogy maga Lázár György miniszterelnök hivatott magához és beszélt velem. Hogy képzelem – kérdezte –, hogy ilyen sifrontális támadást indítok? Úgy – válaszoltam nagyon udvariasan –, hogy amiről eleve látszik, hogy nem jó elképzelés, azt nem érdemes csupán azért támogatni, mert önök így gondolták. Önök döntik el, hogy mi lesz a beruházás sorsa. De egy szakmabelinek kutya kötelessége figyelmeztetni a hibákra.

Hogyan reagált a minisztertanács elnöke?

Udvariasan. Valami olyasmivel zárta a témát, hogy beszélj Aczél Györggyel, és rövidesen az Országgyűlés is napirendre tűzi az ügyet. Ezzel végül úgy foglalt állást: majd megvitatjuk, és kiderül, hogy mi lesz, attól függően, hogy ki mit mond. De volt egy ennél jelentősebb dolog, amely még nagyobb pört vert föl. Arra gondolok, amikor a romániai Securitate elől tömegesen menekültek magyar fiatalok a zöldhatáron át hazánkba. Mindazokat, akiket elfogtak a határőrök vagy a rendőrök, visszatoloncolták a két állam közti szerződés értelmében. El lehet képzelni, hogy mi lett szegényeknek a sorsa. Ez azért válhatott szomorú és kegyetlen gyakorlattá, mert Magyarország még nem ratifikálta az úgynevezett genfi egyezményt, amely a politikai menekültek befogadására kötelezte az államokat. Közben az erdélyi magyarság helyzete néminemű változáson ment át a publikációkban, szóbeszédben.

Már nem volt tabu ez a téma?

Annyira nem, mint korábban. Rövid interpellációt fogalmaztam, amelyben felhívtam a külügyi kormányzat figyelmét, hogy vegye

előre a genfi egyezmény ratifikálásának ügyét, ami elméletileg folyamatban volt, csak éppen félrerakták az aktákat. A külügyminiszteriumból sügta nekem valaki, hogy talán menne a dolog, de nem akarják, hogy menjen, ezért áll. Nem elkezdni kellett volna, hanem befejezni a munkát, hogy ne kelljen féltetni magyar testvéreinket a visszatoloncolástól, agyonveréstől, bebörtönzéstől. Az interpelláció elképesztő hatást váltott ki. A külügyminiszter, dr. Várkonyi Péter, aki rendkívül művelt ember volt, s egy szörre keltette a hivatásos diplomata és képzett jogász benyomását, azonnal, még a tanácskozás közben odajött hozzám, s elkérte az írást, amelyet a Parlamentben felolvastam. Megkérdezte, hogy miként gondolom. Szó szerint úgy gondolom – válaszoltam –, ahogy elmondtam: európai országhoz illően ratifikálni kell a genfi egyezményt. Szűrös Máttyás szintén megkeresett, és hangsúlyozta: jó érzéssel veszi tudomásul, hogy az állampolgárok figygelnek az ilyen jelentőségű kérdésekre is. Ez egyfelé, kissé hivatalos pártszövegbe ágyazott elismerést jelentett nekem. A lényeg,

hogy három vagy négy hét múlva egyszer csak látom az előzetes parlamenti munkabeosztás napirendjén: a genfi egyezmény ratifikálásának vitája. S valóban, sorra is került a téma. A külügyminiszter tömör expozét mondott, vita sem volt, szavazásra tették föl a kérdést, és az Országgyűlés elfogadta az előterjesztést! Attól a pillanattól kezdve száz és ezer, Romániából átmenekült magyar fiatal szabadult meg a visszatoloncolás rémétől.³

3 „Arománia] menekült helyzetéről szóló beszámolót követően Horváth István belügy-

miniszter, Bánffy György és Király Zoltán képviselők tartottak nemzetközi sajtótájékoztatót. Mint bevezetőjében a belügyminiszter elmondta: ezt az áldatlan helyzetet nem mi idéztük elő, következményeit mégis mi viseljük. Az azonban kétségtelen, hogy a helyzet kialakulásában szerepe van annak a láthatatlan politikának, amit a korábbi vezetés folytatott. Ez a politika nem volt alkalmas arra, hogy megfelelő védelmet nyújtson a Romániában élő magyaroknak... Bánffy György képviselő – aki januárban indítványozta e kérdés parlamenti megvitatását – arról szólt: fontos tanulság számára, hogy minden kérdésben szót kell emelni, ami az emberlelkismeretét foglalkoztatja. Mert a parlament ezzel a kormányzat segítő társává vált. S talán ez is erőt ad majd a képviselőknek ahhoz, hogy mindig, mindannyian szóvá tegyék a bennünket foglalkoztató kérdéseket. Ha Európához való csatlakozásunkat komolyan gondoljuk, ilyen kérdésekben is európai módon kell cselekedni.” (A menekültek ügyében a parlament a kormányzat segítőjévé vált. Magyar Nemzet, 1989. márc. 11. 2.p.)

Szép kezdeményezések, amelyeket siker koronázott. Akadt fiaszó is?

De csak azért, mert Magyarországon nagyon sok jó törvényt egyszerűen nem hajtanak végre. Fölvetettem például a különféle üzletek magyar elnevezésének kérdését. Az interpellációt előre be kellett adni. Felhívtak a kereskedelmi tárca titkárságáról. Reggel fél nyolcra mentem a miniszterhez. Elmondta, hogy a készülő új kereskedelmi törvényben szándékoznak ezt szabályozni, és beszéljük meg, hogyan erősödhetne ez a törekvés. Utána lehet nézni a törvénytárban, meg is jelent az a fajta meg-

fogalmazás, amelyet javasoltam a szigorítás jegyében. Életbe lépett, hogy a tanácsoknál, Budapesten a kerületi kereskedelmi osztályoknál engedélyeztetni kell az üzletek elnevezését. Ha az nem volt megfelelő, az illető nem kapott engedélyt a porlaltára. Azt persze mindannyian tudjuk, hogy mi lett belőle. A paragrafust nem változtatták meg azóta sem, csak éppen mindenki fütyül rá. Tavaly aztán új nyelvhelyességi és feliratozási törvény született a magyar nyelv védelmében. Mintha látszódná némi eredménye, de azért tucatszám tudnék mutatni egyetlen séta alatt olyan elnevezéseket, amelyekben egy árva magyar szó sincs az egész közterületi táblán.

Időnként a régimódi Parlamentben is távolabb húzódtak a falak, mint hittük?

Csupán azt szeretném érzékeltetni a három esettel, hogy bizonyos dolgokat el lehetett érni. Talán hozzátartozott a fellépés hatásához a nyíltság és bátorság. Meglepő volt. Hiszen tudjuk, hogy a nyilvános szerepléseket körülvevő óvatosság mennyire jellemezte azokat az időket. Nemigen állíthatjuk, hogy a magyar közélet nyitott lett volna, és bárki bármit elmondhatott. Ekkor, ezzel a magatartással egyféle elismertséget vagy nevezzzük így – tekintélyt sikerült szerezni. Álmomban sem bukkan elő korábban, hogy így lesz. Majd 1989 nyarán, a Parlamentből való visszahívások után időszakai választásokat tartottak a megüresedett helyek elfoglalására az 1989. évi X. törvény értelmében, immár a rendszerváltás folyamatában. Min-

dekelt a természet, a bennünket körülvevő környezet alakulása. Léptén-nyomon találkoztam is a lakott helyektől valamivel távolabbra száműzött háztartási hulladékkal, kidobott sporthertokkal, szeméttel megtömött nejlonzsákokkal, amelyek soha az életben nem képesek felszívódni. Tehát olyan szemléletet próbáltunk meghonosítani már évtizedekkel korábban, hogy a köztudatos tulajdonú természet és környezet egyben közös kincs is, vigyázni kell rá. Később, a parlamenti munkában is, ha ilyen kérdések fölvetődtek, igyekeztem aktívan részt venni a rendezésben.

Minék volt a legnagyobb hordereje?

A bős-nagymarosi kérdésben hozott állásfoglalásnak. Világosan emlékszem arra a legdőntőbb tényezőre, ami némi földrajzi ismerettel is igazolható: amikor meredek hegyvidéki szakaszok után egy folyó – mindegy, hogy melyik – kilép az alföldre, ott év-

századok, sőt évezredek alatt bizonyos törmelékupacokat rak össze. A hordalék alatt óriási ivóvíztartalék jön létre az esetek legnagyobb részében. Az a veszély fenyegetett a kutatók szerint, hogy a duzzasztógát miatt elszennyeződik ez a hatalmas ivóvízkészlet. Hiszen a gát megépítése következtében nemcsak a kavicsot telepíti le a síkra érkező folyó, hanem azt az irdatlan iszapréteget is, amelyet egyébként tovább sodorna magával. A napjainkig kiengedő vitába nem szeretnék belemenni. Azt hiszem, hogy a csehszlovák féllél való megállapodás és a régi Duna-ág kiszáradásának megakadályozása az első lépéseket jelenti abba az irányba, hogy enyhüljön az okozott kár, amelyet az erőmű egyoldalú megépítése és a folyó vizének elterelése okozott. Nyilvánvaló, hogy a Duna hajózhatósága érdekében további intézkedések szükségesek. De a miként és hogyan kérdésére adandó válaszokat bízunk a tudósokra, különböző szakemberekre, mert a megoldást nem könnyű megtalálni.

Visszatekintve a mából, milyen főbb tényezőkre vezetett vissza a rendszerváltást? Számosan állítják a megkérdezettek közül, hogy a nagy, világpolitikai tektonikus mozgások nélkül aligha következhetett volna be a hazai fordulat.

Ez teljesen biztos. A kik okos, felkészült politológusok könyveit olvasgatják, felfedezhetik annak nyomait, hogy miként csa-

pódott le itt az egész világpolitikai helyzet: Például az, hogy a Szovjetunió mint politikai és katonai világhatalom milyen belső, öröklődő folyamatok következtében jutott odáig, hogy Gorbacsovnak már nemigen maradt más választása, mint hogy az amerikai elnökkel Máltán megegyezzen sok mindenről, a német újraegyesítésről, az úgynevezett csatlós államok politikai ellenőrzésének az enyhítéséről. No most a magyar meg természetéből adódóan olyan fajta, mint a kis egér: fölemeli az orrát, szaglászni kezd, megérzi, hogy merre van a sajt, s rögtön elkezd mozgolódni. Benné volt a levegőben a változás.

Az igazán emblemátikus eseményt, az újrateremtést hogyan élte meg?

Egész családommal, gyermekeimmel együtt ott álltunk a Hősök terein. Ugyanazt éreztük, amiről már említést tettem a belső, parlamenti szellemiség változásakor. Zokogtunk a boldogságtól, mert amit láttunk, az is része volt a kijózanodásnak, a szemellenzős baloldali, moszkovita politika gyengülésének; ugyanakkor egy tágabb láthatárú, szélesedő, európai gondolkodás terjedésének. A folyamatba pontosan beleillett a rehabilitáció. Más kérdés a Nagy Imre, utolsó napjaiból származó mondanás sorsa, amely szerint a rehabilitációt nehogy azok véggezzék, akik most engem elítéltek. Lehetne vitatkozni, hogy vátesz módon valóban előre látta a fejleményeket, vagy ismerve a bolsevik pártok történetét, jól tudta, hogy az ilyesmi nem szokatlan dolog.

Mit látsz legfontosabbnak a '89-es rendszerváltásban?

Azt hiszem, az vált a döntő lépéssé, amikor megindultak a tárgyalások az Ellenzéki Kerekasztallal. Ez annak beismerése volt a párt és kormány részéről, hogy itt valamit változtatni kell. Elindult a folyamat, amelyről gyorsan kiderült, hogy visszafordíthatatlan.

5. Az egész nemzet érdekében kell itt most cselekednünk. Fejlődés vagy káosz – ez itt a kérdés. Azon kívül a világ most mireánk figyel. Erre a Hátra. Budapestre. Alkalmasak vagyunk-e a megújulásra, a segítségre? De nem csak a segítségre, hanem a segítségnyújtásra is! Most nem csak ennek a kis országnak parlamentje vagyunk. A demokrácia, az európai eszmények és értékek tisztelői sokfelől tekintenek ránk. És várják a

Van-e valami, amit nem úgy csinálnál, mint ahogy tetted?
 -Nincs, mert ma is meggyőződésem, hogy az adott politikai helyzetben, az adott történelmi körülmények, lehetőségek közepette gyakorlatilag nemigen lett volna más tennivaló. Így is szépen sorban, lépésről lépésre, ahogy a sakkozók szeretik mondani, bekövetkezett az, ami évek óta lelünk reményeiben élt. Csak senki nem tudott igazán hinni benne, hogy egyáltalán létrejön. **Igazolódtak a reményeid?**
 -Részben igen. Működik például a jogállamiság. S ha különféle kísérletek irányulnak is ellene, azok nem csak az alkotmánybírórságon buknak meg. Bár lassan, de kialakul az a fajta közgondolkodás, amely a jogállamiság ismérveit tartja a legfontosabbnak. Ugyanakkor igen szomorú, hogy a hatalmas, multinacionális cégek előretörésével a kis hazai üzletek, a kisvállalkozások, az egykori, maszekosodott Közért-boltok, vízvezeték-szerelők, cipésmesterek különleges világa mindinkább szétzilálódik. Hol van már az, amikor beléptünk az ajtón, és így köszöntünk: Jó napot, Pista bácsi! Mi újság? Vagy éppen odasüggött a fehér kötényes asszony: Friss tépertőm érkezett, még nem tudtam kitenni, de tudom, hogy tetszik szeretni... Kedves barátomnak például saját könyvüzlete van. A törzsközönségéhez tartozó vevői elmesélték neki: szétnéztek az egyik óriásnál, ahol betévedtek a könyvesboltba; és mindjárt vásároltak is. –

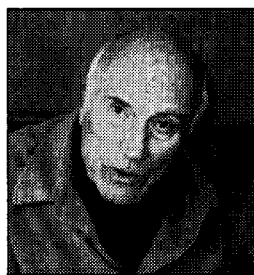
kedvező döntést. Egy soha nem volt történelmi helyzetben, egy semmilyen történelmi analógiával nem helyettesíthető diktatórikus rendszerből ki tudjuk-e emelni saját elhatározásunkból az országot? Megtaláljuk-e a kiutat, amely példa, modell és segítség lehet más, hasonló gondokkal küszködő nép számára is... Ugyanakkor azt is tudjuk, a háromoldalú tárgyalások törekény megállapodásai a közmegegyezés, a békés politikai fejlődés dokumentumai. Ennek a kompromisszumnak most az Országgyűlésben is meg kell jelennie. Hallottuk, jó 150 évvel ezelőtt az első reformkorban az utolsó rendi Országgyűlés megtette hazánk életében azt a döntő lépést, hogy meghozta azokat a törvényeket, amelyek nemzetünk felemelkedésének és önállóságának századunkig nyúlóan rakták le alapjait. Átformálva és megszüntetve évszázadok megszokott rendjét. A történelem ismétli önmagát. Most mirajtunk a sor, hogy felül-emelkedve saját szokásaink, gondolataink korlátain, lerakjuk alapjait a jövő szabadabb Magyarországnak. Ezzel illesztjük be négyesztendő munkánkat történetlenül a nemzeti megegyezés folyamataiba...” (Az Országgyűlés 59. Ülése, 1989. október 17-én, kedden. Az Alkotmány módosításáról szóló törvényjavaslat általános vitája. Részletek Bánffy György felszólalásából. Jegyzőkönyv 4912-4913. old.)

Később jutott eszembe, hogy ezt meg ezt nálad is láttam, megvehettem volna – mondták. De az emberek életstílusából adódik, hogy ott költik el a pénzüket; ahol a szabad idejük nagy részét töltik, abban a bevásárló központban, ahol van étterem, mozis, szórakozóhely. Közben automatikusan azt is megveszik, amit pedig a könyves barátunk a kirakatában kínál. Olyan légkör formálódik tehát, ami megint csak a polgárosodás és a közvetlen emberi kapcsolatok ellen szól. **Közvetlenül a választókerületben adódtak-e lehetőségeid a jobbitásra, lobbizásra?**

Inkább csak a közlekedésben. A Várba induló buszok indításában, a budakeszi járatok sűrítésében és az öreg autóbuszok korszerű típusokra cserélésében volt szerepem. Aztán a Lukács uszoda vízszennyezési gondjainak a megoldásához kérték a segítségemet. Ehhez ismerni kellett a hegyi barlangokat. El is vitték bennünket a Széplő-hegyi barlangba, amelyet akkor még meg sem nyitottak. Már akkor felvetődött bennem az, ami később megakadályozta, hogy folytassam a parlamenti munkát. A képviselőség ugyanis nagyon komoly felkészülést, szaktudást igénylő tevékenység. Jóindulatú, lelkes, hazájuk szeretetét díszes bodorként használó értelmiségi írjon, a gyűléseken felszólalhat, de a gyakorlati politikában szakemberekre van szükség. Több mint tíz éve nem foglalkozom politikával; csak politikussok képzésével, a beszédképességük fejlesztésével. (Jegyzőkönyv 4912-4913. old.)

Az egyik győz, a másik lóg?
 -Bánffy György felesége; Matild asszony; aki a beszélgetés vége felé csatlakozott társaságunkhoz; időnként szívesen kiegészíti a férjét. Ő válaszol egy villanásnyi történettel például arra a kérdésre, amelyet mindenkinek feltettem: Kell-e félni, valamitől tartani a rendszerváltást követően? Vagy legalábbis megijedni?
 -Az 1994-es választások előestéjén színházban voltunk. A színetben az egyik, baloldaliságáról ismert, volt országgyűlési képviselővel és feleségével találkoztunk a folyosón. Most mi győzünk? –

– mondta az asszony. Ez egyébként igaz lett. Jött a szocialista-szabad demokraták koalíció. „Te pedig lógni fogsz” – tette hozzá harsányan nevetve, és a Gyurira mutatott. A csoda tudja, nekünk elment a kedvünk a nevetéstől. A színházi jelenet szinte megelevenedik az Angelika kávéházi asztalánál. Bánffy György bólogat, majd hozzáfűzi: „Így történt, de nekem nem kellett félnem amiatt, amit tettem. Sőt, soha nem hívtak még annyi helyre, mint az utóbbi időben. Érzésem szerint, persze, van ennek egy szomorú oka is. Fogynak az idős színészek. Egyre kevesebben maradunk talpon a korosztályunkból, márpedig a színházirodalom rengeteg jó lehetőséget kínál. Bizony, sok a remek szerep továbbra is.”

Névjegy

Bánffy György (1962-ig Hunyadi-Buzás György) színész, két ciklusban országgyűlési képviselő. (Budapest, 1927. június 19.). Szülei: Hunyadi-Buzás Endre közigazgatási jogász, Pápay V. Klára színésznő; Öccse: Endre orvos. Végzettség: Színház- és Filmművészeti Főiskola (1950–54). Munkahelyek, foglalkozás: magántisztviselő, moziüzem-vezető (1945–49), filmgyári színészcsoport tagja (1949–50), Nemzeti Színház (1950–53), Állami Bábszínház (1953–54), Fővárosi Operettszínház (1954–60), Pécsi Nemzeti Színház (1960–71), József Attila Színház (1971–) tagja, Zeneművészeti Főiskola beszédtanára (1978–). Drámai színész, szép beszédtechnikája, orgánuma kitűnően érvényesül előadóestjein is. 2005-ben is vendégszerepel a Madách Színházban, ahol a 82 éves Kossuthot alakítja, az Evangélium Színházban (Dürrenmatt: Fizikusok); a Turay Társaságban Déryné életéről szóló népszínműben játszik. Önálló esteket tart Budapesten és vidéken Márai Sándor, Wass Albert életművéből, 33. éve mutatja be anyanyelv-történeti műsorát, foglalkozik az először 1983-ban előadott Széche-

nyi-monodráma felújításával is. *Pártkötődés:* 1989-től az MDF tagja, az etikai bizottság tagjává választották 1994-ben. *Közélet:* a Hazafias Népfront keretein belül versbarátköröket vezetett, 1985-től 1994-ig országgyűlési képviselő, a kulturális bizottság tagja (1985–90), 1989–90-ben az Ellenzéki Demokraták parlamenti csoportvezetője, ekkor a társadalombiztosítási, illetve a szociális és egészségügyi bizottságnak, valamint a családvédelmi albizottságnak is tagja. 1990–94-ig az MDF-frakció elnökségi tagja, a kulturális, oktatási, tudományos, sport-, tv- és sajtóbizottság (1992–94 között kulturális, felsőoktatási, tudományos, tv-, rádió- és sajtóbizottság) tagja. A Magyar Vadászok Országos Szövetségének elnöke (1990–95), az Anyanyelvőpolók Szövetségének elnöke (1990–). *Kitüntetései:* Jászai Mari-díj (1965), József Attila-díj, érdemes művész (1971), kiváló művész (1983), Kazinczy-díj (1989), Magyar Örökség-Díj (1999), Kossuth-díj (2001). *Családi állapota:* nős (1955), felesége Sátorj Matild. *Gyermekeik:* Eszter (1957, nemzetközileg elismert ősrégész), András (1960, állatorvos). A veje ügyvéd, a menyje gyermekbőrgyógyász (szintén testvérpár). *Unókák:* Márton, Anna, Luca, Kinga, Barnabás. *Lőrinc.* *Hobbi:* természetvédelem, 1968-tól vadászat (Börzsöny), barkácsolás az otthoni kis műhelyben. **2005. március 10.**

Fotó: Tóth Sándor (Petőfi Népe)

Mégiscsak történt valami ebben az országban

Debreczeni József
Személy szerint a rendszer-
váltás nyertese vagyok

1989 nyarán a júliusban indult időszaki választások szervezett ellenzéki megjelenéshez vezettek az Országházban. Jellemző kettősség: az utolsó állampárti hagyományú, s egy ideig így is működő Országgyűlés ciklusában már egyértelműen többpárti választás zajlott, ami szintén szerepet játszott abban, hogy a Parlament rendszerváltoztató energiákról tanúskodva vonult be a hazai történelembe. Debreczeni József, a „hírös város” jó öreg intézménye, a patinás Katona József Gimnázium 34 éves magyar-történelem szakos tanára MDF-tagként indult csatába a szavazatokért a 3. sz. kecskeméti választókerületben négy másik jelölt mellett, akik az SZDSZ, az MSZP-reformkörök, az MSZP+MADISZ és a Hazafias Népfront színeit képviselték. A 44,1 százalékos részvételi, érvénytelen választást követően augusztus 5-ére pótválasztást írtak ki, amely 57,35 százalékos részvétellel érvényesnek és eredményesnek is bizonyult, miután háromra apadt a mandátumért küzdők mezőnye. Az ellenzéket Debreczeni testesítette meg, aki 7876 voksot, a szavazatok 70,41 százalékát mondhatta magáénak, ami csaknem 4 ezerrel több volt az előzőnél. Fokozatosan kiteljesedett egy termékeny, fordulatokban gazdag és további ígéretekkel tartogató életpálya. A politikai kulisszatitkok megismerése után ezek feldolgozása következett, ami kezdettől fogva bátor morális kiállással párosul. Az 1994-ben záródó hatalmi ciklust független kormánypárti képviselőként fejezi be. Még nincs 40 éves. Az újabb országgyűlési választáson már nem indul. „Azóta is részt veszek a magyar közéletben publicistaként, független politikai elemzőként. Egyértelműen kiderült, hogy alkatomhoz ez a státus illik, s

de nem a pártpolitikusi” – vonta le a következtetést, amelyhez vádát a zatlanul tartja magát. „Azt hiszem, eddig történelmi és nemzeti feladatokat teljesítettem, és a jövőben is fogok.”
Véleményed szerint milyen erők hatására ment végbe a magyarországi rendszerváltás? „A hazai és a kelet-, illetve kelet-közép-európai rendszerváltás elsősorban és mindenekelőtt a nemzetközi hatalmi erőviszonyok megváltozása okán ment végbe. Tágabb értelemben: a nyolcvanas évek végére nyilvánvalóvá lett a pluralizmuson, a demokratáción, a magántulajdonon és a piacgazdaságon alapuló nyugati berendezkedés fölénye a monolitikus, diktatórikus, az állami tulajdonra és a központi irányítású gazdaságra épülő keleti modell fölött. Ez szűkebb értelemben, a hatalmi szférában az Egyesült Államok győzelmét jelentette a Szovjetunióval szemben. A hetvenes években már egyre inkább érvényesülő amerikai fölényt a nyolcvanas években Reagan úrfegyverkezési programja tette egyértelművé. Ez adta meg a kegyelmdöfést a Szovjetunióknak, amelynek gazdaságára egy esetleges válaszlépés iszonyatos terheket rakott volna. Gorbacsov fölmérté ennek súlyát, és úgy döntött, hogy a fegyverkezési versenyt föladva megkísérli megreformálni, megújítani az egyre rosszabbul teljesítő szovjet struktúrát. Ezzel együtt – a birodalmi költségeket tovább csökkentendő – hajlott arra is, hogy lemondjon a Sztalin által a második világháború után bekebelezett közép-európai területek direkt birtoklásáról, megelégedve esetükben valamely Finnországhoz hasonló státussal. Az amerikai fél mindehhez partnernek kínálkozott (Bush és Gorbacsov máltai találkozója). Hamarosan kiderült azonban, hogy a rendszer már nem reformálható. Ezzel párhuzamosan a szovjet blokkból alapvetően miért nem? „Azt hiszem, a rendszer nem volt hajlandó megújulni, hanem a peresztrojka és a glásznoszty nem a korábbi struktúra megújulásához, hanem villámgyors széteséséhez vezet, aminek nyomán a varsói katonai paktum, illetve a KGST (Kölcsönös Gazdasági Segítség Tanácsa) kereteiben uralt országok nemcsak teljesen kiszakadhatnak a szovjet hatalmi térből, hanem csatlakozhatnak a nyugati integrációhoz is. Eb-

ben a mindent meghatározó nemzetközi hatalmi erőterben ment és mehetett végbe minden változás Magyarországon. A rendszerváltozás belső erői egyfelől a pártállamon belüli reformerek voltak, másfelől a pártállamon kívül kibontakozó ellenzéki szerveződések. Az előbbiek maguk is differenciáltak: Kádárhoz képest Grósz is reformernek tekinthető, ha megelégedett is volna a monolitikus struktúrán belüli gazdasági „modellváltással”, ami talán leginkább a mai kínai képletre hasonlított volna: hatalmi monopólium (esetleg hegemonia egy alárendelt szellemi ellenzékkel), plusz gyorsan tökésező gazdaság. A mindinkább előtérbe kerülő Pozsgay-féle reformerök ennél jóval messzebb szeltek, egyre inkább a valódi politikai pluralizmus és a parlamentarizmus felé. Idővel azonban ők is a perifériára szorultak, s a politikai események irányítása a mindjobban erősödő öltöztető és differenciálódó – ellenzéki erők kezébe került. A szabad választások nyomán aztán az Antall József vezette jobboldali konzervatív liberális koalíció kap fölhatalmazást a kormányzásra és az ország rendszerváltozás folytatására. Legalábbis négy esztendőre. Magát a rendszerváltozást igen tágan kell értelmeznünk: gazdasági, politikai, társadalmi, szellemi és külpolitikai értelemben. Jó másfél-két évtizedes folyamatnak, amely valamikor 1987-88-ban, a társasági és az átalakulási törvény elfogadásával indul, s 2004 táján, az európai uniós csatlakozással ér nagyjából célba.

A parlamenti vitatémákra gondolja mi váltott ki belőled elismerést, illetve megütközést?

Csücs: 1989 őszétől vettem részt az utolsó pártállamként ismétlődött, majd rendszerváltoztatóvá átalakult Országgyűlés munkájában. Időközben, de már egyértelműen többpárti választáson nyert mandátumom birtokában, ellenzéki képviselőként óriási történelmi eseményként éltem meg az új, demokratikus alkotmány és a rendszerváltoztató sarkalatos törvények (választójogi, párttörvény stb.) megszületését, továbbá a Magyar Köztársaság kikiáltását. Elismerést váltott ki belőlem, hogy a régi, még 1985-ben, nem demokratikus választáson megválasztott képviselők zömmel megértették az idők szavát, és fel tudtak nőni ehhez a történelmi feladathoz. Megütközést

is keltett viszont bennem, hogy október 23. nemzeti ünnepére nyilvánítását ugyanők leszavazták. **Miféle lehetőségeid adódtak a fordulat idején?**

Kézdtől részt vettem az első ellenzéki szervezet, a szabad választásokon győzelmet arató, majd kormányt alakító MDF munkájában. Jelen voltam az első, majd a második lakiteleki találkozón. Részt vettem a kecskeméti szervezet alapításában is, annak első szövegírója, majd első elnöke voltam. Az országos választmány tagja, 1989-ben, majd 1990-ben ismét megválasztott országgyűlési képviselő lettem.

Mire vagy a legbüszkébb képviselői munkádban?

Mindenekelőtt arra, hogy az MSZMP jelöltjeivel szembeni ellenzéki szabvány választáson sikerült mandátumot szerezniem, ami az ország számára jelezte: az állampárt legyőzhető, a pártállam rendszere megszüntethető, és létrehozható Magyarországon a parlamentáris demokrácia. Büszke vagyok továbbá arra, hogy törvényhozóként részt vehettem az 1989-ös évi megújított új Magyar Köztársaság létrehozásában.

Milyen társadalmi és helyi ügyeket karoltál fel?

Interpelláltam az M5-ös kecskeméti elkérülő szakaszának minél gyorsabb megépítése érdekében, tiltakoztam a megyei pártbizottságon folyó iratmegsemmisítés ellen, de ezeknek inkább szimbolikus, demonstratív jelentőségük volt, gyakorlati talán nem is. 1989-ben (s jórészt később is) eleve úgy értelmeztem a saját szerepemet, hogy a hagyományos érdekkijáró képviselői ideje lejárt, az országban hatalmas történelmi változások zajlanak, ha tudom, ezekből kell kivennem a részemet.

Utólag korrigálnád-e magad?

Nem, nem tennék semmit másként mai fejjel sem, mint ahogy a mandátumom birtokában cselekedtem.

Hogyan élted meg Nagy Imre és mártírtársai újratemetését?

Óriási élményként hatott rám. Annak egyértelmű és szinte hihetetlen bizonyosságaként éltem át, hogy az országban immáron csakugyan rendszerváltozás zajlik. Hogy visszavonhatatlanul véget ért a Kádár-rendszer, a diktatúra korszaka, és kezdődik a demokrácia. Történelmi elégtételként, az igazság győzelme-

aként, ami valamennyire orvosolhatja és jótételezheti a múltban elkövetett gaztetteket; s eltörölheti az utána következő évtizedek hazugságait. Örültem annak is, hogy *Kádár János* ezt még megérte – bár utóbb kiderült, már nem teljesen ép elmével. *Orbán Viktor* beszéde nagy hatást tett rám. Őszinte, egyenes, igaz beszédnek éreztem, mint ahogy az is volt.

Mit érzel a leginkább magadénak abból, ami 1988-89-ben, illetve azóta történt az országban?

A politikai rendszerváltozást. És mindazt, amit az előző kérdésekre válaszolva már megfogalmaztam.

Milyen reményeket tápláltál, s mennyiben igazolódtak várakozásaid az évek múlásával?

Azt reméltem, hogy demokratikus, szabad Magyarország születik, ahol sokkal jobb lesz élni, mint korábban. Ahol nem kell titkolózni, félni, hallgatni és hazudni. Reményeim lényegében valóra váltak. Az életem erkölcsi, szellemi, sőt anyagi értelemben is sokkal jobb lett, mint volt. Természetesen az ember ilyenkor illúziókat is táplál. Törvényszerű, hogy a valóság szürkébb és olykor kiábrándítóbb, mint a reménybeli elképzelések. Sajnálatos, hogy a gazdasági, a társadalmi és a morális rendszerváltozás igen súlyos terheket és megrázkódtatásokat hozott az ország számára, ezért a legtöbbben csalódásként élték meg a történeteket. Erre számítottam, de talán nem ilyen mértékben. Nem gondoltam azt sem, hogy a posztkommunista erők hátszágai ennyire erős, hogy a régi hálózatok, a legkülönbébb indirekt hatalmi pozíciók ilyen szívósak. Azt tudtam, hogy az MDF valószínűleg elveszíti a következő választásokat, de nem gondoltam, hogy ilyen elsöprő győzelmet arathat az utódpart. Végül egyre nagyobb csalódást és kiábrándulást okoz, hogy az *Antall* vezette jobboldal helyére lépő *Orbán*-féle új jobboldal a posztkommunista Magyarország helyett nem egy polgári, hanem csupán egy kontra-posztkommunista Magyarországot tud és akar létrehozni, ami sok tekintetben semmivel sem jobb a másikinál. Megdöbbenve látom, hogy a hatalmát veszített *Orbán* immáron szinte mindenre, a parlamentáris demokrácia revíziójára is kész lenne annak érdekében, hogy újra kormányra kerülhessen. Az a szélsőséges, fundamentalista

a politika, amit folytat, immáron nemcsak az antall hagyománytól, de általában a nyugati demokráciák világától is idegen.

Csalódtál-e? Kellett-e félned bármikor, s ha igen, miért?

A rendszerváltozás egészét illetően nem vagyok csalódott. A konkrétumokat nézve az előző kérdésre adott válaszból foglaltam ki a csalódásaimat. Félnem sohasem kellett 1989 óta.

Szinte mindenkivel megesett egy-két olyan történet, amely nagyon jellemző azokra az időkre. Megosztanád velünk?

1990 elejéről való az a történet, amely jól illusztrálja az akkori idők rendkívüliségét. Az úgynevezett „Duna-gate” botrányt követően (amely napvilágra hozta, hogy a titkosszolgálatoknál tömegesen illegális iratmegsemmisítés folyik, s hogy a „szervek” a legutóbbi időkhöz törvénytelen megfigyeléseket folytattak az új ellenzéki szervezetekről, s az ezekről szóló jelentéseket eljuttatták a *Németh*-kormány, „illetékes” tagjainak asztalára) megalakult egy – immár többpárti – parlamenti vizsgálóbizottság. Akkor is sejtettük, hogy komolytalan a dolog, úgy éreztük magunkat, mint az ellenséges hadsereg visszavonulása után a gondosan kiürített és elkerített kicsiny terepszakaszra beengedett civilek, akiknek ezt-azt megmutatnak. A bizottsági ülésen valakinek az az ötlete támadt, hogy ki-ki a maga lakóhelyén is menjen be a megyei III/III-as részleghez, s ott „vizsgálódjon”. Így jelentkeztem be én is a kecskeméti megyei rendőr-főkapitányságra, és hogy ilyen és ilyen ügyben, ilyen és ilyen minőségemben beszélni akarok az „illetékesekkel”. A titkosszolgálatokat felügyelő főkapitány-helyettestel és a III/III-as részleg vezetőjével találkoztam, akik igen nagy tisztelettel és udvariasan fogadtak. Valami krimiből vehettem az ötletet, mert azzal kezdtem, hogy ha nincs ellene kifogásuk, akkor nem egyszerre, hanem külön-külön szeretnék velük beszélni. Iszonyú zavarba jöttek, alig tudták leplezni. A beszélgetések lezajlottak, én kérdezgettem, ők válaszoltak.

Csakugyan előfordult, hogy ketten kétféle, de az egésznek nem volt különösebb jelentősége.

Miként alakult közéleti pályafutásod, életed 1990 óta?

Mint említettem, 1990-ben újraválasztottak. Amire büszke vagyok: már az első fordulóban abszolút többséggel. A szorosabban

vett képviselői munka mellett mind több politikai publicisztikát írtam különféle lapokba. A Csurka-féle radikalizmussal szembeni harc hevében 1993 nyarán engem is kizártak az országgyűlési frakcióból, mire kiléptem a pártból, az MDF-ből is. A ciklust független kormányparti képviselőként fejeztem be, a következő választáson már nem indultam újra. Azóta is részt veszek a magyar közéletben publicistaként, független politikai elemzőként. Egyértelműen kiderült, hogy alkotomhoz ez a státusz illik, s nem a pártpolitikusé. Cikkeim alapján 1994-ben *Po-
kol Béla* meghívott a Miskolci Egyetemre politológiát oktatni, 12 évig ez volt a főállásom. Az év őszén egyéves ösztöndíjjal kiutaztam az Egyesült Államokba, ahonnan 1995 nyarán tértem haza. 1996-ban az MDNP jelölése nyomán az Országgyűlés megválasztott az Országos Rádió és Televízió Testület tagjává. 1998-tól 2005-ig az ORTT Panaszbizottságának voltam tagja. 2005-től az MTI Tulajdonosi Tanácsadó Testületébe választott be az Országgyűlés, az MDF jelölése nyomán. A kecskeméti Katona József Gimnáziumban – folytatva történelemtanári munkámat – a képviselőség mellett óraadóként tanítottam 1990 óta, mígnem 2006-ban megszüntették a szerződésemet. 1994-től hat könyvemet adták ki: három publicisztikai gyűjteményes kötetet és három politikusi életrajzot: *Antall Józsefről*, *Orbán Viktorról*, majd 2006-ban megjelent a Gyurcsány-féle *Ferencről* szóló, Az új miniszterelnök című munkám. Napi és hetilapokba a mai napig írok esszéket, publicisztikákat. 2002 szeptember óta hetente vezetek egy aktuális politikai kérdésekről írószóló beszélgetést a Magyar ATV csatornán Péntek esti klub (Jobbközép) címmel. (2005-től hasonló szerkezetű és stílusú műsor élén látjuk a közszolgálati MTV-csatornán. – a Szerk.)

Személyes sorsoddal elégedett vagy?

Ha nem hangzik túl fellengzősen, azt kell mondanom: személy szerint a rendszerváltozás nyertese vagyok. Nem bántam meg, sőt nagyon örülök annak, hogy a nyolcvanas-kilencvenes évek fordulóján, az akkori sorsdöntő események idején bekapcsolód-
tam a politikába. Nem bántam meg azt sem, sőt ennek is nagyon

örülök, hogy pár évvel később kiszálltam belőle. Ha sarkítani akarom a dolgot: a rendszerváltozásnak köszönhetően ismeretlen vidéki tanárból országosan ismert politikai közíróvá váltam.

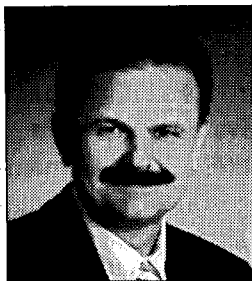
Maradt-e egyéb megjegyzésed, kiegészítenivalód?

Antall József meghatározó szerepet töltött (és tölt) be számomra. Politikusi és emberi formátuma lenyűgözőtt, s az idő múlásával egyre nagyobbak és fontosabbnak látom az ő alakját.

Mellettem loholt a III/III megyei főnöke

Reggel gyalog siettem a kecskeméti Rákóczi utcán, ahol a főkapitányság épülete is állt, a vasútállomás felé – szokás szerint elkésvé –, hogy Pestre utazzam az Országgyűlés ülésére. Egyszer csak valahonnan mellettem termett a III/III-as főnöke, már nem tudom milyen Bertalan. Képviselő úr, kezdte, a múltkor nem tudom, hogy sikerült-e eléggé megvilágítanom, hogy mi annak idején azért nem voltunk annyira... stb., stb. És elkezdte mentegetni a kádári titkosrendőrséget és saját magát, s hogy a jövőben így még úgy... Mondtam neki, ne haragudjon, de ezt most nem tudjuk megbeszélni, mert kilenc perc múlva indul a vonatom, és sietnem kell, de nagyon. Nem baj, mondta, ő velem tart az állomásig, addig el tudja mondani a lényeget. De az a helyzet, hogy nekem alighanem most már futnom kell a vonatig – vettem közbe.

Sebaj, mondta a testes ember, ő szokott teniszezni, majd fut velem. És futott. Közben mindinkább elakadó lélegzettel, egyre erősebben zihálva mondta a magáét, hogy ők azért nem annyira, és hogy a jövőre nézve így meg úgy... Több száz métert futottunk így az állomásig. A pártállami titkosszolgálat nem is oly rég még rettegett megyei vezetője és én, a kis ellenzéki értelmiségi, akit tegnap még valószínűleg megfigyeltek. S ekkor ott, futás közben arra gondoltam, hogy alighanem mégiscsak történik valami ebben az országban...

Névjegy

Dr. Debrécseni József (Dunaszentgyörgy, 1955. június 13.) Szület: Debrécseni József kőműves, Nemes Eszter háztartásbeli. Végzettség: egyetem, magyar-történelem szakos középiskolai tanár. Munkahe-

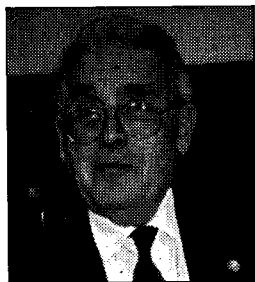
lyek: Dózsa György Gimnázium Kiskunmajsa, Katona József Gimnázium Kecskemét – tanár, Miskolci Egyetem szociológiai tanszék – adjunktus. Pártkötelezettség: az MDF tagja (1988-93). Fontosabb közéleti megbízatásai: az ORTT tagja (1996-98); a panaszbizottság tagja (1998-2005), az MTI TTT tagja (2005-től. Országgyűlési képviselő (1989-1994) – a rendőrségi, belbiztonsági, önkormányzati bizottság tagja (1990-91), a sajtóprivatizációt vizsgáló bizottság elnöke (1990), a kulturális, oktatási, sajtó, rádió, televízió és sportbizottság tagja (1991-93). Művei: Melyik játékot játszunk? (T-Twins. Bp. 1993.), Restauráció (Széphalom Könyvműhely. Bp. 1996.), A miniszterelnök (Antall József és a rendszerváltozás – Osiris. Bp. 1998.), A győzelem ára (Osiris. Bp. 2000.), Orbán Viktor (Osiris. Bp. 2002.), Az új miniszterelnök (Osiris. Bp. 2006.). Család: Válfélfben, három plusz egy gyermek apja: Borbála (díszlet- és jelmeztervező), Rozália (főiskolai hallgató), Márton (gimnazista) és Olivér (óvodás). Hobbij: kerékpározás. 2007. július 31. A jobb oldali felvétel bevezető a következő interjúhoz: Súlyos László köztársasági elnök nem nyújtott kezét 2006. március idusán, amikor Fekete János, a Magyar Nemzeti Bank nyugállományú alelnöke, volt országgyűlési képviselő átvette magas állami kitüntetését a Parlamentben (Magyar Köztársasági Érdemrend középkeresztje a csillaggal). Gyurcsány Ferenc kormányfő és Szili Katalin, az Országgyűlés elnöke gratulál. Súlyos az elnökké választása évfordulóján adott júniusi tévéinterjúban utólagosan mindenesetre már szerencsétlen eseménynek minősítette azt a gesztust is, amely ez év tavaszán máig ható, súlyos presztízsvesztést okozott neki. »Nem akartam senkit megbántani« – jelentette ki a Fekete János-féle afférra utalva, hozzátéve, ma már kezét nyújtana a Kádár-korszak március 15-én kitüntetett, 88 éves, emblemikus bankárszemélyiségének. HVG, 2006. augusztus 5., 7.p.)

1989 második felétől ellenzéki pártok képviselői is elfoglalták helyüket a padosorokban. A képen látható a Magyar Nemzeti Bank nyugállományú alelnöke, volt országgyűlési képviselő Fekete János, aki a Magyar Nemzeti Bank nyugállományú alelnöke, volt országgyűlési képviselő.

Egy kézfogás elmaradt, a kormányfő és a házelnök gratulál Fekete Jánosnak

Miből lesz a cserebogár?

Fekete János

Pénz és politika: a bankár nyert, a képviselő vesztett

2005. március 8., kora délután. A T. Házban az ügynöktörvényről vitáznak. Ide tartozik vagy sem, mindenestre felvetődik: milyen jó lenne többet tudni a rendszerváltásról! A hozzászóló képviselő – nem a kormánypárti padsorokból – megkockáztatja, hogy a kezdet nem is annyira a '80-as évek második felének ellenzéki megmozdulásaihoz kötődik, hanem korábbra, a Nemzetközi Valuta Alaphoz történt 1982-es csatlakozásunkra tehető. Ez viszont, mint ismeretes, Fekete Jánosnak, a Magyar Nemzeti Bank akkori első elnökhelyettesének a nevével forrt egybe. Így tekintenek rá a 10. évforduló magyarországi ünnepségein is, a fotókon együtt parolázik és mosolyog a nemzetközi pénzügyi tekintélyű vezetőivel, kitüntetik. Megérdemelte. Ilyen értelemben tehát a bekövetkezett hatalmi, demokratikus politikai fordulat korai elindítói közt a helye. Mégis az történt, hogy éppen a rendszerváltáshoz utat nyitó országgyűlésben kezdték firtatni felelősségét az ország eladósodásáért. Érdekes egybeesés, hogy a fent nevezett napon, 2005. március 8-án, a Magyar Nemzet internetes honlapja emlékeztetett egy tőle vett idézetre, amelyben az 1956-os forradalom és szabadságharc kapcsán, legalábbis a felkelés végét értékelve, Kádár János mellett teszi le a voksát. Mellesleg szólva, sohasem csinált titkot politikai hovatartozásából. Szoros szálak fűzték az MSZMP főtitkárához. S eljött az idő, amikor a korszak világszerte elismert pénzügyi tekintélye a közhatalomba is belekóstolhatott. Szarvas és térsége országgyűlési képviselővé választotta 1985-ben. Hármaskörös alakult ki, s mégis meggyőző előnnyel, a több mint 19 ezer érvényes szavazat 76 százalékaival győzött. Aztán a ciklus végén, a rendszerváltás törvé-

nyelveinek megnyert csatái után ugyanilyen könnyen és magától értetődően még is váltak tőle. Pedig nem volt rossz képviselője a körzetének. Hosszan lehetne sorolni, hogy mi mindent tett a választóiért. Hogy villany gyulladhasson ki a petróleumvilágítású házakban, megszólalhasson a telefon. Hiába, megérték az elvtársak a pénzüket akkor is! – sóhajt fel utólag. Ki tudta volna Fekete Jánosnál jobban, hogy hová kell nyúlni a pénzügyi forrásokért? És mégis megtörtént, hogy 1990-ben, a beköszöntött szabadság euforikus hangulatában kosarat kapott. A választásból kiesett.

Hogyan lettél országgyűlési képviselő? Nekem eszembe sem jutott! Egyébként nagyon érdekesen. Kivétel a helyzet alakult ki. Az történt, hogy Szarvason gyűlést rendeztek, ahol megválasztották a jelölteket, s felállt egy fiatal ember, aki ma már nem él. Azt mondta, nekünk olyan képviselő kell, akinek neve van. Fekete Jánost javasolta, vagyis engem, mindenki meglepetésére. Az előtanulmányozó csapat kezdeményezésére, amelyik kiszemelt engem, megszavaztak. Megvolt ennek a folyamatnak a rendje. Így váltam én is jelöltté. Éppen nem tartózkodtam itthon, valahol külföldön jártam. Amikor hazaértem, mondták, hogy mi történt, vagyis szeretnének megválasztani, mert az addigi képviselőjüket nagyon nem szerették. Negatív figura volt, aki nem tett különösebben semmit a térségért. No, nevettem magamban, hogy a fenébe fogok én szerepelni? Bejelentettem az MSZMP-ben, hogy pártunkívülként elvállalom. Semmiképpen sem akartam ugyanis a pártot igénybe venni ehhez a dologhoz.

Miként reagáltak? Úgy, hogy semmi esélyem. Abból indultak ki, hogy engem ott nem ismernek, főleg nem politikai szereplőként, s egyébként is megvolt a saját favoritjuk. Elutaztam Szarvasra, tartottam egy-két gyűlést. Érdekes, rendkívül sokan eljöttek. Elmondtam, hogy mit csinálnék. Láttam, hogy baj van itt is, ott is, amott is, valamit tenni kell, nem is keveset. Mégsem bíztam igazán ebben az egészben. Ugyanakkor új hangot ütöttem meg, mert még szokatlan volt, hogy egy képviselőjelölt az élet-

színvonalról és hasonlókról beszéljen. Végül mindenki meglepetésére csaknem 80 százaléknyi szavazatot kaptam. Én voltam az országban az egyik legnagyobb többséggel megválasztott egyéni képviselő. **Ilyen simán ment minden?** Nem mondhatnám, mert a végeredmény nem tetszett a pártközpontban. Pártonkívüliként kiűtöttem ugyanis azt a jelöltet, aki az ő emberük volt. Elő volt írva, hogy ki legyen itt, ki legyen ott. Keresztülhúztam a gondos számítást. Mindenki biztosra vette, hogy az egyik vagy másik helyi nagyság kerül ki győztesen. Ám nem így történt. Ugyan idevalónak számítottam anyanyelvemmel, hogy a Szarvasi Takarékpénztárban kezdtem 1936 és 1948 között, de aztán Pestre jöttem dolgozni. Szóval, óriási dolognak számított, hogy nyertem. Ezt egy „elbeszélgetés” követte a pártközpontban, amiről tájékoztatták Kádárt is: „Most mit csinálunk?” – kérdezték tőle. – „Hát, ha megválasztották – válaszolta –, akkor maradjon, és hadd dolgozzon!” Ezt én úgy vettem, hogy az „Öreg” külön szólt az érdekemben. Mintha azt mondta volna, hogy ne bántás! Ha őt választották, ki fogja bírni az ország. Így lettem képviselő. Fölrendeltek, és nekem szorgoskodtunk a kérdést: mit akarok csinálni? Már tervezgettem. Mondtam, hogy szeretnék javítani ennek a környéknek a helyzetén. Először is az automata telefonközpontot hoztuk tető alá. Sokat utaztam, a kisebb helyeken láttam, hogy bővíteni kell a villanyhálózatot. Javasoltam, hogy vezessük be a gázt, legyen szlovák iskolája, gimnáziuma az itt élő nemzetiségieknek. Emellett legalább húszféle dologba vágtunk bele. Tetszett, hogy valami fontosat végzünk. Voltak nemzetközi kapcsolataim, tudtam segíteni, jól ment minden. A parlamentben az egyik új „sztár” lettem.

1. Tehát ön – elnézést – „kijáró” képviselő volt. Gondolom, a lakosság is azt várta, hogy az Országgyűlésben Szarvas érdekében tevékenykedjék. Ezek szerint meg is felelt az óhajoknak.

Szarvas azért kapta, amit kapott, mert a szarvasi emberek hajlandók voltak a saját zsebükből megfelelő összegeket rendelkezésre bocsátani. Az állami pénz, természetesen, elsősorban oda megy, ahol a magánpénz is ott van. **Támadják-e önt képviselőtársai Szarvason? S ha igen, mivel?**

– Öt évvel ezelőtt is az ottani párttitkár – aki akkor nagy ellenfelem volt; és aki mindent

– lettem, aki szerephez juthatott. Több helyre béválasztottak; legalább három funkciót kaptam. Tagja voltam a külügyi bizottságnak; fontos gazdasági ügyeket intéztem; majd 1989-ben a reformmülyi adóhó bizottság elnökévé választottak. Én pedig legnagyobb élvezettel vettem bele magam a sodrásba. **Mire vezeted vissza, hogy végül is rendszerváltás következett be az országban?**

– Kitapinthatóvá vált az igény: menjünk előre! A térvutasításos rendszer már kezdett repedezni. A Nyugat is felismerte, hogy Magyarországon valami új dolog indult el, és ezt kell támogatni. Óriási szenzációnak számított, amit egész sor nagy újság megírt: egy általuk elismert bankár is bejutott a parlamentbe. 1982-től hat éven át a Nemzetközi Valutá Alap hazai kormányzója, különböző tanácsadó testületek tagja voltam, s a külföldi kapcsolataimat felhasználtam arra, hogy mind az országnak, mind a választókerületemnek egy csomó dolgot elintézzek; ami nem volt egyszerű. Pénzt, sok pénzt szereztem a fejlesztésekre, mert tudtam, hogy hol vannak olyan források, amelyekhez hozzáférhetünk.

Milyen szerepet játszott a pénz a rendszerváltás eljövételében?

– Ez egy jó kérdés. Végeredményben, ugye, a pénzügy szerepe korábban az volt, hogy finanszírozza a politikai akaratot. Amiről döntés született; arra pénz kellett, de nem biztos, hogy ezek a legjobb döntések voltak. A helyzet gyökeresen más lett. Ugyan most is mondhatták, hogy erre meg erre pénz kell; de a szerepe megváltozott, és nemet mondhatott. Vagyis meg lehetett akadályozni bizonyos rossz dolgok megvalósítását, a jó ügyek pedig megvalósultak. **Amikor a szarvasi lakosság a pénzt a kormány kezébe adta, akkor már diszponált fölötte. Most azt mondják nekem, hogy ennek a kormánynak nem lett volna szabad a kezébe pénzt adni. Magyarán: ki kellett volna jelentenem, hogy a kormány – amely itt Lázár György vezetésével tízegy-néhány évig működött – kiskorú, nem alkalmas arra, hogy a kezébe pénzt adjanak. Mert ha pénzt kap, elmegy, mint a gyerek a boltba, cukrot vesz érte, és elrontja a gyomrát. (Részlet a 168 Óra interjújából. 1989. jún. 17. Idézi: Fekete bárány. Print City Kiadó és Nyomda Kft. 1999. 385–386. old.)**

felgyorsulhattak. Tulajdonképpen sohasem következhetett volna be Magyarországon gazdasági reform, amit a kezdetétől fogva támogattam; ha a pénz szerepe nem nő meg. Az árak egészen addig nem is hasonlítottak a valóságos értékhez. Amiből hiány mutatkozott, annak az ára égre szökött, és fordítva. Százféle árfolyam létezett. Még annak idején elkezdtem intézni, hogy értéktárhányos árak alakuljanak ki. A javaslataim – talán nem érti az félre: senki – döntő szerepet játszottak abban, hogy Magyarországon a forint egységes árfolyamra tett szert. Megmagyaráztam, hogy a pénznek értékmérőnek kell lennie, össze kell hasonlítani a teljesítményeket. Az, hogy szarvasi képviselőként 1989-ben megválasztottak a reformügyi ad hoc bizottság elnökévé, annak a következménye volt, hogy olyan irányvonalat erőltettem, amely beigazolódott, sikeressé vált.

Ugyanakkor a nevedhez kötötték, elmarasztalva érte, az adósságállomány nyomasztó felhalmozódását. Miért?

A mai napig is azt az álláspontot vallom, hogy egy olyan ország, amelynek nincs megfelelő saját anyagi ereje, idegentől két is igénybe vehet, ha jó célokra költi. Ilyen esetben sokszorosan meg kell térülnie a hiteleknek. Ha rossz a cél, akkor nem! Miután bennem nagyon bíztak a bankpiacon, mondván, hogy én a Fekete neve garancia a visszafizetésre is; nekünk megnyitáltak a hitelcsapok. Ezekből bőségesen folyt hozzánk a pénz. Gyárakat alapítottunk, új munkahelyek jöttek létre, nagy ívű fejlődés bontakozott ki hazánkban. Ha azt mondom, hogy a kamatok, a törlesztő részletek és a költségek átlagosan 7 százalékot tettek ki, akkor könnyen kiszámítható, azokat a beruházásokat, amelyek nem hozzák ennek legalább a kétszeresét, nem szabad elkezdni. Ha viszont igen, akkor mindent időben visszafizetünk, s a jövedelemből tisztességesen marad az országnak is. Nagyon sok ilyen létesítmény készült el akkoriban. A föllendülésben tehát, ami tagadhatatlan, fontos szerepet játszott a hitel. Akik emiatt támadtak, egyszerűen nem értették az összefüggést: a fejlődéshez tőkére van szükség, ha nincs saját tőke, akkor hitelt veszek fel. Ellenkező esetben csak az életszínvonal terhére fejleszthetek. Beruházhatok persze úgy is, hogy le-

szorítom az életszínvonalat; és így jutok forrásokhoz. Én viszont azt mondtam, hogy nem szabad ezt az utat választani. A hitelek segítettek hozzá Magyarországot a kibontakozáshoz, bár voltak elhibázott beruházások is. A vas és acél országának koncepciójával kellett szembeállítani a modernebb, jövedelmezőbb elképzeléseket. Így lett például korszerű üzem a Tungsramból; befektettünk a bauxitunkra alapozott alumíniumiparba; a gyógyszergyártásba; és így tovább. A vállalatok jó része ragyogóan fejlődött és sok pénzt hozott az országnak, ami további fejlődést alapozott meg. Rendbe hoztuk a bankokát, kiépítettük a kétszintű bankrendszert, előkészítettük a forint konvertibilitását, szóval nagyon sok előremutató dolog történt.

Sokkolóan ért, amikor elhangzott az államadósság mértékére vonatkozó első kérdés a Parlamentben? Hiszen egyféle kikezdhetetlen tabunak látszott!

Azt mondták, hogy sok az adósságállomány. Később már egyenesen azt, hogy én lennék a magyar eladósodás atyja. Összesen 15 milliárd dollár volt a csúcs. De akkor még az egész országot a magunkénak tudhattuk. A hitelből épült gyárak is 100 százalékig magyar tulajdonba tartoztak.

Hogyhogy mégis 20 milliárdról szóltak a hírek?

Nem volt annyi. **Németh Miklós** miniszterelnök jött elő a 20 milliárdos adattal. Elmondta, ami sokáig valóban titoknak számított, de nem az igazat. Egyrészt többet köölt a tényleges adósságnál, mert nem vonta le belőle a tényleges követeléseinket; másrészt nem tette hozzá, hogy az egész magyar gazdaság szolgáltat fedezetül. Nagy különbség, hogy a hitel most az akkori duplája, és az ország nagy része már nem a miénk; külföldi kezbe került. Vagyis nem állítható, hogy egészségtelen lett volna.

2. Reálisan nézve neki csak az volt a funkciója, hogy a hiteleket megszerezze. Hogy aztán ezeket mire használták, az már másnak a leckéje volt. Jól emlékszem, ő már az első nagy nemzetközi válság idején, tehát '82 táján kulcsszerepet játszott abban, hogy ezt a válságot föltartóztassuk, ellenőrizhető határok közt tartsuk. Kiterjedt nemzetközi kapcsolataiban mindvégig ezt tette. A magyar eladósodás atyja? Tudja, én nem hiszem, hogy lehet-e ennek atyja vagy anyja. A válságok inkább árvák, szoktak lenni". (Wim Duisenberg, az Európai Központi Bank elnöke. Exkluzív interjú, Frankfurt, 1998. Hivatkozás: Fekete bárány, 395-396. old.)

na az arány. Ahogy később sorra eladták a javainkat, és a bevétel feltöltődött, a mérleg a térhűnkre változott. Mindenesetre nagyon fontosnak tartottam az életszínvonal bizonyos mérvű emelését, mert ez a nép a háború előtt, alatt és utána is iszonyatosan sokat szenvedett. Ezért a fejlődés kissé lassúbbnak bizonyult, mint lehetett volna, hiszen egy csomó pénzt fordítottunk arra, hogy javuljanak az emberek életkörülményei. Nem rendített meg, amikor elhangzottak a visszafizetési nehézségeket és a felelősségedet firtató kérdések? Amíg élt Kádár János, addig ez nem volt igazán téma, mert ki állt mellettem. Azt mondta: rendben van, most építünk még két gyárat itt, kettőt meg ott, azok termelni fognak. Egyetlen pillanat alatt elhallgatott mindenki. De nagy baj támadt, amikor az „Öreg” meghalt, illetve már egy évvel korábban, a betegsége kezdetétől, amikor elvesztette szellemi képességeit. Leépült, és én hiába kértem, könyörögtem, hogy hagyják nyugodtan. Grósz Károly meg a többiek, akik hatalomra jutottak, semmit sem tettek ellene, nem beszélték le, hogy fölszólaljon a Parlamentben! Micsoda könyörtelen társaság! Kádár ekkor már nem volt teljesen egészséges. Megérett, hogy összeviessza beszélt, sírt. De abban az időben, amikor valóban vezette az országot, megfelelő erővel mindenhez meg lehetett nyerni partnernek. Meghallgatott, okosan visszakérdezett. S akkoriban nagyon jól haladtunk! Ragaszkodott ahhoz, hogy az életszínvonalat nem szabad bántani. Az egyik alkalommal dühösen hívott fel: „Maguk inflációt csinálnak!” „Hogyhogy?” – kérdeztem. „Fölemelték 2 forinttal a gáz árát, de én ezt nem tűrhetem.” Kádár elvtárs, ez nem az én üzletem, hanem az illetékes miniszteré. Azt sem tudom, hogy felemelték” – válaszoltam. „Mi az, hogy maga nem tudja?” „Nem foglalkozom gázárakkal.” „Nem maga csinálta?” „Nem” – mondtam. „Az más, akkor ne haragudjon” – kért elnézést. Másnap aztán hallottam, hogy tényleg fölhívta a minisztert, akihez a villany- és gázellátás tartozott. Szóval, emberileg nagyra tartottam Kádár Jánost. Soha semmilyen önző érdek nem vezette. Mielőtt meg megbetegedett volna, felvettem neki: itt az ideje, hogy elmenjünk. „Kire bízuk?” – kérdezett vis-

szára: „Ezt nem nekem kellene tudni, maga találta meg a munkatársait.” „Dehogy én találtam meg, rám kényszerítik őket mindenféle csoportok!” „Mégis, kire gondol?” – próbálkoztam tovább. „Hát nekem az a bajom, hogy nem tudok senkit javasolni. Javasoljon maga!” „A Havasi rendes ember.” „Az igaz, de megeszik ezek a fenevadak, nem tud velük vitatkozni!” – zárta be a diskurzust. Úgyhogy ezt a tanácsomat nem fogadta meg. Már mint azt, hogy menni kell. Aztán, amikor látszott, hogy beinteg, előléptették elnöknek, csak hogy ne legyen főtitkár, s már mindenki tudta, hogy mennyire nincs rendben. Mit válaszoltál az adósságot firtató parlamenti fölvetésre? Elmondtam, hogy ez egy teljesen hibás koncepció, mert az országunk előre kell mennie, ahhoz pedig tőkére van szükség. Az a fontos, hogy mire ruházunk be. Mi olyan gyárat építettünk, amelyek sokkal jobban termelnek, mint az elődeik. Az egész magyar iparosítás, ami ekkor indult meg, jó irányt vett, jól működött. Így biztos voltam benne, hogy vissza tudjuk fizetni az adósságainkat. Bátran kijelenthettem, hogy nem látok semmi bajt. Általában az szokott történni, hogy „aki fizet, az húzat”. Diktáltak a hitelezők? Egészen páratlan helyzetet élveztünk. Másoknak mindig kikötötték, hogy mire adják a pénzt. Nekünk soha. Mi fináncbiteleket kaptunk. Így is nevezték: megfelelő fedezet ellenében szabad felhasználásra vettük fel az összeget, ami önmagában is kedvezményt jelentett. Megmondtam, hogy mi a célunk: abba fektetünk be, ami nekünk kedvező. Húsz éven át én tárgyaltam az összes ügyletet. Senkinek eszébe nem jutott, hogy megkérdezze: oké, Fekete, de mire akarja használni? Ötven évig egy napot nem késtünk a visszafizetéssel, miközben olyan hatalmas államok mondtak csődöt, mint egy időben a Szovjetunió, Románia, Mexikó, Brazília, sőt Lengyelország, háromszor jutott ilyen helyzetbe. Csak Magyarország nem. Nekünk szerencsénk volt? Vagy min múlt, hogy el tudtuk kerülni az úgymond „kutyaszorítót”? Előfordult, hogy segítségért kellett szaladnom az IMF-be. Származásom nehéz helyzetet sikerült áthidalni. Mindenkit meglepett

„például, hogy 1956-ban nem buktunk meg pénzügyileg. 1981-ben sem mentünk csődbe, amikor Lengyelország kénytelen volt bevezetni a szükségállapotot, a jegyrendszert. Szinte mindenki azt várta, hogy mi sem húzzuk sokáig. Azon fordult a kocka, hogy belépünk-e vagy sem az IMF-be és a Világbankba. Iszonyatos ellenállással találkoztam. Ez maga a kapitalizmus – szörnyülködtek. Beszéltem Kádárral, ami körülbelül a következőképpen zajlott le: „Még körülbelül egy hónapunk van, aztán csődbe kell mennünk, a betétesek viszik a pénzt” – jeleztem.

Rám nézett: „Van-e valami orvosság?” Mondom, vagy bejelentjük a csődöt, és ekkor maga mindenkinek levelét ír, amelyben kéri, hogy adjanak haladékot, úgy tíz évet. A másik az, hogy az IMF-hez és a Világbankhoz fordulunk segítségért. Csak annyit kérdezett: „Muszáj?” Sosem fogom elfelejteni ezt a szót, ahogy elnyújtva kiejtette: muszáj! „Menjen, Fekete, csinálja! De ne beszéljen senkinek!” – tette hozzá. Arról, hogy repülőjegyet rendeljek, szó sem lehetett. Kimentem Ferihegyre, és fölültem a gépre, irány Frankfurt. Onnan tovább Washingtonba.

Nem is várták az érkezésed?

Senki sem tudta, hogy jövök. Előtte kerültem bájba, mert meghatalmazás nélkül hiába utazom: „Kinek kell azt aláírni?” – kérdezte Kádár: „Hát, a külügyminiszternek” – válaszoltam. „A Pujának? Óha, akkor azt Moszkva már másnap tudja.” „Olyan meghatalmazást szerkesztek – sütöttem ki –, amelyben nem lesz benne a Világbank neve, a Monetáris Alap meg ilyesmi, csak az, hogy amiről én a tárgyaláson megállapodok, azt a kormány elfogadja.” „Van ilyen?” – vetette közbe. „Nincs, de hát most lesz. Muszáj” – rögtönöztem. Fölkerestem Pujá-Frigyest, mondom neki, hogy kell a meghatalmazás: „De ilyent nem lehet kiadni” – válaszolta. „Hát, akkor hívd fel a főnököt!” – javasoltam. Telefonált Kádárnak, aki azt mondta: „Maga csak írja alá, amit a Fekete kér.” Tehát olyan papír állt a rendelkezésemre, amelyen az állt, hogy bármit teszek, a magyar állam elfogadtnak tekinti. Természetesen nem ezen múlt a dolog. Miután megérkeztem, Oláh Gábor igazgató fogadott. Egyébként csak olyan személyiségekre hivatkozom, akik élnek, mert

„Azokra könnyű lenne, akik már halottak. Oláh Gábor a közel múltban még meglátogatott. Odakint azt kértem tőle, hogy kis időre adjon nekem egy szobát. „Olyan nincs” – felelte. „Még a kivétel is le van tapétázva, mindent lehallgatnak. Mit akarsz?” – érdeklődött. „Olyan helyiségre lenne szükségem, ahol a bizalmas dolgokat intézhetem” – magyaráztam. „Csak a saját irodámat ajánlhatom” – nyugtatott meg. Egy napra kölcsönadta.”

Mire kellett a külön iroda?

Létkérdés volt, hogy minden a legnagyobb titokban maradjon. Beültem a dolgozószobájába, és onnan telefonáltam Jacques de Larosière-nek, a Nemzetközi Valuta Alap (IMF) vezérigazgatójának, hogy aláírom a magyar belépésre vonatkozó szándéklevelet.

„Van-e papír?” – kérdezte mindjárt. Most, alig néhány hónapja találkoztunk újra itt, Budapesten, és visszaemlékeztünk arra a percre, amikor elolvasta a meghatalmazást: „Te jó isten! – kiáltott fel. – Te azt csinálhatsz, amit akarsz.” „De én azt fogom tenni, amivel megbíztak” – válaszoltam. Azzal, hogy beléptünk az IMF-be, és ezáltal tagjai lehettünk a Nemzetközi Újjáépítési és Fejlesztési Banknak (Világbank) is, nagy hitelt kaptunk; de az igénybevételről külön-külön kellett tárgyalni a bankokkal. A vállalati hitelezők fő embere Otto Wolff von Amerongen, a Német Gyáriparosok Szövetségének elnöke volt. Azóta napvilágot látott egy memoárkötete, amelyben olvasható: megjelent nála a Fekete, és azt mondta, hogy egyelőre nem tud fizetni, de hat hónap haladék után elszámol. Először csak kilencven napról akart hallani, de végül megadta a hat hónapot. S mindenki legnagyobb meglepetésére fél év elteltével pontosan kifizettünk mindent. „Számomra ezért – írja könyvében – a magyarok a jó példák, mert a legnehezebb időkben is állták a szavukat.”

Cserébe a pénzért nem kérték azt, hogy enyhüljön a magyarországi ellenzék kontrollja, hogy szabadabban mozoghassanak, útlevelet kaphassanak, ne kövesse mindenféle megtorlás a fellépéseiket?

Ilyesmi elhangzott itthon és a határon túl is, de nem igaz. Legenda. Mivel én tárgyaltam minden külföldi hitelügylet, tudom, hogy miről volt szó. Ilyesméről nem. Ha valaki nekem azt

mondta volna, hogy ezért meg ezért ilyen és ilyen politikai lépéseket vár, ráborítom az asztalt. Nem volt rá szükség! Mi fizettünk. Nagy dolognak számított, hogy amikor mindenki azt hitte, no most a magyarok is befuccsolnak, akkor is fizettünk. Ennek következtében tekintélyre tettünk szert. Egykori partnereimmel máig jó barátságban vagyok. Amikor Jacques de Larosière, az IMF. exvezérigazgatója nemrég Budapesten járt, azt mondta nekem: „No, Fekete, készítsünk egy közös képet a múlt dolgairól emlékeztetve.” Ez is mutatja, meghozzá ennyi idő elteltével, ők azért nagyra értékelték, hogy Magyarország nem dobta be a törülközőt, amikor szinte az egész szocialista tábor közel állt az általános csődhöz.

Meghívtál képviselőket a munkahelyedre, a Magyar Nemzeti Bankba is, hogy megoszd velük az érveidet?

– Persze! Nagyön sok helyre el is mentem, és előadtam, hogy mi történt. Igazából csak az Antall-féle új kormány 1990-es megalkulása után lett ebből olyan téma, amely végletesen felborította a kedélyeket. Ekkor találták ki: hazánkban az a baj, hogy eladósították az országot. Az egészben korábbi, személyes okok is közrejátszottak. Meghívtak a kerékpástartárgyalások egyik ülésére, amelyen az ellenzék vezéréként Antall József is részt vett. Ekkor még országgyűlési képviselő, a reformügyi ad hoc bizottság elnöke voltam. Azt kérdezte tőlem, hogy mit ajánlanék arra az esetre, vagyis mit kellene tenni, amikor majd ők átveszik a hatalmat. Akkor láttam először ezt a tisztviselő külsejű embert. Teljesen elképedtem. Gondold el! A parlament kétharmada még biztosan a baloldalhoz tartozott. Mondom neki: „Mit vesznek maguk át? Kicsodák egyáltalán? Magukból soha nem lesz semmi!” Attól kezdve nem volt zavartalan a viszonyunk. Soha álmodni sem mertem volna, hogy azok megglehetősen furcsa alakok, akik ott ülnek velem szemben – köztük Orbán Viktor is, eléggé laza öltözékben – egyszer még politikusok lesznek. Teljesen hihetetlennek tűnt, hogy komoly ellenfélle válhatnak, netán vezetik az országot. De aztán, mint tudjuk, nem így történt, hanem egészen másképp.

Ahhoz képest, amit és ahogyan tettél, csinálnál-e valamit másképp?

Ezen még nem gondolkodtam, mert mélységesen meg voltam győződve arról, hogy helyesen cselekszünk, s az a jó. Volt egy olyan ember Magyarországon, akivel érvelve lehetett beszélni. Ez az ember szellemileg megrokkant. Borzasztó volt látni. Nem akadt utódja. A rendszer arra épült, hogy ő dönt. Ha jó gondolatról van szó, tessék véghez vinni. El volt intézve. Majd egy másféle szakasz következett. Így érzékeltetném: ez jó dolog, de hát még előbb meg kell beszélni. Lelassultunk. Hibákat is elkövettünk a döntésekben. Nekem ebben az időszakban már nem volt olyan nagy szerepem, mint korábban. Hiszen megszűnt az a lehetőségem, hogy fölveszem a telefont, s azt mondom: „Főnök, itt nagy baj van, valami marhaságot akarnak csinálni.” „Nó, jöjjön, aztán mesélje el!” – biztatott. Elmentem és elmondtam, amit akartam, az Öreg fölvette a telefont, szólt valakinek, ő tudta, hogy kinek, és a dolog le lett állítva. A mai napig százszázalékosan vállalom azt, ami a beruházási politikában történt, kivéve az acélipart, amit nem nagyon támogattam. De innen is elmozdultunk, mert rájöttünk, hogy azt kell fejleszteni, amiben jók vagyunk, és nem azt, amiben kevésbé, mert hiányzik hozzá az alapanyagunk, hagyományunk stb. Amiben jók vagyunk, ahhoz ész, sok szürke agysejt kell. Tehát nem olyan iparágakat részesítsünk előnyben, amelyekhez nincsen semmink, hanem olyanokat, mint például a gyógyszer-gyártás és társai. Ez a fordulat is megtörtént. Az igazi nagyszítárok Csepel helyett a Richter, a Chinoin és más, szellemileg fontos cégek lettek.

Sorra születtek a rendszerváltás törvényei. Mit tartottál a legjobb intézkedésnek?

Azt, hogy megnyitottuk a határokat. Szabadon lehetett utazni. Az emberek össze tudták hasonlítani, hogy mi van odakint és idehaza. Sokan azt hitték, hogy ami a határokon túl várja őket, az a Kánaán. Aztán rájöttek, hogy mégsem. Milliányian jöttek és mentek, alaposabban értesültek a valóságról. Korábban el voltak zárva a közvetlen tapasztalattól, az igazságtól. A magyar lakos-

ság felnőtté vált. És igen büszke vagyok arra, hogy bár rendkívül sok ellenzője támadt, mégis keresztül tudtam vinni ezt a javaslatot. Azzal a feltétellel, hogy az MSZMP Politikai Bizottsága úgy határozott: egy év múlva meg kell vizsgálni, miként változik a disszidálások aránya, s amennyiben veszélyekkel jár, le kell állítani. Ahhoz viszont ragaszkodtam, hogy százalékban vessük össze a disszidensek arányát. Ha kisebb számban is maradtak kinn korábban, ahhoz a kevéshez kellett viszonyítani, ahányan egyáltalán utazhattak. S ha ezrek árnya vetült is előre, az a milliókhoz képest még mindig csekélynek tűnt. Amikor legközelebb erről tárgyalt a PB, Kádár megkérdezte: Mennyien mentek ki? Mondták, hogy 600–800 ezren. És mennyien nem tértek vissza? Kiderült, hogy annak idején 10 ezren, most meg 8 ezren. Arányában összehasonlíthatatlanul kevesebben. Hát persze! **Ha bármikor lehet utazni, akkor miért maradnánk kint?** Régebben, ha valaki nagy nehezen útlevelhez jutott, már azon kezdett gondolkodni, hogy csak egyszer tegye ki a lábát; böttal bűnösnek a nyomát! De micsoda különbség! Ha zsebében az útlevelel, amellyel akkor megy az emberfia, amikor akar, s ha nincs odakint valami marasztaló, biztonságos jövője, akkor szívesen hazatér. Megváltozott a dolog pszichológiája, legyérsezt látható, hogy nem minden Kánaán. A meglátogatott nyugati rokonok sem rejtették véka alá, hogy mennyire kemény harc folyik az életért. Végül adódott a logikus következtetés: ha jobban meggondolom, megint indulhatok bármikor, nem úgy, mint előtte, amikor csak legfeljebb háromévenként adatott meg a lehetőség. A szabadságnak ez az új, akkor még egyetlen más szocialista államban sem ismert válfaja, amit bevezettünk. Magyarországot messze előre vitte a többiekhez képest. A régi rendszer, amely azon alapult, hogy nem bízunk senkiben, korában tartjuk a szabadságvágyat, bezárjuk az ajtókat, se be, se ki – nos, ez volt a szocializmusnak nevezett, de igazából teremtésutasításos rendszer legnagyobb hibája. Nem méntség, hogy másutt még sokkal szigorúbb ellenőrzés érvényesült. **Hogyan alakultak kapcsolataid a szovjetekkel?** Nem volt velük az égvilágon semmi bajom. Kivéve azt az esetet,

amikor beléptünk az IMF-be és a Világbankba.³ Nagyon haragudtak. Erre magához hivatott Kádár János, és a lelkemre kötötte: „Menjen, próbálja megnyugtatni őket!” Örjögtek, mert nem tudtak meg előre semmit. Annyira titokban intéztem mindent, hogy csak utólag értesültek. Na jó, kiutaztam. A személyes tolmácsom egy orosz emigráns fia volt, aki odakint született, és perfekt beszélt a nyelvet. Ma is él, ezért merek rá hivatkozni. A Népbíróság épületében vártak. Nyomott hangulat érződött. Rossz előérzet fogott el. Szólok a kíséremnek, hogy ne gyere be, annyit én is megtanultam a hadifogságban oroszul, hogy megértessem magam. Ha nem érnék időben a szállodánkba, ülj repülőre; menj haza, és mondd el a feleségemnek, hogy mi történt. A „fogadóbizottság” már gyülekezett egy teremben, a pénzügyminiszter elnökölt, akiről nem tudták, hogy jó barátom. Ott ült ádáz ellenségem, a GOSZBANK elnöke, mellette egy fiatalabb férfi és az asztal végén két sötét alak. **Mint egy tárgyalás, csak nem üzleti, hanem bírósági jelleggel. Mit olvastak a fejedre?** Hogy fordulatot hoztak a külpolitika területén. Hogy fordulhatott elő, hogy kimentem aláírni a Nemzetközi Valuta Alap belépési nyilatkozatát, és ők nem tudtak róla? „Fölolvassuk a Politbüro határozatát?” – így kezdték rögtön, az elején: „Nem kell, tudom, hogy mi áll benne. Az, hogy elárultam a szocializmusát, hogy nem bízunk senkiben, az az alapvető elvünk.” **3** „Azt is kifogásolják sokan, hogy milyen pénzben vettünk föl hiteleket. Itt nem arról volt szó, hogy miben akarunk, hanem miben kapunk. Hogy ki hajlandó nekünk hitelt adni. Mert abban az időben dollárhitel egyáltalán nem létezett. Viszont nagytöbbség volt a japánoknak meg a németeknek, akik a fölöslegeikből hajlandók voltak hiteleket nyújtani. Tehát a választás nem az volt, hogy akarok-e dollárt fölvenni vagy akarok-e hitelt német márkában, japán jenben. A kérdés az volt; hogy akarok-e hitelt? Ha kaptam volna dollárt! Amit ugye a szememre hánytak, hogy miért nem dollárban vettem föl. Erre az a válaszom: először, mert dollárkínálat akkor nem volt! Másodsor: mert nem lett volna jó üzlet, ha erőszakoltuk volna, hogy csak dollárban vesszük föl a hiteleket, miután hiány volt dollárban, és így a dollár kamata rendkívül magas volt. Ha mi fölveszünk egy tízéves hitelt mondjuk 10%-os vagy 12%-os kamatra, ez azt jelenti, hogy tíz évig fizetjük a magas kamatot. Ugyanakkor, ha ugyanezt márkában vagy jenben vesszük föl, fizetünk évi 5–6%-ot. Tíz év alatt a kamatkülönbség – abból adódóan, hogy tízet fizetek vagy ötöt – 50%... Az ellenőrök kiszámolták: ha dollárban vettem volna föl, akkor mennyivel jobb vagy rosszabb lenne az ország helyzete. Az jött ki ebből a kalkulációból, ha figyelembe veszem a kamatkülönbséget, ami a javunkra szól, a leértékelési veszteséget, ami a terhünkre szól, akkor a kettő arányából 700 millió dollár nyereség jön ki.” (i.m. 405–406. old.)

„szocializmust” – válaszoltam. „Igen, nagyon csúnya dolgok vannak itt leírva. A magyarok beléptek az IMF-be, ez árulás. Miért csináltad?” – folytatták. „Azért, mert a mi politikai biztonságági határozatunk meg úgy szól, hogy nekem föl kellett vennem 500 millió dollár hitelt az első félévre. Kitől kérhettem volna? Tőletek?” – kérdeztem. „Te adsz neki 500 milliót?” – fordult a pénzügyminiszter a bankelnökhöz. Válaszul tömören rákáromkodott egy kiadósat. Jobb, ha nem idézem, annyira durván hangzott. „No, látod – folytatta a pénzügyminiszter –, a *Felkötés*nek mégis igaza van. Ti nem adtok neki, ő nem akart, az amerikaiaktól kérni, elment a nemzetközi pénzügyi intézményhez, megkapta a hitelt, megúszta a csődöt.”

Vagyis élre törtünk a keleti térfélen?

„A szocialista országok közül elsőnek csatlakoztunk 1982-ben az IMF-hez és az ENSZ szakosított szervezetéhez, a Világbankhoz. Az évtized vége felé pedig példát mutattunk arra, hogy az emberekben meg lehet bízni, mert nem fogják tömegesen elhagyni a hazájukat, ahogy nem is vándoroltak el. A másik fontos dolog: az adottságainkra kell alapozni a fejlesztéseket. Nem lehet elhatározni egy gazdaságpolitikát anélkül, hogy figyelembe vennénk: mire vagyunk képesek, miben vagyunk jók? A gyógyszeriparhoz nem kell sok anyag, annál inkább szellemi tőke. De vasércünk speciel nem volt, és szénünk is kevés. Mai napig isszuk az egykori hibás döntések levét. Változtatni kellett: Méghozzá a piacgazdaság értékeinek irányába.”

Akád ezekből a felismert értékekből félténivalónk?

„A szabadság már létezik, erős gyökerei, intézményei alakultak ki. Arról viszont, hogy mit kell fejleszteni, ma is viták dúlnak. Vigyázunk, mert az utóbbi tizenöt évben jócskán hátrébb csúszunk a környező országok rangsorában! Nagyon bízom abban, hogy sokkal inkább a sajátosan magyar adottságainkra építünk a jövőben. Voltak és vannak is javaslataim. Kihasználva kedvező földrajzi fekvésünket, hazánk ideálisan alkalmas arra, hogy tranzitkereskedelmi orszaggá fejlődjék. Ehhez nélkülözhetetlen az autópályák és hidak további építése, a vasút-villamosítás, a Duna hajózhatóvá tétele. Hazánk nagyobb része sík

vidék. Olyan terület, amelyen viszonylag nem drágán lehet építtetni, szállítani. Igazi hungaricumnak számít a gyógyvízünk és természeti szépségeink sokasága. Erre alapozva kell beruházni az idegenforgalomba, ami szállodákat, panziókat, szakszervi ellátást nyújtó szanatóriumokat jelent. Még a vadászati infrastruktúra korszerűsítését is ide sorolom.”

Nem lenne túl nagy a pénzbeli befektetés?

„Nem; hiszen a tőke egy része az alkalmasságunk. A magyarságot a vele született találékonysággal is lehet jellemezni; amiben szerepet játszik a különböző nációknak az a nagy történelmi kevérsége, amit átélünk a kicsi országban. Voltak itt szlávok, tatárok, törökök, görögök, betelepített németek, zsidók, keresztények...”

„Micsoda társaság! A legnagyobb magyarok zöme – mint *Petőfi*, *Rákóczi* – az anyját *Hrúz Mária*nak, az apját *Petrovics*nak hívták –

valamelyik kisebbségből származott. Az átlagosnál nagyobb számban vannak jelen föltalálók, önállóan gondolkodók. Mindeközben előnyükre fordítható a rendelkezésre álló szellemi kapacitás. Az emberek leleményesek, ötletesek, javaslatokkal állnak elő. Ezért is említettem a tudásigényű iparágak fejlesztését, aminek az informatikával kell erősödnie. S nem utolsósorban a speciálisan magyar mezőgazdasági cikkek termelésébe is több energiát érdemes fektetni, mert egyedülálló éghajlati viszonyaink között a mi gyümölcsünk, zöltségünk, borunk annyira finom, zamatos; hogy nem találtam párját, pedig elég sokfelé jártam életemben. Áldott lehetőség ez, mert az ízük, minőségük sokkal jobb, mint az átlag. Aki már megpróbálta összehasonlítani a kaliforniai őszibarackot a budaörsivel vagy Szeged környékivel, az igazat ad nekem. Lehet, hogy a mi barackunk nem olyan óriási és mutatós, de az íze csodálatos és páratlan. Ahhoz, hogy jó értékesítési árat érjünk el, megint csak beruházni kell, hosszú lejáratú hitelekre van szükség. De van hitelképességünk a világban, aminek a megteremtéséből volt módom kivenni a részem, bár bőven kaptam érte elmarasztalást.”

Sok pénzt szereztél a választókerületednek is?

„Igazán sokat, s főleg a választókerületem központja, Szarvas fejlesztésére. Így aztán, négy év elteltével, nyugodt helyzetben

Éreztem magam. Öregem, ha ennyi mindent letettél az asztalra, mit kell itt még agítani? – töprengtem. Nagyon sok embert föl-fel fedeztem, tehetségeseket, jó erőket vittünk a városba, de nemcsak oda, hanem a környékére, Kondorosra és máshová is. Hazánk egyik legjobban fejlődő területe lett a térség. Majd elismerik – gondoltam. Miért ne? Hiszen valóságos, kézzel fogható minden! Hasznos, amit véghez vittem? Igen. Kiket kellene még meggyőzni? Odaállsz a választóid elé, és kész. Ezzel szemben, miután független képviselőjelöltként ismét elindultam, úgy megverték a '90-es választáson, mint a fené. Nem kellett hozzá több: jött egy agilis pap, olyasmit mondott, hogy megjelent neki az Úr. Mit tudom én, valami ilyen szöveggel állt elő. Küldetése van. Abban a percben yégem lett, lesöpört a színről. Úgy látszik, az emberek mégsem tudták, hogy mi a szerepem mindabban, ami értük, az érdekükben történt.

Vagyis az 1990-es szabad választásokon elúszott a mandátum?

Igen, megbuktam. Hát, kiderült, hogy a politika mégsem olyan egyszerű dolog. Egy ciklusra futotta. Egyetlen dolog vigasztalt: az, hogy nem kell folytatnom, mert annyi munkám volt, hogy nem tudom. A bank teljesen lekötött. Részben örültem, hogy megszabadultam a képviselői többletfeladattól, hiszen folyton menném kellett Szarvasra és a környékére. A feleségem odavaló, és nagy súlyt helyezett erre. Én meg mélyen még voltam sértve azok után, hogy mennyi mindent tettem, és mégsem vették komolyan. Szóval, a nép nem volt kifejezetten hálás. Azóta viszont annál inkább emlegetnek. Nem is tudom felsorolni, hány kitüntetést kaptam. Most látják, te jó Isten, ha azelőtt valami probléma adódott, elmentünk a Feketéhez, fölötté vetté a telefont, és elintézte. Volt, amikor nagy hatalomnak számítottam a Nemzeti Banknál. Ez, persze, elmúlt. De megvan az aranyérem, amit egyedül nekem adtak azért, amit Szarvasért tettem. Rangos címet is kaptam tőlük. Mintha látnák, hogy mi mindent lehet csinálni az ország érdekében, ha valaki nem a saját zsebére, hanem mások érdekében, jó ügyekért dolgozik.

A múlt és jövő keresztútján hogyan látod önmagad?

Nem vagyok hajlandó átalakítani a múltat. Nálam csak egyféle

történelem létezik. Ez pedig nem változik attól függően, hogy ki van hatalmon. Vagyok, aki voltam. Ott állok, ahol álltam, és jól is érzem magam, mert nem kell hazudnom. *Kádár János* híres gesz munkatársai közé tartoztam, és ezt ő értékelte. Nincs okom a csalódásra. Mindig a magyar ügyet igyekeztem úgy képviselni, hogy a lakosság igényeit tartottam szem előtt. A Nyugat engem fogadott el a bankszakma hiteles képviselőjeként, mert tudták, hogy az igazat mondom. Számomra bizonyos elégtételrel szolgál, hogy hazánk a tervutasításos rendszerből áttért a piacgazdaságba. Az ország fölépítése a háborús romokból óriási áldozatokat követelt, a lakosság rászolgált az életszínvonalbeli lemaradások pótlására. A rendszerváltás óriási lépés volt a történelmi úton. A parlamentünk megtette, amit megtehetett, hogy behozzuk a lemaradást. Az eltelt másfél évtizedben viszont vesztettünk abból a szerepünkből, amivel korábban magunkra vontuk a világ figyelmét. A kormányok és uralkodó pártok négyévenként váltják egymást, s idejük sincs, hogy teljesítsék az ígéreteiket. Nekem még nyolcvan év felett járva is vannak javaslataim. Hála a feleségemnek, aki – 2006-ban lesz hatvan éve – mindig vigyázott rám. Abban hogy szellemileg friss, munkaképes állapotnak örvendhetek ma is, a nejemnek kilencven, magamnak pedig tíz százaléknyi része van.

A kérdéseket még sokáig lehetne folytatni, amíg eljutunk valamiféle összegzésig. De talán ennyiből is feltárul egy olyan, a munkaszolgálat poklait megjárt, majd a pénzvilág csúcsait elérő magyar ember élete a rendszerváltásig és tovább, aki a világ számos pontján, több korszakban is megismerhette, hogy miképp alakul a fejlődés. Vele együtt láthattuk – kellő leegyszerűsítéssel szólva –, hogy hol, mikor, miből lesz a cserebogár. Talán nem véletlenül idézte fel a beszélgetés közben *Fekete János* legkedvesebb költőjét, *Petőfi Sándort*. A gazdag életpálya különböző állomásain mintha csak a Szülőföldemen című vers mindig más jelentésű refrénje visszhangzana talányosan: „Cserebogár, sárga cserebogár...”

Guruló dollárok A szovjet nagykövetség felől érkező hírek szerint a szovjet nagykövetség vezetője, Fekete Jánosnak 1993-ban néhány napra még az útlevelét is bevonatták; mivel a Szovjetunióba „kicsempészett” dollárok ügyében az ügyészséggel akadt dolga. Tekintve a széles körű nemzetközi kapcsolatait, bizonyos, hogy hosszú és megbecsült pályájának ez csupán a múlt, rossz emlékéü epizódja – olvasható Kubinyi Ferenc Fekete lexikonjában. (Malomfalvi Kiadó. Bp. 1994. 69. p.)

A nagy nyilvánosságot kapott történet szenvedő alanya – mint az a ki is ezt a legpontosabban ismeri – fölidézte az esetet életrajzi könyvében: „Amikor kineveztek a Magyar Nemzeti Bank devizagazgatóságának vezetőjévé (elődömet, Fodor András a moszkvai Nemzetközi Gazdasági Együttműködési Bankba nevezték ki az ügyvezető igazgatónak); hívatott Antos István, a pénzügyek akkori főnöke, és közölte velem, hogy beosztásomnál fogva egy bizalmas ügyet a jövőben nekem kell lebonyolítanom. Ezt addig Fodor András csinálta, de amikor később az ügyészség rákérdezett, én „nem emlékezett” erre az ügyre.”

A megbízás lényege a következő: van egy kormányközi megállapodás a KGST-országok között, miszerint létrehoznak egy „ügynevezett Szolidaritási Alapot”, amelybe a KGST-tagországok évente bizonyos összegű befizetést teljesítenek. Az alap célja baloldali pártok és mozgalmak támogatása. A hozzájárulást dollár bankjegyen kell teljesíteni. Az összeg az országok gazdasági súlyától függ, igaz, ez általában vita tárgya volt az országok vezetői között. De az arányok nagyjából változatlanok voltak. A szovjetunió például évente körülbelül 2 millió dollárt fizet be, ránk 300-400 ezer dollár jutott évente. Antos arról is információ formált, hogy miután a Szolidaritási Alap bizalmas ügy, jobb, ha minél kevesebben tudnak róla. Először 200 ezer, végül 650 ezer volt a csúc: Mindig a legfelsőbb szinten döntötték el. Az első titkárok egyeztették, hogy mikor kell fizetni és mennyit. Kádár mindig alkudozott, ebből vita volt.

Valamennyit sikerült lecsípni belőle?

Valamit mindig lecsíptem. De végül fizettünk... A lebonyolítás ennek megfelelően a következőképpen történt. A miniszterelnök

vagy a pártfőtitkár közli a párt gazdasági osztályvezetőjével az átutalandó összeget. A gazdasági osztály vezetője értesíti az MNB devizagazgatóságának vezetőjét arról, hogy mennyi pénzt kell előkészítenie, és mikor történhet az átadás. Az MNB illetékes igazgatója megrendeli a csomagot az MNB pénztári főnökénél – lehetleg 100 dolláros címletekben. Ezt a csomagot kell a devizagazgatóság vezetőjének eljuttatni a párt mindenkori gazdasági osztályvezetőjéhez, aki az összegről csekket állít ki. Méghozzá napi árfolyamon, annak az OTP-nél vezetett számlának a terhére, amelyre a párttagdíjakat fizették be. A csekk ellenében a csomagot átadhatjuk az osztályvezetőnek. Utána Kádár János utasítására a csomagot a Központi Bizottság illetékes külügyi titkárának kellett átadnunk, és neki kellett értesítenie a szovjet nagykövetet, hogy a csomag átadásra készen áll.

A bankjegyeket tartalmazó lepecsételt csomagot a külügyi titkár (legutóbb Szűrös Mátyás, előtte többen voltak, Nemes Dezső, Komócsin Zoltán, Gyenes András, Pullai Árpád stb.) személyesen vitte át a gazdasági osztály vezetője társaságában a szovjet nagykövetségre. Ők gondoskodtak azután a csomag kijuttatásáról Moszkvába.

Tehát mi egy nagy kofferba betettük a pénzt, és a gépkocsivezető kíséretében átvittem a pártközpontba. A kapuban várt az osztályvezető. Ketten fölmentünk az osztályvezető szobájába. Kértem, hogy írja meg a csekket, megmondtam, hogy mennyi a dollár árfolyama (500 ezer dollár 30-cal szorozva annyi, mint 15 millió forint). Ez az „üzlet” úgy bonyolódott le, hogy megkaptam a csekket, átadtam a csomagot. Részemről az ügy el volt intézve. De akkor ő azt kérte, kísérjem őt le a Központi Bizottság illetékes külügyi titkárához, ahol ketten átadtuk a koffert. Mert nekem kellett garantálni, hogy annyi pénz van benne, amennyit mondok. Lementünk az illetékes titkárhoz, aki legutóbb Szűrös Mátyás volt. Ott a csomagot átadtuk. Az illetékes titkár odament a telefonhoz, fölhívta a szovjet nagykövetet. Jelentette neki oroszul: itt van a csomag. Mikor vihetjük át? Most hozhatod. Akkor máris mehetünk...

Ezzel az én szerepem véget is ért. Én eljöttem, ők meg átvitték a csomagot a szovjet nagykövetségre. Onnan küldték ki Moszkvá-

ba (nem volt valuta, vám, stb. ellenőrzés). Moszkvában összegyűlt a pénz, és a Szovjetunióban történt a pénz elosztása, ami-
ben nekünk már nem volt szerepünk. Utólag tájékoztattak,
hogy mely pártoknak osztották el a pénzt. **Mármint Kádárt tájékoztatták...**

Igen, de ő bejelentette a Politikai Bizottságnak. Ez minden évben megismétlődött. Az elődöm is lebonyolított ilyen üzleteket. Én legalább 27-szer csináltam végig ezt a műveletet. De minden alkalommal eltettem a csekket (tőpéldányt, nyugtát). Ennek tehát egy kormányközi szerződés volt az alapja, amelyet a magyar miniszterelnök és a szovjet miniszterelnök írt alá. Az ügyészség vizsgálata megállapította, hogy 27 év alatt a dollárösszegek ellenértékét a fizetés napján érvényes árfolyamon OTP-csekken a

Magyar Nemzeti Bank hiánytalanul megkapta. Ezt az ügyészségi vizsgálat igazolta. Én az MNB-ben a mindenkori elnököket tájékoztattam, a bank elnökének pedig a pénzügyminisztert kellett tájékoztatnia erről az ügyletről.

Nem szerettem ezt az ügyet, de tudomásul vettem, hiszen nem jelentős összegekről volt szó. Ugyanakkor pontosan ismertem az egyéb pénzügyi kapcsolatainkat a Szovjetunióval. Tudtam,

hogy körülbelül 2 milliárd transzferábilis rubellel tartozunk nekik, és ezután mindössze évi 2% kamatot fizetünk. Eközben a nyugati hiteleink 7-8%-ba kerültek. Az úgynevezett úránbányászati hiteleket pedig kamatmentesen nyújtotta a Szovjetunió.

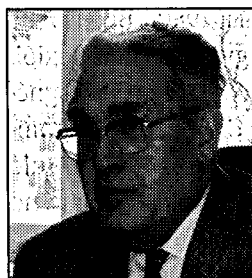
Ha azt számolom, hogy évi 200 millió rubel kamatot takarítottunk meg, és évi félmillió rubelt kellett fizetnünk a Szolidaritási Alapba, úgy éreztem, hogy emiatt jobb nem összeveszni a szovjétekkel. Akkor ezt a pártfeladatot elvégeztem. Még ha nem is örültem neki.

Ebben az ügyben az ügyészség rendkívül alapos nyomozást folytatott. Megállapították, hogy mennyi átutalás történt, hogy a

dollárok ellenértéke pontosan befolyt az MNB kasszájába, hogy a forintok a párttagok tagdíjából eredtek. Egy dolgot feszegettek:

volt-e az MNB devizagazgatóság vezetőjének joga forintért eladni a dollárt. A Pénzügyminisztérium azt válaszolta, hogy nincs erre tilalom. Az MNB jogügyi szakértői ugyanezt mondták. Fur-

csa, de ez az igazság. Ezzel összedőlt a vád. A legfőbb ügyész pedig annak ellenére, hogy egyes kormánytagok megpróbáltak rá nyomást gyakorolni, nem volt hajlandó vádat emelni ellenem. Vagyis nem volt hajlandó koncepciót perben szerepet vállalni. Miután vádemelés nem történt, ezt a történetet sem kellett sehol elmondanom. Most utólag azonban megtettem... (Fekete János vall. életéről; világnézetéről, világlátásáról Benda Lászlónak. Fekete bárány. 396-401)

Névjegy

Fekete János közgazdász (Budapest, 1918. szeptember 4.)

Született: Fekete Elemér, Fuchs Regina – polgári, magántisztviselő család. Az apai ág egy nemzedékkel korábbi neve: Polacsek. Végzettség: közgaz-

daságtudományi egyetem (1957). Munkahelyek: Szarvasi Takarékpénztár (1936–48, közben munkaszolgálat; 3 év hadifogság); Pesti Magyar Kereskedelmi Bank (1948), Magyar Nemzeti Bank (1948–50), Pénzügyminisztérium, a devizafőosztály osztályvezetője, Külügyminisztérium, a nemzetközi pénzügyi főosztály osztályvezetője (1950–53), Magyar Nemzeti Bank, a devizagazdálkodási főosztály vezetője (1953–68), elnökhelyettes (1968–80), első elnökhelyettes (1980–88), majd nyugállománya mellett a Minisztertanács és a Világgazdaság tanácsadó testületének tagja (1988–90), a Leumi Hitelbank Rt. Bp. alelnöke (1990–91), az igazgató tanács elnöke (1991–94). A Magyar-Izraeli Kereskedelmi és Ipari Kamara tiszteletbeli elnöke. 1988-tól a Hargitay and Partners Pénzügyi és Gazdasági Kft. felügyelő bizottságának elnöke, 1994-től az Agrimpex Rt., 1996-tól a Magyar Befektetési és Vagyongazdálkodó Rt. igazgató tanácsának tagja. 1995-től a Magyar Befektetési és Fejlesztési Bank Rt. elnöki tanácsadója, 1996-tól a Magyar Fejlesztési Bank vezérigazgatójának tanácsadója, 2002-től a Bank of China magyarországi bankjának igazgatósági tagja. (Nemzetközi tisztségeinek áttekintése: a

Milyen bizottságban dolgoztál?

A jogi bizottság tagja voltam. Az akkori ügyrend szerint ennek a bizottságnak volt a feladata minden új törvényjavaslat és törvénymódosítás végleges véleményezése. Ebből következik, hogy nagyon sok munkám adódott. Esetenként egy hétig is össze voltunk zárva az Ellenzéki Kerekasztal küldöttségével, élükön Antall József későbbi miniszterelnökkel. Az eredményes munkát nagyban elősegítették olyan kiváló bizottsági tagok, mint például dr. Horváth Jenő, dr. Tallós Frigyes és mások.

Olyan is volt, ami nem tetszett a parlamenti munkában?

A vitaanyagokban több téma is megütöztetett, váltotta ki. Közülük, íme, csak kettő: Emlékeztet, hogy kedvezményes kamatozású lakásépítési hiteleket lehetett felvenni. A kormány visszamenőleges érvényű kamatemelést terjesztett elő. Ezt többen elleneztek. A végső szavazásnál igen sokan tartózkodtak. Ha a tartózkodók közül legalább 15-en nemmel szavaznak, meg tudtuk volna akadályozni az intézkedés bevezetését. Ezen kívül felháborított a leendő képviselők új javadalmazásának tervezete is. A mi díjazásunk havi négyezer, majd hétezer forint volt. Arra akartak bennünket rávenni, hogy ennél jóval több fizetést szavazzunk meg az új parlamenti képviselők javára.

Milyen feladat jutott neked a változásokban?

A fordulat előkészítésében, lezajlásában betöltött szerepem egyik vonulatáról már szóltam. A másik, nem kevésbé fontos és velős része a választópolgárokkal való kapcsolattartás volt: elmagyarázni a változásokat, meggyőzni őket azok fontosságáról és hasznosságáról. Érdekes módon a rendszerváltás kevésbé érdekelte őket, mint például az adótörvény módosulása. Ekkor bizonyosodtam meg igazán arról, hogy „a lét határozza meg a tudatot”.

Mi tölt el büszkeséggel utólag is?

Legbüszkébb lényegében arra vagyok, ahogyan megválasztottak. Engem ugyanis nem a Hazafias Népfront indított. A két hivatalos személy mellett harmadikként a lakosság jelölt az első választási gyűlésen. Az első körben csaknem 60 százalékos eredménnyel meg is választottak. A képviselői időszak első éveiben főként a te-

leptülési ügyek, problémák domináltak. Ezek megoldása igényelte a legtöbb időt. Minden településen minden hónapban tartottam fogadóórát. A lakosok szívesen jöttek, és elmondták kisebb-nagyobb problémáikat. Sajnos, tyúkper jellegű dolgok is akadtak. Azt tapasztaltam, hogy sokszor már az is megnyugtatta az embereket, ha feltárhatták valakinek azt, ami foglalkoztatja, bántja őket. Aztán egyre több elfoglaltsággal jártak a parlamenti ülésszakok, bizottsági tennivalók. A választási ciklus második felére estek a nagy társadalmi törvények, mint például a társasági törvény, az adótörvények, a rendszerváltás törvényei stb.

Mit tennél másképp?

Mai fejjel természetesen sok mindent másként csinálnék. Ezen azonban nem szoktam elmélkedni, hiszen nem látom sok értelmét.

Hogyan fogadtad Nagy Imre és társai látványos rehabilitálását?

Az újratemetés nem váltott ki belőlem fantasztikus katarzist. Természetesen sokra becsülöm az 1956-os miniszterelnököt mint olyan mártírunkat, akire fölnezzünk. A rehabilitálása megérdemelt; élete, tevékenysége tiszteletre méltó.

Mit érzel a leginkább sajátodnak abból, ami 1988-89-ben, illetve azóta történt az országban?

Tömören: a rendszerváltás lehetőségének előkészítését.

Te is a csalódottak körébe tartozol?

Bízam benne, hogy idővel a társadalom nagy részéből kivonul a politika. Sajnos, gyorsan rá kellett jönnöm, hogy ez nem lesz így. Igen jellemző: 1991-ben már több párt is megkeresett a tsz-elnöki irodában, hogy adjak nekik ingyen birkát május 1-jére. Az akkori félelmem be is igazolódott, hiszen hazánk egyik legnagyobb problémája, hogy minden túl van politizálva. Ennyi elég volt, különösebben már nem csalódtam, félnem sem kellett soha.

Mi volt a legnehezebb 1990 után?

A közéleti pályát nem folytattam, ilyen tevékenységet nem végeztem. Személyes életemnek épp a 90-es évek első fele volt a legnehezebb időszaka. Mint agrármérnököt még 1982-ben tsz-elnöknek választottak. Így végigéltem 1990 után a szövetkezetek szándékos tönkretételét, végighallgatva azt a töméntelen hazugságot,

amit a szövetkezetekről terjesztettek, és még ma is terjesztenek. Mind a két nagyapámat kuláknak tartották az 50-es években. Az unokájukból ugyanolyan igazságtalanul lett „zöldbáró”.

Az emlékek mellett írásos dokumentumokat is őrzöl?

Gondolom, a volt képviselőtársaimnak is sok, egykor titkosnak minősített irata maradt. Nekem ez négy zsákot tölt meg: Az akkori elemzések, törvényjavaslatok tökéletesen tükrözik az öt év történéseit. Mandátumom letelte után felhívtam az Országgyűlés irodáját. Megkérdeztem, mi a teendő, mi legyen ezekkel a dokumentumokkal. Semmi érdemleges válaszuk nem volt, így többé-kevésbé rendezetten őrzöm az iratokat azóta is. Bízom benne, hogy kíváncsi emberek egyszer majd csak feldolgozzák az utókor okulására.

Amagas, az alacsony és a többiek

Különös esetek nem történtek velem. Talán annyi, hogy én voltam a parlament egyik legmagasabb képviselője (196 cm). A legalacsonyabb pedig Kállai Gyula, az 1965–67-es miniszterelnök, 1989-ig az Elnöki Tanács tagja. Nem tudom, miért, de minden ülészen az odajött hozzám, és beszélgettünk egy jót; elsősorban a vidék és a mezőgazdaság problémáiról – a többiek nem kis derűtségére.

Névjegy

[Handwritten signature of Dr. Iványi Lajos]

Dr. Iványi Lajos (1948. május 1., Endrőd).

Szülei: Iványi Lajos és Iványiné Habzda Mária egykori fölművesek, ma-tsz-nyugdíjasok. Legmagasabb iskolai végzettsége: agrártudományi egyetem. Munkahe-

lyei: Endrődi Szabadföld TSz, Gyomaendrődi Lenin TSz (üzemegység-vezető), Füzesgyarmati Lucernatermelési Rendszer (igazgatóhelyettes, majd igazgató). Jelenleg a Tessédik Sámuel Főisko-

la Mezőgazdasági Víz- és Környezetgazdálkodási Főiskolai Karának szaktanácsadási és továbbképzési osztályvezetője Szarvason. **Publikáció:** több cikket írt, és egy szakkönyv társszerzője. **Párttagság:** 1990-ig az MSZMP-nek, azóta egy pártnak sem tagja. Fontosabb közéleti megbízatása és vállalása: országgyűlési képviselő 1985–1990 között, a jogi bizottság tagja. Különösebb elismerést, kitüntetést nem kapott.

Család: nő, felesége: dr. Iványiné dr. Gergely Ildikó főiskolai tanár. Gyermekek nincsenek. **Hobbi:** nincs.

[Handwritten note: Szaryas, 2005. szeptember 20.]

lők között a képviselői mandátumát a Mezőgazdasági Víz- és Környezetgazdálkodási Főiskolai Karának szaktanácsadási és továbbképzési osztályvezetője Szarvason. Publikáció: több cikket írt, és egy szakkönyv társszerzője. Párttagság: 1990-ig az MSZMP-nek, azóta egy pártnak sem tagja. Fontosabb közéleti megbízatása és vállalása: országgyűlési képviselő 1985–1990 között, a jogi bizottság tagja. Különösebb elismerést, kitüntetést nem kapott. Család: nő, felesége: dr. Iványiné dr. Gergely Ildikó főiskolai tanár. Gyermekek nincsenek. Hobbi: nincs.

Az agrárképviselek nagy számban ültek a „patkó”-ban

A történelem dramaturgiája

Kállai Ferenc

Ha képviselő maradok, már

nem élek

Kállai Ferenc színművészt (országos lista), akivel rendszeresen találkoztam a kulturális bizottság ülésein, s olykor a Lukács-uszodában is, sohasem hallottam panaszkodni a megszámlálhatatlan színházi alakításából valamelyiket érő kritika miatt. Annál inkább emlegetett egy-két újságcikket, ezek parlamenti megszólalását tűzték tollhegyre a '80-as évek végére élessé vált politikai Adok-kapok játszmában. Az érzékenység annak az embernek a reakciója volt, aki szívvel-lélekkel és minden tudásának, tapasztalatának bevetésével oldja meg a közszerepléseit is. A parlamenti fellépéseket nem tanította senki senkinek, s egyszer csak az egész ország színe előtt kellett letenni a záróvizsgát, amely tízmillió ember, s a következő nemzedékek életét is megváltoztatta.

Visszatekintve az 1985–90-es parlamenti összetételre, a döntéshozók egy részének már nem voltak semmiféle megélt tapasztalatai a magyarországi kapitalizmusból. Kállai Ferencnek voltak, nem is rejtette véka alá, bár éppen ezeket a fölshóllásait érte sajtótámadás. Nem maradt visszhang nélkül az 1989. december 20-án elmondott beszéde sem. Érdemes felidézni szavait a szó szerint rögzítő országgyűlési jegyzőkönyvből, hiszen utólag olyan újságcikkek jelennek meg, amelyek számon kérik, hogy a rendszerváltás előkészítésének idején miért nem hangzottak el figyelmeztető szavak megfelelő fórumon a rendszerváltással megjelenő kapitalizmus társadalmi-emberi veszélyeiről. Ilyenkor mindig eszembe jut példának okáért a történelem dramaturgiájával foglalkozó, nem akármilyen hatással elmondott országgyűlési hozzászólás.

– Még mindig nem vagyunk eléggé fölkészülve – jegyzi meg csaknem két évtized elteltével Kállai Ferenc a betegágyán, amikor 2007 augusztusának végén beszélgethettünk egy kéveset a készülő kéziratról. – Olyan érdekek vették át a főszerepét, amelyekkel szemben alkalmatlanok vagyunk arra, hogy megóvjuk magunkat a rossztól. Válság van, amit az emberek nem látnak be, mért nincsenek illetékesek, akik beláttatnák velük. Csak „percemberké” vannak, akik a hatalom megszállottjai és kiszolgáltatottjai. Pedig számtalan eset bizonyítja a válságot. Mégis, azt hiszi az ember, hogy a szomszédot elérheti a baj, de őt nem. Borzalom, válság van az egész világon.

– Mielőbbi gyógyulást kívánok sokunk nevében.

– Köszönöm. A legutóbbi viziten azt mondták az orvosok, hogy főlgögyulok. Majd hívjal újra, amint képes leszek rá, állok rendelkezésre. Az orvosok azt mondták, hogy a szívem nem bírja a terhelést, és a tüdőm is gyengült. De most már már nem tudok másra gondolni, mint arra, hogy a szívem újra bírja a terhelést, és a tüdőm is erősödött.

Törvények és farkastörvények

Elnök: Képviselőtársaim, közlöm, hogy még tízen óhajtának részt venni a vitában. Most Kállai Ferenc képviselőtársunk kér szót.

Kállai Ferenc: Tisztelt Országgyűlés! Kedves Képviselőtársaim!

Elnézést kérek; de azt a gondolatot, amit most szeretnék felvetni, jobb lett volna leírnom, mert akkor a gondolati tetemrehívás erősebb lett volna, mint most, hogy hangosan gondolkodom itt.

De a probléma annyira izgatott, ami itt mérült fel bennem, hogy szükségét érzem, hogy elmondjam. Kezdem azzal, hogy Lukács uszoda, ahova ki-kijárkálók regenerálódni, de egyre kevésbé merek kimenni, mért ott meztelenül, lelket, agyat levétköztetve egyszer csak megszólal a hátam mögött egy hang, hogy mikor robbantják már fel azt a kommunista Parlamentet. Mondom ott, amikor már harmadszor elmondtam nekem adresszáva, de nem közvetlenül nekem szánva, hogy hátra kellene szólni, megkérdezni, hogy tessék mondani, miért gondolja, hogy mindenki kommunista a Parlamentben. Én például nem vagyok párttag. Né beszéljen, akkor hogy került oda?! Ez egy szituáció, amit azért mondtam el, hogy a történelem dra-

maturgiáját bevezessem annak a gondolatnak alátámasztásául, amit el szeretnék mondani.

Mi beleszülettünk egy olyan világba, ahol egy humán társadalmat szerettünk volna felépíteni; s mindenki azzal a lelkesedéssel, halottakat temetve, a római város közepén buzgólkodva elindult, hogy szeressük egymást, a művészetek közel voltak az emberhez, az akkorihoz, mert plakátművészet volt, és a nagy elvtársiasságban a humán társadalom egyszer csak elkezdett pállni, és az összes többi mindenki tudja, hiszen naponta olvassuk, halljuk, mint az akkori alapfokú szemináriumot, amelyiken az a buzgalom volt, hogy felépíteni az országot, az embert világosabb, felszabadultabb szellemiséggel. Közben a történelem „leigazolta” magát, hogy ez a társadalmi rend nem vált be, reformra szorul. Hála annak a nagyhatalomnak, amelynek – itt mindig két zászló lobogott, ne tagadjuk – és személyében *Gorbacsov*nak sikerült tetemre hívni az elmúlt szörnyűségeket, és ő vagy a párt, az uralkodó párt reformszárnya, a fiatalság, az alternatívok, az ellenzékiek jóvoltából egy olyan légkört teremtett, amelyben e pillanatban, ha nincs memóriavesztés, az elmúlt szörnyűségi alapokra új szellemiség kezdődött. De ezzel párosult egy új gazdasági helyzet is. Az elpállott gazdaság, mint olyan, kiáltott egy jobbért. Nagy konfliktusban voltunk a kapitalizmussal, és mindenki arra vágyott, hogy olyan legyen, mint esetleges turista utakon látni lehetett. A dolog lépeget mifelénk gazdaságilag és szellemileg is. De az az érzésem, hogy a mi szocialista szívünk, amikor fogalmazza a gazdaság problémáját, nem egészen veszi tudomásul, hogy az az új, amit meg akarunk formálni, keményebb törvényekkel rendelkezik; és nincs benne az álhumánus. Úgy szokták hívni, hogy farkastörvények. Az előbbi társadalomban kimentünk az utcára, azt mondtuk: mindenki szeret, szereti a másikat, csak akkor vettük észre, hogy baj van; amikor a kés a hátunkban volt. A másik, keményebb társadalomban ezt mindenki tudja: élni és élni hagyni. S ezek a törvények keményednek. A gondolat, ami miatt felszólaltam, és ami nem hagyott nyugton, az az, hogy szellemileg még nem vettük át; nem öltöztettük át ma-

gunkat ehhez a fajta gazdasági helyzethez. Itt keményebb dolgok vannak. A kiválasztódás, a differenciáltság, az érdekelttség lélegzi ki magából a társadalmat. Nekünk muszáj megújulni szellemileg esz-köztárainkban is, hogy egy új világot építsünk, amely világ kegyetlenebb. Mert mi most azzal foglalkozunk, hogy hogyan tudjunk mindenkinek jót tenni. De hát az egyenlőség fogalmáról beszélni – ez nagyon népszerű és nagyon jó. De amíg itt küzdöttek az említett elemek: világsors, történelmi dramaturgia, az az a világ, amelyben nem az a nőta dívik, hogy egyik ember olyan, mint a másik. Nem olyan! Sokban különbözünk egymástól. És remélem, hogy ez a történelmi szita kirázza a szentimentális és a jelen helyzethez gyakorlatilag nem illő, nincs szinkronban azokkal a gondolatokkal, amelyek csak arról szólnak, hogy a jobbítást nem fogalmazzák le a realitás kegyetlenségére, amely jelenleg ez a költségvetési törvény.

Tudom, mindannyiunknak az a szándéka, hogy jobb legyen, ne legyen szegény ember, mindenki jól éljen. De most, amikor a lehető legrosszabb állapotban van a gazdaságunk, mindenki azzal jön elősorsban, hogy követelem, kérem, adják ide, és így tovább.

Nem fog menni! Tudomásul kell venni a tényt, hogy lelkileg kezdünk visszarendeződni, még akkor is, ha azt képzeljük, hogy most a népert teszünk, a nép érdekében mondjuk. Igen, amiatt tesszük. De egy újfajta állapot kezdődik, amelyben nem lehet abból a melegágyból fogalmazni, amelyben fogalmaztunk régen. Jobban élesek ez a dolog, és ezt az éles helyzetet tudomásul kell venni, és ennek a megszorítására és realizálására születik ez a költségvetés, bármilyen kegyetlen is.

Kérem, lehet, hogy ha léírtam volna, pontosabban fogalmaznám meg, amit el akartam mondani. De a kegyetlenség realizmusa következik, amelyből az az új születhet még, hogy tudomásul vesszük: nem vagyunk egyformák. A jobbért jobban fognak fizetni, és a rosszabb ne kerülhessen olyan szituációba, hogy ilyen gazdaságot hozzon létre, mint ami volt, mint amiből most szeretnénk kiemelni az országot! Köszönöm szépen. (Taps)

(Az Országgyűlés 71. ülése, 1989. december 20-án, szerdán. Jegyzőkönyv, 5925-5926.)

Nem a szereplési vágy motivált

A jegyzőkönyvből kibányászott, 1989. karácsonya előtti napokból származó dokumentumot ritka interjúrészt követi, amely a gazdag színészi pálya kapcsán mintegy mellékszálon fut. Többet most nem tehetünk közzé, ez is ritkaságnak számít; hiszen csak keveseknek sikerült szóra bírni képviselői munkájáról a változatlanul népszerű, nagy művészt. S azok is inkább csak apró színfoltok voltak. Talán a korabeli, közszereplőként ért, felejtető sajtótámadások vagy más, a betegségével összefüggő viták játszottak közre eddigi elzárkózásában egy átfogóbb interjú elől? Míg lehet, hiszen optimistán köszönt el a telefonbeszélgetésünk végén. (a szerk.)

Ön közvetlen közről is megízlelte a politikát, 1985-től 1990-ig volt országgyűlési képviselő. Mit tudott tenni egy színész?

A személyes ismeretségek arra is jók voltak, hogy adott esetben segítséget kérjen az ember. Például akkor, amikor Csurka István darabjának bemutatója kérdésessé vált a Vígyszínházban. A bemögöttem ülő Berécz János biztatott, menjek oda Kádárhoz és beszéljek vele. Érdemes volt megemlíteni neki a problémát, mert három nap múlva telefonált Köpeczi Béla, az akkori kultuszminiszter, hogy Kádár áldását adta a bemutatóra.

Ilyen könnyen mentek a dolgok?

Nem mindig. Voltak felszólalásaim is, melyeket lehetett minősíteni ilyennek vagy olyanak, de az kétségtelen, csak akkor kértem szót, ha mondanóm volt valamivel kapcsolatban, soha nem a szereplési vágy motivált.

A hatalomnak fontos volt, hogy ismert művészek is ott üljenek a parlamentben?

Ez is számított, persze az is nyilvánvaló, hogy az akkori politika nem tagadja meg képviselői múltját?

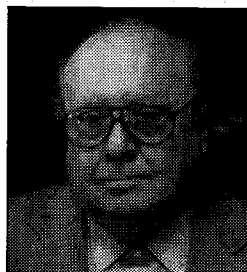
Egyetlen mondatomért, egyetlen megnyilvánulásomért sem kérnék bocsánatot. Akkori magatartásomat ma is vállalom. Az viszont biztos: ha ott maradok, már nem élek. A politikus életéhez hozzátartozik a stressz, még ha tudja is, hogy lehet lelki-

ismereti támasza annak, amit mond. Érezte az ember, hogy a demokrácia érdekében harcolni kell, ha kezdetben nem is volt vele tisztában, hogy miként is harcoljon. Idővel aztán egyre erősebbek lettek az egymás elleni csatározások, illetve acsarkodások, ma pedig szinte csak erről szól a közélet.

Az ön keze messzire elért?

Dehogy, még a saját építési engedélyemet sem tudtam elintéztetni. Sokkal szemérmesebb voltam ennél. Más ügyében is csak akkor tettem lépéseket, ha volt reális alapja.

Borzák Tibor: Színarany (Beszélgetések a Nemzet Színészeivel) Editorial Kft., 2006., 148–149. oldal

Névjegy

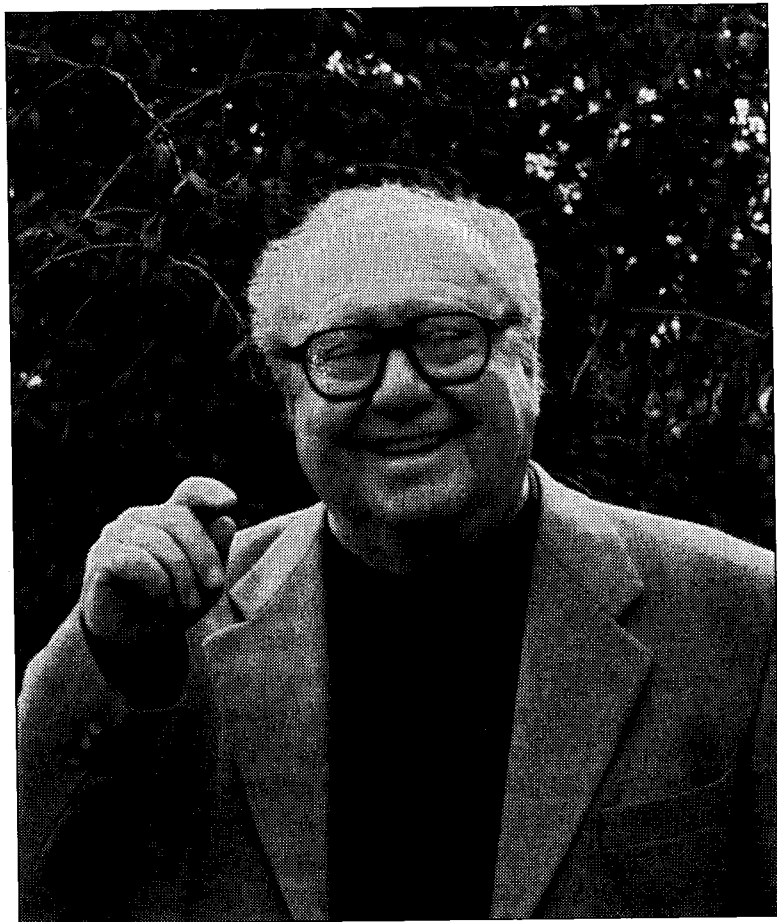
Kállai Ferenc színész. Született: Gyoma, 1925. okt. 4. Családi adatok: nős, 1945, Csimá Ida. Tanulmányok: Színműv. Ak., 1944. Életút: 1945–46 a Szabad Színház, 1946–48 a Belvárosi Színház, 1948– a

Nemzeti, ill. Magy. Színház tagja, 1989– örökös tagja. 1977– a Színház- és Filmműv. Főisk. tanára, 1987– tanára. 1981–90 a Színház- és Filmműv. Szöv. eln. 1985–90 országgy. képvis., a kult. biz. tagja. Jászai Mari-díj (1956, 1958), érdemes művész (1966), kiváló művész (1970), Kossuth-díj (1973), a Nemzet Színésze (2000)...

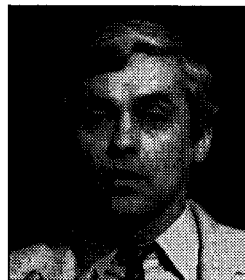
Főbb szerepeiből: Rómeó (Shakespeare: Rómeó és Júlia), Csongor (Vörösmarty: Csongor és Tünde), Orgon (Molière: Tartuffe), Stockmann (Ibsen: A nép ellensége), Danton (Büchner: Danton halála), Luka (Gorkij: Éjjeli menedékhely), Paál Károly (Csurka: Döglött aknák), Sir John Falstaff (Shakespeare: IV. Henrik), Polgármester (Gogol: A revizor), filmen: 2x2 néha öt (1954), Mi lesz veled Eszterke?, A tanú (1969), Hány az óra, Vekker úr? (1985), Werckmeister harmóniák (2000)...

Forrás: Ki kicsoda?

2007. szeptember 10.

Kállai Ferenc otthon, az őszi napsütéses kert önfeledt személtődésre csábító környezetben. Még a saját építési engedélyemet sem tudtam elintézní.

Letaglózó paktumok

Király Zoltán

**Volt egyszer egy fenegyerek,
akivel nem tudtak mit kezdeni**

... Csongrád megye és egyben Széged 5. sz. választókerületében hármas jelölés alakult ki, akárcsak a déli megyeszékhely másik pontján és a közeli Mórálhalmon. A legnagyobb országos és külföldi visszhangot mégis az itteni, zömében az Alsóvárost, illetve Móravárost, Gyálarétet, Hattyástelepet, Ságvári-telepet és a Mihályteleket magában foglaló körzet eseményei váltották ki. A biztos befutóként induló dr. Komócsin Mihályt, a megyei pártbizottság frissiben nyugdíjazott első titkárát ugyanis megelőzte a választásokon a jóval fiatalabb, újabb nemzedéket képviselő, 37 éves Király Zoltán, a társadalom elismertségi hierarchiájában alsóbb csoportba sorolt szerkesztő-riporter, aki úriugrynevezett spontán, harmadik jelöltként jutott esélyhez. Az első helyet az érvényes szavazatok 47,5 százalékával szerezte meg, fő riválisa 32,8 százalékot kapott. A pótválasztáson dr. Komócsin Mihály már nem vállalta a megmérettetést, s ekkor Király Zoltán Budapesttől Zalaig a legnagyobb arányú – 81,3 százalékos – győzelmet könyvelhette el. Új módon jutott a Parlament lamentebe, s az országgyűlési munka neves megújítójává vált a kezdeményezéseivel és stílusával egyaránt. Másfél évtized elteltével a Szerencsejáték Felügyelet egyik főosztályvezetői szobájában találtam rá az egykori riporterre, rádiós és televíziós személyiségre, akit országgyűlési képviselőként előszeretettel nevezett a sajtó a „Komócsin-klán” uralma alól, a „Pól Pot megyéből” kiemelkedett „rebellis”-nek vagy „fenegyerek”-nek.¹ A rendszer

¹ Üzenem nekik: Hazajöve! Mester Ákos főszerkesztő a Radnóti Színház Éjszakai szavaltás c. műsorában beszélgetett Király Zoltánnal, amelyet a TV2 programjában is közreadtak. A 168 Óra 1989. aug. 1-jei száma rövidített formában megjelentette az interjút. (14-

váltás során sok vihart kavaró politikus mára megállapodott, tisztes polgári foglalkozást űz a sok milliárd forintos forgalmat ellenőrző, Sas utcai hivatalban. Szigorúan a munkaidő lejártá után ültünk le beszélgetni irodájában a részben közös múltat jelentő évekről. Ennek kedvéért le kellett mondania arról, hogy személyesen vigye kisebbik gyermekét a szertornaedzésre. Jó volt újra találkozni, diskurálni olyannyira, hogy a végén csak futva értem el a hazafelé induló utolsó expresszt. A későbbi, döcögő, huzatos és koszos személyvonatok valamelyikére már mégsem akartam felszállni egy fényesnek tűnő, akár villanásnyi időutazás után.

Hogyan lettél országgyűlési képviselő?

Izgalmas körülmények között. Még 1983-ban született egy törvény, amely kötelezően előírta a kettős jelölést. Emellett azzal a lehetőséggel szolgált, hogy a két jelölőgyűlésen jelen levő állampolgárok legalább 33 százalékának a támogatásával bárki – ha úgy tetszik, független is – fölkerülhet a jelölőlapra, majd aztán a szavazólapra. Innen indult az egész dolog. Elmentem az első jelölőgyűlésre, mint bárki más, és látom, hogy föláll egy öregúr. Ott dr. Komócsin Mihály volt a jelölt. Bizony ám, muszáj hangsúlyozni az „a” névelőt, hiszen ő testesítette meg a politikai akaratot, s befutónak kellett volna lennie. A mellette szereplő téesszelőknek kevés esélye maradt, eleve így is választották ki nyilván. No most hirtelen felállt az öregúr, aki közölte, hogy neki nincs különösebb baja a népfront jelöltjeivel, de tegyünk javaslatot harmadik személyre is. Rám nézett, és azt mondta, hogy itt ül Király Zoltán, legyen ő a harmadik! Ismerjük az Ablakból és más televíziós műsorokból, szegedi riporter, közülnök, való, és arról ismert még, ha kidobják az ajtón, visszamegy az ablakon – tette hozzá. Érdekes módon a levezető elnök, aki a Pick szalámigyár igazgatója volt, s egyben

15. old.) Id. még u.itt Forró Tamás írását: Két választás Szegedországban. Jellemző Friederikusz Sándor kérdésfeltevése 1988. november végén, az Országgyűlés őszi ülészakáját követően: „Mondd, miért nem férsz te a bőrdobba, miért vagy te ilyen nyughatatlan alak?” (Ült, látott, győzött – majd elmegy?)

házigazda; hiszen a cég étkezdéjében tartották a jelölőgyűlést, s rendesen betartotta a formai szabályokat. A nagy többség engem is ugyanúgy megszavazott, mint Komócsin elvtársat és Árendás Józsefet. Utána, amikor ez már lezajlott, hozzám lépett a jelenlevő tanácsi munkatárs, aki felügyelte a választás menetét, és javasolta: te, Zoli, föltétlenül gyere el a második jelölőgyűlésre is, mert ha ott csak a résztvevők harmada szavaz rárad, meglesz együttesen a szükséges 33 százalék. Hát hogyan? Ahogy emlékszem, villámgyorsan híre ment annak, hogy aki szenzációkra vadászik, szenzációs eset főszereplője lett. Méghozzá a pártban legendás alakként tisztelt Komócsin Zoltán, egykori központi bizottsági titkár öccsével szemben. Sokan szurkoltak. Hát hogyan! Nagyon jólesett. Elsősorban a kollégák telefonáltak a Délmagyarországtól, a Csongrád Megyei Hírlaptól meg a tévétől. Biztattak: tarts ki! Hozták az infókat: hű, nagy balhé van a megyei pártnál; kérdezik, te hogy kerültél oda, meg ilyenek. Tényleg úgy látszott, hogy valami nagyon megkavarta az állóvizet. Azt hitték, miért állítólag megjelent egy kamera is azon a szalámigyári jelölőgyűlésen, hogy a televízióstúdió, ahol dolgoztam, mintegy megszervezte a dolgot, s rögzítette is azt, ami történt. Fogalmam sem volt arról, hogy kik lehettek, illetve utólag, ahogy megpróbáltam rekonstruálni az esetet, talán a MOVI-tól toppantak be oda. De senki nem sejtette, hogy mi fog történni, s azt sem tudom, hogy a filmre vettek-e valamit, én sohasem jutottam nyomára semiféle ilyen felvételnek. No mindegy, tény, hogy állt a bál, nagyon rászervezték a következő jelölőgyűlésre, kiadták minden alapszervezetnek, s nemcsak az alsóvárosi helyszínen környékén, hanem másutt is, hogy el kell menni a párttagoknak, s természetesen Komócsin elvtárs mellett álljanak ki. Viszont pechükre egy gyermekotthonban rendezték a második fordulót az akkori Április 4-e sugárúton, s utóbbi visszakeresztelték Boldogasszonyra. Nyugodtan elmondhattam a bevezetőmben, hogy íme, a hely szelleme, istenem; én is a gyermekotthonban töltöttem néhány esztendő: Átéltam, ahogy ez érzelmileg megfogott egy csomó embert a hallgatóság soraiban is. Végül nem történt semmi különösebb, ott is megkaptam a kelendő számú szavazatot, úgyhogy jelölt lettem.

Vagyis megtörtént, amire eredetileg senki sem számított a Komócsin-tartomány központjában, Szegeden. Hármás jelöltség alakult ki?

Így van. A választáson aztán több mint 47 százalékkal végeztem az első helyen; dr. Komócsin durván 15 százalékkal kevesebb szavazatot kapott, a második lett. Állítólag, ahogy utólag hallottam, egy ideig nem volt eredmény: nem merték ugyanis megmondani a megyei első titkárnak, hogy kikapott. Hogy vesztett. A már említett tanácsi munkatárs, akinek a szavazatösszesítésre is volt rálátása, egyébiránt azt mondta nekem, hogy szerintem már az első fordulóban több mint 50 százalékkal nyertem; s ha bármit megpróbálnak tenni elleneim, kérjem a szavazatok újraszámolását, mert jogomban áll. Mivel retorzió nem ért, ráadásul Komócsin elvtárs visszalépett a jelöltségtől, így nem kértem újraszámolást. Következett a pótválasztás. Komócsin elvtárs helyére új jelöltet állítottak, a MÁV szegedi igazgatóját. Ekkor már simán, még nagyobb aránykülönbséggel nyertem.

A pótválasztások, amelyeket hármás vagy négyes jelölés előzött meg, s az ismétlődés miatt is fokozott figyelem övezett, negyvenegy képviselőt juttattak a Parlamentbe. Kijárt a népszerűség. De ez egyértelműen jónak bizonyult?

Voltunk többen is függetlenek, akiket nem az állampárt indított útnak. A Hazafias Népfront programját ugyan mindenki elfogadta, de ez viszonylag tág kereteket adott; s eljött az idő még a ciklus vége előtt, amikor már a rendszer léte vált kérdéssé. Hát persze, hogy jól éreztem magam, amint beléptem a kupola alá, ahonnan korábban legfeljebb csak tudósíthattam volna a tévé nézőket. Mindenesetre tanulságos volt, hogy 1985 nyarán egyetlenként megalakult az MSZMP-frakció, bár akadtak tizennyolcan; húszan kívüllállók, függetlenek is. Az évtizedek óta szokásos, negyedéves ülésezésnek, megfelelően ősszel kezdődött az igazi munka. A 7. ötéves tervről szóló törvényjavaslatot tűzték napirendre októberben. Előzetesen mindig összehívták a megyei képviselőcsoportokat, valamilyen elvtárs jött főntről, aki elmondta, hogy mi lesz az ülésszak témája; és mi a helyzet. Írásos anyagot, előterjesztést nem is kaptunk, semmit. De akkor már

nemegkérdézték, hogy tessék, ki fog föl szólalni? Mondom, hát mi hogy értük, hiszen még nem láttunk egy sort sem; tegnap érkezett meg az anyag, nem tudhatjuk előre, hogy miről beszél majd a miniszterelnök, mivel állnak elő a többiek. Miről alkossunk véleményet; hogy van ez? Hát, nagyon nem tetszett. Amikor kibontottam az országgyűlési borítékcsoomagot, átnéztem az egészet, de még mindig nem adtam le senkinek, hogy hozzászólok, csak miután Lázár György felolvasta az expozeját, s megkezdődött a vita, úgy a második napon, no elindultam, hogy föl szólalok.

Mi történt? Bejártam az igazgatási osztályra, ott két hölgy ült. Csókolom, szeretnék hozzászólni. Néznek rám: Hogy mit akar, Király elvtárs? Mondom, hozzá szeretnék szólni. Hát az nem úgy van, Király elvtárs, várjon már, szólunk a Töröcsik elvtársnak is. Telefonáltak a ház főtitkárnak, aki azt válaszolta, hogy menjek be hozzá. Belépek, és azzal fogad: Hallom, hozzá akar szólni, Király elvtárs. Mondom, igen. Csönd. Szóval, hozzá akar szólni? Igen! Fölemelte a telefont, tárcsáz: Itt van Király Zoltán, szegedi allképviselő. Hozzá akar szólni. Mit csináljak? Leteszi a kagylót, hozzám fordul: Jól van, azt mondta a Sarlós elvtárs. (Sarlós István, az Országgyűlés elnöke), hogy szóljon hozzá, de máskor ne csináljon ilyen galibát. A felszólalók listája ott van a kormánytárgok asztalán, nem úgy megy az, hogy hirtelen mindent felrúgunk. Meg egyébként is, előtte szóljon a Szabó elvtársnak (megyei első titkár, a megyei képviselőcsoport vezetője), hát mégis elő a maguk főnöke: Megállt bennem az ütő. Tudja mit? A Szabó elvtárs nekem nem a főnököm, de ezen ne múlják, szólok neki. Oda mentem hozzá a folyosón, mondom neki: Szabó elvtárs, ez van, mondták, hogy szóljak önnek, szóltam, föl fogok szólalni. Csak nézett rám, állig tudta kinyögni: Hát persze, persze, elvtárs. Így szóltam föl először. Azzal kezdtem, hogy kissé ellensúlyozzam az előzményeket, s ne érezzék magukat túl rosszul az elvtársak: Tíz percre kérem a Tisztelt Ház figyelmét... S utána mindig igyekeztem, amennyire lehetett, hogy ne lépjem túl a tízperces időhatárt. A dolog érdekessége, hogy egy olyan horderejű ügyben, mint a bős-nagymarosi beruházás sorsa, huszonegy

perc valamennyi másodpercet vettem igénybe, de előtte bejelentettem, hogy most hosszabb leszek a tőlem megszokottnál; s aki nek ez nem tetszik, nyugodtan menjen ki kávézni a Gundelbe. Egy régi mozgalmár – a Zala megyei pártbizottság akkori első titkára – ezt igencsak zokon vette, mondvány negyven éve van a párttagkönyvé, de ilyet még nem mondtak neki. **Végül mikor zártak ki a Magyar Szocialista Munkáspárt tagjai sorából?**

1988. április elején. Két nap múlva, 9-én jelent meg a Népszabadság rövid közleménye a Központi Ellenőrző Bizottság határozatáról. Erről hivatkozik a Kizárt a párt című könyv Ajánlása is, miszerint *Bihari Mihály* politológust, *Bíró Zoltán* irodalomtörténészt, a Magyar Demokrata Fórum egyik szervezőjét és alapító tagját, *Király Zoltán* újságíró, parlamenti képviselőt és *Lengyel László* közgazdászt kizárták a pártból. Itt egy részlet, *Drögtön az elejéről*, eléggé tükrözi az akkori hangulatot: „Nagyon sokan e hazában döbbenően fogadták a hírt. Párttagok és pártönkívüliek egyaránt. Mit vétettek ezek az emberek a párt ellen? – kérdezték úton-útfélen, hisz a nyúl farknyi híradás csak arra volt jó, hogy meginduljanak a találgatások: S aki vette magának a bátorságot, hogy a legilletékesebbeknél kérjen felvilágosítást, annak is már a párttagságát firtatták! Mindez akkor történt, amikor már egy egész ország kiáltott változásért. Fintorrá dermedt a mosoly azok arcán is, akik hitték és reázmélták a változást...”²

Emlékszem, talán néhány nap telhetett el, a reggeli Szeged-Budapest gyorsvonaton találkoztunk, én Kecskeméten szálltam fel, és nem értettem egész pontosan, hogy mi miért történt. Ennyire megrettent a nyitottságtól az akkori, csaknem egymillió tagos párt, amelynek az irányítása alatt hadsereg és rendőrség, munkásőrség, sajtó működött, és hatalmas vágyont kezelte? Óhatatlanul annak és a tehetetlenség érzésének volt ez a jele. Valahol nagyot akartak felmutatni, mivel nem tudtak igazán

² Kizárt a párt. (A könyv alapjául szolgáló film riportere: *Ács Zoltán*, rendezője: *Szobolcs Béla*. Felelős kiadó: *Dárdai István*. Mozgóképi Innovációs Társulás. 1988.) 3. old.

– mit kezdeni a mind több helyen nyiladozó társadalommal. Volt, aki azt mondta: nagyon jól kiválasztották az értelmiséget reprezentáló társadalmi csoportot. A személyeket tehát tudatosan szemelték ki. Azokat, akik megjelentették az újfélé gazdasági, irodalmi-kulturális, az egyetemi oktatói és a Parlamentben, sajátóban is fel-feltűnő gondolkodást. A tényleges indítókokról, hogy miért és miképp csinálták ezt, az egykori pártvezetők tudománák beszámolni. De valami belső elbizonytalanodásra lehet következtetni abból, hogy a pártbüntetés legsúlyosabb eszközét vetették be. Ennek a jeleit láttam tükröződni rajtuk. Éreztem, hogy figyeltettek is, de nem törődtem vele. Nem szabad félni. Néhány éve kikértem a jelentéseket a Történelmi Levéltárból, és igazolódott a régi gyanúm. Amikor a Rakpart Klubban jártam vagy a Bajcsy-Zsilinszky Endre Baráti Társaság meghívásának tettem eleget, valakik azonnal jelentettek, s ezekről fenn is maradt egy-egy kis esszézerűség.

Vajon kik lehettek?

Nem érdekel már. Tudtak arról is, hogy részt vettem az ellenzék lakiteleki találkozóján, a mozgalom szeptemberi indítóján. De különösebben nem szálltak rám. Nagyon alapos megfigyelés alatt nem álltam. Úgy látszik legalábbis, hogy kordában tartotta őket a képviselői mandátum. Meg én is párttag voltam, amíg ki nem zártak, s elsősorban nem az MSZMP tagjait figyeltették. Így tudom, ha jól tudom, vagy csak feltételezem. Szegeden elbeszélgettem velem a városi első titkár, *dr. Székely Sándor* matektanár, tudós, akit tiszteltem, nagyon rendes ember volt. Már-már apai módon óvott: Zolikám, hát kell ez, hogy zászlajára tűzzön az ellenzék? Tehát nem éreztem olyan nagy retorziós szándékot, legalábbis az ő részéről. Meg ismerték jól a szegedi körzeti tévéstudióból, szeretett szinte mindenki, s ez meg is védett, szabad ságot adott. Bizonyos ügyekben viszont vizsgáltak. Nem annyira vidéken, kivéve Lakiteleket, inkább Budapesten. Amikor megfordultam például a Júrta Színházban, arról is készült jelentés. A Magyar Demokrata Fórum szervezői 1987. december 30-ára tüzték ki a vitát a magyar parlamentarizmusról. Meghívtak, elmentem, s valaki megkérdezte tőlem: igaz-e, hogy határozattal

Azt tiltották meg párttagok részvételét az összejövetelem. Azt mondtam, hogy bár nem nyilvános a dolog, de tudomásom szerint nem igen. Kérdeztek, válaszoltam: No, kizárásom egyik oka az lett, hogy különböző, párton kívüli fórumokon hangoztatom a nézetemet; nevezetesen a Jurta színházi rendezvényen is. Azt, hogy el fogok menni a fórumra, két nappal előtte telefonon bejelentettem a Központi Bizottság közigazgatási és adminisztrációs osztályvezetőjének; hiszen legfőbb munkám, az Országgyűlés működtetése került terítékre a Jurtában. Időben jeleztem, hogy a tiltó határozatot ugyan tudomásul veszem, ám nem értek egyet vele. Szóval, úgy vettem észre, az áll a figyelem középpontjában, ami a fővárosban történik. Február végén fölrendeltek a párt KB-ba. Ott ült Óvári Miklós, központi bizottsági titkár, politikai bizottsági tag, valamint a párt- és tömegszervezeti osztályvezető. Órákon át olyasmikről faggattak, ami aztán később az ellenem indított fegyelmi vádpontjaiban is megjelent. Nagyon furcsa volt!

Két intelligensnek tűnő ember velem szemben; Óvári ráadásul olyan jó szándékú, tanáros egyéniségnek nézett ki, de milyen buta módon tudtak kérdezni! **Mit éreztél?** Úgy éreztél, hogy a pártból való kizárástól kezdve, hogy elkéseredtem ettől az egésztől, hogy ugyan már több mint egy éve nem dohányoztam, mégis bementem egy trafikba, vettem cigit, rágyújtottam, és tényleg, füstölögtem magamban, szóval szerintem. De mindegy, láthatták, hogy nem tudnak velem mit kezdeni: hát, ha én így gondolom, akkor tessék, odacsapunk, jöjjön, nézzenek jönnie kell, menjünk a fegyelmi bizottság elé. Vagyis ez az előkészítője volt a pártból való kizárásnak. Amikor összeálltak a vádpontok, újra behívtak a KB-székházba, ahol most az országgyűlési képviselők irodái sorakoznak. Beültettek egy tárgyalótérre, reményi szobába, kancsóban vizet hoztak meg pogácsát, és azt mondták: itt van, Király elvtárs, akkor tessék ezt végigolvasni, és eljuttatni a Központi Ellenőrző Bizottság elé vonulni. Átnéztem, jegyzeteket is írtam magamnak. Nem emlékszem, mennyi idő múlva kérdezték: no, akkor mehetünk? Mehetünk. Hosszú, U-alakú tárgyalóasztal. Nem egészen szemben, kissé a sarok felé ültem. Gyenes elvtárs, az elnök. Körbenéztem, látom a rám szegeződő

néző szemeket, és ugyanazt éreztem, mint előzőleg: hiába, igazából nem tudnak mit kezdeni velem, velünk. Tehát nem csupán velem, hanem különösen így együtt, mind a négyünkkel. **Mi volt a főbenjáró bűn?** A főbenjáró bűn az volt, hogy Aligha tudom már pontosan és teljesen idézni. Leegyszerűsítve fogalmazásban: lepaktáltam az ellenzékkal. Olyan nézeteket vallok, mint az, hogy itt többpártrendszerre van szükség, ahogy az a Bem-rakparton! kifejtettem. Ezért mondom, megvolt a tényanyag, amit az állambiztonság összehozott. Vagyis az úgynevezett igazságtartalom létezett, félreértés ne essék. Meg hát maga Lakiteleken is ott volt, képviselőket is vitt magával, igaz?! Hívtam őket, hogy jöjjenek. Szóval, az ellenség uszályába kerültem, hogy rövidre fogjam. Ez a dolog lényege! A fegyelmi tárgyaláson nem jutottunk semmire. Nem voltam cinikus; csak rettentő nyugtáztam. Itt is azt mondtam, amit a Parlamentben, ott meg azt, amit a Bem-rakparton: Nem sunyiskodom. Ha épp rossz a véleményem, azt kimondom, és vállalom a nyilvánosság előtt. Úgyhogy a bizottságnak nem lehetett kétsége afelől, hogy ki kell söpörni innen ezt a palit is. **Kihirdették a döntést. Hogyan hatott, radikalizált?** Nem, sokkal inkább megnyugtatót. Mint amikor filmet csináltam. Mondok néhány példát. Amikor még KISZ-esként dolgoztam a Bács-Kiskun megyei apparátusban, szociográfiai gyűjtőmunkát kezdtem fiatal írókkal, költőkkel a homokhátsági falvakban, Fülöpszálláson és a környéken. Tudtak rólunk. A megyei napilap, a Petőfi Népe kulturális rovatában egész oldalnyi összeállítás jelent meg a verseikből, elbeszéléseiből. A Forrás folyóirat három szociográfiai felmérést közölt. Olvasótáborokat szerveztünk. Amikor átmentem a tévéhez, azonnal kamera elé ültem. Folytatottuk a fülöpszállási tapasztalatokat is. Az volt a lényegük, hogy valamiképp meg kell élni. Szerepelt például a községi párttitkár is. Felállt a helyi taggyűlésen, és rákezdte: és akkor haladunk tovább a fejlett szocializmus „út-ján”. Ugyanúgy, tagolva ejtette ki a szót, mint Kádár, tőle tanulta. Meg kell élni! Világos? Az olvasótábori élményekből szintén készült film, abból pedig vitairat született az Élet és Irodalomban. Jó nagy visszhangja támadt. Közben

... többször előfordult, hogy a szegedi tévéstudió vágószobájában – azt mondta a főnököm: ezt innen ki kell vágni. Főnök, talán mégse! – ellenkeztem, mert meg akartam menteni egy-két részt. De miután közölte, hogy akkor menj fel hőlnap a pesti központba, vedd fel a munkakönyved, mégiscsak úgy gondoltam: televíziós vagyok, erre tettem az életem. S csak egy televízió van nálunk. Ja? Gyere, Évike, vágjuk ki! Érted? Elmondtam, amit akartam, de létezett egy határ, a né tovább, amit viszont tudomásul vettem. Nem radikalizálódtam, mert élni, élni kellett. Ez bennem is megvolt. Ugyan tiltakoztam magamban, miután többen is intettek: Zoli, maradj csöndben, fogd be egy kicsit a szád, mert akármit rád bízhatnak. Beülsz a taxiba, és azt állítja utóbb a taxis, hogy meg akarták ölni. Vagy mit tudom én, számtalan helyzet adódhat! Lehallgatják a telefonodat. Na és? Kit érdekel? Ugyanazt mondom a telefonba, meg a taxisnak is, aki mellett ülök, mint egyébként. Tehát nincs mitől félnem. De azért benne volt a levegőben: mit tudhatsz, mitől lehetsz olyan magabiztos? **Valakik mindig visszatartottak?**

No meg a józan eszem is. Lehet, hogy hangoskodó pasi voltam, de nem az a szélsőséges fajta. Annál sokkal józanabbnak ismerem magam. Igyekeztem mindig középben maradni. Ilyen értelemben sem a benső énem, sem a körülmények nem kényszerítettek arra, hogy radikalizálódjak. A Parlamentben is azért tudtam nyugodtan szembeszállni például a négy igenes népszavazással. A felszólalásomban azt mondtam: semmi gondom az SZDSZ normális magjával, a gondolkodó emberekkel. De sem a szélsőségeseket, sem a stílusukat, az erőszakosságot nem fogadom el. Nyugodtan tudtam elhatárolódni tőlük, mert nem ilyen vagyok. Biztos voltam benne, hogy akár butaságokat is mondhatok, de nem fogok soha elmenni szélsőséges irányba, mert távol áll tőlem, idegen az egész habitusomtól. **A kizárást követően mégis egyre gyakoribbá váltak a hozzászólásaid. Miért?**

Mert egyfajta nyitást sikerült elérni: már kérdéseket lehetett feltenni, mód nyílt az interpellációkra. Elértük, hogy megváltozott az ügyrend. Ebben én is, te is, meg mindenki benne volt. Ki-

... tágultak a lehetőségek a Parlament falain belül. Másrészt megindult a nagyobb mozgolódás. Civil szervezetek alakultak, felléptek a természet- és környezetvédők, úgy lett a bős-nagymarosi vízlépcső építéséből. Bőven volt minek utánanézni és miről beszélni. Kerestek is, hozzám fordultak nyilatkozatokkal, másokkal együtt. Nem csupán látszatra, szám szerint, hanem valóságosan, ügyek képviselőiben is többen nyilvánulhattam meg. **Főképp a várható energiagondokra gondolva, többen elhamarkodottnak, sőt súlyos tévedésnek tartják a dunai vízlépcső építésének leállításáról hozott országgyűlési döntést. Nem érzed úgy, hogy a változásokat sürgető politika oltárán bemutatott áldozatról volt szó?**

Né haragudj, ez nem a mi sarunk! Valóban, a tervezett bős-nagymarosi közös beruházás a leginkább előtérbe tolt, politikummal átítatott, nyilvánvaló példa. Nyolc hónapon át foglalkoztam ezzel az ügygel, hogy fölkészüljek rá. Nyilván nem váltam energetikus vagy vízépitő mérnökké, de nem is ez volt a dolgom. Beástam magam a tudományos kutatók, a VITUKI több évtizedes poros aktáiba, hogy tudjam, mi volt a kezdet. Beneveztem a képviselőnek szervezett hajóútra, hogy lássam, mire jutottak Ausztriában, miért építik a zsilipeket, hogy néznek ki, mennyire rendezett a környezetük. Elmentem Bécsbe, az osztrák környezetvédőkhöz, de még a gátat építő Donaukraftwerke oroszlánbarlangjába is, hogy megkérdezzem: ők hogy látják, mi a véleményük? Rengeteg

3 Részlet Szentgyörgyi Zsuzsa villamosmérnök, a Magyar Mérnök Akadémia tagja Erős gyökerű fák kellének című cikkéből: „És persze a víz... A nukleárisnál is tisztább energiatermelő, mert nem maradnak vissza hulladékaik – a vízi energia. Ideje immár hánknak is szembenézni a tényekkel, számításokkal alátámasztva, a gazdasági és környezeti előnyöket mérlegre téve, és leszámolnunk a politikai indítékok által gerjesztett érzelmekkel. Ki merem mondani: történelmi bűnt követtek el azok, akik egy csaknem teljesen kész létesítményt leromboltattak, minden hasznot átadva a szomszédnak, úgy, hogy nekünk csak a súlyos fizetség maradt. Ahelyett, hogy a technikai korrekciókra, a modernebb, a környezetvédelem igényeit is kielégítő megoldásokra szántak volna többet pénzt, egy javított vízlépcső végleges megépítésével. A nagymarosihoz hasonló vízi erőművek tucatjai működnek Európában, de hát Ugocsa non coronát. Kétségtelen, ma még bent ülnek a hatalomban azok, akik e rőmölés révén kerültek oda, de – álljon az idő, amikor az újabb generációknál e célszerűség veheti át az uralmat az érzelmek fölött... Mindenesetre a világ éhes az energiára. Számítások szerint az évszázad közepére a maihoz képest akár meg is kétszereződhet nek az igények...” (Élet és Irodalom, 2005. jan. 14. 9. old.)

ni helyen tájékozódtam. Csak azért tettem, hogy legalábbis ne legyenek könnyen kikezdező, ha majd felszólalok. Azt gondolom ismét utólag is, helyes volt, amit én javasoltam először, s amit meg is adott a Németh-kormány: legalább egy időszakra függesszük fel az építkezést, hogy ne történjen több kapavágás, ne rekesszenek le újabb Duna-szakaszt, s közben a szakemberek eldöntik, hogy

folytatódjék-e a munka vagy sem. Azt állítottam: a több tízmilliárd forintba tervezett építkezés elfogadott koncepciója felülvizsgálatra és jelentős módosításra szorul. Erről azonban korrekt, a nyilvánosság előtt zajló szakértői egyeztetés az elmúlt években főnem jöhetett létre. A vita olyannyira elmérgesedett, hogy politikai visszára térelődött át.

Mit javasoltál? Eredetileg a magyar részen 24 százalékos készültségű építkezés azonnali leállítását, s úgy véltem, hogy külföldi szakértők elfogulatlan döntésére lenne szükség a „hogyan tovább”-ról. Idáig kommentem el. Sajnos, valóban politikai szimbólummá csúcsosodott az ügy, és kevésbé vált érdekessé az energetikai oldala vagy a csökkenő vízhozamban mérhető kár. Nemrég, karácsony előtt, a szörnyű szökőár képeiről viszont megint eszembe jutott, hogy csánának idején elmentem egy vízépitő mérnökkel az esztergomi Duna-pártra. Ahhoz, hogy a szlovákokkal közös vízierőművünk legyen, nekünk föl kell duzzasztani a vizet – magyarázta – körülbelül fölöttünk három-öt méterrel magasabbra ahhoz képest,

mint ahol állunk. Ott, jóval fölöttünk lesz a folyó szintje – mutatta. No, most képzeld el, mi történik, ha valami, például földregés vagy robbanás miatt átszakad a gát! Néhány méterre húzódott fölöttünk a kavicsos, fűvelyes partszakasz, mögöttünk a harmincezer lakosú, műemlékekkel teli város, s hirtelen fölremlt a hatalmas vízfal, ahogy kizúdul a Duna medréből. Tényleg, mi lesz, ha? Aztán a gyilkos szökőár, a cunami idején vált igazán élessé ez a kép. Utólag igazolódott a több mint másfél évtizede rám törő érzés, amit akkor nem, de utólag valóságosan föl tudok

már fogni a százötvenezer halottal együtt. Félelmetes! Ha arra gondolok, hogy csupán a félelem előérzete hatott át engem mint egyszerű, laikus polgárt, aki egyébként képviselő, akkor lehetséges: ez bizony meghatározó momentummá vált, ha nem is tudatos, hogy a vízlépcső ellen is szóljak. És azt mondtam: részemről sem így, sem politikai jelképként nem tudom elfogadni.

A múlttal való leszámolás igazi jelképévé Nagy Imre és társai újratemetése vált. Téged nem lehetett látni a Hősök terén. Hol voltál?

Akkor éppen külföldön, hosszabb angliai tanulmányúton, Norwichben. Mindvégig a tévéképernyője előtt ültem, amíg csak a helyszíni közvetítés tartott. Részletes, bő tudósítást sugároztak. Jó érzés volt, hogy – ha távolból is – be tudtam kapcsolódni. S nagyon-nagyon sajnáltam, hogy nem lehetek ittthon. Térjünk vissza, a Parlamentbe! A sok unalmas, felolvasott beszéd után új stílussal jelentkezél, a kötött formáktól mentes, szabad szóval. Mi volt a titok, ha volt egyáltalán?

Azonnal följegyeztem, ha valamit láttam vagy hallottam, hogy beépítsem abba, amit mondok. Hiszen, főleg először, előre leírtam a beszédeimet. Aztán vagy tartottam magam hozzá, vagy nem. Ennyi biztonság mindenképp kellett. De tényleg, nagyon sokszor szabadon és másfajta hangnemben szólaltam meg, mint amit megszoktak a T. Házban. S erre egyre többen vevők voltak. Egyébként gyakran adódott lehetőség külföldön úgymond tapasztalatokat gyűjteni?

Túl sok helyen azért nem fordultam meg, és nem kifejezetten bátylen célzattal utaztam. Mint említettem, eljutottam Londonba, a Westminsterbe. Szűrös Mátyással, az akkori ideiglenes köztársasági elnökkel jártam Strásbourgbán, az Európai Unió parlamentjében, és voltam Bécsben is. De nem ezeket tekintem meghatározónak. Sokkal inkább a televíziós tapasztalatokat. Nagy könnyebbséget adott a szakmai múlt. Igaz, hogy az Országgyűlésben több száz ember ül körülöttem, veled szemben. De amikor a kamera előtt foglalysz helyet, akkor is tudod, hogy most százezrek látnak, hallgatnak, figyelnek vagy nem figyelnek rád. Nem kell hangosabban beszélni, mert a mikrofon kihangosít. Ismered, hogy mit jelent egy-egy gesztus.

Mire vagy a legbüszkébb? Nem azt mondanám, hogy büszke vagyok. Egyszerűen elégedett, mert nem múlt el hiábavalóan ez az ötéves ciklus sokunk számára, és nekem sem természetesen. Ha úgy tetszik, számos esetben tényleg kezdeményező voltam. Emlékszem, 1988 januárjában meghívtak Szentendrére. A városháza díszterme megtelt emberekkel. Kérdéss-felelek fórum alakult ki. Ott volt *Támás Gáspár Miklós*. Fölállt és megkérdezte: tudok-e arról, hogy nagyon sokan menekülnek hozzánk Romániából a falurombolások és más szörnyűségek elől, akiket itt elkápnak, visszatoloncolnak, majd börtönbe kerülnek. Nekiálltam gondolkodni és tájékozódni. Kiderült, hogy valóban, már több ezerre rúg a visszatoloncoltak száma. Az ügyekhez természetesen társak is kellenek; nem a magányos hős szerepe a célra bevezető. Beadtam a Parlamentben egy indítványt, amelyet közösen fogalmaztunk fölben, miután elmondtam, hogy mi a lényege: hozzunk létre letelepedési alapot, amely biztonsággal képes fedezni az itt-tartózkodást, s lehetőleg ne küldjünk vissza senkit. Ezt egyedi indítványként eleve nem lehetett beadni, ahogy külön tárgyalja a Parlament a helyzetet. *Grósz Károly* miniszterelnök kétszer is behívatott magához. Megemlítettem neki, hogy nem egyedül vagyok, már társakat is találtam. Hátán voltunk vele együtt: *dr. Balla Éva* budapesti, *Csipkó Sándor* keceli, *Horváth Miklós* székesfehérvári, *dr. Király Ferenc* tiszaföldvári és *Pregun István* nyíregyházi képviselővel írtuk alá az Országgyűlés elnökének címzett javaslatot. Végül el tudtuk érni, hogy beadta derekát a kormányfő is. A bejelentésre az előző évi, 1987-es költségvetés zárszámadási vitájának vége nyújtott módot március közepén. *Villányi Miklós* pénzügyminiszter összefoglalója befejezéseként hozzáfűzte: „Hat képviselő levelét juttatott el az Országgyűlés elnökéhez, amelyben kéri, hogy a Magyarországon letelepedni szándékozó külföldiek helyzetének javítása érdekében hozzunk létre egy külön pénzügyi alapot. A képviselők javaslatával a kormány egyetértett, és más előirányzatok terhére 300 millió forintot átcsoportosított.”

„tosított a célra.”⁵ Mindegy már, hogy miként, félszegen vagy milyen módon értük el, de akkor 300 millió forint elég nagy pénznek számított, az alap megvalósult, s a kormány mégiscsak kénytelen volt változtatni a politikáján. Valami tehát elkezdődött, ami ősszel abba torkollott, hogy csodálatos, csendes tüntetés bontakozott ki a falurombolások ellen. A Hősök téréről indultunk Románia budapesti nagykövetsége elé, népmán, fáklyákkal, gyertyafénnyel. S erre még büszke is vagyok, mert a parlamenti folyamatot én indítottam el a szentendrei közfelfolytást követően. **Alig hiszem, hogy csak ennyi lenne, amire hivatkozhatasz.**

A másik dolog szintén nem az én találmányom. Csupán megint érvényesült akkori helyzetemnél fogva a primus inter pares, az első az egyenlők között elve, illetve az a fajta közéleti érzékenység, amely az újságírói hivatás során mintegy kötelezően kifejeződik az emberben. Elég jól el tudom adni azt a gondolatot is, amelyik pedig nem az enyém, szakmailag a másé, mert ő ért hozzá. Bár nem vagyok alkotmányjogász, igen sűrűn jártam az ALTE alkotmányjogi tanszékére tájékozódni. Rendszeresen találkoztam *Bihari Mihállyal*, *Schmidt Péterrel*, *Kukorelli Istvánnal* és másokkal. Hetente beugrottam, ha valami kérdésem alakadt, és leültünk beszélgetni. Ismerve a Reform és demokrácia című tanulmány szakmai, alkotmányos elképzeléseit, ezt tudtam átvenni, hogy kialakuljon belőle parlamenti előterjesztésben a demokrácia-csomagterv. Ismét szereztem társakat, és tizenötödmagammal adtuk be az indítványt 1988 júniusában. Az aláírók rajtam kívül: *Avar István*, *dr. Balla Éva*, *Bánffy György*, *Boros László*, *Csipkó Sándor*, *dr. Eke Károly*, *dr. Horváth Ferenc*, *dr. Horváth Miklós*, *dr. Király Ferenc*, *Kovács László*, *Lakatos László*, *dr. Südi Bertalan*, *dr. Szabó Kálmán* és *Zsigmond*

⁵ Magyarország politikai évkönyve – 1988. Idézet a Magyar Nemzet másnapi beszámolójából. R-Forma Kiadói Kft. 1989. 431. old. A HVG tudósításában: „Mint a pénzügyminiszter elmondta, a kormány egyetért a javaslattal, s más – közelebbről egyelőre nem meghatározott – előirányzatok terhére elkülönít erre az alapra 300 millió forintot. A Parlament jóváhagyását kérte és kapta ahhoz, hogy a kormány saját hatáskörében intézkedjen a létrehozandó alapról.” (1988. márc. 26. 7. old.)

Attila. Meghatározóan *Bihari Mihály* szakmai koncepciója szolgáltatta az alapot; s nekünk képviselői kötelességünk volt, hogy prezentáljuk az Országgyűlésben. Javasoltuk az új alkotmány előkészítését, a választójogi törvény módosítását, a „Köz-társaság elnöke” intézmény bevezetését a Népköztársaság Elnöki Tanácsa helyett, az országgyűlési ügyrend megújítását, új egyesülési és gyűlékezési meg szervezési törvényt, helyi önkormányzatiságot, az alkotmánybíróság felállítását... Lénye-gében azt fogalmaztuk meg 14 pontban, ami a sarkalatos törvé-nyek megalkotásához, 1989. október 23-án a köztársaság kiki-áltásához vezetett; s ami azóta is a jogállamiság feltételeihez tartozik. Gyakorlatilag tehát ez teremtette meg a rendszerváltás alkotmányos alapjait. Biztosan sokan vannak hősök, sokan ki-tüntetést kaptak a rendszerváltásért, de azért nagy megnyug-odással tölt el, hogy már 1988 nyarán elindítottam a folyamatot a Parlamentben, amelyet már nem lehetett visszacsínálni; hanem tovább kellett folytatni. **Vajon mi az, amit – visszagondolva – nem, illetve másképp tennél?** Ugye; eléggé történelmietlen a kérdés: mi lett volna, ha? Hát, nélassuk! Ha kissé más habitusú vagyok, mégiscsak letettem volna valahová, egy politikai tömörülés mellé a voksom. Jó lett volna beállni melléjük, velük együtt csinálni mindent. A Ma-gyar Demokrata Fórumhoz vonzódt a népi-nemzeti hitvallás. A népesség számomra valahogy mindig baloldaliságot is jelentett, elválaszthatatlan volt tőle. De talán azért sem akartam szoro-sabbban kötődni, mert ha már kizártak egy pártból, akkor mi-nek menjek egy másikba? Hogy netán onnan is kizárjanak? Ha beállsz, sok mindent föl kell adnod magadból. Igén ám; de én ezt nem tudtam megtenni. Mert az MDF-frakcióból is kilép-tem, miközben a pártba be sem léptem, bár elfogadtam a támo-gatását. Viszonzásként nagyon sokat segítettem a magam ak-kori ismertségével. Abból, hogy a Fórum 40 százalékot ért el Csongrád megyében – szerénytelenség nélkül mondhatom: –

6 Szalay Péter: Mi van a „demokrácia csomagterv”-ben? Magyarország politikai évkönyve – 1988. 254–264. old. (MDF-er) „Jegyzet a beszámolóhoz a rendszerváltásról”

megközelítőleg 20 százalék az enyém, másik fele pedig az idő-közi választáson képviselővé választott szegedi *Raffay Ernő* és *Debreczeni József*, aki a közeli Kecskemétről lendített a nép-szerűségén. Azt a paktumot viszont sohasem bocsátom meg egyik félnek sem, amelyet az SZDSZ-szel kötöttek. Így átverni mindenkit! Ugyanolyan politikai bizottságosdit játszottak, mint ami korábban létezett. Megegyeztek heten, aztán másnap közöl-ték a frakcióval; majd a Parlamenttel és végül az országgal anél-kül, hogy tágabb körű megbeszélést tartottak volna. A maguk kö-reiben elhatározták, hogy a köztársasági elnököt ne a nép; hanem a Parlament válassza; ami közvetve ellenem is irányult; hiszen én az igazán demokratikus, közvetlen választást képviseltem, mi-több, '90 elején még alkotmánymódosítást is sikerült keresztül-vinnem erről a Parlamentben. És eldőlték persze a személyi kér-deések is, ki milyen posztot kap stb. Csak hogy mindehhez legelő-ször a frakció tagjainak is szava kellett volna hogy legyen. **Mi volt a kenyértörés előzménye?** A köztársasági elnök választásával foglalkozó határozatterve-zet vitájában előttem szólalt föl *dr. Balla Éva*. Hatásosan kezd-te: „Az általunk hozott, népszavazásról szóló törvény 100 ezer aláírás esetében kötelezőnek tartja a népszavazás kiírását.” Majd bejelentette, hogy ennek már a kétszerese gyűlt össze az-napra, 1989. október 17-ére. Az emlékezetes négy kérdés: – Ki-vonuljanak-e a pártszervezetek a munkahelyekről? – Elszá-moljon-e az MSZMP a tulajdonában vagy a kezelésében levő vagyonról? – Csak a szabad országgyűlési választások után ke-rüljön-e sor a köztársasági elnök megválasztására? – Feloszlá-sák-e a munkásőrséget? Én következtem, s most a szokásomtól eltérően idéznék az ülés jegyzőkönyvéből: „Tisztelt Parla-ment! Tisztelt Magyarország! Tisztelt Kétszázezer Állampol-gár! Szeretném az aláírásgyűjtés tisztességét kétségbe vonni, legalábbis a 200 ezer aláírás jelentős részének összegyűjtését. Én nagy tisztelője vagyok a szabad demokratáknak. Azoknak a gondolkodóknak, akik ott vannak, azoknak a vezéregyenisé-geknek, mint *Vásárhelyi Miklós*, *Kis János* vagy *Tardos Már-ton*. De nem tisztelem az erőszakos szabad demokratákat és

„Bázt, ahogyan becsapják az állampolgárokat. (Taps) Kifejezetten a szabad demokraták szélsőségeiről szólok, azokról, akik ezt az egészet így szervezték! Emiatt etikailag is megkérdőjelezem az aláírások hiteles voltát. Magam hallottam, engem is úgy állítottak meg – csak ezeket a példákat mondom –, amikor csak az első kettővel operáltak, azzal, hogy oszlassák-e fel a munkásorséget, és kimenjenek-e a kommunisták a munkahelyekről? – Persze, hogy odamegy mindenki és aláírja. Csakhogy ott még két további kérdés is van! És ezt nem mondták el se nekem, se másoknak. Márpedig a négyet együtt tették fel.”⁷ Aztán persze beteljesedett a várható meglepetés, amelyet már két korábbi ellenzéki párt politikai kiegyezése hozott. Erről már még kevésbé tudtam hallgatni, 1990. május 21-én, Szeged napjának ünnepi tanácsülésén sem tudtam magamba fojtani csatlódásomat, miután a két vezető párt képviselői – közvetlenül a szabadon megválasztott Parlament alakuló ülése előtt – politikai egyezséget kötöttek, miként a hajdani állampárt gyakorlatában szokás volt. Ez a megutált módi a Parlament szerepe visszaszorításának, a végrehajtó hatalom túlsúlyosságának végső szélére hordozza magában. S ugyanezen oknál fogva nem érthettem egyet azzal, hogy a paktum a köztársasági elnök megválasztásának hogyanjáról is rendelkezett. Vajon hova tűnt a ’80-as években oly’ vehemens népszavazást követelőknél a nép igazságosságába vetett hite? – tettem fel a kérdést. Szóval, az egész olyan volt, mint egy letaglózó dráma.⁸

Ugyan bőven lett volna rá okod, de nem féltél a rendszerváltás alaptörvényeinek megszavazása előtt. És utána?

Nem is nekem szóltak, miután nemet mondtam a „négy igen”-es

7. Az Országgyűlés 59. ülése 1989. október 17-én, kedden. Jegyzőkönyv. 4888. old.

8. A város ünnepe. *Király Zoltán*, Szeged országgyűlési képviselőjének ünnepi beszéde.

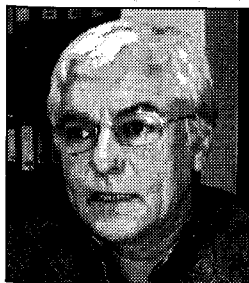
9. Szeged, a város folyóirata. 1990. 10-11. szám. 76. old.

10. Az új országgyűlés 1990. május 2-án tartotta alakuló ülését. Április 29-én az MDF és az SZDSZ vezetői pártközi megállapodást írtak alá, melyet az országgyűlés alakuló ülésének napján hoztak nyilvánosságra... Az országgyűlés június 19-én módosította az Alkotmányt az 1990. évi XL. törvénnyel az MDF-SZDSZ megállapodásnak megfelelően. *Göncz Árpád* az országgyűlés 1990. augusztus 3-án – az első fordulón – megválasztotta a Magyar Köztársaság elnökévé. (Mindentudás Egyeteme – 6. Kössüth Kiadó 2006. Bihari Mihály: Alkotmányos rendszerváltás. (268–269. oldal))

népszavazásra. Budán, az alagúton túl laktunk a nejem bátyjánál, az Attila utcában. A nejemnek súgta oda valaki, amikor befordult volna a kapun: Mondja meg a férjének, hogy fogja be a száját, mert nagyon megbánhatja! Ekkor sem féltém, csak őt féltettem, hiszen őt riasztották meg, nem engem. Ez az ocsmányság az ilyen és hasonló ügyekben: nem szemtől szemben adják tudtadra, hogy mit akarnak, nem a Parlamentben áll föl az illető, hogy tessék, vitatkozzunk. Hanem oldalról, sunyítva ér a támadás, amit én sohasem tettem. Többet ér, ha valaki nyíltan küzd a maga igazáért.

Ijesztő, csodálatos és megismételhetetlen!

Azért mutatom meg ezt a fotót (lásd az 508. oldalon), amely közvetlenül a Magyar Köztársaság kikiáltása után készült a Parlament főbejáratánál, hogy érezni lehessen az euforikus, győzelmes hangulatot – magyarázza a képet Király Zoltán. – Előzőleg abban maradtunk a feleségemmel, hogy az ünnepséget követően találkozzunk a közeli metróbejáratnál. Órákig nem tudta, hogy hol vagyok. Közben ott álltam, a tömeg kellős közepén, felemelő hangulatban. Autogramot kértek, a diákok hozták a történelemtanárjukat, hogy írjam alá. Micsoda élmény! Egy idő után viszont levegőt is alig lehetett venni, araszolgatva sodródtunk a kőoroszlánok, a feljárati lépcsők felé, s attól rettegtem, hogy mi lesz, ha valaki elesik, a többiek nem is látják, jaj, még eltapossák! Ennyiben ijesztő volt, ugyanakkor csodálatos és megismételhetetlen.

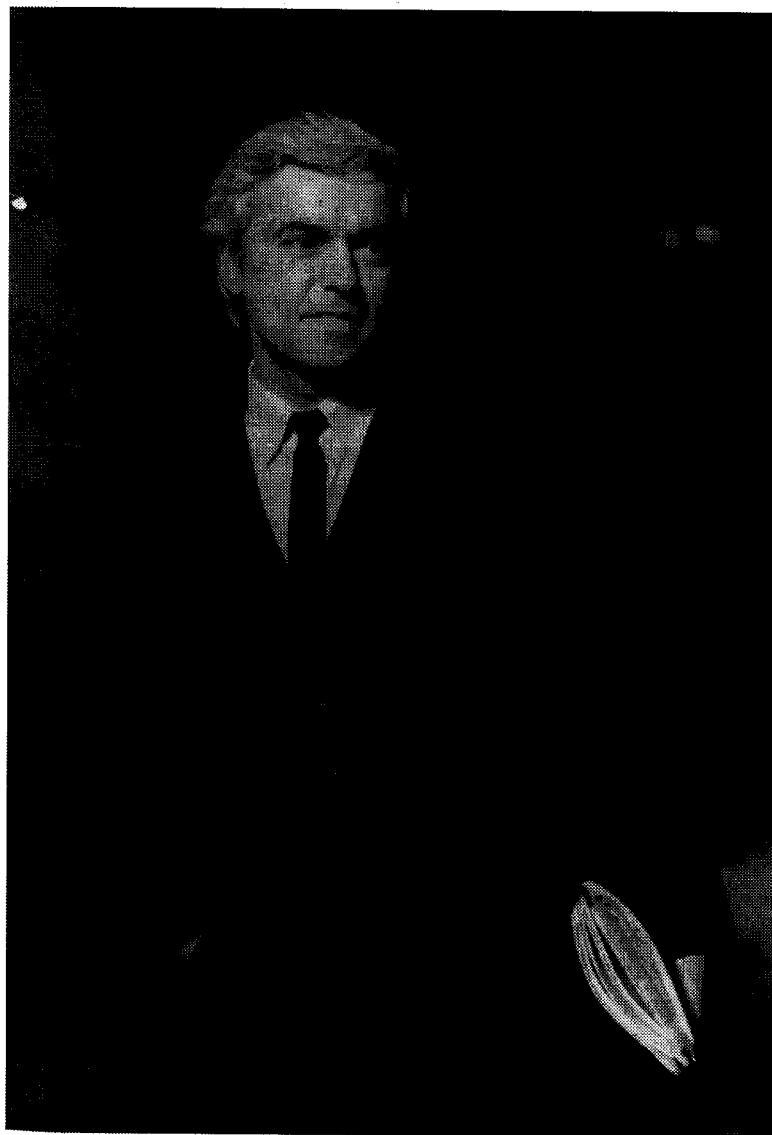
Névjegy

Király Zoltán

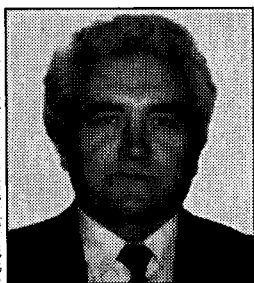
Király Zoltán újságíró, köztisztviselő. (Kiskunfélegyháza, 1948. május 23.) Szülei: Király Ferenc pedagógus (tanító, gazdasági szaktanár), Körmöczy Irén adminisztrátor. Végzettség: JATE Jogtudományi Kar (1969–

71), Szegedi Tanárképző Főiskola, népművelés-pedagógia (1975–79), Újságíró-iskola (1980–81), Politikai Főiskola (1983–87), Bell School of Languages, Norwich (Anglia, 1989), Külkereskedelmi Főiskola (1995–97), közigazgatási alap- és szakvizsga. *Munkahelyek:* a KISZ Bács-Kiskun Megyei Bizottságának kulturális felelőse (1971–78), 1973–75: a Petőfi Nép- és Bács-Kiskun megyei napilapnak, 1975–78: a rádió szolnoki stúdiójának dolgozik és az MTV külső munkatársa, 1978–91: az MTV szegedi körzeti stúdiójának szerkesztő-riportere, 1991-ben a HTP Press ügyvezető igazgatója, 1992–2000: az Impress-R Marketing Bt. ügyvezetője, 1994-től egy szegedi sportszerbolt társtulajdonosa, majd a Szerencsejáték Felügyelet főosztályvezetője, főleg a hatósági engedélyek ügyeivel foglalkozik. *Közelet:* 1985–94-ig szegedi országgyűlési képviselő (1985–90: a településfejlesztési és környezetvédelmi bizottság, 1989–90: az ügyrendi bizottság tagja, 1989-ben az Ellenzéki Demokraták képviselőcsoportjának alapítója, 1990. május-júniusban az MDF-frakció és a külügyi bizottság tagja, utána a ciklus végéig független, s 1992–94 között ismét a külügyi bizottság tagja). 1994-ben az MSZDP, 1998-ban az MSZP kécskéméti országgyűlési képviselőjelöltje. *Párt- és politikai kötődés:* az MSZMP tagja (1974–88), 1988-ban az ÜMF alapító tagja, 1988 áprilisában kizárják a pártból, 1989-ben a Demokratikus Magyarországért Mozgalom elnökségi tagja, 1992–93-ban a Szociáldemokrata Néppárt ügyvivője, 1993–94: a Magyarországi Szociáldemokrata Párt elnöke, 1997–2002: az MSZP tagja, 1993–95 között a Demokratikus Charta szóvivője. *Társadalmi, szakmai szervezetek:* 1988–1994: a Kodály Társaság tagja, újságíró szövetségi tag (a MÚOSZ elnökségi tagja 1992-től 1994-ig). *Családi állapot:* elvált. Két házasságából származó gyermekei: Éva (1976) modell, ifjú mama, Eszter (1978) közalkalmazott, Márton (1991) és Máté (1993) tanulók. Unokák Éva lányától: Blanka (kétéves), Olivér (4 hónapos). *Hobbi:* éremgyűjtés, horgászat.

2005. március 2.

A renitens képviselő, Király Zoltán áttanulmányozott dossziékkal érkezik a T. Házba

A mór mehet?

Morvai László

A mór megtette kötelességét

A főváros XI. kerületében, a 33. választókerületben az érvényes szavazatok száma: 18 847 (90,4%). Ennek 71,7 százaléka esett Morvai Lászlóra, aki 1985-ben országgyűlési képviselő lett. Három bizottság tagja, 1989-ben megalapította a Parlament vállalkozási frakcióját, amelynek elnöke 1990 tavaszáig. Az Országgyűlés megalakulása is eltért a korábbi sémáktól. Ismert tény – jegyzi meg –, hogy abban az időben már szervezkedtek a demokratikus választási rend bevezetésére, majd a szocialista társadalmi rendszer leváltására. Mára ez történelem, de akkor sokunknak naponta feldolgozandó eseményhalmazként jelentkezett, amellyel oly módon kellett tudnunk együtt élni, hogy ne támadhasson kezelhetetlen konfliktushelyzet.

Milyen volt a fordulat? Beszélhetünk-e előzmények nélküli rendszerváltozásról?

Semmiképp sem. Hiszen – hogy csak egy dolgot említsek – az 1985-ös választások során már nem a korábban megszokott formula szerinti jelölés és szavazás történt. Országosan ekkor volt először minden körzetben általános többes jelölés. Legalább ketten, de néhány helyen hárman is listára kerültek. Talán szépséghiba, hogy jelöltet csak a Hazafias Népfront állíthatott, ám kivétel is akadt. A választókerületemben nem merült fel úgynevezett „önjelölés”, de a főváros XI. kerületében emlékezetem szerint két helyen is spontánul javasoltak képviselőjelöltet, ami az adott időben nem tartozott a megszokott dolgok közé. Ismert tény, hogy abban az időben már szervezkedtek a demokratikus választási rend bevezetésére, majd a szocialista társa-

adalmi rendszer leváltására. Mára ez történelem, de akkor sokunknak naponta feldolgozandó eseményhalmaz volt; amellyel oly módon kellett együtt élni, hogy ne támadjanak kezelhetetlen konfliktushelyzetek.

Milyen erők működtek a változás érdekében?

Úgy érzem, ezt még nem dolgozták fel a történészek és a hozzáértők. Hiszen például a „sarkalatos törvények” parlamenti megalkotása legalább annyira fontos volt a békés rendszerváltás menetében, mint a Nemzeti Kerekasztal bármely résztvevőjének tevékenysége. Véleményem szerint az Országgyűlés és a Németh-kormány nagyon jól megfelelt a rendszerváltás folyamatából reájuk – reánk – háruló kötelezettségeknek mind stratégiai, mind taktikai. Második helyen említeném a spontán népi kezdeményezéseket, melyek kezelhetőségét a „többoldalú kerekasztal” résztvevői valószínűsítették meg. Hogy az akkori elképzelésekből mi és mennyi hiúsult meg, külön önálló könyv témája is lehetne. Másra ne mondjak, az akkori radikális erők napjainkra szétforgácsolódtak; négy-öt pártra szakadva egy-egy mást is marják a parlamenti vitákban és azon kívül is. Nem lenne teljes a kép, ha nem említeném meg a parlamenti munka során kialakult belső erjedést, ami először csak alig észrevehető módon jelent meg. Ám aztán a nemzeti elégedetlenség felszínre hozásával, Kádár János nevezetes felszólalása kapcsán csúcsosodott ki, amikor felmerült a felelősség kérdése is. Ki mikor mit rontott el, és ki miért felelős? A magam részéről ekkor észleltem először a változás előszelét.

Emlékszel más, hasonlóan jelzésértékű megnyilvánulásokra is?

Ilyen volt például az elhíresült Grósz-beszéd a Körcsarnokban. A fehérterrorral való fenyegetés nagyon sok emberből váltott ki félelmet, ellenérzést és bizonytalanságot. Az országgyűlés viszont épp a nyitottságával kezdte magára vonni a figyelmet mind inkább. Az 1987-es költségvetés teljesítésének parlamenti tárgyalása során a pénzügyminiszteri expozében meglepődve hallottuk, hogy a költségvetési előirányzatokat túlléptük, az országnak adóssága van, amit a kormány a Magyar Nemzeti Banktól belső hitel felvételével kíván kiegyenlíteni. Ilyen téma koráb-

ban szóba sem kerülhetett. De a meglepetés csak ezután következett. Ami korábban ismeretlen volt, az most egy ellenszavazatban testesült meg a jóváhagyási voksolás során. Mégpedig Avar István színművész képviselőtársam részéről, aki szóban is kifejtette: nekünk senki sem jelezte év közben, hogy a költségvetéssel probléma lehet. Márpedig ő nem tud elfogadni olyan teljesítést, ami ellentétes a Parlament által jóváhagyott törvénnyel. Ez a kiállítás méltán vívta ki elismerésünket!

Az elismerésünket... Kik is voltunk mi, a parlament tagjai?

Nyugodtan állíthatjuk, hogy reformjellegű Országgyűlés tagjai voltunk az 1985–1990 közötti években. Így utólag számtalan témában vetődik fel bennem a kérdés: mi lett volna, ha...? Ha maradt még legalább két esztendőre az a Parlament, az a kormány, az az a miniszterelnök? Nő és milyen fordulat lett volna az? Magyarország nem elszigetelt jelenségként létezett. A közvetlen közelben Csehszlovákia, Lengyelország, Németország, Románia s nem utolsósorban a Szovjetunió hatalmas katarzison ment keresztül. A rendszerváltásba a Parlament legalább 80 százalé-

ka jó értelemben, pozitív módon kapcsolódott be. Ki értette, hogy mit miért tesz, ki csak sodródott az eseményekkel! De a fordulat előkészítésében – mint törvényalkotó – véleményem szerint mindenki részt vett.

Gyakorlatilag mikorra tehető a fordulat érezhetőbb megnyilvánulása?

Több időközi választás – különösen 1989-ben – új képviselőket juttatott a törvényhozásba. Egy kivételtől eltekintve MDF-esek voltak. Új stílusukkal, mondanivalójukkal, azt hiszem, mindenkinek meglepetést okoztak valamennyien. Egyes beruházásokkal kapcsolatos megnyilvánulásaik viszont negatív érzelmeket váltottak ki bennem. Ilyen volt Tengiz és a bős-nagy-marosi erőműrendszer kérdése. Jómagam harminc évig dolgoztam a hazai szénhidrogén-iparban, megjárva a ránglétra számos fokát. Már akkor tisztában voltam azzal, ami később az ezredfordulóra bekövetkezett. Vészesen fogyott az energiateljesítményünk. Napjainkban súlyos gondok vannak, az energiaszigény 10-15 százalékanak fedezete csak nehezen teremthe-

te elő. A vízierőmű ezt a mennyiséget mostanra biztosítani tudná. Mint ismeretes, első ízben 1989-ben képviselte magát a magyar Országgyűlés küldöttségével az Európa Parlament ülésén Strasbourgban. Nagy megtiszteltetés számomra mind a mai napig, hogy a delegáció tagja lehettem a Parlament külügyi bizottsága részéről. Túl azon, hogy a plenáris ülés elnöke külön üdvözölte kis csapatunkat; arról is tájékoztatást adott, hogy hazánk jelezte csatlakozási szándékát. Módunk nyílt tárgyalni több frakcióval, azok vezetőivel. Végig egyengette meg beszéleseit *Habsburg Ottó*; akinek szignált névjegykártyáját ma is a legbecsesebb ereklyém között őrzöm.

Milyen bizottságokban dolgoztál?

A külügyi mellett a reformbizottságnak is tagja voltam. A munka szervesen kapcsolódott azoknak az alaptörvényeknek a kidolgozásához, amelyeket megkívánt a rendszerváltás. Tagja voltam a tudománypolitikai és műszaki fejlesztési bizottságnak, s nem utolsósorban megalapítottam 1989-ben a Parlament vállalkozási frakcióját, amely tudomásom szerint Európában csak Angliában működik. Sajnos, ez utóbbi 1990 után nem maradt életben.

Maradt erő a köztetedre is?

Azt hiszem, választókerületem nagyon kedvezően fejlődött az 1985–90-es ciklus idején. Remélem, nem tűnik szerénytelenségnek, de rengeteg munkám fekszik a megépült létesítményekben. Úgy érzem, lobbizásom nagyon sok esetben gyümölcsöző volt. Nem fontossági sorrendben sorolnék fel néhány, erről tanúszkodó létesítményt (Budapest XI. kerület, képviselőségem idején XI/33. számú választókerület): Kondorosi úti uszoda: ma már nemigen emlékszik a nevemre issem, aki a létesítményt használja, pedig sok álmatlan éjszakát okozott a pénztelenség. Kilincselünk ismerősnél, ismeretlennél, minisztériumokban, nagy cégeknél. Meg kell mondanom, hogy a megvalósulás a korábbi ciklusban dolgozó elődöm, dr. Maróthy László képviselőisége idején kezdődött. Segítségével sikerült a legtöbb támogatást szerezni. A létesítmény ma is működik; igen sikeres ifjúsági oktató sportközpont és látogatott uszoda.

XI. ker., Fehérvári úti piac: nem tévesztendő össze a Skála-piaccal, az albertfalvai szakaszon található. A létrehozást hatalmas kampány előzte meg. Pró és kontra! Óriási igény jelentkezett az építésre, de csaknem ugyanakkora volt az ellenzők táborára a meghallgatásokon! A kispiac elkészült, közkedvelt bevásárlóközpont. Lakás-, út- és közműépítés: az egyes választókerületek fejlesztése a beruházási összegek meghatározásával együtt a költségvetés előkészítéséhez tartozott. Így magától értetődött, hogy a költségvetési bizottság üléseire minden esetben delegáltattam magam. Ha már ott voltam, a tanácskozási jogommal élve minden esetben néhány percre szót is kértem; ha már szólhattam, mindig „elsírtam” egyébként jogos panaszaimat a választókerület elmaradottságáról. S többnyire nem eredménytelenül. Ebben az időszakban épült fel például három tízémeletes szilvágházi regionális közelműfejlesztéssel, a hozzá tartozó úttal és a térburkolattal.

Hogyan élted meg Nagy Imréék újratemetését?

Ahogy az ország közvéleményét megosztotta a ceremónia, úgy sokunkban is kettősség kavargott. Talán még ma sem ért nyugvópontra az érvek és ellenérvek kavalkádja a nemzetben. Amikor Nagy Imre 1956. október–novemberi hősi magatartását idézzük, mélyen fejet hajtva tisztelegnünk kell nagysága előtt. Közben egy pillanatra sem felejthető, hogy egész életében meggyőződéses kommunista, internacionalista, baloldali gondolkodású volt, és nagyon sokáig a Szovjetunióban élt. A történelmi feljegyzések szerint 1917-ben belépett a Vörös Hadseregbe, 1920-ban az orosz kommunista pártba. A Magyar Kommunista Pártnak és a szervezet politikai bizottságának 1945-től tagja, s gyakorlatilag folyamatosan magas – bizalmi – állásokat töltött be Magyarországon. Azt hiszem, nincs olyan tisztességesen gondolkodó ember, aki ne ítélné el meghurcolását és kivégzését. Az 1989. júniusi rehabilitálását méltó elégtételnek szánták, de a temetési demonstráció valahogy félresikerült. Életvitele, pártállása miatt nem illett a képbe a pápi szertartás, a tömjénfüst és a sok egyházi koszorú. Azt, hogy mindmáig nem került nyugvó-

Japponra ez a téma, jól jellemzik napjaink történései. Emlékszem, az a Parlamentben *Lendvai Ildikó*, az MSZP frakcióvezetője javasolta, hogy az 1990-es rendszerváltást követő időszak négy miniszterelnöke közösen koszorúzza meg a tíz éve elhunyt *Antall József* síremlékét az évfordulón. Az ellenzék reakciója: a kormánypártok arcátlansága nem ismer határt!

Vagyis milyen következtetésre jutottál?

Az újratemetés eszmeisége nem egyeztethető össze ilyen megnyilvánulásokkal. Így aztán az újratemetés utáni évben, 1990-ben miniszterelnökké választott *Antall József*nek kijáró méltó tiszteletadás elmaradt az évfordulón. Miért? A széthúzás, az egymás iránti tiszteletlen magatartás olyannyira eluralka a magyar Parlamentet, hogy mi el sem tudtunk volna képzelni hasonlót az akkori rendszerváltó időben.

Mit sugalltak számodra a Tovarisz Konyec és hasonló plakátok?

Vajon kellő körültekintéssel vágtunk el minden szálát Oroszországgal? Az adott időben a volt szovjet tagállamok ugyanúgy kezelték helyüket a világban, mint mi magunk. Kellett-e sértegetéssel kíséreni az ügyis kivonuló katonai csapatokat? Vagy azt képzeltük, hogy nem látnak, nem hallanak semmit? Mindenesetre bennem – mint gazdasági szakemberben – aggodalmat keltett a fenti feliratú plakát minden várható következménye. Mert biztosan meghallották az arra illetékesek: Azt, hogy mennyire volt megalapozott a megérzésem, azóta is tapasztalhatjuk. Megszűntünk barátnak lenni, sorban állunk a villamos áramért, földgázért, kőolajért, kemikáliás alapanyagokért. A KGST-piac felszámolását ugyancsak megérezzük napjaink külkereskedelmi mérlegén. Amikor felpályás útlezárással tüntetnek a gazdálkodók, észünkbe kell jusszon a keleti piacok korlátlan felvevőképesége. És természetesen még nagyon sok minden más is, amire szükségünk lehet a jövőben.

Mit vallasz a magadénak, és mi az, amit elutasítasz?

Mint már említettem, reformpolitikusként tartottam és tartom magam, bár napjainkban már csak külső szemlélője vagyok a nagypolitikának. Azok, akik részt vettek a törvényhozási munkában 1990-ig, akarva-akaratlanul cselekvő részesei a történe-

seknek. Ebből nagyon nehéz bármit is kiemelni sajátként. Könnyebb arra válaszolni, hogy mit nem érzek sajátomnak az eltelt időből. A köpönyegforgatást! Van, aki 1990 óta már a harmadik politikai pártnak az oszlopos tagja, és még öntudatosan a szemünkbe is néz (igaz, csak a tévé képernyőjéről). Nem érzem magaménak a gyűlölködést! A gyűlöletkeltést, mely négyévenként a választások idején csúcsosodik ki. Nem érzem magaménak a magyarság kettéosztását. Ugyanakkor sajátomnak érzem az európai egyesítés törekvéseit, a Kelet felé irányuló megnyitási kísérleteket – beleértve Japánt és Kínát is. És nem utolsósorban a belső és külső béketörekvéseket.

Összességében úgy érzem, hogy megkeseredtél. Tényleg?

Ha őszinte akarok maradni, igen. Sok minden és sok mindenki miatt. Az első csalódás akkor ért, amikor a mi parlamenti munkánkat sokan összemosták a korábbi ciklusokkal. Minket úgy állítottak félre 1990-ben, mint valamiféle kollektív bűnösöket. Senki nem figyelt arra, hogy mit köszönhet az ország a „sarkalatos törvények” megalkotóinak. Mi nem voltunk „legitimék”, a Parlament sem volt „legitim”, ebből adódóan „a mór megtett te kötelességét, a mór mehet”. A 190-es választásokat megelőzően az ellenzék kifelé olyan egységet mutatott, ami arra engedett következtetni, hogy szövetségük szilárd, mondhatni, megbonthatatlan. Azután következett a választás az ismert eredménnyel. Átrendeződött a korábbi öt-hatszögletű „nemzeti kerekasztal” háromszögletűvé. Egyik oldalon az abszolút győztes MDF, másikon a volt harcostársak és a harmadikon az MSZP. A barátokból hamar ellenfél, sőt ellenség lett. „Először is le kell szögeznünk, hogy a kormány hazudott” – mondta Orbán Viktor 1991. október 29-én Antall József miniszterelnökről és kormányáról a taxisblokádnál. A korábbi harcostárs szavahihetőségét kétségbe vonni nem igazán szerencsés dolog.

Milyen irányba tart a parlamenti politizálás?

Az MDF már csak a Fidesz árnyékában jutott be az országgyűlésbe a 2002-es választáson. Az SZDSZ alatt rezgett a lécz az 5%-os küszöb miatt, a korábbi élharcos kigazdák egy ideje be sem kerülnek a törvényhozásba. Meg kellett érnünk, hogy kilenc

percig tartott egy ülésnap, mivel az érdektelenség miatt mindössze nyolcan jelentek meg; amikor a miniszterelnök szólásra emelkedik, a fél ház kivonul. Hát itt tartunk. Ez nem ok a csalódásra? Ha viszont mégis összejön a teljes plenáris ülés, akkor megindul az aggódások, kifogások és személyeskedések napi-rend előtti felszólalási hulláma.

Kellett-e félned?

Politikai okok miatt félnem soha nem kellett, s őszintén remélem, hogy ez a jövőben sem változik. Az 1990-es választásokat követően már nem vettem részt a napi politikai életben. Mint kívülálló érdekelnek az események, magamnak levonom a következtetéseket a történésekről, de aktív szerepet nem vállalok. 1993 júniusától nyugdíjas vagyok. Ebben az időpontban vállalkozásba kezdtem olyan területen, amely aktív koromban is közel állt hozzám. Tekintettel arra, hogy a kőolaj- és gáziparban harminc évet dolgoztam, közúti üzemanyag-töltő állomások tervezését és szervezését, kulcsátadásos megvalósítását végeztem a saját tulajdonú kft. ügyvezető igazgatójaként. Tevékenységünk kiterjedt az ország egész területére. ESSO – SHELL – TOTAL töltőállomások megvalósításában vettünk részt. 1998-99-ben cégem generál vállalkozásban elkészítette a 15 ezer négyzetméter alapterületű, 1,3 milliárd forint értékű parkolóház-irodaház-Spar áruház rendeltetésű építményt Budapesten, a IX. kerületben. 2000. március 1-jén viszont olyan súlyos állapotban kerültem kórházba, hogy föl kellett adnom a vállalkozási tevékenységet is.

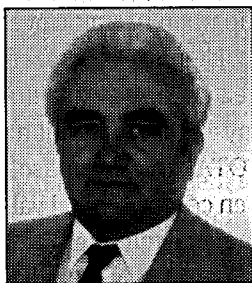
Hogyan, mi történt?

Nehéz lenne mindent elmondani. Sokkal fontosabb, hogy időközben – szerencsére – föltámadtam.

Fogunk még sírni?

A bős-nagymarosi vízierőmű elleni fő kifogást a környezetvédelmi agggodalmakra alapozták. Nekem megadatott, hogy a Dunán 14 vízierőművet nézhessek meg. Azt hiszem, soha szebb környezetkialakítást nem volt szerencsém látni, mint éppen eze-

-ken a helyszíneken! Nem újak; de engem mindenképpen meggyőztek arról, hogy a magyar erőműnek is van létjogosultsága. A következményeket talán nem kell részleteznem. Most nincs sem erőművünk; sem Mosoni-Dunánk. A másik ilyen sarkított probléma Tengiz kérdése volt. Tekintettel arra, hogy a tervezés során cégemnél már megismerkedtem a létesítmény előnyeivel, a helyszínen járva csak tovább mélyült bennem annak felismerése: a tengizi kivitelezés további ütemeiből nem szabad kima-
radni, mivel nekünk nagy szükségünk van az energiára. Mint ismeretes, már a második ütemből kiestünk. Véleményem szerint nagy hiba volt! Fogunk még sírni az energiaárak további emelkedése miatt.

Névjegy

Morvay László

Morvay László (Jászárokszállás, 1938. május 23.). Szülei: Morvay László cipész,

Kókai Mária htb. Végzettség: Nehézipari

Műszaki Egyetem. Munkahelyek: Bányatechnikai Tervező-Intézet) tervező-mérnök, Olajterv (Olajipari Tervező és Fővállalkozó Vállalat) tervező-létesítményi főmérnök-vállalkozási főmérnök. Pártonkívüli. Közélet: országgyűlési képviselő (1985–1990). A külügyi bizottság, reformbizottság, tudománypolitikai és műszaki fejlesztési bizottság tagja, a vállalkozási frakció alapító elnöke. Családi állapota: nős. Gyermekai: Morvay Zoltán (1962), Morvay László (1967) mindketten villamosmérnökök. Hobbija: kertészkedés és barkácsolás.

Budapest, 2007. július 1.

Különbeszélgetés / Morvay László fehér asztal mellett Habsburg Ottóval, aki mindvégig egyengette az európai uniós tárgyalások menetét.

Együtt a küldöttség / Az Európa Parlamentbe látogató első magyar országgyűlési delegáció (1989. február 14–18.). Hazánk jelezte csatlakozási szándékát.

A Parlament marad!

Nemes Tamás
Vért azonban senki
nem akart látni

Komárom-Esztergom megye 6. sz. választókerülete. Székhely: Esztergom. Környező települések: Dömös, Pilismarót, Pilisszentlélek. Érvényes szavazatok száma: 19 502 (95,11%). Ennek 62,4 százaléka lett országgyűlési képviselő dr. Nemes Tamás orvos. Nagy visszhangot váltottak ki a bős-nagymarosi vízlépcsőrendszerrel kapcsolatos felszólalásai, bár nem egészen az következett be, amit szeretett volna. A Parlament ugyan megszavazta kezdeményezését az alkotmánybíróság Esztergomba költözéséről, de a valóság rácaffolt. Először hozta szóba a T. Házban a lebombázott, csonka Mária Valéria híd újjáépítését, ami az ezredfordulóra el is készült. Mióta nyugállományba helyezték, éli a nyugdíjasok életét. Bevásárol, főz a családnak, több időt fordíthat önmagára, gyakrabban olvas, kórústag, úszni és kirándulni jár. Most éppen elgondolkodott arról, hogy mi minden történt a régi munkahelyeivel. Már az eredeti épületek sincsenek meg, vagy valami egészen más zajlik a falak közt. – Remélem, a Parlament megmarad- jegyzi meg.

Van-e elég távlatunk ahhoz, hogy objektíven ítélhessünk a rendszerváltásban betöltött szerepekről, következményekről?

Úgy érzem, hogy nincs, és teljesen őszintén, nevek említésével aligha lehet szólni a szereplőkről és a hozzájuk köthető következményekről. Sajnos más oldalról – mivel naplót nem vezettem – az idő múlásával az emlékezetre egyre nehezebb támaszkodni. A dokumentumok tanulmányozásához pedig sok

Idő kellene: a Csúsz István által lefektetett alapokra építeni a rendszerváltás történetét, és a jövőbeni feladatokat megtervezni.

Vágjunk bele a magunk erejéből! Szerinted milyen erők hatására ment végbe a demokratikus fordulat? Hogy nem volt, hogy volt? Ez elég nehezen megválaszolható kérdés számomra. Az biztos, hogy 1985-ben nem azzal a céllal vállaltam el – némi gondolkodás után – a képviselőjelöltséget, hogy majd aktív részese legyek a rendszerváltásnak. Ezt akkor elképzelhetetlennek tartottam. **Miért vállaltad el a jelöltséget?** Mert úgy éreztem, hogy

Csupán azért indultam mégis, mert úgy gondoltam, hogy párton kívüli, relatíve független és némi közéleti tapasztalattal rendelkező, a térség problémáit jól ismerő orvosként jobban tudom képviselni a választókerület érdekeit, mint egy apparátusbeli bólogató. Bár azon elgondolkodhattam volna, hogy a két párton kívüli jelölt indítása nem a közelgő változások előjele-e. Egyes – főként a Hazafias Népfront által szervezett – fórumokon már óvatos kritikák hangzottak el nemcsak szakmai

kérdésekről, hanem a monolitikus politikai berendezkedéssel kapcsolatban is. A kettős jelölés elvállalása előtt csupán egy kérdést tettem fel a velünk elbeszélgető és minket meggyőzni akaró megyei pártbizottsági kádernek: ugye nem vág bele az ország a nagymarosi vízlépcső megépítésébe? Mert annak képviselőjét Esztergomban nem tudom vállalni! Ugyan, ez nem időszerű, nincs is rá pénze az országnak – volt a válasz. Ez történt májusban, és augusztusban – az alakuló ülés után, de még az érdemi munka megkezdése előtt – a minisztertanács bejelentette: az eredeti megállapodás értelmében folytatódik a bős-nagymarosi vízlépcsőrendszer építése. Hát ez mellbe vágott, mert tudtam, hogy Esztergom érdekeinek védelmében folyamatosan harcolnom, konfrontálódnom kell a hatalom képviselőivel. De arra nem gondoltam, hogy az egész ügy a rendszerváltást megelőző időszak talán leginkább előtérben lévő, tömegeket megmozgató kérdése lesz az erdélyi magyarok helyzete, a falurombolás mellett.

Milyennek vélted a Szovjetunió erejét és hazai befolyását?

Sokkal együtt túl nagyra becsültem akkor, sémhogy ellenében bármilyen alapvető változás történhetne nálunk. Kicsit

gúnyosan mosolyogva; ám inkább azt tartottam valószínűnek, hogy az akkoriban gyakran emlegetett „konvergenciaelméletben” mégis van valami: a nyugati szociális berendezkedésű jóléti államok és a kádárista, folyamatosan reformokkal próbálkozó Magyarország „demokratikus szocializmusa” nagyon lassan, de közelít egymáshoz. Aztán közgazdászok, szociológusok, közírók, történészek elemzései egyre gyakrabban figyelmeztettek arra, hogy a baj nagyobb, mint gondoltuk; a változások elkerülhetetlenek. *Pozsgay Imre* bejelentése a „népfelkelésről” – amit saját fülemmel hallottam a Kossuth Rádió adásában –, a Magyar Nemzet közlései a lakiteleki találkozón történetekről már megmutatták, hogy a hatalmon kívüli szerveződésekben, de a hatalmon belül is vannak olyan erők, melyek követelik a változásokat, és tudnak is változtatni. Magam óvatossággal figyeltem a történéseket, viszont nagyon tartottam az ellencsapásoktól.

Volt rá okod, meg tudod magyarázni?

Azt hiszem, 1956 emléke és tanulsága volt az ok. Aztán történt, ahogy történt. Szerintem a gazdaság egyre mélyülő válságá, az eladósodás és ezek nyilvános beismerése a reálszférára részéről, másrészt a változásokat egyre hevesebben követelő humán értelmiségi csoportok bátor kiállásai mozgatták a folyamatokat főképp. Persze ehhez kellett a hatalmon lévők elbizonytalanodása, perspektíva- és bázisvesztése is. Mivel sok munkám mellett csak a helyi folyamatokat tudtam közvetlen közelségből megfigyelni, nekem feltűnt, hogy a különböző pártrendezvényeken, reformkörüli összejöveteleken milyen erős a kritikai hang, milyen nagy az elégedetlenség, kiábrándultság az MSZMP-tagok részéről is. Kiemelkedtek azok a személyek a korábbi ismeretlenségéből, akik úgy érezték: most kell a változások élére állni, mert különben továbbra is kiszorulnak a hatalomból. Így váltak a kialakuló nemzeti-konzervatív, illetve liberális jellegű csoportosulások vezéralakjaivá. Sokan közülük máig ott vannak a helyi hatalomban, vagy szürkén eminenciásként – időközben többen meggazdagodva – a háttérből befolyásolják a helyi politikát.

Az országgyűlés szerepéről mi a véleményed?

Természetesen a parlamenti ülészek történései is határozottan befolyásolták, előre vitték a változásokat. Egyre erősödött a kritikai hang, a nyílt szembenállás. Eleinte főként *Király Zoltán*, a ciklus vége felé az „ellenzékiek” egészen más mondanója és hangszereleése – a Magyar Televízió élő közvetítésében – az egész ország hangulatát befolyásolta, mozdította egyre inkább radikális irányba. Vért azonban senki nem akart látni. Ezek az én személyes észrevételeim a rendszerváltás mozgató erőiről, nagyon csapongóan, messze nem rendszerezve és a tudományosságnak még a látszatát is kerülve.

Személy szerint kikre gondolsz vissza?

Már említettem *Király Zoltán* korán elkezdődő és retorikailag is jól felépített, hatásos előadott felszólalásait. Szép számmal voltak olyan képviselők, akiknek mondanóját néma csendben, feszült figyelemmel hallgatta az egész ülésterem. Elég, ha *Kállai Ferenc*, *Szentágothai János* és egyes egyházi vezetők bölcs, meggyőző erejű beszédeire utalok. Persze akadt bőven unalmas, monoton, felolvasott felszólalás is. Nem tetszett, hogy a vége felé sok volt az „ügyeletes” hozzászóló, aki minden témához tudott csatlakozni, csak hogy szerepeljen. Kifejezetten megütközést keltett *Kádár János* betegesen elmondott, „elhíresült”, egyetlen ciklusbeli beszéde, illetve visszatetszést váltottak ki *T.G.M.* ismétlődő, egyértelműen minden korábban megválasztott képviselőt egységesen kommunistának ítéző, ellenséges hangnemű, mindenkinél mindent jobban tudó megnyilvánulásai.

A magad szerepét hogyan értékeled?

Nekem, őszintén szólva, nem sok lehetőségem adódott, hiszen amolyan „mezei” képviselő voltam, akit kórházi munkája erősen lefoglalt. Az ülészekon, valamint a településfejlesztési és környezetvédelmi bizottság rendezvényein kívül csak néhány más bizottsági tanácskozáson tudtam jelen lenni. A helyi fórumok is sok időmet vették el.

Megjelent viszont a kupola alatt a vízerőmű szelleme, amely már a jelöltséged idején is kísértett.

A bős-nagymarosi vízlépcsőrendszerrel kapcsolatos bizottsági

és ülészaki felszólalásaimnak ugyan nagy visszhangja támadt, de csak a hangulatot befolyásolták; érdemi szerepük nem volt. Az 1988-as vitában elmondottak és az „állva szavazás” után akkor persze bátor, igaz emberként fogadtak otthon, az utcán nyakamba ugrottak, szorongatták a kezemet. Meghívtak az amerikai nagykövetség fogadására is néhányad magammal: a házunkban tartózkodó Tom Lantos az ellenvéleményt képviselő összefogását sürgette a formálódó politikai ellenzékkel. Ehhez azonban sem időm, sem kedvem nem volt. Így a kerekasztal fejleményeiről csak a híradásokból szereztem tudomást.

Akad más „házi feladatod”? az alkotmánybírási feladatod?

Az úgynevezett sarkalatos törvények előterjesztésekor az Esztergomi Barátainak Egyesülete igényelte, hogy érjem el: történelmi városunk legyen az alkotmánybíróság székhelye. Ennek kapcsán végigültem az összes olyan bizottsági ülést, amelyek napirendjén szerepelt a felvetés – végigvárva a többi törvényjavaslat bizottsági vitáját –, hogy elmondhassam érveimet. A múlt sérelmeinek orvoslása, a hatalommegosztás hangsúlyosabb tétele és főként a decentralizáció jegyében mutatkozott is fogadókésztség. Abban az átszellemült, ünnepi és a jövőt illetően messzeemenően derűlátó légkörben a plénumon is megszavazták az előterjesztést. Megjegyzem, az illetékes bizottság alkotmánybíróságról szóló törvényi vitáján ott volt Antall József is, és amikor az ülést vezető elnök megkérdezte, mi a véleménye az esztergomi székhelyről, ő nem nagyon odafigyelve – fontosabb dolgokról társalogva – azt mondta: ez nálunk nem indokolt, az NSZK-ban Karlsruhe kárpótlásként kapta a székhelyi rangot.

Van valami, amire igazán büszke vagy?

Leginkább arra, hogy rengeteg orvosi munkám mellett végig tudtam csinálni az öt évet, és kisebb-nagyobb lobbizással – melyben Sasvári József dorogi képviselőtársam sokat segített – sikereket is elérve: Esztergomot újra az ország figyelmének központjába sikerült állítani, ha csak néhány napra is. Először hoztam szóba az egész ország előtt a II. világháború végén lerombolt Mária Valéria híd sorsát (a tévé esti híradója számolt be felszólalásomról). Már 1987-ben egy költségvetési vitában kértem a város belső közleke-

zésének érdekében az úgynevezett bányai áttörés pénzügyi támogatását. Az élet később igazolta, hogy helyes volt mindkét probléma felvetése. Az Országgyűlésben sokszor csak úgy tudtam jelen lenni, hogy a szombat-vasárnapi kórházi ügyeleteimért járó szabadnapjaimat áldoztam erre a célra. Rohantam a kórházból a Parlamentbe, onnan vissza a családhoz, újra a kórházba; és aztán kezdődhetett előlről. Erre most, utólag is büszke vagyok, ez a tempó a mai képviselőknek is becsületére válna. Mindezt „némes” célért végeztem, munkámért sem akkor, sem később semmiféle anyagi előnyben nem részesültem. A képviselőség úgymód eszkát sem jelentett számomra, igaz, nem is dobantottam.

Végül nem valósult meg a vízlépcsőrendszer. Ezt akartad?

Én igazából nem ezt akartam, és főleg nem akartam a máig tartó huzavonát. Azt szerettem volna elérni, hogy kisebb gazdaszással járó, a környezetvédelmi és területfejlesztési célokat messzemenően előtérbe helyező változat valósuljon meg. Ezt akkor elsodorta a politika, és máig görgeti terhét.

Az Alkotmánybíróság sem költözött Esztergomba az Országgyűlés többségi szavazata ellenére.

Nem is nagyon reméltem, bár rövid ideig volt realitása. Készült egy tanulmány, mely szerint három épületet elég lett volna kiűriteni, hogy az először megválasztott öt bíró dolgozni tudjon. Ha jól emlékszem, 400 millió forint körül becsülték a kialakítás költségeit. Megkerestem az ügyben Németh Miklós miniszterelnököt, aki az összeget elérhetőnek tartva mielőbbi konkrét lépéseket kért. Ez akkor a város vezetői részéről nem történt meg. No, az alkotmánybírák sem akartak idejönni. Az öt megkeresett bíró közül csak egynek nem volt kifogása, egy tartózkodott, három nagyon ellenezte, főleg az a bíró, aki később a Pázmány Péter Katolikus Egyetem Esztergomba települése ellen is csak kifogásokat talált.

Kisebb ügyek is adódtak?

Például lobbizás azért, hogy a tanítóképző főiskola felvehesse Vitéz János nevét: ez akkor nagy dolognak számított. Anyagi beszerzési segítség a Dobó Katalin Gimnázium építéséhez. Sok-sok kis személyes ügy jóakarató elintézésének előmozdít-

bitása a fogadóórakon és lakásomon való megkeresés után. Utóbb derült ki, hogy nem mindenki érdekelte meg a támogatást (pl. egyetemre miniszteri kvótán bejutva az illető abbahagyta a tanulást, vagy az egyébként indokolt lakáskiutalással a zsebében később már köszönni sem akart).

Másként cselekednél mai fejjel?

Naná! Sokkal bátrabb lennék. 1985-ben azt mondták: az ülés-szakokon öt év alatt egyszeri hozzászólást elvárnak, egy másodikat még engedélyeznek, de többször szólni csak felkérésre lehet. Ennek megfelelően 1987-ig hallgattam, vártam a megfelelő napirendi pontot, ahol elmondhatom választókerületem gondjait. Az 1986-os költségvetés teljesítésének „vitájához” halig volt hozzászólásra jelentkező. Itt felvethettem azokat a helyi problémákat (középfokú intézmények helyzete, alulfinanszírozottsága, a belső közlekedés, a 10-es út túlterheltsége), amelyek egy része ma is megoldatlan. Később, mások példáját látva, egyre többször jelentkeztem szólásra. Ennek akkor már nem volt akadálya.

Ott voltál a Hősök terén Nagy Imréék újrateremtésének napján?

Nem voltam a helyszínen. Készenléti ügyeletesként a televíziós közvetítést otthon néztem, és egyszer csak kitört belőlem az igaz, férfias, egész testet rázó zokogás. Kicsi gyermekeim nem tudták, mi történt velem, és ők is elkezdtek sírni. Felőtt koromban csupán egyszer zokogtam így, 1956. november 4-én, a rokonaim budai lakásán, amikor hajnalban eldőrdültek az ágyúk. Nagybátyámmal, dr. Jócsik Lajos egykori parasztpárti koalíciós képviselővel összeborulva zokogtunk, tudva, hogy vége a szép ábrándnak, bekövetkezett az, amitől a reménykedés közben is tartottunk. Ez a félelemmel vegyes bizakodás később, a rendszerváltás idején is föl-fölmerült bennem, valahogy tovább élve a zsigerekben.

Orbán Viktor kamaszos hevületű és bátorságú, provokatívnak érzett beszéde ezért nem tettségűt igazán. Féltém, hogy újra megszólalnak az ágyúk, a géppuskák, mint 1956 őszén, amikor passzívan ugyan, de végigéltem a budapesti forradalmi eseményeket. Akkor történelmet tanultam, és ezért aggódtam. Néhány éve a helyi 1956-os meg-

emlékezésekre sem megyek el a többször megélt méltatlán, elmentéteket szító, visszatetsző események miatt.

Mit érzel a leginkább sajátodnak abból, ami 1988–1989-ben, illetve azóta történt az országban?

Erre is elég nehéz válaszolnom, mert semmi nem történt úgy, hogy igazán a sajátomnak érezhetném. Talán a szólás szabadsága? Mert hiszen abban voltunk a leginkább korlátozva. Kicsit csodálkozva ugyan, de valahol megértettem azt a külön, mellőzött újságíró, aki saját „sajtótörvény-tervezetével” ösztörmolt 1989-ben: terjesszem azt a parlamenti fórumok elé. Nem

értettem ugyanakkor, hogy lehet ezt a kérdést jogilag szabályozni, amikor inkább egy szállóigévé lett mondattal lehetne a törvénybe foglalni: a hír legyen igaz, a vélemény szabad! A szabályozás azóta sem sikerült igazán. A médiatörvény dacára a hír nem mindig igaz, viszont a vélemény olyannyira szabad lett, hogy most már a vadhajtásai ellen kell fellépni: ne válhasson embercsoportok megalázásának, kiközösítésének eszköztárává! Az erkölcsi, belső korlát mellett később engem – mint köztisztviselőt – a pártatlanság követelménye is korlátozott.

Még a látszatát is el kell kerülnöm annak, hogy valamelyik oldalhoz tartoznék. Közéleti kérdésekben pedig ma már nem lehet úgy határozott véleményt nyilvánítani, hogy azzal ne kerüljön az ember valamelyik székértáborba.

A székértáboroktól függetlenül csak-csak szerettél volna hinni a változásban?

Nagy reményeket már a fordulat idején sem tápláltam, mert nyilvánvalóan, szemmel láthatóan a hatalom megszerzése és birtoklása vezette az újonnan alakuló politikai csoportok eliteit már akkor is. Nem egyszer a győztes hadvezérek magatartásjegyeit mutatva vonultak be a Parlamentbe, vettek részt a tárgyalásokon, saját véleményüket szinte kizárólagosként előadva. A választójogról és a választási eljárásról szóló törvény kapcsán kialakult merev álláspontjuk előrevetítette azt, hogy az egypártrendszeri nomenklátúra helyett a pártelitnek bebetonozott helyét kívánják kihárcolni a hatalom megszerzése után. A civil szféra valamilyen módon való részvételét sikerült

is kizárni, és kialakult az érdekeket nem igazán sokszínűen megjelenítő, kompromisszumokra alig képes, kétpólusú hatalmi rendszer. En két kamarás képviseletet és több egyéni mandátumot szerettem volna elérni. Ezt ma már sok politikus, politológus ugyanígy véli, csak a kerekasztal „loyagjai” védik körömszakadtáig tökéletesnek gondolt alkotásukat. A pártvezérek pedig – érezve a civil szféra hiányát a döntéshozatalban – pótszerekkel próbálkoznak (országjárás, területi aktivisták, körök, különféle fórumok, csoportalkuk, népszavazás, stb.).

Harcos vitatémává vált ennyi idő után: történt-e egyáltalán rendszerváltás?

A tárgyalásos rendszerváltás így is korszakalkotó, történelmi tett volt, megtörténtét csak a megtorlást hiányolók kérdőjelezik meg. Módját – mivel szűk elitek határozták meg – lehet vitatni, eredményei főként a politikai intézményrendszer vonatkozásában megkérdőjelezhetők, következményei egyes társadalmi csoportok számára nagyon előnyösek, míg más, elesett rétegek számára – a globális tendenciák miatt is – katasztrófa-területek lettek.

Oda az illúzióknak?

Noha nem voltak nagy reményeim, mégis csalódtam. Az a beépítésem, hogy azóta a politikában csak ismételt hatalomváltás történt, a mindenkorl kormányon lévők egyoldalú hatalomgyakorlási módszereinek alkalmazásával. Ezek a módszerek pedig nagyon hasonlóan egymásra.

Kellett-e félned?

Nem nagyon, de korábban sem féltam, mert óvatos voltam. Mindig nagyon közel éreztem magamhoz a „falakat”, ahonnan könnyen visszapattan az ember. Előfordult ugyan néhány telefonos zaklatás az 1990-es választás idején, amikor a Hazafias Választási Koalíció kettős(!) jelöltjének egyikeként eleve csúfos veresésre voltam ítélve abban a választókerületben, ahol egyik oldalról túl ellenzékinék, a másiktól viszont „rózsaszín szeműeknek” tartottak. Kiszorultam a hatalmi harcokból már akkor, amikor nem vállalva az MDF felkérését a jelöltségre, inkább a családot és a szakmát választottam. Így nem voltam kitéve tá-

madásoknak akkor sem, amikor az első önkormányzati választáson felkérésre elvállaltam egy civilekből álló helyi választási egyesülés jelöltségét, a sikert eleve kizártnak tartva. Félnem kétségteljesen az egzisztenciám elvesztésétől kellett, mivel a kórházi osztály, amelyen dolgoztam, ellehetetlenült.

Váltanod kellett?

Igen, csakhogy a kórházigazgatói választáson is elbuktam. Talán azért, mert a kollégák csak a régi rendszer emberét látták bennem, ugyanakkor félték is azoktól a fontos változtatásoktól, amelyeket terveztem. Kerestek tehát egy olyan, közismerten jó szívű embert, aki a pályázatát az utolsó pillanatban adta be, és akiről tudták, hogy semmit nem kíván igazán megváltoztatni. Volt okom a szorongásra: hogy fogom felnevelni későn született utódaimat? (Harmadik gyermekem születésekor 48 éves voltam). A piacósított házi gyermekorvosi pályára már nehéz lett volna visszakérülni, öregnek is éreztem magam a kollégákkal való versenyhez. Így végül meglepetéssel, de örömmel vettem a hírt: elnyertem az akkor frissen alakult ÁNTSZ esztergomi tisztifőorvosi állását. Illúzióim voltak: azt hittem, tényleges beleszóláshoz jutok a város és a térség egészségügyi ellátórendszerének alakulásába, lesznek a kezemen eszközök. Olyannyira így véltem, hogy amikor összeférhetetlenség miatt választanom kellett a megyei közgyűlés társadalmi alelnöki tisztsége és a tisztifőorvosi állás között, inkább az alelnökségről mondtam le. Csalódtam, akár az általam nagyra tartott első országos tisztifőorvos.

Zászlónak hitted magad?

Aztán majdhogynem „lábtörő” lett belőlem is. Ennek ellenére valószínűleg jól döntöttem, mert a későbbi pártcsatározások idején úgys elvéreztem volna, viszont az ÁNTSZ berkeiben – bár mindig felfelé kellett igazodni – kenyéradó gazdára lettem. Később itt is tartanom kellett állásom elvesztésétől: a nyugdíjas kort elérve először vitába keveredtem az akkori országos tisztifőorvossal egy általam kért meghallgatáson, majd Esztergom város levegőszennyezettségének ügyében – „szakértőként” és hívatlanul – az őt megkereső országgyűlési képviselő mellé szegődtem. Megalázó kioktatásban részesültem.

Megéltél-e olyasmit, aminek az elmesélésével majd a felnövő unokáidat is el tudod szórakoztatni?

A sarkalatos törvények bizottsági vitája során akár egyéni képviselői indítványokat is be lehetett nyújtani. Komárom-Esztergom megyei, kereszténydemokrata beállítottságú képviselőtársam módosító indítványa arra irányult, hogy kerüljön bele az alkotmányba: a szülőnek legyen joga megválasztani gyermeké világnézetű nevelését. A javaslat véleményezését azonban elhalasztották az illetékes bizottságban a megadott napon. Mivel a képviselőtársam másnap nem ért rá, engem kért meg, hogy adjam elő javaslatát. Meg is tettem; és bár a levezető alelnök folyamatosan S. képviselő úrnak szólított a közbeszólásoktól sem zavartatva magát; a testület – névetgeléstől kísérvé – jóindulatúan támogatta az elhangzottakat. Később a plénum is megszavazta, így egy elvileg nagyon jelentős cikkely az én segítségével lett alaptörvényünk része.

Különösen utólag visszagondolva, elég érdekes volt a leendő miniszterelnök, **Antall József** megnyilvánulása is az alkotmánybíró-ság székhelyéről.

Ezt már említettem. A nagy sietségben hasonló, a figyelem megosztottságából adódó, nem kellően átgondolt vélemények gyakran előfordultak. Ugyanebben, az alkotmánybírásról szóló vitában saját érveim ellenében a levezető elnök a hivatalos álláspont mellett kardoskodott, többször belém akarta fojtani a szót.

A velem szemben ülő úr – aki már két nap óta szemközti szomszédom volt, és a szünetekben társalogtunk is – a fogai között mormogva többször odaszólt: „Ne hagyd magad!” Szót fogadtam, és nem hiába, mert végül a bizottság támogatta az ünnepi hangulatú ülészak pedig elfogadta módosító javaslatomat az esztergomi székhelyről. A másnapí szalagcímés hírközlés mellett az egyik belső oldalon „Esztergom győzött!” címmel kis tárcsa is megjelent, amely kitért az előadásmódomra, képviselői kvalitásaimra is. Szóval, megdicsért. A szerzőről csak annyit tudtam, hogy valamelyik minisztérium munkatársa. Pár nap múlva találkoztam a bizottsági szembe-szomszédommal, aki a vitában jóakaratóan biztatott, s megkérdeztem tőle, ismeri-e a cikk íróját,

szeretném megköszönni neki elismerő sorait. Persze, hogy ismerem, én vagyok az – felelte.

Mi történt 1990 óta?

Induláskor a Székelyudvarhelyi Sikertelén képviselőjelölti indulásomról a Hazafias Választási – Koalíció színeiben már szóltam. A kudarcban nem kételkedtem; de szerettem volna szavazatokkal támogatni azt a listát, amelynek vezetője az általam tisztelt dr. Kulcsár Kálmán volt, és vezető helyein a hátrányos helyzetű csoportokat képviselő, érdekvédő civil szervezetek (nagycsaládok, fogyatékosok) delegáltjai szerepeltek. Ez a burkolt felsőházi rendszer sehogy sem fért be a pártrendszeren alapuló képviselői demokrácia kereteibe. Támadta is minden párt keményen: a kisgazdapárttal közös választói nagygyűlésen a HVK nevében szólni akaró – később miniszterként közismertté vált – szuggesztív személyt kiküfityülték, beléfojtották a szót. Mint említettem, megbuktam a helyi önkormányzati képviselői és a később alkotmányellenesnek minősített kórházigazgatói választáson is. Így gyógyírként hatott, amikor felkérték a Komárom-Esztergom Megyei Községi Gyűlés alelnökének. Csaknem egyhangúlag meg is választott a testület.

Miért mondtál le a megyei funkcióról?

Az ÁNTSZ-nél betöltött tisztségem miatt. A továbbiakban jelentős szerepet már nem vállaltam a politikai közéletben. A városi civil szervezetek egységes önkormányzati választási fellépésére tett későbbi naiv kísérleteim eleve bukásra voltak kárhoztatva.

Az utolsó önkormányzati választás előtt le is mondtam az Együtt Esztergomért Egyesület elnöki pozíciójáról. Nyugdíjazásomkor leköszöntem vezetői beosztásomról, ezután két évig az ÁNTSZ Komárom-Esztergom Megyei Intézeténél dolgoztam – naponta Tatabányára ingázva – majd 2000-től 2006-ig Dorogon folytattam tisztiorvosi ténykedésemet. 2006-ban – a leépítések szelét megérezve – 68 évesen magam kértem felmentésemet. Miután fiaim munkába álltak, már megengedhettem magamnak, hogy 44 év munkája után felemelt fejjel, ténylegesen nyugdíjba vonuljak. A dorogi kistérség vezetői munkámat elismerve, méltó körülmények közt köszöntek el tőlem.

Tétlenségre vagy kárhozzátva?

Korántsem. Azóta főként a családomnak élek, többet vállalkozom háztartási és ház körüli kerti munkákból. Igyekszem aktív maradni, továbbra is kórustag vagyok, úszni és néha kirándulni járok. Figyelemmel kísérem az írott sajtót, és a televíziók politikai műsorait. Alakulása óta – negyvennégy éve – tagja vagyok az Esztergomi Monteverdi Kórusnak. Külföldi turnéink ideje, összeadva, csaknem egy évet tesz ki. Számos díjat nyertünk, bejártuk fél Európát, máig élő sok barátság szövődött német és olasz testvérkórusok tagjaival. Mi alapoztuk meg – mint kulturális kapcsolatteremtők – a finnországi Espooval, majd a német Maintal várossal szentesített testvérvárosi kapcsolatokat. A kórusban ismertem meg feleségemet, a sok közös úton rengeteg szép élményben volt részünk. Olyan helyszínekre is eljutottunk, amelyeket turistaként soha nem láthattunk volna (pl. a Telefunken hangkészítőgyárat, a Ferrolli művekgyárat, a BMW legnagyobb autógyárat, Finnországban egy tekintélyes tartományi kórházat és Helsinkiben a bámulatra méltó, valóban gyerekekre szabott gyermekkórházat stb.). Mindezek a szokványos látványosságok, sörgyári, almabor- és valódi borüzemek, pezsgőgyárak látogatásainak vidám történései mellett. Énekeltém a barcelonai operaház színpadán, persze nem szólistaként, hanem a fesztivál gálahangversenyén. Jövőre Esztergom egyik testvérvárosába, Ehingenbe látogatunk egy kórusfesztiválra.

Min szoktál töprengeni?

Néha elgondolkozom azon, hogy valamennyi épület, amely munkahelyi bázisom volt, ma már – rohanó világunkra jellemző módon – építészeti valóságában sem létezik, vagy teljesen más funkciót tölt be. Kórházi munkahelyeim közül a lakásommal szembeni, egykori fertőzőbeteg-osztály épületét az idén bontották le, PPP-beruházásban reumatológiai és mozgásszerkeleti rehabilitációs osztály épül a helyén. A csecsemő- és gyermekosztály megszűnt, másik épületben, sürgősségi ellátó részlegként működik tovább. Kiürült az egykori főállású iskolaorvosi, valamint körzeti orvosi rendelőm is. Bezárt a bölcső-

de, ahová naponta jártam. Megszűnt az ÁNTSZ megyei intézete, most van napirenden az esztergomi és dorogi intézetek összehasonlító közös épületbe. Egy Pirandello-novella szereplőjéhez hasonló „jettatőrénak” (megrontónak) érezhetem magam, aki bárhová beteszi a lábát, ott minden tönkremegy. Egy munkahely van csak, amelyik még – változatlan funkciót betöltve – fennmaradt azok közül, ahol viszonylag sok időt töltöttem: a Parlament épülete. Remélem, maradni is fog. A változásokat lehet a körülményekkel, paradigmaváltásokkal magyarázni, miként számos orvosi és közigazgatási irányelv száznyolcvan fokok fordulatát is, de nem könnyű megemészteni.

Mit mutatna egy összegző mérleg?

A magam idejében a helyesnek tartott célokat szolgáltam, és próbálom szolgálni ma is a családban. Rabindranath Tagore mondása gyakran jut eszembe: „Aludtam, s azt álmodtam, hogy öröm az élet, felkeltem, s azt láttam, hogy kötelesség az élet, cselekedtem, és lám: a kötelesség lett az öröm.” Mindent összevetve, nyugodtan megállapíthatom, hogy életem eddig elkényeztetett, szép és változatos volt. Sorsfordító, soha nem remélt események tanúja, egyben komoly személyes érvényesülési lehetőségek elmulasztója voltam. Talán elmondhatom: „Ez jó mulatság, férfimunka volt!”

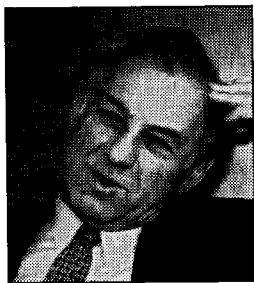
Egy helyesbítés két tételben

Tisztelt Borbély elvtárs!

A Népszabadság október 8-i számának 3. oldalán kivonatot közöl az Országgyűlés Bős-Nagymarosi Vízlépcsőrendszerről folytatott vitáján elhangzott hozzászólásomból. Idézek a megjelent szövegből:

„Nemes Tamás bejelentette: választói azzal küldték a mostani ülésszakra, hogy a vízlépcsőépítés felfüggesztése ellen foglaljon állást.”

A fenti mondat szöveges ellentétben áll az ott elmondottakkal, amit a jegyzőkönyv, illetve a többi napilapban megjelentek is

Láthatatlan internacionálé

Nyers Rezső

Gazdasági és politikai

reformokban gondolkodtam

Egy közgazdász végzettségű szakember tudományos tanácsadóként teljesen természetes jelenség. Csakhogy a közgazdász Nyers Rezső pályafutását mindvégig áthatotta a magas politika. Ilyen esetben tudományos tanácsadónak lenni (1981–88) nem tartozik az irigyelt státusok sorába. Ez maga a mellékvágány, ahová azokat szokták terelni, akiktől éppen szabadulni akar a hatalom valamilyen kényelmetlen oknál fogva. Nyers a Kádár-éra '80-as éveiben a nemkívánatos személyiségek sorába tartozott, miután szovjet nyomásra sikerült zátonyra futtatni a nevéhez fűződő 1968-as gazdasági reformot. Elégge különös: itt van egy ember, aki a szocializmus politikai közgazdaságtanának száraz, tervmutatókkal teletűzdelt időszakában képes volt elébe menni a piacgazdasági viszonyoknak. Ennyiben a rendszerváltás gazdasági előfutára 1974–75 után. A verseny, a nyitottabb légkör reményeinek tüntén aztán elverték rajta a port, természetesen. De a rendszerváltást követő években ismét mellőzöttség lett az osztályrésze. Ekkor is, akkor is átélhette, hogy milyen érzés az, amikor fog, ritkul valaki körül a levegő. Élő tanúja annak, hogy a politikai relativitás mennyire nem kor- és rendszerfüggő. Még pályakezdő újságíróként ismertem meg Nyers Rezsőt Kecskeméten. Hatalma csúcsán állt, indult a gazdasági reform, országgyűlési képviselő volt. Legelőször a Bács-Kiskun megyei pártbizottság régi ebédlőjében láttam, a napi előfizetési menüt költötte el két program között, akárcsak mi, vidéki hírlapírók, akik időnként szintén ebben az udvari bejáratú, állandóan félhomályos, kissé megvetett, egykori diákmenzákhoz hasonló helyiségben étkeztünk. A kecskeméti képviselő 1985-ben – állampárti

politikai karrierjének leszálló ágában – a negyedik ciklust kezdte a „hírhír város” 1. sz. választókerületében. 25 914-en mentek el veleleadni a voksukat, ami a szavazók 90,61 százalékát jelentette.

Az érvényes szavazatok 63,7 százalékával jutott ismét mandátumhoz, utolszor Bács-Kiskunban. Most, húsz év múltán a régi, gyakorlott villamos- és buszutasok biztonságával igazít el a járatszámok és átszállási lehetőségek között, hogy mielőbb eljussak megbeszélt budai találkozóhelyünkre, a lakása közelében levő bevásárlóközpont kávézójába. Beszélgetünk, néha ráköszön egy-egy betérő, idősebb vendég.

1989 szeptemberében, a nemzeti kerekasztal háromoldalú tárgyalásainak végén – az MSZMP utolsó elnökeként – aláírtad Pozsgay Imrével együtt a rendszerváltás politikai alapdokumentumát, majd október elején, az MSZMP utolsó kongresszusán kettévált az állampárt. Javaslatodra a szociáldemokrácia mellett tett hitet a túlnyomó többség. Az úgynevezett demokratikus kommunizmus elkötelezettjei kisebbségben maradtak. A szociáldemokrata MSZP első elnöke lettél. Kínálkozott-e valamiféle esély akkor az 1948-as időszak szociáldemokráciájának folytatására?

Nem, mert a helyzet alapvetően megváltozott. A nyugat-európai szociáldemokráciában nagy fordulat ment végbe a tartósan demokratikus társadalmi feltételek közepette. 1948-as állapotában a hazai SZDP – alighogy túljutott a Horthy-rendszer által elnyomott, sarokba szorított helyzetén – új utat keresett a világháború utáni viszonyokban, hasonlóan a polgári és persze a kommunista pártokhoz. Még jól emlékszem arra, hogy Szakasits Árpád ösztönözést várt az angol és a francia testvérpártoktól, de leginkább csak jókívánságokat kapott. Sőt, a Duna-völgyi szociáldemokrácia együttműködési lehetőségeit is kereste. A szovjet politikai ambíció viszont inkább a homályos „népi demokrácia” felé terelte a határán elterülő országokat, semmiképpen sem a Duna-völgyi együttműködés irányába. Tehát már nem létezett régi modell, amelyet folytatni lehetett volna. Sokaknak mégis pozitív emléket jelentett a szociáldemokrata múlt, egyre jobban terjedt a reformgondolkodás, és ez a demokratikus szocializmus felé mutat-

ta az utat. Ebből az erőforrásból fél év alatt negyvenezer nyi tagja és félmilliónyi szavazója lett az új pártnak az első választásokon. **Milyen rétegek összefogásából született újjá a magyar szociáldemokrácia?**

A kádári pártnak jelentős számban – becslésem szerint 200 ezeren – voltak szociáldemokratikus tagjai. Ezért is tartotta fenn az „egyesült munkáspárt” meghatározást kongresszusról kongresszusra. A központi vezetésben mindig szerepelt hat-nyolc, a politikai vezetésben pedig egy-két egykori szociáldemokrata. A rendszerváltás kezdetén még élt Marosán György, Schiffer Pál,

Sarlós István, Prágai Sándor. Frissen hatott az elhunyt Szurdi István és Szalai Sándor emléke. Jelentős szerepet töltött be a külföldi emigráció, a házatért Bölcsföldi Ándor, Baranyai Tibor és a Jákgyakran házajáró Fejtő Ferenc. Nem kevésbé a hazai belső emigráció: főként Révész András, Erdődy János és mindazok, akik újra beillesztették a tradicionális Magyarországi Szociáldemokrata Pártot, amely a Szocialista Internacionálé tagjaként az MSZP státustvérpártja. Fontosnak bizonyult a szociáldemokratikus folyamatban az MSZMP-beli tudományos értelmiségből Bereini T.

Iván, Orimos Mária, Glatz Ferenc, Vámos Tibor, Tétényi Pál, Vitányi Iván határozott reformersége. Emellett nem hagyhatjuk ki a sztálinizmusból kiábrándult és az ideológiai doktrínákkal szakított Köböl Józsefet, Fekete Sándort, Gyenes Antalt, Gyürkő Lászlót és a kulturális háttérből Aczél György támogatását sem.

Hogyan éledt fel a politikai kapcsolat negyven év után a hazai és külföldi emigrációval?

A Révész Andrással, a stockholmi emigráns párt megbízottjával és Boros Imrével, aki a feltámadt kisgazdapárt ügyésze lett, már korábban kapcsolatba kerültem a Kossuth Klubban. Majd később – az MSZMP elnökségének tudtával – az együttműködés lehetőségéről tárgyaltam a Révész vezette szociáldemokrata megbízottakkal, s ha nem is borultunk egymás nyakába, de mindkét felet a tartós kapcsolat reménye töltötte el. A kerekasztal-tárgyalásokon már a szociáldemokratákkal együtt írtuk alá a szövetségi megállapodást. Az emigráns párt főtítkárával, Bölcsföldi Ándorral Stockholmban, a Szocialista Internacionálé kongresszus-

szusán találkoztunk. A nemzetközi szervezet vezetői – Willy Brandt elnök és Ayala főtítkárs – elősegítette a jó kapcsolatot a régi párt utódai és az MSZMP között. Az internacionálé ma is támogatja az együttműködést.

Nem támadt ellentét, testvérharc az újjáalakult 148-as párt és a gyorsan erőre kapott MSZP között?

1989-ben háromfelé szakadtak, akik a szociáldemokrata zászló alatt politizáltak. Főként egymás ellen küzdöttek, bár akadnak köztük, akiknek az MSZP létezése szúrta a szemét. Főleg Takács Imre tartozott ide kevés hívével. Őket egyszemélyes pártként is emlegették, nagyon kicsire sorvadtak. Az induláskor Révész András vezette, majd a Kapolyi László irányítású párt végül leküzdötte a belharcot, konszolidálódott – barátságos viszonyban az MSZP-vel.

Mi zajlott közben 1988–89-ben az állampárton belül?

Az állampárt akkoriban már kereste a megújulás lehetőségét, de ez 1988 elején még fennakadt az ideológiai merevségen és a politika mozdulatlanságán. Pozsgay személyes kapcsolatot épített a lakitelekiekkel, én pedig egy balközép társulást, az Új Márciusi Front megalakításával próbálkoztam. Kádár viszont egyikre sem volt kapható.

Kétórás beszélgetésem igyekeztem meggyőzni a pártot, hogy a szociáldemokrata párt az új irány.

1. Jellemző részlet Kádár János és Nyers Rezső 1988. február 13-i beszélgetéséből: „Közel másfél évtizedes szünet után ez volt az első érdemi, politikai párbeszéd kettejük között. Találkozásuk apropójául az Új Márciusi Front megalakulása szolgált. Kádár rosszalta a Petőfi Kör-i emlékeket idéző kezdeményezést, s támogatta az azt betiltó, Nyers Rezsőt megrovó állásfoglalást. A beszélgetés során a kialakuló helyzetről is szóval váltottak.”

Kádár: Nem egyértelmű a helyzet. A gazdaságban már pozitív folyamatok indultak meg... **Nyers:** A helyzet rossz, a tendencia romló. Gazdasági helyzetünk még 1989-ben sem javulhat... A párttervezet valószínűleg nem tudja megoldani a fő problémákat. Politikai fordulatra és a személyi összetétel módosítására van szükség.

Kádár: Nem annyira fordulatra van szükség, mint inkább a politikai folyamatokban lényeges előrelépésre... Nem helyes, ha a vezetés tagjai egyénieskedve szerepelnek a közéletben. Vannak olyan vezetők, akik nem tudnak ellenállni a tömeghatásnak.

Pozsgay kétszer is hibázott a közelmúltban: nyilvánosságot adott az MDF-nek, és azt mondta külföldön, ha a népnek nem kell a szocializmus, azt ő tudomásul veszi.

Nyers: A vezetés az utóbbi évtizedben egysíkúvá vált. **Pozsgay Imrének** vannak fogyaté-

koosságai, ezzel együtt értékes, helyes lenne a vezetésben...

Kádár: A vezetésnek egységesnek kell lennie, és a Központi Bizottság a párt vezetője. **Nyers:** A vezetést nem helyes monolit egységre építeni.” (Huszár Tibor: Kádár János politikai életrajza, 2. kötet: Szabad Tér Kiadó, Kossuth Kiadó, 2003. 305. old.)

rávenni egy széles körű politikai nyitásra. Hasztalan, mert akkor már a visszavonulásra készült. Emlékezetem szerint Kádár politikusi pályájának az utolsó szakaszában nemigen vállalkozott belpolitikai újításra. Befejezésnek az 1985-ös esztendőt tekinthetjük, amikor bevezette a „kétjelöltes képviselőválasztást” a Hazafias Népfront részvételével. A Brezsnyev-vezetés gyengülését viszont úgyesen hasznosította Magyarország nyugati kapcsolatainak a szélesítésére. Ekkor járt hazánkban Willy Brandt, Helmut Schmidt, Margaret Thatcher, ekkor kaptuk vissza Washingtontól a magyar koronát. Felhasználta az én közvetítésemet is a francia, olasz, német szociáldemokratákhoz. Az utóbbiakkal egész tárgyalássorozat alakult ki. Fejtő Ferencel a nyolcvanas évek közepén találkoztam először. Olaszországban, s az ismeretség barátsággá fejlődött. Azzal hívta fel a figyelmemet, hogy jobban meg tudja érteni magát az olasz kommunistákkal, mint szocialista társaikkal. Kádár a Giscard d'Estaing-nél tett látogatását fel is használta a Fejtővel való 1937-es budapesti találkozásuk föllevenítésére, ami József Attila lakásán történt.

Az MSZMP-ben mi előzte meg a '89-es fordulatot?

Az állampárt mozgásba jött az 1988-as májusi pártértelkezletre. A közeledő politikai változás szele elérte a pártelitet. Kádár nyugdíjba ment. Grósz kormányelnök és főtitkár lett. Pozsgayt és engem bevettek a felső vezetésbe. A dolog csattanójaként sült el, hogy Grósz Károly első váratlan lépésként kezdeményezte a régi kádári vezetés „nehéz emberei”-nek visszahívását. Megnyílt tehát a hatalom kompromisszumkereső lehetősége a párton kívül álló társadalmi körökkel, köztük azokkal, akik a pártállami rendszer alternatíváját kutatták. Amikor Grósz egyidejűleg lett miniszterelnök és pártfőtitkár, s közben Gorbacsov bizalmát is élvezte, lényegében a kádári hatalom birtokosává vált. Felötlik emlékezetemben az akkori helyzet és a három-négy hétig tartó történelmi pillanat nagy kérdése: vajon tekintélyelvűen vagy a felelősséget megosztva próbál meg irányítani? Szerencsére – az ő szerencséjére is – az utóbbit választotta. Először a kormányfői tisztséget adta fel, majd két

„virtuális trojkát” alakított ki az operatív vezetésre. Együttesen működőképesnek bizonyult a pártbeli Grósz-Pozsgay-Nyers, a kormányban pedig a Németh-Nyers-Pozsgay összetétel.

Létezett-e az MSZMP-nek egyfajta rendszerváltási terve?

Nem volt integrált tervezete. Három cselekvési irányt követett. Ezek 1988 júniusában-júliusában indultak. Ide tartozott az Új Márciusi Front nyilvános működése, a kádári harmincöt év történetének eszmei-politikai elemzése, illetve a Nagy Imre-csoport 1957-es letartóztatásának és bírósági elítélésének törvényes felülvizsgálata. Az Új Márciusi Front nem MSZMP-kezdeményezésre alakult, sőt nem is a pártreformerek szülötte volt, hanem plurális kifejezése egy alternatív politika lehetőségének; amit a front huszonegy tagja széles társadalmi vitában kívánt nemzeti kompromisszumná formálni. Elnöke Újhelyi István, titkára Vitányi Iván, tagjai között Vásárhelyi Miklós, Lengyel László, Gyürkő László, Szücs Jenő és Tardos Márton szerepelt. A nyilvános működést csak majd egy évvel a tényleges létrejötte után kezdhette meg, de szerintem így is érdemi befolyásolta a rendszerváltás mikéntjét. Ha a jobboldal némi korifeusa nem minősíti tévesen „pártállami csapdának”, még több hasznot hozott volna. 1988 végére elkészült Berend T. Iván vezetésével, Ormos Mária tevékeny részvételével a kádári harmincöt év politikai csomópontjainak átvilágítása. Ezzel összefüggésben bebizonyosodott Nagy Imre és társai elítélésének, megbüntetésének mélységes igazságtalansága. A végkövetkeztetés: 1956-ban nem ellenforradalom, hanem antisztálinista népfelkelés zajlott hazánkban. Pozsgay azonnali rádiós bejelentését a pártapparátus egy része a pártfegyelem megsegítésének próbálta minősíteni. A pártvezetés reformcsoportjának viszont sikerült ezt megakadályozni, majd hamarosan a budapesti pártnagygyűlés nyilvánosan is megerősítette Pozsgay eljárását.

Emlékezetes mozzanatok! Mi következett utána?

1989 januárjában befejeződtek az előkészítő politikai lépések, februárban pedig már a rendszerváltáshoz szorosan kapcsolódó döntést hozott a párt. Az MSZMP elfogadta és nyilvánosságra

nera hozta, hogy támogatja a mielőbbi áttérést a többpártrend-
 szerre az Új Márciusi Frontban jelzett nemzeti kompromisz-
 szum szellemében. Mindezek egyféle hídnak bizonyultak ah-
 hoz, hogy előkészítsék az addig elkülönülve politizáló két tá-
 rsaság közvetlen tárgyalásait. Ez március 22-én be is következett.
 Ekkor találkozott a Parlamentben Grósz Károly főtítkárral és Pózs-
 gay Imre az MSZMP nevében az Ellenzéki Kerekasztal képvisel-
 őivel. A főtítkárnak természetes politikai legitimitása volt.
 PózsGay pedig már korábban kiterjedt kapcsolatokat tartott az
 ellenzék vezetőinek egy részével. A tárgyalások folytatódtak
 Fejtő György közreműködésével. De mielőtt ténylegesen meg-
 kezdődtek, el kellett dönteni azt a kényes kérdést, hogy az al-
 kotmány által legitimált állampárttal szemben az ellenzék
 csak önmagát, nem pedig a nép egészét képviseli, ezért harmad-
 ik tárgyaló félként kívánatos bevonni a jelentős társadalmi
 szervezetek képviselőit. Egyértékes alakult ki, s a Hazafias
 Népfront, a szakszervezetek, a Bajcsy-Zsilinszky Baráti Társa-
 ság küldötteivel ellenőrizni lehetett, hogy körülbelül mit képes
 befogadni a rétegzett társadalom. A harmadik oldal úgy hatá-
 rozott, hogy csak akkor szavaznak igennel, ha a két fél véleménye
 nagyon közel jut egymáshoz. Ez igen szereńcsés megol-
 dásnak bizonyult. A háromoldalú tárgyalássorozat végül meg-
 hozta gyümölcsét: politikai döntések formájában, bár az
 SZDSZ és a Fidesz kivonta magát a megegyezés aláírásából. A
 többiek konstruktív rábeszélésére viszont nem éltek a vétőjög-
 gal, hanem tartózkodó álláspontra helyezkedtek. A végső meg-
 állapodást az MSZMP időközben megválasztott elnökeként
 már én és a részletes tárgyalásokon mindvégig részt vevő Pózs-
 gay Imre írta alá. Ilyen előzmények után jutottak el a parlamen-
 ti megvalósítás szintjére a rendszerváltás nagy, karakteres tör-
 tényei az alkotmánymódosításról, a köztársasági államformá-
 ról, a választási rendszerről, a parlament működéséről és az al-
 kotmánybírásról.

Honnan ismerted részletesen is a Nemzeti Kerekasztal működését?
 Március közepétől Grósz Károllyal együtt folyamatosan infor-
 mált engem is PózsGay és Fejtő. Majd júniusban a párt-szórrend-

gíben utolsó – elnöke lettem, s így még részletesebb tájékoztatást
 kaptam. Ekkor még az addigi társaságok közötti kommunikáció
 Az állampárt egyszer fölemelt, máskor lenyomott, parkolópályára
 tett. Egykori szociáldemokrata múltad vagy külső szovjet akarat
 miatt kellett bűnhődni? A kérdés arra vonatkozott, hogy a két
 metszetben érintett a politikai konjunktúra ingadozása.
 Egyfelől a Kreml-beli begyűrűzéseként, illetve a belpolitikai
 ciklusok személyi hatásaként. Az előbbire – számomra pozitív
 hatású – példa volt a hruscsovi XX. kongresszus, itthon
 Rákosi leváltása, ezzel együtt Marosán és az én kormánytagsá-
 gom. Vagyis egyszerre két volt szociáldemokrata került a kor-
 mányba. Az utóbbira – negatív – példával szolgált 1974 ősze,
 amikor mintegy a reformok megállítása és a személyi változá-
 sok aláfestéseként a Kremlben Brezsnyev főtítkárral mondott a
 szociáldemokráciát (általában és súlyosan) elmarasztaló be-
 szédet. A belpolitikában a hatások rendszerint előnyösek vol-
 tak (számomra is) a konszolidációs ciklusban. Viszont hátrá-
 nyosak az úgynevezett ideológiai offenzíva időszakában, pél-
 dául a prágai bevonulásunk idején.

De még ennek előtte! Voltál politikai bizottsági tag, majd megbé-
 lyezett KB-titkár. Emlékszem olyan időkre, amikor kockázatos
 dolognak számított interjút készíteni veled még a Bács-Kiskun
 megyei pártbizottság napilapjában is, holott kézenfekvő volt a
 megszólalásod, hiszen kecskeméti országgyűlési képviselőként
 gyakran jártál a városban.

Egy kommunista típusú, egyesült munkáspártnak lettem a tag-
 ja 1948-ban, s ehhez kapcsolódott minden későbbi hanyóda-
 s-
 vetődés. A kitűnő képzettségű Antos István 1960. január 5-én
 bekövetkezett halála után felkészült utódra volt szükség,
 pénzügyminiszter lettem. Erről a posztról hívtak be 1962-ben
 Kádár kezdeményezésére a Központi Bizottság gazdaságpoli-
 tika-
 kai titkárának. Ugyanakkor Kádárnak ez a választása az egye-
 sült munkáspárt hagyományát is ébren tartotta a dogmatiku-
 s-
 sokkal szemben; mivel személyemben mégiscsak egy volt szo-
 ciáldemokrata lett az egyik titkár. Megfelelt a társadalmi kon-
 szolidáció jellegének, a szívesen hangoztatott közmegegyezés

folyamatába illeszkedett a lépés. Amikor csak tettem, mindig a kereskedelmi, piaci szempontok elsőbbségét vallottam a beavatkozással, hatósági beavatkozással és központi elosztással szemben. Ebből számos konfliktus származott. Idézhaz: és Moszkvában sem nézték jó szemmel a nyitást, bár maga *Hruscsov* nem kifogásolta, úgymond „fedezte” *Kádárt* a Kremlben. Politikailag 1968-ban a „prágai tavasz” eseményei után rendült meg. Eredetileg úgy gondoltam, hogy valószínűleg ki kell vonulnom az MSZMP vezetéséből, ha bevonulunk Csehszlovákiába. Három nappal előtte ülésezett a Politikai Bizottság, amikor már ismeretes volt a szándék, de még nem valósult meg. Annak az álláspontnak adtam hangot: ezzel a lépéssel a Szovjetunió eltér az önkénnyel leszámoló XX. kongresszus nyomvonalától, és súlyos következményei lesznek a jövőben. Arra készültem, hogy lemondok, legjobban, ha kérem a felmentésemet. Augusztus 21-én *Kádár* szobájában találkoztunk; „ad hoc” politikai bizottsági megbeszélésen. Azzal kezdtem, hogy nem tudok egyetérteni a csehszlovákiai beavatkozással, és kértem, hogy nevezek tudomásul. *Kádár* nem engedte végigmondani az érveimet. Közbeszólt: „Idé figyelj, Nyérs! Hát te azt hiszed, hogy mi egyetértünk?” Így, többes szám első személyben fogalmazott: mi. Én persze tudtam, hogy volt, aki egyetértett, és volt, aki nem. Előzetesen a Politikai Bizottság többsége valóban nemmel voksolt, amikor azt kellett eldönteni, hogy mi legyen majd a véleményünk a moszkvai tanácskozáson a katonai beavatkozásról. Utólag viszont már nem volt mit tenni. Végül maradtam a helyemen. *Kádár* közbeszólása azt jelezte, hogy nem akarja a magyar belpolitikai irány változását: **Igazolt az élet?** Igen, mert bebizonyosodott, hogy *Kádárnak* szüksége volt rám: egy ideig nem adta fel a magyar reformot. Egészen 1971 közepéig folytattuk a munkát, amikor nagyon megingott a pozícióm; *Fock Jenő* miniszterelnökével és *Fehér Lajos*éval együtt. A szovjetek egyre növelték a nyomást az úgynevezett internacionális helyzetre hivatkozva. *Kádár* még képes volt taktikázni; de három év múlva kikerültem a pártvezetésből. Egyfajta rangot

szem előtt tartva felkínálta a Magyar Nemzeti Bank elnöki székét, de inkább a tudományos pályát választottam. Közben éles harcok dúltak az apparátuson belül a szovjet minták érvényesítése, illetve semlegesítése körül. Az egyik célpont a szövetkezeti mozgalom önállóságának megkurtítása volt, a másik pedig a szovjet exportra termelő nagy iparvállalatok KGST-trösztök alá gyűrése. A gazdasági reformokat is csupán az irányítási mechanizmus megújítására igyekeztek szűkíteni. *Kádár* csak bizonyos fokig ment bele olyan engedményekbe, amelyekkel a magyar gazdaságirányítás átlépte volna az akkori szovjet modell Rubiconját. 1980-tól két fontos lépést tett az önállóság útján. Az egyiket a nemzetközi pénzügyi rendszerhez való csatlakozásunk jelentette. Ebben az akcióban az én részvételemet is igényelte. A másik – a kötelező kettős jelölés az 1985-ös parlamenti választások idején – már politikai összefüggéseket érintett. **De aligha szánta átfogó politikai reformnak.** Viszont mindenképpen elindította a szovjet politikai modelltől való további távolodást. Igaz, politikai reformnak nem volt elegendő. Az értelmiség, még a pártértelmiség jó része sem fogadta el annak, bár sokan helyeselték. Félbemaradt reformnak nevezhetjük, de az erjesztő szerepe kétségtelen: új arcok tűntek fel a parlamentben, kisugárzott a '80-as évek második felére; hatott a kulturális politikára, a Nyugathoz való közeledésre, a diplomáciai kapcsolatok beindításával nyitottabb politikai alkalmazkodást érzékeltetett. A magyar társadalmat mégsem elégtette ki. Ahhoz már 1988-89, az élet nagy mozgása kellett. **Belsőleg, gondolatilag és lelkileg hogyan készültél föl a rendszerváltásra, az MSZMP keményvonalas kádereivel való végső szakításra?** Csak lépésről lépésre. Én sem voltam teljesen befejezett, valamiféle kész, up to date személyiség. Csupán a '80-as évek vége felé, úgy '86-87 tájára tehető, amikor „visszaszociáldemokratizálódtam”. Átértékeltem az eseményeket, nem annyira a saját szerepemet, mint inkább a helyzetet abból a szempontból, hogy milyen lehetőségeink adódhatnak.

Miben? A szolidaritás kifejezésében, a parlamentarizmusban, liberális piacpolitikában, oktatásban vagy milyen értékek föltámasztásában?

Akkoriban már politikai reformban gondolkodtam. A társadalmi szolidaritás például a demokratikus reformkommunizmusban, amelyhez vonzódtam, hasonlóan meghatározó tényezőnek számított. Nem itt, hanem a politikában kellett keresni a választ. A kérdés így vetődött fel, amikor döntenem kellett: megfelelek-e számomra, kifejezi-e gondolkodásomat a társadalmi, világszönyokról és az európai fejlődésről a demokratizmusra építő eurokommunizmus? Ez a nézetrendszer Csehszlovákia 1968-as lerohanásától terjedt el, és a sztálinizmus minden formáját éles kritikával illette. 1975–85 között sokat jártam a tanulságokkal bővebben szolgáló Olaszországban és Franciaországban. A szocialista országok sorában pedig ekkoriban azt láttam, hogy főként

Jugoszláviában és a lengyeleknél akadtak hívei, Csehszlovákiában a *Dubček*-érából maradt fenn egy ide tartozó vékony réteg. A franciáknál, spanyoloknál, németeknél és az angoloknál viszont fakulni kezdett, egyedül Olaszországban tartotta magát. 1985-ben már arra a következtetésre jutottam, hogy egy ideje elvesztette a vonzerejét, életképességét.

Mi győzött meg erről?

Főleg közgazdászként, de a '80-as években már az MSZMP nevében is jártam Nyugaton; közvetlen tapasztalatokat szereztem. Kapcsolatot építettünk ki például a Német Szociáldemokrata Párttal, s a szellemiségét és politikai gyakorlatát megismerve érlelődtek a gondolataim. Azt éreztem, hogy az NSZK-ban és másutt is úgy tekintenek az MSZMP-re mint egyfajta reformpárt-ra, csak itthon nem ismerték fel ilyennek. Megerősödött bennem, hogy a korszerű szociáldemokrácia adekvát kifejeződése annak, amit Magyarország számára haladónak, baloldalinak és szocialistának tudok elképzelni. Tehát vagy az MSZMP-n belül kell végrehajtani az átalakulást vagy pedig mellette, sőt helyette kell létrejönnie egy szociáldemokrata eszmeáramlatnak és szervezeti erőnek.

Több mint harminc év országgyűlési tapasztalata állt a hátad mögött. Miben különbözött a '85-től kezdődő ciklus az előbbiektől?

Ez a parlament már összetételében is más volt. Azokban a képviselőkben, akik tényleges választás nyomán kerültek az országgyűlésbe, kritikai magatartás kezdett kibontakozni. Ez tükröződött a nyíltabb felszólalásokban és a szavazásoknál is. A társadalmi, gazdasági, kulturális kérdésekkel foglalkozó parlamenti viták egyre érdekibbé váltak. Követni lehetett a folyamatot. Kezdetben nem azonnal és nem valami hatalmas viharhoz hasonlóan – csak jelei mutatkoztak a stílusváltásnak, majd egyre több önálló vélemény hangzott el. Emlékszem, az első esetekben – orvulamilyen fontos döntésnél – egy-egy tartózkodásra, ellenszavazatra lettünk figyelmesek. Éppen olyan képviselő részéről például, akit a reformerek nem is tartottak maguk közül valóknak. Aztán megint egy nem-szavazát, utóbb már több, közbeszólások, amelyeknek korábban hírük-hamvuk sem volt. Megannyi élénkítő jelzés! A társadalom úgy érezhette 1987-re, amikor egyébként *Grósz Károly* vette át a miniszterelnökséget, hogy mélyebben a parlamenti légkörben teret nyernek bizonyos, sokáig nélkülözött politikai reformok. A párt Központi Bizottsága nehezebben viselte a nyíltabb politikálás stílusát. Kétszer is napirendre tűzte abban az évben a politikai reformok ügyét, de mind a két alkalommal eredménytelenül. Az előterjesztő *Berecz János* – *Kádár* egyik lehetséges utódjelöltje *Grósszal* együtt – ugyan olcsóbban, érdekibb jelentést állított össze, de politikai újítás nem volt meggyőző. A tervezet kevésnek bizonyult a reformeri igényekhez képest, a mereven baloldaliaknak pedig túl sok volt. Mindkét oldalról összegződött a kritika, s így a testület visszadobta a tervezetet. *Grósz* sem, *Kádár* sem, így hát persze *Berecz* sem akarta akkor a párt vezető szerepének elhomályosítását, pláne az elhagyását. *Grósz* később kezdett mélyebben foglalkozni a dolggal, amikor *Kádár* örökébe lépve az MSZMP főtitkára lett.

A társadalmi igény kielégítése tehát a parlamentre maradt volna?

Valahogy úgy. Ez abból adódott, hogy a parlamenti tevékenységre nagyobb és közvetlenebb a miniszterelnökség befolyása, de persze a szovjet modellben nem így volt. Például a jugoszláv mo-

egymásnak, nem a gazdasági stabilitás kérdéseire összpontosult a figyelem, hanem a hatalom megtartására. A felerősödött belső frakcióharc meggátolta a döntéshozatalt, s a miniszterelnök – egy szavahihető közgazdász szerint – kedvét vesztve el sem jutott a perdöntő tárgyalásokig, mielőtt elhunyt volna.

Korábbi törekvéseiből mit igazolt vissza a rendszerváltás? Azt mindenképp, hogy a magyar gazdaságot „félpiaci” állapotában könnyebben lehetett nyugatosítani, mint a Szovjetunió többi „szatellitországát”. Azt is, hogy a magyar társadalom nem fogadta ellenszenvvel az átalakulást, megértően viselte a nehézségeket. A nyugati műszaki kultúra folyamatos átvételére fogadóképessé vált a gazdálkodó társadalom nagy része. De az is tény, hogy miközben sok jó oldala tűnt fel a nyugati kultúra fokozottabb beáramlásának, nem volt elég immunitásunk az erőszak, a drogfogyasztás, az alvilági társadalom terjedésével szemben.

Mi az, ami elmaradt, de megtörténhetett volna? Először is elmaradt a gazdasági rendszerváltás közös megtervezése, ami a privatizáció nemzetgazdasági menetéről, a külső gazdaság tervezéséről szólt volna. A politikai elit ezt elutasította. Másodszor: *Antall* viszonylag szolid programbeszéde ellenére a jobboldali szélsőség máris tartó súlyos szektorális válságot idézett elő az agráriumban. Harmadszor: nem történt meg a nemzeti kisebbségek képviselőinek uniókonform rendezése, noha más országoktól ezt megköveteltük.

Hosszú folyamat vezetett a fordulatig! Megfelelt-e várakozásaidnak a folytatás? Az új kormány *antalli* vezetésével meg tudtunk békülni. De a gazdasági irányítás a ciklus második felében már a szélsőségek befolyása alá került. A szövetkezet- vagy szakszervezet-ellenességgel együtt erősödött a szocialisták kiközösítése, amit nagyon rossznak tartok. Ezt annak a vezetésnek a számlájára írom, amely nem tudott mit kezdeni a szélsőjobbal. De a kormányfő, *Antall József* – becsületére legyen mondva – nem követte el ezeket a történelmi bűnöket; ellenállt, s végül szakított a szélsőséges és kárhozatos nacionalizmussal.

Ha már a neveknél tartunk, tanulságos lenne folytatni a sort, akár visszafelé az időben. Miképp találkozta *Nagy Imrével*? 1949-ben a pártközpont az MDP mezőgazdasági osztályára vezényelt, amelyet *Hegedűs András*, a későbbi miniszterelnök vezért. Hozzáam tartozott valamennyi mezőgazdasági termék piaci sorsa, gondja-baja. Vagyis mindazon cikkek termelési és kereskedelmi ára is, amelyek a begyűjtési, illetve a szabad felvásárlási rendszerben szerepeltek. Így kerültem közvetlen kapcsolatba *Nagy Imrével*, akivel agrárpolitikai szemináriumon vettem részt, s aki később begyűjtési miniszter, majd az enyhülés jelképeként kormányfő lett átmenetileg. Egy évig a közéletben dolgoztam. Politikailag kellően szigorú vezetőnek ismerem meg. Ugyanakkor lehetővé tette sok egyéb mellett, hogy a parasztemberek maguk is árulhassák terményüket. Jómagam is szintén a piaci viszonyok híve voltam a túlzott központi kötöttségekkel szemben, amelyeket arra hivatkozva érvényesítettek, hogy a munkásosztályt meg kell óvni a spekulációtól és a drágaságtól. Amikor például magasabb felvásárlási árat állapítottunk meg 1954-ben a szőlő esetében, hogy a gazdáknek legyen kedvük a föld művelésére, *Gerő Ernő* miniszterelnöki megrovást javasolt, amitől *Nagy Imre* mentette meg a szákját. Harmancöt évesztendővel később, készülve *Nagy Imre* 1989-es rehabilitációjára, államminiszter voltam, *Némethi Miklós* kormányfő helyettese. A feladatomat abban láttam, hogy elősegítsem a *Nagy Imre*-kör és a Történelmi Igazságtétel Bizottság vezetőinek magátlapódását a miniszterelnökkel az újratemetésről.

Miért nem vettél részt az ünnepélyes eseményen?

A kormányt küldöttség képviselte. Miután annak idején a Központi Bizottság tagjaként én is részt vettem az egyhangú szavazásban 1957 decemberében *Nagy Imre* és társai bírósági felelősségre vonásáról, nem éreztem illőnek, hogy a delegációban diszelegjek. Ezt meg is mondtam *Némethi Miklósnak*, *Grósz Károlynak* és a TIB elnökének, *Vásárhelyi Miklósnak*. Azon a bizonyos decemberi napon a párt Központi Bizottsága meghozta döntését: utat enged a bírósági eljárásnak. Mint bebizonyosodott, ez a megfogalmazás a közbeszéd számára készült,

de lényegében a kivégzés lehetőségét teremtette meg. Persze a külföldi felügyeletet is előírta a döntés, s a KB tagjainak nem állt módjukban befolyásolni az ítéletet, de utólag úgy éreztem, hogy vállalnom kell a rám eső felelősséget, amiről nyilatkoztam is. Minderről *Kádár Jánossal* az MSZMP elnöki irodájában beszéltünk mintegy fél órán át az elhíresült, 1989. április 12-ei, utolsó felszólalása után, amelyet a Központi Bizottság ülésén mondott el, s amelyet orvosa „pszichopatológiai dokumentum”-nak nevezett.² Ekkor nekem négy szemközt szó szentimentális kijelentette: „Az utóbbi időben üldözési, mániában vagyok.” Érezte, tudta tehát, hogy *Nagy Imre* rehabilitációja nem mehet végbe a saját erkölcsi kudarcának kimondása nélkül. Aztán hozzátette: „Tudod, ha az ember elfogadja, hogy lemond, nincs az egész további történet.” Rejtélyes, hogy itt *Nagy Imrén* kívül mire utalt, bár kilencvenszázalékos a valószínűsége annak, hogy a végső döntést „az ember” ügyében az úgynevezett láthatatlan internacionálé mondta ki. Még a '70-es években is találunk utalásokat erre a szervezetre, ami azt mutatja, hogy az egykori KOMINTERN csak formailag oszlott fel. *Brezsnyev*, a Szovjetunió Kommunista Pártjának főtitkára ugyanis az egyik magyarországi látogatásán „az internacionalisták nevében” köszönte meg *Kádár* „óriási szolgálatát”, amit a csehszlovákiai beavatkozással és a párt vezető szerepének – a szovjet formulának megfelelő – alkotmányos rögzítésével tett.³ Tudjuk, hogy *Titót*, aki csak egy ideig adott menedéket *Nagy Imréék* csoportjának Jugoszlávia budapesti nagykövet-

székhelyén, Tiszavirágoson, egy ideig nem engedte el, hanem a szovjet nagykövetségbe szállította, ahol a szovjet nagykövetségben maradt.

² *Kádár János* felszólalását követően irodájába ment. Itt várta meg *Nyers Rezsőt*, akivel titkárnője közölte: a pártelnök találkozni kíván vele.

³ A beszélgetés *Nyers Rezső* visszaemlékezése szerint húsz-huszonöt percig tarthatott. *Kádár* nyugodtabbnak tűnt, de nem kiegyensúlyozottnak. Gondolatmenete nem volt következetes. Abból három mozzanat maradt élesen az emlékezetemben. Utalva korábbi vitáinkra megemlítette, hogy azok elviszerűek voltak, jóllehet nevet nem említett, szóba hozta *Nagy Imre* ügyét: »hidd el, a tragédia azért történt, mert nem volt hajlandó aláírni a lemondását»; s végül rezignáltnan említette: »tudod, az utóbbi időben üldözési mániám van.« (Huszár Tibor: *Kádár*. I.m. 318. old.)

⁴ A munkásosztály marxista-leninista pártja a társadalom vezető ereje. (A Magyar Népköztársaság Alkotmánya. 1972. évi I. törvény. Kossuth Könyvkiadó. 1984. 10. old.)

lőségén, szintén az internacionalisták közt emlegetik. *S Kádár* utólag talán arra célzott: neki lehetősége lett volna eltérni a háttérben közösen kimondott verdiktól, ha *Nagy Imre* hajlandó aláírni a miniszterelnökségről való lemondást. De nem így történt, s élete hátralevő részében *Nagy Imre* kivégzésében játszott szerepével kellett szembesülnie. Amiben nem kis része volt a pártkezdeményezésre létrejött történelmi albizottságnak és a jelentést közhírré tevő *Pozsgay Imrének*...

Amikor megismerkedtünk, *Pozsgay* üdítő személyiség volt a pártmunkások sorában, és jól tudta segíteni képviselői munkát Kecskeméten. Majd a pártközpontban és a Társadalmi Szemle főszerkesztő-helyettesi pozíciójában reformerként töltötte be szerepét már a '70-es évek első felétől kezdve. Olyannyira, hogy együtt támogattuk a pályafutását *Fehér Lajossal* és *Fock Jenő* miniszterelnökkel. Már negyvenhárom évesen miniszteri tárcát kapott, 1975-től párhuzamosan vettünk részt a pártön belüli ellenzékben: ő a Hazafias Népfront Országos Tanácsa főtitkáráként, én pedig tudományos pályán és a független értelmiségi mozgalom keretében. Ez a párhuzamosság egymáshoz simuló, harmonizáló politikát fejezett ki a '80-as évek elejétől csaknem a végéig, amikor a *Németh*-kormányban mind a ketten államminiszterek lettünk. Igazában viszont nem kötöttünk szövetséget egymással: Szabadon ténykedett. Szerettem volna például, ha bekapcsolódik az Új Márciusi Front összefogásába, de ezt nem gondolta a maga számára helyesnek. Együtt vettünk részt egy politikai szalon összejövetelein a szocialistákkal és pártönkíüliekkel, ahol későbbi SZDSZ-esek, a demokratikus ellenzék is képviseltette magát. Inkább az útkeresés jellemezte a találkozókat, nem pedig a destruktív vita. Az MSZMP utolsó pártkongresszusa után már úgy láttam – mind egyértelműbben a *Csoóri Sándor* vezette csoporttal tartott, még közelebb került az MDF-hez, s fokozatosan levált a szocialisták reformköreiről.

Maradt az elhidegülő viszony?

Többen is kísérletet tettek kettőnk újbóli közelítésére. A leginkább talán *Lengyel László* fáradozott, akinek – kettőnket illetően –

...a lelke egyik felét valószínűleg ő, a másikat talán én foglaltam el. Egy bizonyos időben, ha mondhatok ilyesmit. A kísérletek nem sikerültek, s ekkor már nem lehetett bennünket egy „akol”-ba telerelni. Másokká lettünk mind a ketten. Emlékszem a nagyon erős elvi tézisére: egy politikai pártnak, ha hatalomra akar jutni, az egész nép érdekeit kell kifejeznie. Mentségére szólva, Pozsgay Imrét korábban nem élt többpártrendszerben. Nekem viszont... meggyőződéseim volt, hogy az ő követelménye csak tekintélyáramban jogos, valóságos demokráciában viszont nem érvényesíthető. Az érdemeit elismerem, de amikor ez a kérdés perdöntővé vált, és választani kellett, elváltak az útjaink.

Lássuk Fekete Jánost, akit a parlamentben több képviselő az ország eladósodásáért tett felelőssé.

Nekem semmiféle konfrontációm nem volt vele. Más habitusú, inkább élénkebb, gyorsabban reagáló személyiség, mint én. Hosszú időn át, a gazdaságirányítási reform egész idején együtt dolgoztunk. A Közgazdaságtudományi Intézet irányítása mellett egy olyan akadémiai bizottság vezetője voltam, amelyben egyaránt részt vettek tudományos és gyakorlati szakemberek. Ennek kezretében vele együtt készítettük el a '80-as évek elején azt a nagy horderejű javaslatot, hogy vegyük fel a kapcsolatot a Nemzetközi Valuta Alappal és a Világbankkal. Igazából ezt a mi bizottságunk foglalta frásos javaslatba. Az én aláírással adtuk be a tavaszkos kötetet a pártközpontba, ahol fél- vagy háromnegyed évszázadig feküdt különböző íróasztalfiókban. A kezdeményezést rákötözték természetesen mások is a magukénak tekintik, de hát Magyarországon más műhely is foglalkozott ezzel. A 8-10 oldalas elősszefoglalót a Politikai Bizottságnak címeztük. Egyszer csak Kádár vette kézbe a dolgot, Fekete János utazhatott, és 1982-ben – jókora meglepetést keltve a világon – csatlakozhattunk a két nemzetközi szervezethez. Ez úttörő, progresszív lépés volt. Annál furcsább Feketére aggatni Magyarország eladósodásának a felelősségét! Mi több, nagyon felületes dolog! Talán az állandó aktivitása váltotta ki, hogy bűnbakká tegyék. Eladósodásunk zöme a kétszeri, 1974-es és '79-es olajárrobbanásból keletkezett. A belföldi olajtermelést nem sikerült évi 2 millió tonnánál

...nagyobb mértékűre növelni, sok olajat kellett importálnunk, s a megnövekedett árrobbanásból óriási adósságtömeg halmozódott fel.

Csak tetézte a bajt, hogy a vezetés a hazai árakat nem, illetve később igazította az importárakhoz.

Milyen az életed, hogyan telnek a mindennapjaid?

Az átvilágító bírói karon kívül a háziorvosom is megvizsgáltott, és nem talált semmi különösöt – egy szelíd, de makacs betegségen kívül, amelynek köszvény a neve. Úgy tartják róla, hogy az ember legjobb barátja; soha nem hagy el, amíg csak élünk. Folyamatosan szigorú diétát tartok. Már régebb óta egyedül élek; a feleségem 1988-ban meghalt. Egyszemélyes háztartást vezetek; időnként takarítónő segít rendet tartani. Ami a pártmunkát illeti, soha nem hagytam abba teljesen, bár egy idő óta jóval kevesebbet végzek, mint korábban. Továbbra is érdekel a közélet; a tudomány. Elsősorban a gazdaságpolitikával; ezen belül az agrár- és pénzügypolitikával foglalkozom. Lépést akarok tartani a közgazdaságtudománnyal. De most már szükségem van rá, hogy ebéd után rendszeres pihenőket tartsak. Így megkettőződik az alvási időszakom, ami azzal jár, hogy éjjelente föl-fölkelek; s szívesen nézem a fő műsoridőn túli televíziós külpolitikai és tudományos adásokat. Megmaradt érdeklődésem a szépirodalom és a zene iránt is. Sajnos, a teniszt, amelyet annyira szerettem, negyvenöt év után abba kellett hagynom, már nincs elég kondícióm a játékhoz, s néhány hónapja szögbe akasztottam az ütőmet.

Szigorúan bizalmas!

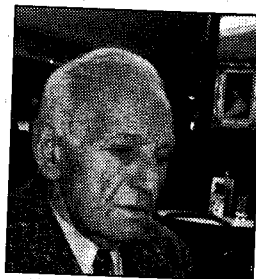
Tanulmányok az évszámok! Nyers Rezső a piacgazdaság honi bevezetésével 1968-ban, mintegy elébe ment a rendszerváltás egyik fő célkitűzésének. A reformellenes moszkvai fogadtatást ismerve gyorsan tegyük hozzá: nem minden személyes kockázatvállalás nélkül. A hazai pártvezetés néhány év elteltével kihátrált mögüle. Kádár politikai életrajzírója, Huszár Tibor szerint jó másfél évtizedig nem is folyt „érdemi párbeszéd” az MSZMP főtitkára és közte. Majd csak a rendszerváltás alaptör-

vényeinek születési idején kap újra szerepet. Négy hónapig a kapituláló MSZMP, majd 1990-ig a rendszerváltásban részt vevő MSZP elnöke. Mi történt utána? Nagod, majd spórolt a kádár...

– Feketelistára kerültem – állítja. – Az Antall-kormány hatalmának vége felé felhasználták, hogy a Belügyminisztérium 1989. október 23-án a köztársaság kikiáltása után továbbra is küldte címekre a bizalmas jelentéseit egy rövidke ideig. Akkor ez már ellentétes volt az alkotmánnyal. Egyébként el sem olvastam az iratokat, mert csak időpocsékolás lett volna, hiszen arról szóltak például, hogy hol milyen szervezetek alakultak. A Pártelnökként pedig szinte mindenről közvetlen információim voltak. Beidézett az „egyes fontos, valamint közbizalmi és közvélemény-formáló tisztségeket betöltő személyek ellenőrzésére létrehozott” bizottság. Ez a felülvizsgáló testület, amelyet bíróságnak neveztek, sokkal inkább egyfajta végrehajtó szerepet töltött be, politikai megbélyegzést kellett kifejeznie. Felszólítottak, hogy mondjak le a képviselőségemről, mert egyébként nyilvánosságra hozzák a vizsgálat eredményét. Más MSZP-s képviselőkre is kiterjedt ez az eljárás. Rövid gondolkodás után úgy döntöttem, hogy nincs miért lemondanom. Bizonyos következményekkel, persze, szembesülnöm kellett. A Belügyminisztérium kiderítette, hogy fegyvertartási engedélyem van. Így hát bevittem és leadtam a kis Frommelemet, miközben mások szerezhettek, illetve megtarthatták a pisztolyokat.

– Elkönyveltem, hogy önvédelemre inkább a teniszlabdákkal szemben lenne szükségem a salakpályán – folytatja. – Félelemérzés egyébként sem kerített a hatalmába. Nem volt mitől tartanom, bár újságban nyilvánosan is megfenyegettek, amikor 1990 őszén Orosházán részt vettem a helyi földművelés-szocialista megmozdulások emlékére szervezett ünnepségen. El ne merjek menni – jelent meg a sajtóban –, mert meglátom, hogy milyen következménye lesz! Egyáltalán nem esett jól az előzőek közül egyik „figyelmesség” sem, de túltettem magam rajtuk. Ezek után a másik végre, az elismerésre nem is gondol az ember. Mellesleg, sohasem szerettem a ceremóniát. 1980-ban Kádár János egy viszonylag magas szintű kitüntetésben akart ré-

szesíteni, valamit szimbolizálva. Megírtam neki, hogy semmi olyan jelentős dolgot nem vittem véghez, ami miatt jó érzéssel tudnám viselni a csillagot, mert valami ilyesmiről volt szó. Egy szerűen nem akartam kitűzni. Aztán legutóbb, amikor abbahagytam az országgyűlési képviselői munkát, Göncz Árpádtól megkaptam a Köztársasági Elnök Aranyérmét. Ezt sem ambicionáltam, de hát, na jó, majd eljátszogatnak vele az unokáim.

Névjegy

Nyers Rezső

Nyers Rezső politikus, közgazdász (Budapest, 1923. március 21.). Apja Nyers Rezső lakatos, SZDP-vezető, kispesti polgármester, majd tanácselnök. Anyja Nagy Julianna szövmő, háziasszony. Végzettsége: nyomdász szakiskola, majd Marx Károly Közgazdaságtudományi Egyetem (1951–56, levelező tagozat), Kossuth Akadémia (1954–56). Munkahelyek, beosztás: Betűszedő, nyomdász (1938–44), az SZDP kispesti titkárhelyettese (1945–46), Népszava kiadóhivatal (1946–47), az SZDP Pest megyei és környéki titkárhelyettese (1947–48), a Magyar Dolgozók Pártja Pest Megyei Bizottságának szervező titkára, a Központi Vezetőség munkatársa (1948–51), a Belkereskedelmi Minisztérium zöldség- és gyümölcs főosztályának vezetője (1951–54), a Szövetség elnökhelyettese (1954–56), élelmiszeripari miniszter (1956. júl.–okt.), közellátási kormánybiztos (1956–57), a Szövetség elnöke (1957–60), pénzügyminiszter (1960–62), a Magyar Szocialista Munkáspárt gazdaságpolitikai titkára (1962–74), a Magyar Tudományos Akadémia Közgazdaságtudományi Intézetének igazgatója (1974–81), az intézet tudományos tanácsadója (1981–88), államminiszter (1988–89), az MSZMP elnöke (1989 jún.–okt.), a Magyar Szocialista Párt elnöke (1989–90). Párt- és politikai elkötelezettség, tisztségek: a Szociáldemokrata Párt tagja (1940–48), kispesti titkárhelyettes (1945–46), az MDP KV póttagja (1948–54), tagja (1954–56), az MSZMP Köz-

ponti Bizottsága tagja (1957–89); a Politikai Bizottság póttagja (1962–66), tagja (1966–75; 1988–89), az MSZMP Elnökség és Politikai Intéző Bizottság tagja (1989. jún.–okt.); az MSZP országos elnökség tagja (1989–90); A XI. kerületi MSZP-alapszervezet tagja. *Közélet:* a kispesti városi képviselőtestület tagja (1945–48); országgyűlési képviselő (1948–53, Bács-Kiskun megye; 1958–71; Kecskemét; 1971–90, Budapest; 1990–98); A kereskedelmi bizottság tagja (1980–88), a reformbizottság tagja (1987–88); a választási és mandátumvizsgáló biz. elnöke (1990–92), a számvevőszéki biz. alelnöke (1992–94). Az Új Márciusi Front alapító tagja (1987). A Magyar Közgazdasági Társaság alelnöke (1983–90); a Magyar Nemzeti Bank felügyelő bizottságának tagja (1993–95), a Közgazdasági Szemle szerkesztő bizottságának elnöke 1976-tól, a Budapesti Közgazdasági Egyetem címzetes tanára. *Főbb művei:* Szövetkezetek a magyar népi demokráciában (1959), A műszaki fejlesztés szerepe gazdaságpolitikánkban (1964), Gazdaságpolitikánk és a gazdasági mechanizmus reformja (1968); 25 kérdés és válasz gazdaságpolitikai kérdésekről (1969); A szocialista gazdasági integráció elvi és gyakorlati kérdései (1969); A jövedelmezőség és a jövedelemelosztás problémái hazánkban (1970), Szövetkezetpolitikánk kérdései (1970); Nép-gazdaságunk a szocializmus építésének útján (1970); Útkeresés reformok (1988); Húszár Tibor: Beszélgetések Nyers Rezsővel (2004). *Kitüntetés:* Bugát Pál-emlékérem a Tudományos Ismeretterjesztő Társulat adományozásában (1985), a Köztársasági Elnök Aranyérme (1998). *Családi állapota:* özvegy (felesége Witz Ilona, 1946–88). *Gyermeke:* Rezső (1947); a Magyar Bankszövetség főtítkára. *Unokák:* Gábor és Anna, dédunoka Emma. *Hobbi:* szépirodalom, zene, tenisz.

2005. május 25: az országgyűlés elnöke a Magyar Nemzeti Bank elnökeként (1993–2001) és az országgyűlés elnökeként (1990–1992) elhunyt. A Magyar Nemzeti Bank elnökeként (1993–2001) és az országgyűlés elnökeként (1990–1992) elhunyt. A Magyar Nemzeti Bank elnökeként (1993–2001) és az országgyűlés elnökeként (1990–1992) elhunyt.

Nyers Rezső a képen a japán kormány vendégeként tárgyal. „En 1988-tól tartottam számon Tamás Gáspár Miklóst mint a magyar politikában részt vevő, érdekes egyéniséget” /Pogonyi Lajos – Révész Sándor: Kik csinálták a rendszerváltást? Népszabadság, 2002. november 16./

Tamás Gáspár Miklós az 1990. februári ülészak napirendi pontjait tanulmányozza a Parlamentben. „Az mindenki mondta, hogy Nyers Rezső komoly kísérleteket tett arra, hogy mint kommunistát elfogadják, de ez sose sikerült neki, mert a szocdem bőrt sose volt képes levetni” (Népszabadság, i.m.) Fotó: Fodor Zsolt

Vizsga demokráciából

Pozsgay Imre

A koronatanú pártkeresései

Pozsgay Imre politikusi pályája bő tíz évig kapcsolódik az Országgyűléshez. 1983-ban időközi választáson lesz a budapesti XIII. kerület képviselője. Az öntudatra ébredő és a rendszerváltás törvényeit megalkotó 1985–1990-es Parlamentbe a 35 személyes országos lista soraiban jut be a Hazafias Népfront Országos Tanácsának főtítkáráként. Mindkét pozícióját felhasználva oroszánrészt vállal a fordulat előkészítésében és véghezvitelében. „Kevesen tehettek annyit, mint én” – nyilatkozta egy interjúban, amely hetvenedik születésnapjára jelent meg 2003. novemberében a Népszabadságban. Alighanem ez a kulcsmondata egész, ellentmondásosan megítélt életművének, amely a legmagasabb párttisztaságok betöltése közben is a demokrácia és jogállam megteremtését szolgálta. A liberális Szabad Demokraták Szövetsége, amellyel egyre inkább kiéleződött a „haragszom rád” viszony, végül a négy igenes népszavazás kezdeményezésével meghíúsítja, hogy Pozsgay államelnök lehessen. A népi-nemzeti Magyar Demokrata Fórum pedig kiretusálja alakját az 1987-es lakiteleki alakulás résztvevőit megörökítő fotókról 1990-ben, amikor pártrangjának megfelelően a szocialisták választási listáját vezeti Bács-Kiskun megyében. (Ebben a térségben egyébként az átlagosnál nyitottabb szellemiségű vezetés alakult ki. Személyes ismeretséget köt a város országgyűlési képviselőjével, Nyers Rezsővel, s vonzza az a szabadság, ahogy „az új mechanizmus” elindítója a gazdaságról gondolkodik, bár később politikai vitáik támadnak. „Az én megvilágosodásomban a kecskeméti évek rendkívül nagy szerepet játszottak. Az idő nem irányított, hanem követett” (Népszabadság, 2003. november 25: 8. p.)

„játszottak” – vallja.) Hát hónap elteltével független képviselő egészen a ciklus végéig, 1994-ig. Utóbb már nem jut be a Parlamentbe sem a Nemzeti Demokrata Szövetség alapítójaként és elnökeként 1994-ben, sem négy esztendő múlva az MDF Komárom-Esztergom megyei képviselőjelöltjeként. Visszaemlékező beszélgetésére annak a vizsgának a déli szünetében vállalkozott, amelyen a református egyetem diákjainak tudását mérte fel kedvező tanítárnégya, a rendszerváltás ismereteiből.

Milyen tárgyakat tanítasz?

Politikát és kortörténetet itt, a Károli Gáspár Református Egyetemen. Emellett két kurzusom van a székesfehérvári Kodolányi János Főiskolán. Az egyik a magyar rendszerváltással, a másik a közelmúlt közép-európai történelmével foglalkozik.

Miként dolgozod fel tananyagként a közvetlen „tűzközelben” átélt rendszerváltást?

Két szakaszolással két félévi témakört határoztam meg. Az első a késői Kádár-korszak válságát és az ellenzéki, kritikus értelmiség fellépését elemzi. A másik a rendszerváltás közléről: a történelmi eseményeket taglalja annak megfelelően, ahogy a cím sejteti, és kissé ironikusan sugallja. Valójában arról van szó, hogy a tananyagban személyes tapasztalataim is benne vannak. Ilyenkor némi zavart okoz bennem, ha az előadásokban és a szakirodalomban az előadó nevével találkozunk a hallgatók. Mindig megemlítem, hogy ezt ne tekintsek kivagyiságnak. Egyszerűen azért fordul elő, mert úgy történt. Sőt, ha a vizsgán szemtől szemben kénytelenek rólam beszélni bármilyen összefüggésben, azt kérem, hogy nyugodtan tegyék meg, ne körülményeskedjenek. Ezek ilyen kis, belső közmegegyezési formák. A hallgatók szívesen járnak a tanfolyamaimra Budapesten és Székesfehérváron is. A debreceni tanítás jó előzményül szolgált ehhez: 1991-től 2003. szeptemberéig a Kossuth Lajos Tudományegyetem professzora voltam. De hát az állami törvények korhatárt szabnak az állami felsőoktatásban végzett munkának. Hetvenévesen köteles voltam elhagyni állásomat. Tehát nem Debrecen bocsátott el, hanem a törvény. Szerencsére ilyen korlát nincs sem az egyházi,

sem a magánalapítványi intézményekben. Ahol igényt tartanak rám, s megethetem, oda szívesen megyek. **Eszert sok érdeklődő diák látogatja az óráid, hogy megismerje mindazt, ami másfél évtizede történt.**

Szomorú viszont, hogy a fél évszázada eltiport 1956-os forradalom mártírjainak emléke mennyire tömpul a felnövő nemzedékek tudatában.² Pedig az egyik eseménysor elválaszthatatlan a másiktól. Én a késői Kádár-korszak feldolgozását elég korán kezdem. Szólok létrejöttének a körülményeiről, az '56-os forradalomról és a szovjet beavatkozásról is. Éppen azért, hogy jobban meg lehessen érteni a későbbi fejlemények lényegét és jelentőségét. Azt, hogy egy népi-nemzeti mozgalmat eltipró, erőszakon alapuló politikai hatalom hogyan konszolidálódik, és miként válik majdhogynem akceptált, elfogadott hatalommá a társadalom számára. Ez mindig nagy érdeklődést vált ki a hallgatókból. Így rákényszerülnek arra, hogy 1956-hoz is újra meg újra visszanyúljanak.

Hogyan jutsz el diákjaiddal a rendszerváltás lényegéhez?

Kiindulópontnak azt tekintem, hogy miként lazult fel az alkotmányosságot, jogállamiságot mellőző diktatórikus, önkényuralmi forma. Soha nem hagyom figyelmen kívül: a kemény megtorlással kezdődő diktatúra hogyan puhult fel, milyen kényszerek terelték Kádárt és pártját ilyen irányba. Különösen a '70-es évektől kezdődő gazdasági válság, az olajárrobbanás politikai konzekvenciáiról van szó. A pártfőtitkár tulajdonképpen saját politikájának a rabságába esik; amennyiben az egész kádári konszolidáció a megbékélésen és egyféle javuló életszínvonal-politikán alapul. Ha ebből bármelyiket földadja, számolnia kell súlyos társadalmi ütközésekkel. A konfliktusokat viszont mindenáron kerülni akarja. Az or-

² Agora – Vita Mészáros Márta A temetetlen halott c. filmjéről. „Olyan filmet akartunk készíteni Nagy Imréről a XXI. század elején, majd ötven évvel az események után, amely képes megszólítani a különösebb történelmi előképzettséggel nem rendelkező, hazai és külföldi moziba járók tömegeit: Török Ferenc kultfilmjében, a Moszkva térből azt kérdezi a főhős: „Ki a pöcs az a Nagy Imre?” Ez nem csupán egy poén, hanem pontos látélet arról, hogy a mai fiatalok, de már a szüleik korosztálya sem tud szinte semmit 56-ról, Nagy Imréről, ismereteik elképesztően hiányosak és hézagosak” (Pataki Éva forgatókönyvíró. Élet és Irodalom, 2005. január 7. 13. p.)

szágnak nincs elég gazdasági ereje, hogy fenntartsa a politikáját. Az olajárak robbanásszerű megugrása katasztrofális gazdasági eseményt jelent. A vezetés ezért arra kényszerül, hogy – finomkodó szóval – külső erőforrásokból pótolja mindazt, ami itthon hiányzik; hiteleket vesz fel. Eladósodik az ország, rácsukodik az adósságsapda. Az adósságszolgálat már-már az államcsőd határát feszegeti. Fennmaradása érdekében a rendszeri igyekszik megfelelni a hitelezők politikai követelményeinek is. Tehát nem alkalmaz reflexív elnyomó eszközöket, visszafogottan reagál az ellenzéki kihívásokra, és kezdeményező lépéseket is engedélyez magához, hogy javuljon a társadalmi közérzet. Ilyen például 1983-ban az országgyűlési képviselők választásáról szóló törvény átalakítása, az úgynevezett kötelező két- vagy többjelöltes választási rendszer meghonosítása. Utána ez már bizonyos legitimációs erőt adott a parlamenti képviselőknek. Az úgynevezett spon-tán képviselők száma már elég nagy volt; meghaladta a negyvenet az 1985-ös választásokon. Hozzá tartozik a helyzetképhez: Kádár János rákényszerült arra, hogy foglalkozzon az utódlásával. Kezdetben a személyi uralom tipikus reflexei működnek benne. Magyarán szólva, hogyan távolíthatja el az aspiránsokat, akik egyáltalán szóba jöhetnek. **Miként szabadulhatott meg tőlük?** Úgy, hogy egyre szaporodik a kegyencek és kegyvesztettek száma. Olyan légkör alakul ki körülötte, amelyben csak az maradhat fenn, érvényesül, aki hallgat a valóságról. Ne terheljük vele Kádár elvtársat! – hallatszott innen-onnan, amikor valami drámai ügyet vetett felszínre a politika. Ilyen volt az udvaroncok megnyilvánulása. Ebben az életkori-szellemi korszakában már eltitkolhatták előle a valóságot, mert ő maga sem akarta ismerni, nem mert vele szembenézni. Ezért fogta el akkora riadalom, amikor Mihail Gorbacsovot főtitkárrá választották a Szovjetunió Kommunista Pártjában 1985 márciusában, akiről jól sejtette, hogy túl fog lépni a kádári reformizmus megszabott keretein, s annak itthon is vonzó hatása lehet. Azt a szót, hogy válság, egyszerűen nem volt szabad kiejteni előtte a szánkon. Helyette szabványfor-mulát fogalmazott: válság nincs, csak válságjelenségek vannak.

Ez tehát az előzmények áttekintése. Mi következik belőlük?

Azok a politikai tények és tényezők, amelyek mögöttesen működtek. Megszaporodnak az ellenzéki megnyilvánulások. A rendszer másként gondolkodóknak nevezi őket, egybemosva a különböző nézetű csoportokat. A rutin azonban működik: a Politikai Bizottságnak készített titkos belügyi jelentésekben még ellenzéki-ellenséges erőkként szerepelnek. A két jelzõt mindig együtt használják. De látni való, hogy az ellenzéki kihívásokra már nem születik válasz. Sőt, a párton belül is kialakul egy reformáramlat, amely kezdetben óvatosan és tétován „a reformot a reformon belül” jelszóval küszködik, majd eljut a „fordulat és reform” megfogalmazásáig. A tanulmány nem tipikusan ellenzéki termék, de már a másként gondolkodás produktuma. Balfogás volt engem a Hazafias Népfront élére tenni, akár abból a megfontolásból, hogy egy rozsdás mellékvágányra helyelyeznek, és ott vesztgelhetnek.

Mit értek el vele?

Sikerült életre keltetni azt a szervezetet, amely mind nagyobb teret adott a civil és politikai kezdeményezéseknek is. Az ellenzék önnön meghatározásán túl már az erőgyarapítással foglalkozott. Ennek jele az 1985-ös monori találkozó, amelyet az úgynevezett demokratikus ellenzék, *Donáth Ferencék*, a későbbi Hálózat, majd SZDSZ személyiségei hívtak életre abból a felismerésből, hogy a markáns liberális program gondolatai dacára meglehetősen csekély a társadalmi hatásuk. Ezért úgy érezték, hogy a népi-nemzeti vonallal is szövetkezve nagyobb erőt tudnak kifejteni.

Meddig tartott a kapcsolat?

Nem sokáig. 1987 tavaszán a Beszélőben megjelent Társadalmi Szerződés felháborodást váltott ki a népi-nemzeti sorokból mondván: a szabad demokraták megszegték a megállapodást, az egyeztetés és kooperáció helyett önállóan mint vezető erő léptek ki a politikai porondra. Szeptemberben sátrat vertek Lakiteleken, ahol jómagam is ott voltam azokkal együtt, akiket aztán – az üzenetet nekem címezve – kizárással büntetett az állampárt. Ezek a formálódó politikai szervezetek végül is nem saját erőből válnak

a fordulatban szerepét játszó tényezőkké; hanem a rendszer ömladozó falai közt a válság növeli befolyásukat és az a látvány, amely az úgynevezett szocialista táborban körülvesz bennünket. A kritikus és ellenerőket bátorította az a világstratégiai váltás, amely az Egyesült Államokban végbement. *Reagan*nel konzervatív kormány veszi át a hatalmat. A közeledés helyébe lép az a gyakorlat, amely ismét ellenségként kezeli szuperhatalmi partnerét. Bebizonyosodik, hogy az egyensúly hadászatilag is megszűnt: A Szovjetunió már katonai szintéren sem versenyképes. Erről szólt a csillagháborús terv. Így eljött *Gorbacsov* ideje. Az új főtitkár saját ügyei felé akarja fordítani a soknemzetiségű országot, amivel végül a legnagyobb kárt teszi benne. Azt még nem tudja, ha ezt a rendszert valahol megbontják, akkor összedől. A gorbacsovi reformok jelentősége nem a kudarcokban vagy a sikerekben rejlik, hanem abban, hogy az egész kommunista államhatalmi rendszer kudarcat mutatják be. Ha én mai egyetemista lennék, lehetséges, hogy a csillagháborús ihletű filmek dacára főleg a közelebbi történések érdekelnének inkább. Kellő időt, inspirációt kapnak a diákok? Csak példaként: foglalkozunk a különösen nagy jelentőségű lengyelországi eseményekkel, majd azzal, hogy a szigorú elnyomás ellenére az ellenzék Prágában is fölemelhette a fejét, elemezzük a Charta '77 magyarországi szolidaritási visszhangját. A rendszer egy ponton túljutva már képtelenné vált az engedmények visszavonására, s azok vitték a dolgokat előre. Az engedmények természete olyan, hogy egyébként visszavonhatóak, miután nem igazán jogokról volt szó. A határvonalat az 1985-ös választásoknál húzom meg. Megalakult az a Parlament, amely kiérlelte az új demokráciacsomag tervét. Ide tartozik a párton belül fokozódó feszültség is, amely előre hűzza Kádár felmentésének időpontját 1988 májusára. A kritika és az ellenzék terephez jutott. Mégis többen megkérdőjelezik ennek az Országgyűlésnek a legitimitását, a közszolgálati rádióban „betonkommunista parlament”-nek titulálta egy vezető közszereplő személyiség a napokban. Találkoztam én is ilyenekkel.

Akkoriban sem csak fekete vagy fehér volt az élet. És az Országgyűlés?

Növekvő szerepet játszott a válságfolyamat megoldásában. A '85-ben választott magyar Országgyűlés olyan mértékben emelkedett, ahogy sülyedt a párt pozíciója ebből a viadalban. Ahhoz, hogy ne legyen polgárháborús helyzet, hogy az MSZMP ne dirigálhasson a nomenklátúra- vagy hatásköri elv alapján feltétel nélkül az országban, hogy a kormány némi korlátozott szuverenitással működhessen, egyértelműen az MSZMP-t kellett meggyengíteni. Ezt a célt szolgálta például 1956 újraértékelése, ami meggingatta az állampárt identitását és legitimációját. Magyarán elszólva, kiderült a népfelkelésről szóló 1989. január 28-i bejelentéssel: hazugság az, amihez kötik az egész uralmukat.

Csak hogy vannak, akik élénken emlékeznek és emlékeztetnek is rá; hogy az első évfordulók egyikén még egészen más hangvételű megemlékező cikket publikáltál a Bács-Kiskun megyei napilap, a Petőfi Népe fölkérésére az „ellenforradalom”-ról.

Ó, högyne! A visszaemlékezéseimben, a könyvemben is megírtam, hogy mennyire szégyellem és elutasítom ezt a cikket: Fatális tévedés volt, és mindent elkövettem, hogy jóvátegyem. Mondhatnám, hogy a szégyent akár életem kockáztatásával is megígyekeztem lemosni magamról.

Mire gondolsz?

Nem mindenki tudott olyan hiteles fordulatot igazolni, mint amit a 1956 újraértékelésével elértem. Ez talán nem csak a régi gyalázó írást hozta helyre, hiszen a népfelkelés kinyilvánítása és nyilvános bejelentése egyáltalán nem volt kockázat nélküli cselekedet. Annyira nem, hogy a politikai és elnyomó hatalmat birtokoló egész MSZMP megrándult belé, és 1989 februárjától már nem tud igazán magához térni. Ugyanakkor nagyon érdekes, ahogy az Ellenzéki Kerekasztal megalakul, és tárgyalási felhívást bocsát ki. Ezzel arányosan, párhuzamosan erősödik meg ugyanis a Parlament öntudata. Sokat lehetne beszélni arról, hogy kik voltak

ennek a szellemiségnek legjobb személyes képviselői a T. Házban. De maga a testület már annak a tudatában élt, hogy különböző alternatívák közül választva jött létre, azaz bizonyos fokú

népakaratot testesít meg. Ebben a Parlamentben kell elfogadni a törvényeket az átmenethez; ami hatalmi pozíciót is adott az Országgyűlésnek. Ezért hatott egyféle kihívásnak, amikor az ellenzék öngazolási céllal, az úgynevezett visszahívási jogra hivatkozva eltávolít megválasztott képviselőket, és időközi választásokat kényszerít ki, amelyekon kivétel nélkül ők győztek, miután jó taktikai érzékkel kiszemelték a könnyen elmozdítható pártbárákat, s könnyűnek bizonyult az új jelöltek mellett agitálni – nos,

az Országgyűlés ekkor, hogy elejét vegye a további kalandoknak, szarolón lép fel a tárgyaló felekkel szemben. Azzal a fenyegetéssel szerveződik egy csoport, ha az ellenzék folytatja ezt a tevékenységét, a Parlament feloszlatja magát, és exlex állapot jön létre, nem lesz, aki elfogadja a törvényeket. Hiszen a tárgyalóasztal körül nem törvényhozó testület ült. Ott politikai egyeztetés zajlott. Ami tehát a fekete-fehér ábrázolást illeti: akiknek nem volt történelmük, azok csinálni akarnak maguknak. A legegyszerűbb módszer szerint el kell venni valamit azokéból, akiknek volt. A radikális rendszerváltó pártok szemében elég nyomasztó történelmi tehertétel, hogy nem mondhatják: tisztán zajlott le a fordulat, mármint tisztán az előző rezsim képviselői nélkül. Holott nyugodtan be kellene vallani azt, ami és ahogy történt.

Mintha már lezajlott volna valami hasonló Magyarországon?

Az egész helyzet hasonlított az 1848-as utolsó rendi országgyűléshez. Akkor, ott az áprilisi törvények szentesítették a forradalom követeléseit, a diéta tagjai megszavazták önmaguk privilégiumainak a megszüntetését is. Mit is mondtak az SZDSZ-ről? Egyebek közt azt, hogy egy gyenge, illegitim parlamenttől nem várható jó döntést olyan alapvető kérdésben, mint a köztársasági elnök személye. Íme, a hamis beállítás! Hiszen készséggel elfogadták az olyan nagy horderejű változásokat ettől a Parlamenttől, mint az alkotmánymódosítás, az államformaváltás, az úgynevezett alkotmányerejű törvények meghozatala vagy a szabad választások előkészítése. Mind-mind ettől az Országgyűléstől származik. Más kérdés, hogy milyen történelmi kényszerek hatottak a testületre. Mindez legitim? Csak az nem legitim, ami az akkori és mai kritikusok személyzeti politikáját nem fejezi ki elég híven?

Ezeket a kérdéseket is szóvá teszed az előadásaidon?

Nyugodt lelkiismerettel. Az 1985-ben választott és időközben ki-
egészült Országgyűlés végül is elfogadta a jogállam helyreállítá-
sához szükséges összes lényeges törvényt. 1990-ben, az utolsó
plenáris ülésén az ellenzék több képviselője még is köszönte ezt
a történelmi tettet. Az új Országgyűlésben még ugyancsak tudtak
erről. Azóta viszont inkább kétségbe vonni igyekeznek minden-
hol. Holott történelmi tényről van szó. Csupán az a szépséghibá-
ja, hogy óhatatlanul kisebbítene az ellenzék politikai szerepét.

**Összegezve tehát, egy legitim parlament hozta meg a rendszer-
váltáshoz nélkülözhetetlen törvényeket?**

Igen, mert a törvények máig hatnak. A legitimáció egyébként nem
mindig szavazás kérdése, hanem a társadalmi elismerés is benne
van.

**A mandátumért folytatott éles küzdelmekre utal, hogy a nyertes
képviselőkre adott 1985-ös voksok nagyon gyakran 52–54–60
százalék körül mozogtak a választókerületekben. Ennyivel lehe-
tett győzni. Főleg a ciklus második félidejében az üléstermet sem
jellemezte egyhangúság.**

Nagy visszhanggal zajlott például a demokrácia-csomagterv vi-
tája. Amikor *Németh Miklós*t kormányfővé választottuk 1988.

november 24-én, előterjesztettem a javaslatot, amelyet *Király
Zoltán* és mások kezdeményeztek. De nem fogadta el a Parla-
ment. Dodónai döntés született, mert megsejtették, ha az egye-
sülési törvényt azonnal napirendre tűzik, abban benne van a
pártosodás lehetősége is, viszont még tisztázni kellett, hogy mi
legyen a többpártrendszerrel. Így aztán olyan határozat szüle-
tett, amely szerint most nem dönt az Országgyűlés, hanem az
előkészítéssel megbízta *Pozsgay Imre* államminisztert. Január
közepén már megvolt az egyesülési jog, aztán a gyülekezés- és
sztrájkjog, megszületett a népszavazásról szóló törvény, ame-
lyet én szorgalmaztam, és velem szemben alkalmaztak először.
Akkor ez volt a rendszerváltás bevezetője. Nem véletlen, hogy
az Ellenzéki Kerekasztal a tárgyalás egyik feltételéül szabta,
hogy a demokrácia-csomagtervet „jegeljék”, vegyék le a parla-
menti napirendről. Ebben ugyanis jóformán minden benne

volt, ami később a tárgyalásokon szerepelt. Bizony, így állunk
az Úr színe előtt.

**Mintha összeűrűsödött volna az idő a '80-as évek végére. Me-
lyek a rendszerváltás további főbb fordulópontjai?**

Ilyénnek tartom 1989. március 15-ét, amikor demonstratív próba-
tételre álltak ki az ellenzékiek. Külön-külön ünnepeltek, s a ren-
dezvényeket már tömeg-megnyilvánulásnak tekintették. Ilyen az

Ellenzéki Kerekasztal megalakulása március második felében s
az, hogy április 19-én tárgyalási felhívással fordul az MSZMP-hez.
Június 13-án három tárgyalópartner jelenlétében nemzeti kerek-
asztal-tárgyalások indulnak a politikai egyeztetés jegyében. Majd,
három nappal később Nagy Imre és társai újratemetése emelkedik
ki a folyamatból. Ez az első alkalom, amikor az egész társadalom
búcsúzik a rendszertől; addig nem volt ilyen igazi tömeges politi-
kai megnyilvánulás, mert nem alakult ki forradalmi helyzet Ma-
gyarországon.

**A temetés díszőrségében még együtt állt Szűrös Mátyás, Németh
Miklós, Pozsgay Imre és Medgyessy Péter. Négy sors a négy égtáj
felé ágazott. Vajon miért?**

Később mindenki újra választásra kényszerült. Ki-kivonzalmi
szerint dönthetett politikai hovatartozásáról. Valójában csak a
magam útjáról szólhatok. Ami a meghatározó eszméket illeti,
harminc év óta változatlan alapokon állok, amennyiben gazda-
sági-szociális kérdésekben, a társadalmi szolidaritás és felelős-
ség ügyében baloldalinak; kulturális szempontból nemzeti kon-
servatívnak vallom magam. S nemcsak elfogadom, hanem meg-
is küzdöttem a szabadságért, parlamentarizmusért, demokráci-
áért. No, mindehhez nem találtam pártot az elmúlt időkben. Így

aztán majdhogynem politikai hontalanként teszem a dolgomat.
Félre ne értse senki, a hazámmal semmi bajom, itt otthon va-
gyok; megvan a hivatásom, de a politikai életben nem találtam
olyan erőt, amely az előbb említett értékeket együtt és hatéko-
nyan tudná képviselni. Váltig kitartok a rendszerváltás alapgon-
dolata mellett; máig úgy vélem, hogy elkerülhetetlen volt. Ám a
szemünk előtt lezajlott spontán privatizációt vagy akár az eladó-
sodott ország államháztartásának kezelését jobban lehetett vol-

...na végezni. A jelentős fordulópontok közé sorolom az MSZMP utolsó kongresszusát, az állampárt feloszlását és az MSZP megalakulását október 6-á és 10-e között. Végül látványos befejezésként, ünnepélyes megnyilvánulásként jön el október 23-ai Magyar Népköztársaságot felváltó Magyar Köztársaság kikiáltásának a napja, a módosított és lényegében újnak mondható alkotmány bejelentése.

Tennél-e valamit másképp, mint akkor?

Az állami tulajdon, gyárak és más termelő, szolgáltató cégek magánosítását csak társadalmi ellenőrzés mellett engedtem volna meg. Sajnos erősebbek voltak azok a politikai erők, amelyek másképp gondolták a privatizációt. Az adósságtörlesztésben pedig kár volt vállalni az előző rendszer terheit. Hazánk erkölcsi és politikai alapjai akkor megengedték volna, hogy tiszta lappal lépjünk át a rendszerváltást követő időszakba. Később ez a lehetőség tovatűnt, sőt további veszteségek érték az országot. Ugyancsak szigorú társadalmi-nemzeti ellenőrzés alá vontam volna az iskolaügyet, az egyre inkább „elkenődő”, az indokolt követelményekből a laza engedmények felé tartó oktatási rendszert. Néhány közös tennivaló szinte a nemzeti egységért kiáltott. Széchenyivel szólva, egy nemzetnek vannak olyan ügyei, amelyek fölötté állnak a pártküzdelmeknek. Ezzel szemben sok minden belesüllyedt a pártok viaskodásába, ami aztán rányomta bélyegét a politikai elit arculatára is. Az osztozkodás és a részesedés lehetőségének megszerzése vált a fő motivációvá, nem pedig az országérdek. De hiszen államminiszterként sok eszköz volt a kezeden, ha nem is sokáig. Azt az időszakot alapul véve miben revideálnád önmagad?

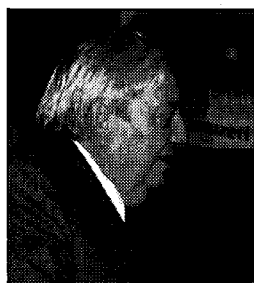
Aha! Nem lennék olyan jóhiszemű a politikai partnerek iránt, mint voltam. Alaposabb emberismerettel már korábban is felfedezhettem volna a sandaságot, a rossz szándékú akaratosokat. Azok, akiket a nehéz időkben pályára segítettem, akik szerénységgel telenség nélkül mondhatom, nekem köszönhetik, hogy a nyolcvanas években szóhoz jutottak és nyilvánosságot kaptak, utóbb a legaktívabban szorgalmazták a politikai életből való kiszorítá-

somat. Ráadásul hamis érvekkel, mondván például: nem engedhetjük meg, hogy egy volt kommunista legyen az állam elnöke. Mondjuk, Szlovéniában ez senkit nem zavart, s az sem természetes, hogy szép sikereket könyvelhettek el. Arról nem beszélve, ha az én múltamra ilyen kényesek voltak, később miért kötötték koalíciót nálam százszor kompromittáltabb emberekkel. Ugyanakkor 1989-ben nagyobb távolságot kellett volna tartanom az állampárttól is. De egyféle politikai nyomás hatására, amelytől még nem lehetett megszabadulni, belementem a négyes pártvezetés elfogadásába, ami szerintem hibának bizonyult. Legalábbis közel sem hozta meg azt a hasznot a társadalomnak, amely abból származhatott volna, hogy milyen sikerrel vizsgázott maga a rendszerváltás.

Lady Thatcher – Gorbacsov – Pozsgay

1989 áprilisában zajlott le a jelenet. Államminiszterként hivatalos látogatáson vettem részt Londonban. Egyebek között az ősszel megnyíló magyar napok előkészítésével foglalkoztam, de politikai tárgyalásra is felhasználtam az alkalmat. Margaret Thatcher fogadott a Downing Street-10-ben, ahol fontos kérdésekkel foglalkoztunk. Befejezésül érdeklődött, hogy hová igyekszem. Miután elbúcsúztunk egymástól, a magyar rendezvények helyszínére, a Barbicanbe mentem, ahol az előkészítő bizottság tagjai és a szervezésben részt vevők találkoztak. Beszédek hangzottak el: Lord Rothermere, az egyik szervező után én következtem. Amikor felléptem a kis pódiumra, furcsa mozgást fedeztem fel: belépett Margaret Thatcher. Szó sem volt róla, hogy ott lesz, teljesen váratlanul jelent meg az eseményen. Az utolsó mondatom után szó szerint fölugrott az emelvényre, megragadta a mikrofont, és így kezdte: Úgy látom, némi zavar támadt a folytatásban; s addig én szót kérek, amíg az elzártságot (1989-1991) Nem adódott ott persze semmi zavar, csak rögtönözve, jó debatterként a brit miniszterelnök megadta az alaphangját annak, amit mondani akart: nagy várakozással tekint a magyar napok

belé az államminiszter úrral való tárgyalásai után. – És jelzem: nem emelte meg a hangját –, hogy ami sikerült Gorbacsovnak, az sikerülhet nekünk is. Pozsgay Imrének is. – Kétségtelenül, de két dolgot világosan értettem: Ők akkoriban már rendkívül nagyra becsülték Gorbacsovot, Nyugaton sokkal jobban elismerték, mint Keleten. Emellett, üzenet értékű volt: ha a Szovjetunióban folytatódna a reformok, akkor azok Magyarországnak is esélyt teremtenek a változásra. (Részlet a visszaemlékező beszélgetésből)

Névjegy

Dr. Pozsgay Imre politikus (Köny, 1933. november 26.); Szülei: Pozsgay Imre (szábmester), Lénárt Rozália (varrónő, téjesztág); Testvérei: Béla (1935, karosszerialakatos); Teréz (1938, középiskolai tanár); Végzettsége: Budapesti Lenin Intézet (1957); Munkahelyek: az MSZMP Bács-Kiskun Megyei Bizottsága Marxista-Leninista Esti Egyetemének igazgatója (1957–65), az agitációs és propaganda osztály vezetője (1965–68), ideológiai titkár (1968–69), számos művészeti, irodalmi kezdeményezést pártfogol. Az évtized végétől 1971-ig az MSZMP Központi Bizottsága sajtóosztályának vezetője; a Társadalmi Szemle főszerkesztő-helyettese (1971–75), kulturális miniszterhelyettes (1975–76), ugyanott miniszter (1976–80), művelődési miniszter (1980–82); a Hazafias Népfront Országos Tanácsának főtitkára (1982–88), a Németh-kormány államminisztere (1988–90), a Tájékoztatáspolitikai, a Tudománypolitikai és a Nemzetiségi Kollégium elnöke (1989–90), a debreceni Kossuth Lajos Tudományegyetem politológia tanszékén egyetemi tanár (1991–2003), több egyházi és magánegyetem tanára. Politikai kötődései: tagja a Magyar Dolgozók Pártjának (1950–56), az MSZMP-nek (1956–89), az MSZMP Központi Bizottságának (1980–89), a Politikai Bizottságnak (1988–89), az elnökségnek és a Politikai In-

téző Bizottságnak (1989). Az MSZP elnökségi tagja (1989–90), alelnök (1990. május–november). Az MSZP köztársaságielnök-jelöltje (1989), kilép a pártból (1990. november). A Demokratikus Magyarországért Mozgalom elnöke 1989-től. A Nemzeti Demokrata Szövetség alapítója, ügyvivője, majd elnöke (1991–96), a Magyar Egységért Mozgalom elnöke (1995–96), 1997-től az MDF szakértője. Közélet: országgyűlési képviselő: budapesti XIII. ker. (1983–85), országos lista (1985–1990), Bács-Kiskun megye (1990–94 MSZP, majd független). 1994-ben az NDSZ, 1998-ban az MDF képviselő-jelöltje. A Fidesz-MPP szervezésében létrejött Nemzeti Konzultációs testület tagja (2005). Főbb művei: Szocialista társadalom és humanizmus (1978), Demokrácia és kultúra (1980), Októberi kérdések (1988), Esélyünk a reform (1988), Egy év után, választás előtt (1990), Politikuspálya a pártállamban és a rendszerváltásban (1993), Koronatanú és tetteistárs (1998), A rendszerváltás (k)ára (Polgár Tiborral, 2003). Kiténtetése: Szocialista Magyarországért (1980), Olasz Szabadságrendő Nagykeresztje (1989), Finn Fehér Rózsa Rend (2002), Magyar Örökség Díj (példamutató politikai szerepvállalásáért, 2003. december 20.). Család – Felesége: Györik Ilona (1956), Gyermekük: András (1959, mikroelektronikai kutató mérnök, öt gyermek apja), Csilla (1960, orvos reumatológus, két gyermek édesanyja). Hobbija: olvasás, zenehallgatás, vadászat, horgászat. 2005. január 25.

„Isten hozott, Gazsi”

Tamás Gáspár Miklós

A rendszerváltás névadója

Egy belvárosi polgári lakásban él a családjával Tamás Gáspár Miklós. Kopott farmernadrágban, feketé Armáni-pólóban nyit ajtót.

Gyalogosan sincs messzé a Parlament, ahol élénk szellemének és gyors, határozott szókimondásának még a régi rend képviselői is szem- és fültanúi lehetnek. Közel az egyetem is, ahol tanít. Ahogy mondja, napjai nagy részét dolgozószobája falai közt tölti. Magyar és idegen nyelvű, friss újságpéldányok és régi-új könyvek garmadája a polcokon, az ablak előtt számítógép képernyője villog. Aminek itt nincs helye, az a televízió, bár TGM rendszeres vendége a közszolgálati csatorna Napkelte című műsorának. A politikai háttérelmezések nehezen nélkülözhető résztvevője. A vasrácsos függőfolyosóra néző lakrészbe kívülről a társasházi renoválás zaja hasít be. Egykor a polgári lakáshoz tartozó cseléd-szoba lehetett ez a helyiség. Talán Édes Annának, a Kosztolányi-regény-címadó szereplőjének sorstársai lakhattak ilyenekben, egy ugrásra a bejárati ajtótól. A filozófus-politikus-közíró házigazda érdes, keserű, idegesítő üzeneteket fogalmaz. Élő lelkiismeret, nem alkuszik, mint a néhai Táncsics Mihály. Mindenféle kirekesztés kérlelhetetlen ellenfele maradt abban a hön-óhajtott polgári társadalomban is, amelyért évtizedeken át harcolt. Pártját fogja a tőkés rend kiszolgáltatottjainak. „Nem titok, hogy ez a mostani rendszer egyenlőtlen, igazságtalan, kizsákmányoló, rengeteg házugsággal...” – nyilatkozta például.¹ Hangfogó soha sem tompította szavait, akkor sem, amikor a hivatásos politikusok sorába tartozott. A közelgő szabad választások euforikus

hangulatában lett a régi parlament tagja. Az 1990. január 16-i pótválasztáson összesen 4288 érvényes szavazatot számoltak össze, s ennek 53,99 százalékát mondhatta magáénak a főváros 14. választókerületében. Másfél évtizedre vagyunk ettől az időponttól. A keskeny, magas dolgozószobában vendéglátóm karjába kapja másfél éves kislányát, megringatja, rámosolyog. Aztán ölekezhetjük a beszélgetést.

Az egyik ES-beli írásodban zárójeles megjegyzésre bukkantam. Eszerint a legfontosabb különbség az, hogy a merevebb posztisztálinista országokban „ők” (a „hatalom” képviselői, a PB/KB vezetői) a „változással” és a „modernséggel” ellentétes oldalon látszottak állani, míg itt a „változás” és „modernség” rivális változatai között folyt az ideológiai küzdelem. Magyar Bálinttal együtt szembeállítottad 1988-ban Grósz Károly MSZMP-főtítkár „modellváltás” és „szerkezetváltás” kifejezéseit, illetve a „rendszerváltás” jelszavát. Így lettél a rendszerváltás névadója?

Mi meg akartuk változtatni a rendszert, Grósz viszont nem. Nyilvánvaló, hogy – Grósz és pártbeli riválisait, Pozsgayt és társait is beleértve – az egész gorbacsovizmust együtt véve sem tartottuk kielégítőnek. Világos volt, hogy a folyamatok nem állhatnak meg ott, ahol a maguk szintjén reformhajlandóságot mutattak a vezetők. Én szinte nem aludtam 1987 és 1994 között. Azt gondoltam, hogy elérkezett életünk nagy pillanata. Az ország visszaszerzi a szabadságát, minden újjáalakul. Ezt nem feledíetheti az sem, hogy utólag valamennyien csalódottak vagyunk. Pontosabban szólva, bizonyos mértékig mindenki csalódott. Tényleg volt egy szép, felemelő, boldog korszakunk.

Vajon hányan érezhettek hasonlót?

Az ország körülbelül egynegyedé aktívan részt vett abban, ami történt. Nagyszzerű, hatalmas katarzist éltünk át. Abból az elképesztő hangzavarból, amely a nyíltsághoz és a szabadsághoz vezetett, remek ötletek egész sora, sok szellemesség áradt. Akadt örület és ostobaság is, ahogy ilyenkor lenni szokott. Milió olyan dolog tört a felszínre, amely addig el volt nyomva. Sőt, még a veszekedésekben is megjelent némi jókedv itt-ott. Nem

¹ Rohadó idők. Beszélgetés Tamás Gáspár Miklóssal. Hetek, 2002. júl. 5., 6. oldal

mindenütt, de azért sokszor. A Parlament mellett, a Szófia étteremben például hatalmasakat kacaghatott az ember a háromoldalú tárgyalásokon. A felszabadult hangulat mindenkit magával ragadott, miközben világossá vált: ha nem is ellenfelek, de eljövendő riválisok ülnek egymás mellett, egymással szemben. Bizonyos embereket akkoriban sem bírtam elviselni, az ellenzéki oldalon sem, de ennek nem volt túl sok jelentősége. Sokan megváltoztunk, én is.

Olvastam, amit utóbb a távozó, korruptnak nevezett fideszes-kisgazda Orbán-kormányról írtál, amely „mindent elvitt, ami nem volt lecsavarozva, bebetonozva”. A '80-as évek végén még egészen más színben tűnt fel a jövő?

Szép, elképesztően fordulatos időszak köszöntött be, amikor fórumokon, tüntetéseken vettem részt; megverték a rendőrök '88 júniusában, stb.; stb. Rengeteg új dolog történt, aminek része volt az is, hogy föltámadt az évtizedekig elnyomott tradíció. Hirtelen kinyílt az ország, és egy csomó minden érkezett Nyugatról, amit részben én szállítottam. Tudós emberként jártam nyugati egyetemeken, számos nyelven olvastam, és egyszer csak sokakat kezdett érdekelni, hogy mit tudok a világról. Rekedtre beszéltem magam, no nem azért, mintha mindenről tudnám, hogy mi az igaz, hanem mert az emberek kíváncsiak voltak. Hajnalig vitatkoztam eldugott falvakban amerikai alkotmányjogi kérdésekről. Elképesztő volt a tudásvágy, kivirágzott a kreativitás. Arról se feledkezzünk meg, hogy jó néhányan, akikben később ugyan csalódnunk kellett, ilyen helyzetben a lehető legjobb formájukat hozták. Ismerék a vidékiségekbe visszasüppedt politikai figurákat, akik akkor ezerszer jobbnak mutatták magukat.

Kikre gondolsz többek között?

Nem akarok neveket említeni, mert csak félreértésekre vezetne. De például egy idő óta keveset hallani Zsűrs Gézáról: Vele és kisgazda barátaival a legelképesztőbb elméleti vitákat folytattuk a legeltérőbb kérdésekről Békésben. Mindenkit megihletett a történelmi pillanat. A forradalmi hangulat sok jót kihoz az emberekből, és persze sok rosszat is. Előfordult, hogy na-

ponta négy beszédet tartottam négy különböző városban, faluban. Sokféle reakciót, ellentmondást váltottam ki, de – emlékszem – Gyulán, a főutca két tornya közé hatalmas transzparanost feszítettek, amelyre ráírták: Isten hozott, Gazsi! Így.

Mi lenne, ha ma mennél Gyulára előadást tartani?

Bizonyára összegyűlne tizenkét ember, és elbeszélgetnénk erről-arról, ami semmiképp sem váltana ki tömegszenvélyt. Gondolj csak bele, az alkotmányos lehetőségekről – ha nem is milliók, de – százazrek vitatkoztak! Ugyanígy az elnöki rendszerről, a parlamentarizmus természetéről, a politikai irányzatokról vagy arról, hogy miként alakulnak a pártszimpátiák. Ezek mind nyitott kérdések voltak, és az emberek remekül szóbarakoztak, nem lehetett hazaküldeni őket a gyűlésekről. Mindenkit vonzott a szabadság új közege. Megtervezünk az összejövetelt 6-tól 8 óráig, negyven résztvevőnek, ám hatszázan jelentek meg, és nem 8-ig, hanem éjjel kettőig maradtunk együtt. Nagyszerű volt!

Ki szervezte a gyűléseket?

A Hálózat, a demokratikus ellenzék, amelyhez aztán lazán csatlakoztak mindenféle más szervezetek.

Fizetett valaki helyiségbérleti díjat?

Ő, hát ilyesmi föl sem merült. Azt mondtuk, hogy itt és itt gyűlést fogunk tartani, mire a válasz: sziasztok, gyertek! Szinte katonikusan ment végbe az egész, az emberek örültek, hogy résztvevők lehetnek. A népművelők, könyvtárosok, tanítók boldogok voltak, hogy otthont adhatnak a rendezvényeknek. A vidéki értelmiség valódi napszámosai fantáztikusan nagy szerepet játszottak. Ők alkották a bázist. Emlékszem jól *Lezsák Sándor* hatalmas noteszára, amelyben ott sorakozott minden magyar téveselnök, állami gazdasági és gimnáziumi igazgató, orvos, népművelő, művelődésház-vezető neve. Nagyon helyesen tette, hogy számon tartotta őket. Így kell ezt intézni, ebből lett az MDF, abból pedig sok minden más. Sőt, 1987–88-ban nem kevesen egyszerre voltak az MDF és az SZDSZ tagjai. Ez persze nem maradhatott sokáig érvényben, de például az SZDSZ-Fidesz kettős tagság '95-ig tartott, s ezeket érintett.

Miként élted meg a nagy fordulatot? Vége lett annak az elszigeteltségnek, amelyben korábban éltem. Évtizedek óta szemben álltam a rendszerrel, összesen tizen-négy évig voltam munkanélküli különböző politikai okokból, ami nem azt jelentette, hogy mindvégig nyomorogtam, de azért többnyire. Mindössze pár száz, ötszáz ember alkothatta a demokratikus ellenzéket. Úgy is mondhatnánk, hogy magányos kör volt. S akkor néhány tucat értelmiségi közül kiléptem a miliókák közé. Fantasztikus! S az volt a legszebb az egészben, hogy ugyanazt éreztem és gondoltam, mint a legtöbb honfitársam.

Mi érintett személyesen? Nem csak arról volt szó, hogy számomra jól alakulnak a dolgok, mert haladunk valamiféle demokratikus intézményrendszer felé. Személy szerint érintett, hogy végre megszűnt a rám rótt hosszú magány. Véget ért örökre, s ma sem állt vissza a kínzó elszigeteltség, kontaktushiány. Előtte például sohasem gondoltam, hogy újságokban fogok publikálni. Föl nem mérült bennem ilyesmi. Ezoterikus esszéket és tanulmányokat írtam. Sejtettem ugyan, hogy képes volnék rá, van hozzá hajlamom és temperamentumom, de elképzelni sem tudtam, hogy lesz olyan magyar nyelvű lap, amelynek a hasábjain százezrekhez szólok. Vagy eszembe sem jutott, hogy százazreknek beszélek majd a Hősök terén, *Csurka Pista* társaságában ráadásul. Pedig a romániai falurombolások elleni tüntetésnek az MDF alelnökeként ő volt a fő szónoka! Mellette pedig én.

El lehet tekinteni attól, hogy a hivatalos állampárton belül is felszínre törtek olyan erők, amelyek demokráciát akartak? Gondolj bele, hogy *Pozsgay Imrével* én soha nem találkoztam! Tőle és a hozzá hasonló emberektől mi álltunk a legtávolabb. Nem alakult ki velük semmiféle kapcsolat, nem volt összekötő közegünk. Arra emlékszem, hogy amikor bevásárolták a Parlamentbe, és '90 elején elfoglaltam a helyemet, közelről láttam a folyosón *Grósz Károlyt* meg *Aczél Györgyöt*. Ők ketten ugyanabban a légtérben, mint én! Ez nekem hihetetlenül furcsának tűnt. Amit tudtam a kezdeményezésekről, belső harcokról, azt az újságból tudtam. Hiányzott mindenféle kontak-

tus, hiszen azt sem *Pozsgay*, sém a pártjából senki más nem engedhette volna meg magának természetesen, hogy úgymond A. összeszűrje a levelet a nép ellenségeivel. Azonnal repült volna, ahogy kitudódik.

Fordítva sem működött volna a dolog? Szó sincs róla! Anélkül, hogy bármit előre vagy visszafelé akarnék vetíteni, a '80-as években ilyen volt a helyzet. Közben az ember persze figyelte, hogy az állampártban különféle csoportok – egyrészt *Pozsgayék*, illetve a gazdasági reformkörök és mások – mivel próbálkoznak. Ezeket az információkat ötszörös szűrőn keresztül lehetett csak megtudni. Különféle pletykák terjengtek, de azokra sohasem hallgattam. Leginkább *Antall József*, aki bizonyos vezetők révén elég biztos forrásokkal rendelkezett, mesélt arról, hogy mi folyik a pártberkekben.

Mire figyeltél igazán? Nem is annyira a hazai állapotra, sokkal inkább a lengyelországi helyzetre, amely számomra kitöltötte a '80-as éveket. Soha nem jártam náluk, mégis mintha mindig ott éltem volna. *Wladislaw Geremek*, a lengyel ellenzék vezetője egyszer azt mondta nekem: viccesnek tartja, hogy én jobban emlékszem bizonyos dolgokra, mint ő. Ez ugyan természetes, hiszen *Geremek* harcolt, én meg csak a jelentéseket olvastam, de egész sokáig tényleg pontosan tudtam, hogy melyik megyében mi történt a Szolidaritás vezetésével. Ott zajlott az igazi, nagy csata.

Nem Gorbacsov és Reagan játszott nemzetközi főszerepét a színtéren? Sokan hajlamosak megfeledkezni arról, hogy elsősorban a lengyel munkásság küzdött ki a szabadságot, akkora rést ütve a rendszeren, hogy kiömlött rajta minden. Az, hogy a Szovjetunió nem tudta leverni őket – szemben '56 Magyarországgal és '68 Prágájával –, megmutatta, hogy ennek a rendszernek immár befellegzett. Az ember Varsóra, Gdańskra és Moszkvára figyelt. Lehetett látni és hallani, hogy omlanak-bomlanak, recsegnek-ropognak a falak. Ahol csend honolt, mint Csehországban vagy Romániában, ott is érezhetővé vált, hogy komoly bajok vannak.

Hasonlóan ahhoz, mint idehaza? Magyarországon az állampárt előre menekült. De elkéstek, amit nyilvánosan mutatnak az 1990-es tavaszi választási eredmények. A hatalmas MSZMP-ből – egyébként nagy szerencsájukra – kis ellenzéki párt lett. Így legalább megtanultak bizonyos dolgokat,

ami nagyon jól tett nekik. Persze ki örül annak, hogy kiesik a hatalomból? Jellemző, hogy az államhatalom legfőbb tényezői fogták a pénzt, és akik tehették, egyszerűen elvonultak a magángazdaságba, mások a közigazgatásba távoztak; vagy ahova lehetett. Tehát nem létezett a pártelitben olyan erő, amely meg akarta és tudta volna menteni a pártot! Egy ilyen iszonyúan erős szervezet lényegében egyetlen mukk nélkül átadta a hatalmat, hagyta magát fölolvasztani, szétverni. Nem volt ember, aki a kisujját fölemelte volna a rendszer védelmében. Senki sem.

Váratlanul ért benneteket ez a fajta önfeladás?

Áh, nem, hiszen az ember együtt él a dolgokkal, tudni lehetett, ahogy mi történik. Persze, a hatalmi rendszerek összeomlása mindig valami kegyelmi pillanattal kezdődik. 1918-ban például, amikor a Nemzeti Tanácsot kikiáltotta harminc újságíró, bénulótan állt az egész hatalmas magyar királyi hadsereg; azt sem mondva, hogy bű vagy bá. Csak később szerveződött meg az ellenállás. De most másról beszélek. Itt ugyanis lett volna idő. 1987-ben megalakult az MDF, amivel politikai síkra terelődött a bomlási folyamat. Nem intrika, nem kamarillapolitika, nem frakcióharc zajlott, hanem nyílt politikai küzdelem indult. Félig-meddig legalizálódott a szamizdat, elkezdődött a sajtószabadság, és pont. Átalakult a média, az újságíróknak hála, föllázadt a jogásztársadalom. Egyébként sok mindenki föllázadt. Ez pedig politikai formákat öltött.

Milyen reakciót tapasztaltatok?

Azt, hogy az ellenállás nem komoly. A Münnich Ferenc Társaság és egy-két személy kardoskodása nem ijesztett meg senkit. Grósz persze igazán kemény kommunista vezetőnek számított, de ő sem csinált semmit. Döbbenetes élményt mesélek el. Biztos emlékszel még *Németh Miklós* híres beszédére arról, hogy tudomásukra jutott egy sztálinista összeesküvési terv, s emiatt kény-

szerültek lehallgatni az ellenzék vezetőit. Így próbálták meg mentesíteni a Duna-gate ügyet. Azonnal fölálltam, és azt mondtam neki udvariásan, hogy ez hazugság, semmi bizonyíték sincs rá, ő kelti a pánikot. Ez hatalmas népszerűséget szerzett nekem, mert regnáló miniszterelnökre rég nem mondták Magyarországon a Parlamentben, hogy hazudik. Kimentem a folyosóra, nyilatkoztam az újságíróknak. Miután elmentek, egyszer csak föltűnt az ablakok beszivárgó fényében egy magányos férfi. Közeledett, és odalépett hozzám: „Grósz Károly vagyok. Jó napot kívánok” – mondta. – „Tamás Gáspár Miklós” – válaszoltam. – „Tudom” – kezet nyújtott. – „Nagyon sajnálom, de magának teljesen igaz van” – jelentette ki. Aztán csend.

Mit szűrtél le a jelenetből?

Szóval, előttem teljesen világossá vált, hogy ez az ember mélyen el van keseredve. Hithű kommunistaként súlyos tragédiát élt át. S az is bizonyossá vált bennem, hogy Grósz gyakorlatilag a kisujját sem fogja fölemelni a rendszer védelmében, bár előfordult már olyasmi a történelemben, hogy valaki meghal a barikádon, s a vesztesékekért is ki szoktak néha állni. De Magyarországon más helyzet alakult ki. Grószékban belülről halt meg az ellenállás. Beletörődtek abba, hogy jön, aminek jönnie kell. Úgyhogy nem is következett be, amitől tartani lehetett. Ez pedig olyan vetületben érdekes különösen, ha összevetjük azzal, amit addig gondoltak magukról, s olykor el is hittek. Meg hogy mit híreszteltek dicső vezetőikről! Azt gondolták ugyanis, hogy magasabb rendű társadalmat építenek, és kinyilatkoztatták, hogy a nép hatalmát életük árán is megvédik. De nem, nem volt itt semmiféle heroizmus! Egyébként hála istennek ezért, mert én igazán nem kedvelem a vérontást, sőt még az apró fizikai erőszakot sem, hiszen éppen eleget láttam belőlük az életemben.

Úgy vélem, hogy egy civilizált politikai váltásban pótolhatatlan szerepet játszik a Parlament, a törvényhozás. Vagy nem?

Hát hogye! A Parlament szépen megszavazta azt, ami a kerekasztal tárgyalásaiból következett. Valójában eszköze, instrumentuma volt a rendszerváltásnak. Egy-két dologban kezdeményező szerepet is játszott az Országgyűlés, de a legfonto-

sabb események a T. Ház falain kívül történtek. Persze iszonyatos akadályokat is támaszthatott volna a Parlament, s akkor egészen másképp történik minden. Mintha sajátos hagyományaink támadtak volna fel csaknem másfél évszázad múltán, amikor – még a választások előtt – a régi diéta megszavazta az új törvényeket. Benne azok a mágások is, akik semmi közvetlen hasznot nem remélhettek ettől a lépéstől. Nem mintha az 1848-as parlamenthez akarnám hasonlítani a miénket, de létezik egy strukturális párhuzam, amit kár lenne elfelejteni.

Vagyis ilyen esetben is helyes, netán kiemelten helyes a törvényesség fontosságára hivatkozni?

Azt hiszem, igen. Mert például a szomszédos Romániában véres forradalom zajlott. Meg kellett dönteni a rezsimet, ki kellett végezni a legfőbb vezetőket, hiszen a román Nagy Nemzetgyűlés nem szavazta volna meg az új alkotmányt. Az biztos! Mint ahogy a csehszlovák Nemzetgyűlés sem szavazta meg, csupán annyit tett, hogy megválasztotta elnöknek *Václav Havelt*, majd befélelmében fölsozlott. De itt, nálunk nem voltak ostromló tömegek, békében ülésezett az Országgyűlés, az ellenzék átvette a kezdeményező szerepet. A Duna-gate ügy után új nemzeti biztonsági törvényt csináltunk, pontosabban csináltam!

De hiszen alig jutott rá idő!

Holland és skandináv mintákat vettem alapul, segítettek a jogászok, volt rá két napom. Beépítettem a legnagyobb és egyúttal a leginkább titkosszolgálat-ellenes szabályokat. A tervezetet minden frakcióvezető simán aláírta az újjászervezett MSZMP-t (1992-től Munkáspárt) képviselő *Berecz János* ostul, aki el sem olvasta a szöveget. Azt persze sejtette, hogy mit tartalmaz. Csont nélkül átment az Országgyűlésen, s azóta is rendületlenül fúrnák-faragják, hogy mind kevesebb liberális elem maradjon benne ahhoz képest, ahogy megszületett. Vagy gondolj a deregulációs törvénycsomagra, amelyet *Sárközy Tamás* és mások dolgoztak ki! Lehet, hogy *Kulcsár Kálmán* igazságügyi miniszternek nem nagyon tetszett a dolog, de tudta, hogy most ilyen korszakot élünk, tehát betérjesztette, és átment. Ez volt az egyik legjelentősebb tett, percek alatt sikerült eltörölni

a különféle előírások ezreit. Nagyon komoly elhatározás előzte meg. Sokan szívták a fogukat, hiszen a szavazással egymás után dőltek meg a Magyar Népköztársaság jogi pillérei.

Miért volt annyira lényeges épp ez a törvény?

A tabula rasa miatt. Azért, hogy azonnal tiszta lappal láthasson munkához a szabadon megválasztott új Országgyűlés. 1990-ben. Nem szabad figyelmen kívül hagyni: ha nem is hozott létre mindenben tartalmas jogintézményeket a '89-'90-es parlamenti végjáték, de legalább olyan fontos, hogy mennyi mindent megszüntetett!

Nocsak! Mégsem csupa végrehajtó típusú képviselő, úgymond „báránka” ült a széksorokban?

Jó csomó embert a helyi közösségek juttattak a Parlamentbe, szinte függetlenül attól, hogy ki jelölte őket. Akadtak kerületek, ahol még a régi reflexek szerint szavaztak, másutt viszont nem. Sokan elvitathatatlan népszerűsége tettek szert. Voltak ötleteik, furcsaságaik, látszott rajtuk, hogy egyéniségek, szóval: karakteres jellemek. Ők pedig nem felejtették, hogy kiknek köszönhetik a mandátumukat, kik miért küldték az Országgyűlésbe. Valamiképpen reflektálniuk kellett arra, hogy mit akarnak a választóik. A vidéki közösségekben eleve könnyebb volt kommunikálni mindenről. A nyílt fórumok nagy visszhangot váltottak ki. Honnan tudod, hiszen budapesti képviselőnek választottak meg?

Jómagam is jártam az országot, részt vettünk a képviselőkkel való beszélgetéseken. Hihetetlen, hogy a vidéki értelmiség, amelynek manapság elhanyagolják a szerepét, mennyi időt szánt politikai tájékozódásra az agronómustól a tanítóig. Valamiféle átjárást figyelhettünk meg a különböző nézetű csoportok között. Megjelentek MSZMP-reformkörösök és mások is. Ez persze inkább csak utólag derült ki. Honnan tudtam volna? Legfeljebb a plébánost ismertem fel a reverendájáról, illetve az öltönyéről. Automatikusan feltételeztük a részvevőkről, hogy demokraták. Az alapvető dolgokban előbb-utóbb egyetértettünk. Abban, hogy többpártrendszerre, sajtószabadságra, függetlenségre van szükség. A Nyugathoz kell közeledni, az oroszokat ki kell paterolni. Minek maradjak...

...nak itt, ha ügysem csinálnak semmit? Ha pedig veszélyt hoznak ránk, akkor még inkább. Mindez világos volt...
Nem találkozta félelemmel?

Alig. Inkább csak egy-két pánikos fél órára emlékszem. De arra is inkább főképp '90-ből. Rengeteget beszélünk, ami a velejárója a demokráciával, ezzel a „fecsegő műfajjal”. Megszámolni sem lehet, hogy mennyi okos fölvetést hallottam. Rengeteg szociológiai és gazdasági tudással, tapasztalattal szembesülhettem. Nagyon sokan fordultak hozzám. Elég egzotikus alaknak tűnhettem, aki Kolozsvárról érkezett, az illegalitásból tért vissza; Oxfordból jött. Sokszoros kívülállónak számítottam, de a távolság egy-két perc alatt föloldódott mindenütt.

Ezt hívjuk a rendszerváltás előkészítési szakaszának?

Az előkészítés tudatosságát tételez fel. De ilyesmi nem létezett. Sokkal inkább tektonikus, földrengésszerű mozgásról beszélhetünk. Ami a gazdaságot illeti, úgyszólván spontánul indult a folyamat 1956-ot követően azzal, hogy szétört a sztálini vasketrec. Megszűntek a lágerek, visszafogták az NKVD, a nemzetbiztonsági szervek mindenhatóságát; enyhült a direkt kényszerek drákói szigorja. Ami utána zajlott, az sem bizonyult kellemesnek, de kétségtelenül nem volt ugyanaz. Valami másnak kellett ugyanis összefognia a társadalmat. Az egész térségben gondolkodni kezdtek azon, hogyan lehetne felszámolni a szegénységet; központi elosztást. Ez volt a piacosodás, az előtérbe kerülő fogyasztás, az infrastrukturális fejlesztések, a reformelképzelések korszaka.

Az elhíresült, sajátos magyar frizsiderszocializmusról indított vita ideje?

A kommunista párt vezetői nem voltak ellenségei bizonyos átalakulásnak. Ilyen szempontból utat törhetett magának egyfajta fellazulás. Kádárék kétségtelenül átgúnyták a pártvezetést. Az ágazati és megyei irányító posztokon is olyan kádereket helyeztek pozícióba, akik vagy pragmatikusok voltak, és mindent végrehajtottak, vagy támadták ugyan a reformokat, de ez nem sikerült nekik. A régi vonal hívei ellenzékben találták magukat. Időnként megkísérelték a visszarendezést, de nem jutottak igazán meghatározó többségbe. A reform képviselői

ként olyan emberek töltöttek be magas gazdasági posztokat. Több már Mátyástól; a Nemzeti Bank elnökétől Hetényi István pénzügyminiszterig, akik ma is tanácsokat adnak a kormánynak. Fekete Jánost vagy a következő nemzedékből Medgyessy Pétert, Békesi Lászlót a piacgazdaság hozzáértő menedzserei között tarthattuk számon.

Mi volt a baj velük?

Nem voltak demokraták, hogy félreértés ne essék! El akarták fogadtatni a rendszert az elégedetlen és kiábrándult tömegekkel. Ezt szolgálta a fogyasztási színvonal növelése, ami részben sikerült is. Ellenállás főleg a messianisztikus baloldali értelmiség soraiban jelentkezett. Az írók egy része – Veres Péter, a hithű kommunista Fekete Gyula, Moldova György és mások –, a Tűztánc antológia költői, élükön Ladányi Mihállyal a tiszta szocializmus képviselőiben léptek fel a mind üzletiesebb világgal szemben. Meg kell hagyni, a gazdasági reformokkal ténylegesen együtt járt bizonyos fajta ideológiai fellazulás.

A hivatalos ideológia nem kedvelte a népben-nemzetben gondolkodás híveit sem.

Ezt az irányzatot nevezzük nemzeti reneszánsznak. A Szovjetunió összeroppanásával megnyílt a lehetőség az ősi önrendelkezési akarat előtt. Soha nem szerették az emberek, hogy idegen diktatórikus kormányozzák őket. Márpedig nekünk kijutott az oszmán és Hasbsburg-uralomból; különféle megszállásokból jócskán. Teljesen normális és demokratikus igény, hogy a népek maguk irányítsák a sorsukat. Ennek egyébként a párttagság körében szintén akadtak hívei, s nemcsak nálunk, hanem másutt is. Összekapcsolódtak a nemzeti és a demokratikus törekvések, amelyek hosszú ideig mélyen eltemetve szunnyadtak. Nem mondom, hogy feszültségek nélkül, problémamentesen, de összekapcsolódtak. Ennyiben nagyon fontos '56 öröksége, hiszen összefogta a megreformált szocializmus, a többpártrendszer, a nemzeti függetlenség és a demokrácia követelését, ami befolyásolta a széles közvéleményt és a kialakuló pártcsoporthoz tartozókat is.

További okok, okozatok?

Egyre nyilvánvalóbbá vált a keleti tömb katasztrófális lemar-

Vadása a Nyugattal vívott versenyben. Bebizonyosodott, hogy a Szovjetunió kudarcot vallott gazdasági, fegyverkezési és technikai összevetésben egyaránt. *Gorbacsov* belátta ezt, ami fontosabb volt, mint a nevéhez kapcsolódó glasznosztj. Amit mi itthon nyíltságnak fordítottunk, az mást jelentett a szülőföldjén. A fogalom a glasz „hang, szólam” jelentésű régi orosz szóból származik, s lényegében azt tette lehetővé, hogy az emberek hangot adjanak panaszaiknak. Ahogy a középkori jog tartalmazza: a jobbágynak szabad panáskodnia, s nem érheti büntetés sérelmei feltárása miatt. Más minősítés alá esett a dolog, ha a szerencsétlen fel is lázadt. Eszerint a glasznosztj névű vívmány addig jutott el, mint a magyar jog a 13. században. Ezért csak nagy túlzással lehetett olyan óriási dolognak tartani, mint ahogyan elterjedt a korabeli hírverésben. Valójában inkább a fennálló rendszer racionalizálásához, a kellemesebb közszellem kialakításához tartozott hozzá.

**Gorbacsovot tehát nem a glasznosztj miatt ünnepelték világszer-
te. Hanem miért?**

Mert rájött, hogy nincs más hátra: ki kell egyeznie Washingtonnal, Európával és lehetőleg mindenkivel, különben neki vége, kampec. Meg kell szüntetnie a katonai szembenállást Kínával is, mért nem bírja pénzzel, ráadásul ki kell vonulnia Afganisztánból. Láthatóvá lett, hogy a Szovjetunió képtelen betölteni a korábbi nagyhatalmi funkcióit. A gazdaságilag csődbe ment nagyhatalom nem tudja megvédeni a birodalmát. Mások is mentek csődbe a történelem során, Spanyolország ezért kénytelen volt feladni latin-amerikai állásait: Mi mást tehettek? Miként tudta volna a szegény, kicsi Spanyolország és a szegény, kicsi Portugália fenntartani Argentína és Brazília méretű gyarmatait? Hát elmentek onnan. Ugyanez történt a Szovjetunióval is. Nem azt látta be az új szovjet vezetés, hogy ideje elismerni a kelet-európai függetlenségi törekvéseket? Hogy ezek legitimek lennének, ő pedig áldását adta volna az elszakadásra? Egy frászt! Eszméletlenül sok pénzbe került fenntartani Európa közepén a hatalmas hadseregét. Iszonyúan drága, technológiailag képtelen helyzet állt elő számukra. Nem az

érzelmek hatottak, hanem a Szovjetunió nagyhatalmi kimerülése és összeroppanása, s vele összefüggésben a szovjet gazdasági modell versenyképtelensége volt a fejlemények igazi oka. Az ország vezetői kénytelenek voltak rájönni, ha meg akarnak őrizni valamit a hatalmukból, s legalább a szláv központi szerep megőrzéséhez szeretnének ragaszkodni – akkor még nem tudhatták előre, hogy ez is hiábavaló kísérlet –, nos, ilyen esetben a veszteségeket egyszerűen el kell távolítani, le kell írni. Az új világrenddel pedig józanul szembe kell nézni: volt-e

Új helyzet, új lehetőségek?

Lengyelország példáján mindenki megértette, hogy gyöngül a kontroll. *Gorbacsov* bejárta a világot azzal, hogy békét, kiegyezést és változást akar. Ebből viszont nem az következett, amire Pozsgay jutott, miszerint a Szovjetuniót követni kell, és akkor lesz egy demokratikus szocialista nem tudom micsodánk. Az kiderült ki, hogy a Szovjetunió nem tud többé ellenállni; és nem tudja megvédeni a kliens-rezsimeket. Annyira szétrothadt a rendszer, különösen ideológiailag, hogy véglegesen kikészült.

Mi köze ennek az ideológiai szólamokhoz?

Igenis, az ideológia rendkívül fontos terület. Gondoljunk bele, hogy '89 decemberében közvélemény-kutatók megkérdezték a magyar állampolgárokat: mit tartanak jónak, az egy- vagy többpártrendszert? Többen választották az egypártrendszert. Ez a vélemény aztán hetek alatt átbillent a másik oldalra. Kiderült, hogy a rendszer elfogadottsága nem légből kapott volt, de a vele való azonosulás nem volt elég mély. Hozzászórtak az emberek, ám nem szerették. Tekintélyt a Nyugat vívott ki, bár az is megkopott, megszűnt szinte. Akkoriban a Nyugat jelképezte a lendületet, fejlődést, modernséget, az érdekeset. Az itthoni társadalom szürkének, unalmasnak, ihletettség nélkülinek látszott, ami nyilvánvaló túlzás, de hiába, ilyen benyomás alakult ki.

Ma már jobban értjük a múltat?

Visszatekintve jóval többet tudunk. Éltek ebben az országban kb. egymillióan, akiknek hivatásszerűen marxista-leninistának kellett volna lenniük. Ma hány marxista-leninistát tudnánk összeszámolni Magyarországon? Mondjuk, ezret. Az egymillióból.

„cepción,” mit fúrtak-faragtak rajta az éppen hatalmon levők. Az is igaz, hogy egy csomó dolog soha nem ment át a gyakorlatba.

Reális elképzelésekkel álltatok elő?

Annyi tudható, hogy az a fajta liberális szabadságjogi rendszer, amelyet megvalósítani szerettünk volna, ma nem mindenben valóság. Nincs akkora gyülekezési, szervezkedési és szólásszabadság, mint amit helyesnek tartanék. E tekintetben ugyanígy nem változtam. Jelenleg is percenként akarják korlátozni a szólásszabadságot így meg úgy. A kormányzat előterjesztette például a gyűlöletbeszéd-törvényt, egymást követik azok a sajtótörvények, amelyekben – egyébként minden oldalról – lesújtó ítélet vár az újságírókra, szerkesztőkre. A mai lapokban olvasom, hogy a Fidesz, ha hatalomra kerül, miként akarja megrendszabályozni a televíziókat. Nem sikerül, de egyfolytában próbálkoznak balról, jobbról, oldalról, középről, mindenhol. Pedig ’89–90-ben a mi eszméink győztek, mert nekünk voltak eszméink, amelyeket filozófusok, közgazdászok, szociológusok, történészek kis csoportja készített elő, támaszkodva a nyugati eszmekincsre. Az ember bement a könyvtárba, és olvasta a folyóiratokat. Elő kapcsolataink nekünk voltak a legkevesebbé, szemben azzal, amit az emberek gondolnak. Hiszen nem volt útlevelünk. Én ’86-ban jártam életemben először külföldön. Soha nem engedtek ki sehova.

Hova sikerült végre utaznod?

New Yorkba. Az első város, amelyet a határainkon túl láthattam! Előzőleg a sokkal közelebbi, baráti Szófiába sem mehettem. Hét esztendőn át egyre csak kértem útlevelet, de sosem kaptam. Majd, nyugati nyomásra, bárhova vehettem az utamat. 1985-ben, a helsinki konferencia évében remek alkalom kínálkozott arra, hogy a belügyi szervek kimutassák hajlandóságukat. Nagyon viccesen hatott, mert akkor éppen nem volt beadva a kérelmem. Váratlanul találtam a postaládámban egy boríték nélküli, tíz hónapra szóló útlevelet. Ez bizony szokatlan volt ahhoz képest, hogy korábban a háromhavi időtartamra szóló engedélyhez sem jutottam hozzá. Világos, hogy miért adták ki. Na, nyomás! – s azt remélték, hogy majd odakinn maradok. Ugyanis azt

találták javasolni egyik alkalommal ’84-ben, hogy kérjek kíváncsi útlevelet. Garantálták, hogy meg fogom kapni. Nahát, ezt ígérték, de nem vettem igénybe.

Miben mérhető a Nyugat hatása?

Először is, nagyon későn „gyűrűzött be” hozzánk. Csak a ’80-as évek második felétől követhettük nyomon a különféle mozgalmakat. Ennek az ideje szinte kísértetiesen egybeesik a ’85–90-es parlamenti ciklus kezdetével. Reagannek és Mitterrand-nak különféle okokból egyaránt érdekében állt a kelet-közép-európai ellenzéki mozgalmak ébren tartása. Az amerikai elnöknek azért, mert számára a véhemens antikommünizmus arra szolgált, hogy térdre kényszerítse a Szovjetuniót abban a versenyben, amelynek egyik tétje az emberi jogok érvényesülése volt. Franciaországban pedig Mitterrand-nak az európai hatalmi harcban vált fontossá, hogy erőt mutasson kommunista szövetségesének a szövetségeivel szemben.

Az utak hozzád vezettek?

Annyiban igen, hogy rengeteg kormánytisztviselővel adódott alkalomom találkozni. Ezek a beszélgetések rendszerint abban merültek ki, hogy információkat kértek. Olyanféle támogatásnak, amelyben reménykedtünk, se híre, se hamva. Azt éreztem, hogy az amerikai, brit, német és francia kormány lényegében a jóval mérsékeltebb hazai reformerőknek akart segíteni egészen 1988 nyaráig. Attól féltek ugyanis, hogy mi majd valami nagyon nagy fölfordulást okozunk. Amerikai kormánytisztviselőktől és diplomátáktól inkább valamiféle csitítást hallottam. Velem Londonban közölte egy magas rangú külügyminisztériumi tisztviselő, hogy Magyarországon Grósz Károlyt tartják pozitív figurának. Nem pedig önöket – tette hozzá. Igaz, a többiek lepisszegették fiatal kollégájukat, aki „ami a szívén, az a száján”-alapon mondta a magáét. Kimondta, amit érezni lehetett a levegőben. Mások ugyan udvariasabbnak mutatkoztak, de látszott, hogy mi a helyzet. Csak lassan döbbenek rá, hogy amúgy is vége a rendszernek. Rájöttek, hogy az a lényeg: létezzenek itthon olyan szolid és intelligens erők, amelyek képesek átvenni a hatalmat.

Mindegy volt nekik, hogy kik? Persze, nagyjából, csak demokratikusak legyenek! Igazából egyetlen tényezőt féltettek, a stabilitást. Ne feledjük, a szovjet hatalom fegyverei még Magyarországon tanyáztak. Nem akarták, hogy olyasmi történjen, ami azzal jár, hogy elszabadul a pokol. Miközben egyre inkább érdeklődtek az ellenzéki erők iránt, alapvetően azt szerették volna, hogy az átmenet egyszerűre gyors és békés módon menjen végbe.

Akkor honnan eredt ugrásszerűen növekvő népszerűségetek a nyugati sajtóban, médiában? Mert beszéltünk idegen nyelveket. Ezek egyébként olyan esetlegességek! Egyszer *Kis Jánossal*, *Haraszti Miklóssal* sajtóinterjúkezeletet tartottunk. A lengyel televíziónak Jancsi lengyelül, az olasz híradónak Miki olaszul, a francia riportereknek én franciául nyilatkoztam, ami imponált a nézőknek, hallgatóknak.

Mondhatjuk, hogy íme, értelmiségiek, no jó, hát még szép! Mert mi az értelmiségiek dolga? Az, hogy tudjanak valamit. Az idegen nyelvi ismeret például fontos szerepet játszott. Ahhoz, hogy engem tárgyaló partnerül választottak különböző francia kormányok, ahhoz folyékonyan kellett beszélni franciául. Az utódomat is megtalálták egy idő után, mégpedig arra esett a választás, aki nálam jobban ismerte a nyelvet. Ilyen esetlegességeknek tűnik az is, hogy ki volt az első, akibe az ellenzék soraiból beleakadtak valahol a nyugatiak. Ez persze nem azt jelenti, mintha a külföldnek nem lett volna realitásérzéke. Nagyon is jól feltérképezték a nehézségeket. Az vezette őket, hogy a szabad választások után szolid koalíciós kormánytöbbség alakuljon az ellenzék képviselőiből.

Elég nehéz elképzelni, hogy a Nyugat ne játszott volna nagyobb befolyásoló szerepet a rendszerváltásban.

Akkor most pontosítsunk! Amit aktív szerepnek nevezhetünk, az közvetlenül nem a nyugati kormányokhoz kötődött, hanem a televíziókhöz. Valójában képernyők vitték be '89 történéseit a nyugati választópolgárok nappalijába és hálószobájába. A választók akarata és politikai nyomása pedig eldöntötte a hatalmat gyakorló kormányok álláspontját. Tudjuk jól, hogy egy

csomó nyugati vezető nem örült felhőtlenül a kelet-európai változásoknak. Nem azért, mintha szerették volna a komcsikat, hanem erőteljesebben motiválta őket a stabilitás megőrzése. Hasonló helyzet alakult ki a német újraegyesítéskor, amelyet ellenzett mind az amerikai, mind a brit és a francia kormány. Emelölékezzünk csak a híressé vált mondásra: Annnyira szerettem Németországot, hogy legyen belőle kettő! Az emberek viszont leültek a tévé elé, és órákig ódászogezve nézték a fejleményeket, néztek vilniusi, rigai, prágai, budapesti tüntetéseket. S egyszer csak nem volt olyan kormány, amely szembefordult volna a változásokkal. Ezt mi értük el a nyugati televíziók segítségével. A CNN

akkor lett híres, mert Novoszibirszkig és Latin-Amerikáig minidénült jelen volt akár a legegyszerűbb kamerákkal is, hogy tevigye a dögát. Fontossá váltak a képek, tudósítások, mert a demokráciáról szóltak. Érdekes, hogy tudományos műveid arról tanúskodnak, nem föltétlenül kell az adott körülményekbe illeszkedve művelni a filozófiát. A régi rendszerben viszont olyan áron is országgyűlési képviselő akartál lenni, hogy látszott: nem tudod semmibe venni az adott társadalmi struktúrát. 1985-ben nem is jártam sikerrel. Négy évvel később pedig megváltozott a helyzet: '89 legvégén már jelölőgyűlések sem voltak. Az ember egyszerűen jelölte magát, és kész, fölvetették a névjegyzékre. Megüresedett egy hely, *Várkonyi Péter*, külügyminiszter lemondott az V. kerületi mandátumáról. Éppen Angliában tartózkodtam. Hazahívtak. No, gyereünk! Készültünk volna a vakációra, hamarabb indultam, mint terveztem. Itthon kezdődött a választási kampány. A hatóság kínlódtott a választási dátum kitűzésével, már kezdtek kiismerni, húzták az időt. Nem akarták, hogy beteljesedjen az, aminek fél éve meg kellett volna történnie. Folytak az alkudozások. A legtöbb ellenzéki párt engem támogatott: a kisgazdák, a szociáldemokraták, a Fidesz és természetesen saját pártom, az SZDSZ. Az MDF ugyan nem támogatott, de úgy döntött, hogy nem indít ellenjelöltet. Indoklásul ki is adtak egy nyilatkozatot, tekintettel az erdélyi magyarok érdekében szerzett és egyéb érdemeimre. Ennek az

lett a következménye, hogy az MSZMP sem lépett be önállóan a ringbe, mert nem akarta kockáztatni presztízsét, sőt a Háza-
fias Népfront színeiben sem nevezett senki. Függetlenként in-
dult *Balázs Péter* és mellette *Szalma Béla* kerületi népfront-el-
nök, akiktől ma is látok néha sétálni a környékünkön. Kisebb
szervezetek is hallattak magukról, már nem is tudnám felsorol-
ni valamennyit. *Krassó Gyuri* (Magyar Október Párt) nevét ör-
szélik még az egykori szavazócédulák, aki a második fordulón
viszont már engem támogatott. A kampánnyal megkezdődött
az ellenem irányuló csata, rágalomhadjárat, hazug röpiratok
megarmadája vett célba.

Ki indította az ellenakciót?
Gyanítom, hogy az MSZMP, a többi meg nem tudni. Ezek olyan
rágalmak, amelyek időnként visszatérnek még mindig, kezdve
az '56-os időktől a III/III-as hírbe hozásig. Patinás dolgok! Kell
hozzá húsz év, és hozzá szokik az ember. Szóval, különösebb
hatásuk nem volt, nem váltották be a hozzájuk fűzött reménye-
ket. Légfeljebb annyiban, hogy 1989. december 9-én nem jöttek
el elegendő szavazni. A 41,4 százalékos részvétel kevés volt az üd-
vösséghez. A második fordulón már többen megjelentek, s így
június 16-án mégis győztem. Nem volt mit tenni, a választás ér-
ményesnek és eredményesnek bizonyult. Micsoda hangulat lett
úrrá hirtelen! Óriási! Még azok is örültek, akik pedig valami ok-
ynál fogva távol maradtak a voksolástól. Szénzációt jelentett,
hogy végre egy kemény ellenzéki jutott a Parlamentbe. Régi
magyar szokás szerint elkísérték az Országház kapujáig. Úgy
léptem be a Parlamentbe, hogy velem tartott vagy ötszáz ember.
Zászlókkal, transzparenssekkel vonultak. Ez a jelenet a hám-
burgi Stern magazin címlapfotójaként bejárta a világot. A híradá-
sok középpontjába kerültünk megint. A transzpárens nagy be-
tűttükkel hirdette a színes első oldalon is: Szeretünk, Gazsi!

Ez aztán méltó elégtétel!
Azt mondanám, hogy olyan szeretetet és lelkesedést fejezett
ki, amely kölcsönös volt. Sosem fogom elfelejteni azt a pillana-
tyot, amikor odaértem a VI-os bejárat kapuhoz. Szemben áll-
tam a kormányorrel. Fölmutatom a képviselői megbízóleve-

dilem. Ő pedig tiszteleg. Még mindig magam előtt látom a sze-
lőmet, ahogy hitetlenkedve néz. Az emberek, akik idáig kísérték,
körbeveszik a kaput, és átélék az érzést: a szavazatukkal tiszte-
letadásra kényszerítettek egy kormányort. Tiszteletadásra én-
előttem, aki mégiscsak a Magyar Népköztársaság ellensége
voltam elég hosszú ideig. Tisztelegés nekem, nekik. Tapsvihar.

Ez azért egy nagy pillanat volt.
Hogyan fogadtak a kupola alatt és az ülésteremben?
Tessék fölkészülni, most éles váltás következik! Olyan közeg-
be kerültem, ahol jóformán senkit sem ismertem személyesen.

Úgy éreztem, hogy ki vagyok zárva és viszont. Kapcsolataim
főként az akkori MDF-esekre korlátozódtak. *Raffay Ernő* a ba-
tyrátnak számított, jól ismertem *Balla Évát*, aki szintén lákos-
társági jelöltként tűnt fel, a XIV. kerületiek bizalmá juttatta be, ké-
vőbb szabaddemokrata lett, és kitűnő gyermekorvosként dol-
gozott. Velük együtt képviseltük az Ellenzéki Kerekasztalt egy-
féle transzmissziós szíjként bizonyos értelemben.

Ha nem is a lenini értelemben, de sikeresen?
Az emlékeim nem föltétlenül pozitívak, még kell mondanom.

Főleg *Fodor István*, megbízott országgyűlési elnök élt vissza a
pozíciójával, szerintem többrendbeli házszabály- és törvény-
sértést is elkövetett, kikapcsolgatta a mikrofonomat, és hason-
lók történtek. Elég nagy tömeg gyűlt engem meglehetősen háta-
rozottsággal. Később, már a szabad választásokat követően az

MDF részéről tapasztaltam ugyanezt, ami azt mutatja, hogy a
dolgok nem változtak. Előfordult, hogy miután bejelentették a
nevem, és fölálltam, várnom kellett két-három percet, hogy el-
üljön az ordítás, amíg megszólalhattam. Középuított *Hátori*
Csaba, a szocialisták frakcióvezetője, én a legutolsó sorból föl-
emelkedve láttam, hogy hátrafordul, és int, kezdődhet a hurro-
gás. Olyannyira, hogy egyszer *Raffay Ernő* fölállt, és így szólt:
„Még *Tamás Gáspár Miklóst* is hagyni kell beszélni!”

**Érdekes felszólítás. Egyszerre fejez ki azonosulást és némi távol-
ságtartást is.**
Ezt mondta. Egyszer el is álltam a fölszólalástól, visszaültem,
mert nem tudtam beszélni a hangzavarban. Végül valahogy

megint szót kaptam. Újra föltámadt a láрма, de már rövidebb ideig, úgy körülbelül egy percig tarthatott, hogy aztán elcsituljon. A zajongás egyébként sosem szűnt meg. Így ment végig, tovább a következő országgyűlési ciklusban is, egészen 1994-ig. Abból a szempontból semmi újat nem hozott a rendszerváltozás, hogy engem le kell torkolni. Ez nem változott, a többség mindig ordított.

Az egyik képviselőtársunk viszont másik oldalát látta az érminek. Úgy emlékszik, hogy amikor megbeszélést kezdeményezett volna dr. Balla Évával, te nyomban ott teremtél, és jelezted, hogy ezzel az illetővel nem kell szóba állni.

Hülyes mire persze én egyáltalán nem emlékszem. De talán arról lehetett szó, hogy még nem alakult ki az álláspontunk a napi- és rendi pontról, legalábbis nem volt tudásom róla. Legfeljebb azt akartam éreztetni, hogy ebbe ne nyúljunk bele, mert könnyen elkövetünk valami hülyeséget. Beszélgettem én akkoriban tízezrekkel, igazán nem az volt a célunk, hogy bárkit elriasszunk, sokkal inkább, hogy megnyerjünk. Lényegében egyedül voltam, Balla Éva nem tartozott a szervezet régi tagjai közé. SZDSZ-es vezetőként nekem kellett döntenem a legkülönbözőbb parlamenti kérdésekben. Az idő nem várt. Muszáj volt, bár a kompetenciám – enyhén szólva – ingatag lábakon állt.

Miben látod a rendszerváltás legfontosabb karakterisztikus vonásait: az információs szabadságban, az államszervezet átláthatóságában?

Hát, igen. A változás döntően a piaci társadalom kialakulásában jelentkezett, a többi másodlagos. Ez ugyanis hosszú távon nem működtethető másként, csak bizonyos alapvető szabadságjogok megadásával, hiszen a kapitalizmus – szemben minden korábbi rendszerrel – nem erőszakkal sajátítja ki a termelők által megtermelt többletet. Gazdaságilag hatékony, adminisztratív és jogi értelemben komplikált a rendszer, amelyben szükség van az alattvalók némi spontaneitására. Ez szükségessé teszi egyrészt a mindenre kiterjedő szabályozást, a korábbinál súlyosabb államgépezetet, hiszen míg a középkorban könnyen fölpofozták és fölnégyelték az embert, manapság ott is van bíróság, ahol

akkoriban nem volt. Ugyanakkor mintha csak Gullivert látnánk a liliputiak földjén: kiterítve feküdni, millió kis cérnászállal leköttve. Ilyen lenne a ma társadalmának lényege?

A jogszabályok már nem annyira terrorisztikusak, de azért sok van belőlük, és csorbítják az ember szabadságát. Tehát a jogi szabályozás, mint a kapitalizmus jellemzője, átveszi a közvetlen kényszer és a tradíció helyét. A régi társadalmakat az erőszak és a tradíció működteti. A magántársadalomban a pusztán erőszak nem hatékony, a hagyomány pedig fölbomlik. Mindkettőt a joggal helyettesítjük, a hagyományokat mindinkább kiszorítja a tömegkommunikációs fogyasztás. Nos, ez történt. Hiszen a kommunista rendszer is régi típusú volt, amennyiben közvetlen kényszerrel érvényesített. Másrészt azért maradtak kihasználatlanul a gazdaság létező esélyei, mert nem tudott kellő információhoz jutni, ami pedig a piac lényege. Csak a szabad társadalmakban nem fél az ember a szavak következményeitől. Ez elképesztően nagy változás!

Valóban más társadalom jött létre, de naivan nem voltunk tisztában minden következményével, csak sejthettünk valamit. Az, hogy a jogállam és a szabadságjogok rendszere nem célja, hanem bizonyos értelemben csupán eszköze a tőkés piacgazdaságnak, ezt én sem láttam elég világosan. Most viszont tapasztaljuk. Kritikusabban gondolkodó nyugati értelmiségi ismerőseink megmosolyogták demokratikus lelkesedésünket, mert ők már tudták azt, amit mi még nem. A modern korszakba lényegében már a kommunizmus is átlépett: a vallási és mezőgazdasági alapú társadalmat fölváltotta az iparosítás és a városiasodás – erőszakkal és vérrel. Most nem kell sem ávó, sem szovjet hadsereg, mégis mindenki nagyon sokat dolgozik. Nem kell senkit külön kényszeríteni a munkára. Persze, a kényszerek mások, puhák és személytelenek. Az emberek mennek a munkahelyekre, egyikről a másikra, miközben nincs a hátuk mögött mindent ellenőrző gazdasági rendőrség. Mi volna az értelme a személyi igazolványban szereplő „közveszélyes munkakerülő”-féle bejegyzéseknek, amikor mindenki rohan dolgozni? Mit csináljon?

Nincs más lehetősége. A fölső, államhatalmi kényszer helyett a néma és névtelen kényszer uralkodik. Azt hiszem, hogy ez jobb, mint a korábbi, de szabadok azért nem vagyunk. Bár a kényszer ugyan láthatatlan és rugalmasabb, mint volt, de nem kevésbé átfofó, és másként érvényesül.

Csalódtál tehát?

En nagyon! Azt hiszem, hogy nem úgy sikerült a rendszerváltás, ahogy szeretttük volna. Gondoljunk csak bele! Hittünk a felszabaduló energiákban. Ezzel szemben mikor indult a régi rendszer rehabilitációja? Már 1990-ben megkezdődött, amikor az új kormány hatalomra kerülése után életbe léptek bizonyos közjogi változások. Mikor nyerte meg a kommunista MSZOSZ a társadalombiztosítási önkormányzatoknak kiírt választásokat? 1991-ben. Vagy ügödjünk bő tíz évet, amikor kiderült *Medgyessy Péter* önkormányfőről, hogy a hírszerzés szigorúan titkos állományú beosztású volt. *Kis Jánossal* közösen kimondtuk, hogy ezt már nem lehet tűrni. Talán önkényes a választóvonal, de '89 környékén intuitíve megegyezett a közvélemény abban, hogy a KB-tagok belépőt kapnak az új rendszerbe, de az ávó nem. Ha ezt a vonalat is eltöröljük, akkor semmi nem választ el bennünket a teljes folytonosságtól. Tény, hogy az akkori liberális, baloldali sajtóban olyan méretű támadások értek mindkettőnket, amelyek teljesen példák nélküliek. Elképzelhetetlen hangot engedtek meg többek között a régi bajtársaink is. Mi ez a Savonarola-, Robespierre-féle moráлизáló magatartás, amikor a kormány stabilitásáról van szó? Vetették a szemünkre. Aztán bebizonyosodott, hogy *Medgyessy*nek mennie kellett, mégsem roppant össze az úgynevezett stabilitás. Kiderült viszont, hogy még azok is, akik a rendszerváltáskor velünk tartottak, azt gondolják: ez nem számított, nem érdekes! Ezért aztán nem csoda, ha sokan azt gondolják, hogy az elmúlt és a mai rendszer közötti különbség nem túl jelentős.

Ennyi, és ezzel vége?

Igen! Dehogyan! Megszűnt a diktatúra. Kimentek Magyarországról a szovjetek. Az istenért, hát azért ez nem csekélység! De mintha nem érdekelné senkit. '91-ben a szovjetek kivonulása alkalmá-

ból *Demszky* főpolgármester budapesti búcsút rendezett a Hősök terén. Ingyen virsli, ingyen sör! Az orosz néppel szemben nincs bennem semmi ellenérzés, de hogy a Vörös Hadsereg távozzék, az mégis életcéljaim egyike volt. Kézen fogtam a tízéves fiacskámat, és kimentünk a Hősök térére. Csak éppen nem tartózkodott ott senki más rájunkt kívül egy órával az ünnep megkezdése után. Nyilván az elején többen lehettek, hajléktalanok, és még nem tudom, kicsodák, de mire mi odaértünk, csak az üres téren szólt a zene. Nem azt mondom, hogy bústak volna Budapest lakói, mindenki örült egy kicsit, de hogy fogja magát, és kilátogasson a térre, ahol még sörözhettek, beszélgethettek is volna a jeles alkalomból, azt nem. Vagyis már 1991-re elszállt a lelkesedés. A legszebb, hogy magát *Demszky Gábor* főpolgármesterünket sem láttam. Ábel fiammal voltunk ketten. Hát, ez aztán tömeg! Emlékszem, könnyek szöktek a szemembe. Maroknyian vagyunk már csak, akik titokban a kis lángocskát őrizgetjük a szívünkben.

A kis lángot? Hát mégiscsak érdemes volt „a küzdés maga”?

Érdemesnek érdemes volt. Csak azt sajnálom, hogy oly kevesen szeretik az eredményét. Pedig megdől a zsarnokság! Ez mindig jó dolog. Az viszont más kérdés, hogy mihez kezdünk az új helyzettel. Amit annyian emlegetnek – ugyan kérem, a régi rezsimnek is megvoltak a hátrányai és előnyei –, nem más, mint a dolgok relativizálása. Azt gondolom, hogy a jelenlegi sem jó rendszer, de kétségkívül nagyobb a szabadság. Úgy látszik viszont, hogy ez már nem tud sokakat tűzbe hozni.

Gyűlölték bennem az ellenzéki

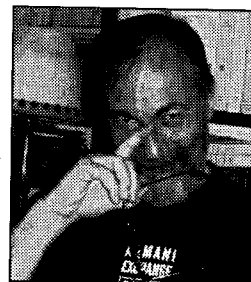
Tamás Gáspár Miklós megírta *Fontolva haladás* címmel, hogy miért akart bejutni oly nagyon a T. Házba elszánt ellenzékiként. „De akármilyen nagyokat kiáltunk az Országház falán kívül, továbbra sincs egy árva szavazatunk sem, ha meg is borzongariak a bent ülők. Ez a borzongás engem nem tesz boldoggá. Vitapartner szeretnék lenni, nem jelszavakat huhogó mumus.” Még ma is legem-

dák keringnek arról, hogyan nem lett belőle országgyűlési képviselő-jelölt sem az első nekifutásra, 1985-ben. Hogyan választották meg mégis, és mi történt később?

– Már az a hangnem sem felejthető, ahogy hozzám szóltak. A Földművelésügyi Minisztérium épületébe tűzték ki a jelölőgyűlést, a terem előre megtöltötték a kerületi vállalatok párttagjaival, munkásokkal. Üvöltöztek velem, gyűlölték bennem az ellenzékit, belém fojtották a szót: Micsoda öntudat lobogott bennük még négy-öt évvel a rendszerváltás előtt is! A hatalom képviselői hihetetlen arroganciáról tettek tanúságot. Nemegyszer elhangzott: „Fogja be a száját!” Így mentek akkor a dolgok. Rá négy évre ugyánezek az emberek már elszivárogtak. Az V. kerületi vö-titkár, Avarkeszi Dezső mindent elkövetett az 1989-es pótválasztás elhalasztásáért, hogy véletlenül se kerülhesek be a ciklus végéig a Parlamentbe. Tudomásul vettem, hogy jó, rendben van, ellenségekként állunk szemben. Amikor megválasztottak, majdnem el is sírta magát. Utána viszont 1994-ben, a szocialista-szabaddemokrata kormány eskütelén odalépett hozzám Avarkeszi Dezső igazságügyi államtitkársághoz. Barátságosan nyújtja a kezét: „Jaj, de örülök, hogy találkozunk, mi már régről ismerjük egymást – üdvözlök. – Hát persze, hogy ismerjük egymást – mondom –, de nem igazán barátokként, Dezső. Ha jól emlékszem, mégiscsak szembeállított bennünket egymás. – Óh, hát azok régi dolgok... – válaszolta, és látszott, hogy nem érdemes folytatni a beszélgetést, mert azokat a régi dolgokat már elfelejtette. Dezső üdvözléséből azóta sem hallottam.”

– Talán azt gondolta, hogy no igen, némi apró szikrácskák pattoghattak a jelenlétünkben kicsinykét. Holott rendes, igazi ellenségek voltunk: ő a rendszert védte, én meg a rendszert támadtam. De eleendőnek mutatkozott pár esztendő, hogy teljesen normálisnak vegye a parolázást. Ráadásul én tűntem az abszurd alaknak, mert még emlékeztem rá, hogy mi történt néhány éve. Függetlenül attól, hogy szép vagy nem szép dolog igénybe venni a memóriát, megint kiderült: egy nagy Patyomkin-falu volt az előző rendszer. Hiányzott belőle a tartás, a valódi erő. Fordult a kocka, de – ahogy már mondtam – bizonyos mértékig mégis mindenki csalódott.

2005: szeptember 20.

Névjegy

Tamás Gáspár Miklós (1948. nov. 28., Kolozsvár, Románia) filozófus, politikus. Született: Kolozsvár, Románia, 1948. nov. 28. Érdélyi magyarként (ráadásul fél-zsidóként, marginalizált, majd betiltott íróként) élt a romániai nacio-

nálbolsevik-reformfasiszta rezsim uralma alatt, és elszenvedtem szülővárosom, Kolozsvár etnikai kitisztogatását és kulturális megsemmisítését”. (Tamás Gáspár Miklós: Törzsi alapfogalmak. 1999. I. 22. old.)

Családi adatok: Sz.: Tamás Gáspár, Krausz Erzsébet. Nős (1969 Fränkel Anna), 1987, Georgina Mary (Nina) Elston. Gy.: Ábel, 1981, Rebecca, 1988, Jonathan, 1991.

Tanulmányok: Babeş-Bolyai Tud. egy., Kolozsvár, filozófia, 1966–67, 1969–72, Bukaresti Egy., klasszika-filológia, 1967–69.

Életút: 1972–75 az Utunk c. kolozsvári hetilap szerk., 1975–78 korrektora, 1978– Magyaró-on él, 1981 kiutasítják Romániából, 1979–81 az ELTE BTK filozófiatört. tanszékén tud. munkatárs, ellenzéki magatartása miatt megfosztották állásától, a szamizdat sajtó munkatársa, 1986– amerikai, angol és francia egy.-eken tanít, 1988– a K-európai Konzervatív Tan. tagja, 1989– az ELTE JTK filozófia tanszékén docens, 1991–94 az MTA Filozófiai Int. ig., 1993 a washingtoni Woodrow Wilson Közp. kut., 1994– a Chicagói Egy., 2002– a Yale Egy. vendégtanára. 1991– a Magyar Filozófiai Társ. aleln. A Magyar Filozófiai Szemle szerk. biz. tagja, 1995–2001 a Világosság szerk. biz. eln. 1985 országgy. képviselőt, ségét megakadályozzák, 1988 a Szabad Kezdeményezések Hálózata szóvivője, 1988–90 az SZDSZ ügyvivője, 1992–94 az orsz. tan. eln., 1994–96 tagja, 2000 kilép a pártból. 1990. jan.–1994 országgy. képvis. (1990. jan.–ápr. Bp., V. ker., 1990. ápr.–1994 Csóngrád m.), 1990. máj.–1992. febr. a külügyi biz. tagja, 1990–94 az IPU magy. csop. eln. h., 1991. jan. az SZDSZ-frakció vezetőségi tagja, dec.– a Liberális Konzervatív Unió szóvivője, 1990–94 az IPU magy.-brit

tagozata eln. A filozófiai tud. dokt. (1991). A Soros-alapítvány díja (1996), Róma Polgárjogi Díj (2001), Soros-életműdíj (2003).

Főbb művei: A teória esélyei (1975), Descartes: A módszerről (1977), A szem és a kéz (1983, franciául 1985), Idola tribus (1989, franciául 1991, angolul 1995), Másvilág (1994), Törzsi fogalmak I-II. (1999), A helyzet (2002), tanulmányok 14 nyelven.

(Forrás: MTI Kicsoda? 2006)

Távozik a miniszter / A titkosszolgálatok alkotmányellenes működésének SZDSZ-es és fideszes leplezésével tetőpontjára ért a Dunagate-botrány, s 1990. január 23-án lemondott posztjáról Horváth István belügyminiszter. „A minisztérium III/III-as ügyosztályának tisztjei és titkos ügynökei több mint 20 politikai párt és több neves ellenzéki politikus (Csurka István, Haraszti Miklós, Tamás Gáspár Miklós stb.) tevékenységét kísérték figyelemmel még november-decemberben is, és a legfőbb vezetők folyamatosan kapták a tájékoztató jelentéseket... A Nixon bukását okozó skandalum (Watergate) alapján Dunagate-nek nevezett magyarországi belügyminisztériumi botrány reális problémát tárt fel, és a Belügyminisztérium vezetése indokoltan távozott. Aligha kétséges azonban, hogy a botrány kirobbantásával és koreografálásával a két ellenzéki párt világos politikai célokat is követett: saját támogatottságának növelését és az MSZP maradék presztízsének aláásását” – állapítja meg Romsics Ignác történész a Volt egyszer egy rendszerváltás című kötetében (i.m. 234. oldal).

A kép jobb oldalán Németh Miklós kormányfő, mellette Pozsgay Imre foglal helyet.

MTI-Fotó: Varga László

II. Képviselők, sorsok, drámák

Ez a fejezet többnyire azoknak a visszaemlékezéseit tartalmazza, akik ütköztek a fennálló hatalommal vagy az ellenzékkel, visszahívásokat kezdeményeztek, illetve őket próbálták meg visszahívni a Parlament padsoraiból, netán bumeráangként találták telibe őket épp az általuk meghozott törvények. Vállalják a szavazatukat, bár tisztában voltak vele, hogy a következő választáson már nem terem babér a számukra.

A szereplők köztünk élnek Szolnoktól Győrig, Tapolcától Miskolcig, Budapesttől Jánoshalmáig. Nyugdíjasok, vállalkozók, tolmácsok, szembejönnek az utcán, parkban, ülnek a padon, sakkoznak, és még segédkeznek, ahol igényt tartanak a tapasztalatukra. Az egykor kedvüket leső járókelők köszönnek nekik vagy sem.

1989-ben még egymás mellett ültek a Parlamentben a régi rendszer idején megválasztott és az új pártok képviselői. Együtt szavazták meg a rendszerváltást. Megismerik még egymást a parlamenti padszomszédok?

A múlt árnyai! – mondják egyikről, másiról, többekről. Ha közülünk valakiről, akkor egy kicsit mindenkiről, most vagy később. Szószékről és vaduló tömeggyűlések pulpitusairól rémisztgetik a közönséget azzal, hogy mind nagyobb számban merészkednek elő otthonaikból az árnyalakok. Pedig egyre kevesebben élnek már közöttünk.

„Hamu és gyémánt”. A közelmúlt hamuját időnként fel-felkavarja a politikai széljárás. Ha a kötet legtöbb esetleírása Bács-Kiskunból származik, annak egyszerű oka van: jómagam ebben a megyében voltam az izsáki választókerület képviselője, s közelebbről láthattam a társadalmi nyitás küzdelmeit, bukásait és sikereit egyaránt. (Sz.F.)

Parlamenti folyosón / Losonczy Pál, az Elnöki Tanács elnöke beszélget Südi Bertalan, Miskó István és Gajdócsi István Bács-Kiskun megyei képviselőkkel a parlamenti folyosón 1986-ban. Közülük már csak Südi Bertalan él. Fotó: Strasszer András

Kihelyezett ülés / Csoportkép a honvédelmi bizottság tagjairól; akik kihelyezett ülést tartottak a vendéglátókkal együtt a Zrínyi Miklós Katonai Akadémián.

Mindig párton kívül

Balogh László
Csaknem három évtized

a Parlament padsoraiban

Békés megye 14. számú választókerülete: Székhely: Békés. Települések: Békésmegyer, Kámút, Kétsoprony, Murony, Tárhos. Balogh László 1985-ben már huszonharmadik éve országgyűlési képviselő volt. Ekkor, 56 esztendősen élte át először, hogy nem egyedüli jelöltként indul a mandátumért. Az 1983-as, kötelező többszörös jelölést előíró III. törvény értelmében vetélytársa támadt Püski János személyében, aki a 18 321 érvényes szavazat (94,45%) 41,4 százalékát kapta. Az egykori egyéni gazdálkodó, mindvégig pártontkivüli Balogh László téveszelnök valamivel több mint 58 százalékos aránnyal jutott újra a Parlamentbe. Megőrizte tagságát az Országgyűlés kereskedelmi bizottságában. Tevékenységét magas kitüntetésekkel ismerték el, Békés város díszpolgára, 1993-tól nyugdíjas.

Huszonhét esztendő országgyűlési képviselői munkám ideje alatt nagyon változatos feladatokat kellett megoldani. A legemlékezetesebbek közül pár eset:

Már 1960-ban többször szorgalmaztam Békés nagyközség városi nyilvánítását. Az Elnöki Tanács mindenkor elutasító volt. Újabb kérelmet 1972-ben nyújtottunk be. A következő év sikert hozott. Az avatási ünnepség 1973. április 15-ére esett. A kormány nevében Fehér Lajos miniszterelnök-helyettes adta át a városi oklevelet. Még aznap megalakult Békés városi tanácsa is.

1970-től 1980-ig a sok csapadék nagy belvizekkel járt Békés városban. Sok régi, vályogból épült ház esett áldozatul, mintegy 1800 lakást kellett újjáépíteni vagy megerősíteni. Országgyűlési képviselőként bőven akadt teendőm, hogy kedvezményes hiteleket kapjanak a károsultak. A fáradság végül nem volt hiábavaló.

1978-ban a Richter-skála 4,1-es erősségű földrengést jelzett a városban. Nagy volt a kár. A lakások mellett megrongálódott a művelődési központ, iskolák, óvodák, utak és villanyhálózatok sora. A kormányhoz, személy szerint Lázár György akkori miniszterelnökhöz fordultam. Kérésemnek eleget téve meglátogatta a károsultakat Békésen. A helyreállítási munkálatokra csaknem 400 millió forintot kapott a város.

Két esztendő múlva, 1980-ban újabb tragédia érte választókerületemben Békés város és Tarhos község külterületét. A Kettős-Körös gátját július 28-án a hosszúfoki szivattyútelepnél átszakította a hatalmas nyomás. Békés város VII. és VIII. kerületét, valamint Tarhos község teljes külterületét két méter magas víz borította el. A külterületen élők 365 lakása dőlt össze a gazdasági épületekkel együtt. A békési Egyetértés Termelőszövetkezet 7500 hektárjából csak 500 hektárnyi szántó menekült meg. A közös gazdaság csaknem 1 millió forintot kárt szenvedett. Összesen 365 lakásra volt szükség, hogy ne álljon meg az élet és a munka. Az árvízkárokat két-három éven belül megszüntettük, és a lakásokat is sikerült helyreállítani központi segítséggel.

Megrongálódott Békés város hídja is, nem bírta el a nagyobb járműveket. Lehetetlenné vált a közlekedés, új hidat kellett építeni. Az Országos Vízügyi Hivatalhoz fordultam, s egy esztendőn belül újjáépülhetett a híd.

1988–89-ben az Országgyűlésben és a képviselői munkában is érződött már a rendszerváltás szele. Sokat, egy-egy esztendőben 80–90 napon át is tárgyalt a parlament. Megszülettek azok a sarkalatos alaptörvények, melyek még ma is érvényesek, majdnem teljes egészében módosult az alkotmány. Szükséges volt a rendszerváltáshoz a társasági, szövetkezeti, oktatási és több más törvény megalkotása. Felejthetetlen, hogy részt vehettem 1989. október 23-án a köztársaság kikiáltási ünnepségén.

Összegezve: 27 éves tevékenységem alatt – parlamenti tapasztalataim szerint – nagyon sok munkát végzett az Országgyűlés. A nehézségeket megpróbáltuk áthidalni. Ha nem is értünk el mindenkor szép és jó eredményeket, de igyekeztünk a legjobb tudásunk szerint dolgozni. Mint párton kívüli képviselő bíztam abban, hogy a

rendszerváltás után a lakosság életszínvonalá jobban fejlődik. Ám csalódnom kellett, mert megszűnt az emberek egymás iránti bizalma; tisztelet a kivételnek. Egyes pártok nem az ország fejlődésével, hanem a hatalom megszerzésével törődnek. Ez érezhető belpolitikai életünkben. Az anyagi jólétből bizonyos rétegeknek jobban jut, sok százezer dolgozó embernek viszont a létminimum alatt kell tengetni a mindennapjait.

Látva a mai belpolitikai életünket és a parlamenti széthúzásokat is figyelemmel kísérve, nem vállaltam közéleti munkát. Egyetlen pártnak sem voltam és nem is vagyok tagja most sem.

Koromra való tekintettel életem szerény nyugdíjas éveimet

Névjegy

Balogh László

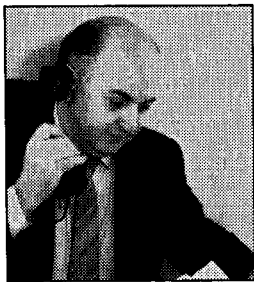
Balogh László (1929. november 6., Békés).

Szülei – Balogh László, Varga Zsófia – közepparaszti családból származtak, földműveléssel foglalkoztak. Iskolai végzettsége: mezőgazdasági technikus. Munkahelyei: 1959-ig egyéni gazdálkodó, 1959-től 1992-ig a Békési Egyetértés Mgtsz elnöke, 1993-ban nyugdíjba vonult. Párt- és politikai elkötelezettség: nem volt az MSZMP tagja, párton kívüli jelenleg is.

Fontosabb közéleti megbízatás: 1962-től 1990. március 15-ig Békés város és környéke országgyűlési képviselője. A Hazafias Népfront békési elnöke 1970–1983-ig, 1983-tól 1988-ig megyei elnök. 1980–1985 között Békés város sportkörének elnöke. 1983–1988: Tarhos községben a zenebarátok körének elnöke. Parlamenti tisztség: 1975-től 1990-ig az Országgyűlés kereskedelmi bizottságának tagja. Kitüntetései: Munka Érdemérem (1955), Munka Érdemrend ezüst fokozata (1965, 1975), Békemozgalom arany fokozat (1976), Szocialista Magyarorszáért Érdemrend (1985), 1986-tól Békés város díszpolgára, Szövetkezeti Emlékérem (1992).

Család: nő; gyermeke Ibolya (pedagógus). Hobbij: horgászat.

Békés, 2004. január 12.

Voksbumeráng

Kókai Rudolf

A törvényt megszavaztam,

engem pedig kirúgtak

A Hűtőgépgyár és Jászberény fél évszázada címmel jelent meg az a könyv, amelynek 90. oldalán olvasható: „Az akkori választási rendszer olyan volt, hogy Gorjancz Ignác (csepeli munkásból lett vezérigazgató, a bábolnai Burgert Róbert és a győri Horváth Ede sorába tartozó „kiemelt” vezető, 20 éven át parlamenti képviselő, 1980-tól az Országgyűlés ipari bizottságának elnöke – a Szerk.) halálakor újabb választás nélkül a „második helyezett” juthatott mandátumhoz. Így lett Kókai Rudolf parlamenti képviselő 1987-ben.” Biztos vagyok abban, hogy a szerző tudatlansága miatt nem említette meg azt az „apróságot”, mindehhez arra a feltételre is szükség volt, hogy 1985-ben Jászberény választópolgárai az érvényes szavazatok több mint egynegyedével (27,8 százalékkal) az országgyűlési pótképviselővé választották. E nélkül az a „második helyezett” nem rúghatott volna labdába! – fűzi hozzá az érintett, akinek még a 15. sz. jászberényi választókerület országgyűlési képviselőjeként felmondtak jászberényi munkahelyén, a nemzetségileg ismert Hűtőgépgyárban, jóval előbb, mint az országgyűlési képviselői mandátumát. Visszatekintve a hazai rendszerváltozásra, két alapvető tényezőt emelnék ki: belpolitikailag azt, hogy az országot vezető erők (beleértve ebbe a Parlamentiől kezdve a kormányt, pártot stb.) döntő többsége akarta a változásokat, a reformokat; külpolitikailag azt, hogy ezeket a hazai törekvéseket a Szovjetunió nem akadályozta meg. Ezzel nem akarom kisebbiteni az akkorrá már pártokká szerveződő ellenzéki erők fontos katalizátorszerűségét.

A Parlament utolsó három éve egyre inkább az aktivizálódás és demokratizálódás időszakává vált. Már nem a négy évszak, negyedévente összeülő parlamentje volt az Országgyűlés, nem kellett előre leadni a hozzászólást, ellenzéki pártok képviselői is bekerültek a padsorokba, nagy nyilvánosságot kaptak az ülések stb. Számos új törvény született ebben az időszakban, és nem lehetett nem észrevenni, hogy milyen sok szakember, profi politikus foglal helyet a szé- és padsorokban. Ez fokozottan vonatkozik a kormány akkori tagjaira. Tetszett még – ezt már inkább a napjainkban tapasztaltakkal történő összehasonlítás mondatja velem –, hogy kulturált viták folytak az ellenzéki képviselők bekerülését követően is (arról se feledkezzünk meg, hogy kettészakadt maga a vezető párt a Parlamenten belül is). Én „rendszerváltó témának” neveztem el (ma már az „örökzöld” jelző is megilleti) a Bős-Nagy- marosról szóló meddő vitát, ami nem tetszett, mert sok időt rabolt el tőlünk. Talán nem lehet véletlen, hogy szakmailag azóta sem mernek a kormányok komolyan hozzányúlni az üggyhez.

Az ipari bizottság és a modernizációs csoport tagjaként aktívan részt vettem a törvények előkészítésében. Fontos törvények ismeretűin, illetve azok előkészítésekor (pl. adótörvények, sarkalatos törvények) számos fórumon találkoztam a választópolgárokkal, és tájékoztatást adtam, illetve kikértem véleményüket. Körülbelül 70 fórumon legalább 2000 választópolgárral találkoztam így. Folyamatosan igényeltem a városban élő szakembereket (jogász, műszaki, mezőgazdász, közgazdász, egészségügyi) és különböző szervezetek véleményét. Korrekt kapcsolatot sikerült kialakítani a városban megalakult MDF-fel és a Független Kisgazda Párttal is. A legkülönbözőbb szakmai, társadalmi területekről mintegy 100 vendég látogatását készítettem elő, hogy részt vehessenek a Parlament napi ülésein. Független jelöltként indultam az 1990-es választáson is. Ez hiba volt. Rosszul mértem fel a helyzetet, de mentségemre szóljon, hogy munkanélküliként a fuldoklóhoz hasonlóan kapaszkodtam ebbe a szalmaszálba is. Mire vagyok legbüszkébb? Nem is tudom. Talán arra, hogy bár viszonylag rövid időre, tevékeny tagja lehettem annak az Ország-

gyűlésnek, amelynek munkája meghatározóan kihatott az ország, a magyar nép sorsának hosszú távú alakulására. De büszke vagyok arra is, hogy javaslatomra az ipari bizottság napirendre tűzte „Az elektromos háztartási készülékek gyártásának és forgalmazásának helyzete, különös tekintettel a háttériparra” című ipari és kereskedelmi minisztériumi együttes jelentés megtárgyalását. Ezt kihelyezett ülésen vitattuk meg a Jászberényi Hűtőgépgyárban, amit én szerveztem meg.

Kezdeményeztem például a nem dohányzók egészségét védő jogszabály létrejöttét (az egészségügyi bizottság megtárgyalta, támogatta, a megalkotására jóval a rendszerváltás után került sor). Több várospolitikai kérdés megoldását vetettem fel, illetve közreműködtem a városi tanács vezetésével azok megoldásában (pl. első városi telefonkönyv megjelentetése, a belső Zagyva-ág rendezése, az első közlekedési lámpa elhelyezése Jászberényben, földgázhálózat fejlesztése, városi újság megjelentetése, vegyi hulladékok elhelyezése), de szereztem pénzt (3 millió forintot) a pusztamonostori általános iskola befejezéséhez is.

Mindezeket mérlegelve, úgy gondolom, alapjaiban nem, rész-kérdésekben viszont bizonyára másképp cselekednék mai fejjel; összegyűlt tapasztalataim birtokában. Igazából sem többet, sem kevesebbet nem érzek a magaménak mindabból, ami 1988-89-ben, illetve azóta az országban történt, mint amennyi megillet a társadalom egyik tagjaként.

Nagy Imre és társai újrateremtése! Hát eléggé sajátosan éltem meg azt, ami történt. A Jászberényi Hűtőgépgyár testvérkapcsolatot ápolt Észtországban a tallinni VOLTA gyárral. Azokban a napokban éppen háromtagú küldöttség járt nálunk (az orosz születésű párttitkár, az örmény származású főtechnológus, a harmadikra már nem emlékszem). A Hősök téri szertartás televíziós közvetítése alatt mi Egerben tartózkodtunk, a várat tekintettük meg. Hazatérve hallhattam: volt, akit szinte halálfélelem fogott el az Orbán-beszéd hallatán, de másokra is nagy hatást gyakorolt. Ma már nem tudom megmondani, hogy ezek vagy a sokirányú elfoglaltságaim miatt, de nem néztem meg a videofelvételt. S azóta sem, pedig még mindig a rendelkezésemre áll.

Őszintén szólva – elsősorban gazdasági területen – én azt vártam, hogy alapos modernizáció mellett (hiszen ezt készítettük elő) s a meglévő értékek megtartásával fog továbbfejlődni a gazdaság. Mert nem igaz, hogy azelőtt minden rossz volt. Nem gondoltam, hogy az igen fejlett magyar mezőgazdaság úgy szét lesz verve, ahogyan ez sikerült. Sőt azt sem, hogy több mint tíz év kell ahhoz, hogy a nemzetijövedelem-termeléssel ismét elérjük a rendszerváltás előtti szintet. Nem gondoltam, hogy a nyugatiak kivételével ennyire leépítik a gazdasági kapcsolatokat. De azt sem gondoltam: pl. a hűtőgépgyárat úgy sikerül eladni, hogy – kissé ironikusan mondva – még majdnem a magyar állam fizet azért, hogy „megszabaduljon” az egyik legkorszerűbb vállalatától. Naivan becsületesebbnek hittem a politika résztvevőit, egységesebbnek a nemzetet: nem képzeltem volna, hogy ennyire meg lehet osztani.

Azt reméltem, hogy a fordulat vér nélkül fog megvalósulni, s ebben nem csalódtam. Ezért elismerés illeti azokat, akik a rendszerváltást levezényelték. S tulajdonképpen – ha döcögve is, de ezen nem szabad csodálkozni – a demokratikus intézményrendszer is kiépült, működik és fejlődik.

Azt viszont soha nem tudom elfogadni, hogy a magyar Parlamentben csak így lehet viselkedni, ahogy a képviselők manapság viselkednek. Ezért már hosszú ideje a közvetítéseket sem nézem.

Félni soha nem félttem, mert nem volt mitől. Szándékosan nem ártottam senkinek, viszont annál több embernek sikerült segítenem. Azt mondják, hogy korábban gazdasági vezetőnek sem voltam rossz.

Kíváncsi vagyok, akadt-e példa arra, hogy felmondtak egy országgyűlési képviselőnek a munkahelyén. Mert velem ez történt. 1990. január 2-án kelt a hűtőgépgyár akkori vezérigazgatójának levele, miszerint a párttörvényre hivatkozva (én is megszavaztam!) április 24-ével felmonda a munkaviszonyomat (a sors íróniája: 31 évvel korábban ezen a napon léptünk be a céghez mindketten, miután Miskolcon egyetemi évfolyamtársak voltunk). S nem akadt jogszabály, amely a képviselőt védte volna. Nyilván nem volt rá szükség. Így vállalati alkalmazottként fordultam a

munkaügyi döntőbizottsághoz. A tisztségviselők nem akarták vállalni a tárgyalás vezetését (korábban évekig én voltam az elnök). Ily módon elhúzódott az ügyem.

Persze nyílt titok volt a cégnél, hogy azért mondtak fel, mert 1987-ben én is megpályáztam a vezérigazgatói székét. Akkor és azóta is jómagam bizonyultam a „legrágósabb falat”-nak, mert akkorra már az összes ellenlábas, ellendrukker, sőt a pártfogók jó része is az utcán találta magát. (Nem elégtételként fűzöm hozzá, hogy a svédek gyárvásárlását követően csak néhány hónapja maradt „jótévőmnnek”, mert őt is kirúgták).

A munkaügyi perem – amelyet végig ügyvéd nélkül vívtam – a vállalat fellebbezése után a megyei munkaügyi bíróságon folytatódott.

Napjainkban sokan csodálkoznak azon, hogy különböző szintű bíróságok egymással ellentétes ítéleteket hoznak. Nekem volt szerencsém ezt egyetlen bírónő esetében megélni, ami annál furcsább, mert ítélet természetesen csak egy született. Az első tárgyalásról még úgy távozott a vállalatot képviselő jogász, hogy elvesztették a pert. Az ítélet előtt a bíróság arra kötelezte a vállalatot, hogy készítsen kimutatást a végzettségemnek megfelelő szabad munkakörökről. (Ennek a papirusznak a történetét is ismerem, de nem tartozik a lényeghez).

A második tárgyalásra a két ülnököt lecserélték, az újak meg sem mukkantak. A vállalati jogász elmondott egy véresszájú beszédet, és átadta a „kimutatást”. A bírónő meg sem nézte. Néhány perc múlva azon vettem észre magam (miközben szóhoz sem jutottam), hogy jogerősen ki vagyok rúgva.

A történethez tartozik (ezt kevesen tudják), hogy az egész per során nyugdíjas jogász barátom volt a konzulensem, aki korábban a megyei munkaügyi bíróság elnökeként dolgozott. Meggyőződéssel állította, hogy engem nem lehet kirúgni.

Május 24-ével szűnt meg a munkaviszonyom. Ezt követte a munkanélküli segély (480 Ft/nap), majd a járadék. 1992. október 1-jétől havi 4000 forint szociális támogatás, 1993. április 1-jétől havi 6400 forint jövedelempótló támogatás. A feleségem még 1988-ban rokkantnyugdíjas lett havi 5285 forinttal. Úgyhogy nem

is igen irigyelt minket senki. Véletlenek sorozata kapcsán tudtam meg 1993 nyarán, hogy kérhetem előnyugdíjaztatásomat. Így lettem szeptember 1-jétől nyugdíjas; havi 17 075 forinttal.

Közben természetesen állásokat pályáztam, vállalkozásokba kezdtünk, de igazán nem sikerült semmi.

Csak érdekességgként említem, hogy összesen két ember volt (a szüleimen kívül), aki komolyan megkérdezte, hogyan tudna rajtam segíteni. Egyikőjük egy képviselőtársam, a másik egy helyi vállalkozó. A kettőből közös családi vállalkozás alakult ki. Még mostanában is érdeklődnek néhányan: Hogy megy az üzlet? Holott már hosszú ideje semmi közünk a céghez, de ez megint egy másik történet.

1995. szeptember 9-éig váratott magára az infarktusom, a debreceni klinikán kaptam egy szívritmusszabályzót is. Így alakult a személyes sorsom. A közéletben egyáltalán nem veszek részt, rendezvényekre sem járok, hiszen nem tudnék szabadulni attól a gondolattól, hogy a pulpitus másik oldaláról nem Z. Tóth Imre néz-e velem farkasszemet. (Mert elképzeléseim azért maradtak.) Büszke vagyok három unokámra és természetesen a fiamra, aki vállalkozó lett, és el tudja tartani a családját.

Úgy vélem, aki az eddigieket elolvasta, nem sorol a rendszerváltás nyertesei közé. A teljesebb kép érdekében még valamit említenék. Talán vannak, akik emlékeznek rá: 1979-ben a nagyüzemek pártbizottsági titkárait sorozatosan cserélték le felsőfokú végzettségű emberekre. Ennek, gondolom, az oka, hogy megfelelő partnerei legyenek az akkorra mindenütt képzett első számú gazdasági vezetőknek. Így kerülhettem én is a szórásba. Ez nem mentegetőzés, de nem is dicsekvés akar lenni.

Azt viszont már kevesebben tudhatják, hogy Kádár János másik utasítást is kiadott: ezeknek a titkároknak nem lehet magasabb a fizetésük, mint egy jó szakmunkásé. No, ez ellen később néhány nagyobb üzem titkára erőteljesen fellépett, és enyhítettek az előíráson. Ennek is meglett a következménye: a városi pártbizottságra úgy mentünk a felügyelő titkárhoz, hogy tudtuk, az ő jövedelme alacsonyabb a miénknél. Ami engem illet, azt mutatja a kezdő nyugdíjam, de hogy konkrét legyen: a fizetésem pontos

san annyi volt, mint a vezérigazgató titkárnőjéé (de ő prémiumot is kapott!).

Mindezt csupán azért említem, mert még napjainkban is sokat lehet hallani: a kommunisták (nemcsak a funkcionáriusok) öszszeharácsolták magukat, milyen vagyonokra tettek szert! Biztos voltak ilyenek is, de úgy látom, hogy létszámban és vagyonban is nagyságrendnyi eltérések vannak a múlt és a jelen között.

Ennyi.

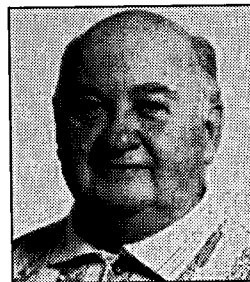
Szeptember közepén, 1989-ben

Azon képviselők közé tartoztam, akiket a ciklus vége felé felszólítottak, hogy mondjanak le. Ez nálam úgy kezdődött, hogy Z. Tóth Imre aláírással (címként megadva: „Jászberény, Poste restante 1. Posta”) levelet kaptam 1989. szeptember 9-i dátummal a Visszahívást Kezdeményezők Köre nevében. Ebben hat pontban fogalmazták meg a munkámmal kapcsolatos kifogásaikat (csak pótképviselőként kerültem a Parlamentbe, még szavaztam az adórendszert, nem kérem ki a választók véleményét stb.). Néhány napot adnak a lemondásra, ellenkező esetben aláírásgyűjtést kezdenek – írták. A szövegben az állt: Annak ellenére, hogy ilyen nevű polgár nem szerepelt a városi névjegyzékben, a megadott „címrre” válaszoltam. Ebben felsoroltam ellenérveimet, és személyes találkozóra hívtam meg a levélíró (a posta később visszaküldte levelemet, mivel senki sem jelentkezett érte). Közben megtudtam, hogy felszólításukat megküldték a megyei napilapnak is. Ekkor szereztem egy termet és időpontot. A lap főszerkesztője pedig lehetővé tette, hogy ugyanazon a napon (szeptember 18.) jelenhessen meg a két levél és a lakossági fórumra való felhívás.

A találkozó szeptember 22-én zajlott le. A véletlén úgy hozta, hogy aznap kerekasztal-beszélgetést tartottak a városban ekkor már létező pártok, és innen is jöttek a fórumomra. Beszámoltam munkámról, és elmondtam véleményemet a levélben foglaltakról a népes hallgatóságnak. Nem akarom szaporítani a

szót, idézek a szeptember 25-i megyei lapból: „A bomba nem ott robbant, ahová szánták”- adta hírül a cím. Az alcím: „Szenvedélyesen ítélték el a felelőtlen akciót”. Szövegidezet: „A hozzászólók nem is annyira a képviselők munkájával, mint a város közhangulatát felbomlasztó akcióval foglalkoztak. Egyre élesebben ítélték el a módszert, sőt nagy tapsot váltott ki, hogy egyikük »arctalan patkánynak« nevezte az egy ilyen fiktív név mögé bújt betolakodót.”

Így történt, hogy viszonylag nyugodt körülmények között folytathattam munkámat. Z. Tóth Imre kiléte hivatalosan soha nem derült ki. De azért „Z. Tóth Imre” még meghúzódhatott valahol a teremben. Majd elfelejtettem, hogy októberben még egy mocskolódő levelet kaptam az úrtól, amelyben azt is közölte, hogy gyűlnek az aláírások. Úgy látszik, soha nem gyűltek össze.

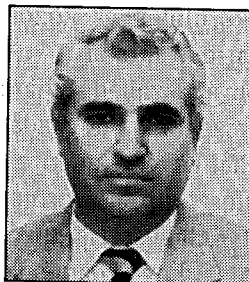
Névjegy

Kókai Rudolf

Kókai Rudolf. (Berettyóújfalu, 1936. augusztus 8.). Szülei: Tékár Gizella háztartásbeli, Kókai Lukács katona, majd tisztviselő; a negyvenes évek végén elváltak.

Későbbi nevelőapja: Horváth Mihály mozdonyvezető. Végzettsége: Nehézipari Műszaki Egyetem, Gépészmérnöki Kar gépgyártó mérnöki szak (1959), Kohómérnöki Kar, hőkezelő szakmérnöki szak (1967). Munkahely: Jászberényi Hűtőgépgyár (illetve annak jogelődje, a Fémnyomó és Lemezárugyár) 1959. április 24-től 1990. május 24-ig: anyagvizsgáló (1959. április-1961 vége); MEF idegenáru-átvételvezető (1961–1965. december); laboratóriumvezető (1965. december–1966. február), technológiai laboratóriumi részlegvezető (1966. február–1968. október), technológialaboratórium-vezető (1968. október–1979. július), a '60-as években szakóráadó az ipari szakmunkásképzőben, illetve a Gépipari és Automatizálási Műszaki Főiskolán. Üzemi pártbizottsági titkár 1979. július 18-ától. 1990. május 24-étől

munkánélküli, 1993. szeptemberétől nyugdíjas. *Párt- és politikai elkötelezettsége:* 1969-től tagja az MSZMP-nek, 1980-tól a városi pártbizottságnak és végrehajtó bizottságnak; majd az MSZP parlamenti képviselőcsoportjának; így a választmánynak is tagja. Később erről lemond (munkánélkülivé válása miatt nem tudja vállalni a fővárosba utazás költségeit). Ezzel az MSZP-tagsága is megszűnt. Baloldali elkötelezettségű pártonkívüli. *Közelítési megbízatásai:* aktív asztaliteniszezőként megszervezi a Lehel SC asztalitenisz szakosztályát, több éven át elnöke a városi asztalitenisz-szakszövetségnek. 1960-ban részt vesz a GTE Jászberényi szervezetének alapításában; csaknem két évtizedig az anyagvizsgáló szakszövetség elnöke. 1968–75 között a vállalati munkaügyi döntőbizottság elnökhelyettese, öt éven át elnöke. 1987–1990: országgyűlési képviselő, az ipari bizottság, majd 1989. márciusától a műszaki-gazdasági modernizációs csoport tagja. *Publikációi:* kezdeményezi a vállalati Laboratóriumi évkönyv kiadását, az 1972-es és 1977-es kötet szerkesztője. *Kitüntetések:* Munka Érdemrend ezüst fokozata (1986), Honvédelmi Érdemérem 10, 15, 20, 25 éves fokozatai, KGM elismerő oklevél (1972), Szakszervezeti Munkáért arany fokozat (1974), Vezérigazgatói dicséret (1975), OTP vezérigazgatói dicséret (1984), Ifjúságért Érdemérem (1983), Munkásör Emlékjelvény (1982), Kiváló Gazdaságvezető (1977), Kiváló Társadalmi Vezető (1979), Társadalmi Munkáért arany fokozata (1985), Kiváló Dolgozó jelvény (1966, 1968, 1969, 1970, 1973, 1975), Kiváló Újító ezüst fokozata (1970), arany fokozata (1972), Kiváló Feltaláló bronz fokozata (1973), ezüst fokozata (1978). *Család:* nő: *Fiuk:* Rudolf (gépészmérnök, vállalkozó). *Hobbi:* kaktuszgyűjtés, kertészkedés, barkácsolás. *Jászberény, 2004 novemberéig*

Békés búcsú a hatalomtól

Kovács András

1956-örökségét vállalva, kevesebb illúzióval

Heves megye 10. számú választókerülete. Székhely: Lőrinci. Települések: Apc, Csány, Ecséd, Hort, Rózsaszentmárton. Utóbb – Petőfibánya és Zagyvaszántó önállósodását követően – már nyolc településen élnek egykori választói. Az érvényes szavazatok száma: 19 508 (96,48%). Ezeknek a 63,5 százaléka jutott mandátumhoz Kovács András, a Mátravidéki Cukorgyárak selypi gyárának főmérnöke. Megválasztásától a Heves megyei képviselőcsoport vezetője, az Országgyűlés terv és költségvetési bizottságában dolgozik, 1989-ben tagja az államháztartási törvényjavaslat előkészítésében segédkező albizottságnak is. „Azt hiszem, a várakozásainkban naivak és tapasztalatlanok voltunk, az akkori jövőt, a mai jelent jobbnak, tisztábbnak, etikusabbnak képzeltük” – fogalmaz egyebek között a visszaemlékezésében. A viszonylag rövid történelmi távlatban nehéz megítélni, hogy milyen erők hatására ment végbe a magyarországi rendszerváltozás. Kissé más, árnyaltabb a véleményem ma, nem utolsósorban a magyarországit követő és az egész szocialista világrendszer széthullásához vezető nemzetközi események ismeretében, mint amikor megéltem azokat. Akkor, 1988–89-ben is Ronald Reagant tartottam az USA egyik legnagyobb elnökének, ahogyan korábban a gigászi fegyverkezési versennyel megröppantotta a Szovjetunió gazdaságát, és ezzel kikényszerítette a változásokat személyi, politikai és gazdasági értelemben egyaránt. Ezek a változások nélkülözhetetlen előzményei voltak a magyarországi rendszerváltásnak, mégis azt gondolom, nem véletlen, hogy a volt szocialista táboron belül el-

sőként nálunk sikerült, méghozzá békés körülmények között megszabadulni a több mint negyvenéves gyarmati sorstól.

Nem utolsósorban az 1956-os forradalom és szabadságharc eredményeként 1968-ban elindult Magyarországon az új gazdasági mechanizmus. Ennek lehetséges politikai következményeitől visszariadva a Kádár-féle politika megfosztotta a reformot szinte minden lényeges elemétől. Mégis, ha tyúklépéssel is, közelebb kerültünk az ún. piacgazdasághoz. Egyenes következménye volt ennek, ahogyan az 1973-as energia-árrobbanásra reagáltunk. Magyarországon nem lehetett a szomszéd diktatúrákhoz hasonló kemény intézkedésekkel válaszolni. A „legvidámabb barakk”-ban külföldi hiteleket kellett és lehetett felvenni a dráguló termelés és megélhetés költségeinek ellentételezésére. Az ekkor beinduló, folyamatosan kiteljesedő és elhatalmasodó adósságspirál kitermelt az MSZMP vezető szerveibe is delegált Nyers Rezső mellett olyan gazdaságpolitikuskokat, akik keresték a kiutat a csapdahelyzetből, elsősorban közgazdasági eszközökkel. Említhetem Hetényi István, Faluvégi Lajos, Békesi László, később Németh Miklós, Medgyessy Péter és Kemenes Ernő nevét. Előttük hamar világossá vált, hogy a szocialista tervgazdaság alkalmatlan az egyre tornyosuló nehézségek leküzdésére. Kiűtnak látszott, mint egyetlen alternatíva, a szocialista piacgazdaság. Az már hab a tortán, hogy az átalakítás közben az ún. szocialista piacgazdaság nagyon hamar fából vaskarikának bizonyult, és csak egy lökés kellett ahhoz, hogy a szocialista piacgazdaságból kapitalista legyen. (Bár Kína manapság mintha az ellenkezőjét látszana bizonyítani.) A nem kifejezetten gazdasági ágakban is megtették magukét a reformerek. Elég, ha Glatz Ferencet vagy az igazságügy élén az új törvények megfogalmazásában szorgoskodó nagy professzori triót, Kulcsár Kálmánt, Kilényi Gézát és Sárközi Tamást említem. Történt pedig ez olyan időszakban, amikor a környező diktatúrák – Lengyelországot kivéve – álmodni sem mertek változásokról. Ezt a folyamatot tekintem a magyarországi rendszerváltás legdöntőbb motívumának.

A gazdasági folyamatok befolyásolói mellett folyamatosan létezett egy, szűk ellenzéki mag, amelynek reprezentánsai (Kis János,

nos, Demszky Gábor, Kőszeg Ferenc, Solt Otilia, ifj. Rajk László, Haraszti Miklós stb.) minden alkalmat felhasználtak rendszerellenességük demonstrálására. Annak ellenére, hogy – saját bevalásuk szerint – akkor maguk sem hitték: tevékenységük a rendszer bukásához vezethet. Mégis meghatározó ez a folytonosság, hiszen később, a nyolcvanas évek második felében erre a magra épülhetett az az ellenzék, amelyet a hatalom megengedett ellenzékinek lenni, és a Magyar Demokrata Fórumot, valamint a Fideszt is magába foglalva az Ellenzéki Kerekasztal kialakulásához vezetett, más pártokkal és mozgalmakkal kiegészülve. Fontosnak tartom, hogy az így kialakult Ellenzéki Kerekasztal résztvevői véleményem szerint a „rendszer gyermekei” voltak, tagjai az SZDSZ-es kemény mag kivételével nem szenvedtek fizikailag a Kádár-rendszerből, sőt jelentős részük konszolidált egzisztenciát tudott magának felépíteni. Ez a magyarázata annak, hogy a magyar rendszerváltás a bosszúállás igénye nélkül, vértelenül tudott megvalósulni. Más kérdés, hogy azóta – Németh Lászlóval szólva –, amikor elolvadt a jég, felszínre tört a tajték. Ez a „tajték” időről időre előhozakodik a bosszú, a felelősségre vonás igényével, de szerencsére ez mennyiségben és főleg minőségben a társadalom periferiáját jelentő szűk ellenzéki magot nem érinti. A nagyon tapogatózó demokratizálódás először az 1985. évi országgyűlési választásokon bontogatta szárnyait. Az MSZMP-n belüli reformfolyamatok kibontakozását jelezte, hogy – először a táboron belül – lehetőség nyílt a többes jelölésre. Két jelöltet eleve kötelező volt állítani. Itt is érvényesült persze a párt akarata, érvényesültek a korábban megszokott statisztikai elvek, de az egész mégsem olyan volt, mint a korábbi szavazások. Már valóban lehetett választani, ha nem is nagy mérítésből, és szórványosan ugyan, de bekerülhettek a Parlamentbe olyan jelöltek is, akik egyáltalán nem voltak a hatalom „inyére”. Mindezek ellenére kezdetben az új Országgyűlés is úgy viselkedett, akár a korábbiak, a képviselők nagy többsége továbbra is a pártállam szavazógépezetként működött. Voltak azonban már ellenvélemények, olyan bírálatok a politikának, amelyek előzőleg nem hangozhattak volna.

na el a T. Házban. A Parlament munkája a gazdasági és politikai változásokkal együtt vált egyre színesebbé és tartalmasabbá. Mindent összevetve, amikor eljött az ideje, amikor a fordulat tal kapcsolatos ún. sarkalatos törvényeket kellett megvitatni és elfogadni, ez az Országgyűlés, ha zökkenőkkel is, méltónak bizonyult történelmi küldetéséhez. Voltak kritikus idők, amikor például '89 novemberében az MSZMP megszűnő, egyben az MSZP alakuló kongresszusa után első nekifutásra az Országgyűlés képviselőinek kevesebb mint tíz százaléka lépett be az MSZP-be. Ez könnyen okozhatott volna hatalmi vákuumot, és bizonytalanná tehetné volna az átalakulás tervezett békés folyamatát. Szerencsére nem így történt. Az Országgyűlés nagy többsége követte a kormány és az Ellenzéki Kerekasztal közös javaslatait, így teremtvén meg a békés rendszerváltás törvényi feltételeit.

Végül legnagyobb rendszerváltó erőnek a magyar nemzet, a magyar állampolgárok mondhatni minden rétege bizonyult, aminek tanúságtételét a '89-es népszavazás adta. Azé a népszavazásé, amelynek kérdései nyitott kapukat döntettek, mert a Parlament közben törvényalkotással megválaszolta azokat, de megnyugtató volt, hogy a referendum eredménye elsöprő többséggel igazolta vissza döntésünket. *Pozsgay Imre* ellenben igazságtalanul lett kárvallottja a népszavazásnak, mert ezzel azt az embert fosztották meg a köztársasági elnöki lehetőségtől, aki a hatalom oldalán talán a legtöbbet tette a rendszerváltás megindítása érdekében.

Ami a plenáris ülések hangulatváltását illeti, a parlamenti felszólalások első tapogatózásai még alig nevezhetők vitáknak. A zömében uralkodó politikai lojalitás mellett meg kellett küzdeni az első megszólalás lámpalázás izgalmaival is, amihez nem árt tudni, hogy a '85-ös választások újdonsága nemcsak a többes jelölés volt, hanem az is, hogy a honatyák nagy többsége kicserélődött. Az első igazán kritikus megszólalások *Király Zoltán*-hoz fűződnek. A tartalmukkal ugyan egyetértettem, a stílust viszont kissé erősnek tartottam. Az idő természetesen őt igazolta. Az a téma, amely nemcsak a kormány és a képviselők, de képviselők és képviselők között is először váltott ki élénk vitát, az adótörvények előkészítése volt. A plenáris ülésen irodalmi értékűnek ne-

vezhető felszólalások hangzottak el pl. *Boldizsár Iván* vagy *Kállai Ferenc* interpretálásában. Bár tartalmukkal nem értettem egyet, mert társadalmi rétegeket – írókat, művészeket – akarták kivonni a személyi jövedelemadó hatálya alól, ezzel együtt is igazi élményt jelentett hallgatni őket. Volt egy másik kategória, azoké a felszólalóké, akik mondanivalójukat olyan szellemes, humoros hordozóanyagba csomagolták, amelyet a legjobb kabarészerzők is megirigyelhettek volna. Többek között *Mayer Bertalan* vagy *Vona Ferenc* képviselőtársaim megszólalásai sorolhatók ide.

Magam egyébként a választások után a tizenkét tagú Heves megyei képviselőcsoport vezetője lettem, így – az akkori szokás szerint – nem kerültem egyetlen bizottságba sem, azonban rendszeresen eljártam a terv és költségvetési bizottság üléseire. Valamikor 1986-ban 21-ről 25-re emelkedett a bizottságok létszáma, és érdeklődésem alapján a T. Ház beszavazott a terv és költségvetési bizottságba. Ettől kezdve már érdemben is részt vehettem a testületi munkában, egyebek között a kereskedelmi bankokról szóló törvény és az adótörvények előkészítésében. Ezek a törvények bizvást tekinthetők a rendszerváltás előkészítésének, bár akkoriban még az ellenzék sem gondolt olyan fordulatra, ami végül is bekövetkezett. Az említett törvények sok mással, különösen a társaságokról szóló törvényekkel, a demokrácia intézményrendszerét megerősítő sarkalatos törvényekkel együtt korszerű jogszabályok voltak, és megítélésem szerint döntő mértékben hozzájárultak a változások bekövetkeztéhez.

Örülök annak, hogy aktív tagja lehettem annak a Parlamentnek, amely a rendszerváltást a piacgazdasági, az ún. sarkalatos és az ezekhez kapcsolódó más törvényekkel előkészítette, majd a kerekasztal-megállapodásokat jóváhagyva le is vezényelte. Büszke pedig arra vagyok, hogy minden, amit a bizottsági és a plenáris üléseken elmondtam, jó lelkiismerettel vállalható ma is.

Választási körzetem székhelye Lőrinci – ma város, akkor nagyközség – volt, és további öt település (Apc, Csány, Ecséd, Hort, Rózsaszentmárton) tartozott hozzá. Azóta Lőrinciről levált Pétőfibánya és Zagyvaszántó, így jelenleg nyolc településen élnek akkori választóim. A választókörzeti munkámban nagy súlyt he-

lyeztem választópolgáraink ügyes-bajos, a sorsukban életbevágónak számító gondjaik megoldására. Ebben nagy odaadással segítettek a települések tanácsai apparátusai, élükön a tanácselnökökkel. A települések vezetőinek munkáját mi sem minősíti jobban, mint az, hogy többségüket a rendszerváltás után polgármesterré választották. Ennyi idő eltelte után is szeretném név szerint megköszönni a képviselői munkámhoz nyújtott segítséget Varga Antal lőrinci, Bánki Ede csányi, Gémes Gábor apci, Kassa László hortti, Láng Józsefné rózsaszentmártoni és néhai Schmidt Dezső ecsédi tanácselnököknek.

Az '56-os forradalom és szabadságharc idején elsőéves egyetemista voltam. Már emiatt, de sok más dologokán is ötvenhatot mindig forradalomnak tartottam, több millió magyarral együtt. Így hát PózsGay Imre 1989. januári, rádióban elhangzott minősítése az 1956-os eseményekről nagy örömmel töltött el. Ez a nyilatkozat egyféle határkő volt történelmünkben; amely kikényszerítette Nagy Imre és társai rehabilitálását és újratemetését. Csak megindultsággal tudok visszaemlékezni az akkor történetekre. Más megítélés vonatkozik az elhangzott szónoklatokra, különösen Orbán Viktor beszédére. Hangvétele és mondandója nem volt méltó az eseményhez, még akkor sem, ha elfogadjuk, hogy a hatalmat akarta provokálni, meg akarta tudni, van-e még erő és hajlandóság az erőszakos fellépésre. A '88–89-es évek eseményeinek is voltak nyilvánvaló előzményei. Már az országgyűlési ciklus első felében megindult az erjedés, amely nagyrészt a hatalomba fokozatosan „beszivárgó” reformerek kezdeményezésére – sok apró patakából összefolyva – ahhoz az áradathoz vezetett, amelyet ma rendszerváltásnak szokás nevezni. Ezek a patakszerű részfolyamatok csak annyiban voltak politikai jellegűek, amennyi politizálásra szükség volt a piacgazdaság intézményrendszerét megteremteni hivatott törvényalkotás tematikájának és főleg tartalmának elfogadtatására az állampárt vezető szerveiben. Nem lebecsülendő feladat ez, hiszen a Politikai Bizottságban és a KB-ben ekkor még jócskán túlsúlyt képeztek az ortodox erők.

Maradva az előbbi hasonlatnál, az első ilyen patak a kétszintű bankrendszer bevezetése volt. E rövid, történelminek egyáltalán

nem nevezhető távlatból visszatekintve – különösképpen a pénzvilág egyre hatalmasodó súlyától fenyegetve – alig elképzelhető, hogyan működhetett a gazdaság és az ország az egyetlen Nemzeti Bank pénzügyi közreműködése mellett. Azután áramlott a bizottságok elé a piacgazdaság működési feltételeit, intézményrendszerét megteremteni hivatott törvényjavaslatok sora. A bizottságokban – eltérően a ciklus első két évétől – érdemi vitákat folytattunk. Minden testületnek bőven kijutott a munkából, de különösen a jogiban, valamint a költségvetésiben bontakoztak ki izgalmas viták, hiszen ez a két testület volt illetékes a rendszerváltó új törvényjavaslatok többségében. Ezeknek a törvényjavaslatoknak a bizottsági tárgyalására sokszor még az igazán tágas vadászterem is kicsinek bizonyult, mert az Országgyűlés bizottságon kívüli képviselőinek nagy része is mohón érdeklődött az eszmecserék iránt. A megállapítás különösen a '88–89-es esztendőkre érvényes. Ekkorra ugyanis gyakorlatilag megszűnt a képviselők szavazási „orientálása”, és a bizottsági vitákból lehetett megfelelő iránymutatást kapni a plenáris ülésen hozandó döntéshez.

Számomra a '88–89-es esztendő a előbbiek jegyében teltek. A gazdasági szférában dolgozóként (akkor a Selypi Cukorgyár főmérnöke voltam) nagy várakozással éltem meg ezt az időszakot. Szinte ahhoz hasonlóan, amit 1956 nyarán-őszén átéltem, persze az eltelt évek tapasztalataival felvértezve, már kevesebb illúzióval. Örültem, hogy az egyik leggyakrabban érintett bizottság tagjaként és persze képviselőként tevéleges résztvevője lehetek annak a folyamatnak, amely az országot elvezeti az akkor annyira áhított demokráciába és piacgazdaságba. Nem tudom, 1988-ban hányan lehettek közöttünk, akik már akkor látták, hogy nem egyszerűen egy piaci gazdasági fordulatot készítünk elő, hanem a rendszerváltáshoz vezető, önmagát gerjesztő, visszafordíthatatlan történést. Bennem ez a felismerés fokozatosan 1989 közepére érlelődött meg. Szerepét játszottak a felismerésben nyilvánvalóan az Ellenzéki Kerekasztal létrejötte és tevékenysége mellett azok az események, amelyek akkor közvetlen szomszédunkban, a több mint negyvenéves állampárti diktatúrát nyakunkba ültető Szovjetunióban zajlottak. Ezt végül betetőzte az MSZMP utolsó és egyben az MSZP első kongresszusa

1989 októberében. Ennek nyomán az állampárti rendszer megszűnésének már csak az időpontja maradt kérdéses. Addig azonban a magyar Országgyűlésnek még sok, éppen a rendszerváltással kapcsolatos törvényt kellett megalkotnia azért, hogy a hatalomátadás demokratikus jogi feltételek között, békésen menjen végbe. Igaz, az utolsó időszak törvény-előkészítése a Németh-kormány és az Ellenzéki Kerekasztal közös megállapodásán nyugodott, de éppen e törvényjavaslatok elfogadása érdekében fontosnak tartottam, hogy a kormány, az MSZMP megszűnése után is maga mögött tudhassa a képviselők többségét.

Nagy vonalakban ez a folyamat az, amit a '88–89-es esztendőből magaménak érzek, és vállalni is tudok. Ami utána történt, nagyon sokunkat ambivalens érzésekkel tölt el. Azt hiszem, a várakozásainkban naivak és tapasztalatlanok voltunk. Az akkori jövőt, a mai jelent jobbnak, tisztábbnak, etikusabbnak képeztük.

Én a felemás érzéseket kiváltó események két nagy vonulatát érzékelem. Az egyik sajátja minden létező demokráciának, úgy is mondhatnám, nemkívánatos velejárója, csak annyiban sajátosan magyar, hogy nekünk nem volt időnk a felkészülésre. Ugyanakkor magaménak érzem a demokrácia minden vívmányát, első sorban az emberi méltósághoz kapcsolódó, nagyon sokáig hiányolt alapvető emberi jogokat. Olyan hosszú ideig nélkülöztük ezeket, hogy a diktatúra módszereitől való félelem beivódott a generációnk zsigereibe.

Magaménak érzem továbbá azt a rendkívül összetett folyamatot, amit privatizáció néven sokszor elmarasztalóan emlegetnek. Tudom, volt nagyon sok elítélendő, törvényellenes állami vagyonelherdálás, de nem ez a döntő. Az érdemi magánosítást azok hajtották végre, akik az állami tulajdon megvásárlása mellett befektettek cégeik fejlesztésébe is. A hazai tőkehiány miatt ezek nagy többsége külföldi multinacionális cég, az ő magyarországi tőkebefektetések nélkül a magyar gazdaság nem tudott volna túllépni a rendszerváltáskor örökölt szerkezeti, minőségi és mennyiségi színvonalon.

Másfelől ugyancsak a demokrácia „hozománya” a közbiztonság bőrünkön érezhető, drasztikus romlása, az alvilág gyors kiépülése és fokozatos beszivárgása a politika némely köreibe.

Előbbiekkel is összefügg a korábban elképzelhetetlen mértékű korrupció burjánzása, a pénz-, illetve tulajdonszerzés gátlástalan módszereinek terjedése. Lehetne még sorolni a negatívumokat, amelyek mind annak a következményei, hogy egyetlen demokráciában sem lehet a bűnözés ellen a diktatúra eszközeivel fellépni. Természetesen ezeket nem érezhetem magaménak az elmúlt másfél évtized történéseiből, de azt igenis magaménak érezném, ha a politika és a végrehajtó hatalom nagyobb erőfeszítéseket tenne a hatékonyabb demokratikus bűnüldözési módszerek kifejlesztésére.

A felemás érzéseket kiváltó jelenségek egy sajátos csoportja egyáltalán nem szükségszerű velejárója a demokráciának, inkább annak megcsúfolása. Természetesen a magyarországi politika hangvételéről, stílusáról van szó. Nem vitatható, hogy ellentétben a diktatúrákkal, a demokráciában vitákban érlelődnek és születnek a döntések. Mint a történelmi példák bizonyítják, a viták lehetnek olykor igen kemények is. Azonban az a fajta politikai „vitastílus”, amelyet a Fidesz '98-as választási hadjáratával és hatalomra kerülésével vezetett be, és emelt a hivatalos politizálás rangjára, a gyűlöletkeltésnek, a választók egymás ellenségeivé tételének ez a rendszerszerű művészi foka egyetlen fejlett vagy kevésbé fejlett demokráciában sem fordul elő. Ez az, amit legkevésbé érzek magaménak a rendszerváltás óta eltelt idő jelenségeiből. Az a nagy baj, hogy remény sem látszik a helyzet megváltozására, a stílust ugyanis kénytelen-kelletlen a baloldal is átvette.

Lehetne igazi sikersiztori, de mégsem vált azzá európai csatlakozásunk. Közvetlenül a rendszerváltás előtt is felvetődött annak lehetősége, hogy belátható időn belül csatlakozhatunk az európai közösséghez. Amikor az Antall-kormány hivatalosan benyújtotta a csatlakozási szándékot tartalmazó dokumentumot, meg voltam győződve arról, hogy öt-hat éven belül harmad- vagy negyedmagunkkal teljes jogú tagjai leszünk az Európai Uniónak. A korábbi belépéssel kényszerűen együtt járó gyorsabb felkészülés, valamint a tagsághoz társuló gazdasági, politikai elvárások kormányoktól függetlenül kikényszeríthettek volna egy kevésbé osztóga-
tató, ám a nagy államháztartási rendszerek (egészségügy,

társadalombiztosítás, nyugdíjbiztosítás, oktatás) tekintetében sokkal szigorúbb és határozottabb gazdaságpolitikát. Másfelől a négy-öt új belépő ország arányosan nagyobb uniós támogatáshoz juthatott volna. Ezt a korábbi, az unión belül először egyetértéssel fogadott elképzelést ugyanott lehetetlenné is tették. Ez nekem nagy csalódás. A II. világháború után saját politikai vezetésünk „jóvoltából” kimaradtunk abból a Marshall-segélyből, amely a jelenlegi uniós országok nagy részét talpra állította. Most lett volna mód valamit törleszteni ebből. Nem sokkal a rendszerváltás után alkalmam volt látni, mit kapott a görög és spanyol vidék és mezőgazdaság: valósággal tobzódott a támogatási pénzekben. Az álom semmivé lett, s bár 2004. május 1-jei csatlakozásunk rendkívüli történelmi esemény, mégsem olyan örömnép, amilyen lehetett volna öt-hat évvel korábban.

Az első történetem igen jellemző a ciklus első részének viszonyaira: Még Villányi Miklós volt a pénzügyminiszter, amikor interpelláltam a nagy szezonális készletezéssel működő vállalatok „feltőkésítése” érdekében. Akkoriban kevés interpelláció hangzott el, nem is ment egykönnyen. Először a Pénzügyminisztérium parlamenti összekötője próbált nagyon szelíden lebeszélni. Azután illetékességi okokból áttették a címet egy szinttel lejjebb, Timár Mátyáshoz, a Magyar Nemzeti Bank akkori elnökéhez, hogy ne a kormány „blamája” magát. Az MNB akkor a kormánynak volt alárendelve. Timár Mátyás az interpelláció napjának reggelén találkoztam a Pénzügyminisztériumba. Előző nap azonban keresett Sarlós István házelnök, mert a PM szerint visszavontam az interpellációt. Másnap Timár Mátyás próbált lebeszélni Villányi Miklós társaságában, ám az interpelláció mégis elhangzott, természetesen eredmény nélkül.

A második történet későbbi időpontra jellemző. A terv és költségvetési bizottság meghallgatása után egyhangú döntéssel ajánlotta Kupa Mihályt az éppen alakuló Állami Számvevőszék egyik el-

nőkhelyettesi posztjára. Kupa Mihály a korábban bevezetett adótörvények médiabeli magyarázatával vált országosan ismertté és népszerűvé, de '89-ben már ki-kí a saját zsebében érezte ezek hatását, így a plenáris ülésen alighanem csak a bizottsági tagok szavaztak rá. Az Országgyűlés inkább választotta a nem túl népszerű Központi Népi Ellenőrző Bizottság egyik, szakmailag megfelelő, de kevésbé ismert és tekintélyes munkatársát.

Végül személyes dolgaimról. Parlamenti képviselőként is inkább szakembernek, semmint politikusnak tartottam magam, és akként is dolgoztam. Így mándátumunk leteltével minden erővel gazdasági munkámra összpontosítottam. Munkahelyemen, a hatvani és a sárvári cukorgyárat jelentő Mátravidéki Cukorgyáraknál a vállalati tanács 1989 végén megválasztott a cég első számú vezetőjévé. Új munkakörömben a zsugorodó répatermő területek, a tőkeellátottság hiánya, valamint a közelgő privatizáció jelentették a legnagyobb kihívást. A vállalat részvénytársasággá alakítása után, az 1990 nyarán aláírt szándéknyilatkozat nyomán, 1991. július 1-jén a legnagyobb francia cukortermelő, a Beghin-Say szerezte meg az irányítási jogokat részvénytársaságunk felett. Ez a privatizáció nemcsak kivárással, hanem jelentős tőkeinjekcióval is járt, mégsem voltam elégedett, mert az ÁVÜ végül sokkal rosszabb feltételekben állapodott meg, mint amilyeneket én a szándéknyilatkozatban kialakítottam. A felügyelő bizottság élére Medgyessy Péter, aki akkor a Magyar Paribas elnöke volt, parlamenti ismeretségünk alapján elfogadta felkérésemet. Magam azonban az idő haladtával egyre több nehézséget éreztem a francia tulajdonosokkal való együttműködésben. A korábban beidegződött nagyfokú, tényleges vezetői önállóság után – bár az eszemmel tudtam, hogy nincs mindig igazam – nehéz volt elviselni a tulajdonosok szabta korlátokat. Egyre szaporodtak a nézeteltérések, s 1993 nyarán saját elhatározásomból megváltam a cégtől. Hivatalosan csak 1995-ben, a valóságban azonban már 1993 végén csatlakoztam a még magyar tulajdonban lévő öt cukorgyár irányító gárdájához. Az ezekből 1995-ben alakult Magyar Cukor Rt. vezérigazgató-helyettese lettem, és 1997-ben, miután ez a társaság is külföldi kézbe került, hatvanévesen innentől mentem nyugdíjba.

Miközben a világgazdaságban is lezajlott egy olajválsággal kezdődő visszaesés, a kormány által felvett hitelek törlesztése egyre drágábbá vált. A magyar gazdaság felemás állapota nem tudta ellensúlyozni a külső nyomást. Az akkori szocialista országok által létrehozott KGST, mivel hasonló gondokkal küszködött, képtelen volt ellensúlyozni a nyugati piacok hatásait.

Az adósságtörlesztés, a gazdaság stagnálása a lakosság életszínvonalának fokozatos csökkenéséhez vezetett, ami az 1988–89-es években már félelmeket gerjesztett a politikai vezetésben.

Az útkeresés – átgondolt, tudományosan is kiérlelt reformok helyett – politikai csatározásokhoz, a negyvenöt esztendő alatt elkövetett hibák és bűnök felhánytorgatásához, a mindezt meghaladó új generációk besorozásához vezetett. Az MSZMP-ből országszerte jelentős számban nőttek ki a reformkörök, amelyek szembekerülve a politikai vezetéssel új megoldásokat követeltek. A civil szférában is felerősödött az ellenállás szerveződése. További civil szervezetek, illetve pártok körvonalai bontakoztak ki.

Az MSZMP vezetése, Központi Bizottsága – felismerve a veszélyes társadalmi helyzetet – felgyorsította a társadalmi, gazdasági reformokat. Feladatul tűzte ki a gazdasági válság elhárítását, minden korábbinál intenzívebb kapcsolat kialakítását a tőkés gazdaságokkal. Megnyitotta az utat a nyugati tőke beáramlása előtt. Napirendre került az állam működésének racionalizálása, a parlamenti kormányzás átalakítása, a nyilvánosság társadalmi szerepének erősítése. Megkezdődött a párt és az állam tevékenységének szétválasztása. Ugyanakkor a párton belül nemcsak a felső, de alsó szinteken is éleződött a különböző platformok közötti szembenállás.

Az MSZMP lépései végül is felgyorsították az ellenzék szerveződését és az ellenzéki pártok megjelenését. A politikai szférában napirendre került a pluralista demokrácián, többpártrendszeren, parlamenti kormányzaton és helyi önkormányzatokon alapuló demokratikus szocializmus jövőképe. A békés, demokratikus átmenet érdekében pedig létrejött az MSZMP által kezdeményezett politikai egyeztető fórum. Ennek feladata volt a politikai rendszer megreformálása, a demokratikus elvek és szabályok

megfogalmazása, a velük kapcsolatos sarkalatos törvények előkészületi egyeztetése. Ide tartozott az alkotmánybírásról, a köztársasági elnöki intézményről, a pártokról, a választójogokról, a tájékoztatásról és a következő választások időpontjának kiírásáról folyó vita, a gazdasági válság leküzdésére kidolgozandó feladatok, valamint a társadalmi, gazdasági konfliktusok erőszakot kizáró, önmérsékleten alapuló megoldása.

Az egyeztető fórum ajánlatot tett a működő Ellenzéki Keréksztalnak, hogy konstruktív együttműködéssel oldják meg az ország előtt álló társadalmi, gazdasági nehézségeket. Tehát magát a válságot úgy oldja meg, hogy a válság nem válik kihasználási eszközzé. A fentiekben körvonalazott politikai és társadalmi helyzetben, a demokratikus átmenet folyamatában alapvető szerephez jutott a magyar Országgyűlés. Az 1988–89-ik évben – a politikai erőkezdeményezése értelmében – a parlamenti törvényhozás legfontosabb fejezetét az új, demokratikus köztársasági államformára való áttérés sarkalatos törvényeinek kidolgozása és törvénybe iktatása jelentette. Az akkori országgyűlési képviselőknek jutott osztályrészül, hogy munkálkodjunk az új alkotmány elfogadásán, a többpártrendszerű demokráciát biztosító köztársasági forma törvénybe iktatásán. Az Országgyűlés összetétele már a kibontakozó többpártrendszerű parlament jegyeit viselte az időközben megüresedett helyekre választott ellenzéki pártok képviselőivel.

Nekünk, régebbi képviselőknek, akik szintén többes jelöléssel jutottunk mandátumhoz (függetlenül párttagsági vagy párton kívüli helyzetünktől), a saját értékrendünkben és pszichológiai beállítottságunkban kellett rendet teremtenünk. A visszahívásra alapozott és egyéb támadások közepette nem könnyű, mondhatnám, egymást formáló és embert próbáló feladat volt, de úgy érzem, sikerült. Számomra, aki a korábbi társadalmi formátumban szocializálódtam, és váltam szakemberré, majd politikussá, sok tüprengéssel, vívódásokkal járt ez a folyamat. Sőt, félelmet is gerjesztett a kialakult politikai légkör. Mindezekkel együtt a feladatot megoldottuk: a Parlament elfogadta az új demokratikus Magyarország sarkalatos törvényeit, és kikiáltotta a Magyar Köztársaságot. A mun-

ka tevékeny résztvevője voltam, esetenként kiszolgáltatta az ellenzéki pártok támadásainak; sőt a visszahívási kísérletnek is. Álltam, álltuk a küzdelmet, végigcsináltuk, amit elkezdtünk. Mint egyik részese a nagy munkának, tetteimet ma is vállalom. A legnagyobb feladatot természetesen a demokratikus átalakításban való részvétel adta. Rögvest az utána következő tennivalónak tartottam a választókerületem és Győr, valamint Győr-Moson-Sopron megye szolgálatát, a fejlesztéseket, a lakossági gondok orvoslását és a személyes kapcsolatok ápolását választópolgáiraikkal. Megyei politikai funkcióból adódóan különösen nagy felelősség hárult rám mint országgyűlési képviselőre, a bős-nagymarosi vízlépcső építési vitájában. Nem értettem egyet az egyoldalú szerződésbontással. Ma is meggyőződésem, hogy az eredeti tervek szerinti vízlépcső felépítése szolgálná Győr-Moson-Sopron megye és az egész ország gazdasági érdekeit. Ma már, az Európai Unióhoz tartozva vallom, hogy az akkori tudományos számítások előrelátóan bizonyították az energetikai hasznosságot; figyelembe véve a Duna hajózhatóvá válásának jövőbeli elkerülhetetlenségét is. Utólag jó érzés tölt el visszagondolva képviselői munkám időszakára. Nyugodtan állapíthatom meg, hogy választókerületemben segítőtje, részese lehettem a lakossági összefogásoknak, ígéreteimet maradéktalanul teljesítettem. Választóim kiálltak mellett a visszahívások idők küzdelmeiben is. Úgy gondolom, ez tette igazán érdemessé, hogy egészen a képviselői mandátumom lejártáig dolgozzam. Az 1990-es első magyar többpártrendszerű választáson mégis visszaléptem. Ez elsősorban a szocializmus teljes összeomlásával kapcsolható össze. Politikai vezetőként dolgozva a pártszakadás, a párton belüli pálfordulások sora és a gyors damaszkuszi útkeresés ellenszenvet váltott ki belőlem. Mivel én hitet nem tudtam váltani, a kapitalista fejlődés útját és annak rossz oldalát csak gyermekkorban ismertem; megváltó nem lehettem. Félreálltam, és azok között maradtam, akik ma is tisztelik az egyenes kiállást, még ha bukás is a vége. Az 1990-es választás bizonyította, hogy a magyar nép miként értékelte a régebbi politikai vezetés munkáját, viselkedését, a nehéz

ségek miatti torzszalkodását, a sikertelen útkeresést; kirekesztő-sárdobáló magatartást. Úgy döntött: jöjjön az új demokratikus erő. Jött és győzött az addig még kevésbé ismert MDF. A népakaratot tudomásul véve visszavonultam az aktív politikai életből. Maradtam hitben és meggyőződésben az ökeresztényi szellemiséget is magában foglaló közösségi ember, ma is a baloldalon. Elfogadtam és tiszteltem a többpártrendszert. Parlamenti képviselőként az ellenzéki pártokkal egymást tisztelve, egymás véleményét ütköztetve dolgoztunk. Ma azt tapasztalom, hogy a magyar parlamenti légkör teljesen megváltozott. A politika kettészakította a lakosságot, az ellenfél helyét ellenségkép foglalja el. Bízom abban, mint az utolsó parlamenti hozzászólásomban is hangsúlyoztam, hogy a magyar nép egyetértéssel akarja és segíti a maga választotta demokratikus kibontakozást, az általunk megszavazott és a demokráciát, szabadságot magában foglaló, félelemtől és diszkriminációktól mentes társadalmi élet megteremtését. Bízom abban, hogy a sok történelmi civódás, összeomlás és talpra állás tapasztalataiból merítve végre már megszületik az egymás hibáit és nem egymást támadó, azonos célokat szolgáló politikai közmegegyezés. Továbbra is vallom azt, amit a Parlamentben mondtam: „Unokáink megérik a szebb, demokratikusabb jövőt. Bízom abban, hogy nem kell szegénykezniük nagyszüleik cselekedetei miatt. Bízom abban, hogy nem lesznek mások cselédjei.” Bizony, múltbéli ragaszkodásomat a szocialista társadalom megreformálásához ma már naivitásnak tartom. Egy kis, szegény ország csupán sodródhat a nagyvilág gazdasági és társadalmi erővonalak mentén. Politikai félreállásom tudomásul vétele a nép akaratának. Jó, hogy így cselekedtem. A küzdelmek, a munka, a sok tanulás, az újrakezdések, a rendszerváltás alatti és utáni traumák, kikezdtek egészséget: infarktus, majd szívműtét lett örökségem a múltból. A sorscsapások ellenére optimista maradtam. Ebben nagyon sokat segített a környezetemben élő emberek szeretete. Boldogság számomra, hogy mindazok, akikkel együtt dolgoztam városunkban, megyénkben a választókerületem fejlesztésén, megismernek,

és ma is beavatnak ügyes-bajos dolgaikba. Meghívtak, amikor a műszaki főiskola, színház, sportcsarnok, gyermektábor, az első magyar-osztrák közös vállalat jubileumi ünnepére összegyűltek. Nagyobb tiszteletet nem is vártam nyugdíjas éveimre.

A gazdagságot soha nem ismertem az életemben, talán ezért nem vagyok elégedetlen ember. Annál nagyobb örömmel figyelem unokáim fejlődését és kibontakozását.

Az emberek közelsége, barátsága, valamint a választókerületben, szűkebb pátriámban, Győr városában és a megyében elért szép közösségi sikerek tényként bizonyítják, hogy érdemes volt dolgozni, politikusként tisztességes, mindenki előtt mai is vállalható életet élni. A jelenleg gyermekéveit taposó, tehát a jövő generációja csak akkor ismerheti meg egészében a társadalom átalakításának többszöri kísérletét, ha mindenki vállalja tetteit a korábbi nemzedékből.

A közösségi funkcióban eltöltött huszonhét év alatt minden tölem telhetőt megtettem, amit akkor csak el lehetett várni egy politikai vezetőtől és képviselőtől – a megye lakosságával közösen. Kezdeményező, szervező, lelkesítő és a munkában is részt vevő emberként dolgoztam. Az vezérelt, hogy a közösség összefogásában rejlő nagy erőt, amely a kevés pénz ellenére is csodákra képes, jó irányban befolyásoljam.

Így jöttek létre a hazánkban és nemzetközileg egyaránt számon tartott ipari, kereskedelmi és szolgáltató iparágak. Meghonosítottuk a külföldi tőke fogadását és letelepedését. Sokat dolgoztunk a szellemi infrastruktúra kiépítésén, hogy Győr ne csak iparának füstjéről, hanem a kultúra szelleméről is ismertté váljon. Büszkén vállalhatjuk sorstársaimmal a megye vezetésének, országgyűlési képviselőinek tetteit. Aligha szégyellni való sok tízezer elkészült lakás, számos iskola, közösségi épület, az idősek garzonházai, új színház, műszaki főiskola, a korszerű civil és honvédkórház. Közösségi munkával Győr vonzáskörzetében, a szép bakonyaljai körzetben 400 személyes gyermektábort építettünk. Átadtuk a régóta vágyott, csodálatos futballstadiont, városi sportcsarnokot, műjégpályát, több általános iskolát fedett medencés uszodával,

törntermekkel. Sorolhatnám hosszasan a tényeket, de erről bőszéljenek inkább a statisztikai évkönyvek.

Szűkebb képviselői választókerületemben sikerült elérni, hogy a közmű-infrastruktúra megépítésével, gázvezetékekkel és csatornázással is közelítsem Győr városának szintjéhez. Részt vettem minden közösségi megmozdulásban: segítettam, ahol tudtam.

Miként a rendszerváltás előcsatározásainak sorában említettem, híve – képviselőként, politikusként pedig tevékeny részese – voltam a szocialista társadalmi rendszer reformjainak és egy szándékaim szerint többpártrendszerű, pluralista, szocialista Magyarország létrehozásának. A küzdelmekben elkövetett hibákat és eredményeket is vállalom.

Alig másfél évtized elteltével a reformidőszak célkitűzései feledésbe merültek. Úgy érzem, hogy én nem ezt akartam. Sok keserűség és csalódás ért a demokratizmus kibontakozásának időszakában, tapasztaltam azt a diszkriminációt, amelyet a rendszerváltás első éveiben el kellett szenvednünk.

A mai napig is fájó pont, hogy a többpártrendszerű demokrácia nem a közös ügy előbbre vitelének, az ország, a népiélet növelésének irányába hat. Sok esetben az energiát pazarolva egymás ellen, és egymásban szinte ellenséget keresve szakad ketté az ország lakossága.

Nem ezt akartam. Remélem, unokáink majd megérik, hogy az igazi demokrácia kibontakozása újra közelebb hozza az embereket, és a szeretetet, egymás iránti tisztelet erősebb lesz, mint a pártos széthúzás. Sokat szenvedett népünk megérdemelné, hogy munkájával a nagy Európában békére, nyugalomra és fejlődésre alapozott életre találjon.

Unokáimnak azt ajánlom, hogy nagyapjuk munkájának objektív megismerése legyen intő példa. Az életben minden léptüket alaposan megfontolva tegyék meg, de különösen akkor, ha pályájukon olyan választás elé kerülnek, amelynek során egyik lehetőségként a politika vonzereje csábítaná őket.

Sikertelen visszahívás – Kit képvisel a képviselő?

Az MDF levele és dr. Lakatos László válasza

A Magyar Demokrata Fórum Győri Szervezete Elnöksége nevében dr. Nagy S. Zoltán elnök pénteken délutáni szerkesztőségünkben átadta azt a levelet, amelyet megelőzően elküldtek dr. Lakatos László, a megyei pártbizottság első titkára, országgyűlési képviselő címére is. A levél átvételekor jeleztük, hogy szerkesztőségünk természetesen nem zárkózik el közlésétől; annál inkább nem, mert az MDF Győri Szervezetének Elnöksége nyílt levélként adta át, miközben eljuttatta országos tömegkommunikációs fórumokhoz is. Hangsúlyoztuk azonban, úgy tartjuk etikusnak, ha az érintett, tehát dr. Lakatos László is érdemben tudja kifejezni a levélben felvetettekkel kapcsolatos véleményét. Sűrű hétvégi elfoglaltsága miatt. (Országgyűlés, Grósz Károly pártfőtitkár soproni látogatása) tegnap volt lehetősége válaszának megfogalmazására. Az alábbiakban mindkét levelet teljes terjedelmében közöljük. (A szerk. megjegyzése).

TISZTELT KÉPVISELŐ ÚR!

A Képviselő Úr már nemegyszer nyilatkozott a bős-nagymárai vízlépcső ügyében, két alkalommal jelentős parlamenti, illetve kormányzati döntés kapcsán is. A nyilatkozatok, állásfoglalások tartalmi vonatkozásait nem kívánjuk most értékelni. Erről megoszlanak a vélemények. Nyilván azok is eltérően gondolkodnak a Mű-ről, akikre hivatkozni szokott. A kérdés pedig éppen ez: kikre hivatkozhat Ön, és milyen minőségben teheti ezt? Az Országgyűlés őszi ülészakán a nagymárai vízlépcső építésének folytatása mellett szavazott, és azzal kapcsolatos nyilatkozatában kijelentette, hogy „ezzel a megyében minden tisztességes ember egyetért”. Honnan tudta Ön ezt, és milyen alapon minősítetté le nem tisztességeseknek a másként vélekedőket? A szavazata nem volt meglepő. Tudjuk, pártjának utasítására tette. Megtették mások is. De ragaszkodása a „képviseletnek” ehhez a felfogásához már nem fogadható el.

Az elmúlt héten az Országgyűlés ad hoc bizottságának ülése

kapcsán kijelentette: „Győr-Sopron megye párt-, tanácsai és társadalmi vezetői egyetértenek Szigetköz népével, helytelenítve a munkák felfüggesztését.” Honnan tudja Ön, hogy mi a véleménye „Szigetköz népének”? Abból a csak négyezer aláírásból, amit a települések – párt- és állami irányítása alatt álló – vezetői felsőbb utasításra gyűjtöttek össze, és amely az érintett terület lakosságának tizedét sem teszi ki? Találkozott már Dunakiliti „népével” vagy bármely más falu lakóival? Az ad hoc bizottság ülésén feltett kérdései olyan mértékű tájékozatlanságát és bizonytalanságát tükrözik, amelyek eddigi határozott állásfoglalását is megkérdőjelezzük. Önnek, mint a megye lakossága országgyűlési képviselőjének, kötelessége lett volna és módjában is állott volna a megfelelő információkat beszerezni. Dunakiliti népe hosszú ideje folytat egyenlőtlen és eredménytelen küzdelmet mindenféle hatósággal az Ön által annyira szorgalmazott építkezések miatt megrongálódott házainak kártalanítása ügyében. Ön most az ad hoc bizottság tanácskozásán azt kérdezte, miért nincs még határozott döntés a Dunakilitin és más községekben is megrongálódott házak kártérítésének ügyében? Mi meg azt kérdezzük Öntől, mikor hallgatta meg ebben az ügyben Dunakiliti népét, és mit tett ennek a kártérítési ügynek a tényleges megoldása érdekében? Úgy tűnik, hogy Ön könnyen és alaptalanul hivatkozik döntéseiben és nyilatkozataiban képviselőként és párttitkárként meggyarant: „azokra, akiket meg sem kérdezett”. Szerintünk a párt- és állami apparátusok véleménye nem a „nép” véleménye. Úgy tűnik, hogy országgyűlési képviselőként is a pártját képviseli, és nem a választóit; és ettől nem is kíván elszakadni. Helyesnek tartanánk ezért, hogy levonná az ebből adódó következtetéseket, és lemondana képviselői mandátumáról, nem is várva meg, hogy választói tegyék meg a visszahívásához szükséges lépéseket, amit mi támogatni, esetleg kezdeményezni is fogunk. Párttitkári megbízatásáról másoknak kell döntenünk. A Jelenlegi Magyar Demokrata Fórum Győri Szervezete Elnöksége

TISZTELT ELNÖK ÚR!

Levelét megkaptam. Sajnos már aznap a sajtóban, rádióban és a televízióban is hallottam ennek tartalmát. Véleményem elleni megnyilvánulásukat nehéz megérteni. A képviselői mandátumról való lemondásra felszólításukat megértettem. Elfogadtam volna meghívásukat oda, ahol álláspontjukat kialakították. Mivel érvemet nem volt módomban kifejezni, ezúton élek a lehetőséggel.

Közlöm Önökkel, hogy képviselői mandátumomról felszólításukra nem mondok le. Hogy miért nem? Bizonyára Önök is tudják, hogy választókerületemben többes jelöléssel, magas arányban, törvényesen választott meg a lakosság. Bármilyen nehéz gazdasági és politikai helyzetben lettünk is képviselők, felelősséggel állíthatom, hogy a korlátozott lehetőségek között is a nép, választóink érdekeit képviseljük.

Kérdezik, milyen alapon hivatkozom a választóimra? Számomra a megválasztáskor ezt a bizalmat választóim megadták. Önök bizonyára nem győződtek meg állításukról, miszerint én nem konzultálok választóimmal. Erre a rendszeres képviselői találkozók mellett mint a megye egyik politikai vezetőjének is mód van, ezen túl az emberek gondjaikkal, véleményükkel rendszeresen megkeresnek.

Igazuk van, az őszi parlamenti ülésen a Bős-Nagymarosi Vízellátási Rendszer megépítése mellett szavaztam. A nyomástartó lépcsőrendszer és a nehéz döntések közé tartozott, illetőleg tartozik ma is a vízellátási rendszer kérdésköre. Én úgy gondolom, hogy a meggyőző tények és számok alapján, amit a kormány elénk terjesztett, helyes volt a szavazatom. A véleményemet mindaddig nem szükséges megváltoztatnom, amíg a kormány a korábbi állításának ellenkezőjéről nem győző meg.

Igazuk van, amikor azt állítják, hogy a megépítés melletti voksolásban az a tény is szerepelt – és ezt el is mondtam a Környezetvédelmi Bizottság ülésén –, hogy a bőszi duzzasztó befejezése már elfogadott tény. A Szigetköz és Győr lakosságának nagy kára származhat „Nagymaros” elmaradásából. A felépítés kapcsán olyan fejlesztéseket kapunk, ami a szigetközi termelőszövetkezetek biztonságos gazdálkodását, a lakosság egészsé-

ges vízellátását, a csatornázás és szennyvíztisztítás állami erővel történő segítését jelenti.

Én arra gondoltam, amikor az egyik oldalon a beruházás már visszafordíthatatlan, akkor minden „tisztességes” ember megérti, hogy az itt élő lakosság létérdeke a beígért fejlesztések megvalósítása és a káros környezeti hatások kivédése. Elnézést kérek mindazoktól, akik a szóhasználatot nem így értelmezték.

Közlöm Önökkel, hogy az Országgyűlés két bizottságában is dolgozom, és így a környezeti hatásokat ellenőrző ad hoc bizottság tagjaként kérdeztem és mondtam véleményt a győri ülésünkön.

Miért bántja önérzetüket, hogy a dunakiliti házrongálások ellen és a kárt szenvedettek mellett szólaltam fel? Amióta a dunakilitiek panaszát ismerem, minden szervnél eljártam érdekükben, az ottani képviselőtársaimmal együtt. Bízom abban, hogy közös erővel a javunkra fordul mindaz, ami ma megkérdőjelezhető.

Tévedésnek tartom azon állításukat, mely szerint én nem ismerem az érintett térség lakóinak véleményét. Képviselőikkel gyakran találkozom. A közelmúltban Rajka és térségében, Hegyeshalomban, Jánossomorján fórumokon vettem részt, ahol megvitattuk az építkezés helyzetét is.

Most én kérdezem, Önök milyen meghatalmazással és kinek a nevében vonnak felelősségre? Választott képviselőként az én jogom egyelőre elvitathatatlan. Nehéz körülmények között együtt dolgozunk Kismegyern, Szabadhegy, Jancsifalu, a József Attila lakótelep és Adyváros lakosaival, ők az illetékesek, csak nekik van joguk cselekedeteimet felülbírálni, ha úgy látják, a visszahívást törvényes úton megtenni. Ami a párttitkári funkciómat illeti, az valóban nem Önökre tartozik.

Képviselői munkámban a jövőben is fórumokon és azokon kívül továbbra is kiállok választóim érdekeiért, a megyei fejlesztésekért, jóllehet, legjobb szándékunk ellenére sem sikerül azokat maradéktalanul megvalósítani és a lakossággal teljes körűen elfogadtatni. Munkámban, mint képviselő, nemcsak a pillanatnyi, hanem a távlati érdekekért is felelősséggel tartozom.

Dr. Lakatos László
4. vk. országgyűlési képviselője
(Kisalföld, 1989. június 6.)

Glasznoszty Tiszakécskén (részletek)

Miskó István:

– Mindig abból volt bajunk, hogy úttörő szerepet vállaltunk, aminek még nem volt bejáratott útja, kialakult, szabályos rendje. A saját pénzünkhöz nem is kaptunk 40–50 százalék állami támogatásnál többet, a fogunkhoz kellett verni a garast, kerülni minden luxusmegoldást. Mikor nekünk valami sikerült, utána már másutt könnyen megcsinálták. Az állam is rájött, hogy hohó, van ennek értelme, és másnak több pénzt adott, úgyhogy ami később készült el, sokkal szebb lett, mint amit mi csináltunk, holott mi vállaltuk el az úttörő vállalkozás kockázatát.

Vajon abban a korszakban, amikor *Miskó István* egy poros faluból, hangulatos kisvárost alkotott, választthatott-e volna más utat, másféle eszközöket? Amit alkotott, nem demokrácia volt, hanem valamiféle szelektív liberalizmus. De mennyire következett a helyzetből és mennyire az ő személyiségéből, hogy ez így alakult? Miskónak nem volt ellenzéke, amely a város határain belül korlátozta volna hatalmát. Túltette magát a jogrenden, mert a jogrend önmagát járatta le azzal, hogy számos elemében nyíltan ellentétben állt a hétköznapi józan ésszel. De ahhoz, hogy ezt büntetlenül tehesse, meg kellett szereznie a nála hatalmasabbak jóindulatát, elnézését. Ezért volt az, hogy ő mindig a főnökökkel szeretett tárgyalni, és sohasem a beosztott apparátcsikokkal, akik külön-külön ugyan a törvényességet képviselték vele szemben, de a törvényességnek ezek a szeletei sohasem álltak volna össze szintetikus egységgé.

Mandátumstaféta

Ez a helyzet magában hordozta a bukás lehetőségét. Az egyik lehetséges csapda az volt, hogy a kécskei tanácselnök előbb-utóbb rajtaveszt valamelyik szabálytalanságán. Ezt a csapdát még kikerülte azzal, hogy 1980-ban megválasztották országgyűlési képviselőnek. A képviselői státus többféle előnyt rejtett magában: fontosabb tárgyalásaira nem kellett többé magával vinnie *Angyal János*

nóst, aki Miskó szakértelme és zseniális kombinációs készsége mellé csupán a maga képviselői jogosítványát tudta adni.

– Mit sikerült elintéznie mint országgyűlési képviselőnek? – kérdeztem *Angyal Jánostól*, Miskó elődjétől. – Nos, egyet. – Az egyetem annyi tartást, diplomáciai érzéket, talán tárgyalási partneri intelligenciát is hoz magával, hogy én nem éreztem soha kisebbségi érzést, pedig nem egy miniszterrel tárgyaltam. Protokolláris dolgokban laikus voltam, miért kell egy miniszterhez előre bejelentkezni, gondoltam, fölmék, aztán fogad. Előfordult, hogy a miniszter azt mondta, nem tudja megoldani, amit akarok, sőt, neki sietnie kell. Azt mondtam, kedves miniszter, elvtárs, én innen addig el nem megyek, míg megoldást nem találunk. Na, megadta magát, és amikor kész lett, megkérdezte, hogy most már elmehetek? Ebbe is beléтанul az ember.

– Abban az időben még Tiszaalpár is ebbe a képviselői körzetbe tartozott, hallatlanul gátolta a fejlődésüket, hogy az ÉVM építési zárlatot rendelt el az ő Tisza-szakaszukon. Lehetett építeni Kécskén, lehetett építeni Töserdőn, csak Tiszaalpáron nem. Addig mentem, amíg ezt a tilalmat föl nem oldották. Egyszer meg a Magyar Villamosipari Művekhez mentem, hogy kérjek a vezérigazgatótól egy darab speciális kábelt a tanyavillamosításhoz. Beszélünk erről-arról, mondja a vezérigazgató, hogy porcelánszigetelő-gyártáshoz kellene nekik hely és munkaerő. Ó, hát Lakitelken 300–400 asszony éppen munkát keres. Így mentek a dolgok.

– Magától mondott le az országgyűlési képviselőségről? – Két ciklusban voltam képviselő, tudtam, hogy azt nem lehet úgy előörökölni, hogy bekerült az ember, és akkor úgyé ott lesz, míg csak ki nem rokkant.

Dr. Gajdócsi István (megyei tanácselnök, országgyűlési képviselő): – Úgy tudom, mert ők ketten nekem úgy mesélték, hogy *Angyal* följajánlotta a mandátumát *Miskónak*, aki elfogadta. Állították, hogy ez nagyon békésen és barátságosan zajlott le. Nem tudom, hogy azóta milyen közöttük a viszony, ma is ezt mondaná-e *Angyal János*, de hogy akkor ezt mondta, az bizonyos.

Angyal János:

– Halálosan komolyan gondoltam, hogy rég nem leszek már or-

szaggyűlési képviselő, amikor még mindig népfrontelnök leszek. Így álltam hozzá, amikor behívtak a megyei pártbizottságra, hogy mondjak le a képviselőségről. Akkor viccesen azt válaszoltam, hogy az amerikai elnökök sem sértődtek meg, akármilyen jók voltak; hogy két ciklus után távozniuk kell. Én sosem képzeltem, hogy képviselőként megyek nyugdíjba; tudomásul vettem, nincs bennem semmi sértődöttség, ne csináljanak ebből nehézséget maguknak, inkább beszéljünk másról.

Miskó Istvánnak a parlamenti képviselőség állandó találkozási alkalmat jelentett az ország vezetőivel, a képviselői mentelmi jog pedig némi védelmet a gyakori hátósági vizsgálatokkal szemben. Igén ritkán fordult elő a szocialista Magyarországon, hogy országgyűlési képviselő mentelmi jogát fölfüggesztették; ahhoz komoly bűncselekményt kellett elkövetni, holmi városvezetői stílik miatt nem volt szokás kikezdeni a képviselőket.

Érdemjegybotrány

Benne rejtett a bukás lehetősége az egymásnak kötelezően téendő szívességek rendszerében is. Ami az érdemjegybotrány kapcsán történt, azt Tiszakécskén csaknem minden beszélgetőtársam hasonlóképpen ítélte meg.

Bárány Lajos – A szívességek rendszere olyan, hogy én is kérek, tőlem is kérnek. Ez az egész érdemjegyügy logikusan következett ebből. Az elnök nyilvánvalóan úgy akart Kass Ferikének szívességet tenni, hogy jól van, Feri, szólok a tanárnőnek, ugyan segítsen már rajta. Igazából úgy sem volt rá szüksége, mert a Kass gyerekek kitűnő volt a bizonyítványa. Szólok neki, egy fillérbe sem kerül. Biztosan így volt. Én nem tudom, hogy Szürszabóné (helyi pártvezető – a szerk.) fia esetében hogy történt, de gondolom, úgy lehetett, hogy egye fene, szólnak azért is. Én elmentem egy tárgyalásra, és megnéztem magamnak azt a gyereket. Nem csinált az ott semmi olyasmit, ami arra utált volna, hogy rosszabb lenne, mint az átlag.

Kristóf Márta – A városban a legtöbb ember úgy ítéli meg, hogy szegény Miskót bántják; és voltaképpen ő vitte el a balhét a Szürszabóék helyett.

Kovács Miklós – Kass szabónak kuncsaftja a Szürszabó család is, a tanácselnök is; én is. Ott találkoztunk a múltkor, és én mondtam Szürszabónak, hogy nem bölcs dolog ezt a pert folytatni. Az újságcikkek azok a kitételei, amelyeket ők támadtak; sörre bebizonyosodtak. A többi gyerek iskolaérdekből hiányzott, ha hiányzott; Szürszabó Laci meg magánérdekből. Mások pótolták, amit elmulasztottak, az ő fia nem. Hát kérem, ez olyan messzé van egymástól, mint a batyus zsidó az atyáúristentől. Ezek olyan dolgok, amelyeket én a magam részéről nem fészegetnék. Miskónak az égadta világon semmi érdeké nem fűződött ahhoz, hogy ez a távozófélben lévő tanárnő hogyan osztályoz. Valószínűnek tartom, hogy ott a szabóműhelyben a Kassék és a Szürszabóék oldaláról megnyilvánuló rosszallás egy méderbe futott, az elnök pedig segítő szándékkal akart ebbe az ügybe beleavatkozni. Utána mondta nekem, sohasém tudhatja előre az ember, hogy melyik lépése hová torkollik.

Kristóf Márta – Régóta ismerem Benke Mártát (középiskolai tanár, majd újságíró, az érdemjegybotrányt kiváltó cikk szerzője – a szerk.); és nagyon kedvelem őt. Csillogó a szeme, és csillogó a lelke is. Mi, akik mind megkötöttük itt már a magunk kompromisszumait, úgy éreztük, Márta és Tajti Erzsike helyettünk is bátrak lehetnek.

Dankó János – Pesti ismerőseim drukkolnak az Erzsikééknek. A helybeliek úgy gondolják, jogos volt a támadás, de nem lesz belőle semmi. Kivesztek a hagyományai, az önálló gondolkodásnak; nem maradt lehetőség cselekvési szabadságra.

Dr. Károssy Gyula – Tiszakécskén csak cirkusznak hívják ezt az egészet. Hibát követtek el az újságírók, de hibázott a tanácselnök is. Ha ő annak idején az első kérdésre azt feleli, hogy kérem, hibáztam, most már tudom, és tanultam belőle, akkor az egészet nem lehetett volna így felfújni.

Ő azonban végig mellébeszél, az újságírók pedig annál jobban élvezték a dolgot. A sajtó elkövette azt a hibát, hogy hangsúlyozta: ez Kécskén történt. A kécskeiek, akik minden újságot elolvastak, úgy érezték, hogy most csak Kécskét ízelgetik, holott az egész országban hasonlóan mennek a dolgok. Valahol még mindig hiba lehet az őszinteséggel, mert szerintem az egészről annak kellett volna kiderülnie, hogy ez ugyan Tiszakécskén esett meg, de nem csak Tiszakécskére igaz, és mindenki, aki hall, olvas róla, okuljon belőle. – A megyei tanácsi fegyelmit személyesen adta át Miskónak, ahogyan akkor fogalmaztak, odaillő szavak kíséretében. Mik voltak azok az „odaillő szavak”? – kérdeztem dr. Gajdócsi Istvántól. – Megmondom magyarul: lebasztam, mint a pengős malacot. Miskóhoz kemény szavak illenek, mert ő a maga tévedhetetlenségének burka mögött él, lélegzik, ezt számos siker igazolja, tehát a burk egyre vastagabb. Neki nem lehet finoman mondani, mert ha a burkot át nem töröm, be sem megy a fülén, amit a tudomására akarok hozni. Elmondtam neki, hogy öregem, egyszerűen tökéletlen vagy. Van egy gimnáziumotok, amelyikért évtizedekig talpaltál, mire a legjobban fölszerelt középiskola lett a megyében, és amikor mindezt megcsináltad, fogod magad, és rátelepszel a tantestületre, beleszólsz a dolgaikba. Hát mi az, hogy áthívatod azt a tanárnőt ide, ahelyett hogy elmennél te a tantestületbe, és azt mondanád: emberek, dugjuk össze a fejünket, és beszéljük meg ezt a dolgot. Tudtam, hogy ha a figyelmeztetést beviszi a tanácsülés elé, rögtön leszavazák, és akkor még egy ejnye-ejnyét sem kap. Figyelmeztettem, hogy ő neki ebben az ügyben meg kell kapnia a magáét. – Dr. Gajdócsi István pontosan tudta, hogy az adott pillanatban a közvélemény nem elégszik meg azzal, hogy a kécskei elnök szárazon megússza a tanácsházi beszélgetést; nagy rutinnal arra gondolt azonban, hogy egy nyilvános fegyelmmel elintézhető az ügy. A dolog így is alakult volna, ha a kécskei vezető testületek nem érzik úgy, hogy Angyal János szavaival – „az alulról jövő demokrácia” hangsúlyozására összehangolt demonstrációt kell szervezniük az elnök mellett, idősebb Szürszabó pedig nem akarta volna megleckézíteni a sajtót. Azt a bizonyos szeptemberi tanácsulást többen többféleképpen ítélték meg.

Mindenképpen jelent valamit, hogy a bajai első titkár belebukott egyetlen olyan cikkbe, amelyben még a nevét sem írták le. Miskó mellett pedig 25 névre szóló újságcikk után is kiálltak a városának lakói, akik pedig jobban ismerik őt, mint akármelyik újságíró vagy párt- és tanácsi vezető – mondta nekem egy beszélgetés során dr. Szabó Miklós, a Bács-Kiskun Megyei Pártbizottság 1987 végén megválasztott első titkára. – Még a tv-híradóban is lehetett látni, hogy volt egy előtapsoló, és minden testületi tag nézegetett körbe, hogy van-e, aki nem tapsol. Ha titkos szavazás lett volna, nem lett volna ilyen egyértelmű az eredmény – mondta id. Kozák Gyula. Angyal János: Nekem nagy csalódást okozott, amikor úgy döntött a helyi vezetőség, hogy a testületek erősítsék meg a tanácselnököt. Én sokkal jobban örültem volna, ha egész Tiszakécske szavaz, mert a testületet le lehet váltani, de a népet nem. Biztos vagyok benne, hogy egy ilyen helyi népszavazáson is nagyon nagy arányban szavaztak volna rá, mert Tiszakécske város és Miskó István elválaszthatatlan. – Meredező sziklák Dr. Gajdócsi István: Abban biztos vagyok, hogy Miskónak Tiszakécskén olyan igazán komoly, kritikus társadalmi kontrollja nem alakult ki. A vállalkozásai általában sikerrel végződtek, ezért hittek neki az emberek. Persze, így könnyű az évek során elhinni, hogy ő a legbölcsőbb, hogy tévedhetetlen, és a végén önmaga is áldozatul esik ennek. Nálunk egy vezetőnél mindig az a nagy kérdés, hogy a hatalom megrontja vagy nem rontja meg. Erdemes eltűnődni, volt-e hajózható út a meredező sziklák között? Alulról jövő kontroll nem működött, hiszen nem voltak intézményei, hagyományai, a megfélemlített állampolgárok igazat mondani is csak akkor mertek, ha jól berúgtak előtte. Alig volt nyoma a politikai kultúrának: olykor azt is úgy kellett rátukmálni az emberekre, ami az érdekükben állt, de ezzel korlátlanul vissza is lehetett élni. Bármire lehetett kényszeríteni vagy manipulálni

az embereket, ám aki ezt tette, őszintén még volt győződve, hogy az általa irányítottak érdekében cselekszik, mert helyettük felismerte, hogy mi áll érdekükben. A központi irányítás jelentette, amely ha akárt, az általa hozott törvények alól is felmentést adhatott. Közben azonban maga is kiiktathatóvá és manipulálhatóvá vált a szíves-ségek és viszonszíveségek, a kijárások és újraelosztási manipulációk dzsungelében. Mindig csak utólag dől el, hogy a helyes vagy helytelen utat választotta az ember. A távozó tiszakécskei vezetőség szenvedett az ötvenes évektől, a nyomortól, az erőszaktól. Szembe akart fordulni azzal a korrallal, fölemelni faluja népét. Befelé összpontosított hatalmat, kifelé az alkalmazkodás ragyogóan működő formáit építették ki. *Miskó István* karizmatikus vezető, a hatalom mestere, akinek a jó szándékában egy percig sem kételkedtem. Akkor sem, amikor a bíróságon kiállt *Szűrszabóék* oldalán, és a képzett jogászok szakszerűen belezavarták az önellenmondásba. Tipikus kelet-európai dráma, hogy amikor azt hitte, a jó hatalom nevében szembefordul a rossz hatalom teremtette viszonyokkal, nem tudott, vagy talán nem is akart másféle módszereket választani. Ezzel alakította olyanná a kécskei viszonyokat, az emberek tudatát, erkölceit, egymás közti kapcsolatait, amilyenek az általa teremtett átmeneti aranykor végén megismertük. Akarata ellenére ő végzte be az emberek tudatában, gondolkodásmódjában azt a rombolást, amit az ötvenes években a *Rákosi* nevében ügyködő szüret- és kukoricacsöszők a beszületési hivatalban elkezdtek. Már a kiadónál volt ennek a riportkönyvnek a kézírata, amikor 1989. február 1-jén délelőtt 10 órakor *Miskó István* tanácselnök Browning gyártmányú önvédelmi fegyverével főbe lőtte magát. Előzőleg dr. *Gajdócsi István* megyei tanácselnöknél járt, aki közölte vele, vizsgálatot indítanak bizonyos szabálytalan telekügyletek miatt a tiszakécskei városi tanács néhány tisztviselője ellen. Tiszakécskén mindenki tudta, hogy a városi tanácsnál az elnök tudta és beleegyezése nélkül egy falevél sem hullhat a földre. *Miskó István* egyébként sohasem tagadta, a riport általa olvasott nyilatkozataiban sem, hogy ő a józan ész nevében a belátása szerint felülbírál-

ta az általa értelmetlenné tartott, de érvényes jogszabályokat, és ezt azért tehette meg, mert a felettesei korábban elnézték neki.

A tiszakécskei elnök a józan ész nevében lépett át egy megméredevett korszak jogi szabályain. A megújulásért való küzdelemben, a jogállamiság nevében támadták meg, de a régi, túlhaladott jogrend szellemében ítékeztek volna felette. Ha akarták, a régi jogrend szellemében csak egy politikai döntés kellett a felelősségre vonáshoz – és úgy tetszik, a kulisszák mögött e döntés megszületett. Akár szerzett személyes hasznót, akár nem, *Miskó István* úgy érezhette: ő a haladásért vállalt kockázatot, amit éppen a haladás nevében fordítottak ellene. Amikor a megyei tanácsnál kiderült, hogy ez több politikai vakmerőségnél, lerángatható a köz-törvényes bűnözés szintjére, éppen azok által, akik korábban hallgatólagosan hozzájárultak az egészhez, *Miskó István* valószínűleg megértette: a kör bezárult. Mi várhatott volna rá? Felfüggesztik képviselői mentelmi jogát, esetleg őrizetbe is veszik, ügyeit országos nyilvánosság mellett tárgyalják, leverik rajta egy hosszú történelmi korszakhoz való alkalmazkodásból fakadó bűneit. A tanácselnök fölmérhette: a társadalmi struktúra csapdájába esett, ahonnan emelt fővel nincs menekvés. *Miskó István* éppoly határozott és hatékony volt meghalni, mint élni: a fürdőszobai tükör előtt hajtotta halántékát a Browning csövére, és egyetlen határozott mozdulattal kilépett a reá záruló társadalmi csapdából. A hátramaradottaknak vajon mit tartogat a történelem? Bennem az hagyott a legmélyebb nyomot, amit *Sipos Árpád* református lelkész a beszélgetésünk végén mondott: Nem kerülhetjük el, hogy szembenézzünk a múlttal, a közeli múlttal is, a jövő érdekében. Törvényszerű, hogy ítéletet is kell alkotni róla. De ne feledjük el, hogy mi magunk is éltünk, lázadtunk vagy megalkudtunk, cselekedtünk vagy sunyítottunk ebben a közeli múltban! Amikor tehát ítékezünk, akkor önünk fölött is ítéletet mondunk. (Tanács István: *Glasznoszty Tiszakécskén: Kik vagyunk mi, hogy igazat merünk mondani?* Reform Láp- és Könyvkiadó Rt. 1989: Részletek (143–174. old.)

Raadásul egy párán sorozásra mentek, néhányan tudószűrésre, így arra a bizonyos magyarórára megfogyatkoztak a negyedikesek. Amikor bement az osztályba a magyartanár, meg is jegyezte:

– Sajnálom, hogy ilyen kevesen vagytok, pedig olyan dolgot szeretnék veletek megbeszélni, ami mindannyiótokra tartozik.

A tanulók várakozó csendben ültek. Gondolták, az év végi jegyekről lesz szó. Nem tévedtek. A tanár kinyitotta a naplót és felsorolta, hogy ki milyen osztályzatot kapott magyarból. Kicsit meglepődtek, mert a jegyek jobbakká lettek a vártnál. Bár tudták, hogy lágyszívű a tanár, s inkább hajlik a jutalmazásra, mint a büntetésre, most azonban mintha értékelése az eddigieknél is liberálisabb lett volna.

Hogy miért? Megmagyarázta diákjainak:

– Ugye, észrevettétek – kezdte –, hogy javítottam a jegyeken. Tudjátok, így éreztem becsületesnek. Ha Lacinak megadtam a négyest, holott hármast érdemelne, akkor – úgy gondoltam – a többiekét az ő osztályzatához kell viszonyítanom.

A tanulók kérdően néztek rá: vajon miért kapott Laci négyest?

A tanár ezt sem titkolta. Elmondta, hogy a napokban behívatta őt és az igazgatóhelyettesét a város egyik vezető embere, s megkérte őket, ne rontsák az osztályzatokkal a továbbtanulók esélyeit. Ez a figyelmeztetés elsősorban a tanárnőre vonatkozott. Ugyanis néhány szülő panaszkodott a tanárházán, hogy rosszak a magyarjegyek.

A gyerekek megtudták a tanáruktól azt is, hogyan folyt az álku, melyik három tanuló nevét emlegették, s hogyan lett Laci hármastól négyes. Végül ezzel fejezte be a tanár:

– Bevallom, nem viselkedtem valami hősiesen. Kizárólag a bizalmatlanság ellen tiltakoztam, egyébként is szándékoztam megadni a négyest. Csak szerettem volna, ha megdolgozik érte. S mindezt azért mondtam el nektek, hogy tisztán lássátok és gondolkodjatok: Helyesen van-e ez így?

A tanulók döbbenetben hallgattak. Nem a kivételezés lepte meg őket, hiszen találkoztak már ilyesmivel sokszor, hanem hogy mindezt a tudomásukra hozták.

Ezzel persze nem zárult le az ügy. Az óra közepén beállított Laci. Fagylaltot nyálgatott. Szokása szerint haryagul levágta magát a székre. A tanárnő üdvözölte, s röviden közölte vele, hogy miről be-

szélgettek eddig. Azzal kezdett védekezni, hogy az ő szülei ártatlanok az ügyben. Vitatkozott egy darabig, majd részéről így zárta le a dolgot.

– Tudja a tanár, hogy ezt az egészet nem kellett volna elmondania!

A kínos beszélgetésnek a kicsöngetés vetett véget. A szünetben természetesen az esetet tárgyalta mindenki. Ugyan történelemóra következett, de senkit nem érdekelt. Az osztályba érkező szaktanár inkább a magyarórán történeteket firtatta. Alig telt el néhány perc, amikor az igazgatóhelyettes dühösen rontott be a terembe. Kiküldte a történelemtanárt, mondván, hogy csak a tanulókkal akar beszélni. Csend lett az osztályban. Sejtették, hogy az előző óra miatt indulatos.

– Mindaz – kezdte a kioktatást –, ami a múlt órán itt elhangzott, nem igaz. A tanár nem mondott igazat. A dolgok nem éppen úgy történtek, ahogy elbeszélte nektek. Egyébként sem kellett volna elmondania semmit, hiszen ez az egész nem rátok tartozik.

Gyerekek vagytok még ahhoz, hogy megértsétek. A tanár pedig antipedagógus. Egy igazi tanár nem tesz ilyet.

Az ő szavait nem a döbbenet csendje követte. Az egyik padsorból kilépett egy kislány, s az ajtó felé indult. Közben hangosan sírt. Az igazgatóhelyettes megállította.

– Most mi baj van?

A lány zaklatott volt, alig tudott beszélni. Végül is kitörték belőle a lefojtott szavak:

– Hogy tehettek ilyet? Miért kellett az érettségi előtt minket így felkavárni? Egyik tanár a másik ellen! Most honnan tudjuk, hogy ki-

nek van igazá?

A helyettes erre így válaszolt:

– Elég felnőttek vagytok már ahhoz, hogy ezt magatok is eldönt-

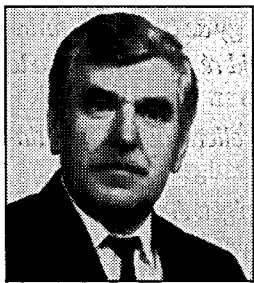
sátok.

Erre már nem lehetett mit mondani. Hallgatott az osztály, de a szemekben ott volt a kérdés.

Most gyerekek vagy felnőttek vagyunk?

Benke Márta

(Petőfi Népe, 1988. június 8., 3. old.)

Felszámolt pártfelügyelet

Németh Kálmán

Rosszulesett, de utólag
csak mosolyra érdemes

Győr-Sopron megye 12. választókerülete. Székhely: **Kapuvár**. Települések: Babót, Osló, Szárföld, Veszvény, Vitnyéd, Beled, Mihályi, Rábakecöl, Győró, Círák, Dénesfa, Himód, Hövej, Vásárosfalu, Vadosfa, Vica, Öntéspuszta, Miklósmajor, Kistölgyfapuszta. A választásra hármias jelöltség alakult ki. Az MSZMP nyugdíjas első titkára, akit az országos pártvezetés szívesen látott volna befutónak a jelölési végkielégítésként akár, csúfosan végzte a harmadik helyen. A maga mindössze 8,4 százalékos kitévő voksarányával. Szertefoszlan látszottak a tervezhető, könnyű győzelem automatikus álmái. Pótvalasztásra sem volt szükség, ahogy általában a hármias jelöltség megosztó hatása miatt erre számítani lehetett volna. Az összesen 18 920 érvényes szavazat (95,45%) 62,5 százalékaival Németh Kálmán, a megyei térszövetség 44 éves titkárhelyettese, később a kapuvári közös gazdaság elnöke lett a körzet országgyűlési képviselője. 1985–90 között a jogi, igazgatási és igazságügyi bizottság tagja.

A magyarországi rendszerváltozás külső feltételei közül döntő fontosságúnak tartom a Szovjetunióban megindult átalakulást Gorbacsov főtitkár vezetésével. Hazai viszonyaink között kiemelkedő szerepe volt – megítélésem szerint – az MSZMP. reformszárnyának Pozsgay Imrével az élen, valamint a jelenlegi SZDSZ-hez tartozó ellenzéki politikai erőnek. A Parlament akkori képviselői folyamatosan felszámolták a pártfelügyeletet, függetlenül az MSZMP-központ kézi vezérlésétől. A reform szellemű Országgyűlés törvényalkotásával kézzelfoghatóvá tette az Ellenzéki Kerekasztal hatását, a továbblépés tárgyalásos megvalósítását.

A parlamenti vitatémákban elismeréssel említem meg – a teljesség igénye nélkül – az 1988. évi VI. törvényt a gazdasági társaságokról, az 1989. évi I. törvényt az alkotmány módosításáról, a II. törvényt az egyesülési jogról, a III. törvényt a gyűlékezési jogról, a XVII. törvényt a népszavazásról és népi kezdeményezésekről, illetve a tárgyalásuk során képviselőtársaim részéről tanúsított felelősségteljes, alkotó megnyilvánulásokat. Ezzel utat nyitott Parlamentünk a békés, demokratikus átalakulásnak.

A ciklus vége felé viszont megütöztetést keltett bennem a XXXIV. törvény tárgyalása során, a bizottsági ülésen elhangzott javaslat a képviselői javadalmazásról, amely duplájára kívánta emelni a tiszteletdíjat a következő időszakra. Ekkor 7000 forint volt a havi tiszteletdíj, amelyet a képviselők kaptak. A „fizetett forradalmár” képviselői státust, amely a következő ciklus előkészítésének részét képezte, mások is aránytalannak tartották, ezért akkor meghiúsult az elfogadása – egyebek között a nehéz gazdasági helyzet és a jövedelmi arányok miatt is. Nem kellett sokáig várni, a következő Országgyűlésben megszavazták maguknak a képviselők a magasabb juttatásokat.

A fordulat előkészítésében személyes közreműködésre adtak lehetőséget az országgyűlési bizottságok és a plenáris ülések vitái. A választókerületben alakuló pártok, formális reformkörök pedig módot nyújtottak arra, hogy javaslatokat gyűjtsék a hátralévő törvénykezéshez. Ugyanitt ismertettem a törvények célját, várható hatását. A napi munkám mellett – ekkor termelőszövetkezeti elnök voltam – csak este, éjszakába nyúló vitákon tudtam képviselői feladataimra készülni a helyi véleményeket gyűjtve.

Végül is rendszeres felkészültséggel vettem részt a jogi, igazgatási, igazságügyi bizottság és a Parlament ülésein. Véleményemmel elősegítettem a törvényhozási munkát. Ezek a törvények döntő szerepet tölthettek be a társadalom demokratikus átalakításában. Meggyőződésem, hogy a Parlamentben felelősségteljes, előremutató döntések születtek, a társadalom legszélesebb érdekeinek kifejezése valósult meg. A szélsőséges irányzatok, csoportosulások nem tudták megakadályozni, rossz irányba vinni a felelősségteljes törvényhozást. Igen, magam is tapasztaltam ilyen irányú törekvéseket.

Az előzők mellett jelentős társadalmi ügynek tartottam az alkotmány módosítását, az Alkotmánybíróság, Állami Számvevőszék létrehozását, a külföldre utazásról, az útlevelekről, a Büntető Törvénykönyv, a Polgári Törvénykönyv módosításáról szóló döntéseket, amelyek mind-mind a demokrácia kibontakozását, a társadalom működésének alapvető reformját hozták, lerakva a békés átmenet alapjait.

Nagy Imrék újratemetésének híre jóleső érzéssel töltött el, hiszen történelmi igazságszolgáltatás történt. Hasonló érzések kerítettek hatalmukba, mint oly sokakat Rajk László rehabilitációja idején. Viszont az újratemetés során tapasztalt megnyilvánulások egy része arra döbrentett rá, hogy nem ismerték vagy nem akarták ismerni Nagy Imre igazi múltját, küzdelmét, céljait. Az életút tiszteletre méltó baloldali hazafiról tanúskodik, de erről nem szóltak a megemlékezések. Olyan érzésem volt, hogy – mint annyi más esetben – pillanatnyi egyéni vagy kisebb csoportcélok szolgálatába kívánták állítani a legújabb kori magyar mártírok tiszteletét, szeretetét, ami a magyar népben meggyökerezett. Az együttérzést, a képviselői körzetemben sokszor kerestek fel kisebb-nagyobb közösségi vagy egyéni gondokkal. Személyes közreműködésem eredményeként elkészült Kapuvár gartai városrészének bevásárlóközpontja, Kapuvár megkapta állami tulajdonból a munkásörség volt épületét egészségügyi felhasználásra, amely ma is azt a célt szolgálja (a város és környéke szűrőállomása). Központi forrásból sikerült támogatást szereznem Beled község tornacsarnok-építéséhez, Osló iskolafűtésének kazánvásárlásához, a szárföldi burkolt, kézilabdapálya pénzügyi alapjainak megteremtéséhez. Földcsere révén a kapuvári termelőszövetkezet, amelynek elnöke voltam – létrehozta a mai ipari park területét a város mellett.

Figyelembe véve az adott időszak (1985–90) társadalmi, politikai viszonyait, valamint jelenlegi helyzetünket hazánkban, úgy látom, alapvetően hasonlóan cselekednék, mint ahogy képviselőként tettem. Talán többet próbálnék elérni annak érdekében, hogy a szövetkezeti közösségeket ne verjék szét politikai céllal, pillanatnyi sikerek kedvéért. Azért, hogy a falusi emberek lakóhelyükön találjanak

munkát; megélhetést, s ne legyenek megműveletlen, gyomos területek, amelyek jobb sorsra érdemesek. Mindezek miatt ugyanis mezőgazdasági termelésünk az 1989 előtti kétharmadára, esetenként felére esett vissza.

Teljes egészében magaménak érzem mindazt, ami 1988–89-ben történt. Országgyűlési képviselőként nagy várakozással tekintettem a demokratikus átalakulás elé. Ám a rendszerváltás utáni évek politikai, gazdasági, életszínvonalbeli változásai nem igazolták reményeimet. Egyre szűkebb azoknak a társadalmi, gazdasági tényezőknak a köre, melyeket a magyar népért felelősséget érző értelmiségként sajátomnak tekinthetnék.

Azt reméltem, hogy a politika bizonyos szorításaitól megszabaduló ország népe széles körben bekapcsolódhat sorsának jobbá tételébe, javul az emberek biztonságérzete, javulnak életkörülményei. Hogy alkotó munka hozza mozgásba a társadalmat. Ezzel szemben tapasztalnom kell az elmúlt negyven évben felhalmozott anyagi javakra éhes belföldi és külföldi tőke gátlástalanságba átcsapó térnyerését, a munkanélküliséget, a külföldnek – fejlett Nyugat – történő kiszolgáltatottságot (szolgáltatás, élelmiszeripar és egyéb ágazatok eladása), ami a lakosság kiszolgáltatottságát, „eladását” is magában hordozza. Növekszik a nyolc általánost el nem végző fiatalok aránya, az analfabetizmus, következképpen leértékelődik a társadalmi munkánépünk.

Kialakult a politikai és gazdasági érdekcsoportok viszonylag szűk köre. Ezek egyre távolabb kerülnek a tényleges napi élettől. A vezető elit egymással van elfoglalva, feljelentések; bírósági tárgyalások, bizottságosdi időpazarlás; anyagi javak, pozíciók megszerzése a fő mozgatórugója a pártoknak. Annak viszont nincs felelőse, hogy csaknem háromszáz ember megfagy telente az elálatlanság, hajléktalanság miatt. Márpedig ők is a honfitársaink, bár vezetőink egy része még szegyenkezni is elfelejt miattuk.

Amikor 1993-ban Budapestre utazva, a Moszkva téren megpillantottam a sok száz elesett, rossz ruházatú, munkáért kolduló embert; szinte kétségbe ejtett a modern rabszolgapiac látványa. Bizony, nem ezt vártam az átalakulástól. Mai tapasztalataim is vannak, amelyek csalódottságot váltanak ki belőlem. Budapesten járva, 2003-ban a

Keleti pályaudvar falatozójánál megszólított egy honfitársam: ha nem fogyasztom el az egy tál ételt, ne dobjam a szemébe, mert szeretné megenni, olyan éhes. Néhány szó után elmondta, hogy gépész üzemmérnök, és három éve nem kap munkát. Bizonyára nem ilyen helyeken kellene járnom, hanem inkább az operabálon, ahol hasonlóan szorongató érzésekkel nem találkozna az ember. Sajnos, a fiatalok körében is egyre erősödik az a fajta értékítélet, hogy ha pénzed van, akkor szavad, jogod, társadalmi rangod is van. Ha nincs, akkor feleslegessé váltál – kortól, nemtől függetlenül. A pénz megszerzésének módjában ne érzékenykedj tehát! Rossz jelenségnek, a nemzetre nézve veszélyesnek tartom ezt az egyre terjedő felfogást. Félreértés ne essék, a csalódottság nem az egyéni sörömből fakad, hanem a sok-sok elesett honfitársam látán lett úrrá rajtam.

Az 1985. évi országgyűlési választások idején a Győr-Sopron megyei 12. körzetben hármas jelölés alakult ki. A Hazafias Népfront jelöltjeként az MSZMP nyugdíjas megyei első titkára szerepelt, aki korábban is itt volt képviselő; mellette jómagam, aki a megyei tsz-szövetség titkárhelyettese voltam. A jelölőgyűléseken listára került még az egyik ipari üzem igazgatója.

Abszolút többségű szavazatszámot kaptam, már az első körben megválasztottak országgyűlési képviselőnek.

Még a Szabad Európa Rádió is nagy elismeréssel szolt a sikereimről, méltatva képzettségemet, fiatal koromat (44 év) és helyismeretemet. Két, két és fél év elteltével viszont több próbálkozás indult a választás legitimitásának megkérdőjelezésére! Általában a képviselői ellátásának jogosultságát vitatták.

Választóim között – akik ismertek – nem találtak visszhangra a visszahívási gondolatokat. Ezekről ismerőseim révén szereztem tudomást. Akik ilyesmit forgathattak a fejükben, nem is léptek a nyilvánosság elé, különösebben tehát nem foglalkoztatott a dolog. Bár lehetett valami a háttérben, mert a Magyar Nemzet egyik újságírója is kérdezgetett róla. De újságciikk sem született, mivel hamvába holt a próbálkozás, ha létezett egyáltalán ilyen szándék. Ugyanakkor a Parlamentben már javában zajlott az átmeneti törvények előkészítése, vitája, elfogadása. Egyszer tehát megdicsérték a választási

tási siker miatt; másszor pedig visszahívásra gondoltak – eredménytelenül. Jellemző kortűnet volt, hogy az „ellenzékesiséget” valamilyen módon föltétlenül kinyilvánítsák azok, akik hatalmi pozícióba igyekeztek.

Vagyónbevallást ugyan nem készítettünk, de jelenleg ugyanabban a lakótelepi lakásban lakom, mint a képviselővé választásomkor. Annál fontosabb: utólag is jó érzéssel tölt el, hogy azokban az években sok társammal együtt részese lehettem a törvényhozásnak és választóközretem szolgálatának.

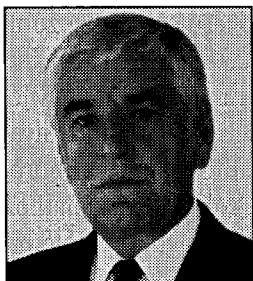
1990 óta közéleti tevékenységem erősen lecsökkent. 1993-tól vállalkozó vagyok, az eredeti szakmámtól eltérő területen dolgozom. Ötvenéves koromban ismét iskolapadba ültem, és letettem az ingatlan-értékbecslői szakvizsgát. Betéti társaságot alapítottam, mely jelenleg is működik. Gyermekeim befejezték a felsőfokú tanulmányaikat, mindhárman diplomát szereztek. Bizakodva tekintek az európai uniós részvételünk további szakaszai elé. Nemi tapasztalathoz is jutottam, mert egyik fiunk már öt éve EU-tagországban, Németországban dolgozik tudományos kutatóként.

Annak idején negyvenegy év alatt mindössze három napot töltöttem betegszabadságon. A megpróbáltatások későbbre maradtak. De a közérzetem ismét jó, sokat járok a szabadban, kertészkedem. Családom odaadó támogatásával visszanyertem jó kedélyállapotomat is. Feleségemmel együtt aktív nyugdíjas éveket mondhatunk a magunkénak.

Krumplis teszta a vád

A bős-nagymárosi vízlépcső vitája előtt az országgyűlési iroda hajójutat szervezett a képviselőknek. Én is folszálltam. Bemutatták a közös építésű erőmű akkori állapotát, valamint az osztórák Duna-szakasz létesítményeinek egy részét. Némelyek számára kedvező alkalmának ígérkezett, hogy megvádolják a résztvevőket, miszerint kiadós vendéglátással (etetés, itatás) és osztrák részről némi anyagiakkal „befolyásolták” a képviselőket véleményük kialakításában.

Ezzel szemben – a részt vevő képviselőtársak tanúsítják – a hajón, amellyel Bécsbe utaztunk Győrtől, kaptunk egy adag krumplis tésztát vacsorára, és megkínálhattuk egymást a hazulról hozott borral vagy néhány üveg sörrel. Az osztrákok pedig prospektusokat adtak, amelyek az építkezés utáni környezeti, ökológiai helyreállítást mutatták. Mindezt a maga valójában láttuk is. Ennyi valóságalapja volt a kitalált történeteknek. Ami akkor igen rosszulest, ma már inkább csak mosolygásra készítet.

Névjegy

Dr. Németh Kálmán (1941. június 19. Osló).

Szülei: Varga Ágnes htb., télesztág, Németh

Kálmán 1959-ig földműves, majd télesztág,

szarvasmarha-tenyésztő szakmunkás. Vég-

zettség: agrártudományi egyetem. Mező-

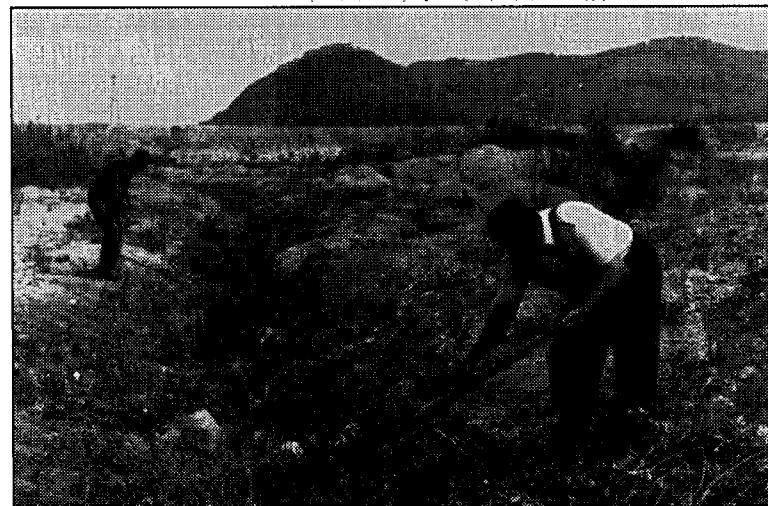
gazdaság-tudományi doktori oklevél. *Munkahelyei:* Osló Mgtsz-ben növénytermesztő agronómus. A Sarród Mgtsz. állattenyésztési főágazat-vezetője. A Vitnyédi Mgtsz. elnöke. Győr-Sopron Megyei TSZ Szövetség, titkárhelyettes. Kapuvár Mgtsz.: szövetkezeti elnök. 2001-től nyugdíjas. *Politikai elkötelezettségét* meghatározta a származása, a lakó- és munkahelyi környezet. Falun született, a munkahelyei is kis településeken voltak. A dolgozó emberek segítése – munkában, családban, tanulásban, tanításban – jelentette a vezetői és lakóhelyi kapcsolatok alapját. 1989 óta szervezetileg nem tartozik politikai párthoz, egyesülethez. *Közeleti megbízatásai:* TIT megyei elnökségi tag (1978–1987), a Társadalombiztosítási Tanács megyei elnökhelyettese (1977–1986), városi-tanács tag (1980-1990), országgyűlési képviselő (1985–1990), a jogi, igazgatási és igazságügyi bizottság tagja. *Kitüntetései:* Vérdíjért (1977), Kiváló Termelőszövetkezeti Munkáért (1978), Kiváló Munkáért (Mg. Élelm. Min., 1982). *Művei:* Doktori értekezés (1984) Mosonmagyaróvár. Az 1985. évi országgyűlési választások politikai tapasztalatai, Bp. (1988) Kukorelli István 71-82. oldal.

Család: nő, felesége kertész üzemmérnök. *Gyermekeik:* Kálmán (ELTE Bölcsészkar) középiskolai tanár, Attila (ELTE TTK PhD doktor) kutató (München), Hedvig (tanítóképző főiskola) tanítónő. *Hobbi:* olvasás, zenehallgatás, kertészkedés, természetjárás.

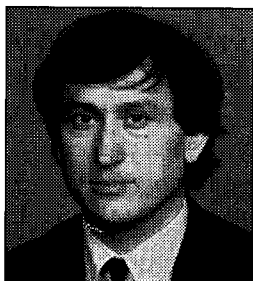
Kapuvár, 2005. március 2.

Németh Kálmán és a szövetkezés

Németh Kálmán a szövetkezésről a következőket mondta: A szövetkezés a mezőgazdaságban a legkorábbi formája a közös munkának. A szövetkezés a mezőgazdaságban a legkorábbi formája a közös munkának. A szövetkezés a mezőgazdaságban a legkorábbi formája a közös munkának.

Nagymarosi helyzetkép 1992 / Nagymaroson a helyzet változatlan – 1989 óta, amikor a Németh-kormány a tömegtüntetéseket és parlamenti szavazást követően leállította az építkezést. A kivitelezők elvonultak, s azóta a vízügyi dolgozók csak a műszaki létesítmény állagának megőrzésével foglalkoztak a tervezett gigantikus létesítmény helyén. A képen ketten a szívdaró árkok karbantartói közül. MTI-FOTÓ: Ásztalos Zoltán

Első ellenzéki a T. Házban

Roszík Gábor

Gödöllőn kezdődött – a vissza hívások módszertana

Pest megye 4. sz. választókerülete. Székhely: Gödöllő. A körzetbe tartozó település: Isaszeg. Az általános országgyűlési választáson, 1985-ben a 22 632 érvényes szavazat (95,18%) többségét, 60,8 százalékat Cservenka Ferencné, megyei pártbizottsági első titkár szerzi meg. Visszahívásának kezdeményezésére a szükséges aláírások kétszeresét gyűjtötték össze a Magyar Demokrata Fórum vezetésével az ellenzék helyi erői 1989-ben. A képviselő asszony – nem várva meg a hivatalos eljárást – lemondott mandátumáról. A megüresedett parlamenti helyre időközi választást írtak ki, s 1989. július 22-én érvényes részvétellel (59%) az eredmény: Roszík Gábor 35 éves evangélikus lelkészt, az MDF mellett a FIDESZ és az SZDSZ jelöltjét juttatta az Országgyűlésbe a 10 897 szavazat 68,2 százaléka – első ellenzéki képviselőként a pártállam idején.

Meggyőződésem, hogy a magyarországi rendszerváltozás, sőt a többi szocialista ország összeomlása az 1956-os forradalom következménye. Nyilvánvaló, hogy ez előbb-utóbb bekövetkezett volna, ám évtizedekkel később. '56-ban megrendültek a kommunista világ alapjai, s ennek következménye, hogy a gazdaság romlása felgyorsult a nyolcvanas években. Fokozatosan érkezett el az ország vezetése egy olyan ponthoz, amikor bele kellett nyugodnia, hogy nincs már kezében hatalom, nem tudja megőrizni pozícióját. A nyolcvanas esztendőkhöz – bár ez a korábbi évtizedekre is jellemző volt – a gazdaság fokozatos gyengülését az emberi jogok és szabadság bővítésével kompenzálta az ország vezetése. Az évtized vége felé hirtelen felgyorsult a folyamat. Ezt látva, az illegálisban lévő ellenzék, a másképpen gondolkodó emberek cso-

portja egyre nyíltabban kezdett el szervezkedni, s készült arra, hogy átvegye az ország irányítását, pártokat hozzon létre, új és szabad választásokat szervezzen. Nem Gorbacsov, nem a párton belüli reformgondolkodók hatására ment végbe a rendszerváltozás, bár szerepük fontos volt, de korántsem annyira, mint ahogyan sokan gondolják vagy szeretnék beállítani. Ők abban játszottak szerepet, hogy megkönnyítették a rendszerváltozást, s hozzájárultak ahhoz, hogy ne folyjon vér. S ez persze nem lebecsülendő.

Nekem rendkívüli feladatom és lehetőségem adatott a rendszerváltozás előkészítésében. 1988 októberében igen harcos emberekből megalakult Gödöllőn az MDF. Azt gondoltuk, hogy ha már vagyunk, csináljunk is valamit. Így határoztuk el a megalakulás után pár nappal, hogy meghívjuk egy képviselői beszámolóra Cservenka Ferencét, aki a választókerület képviselője, az MSZMP Pest megyei bizottságának első titkára volt. Ekkor még nem sejtettük, hogy olyan lépést tettünk meg, melynek a következményei rövid időn belül országos, sőt nemzetközi visszhangot váltanak ki. Az országban mindenkinél előbb cselekedtünk, s amikor még mindenhol arról álmodoztak az emberek, hogy egyszer majd bekövetkezik a változás, mi forradalmat csináltunk, legalábbis szűkebb pátriánkban végrehajtottuk a rendszerváltozást.

Levelet írtunk a Hazafias Népfront helyi titkárának, hogy szervezzen fórumot Cservenka Ferencnével. A meghívásunkat hetente többször megismételtük, amit a képviselő asszony rendre visszatüntetett. Már jószérivel letettünk róla, hogy a találkozót összejön, amikor valamikor november közepén kaptuk a hírt, hogy a képviselő asszony egy csütörtöki napon a Hazafias Népfront házában lévő nagyteremben várja választóit. Cservenkáné a meglepetések asszonya volt. „Köreinkben” pillanatok alatt elterjedt a hír, s a megadott időben megtöltöttük a termet. Csak az első három sorban ültek a választói, civil ruhás rendőrök, katonatisztek és munkásőrök. Én az ötödik sorban a belső széken ültem, előttem Szikra János költő foglalt helyet. Cservenkáné ötvenperces beszámolóval indított, magyarázta Bős-Nagymarost, felsorolta a szocializmus minden vívmányát, s elmondta, hogy itt, nálunk mennyivel jobb, mint máshol. Mikor befejezte, jöhettek a kérdések, hozzászólások. Először

Szikra János állt fel, s valami ilyesmit mondott: „Az ország katasztrofális helyzetben van, a gazdaság lepusztult, nincs szabadság, az emberi jogokat megsértik. Ezért ön is felelős!” – s ezzel megadta az alaphangot. Azután én következtem. Kértem, hogy a Parlamentben kezdeményezze április negyedikének és november hetedikének az ünnepek sorából való törlését. Még tizenhét hozzászólás, kérdés sorjázott. *Cservenkáné* hosszas beszédbe kezdett, a felvetett kérdések és hozzászólások megválaszolását elkerülte, egyetlen kérdésre sem válaszolt igazából. Mi szerettünk volna további hozzászólásokat megejteni, azonban a Hazafias Népfront helyi titkára berekesztette a gyűlést, majd ezt mondta a háborgó közönségnek: „Köszönjük a képviselő asszony beszámolóját, további jó munkát kívánunk neki. Bizonyosak vagyunk, hogy képviselőnk a jövőben is a nép és választói érdekeit fogja képviselni.” Ekkor *Cservenkáné* megrázta a fejét, s jól hallottam, amint azt mondja maga elé: „Nem, én a pártét.”

Feltétlenül ki kell jelentenem, hogy senki egyetlen bántó vagy udvariatlan kijelentést nem tett; sőt tiszteltük a képviselő asszony hajlott korát. A gyűlés után azonnal a múzeumban gyülekeztünk, ahol későig tárgyaltuk az eseményt. Én a többi között felvettem, hogy végül mit mondott mintegy maga elé *Cservenkáné*, de sajnos ezt rajtam kívül nem hallotta senki.

A következő hetekben felpetzdült a „múzeumi” élet. Összejöveteleinken már annyian voltak – sok érdeklődő és, gondolom, beépített ember –, hogy a későn jövők nem fértek be. Engem nem hagytak nyugodni *Cservenkáné* szavai, s hihetetlenül bosszantott, hogy akkor, az est folyamán már nem kaptam szót. Sokunkat feszítettek az el nem mondott szavak, engem talán különösen is. Pár nappal, talán egy héttel később irodámban leültem az írógéphez, s Nyílt levelet fogalmaztam *Cservenkánénak*.

A Gödöllői Mindenes – a helyi művelődési ház kiadványa – januári számában megjelent a Nyílt levél, amelyet már decemberben kinyomtattunk, s karácsonyig mind egy szálig elfogyott. Ne felejtjük, 1988-ban! Kézről kézre adták, s napok alatt nem volt a városban ember, aki ne olvasta volna. Pillanatok alatt fölrázta az alvó várost, mindenki arról beszélt. A Nyílt levélben élesen bírál-

tam a képviselő asszonyt kijelentése miatt. Különösen, hogy a párt érdekét szembeállította a nép érdekével, és elmondta: véleményemet néhány, a feltett kérdésekre adott válaszáról. Egyebek között hangsúlyoztam, hogy a legsúlyosabb tévedése az volt, midőn kijelentette: az MSZMP olyan sokat tett, és olyan jól működött („pedig munkások irányították”); hogy a magyar nép ezeréves történelmében soha nem élt olyan jól, mint az elmúlt négy évtizedben. Ugyanis az, hogy ha nincsen éhezés Magyarországon, az éppen úgy nem az MSZMP érdeme, mint hogy nincsenek jobbágyok vagy rabszolgák. Az elmúlt esztendőök fejlődésének eredménye; következménye, természetessége, hogy talán valamivel jobban és könnyebben él az ember, mint korábban. Ha tőlünk keletre tekintünk, s kissé büszkén kihúzzuk magunkat: ez sem a párt vagy a szocializmus érdeme. Sokkal inkább az ’56-os forradalomé. S ha nyugatra tekintünk, szégyenkezve lehajtjuk fejünket, ami már sokkal inkább a pártnak és a szocializmusnak az „érdeme”; s annak, hogy a forradalmat leverték.

A Nyílt levélnek elképesztő hatása volt; álmomban sem gondoltam volna. Sem én magam, sem soha senki más Magyarországon nem olvasta semmilyen engedélyezett hazai újságban, hogy ötvenhatban forradalom lett volna. Azt sem, hogy azt leverték. Azt sem, hogy amiért nálunk jobb, mint tőlünk keletre, az a forradalom miatt van; s azt sem, hogy amiért rosszabb, mint nyugatra, az meg a szocializmus miatt van! (Ez még azelőtt történt, hogy *Pozsgay Imre* népfelkelésnek nevezte, ami ötvenhatban kirobbant, s nyolc(!) hónappal azelőtt, hogy *Nagy Imrét* és társait újratemetették volna, és *Orbán Viktor* elmondta híres beszédét a Hősök terén.)

A Nyílt levél olyan folyamatot indított el – a magunk gödöllői forradalmát –, hogy végül is ennek köszönhető: nem sokkal később országgyűlési képviselő lettem. Mégpedig az első szabadon választott képviselő 1947 óta, de nemcsak Magyarországon, hanem az egész kommunista világban! December utolsó hetében és január első napjaiban forrongott a város. Mindenki a Nyílt levélről beszélt. Éreztük, hogy „helyzet van”. Viharos MDF-gyűléseket tartottunk a múzeumban, ahol hamarosan felvetődött az a javaslat, hogy mozgítsuk el *Cservenkánét* a Parlamentből, azaz hívjuk vissza. A „kibő-

vített MDF elnökségé” – ami azt jelentette, hogy mindenki eljöhett, aki akart – hosszas vita után úgy döntött, hogy január negyedikére összehívja az MDF helyi közgyűlését, és javaslatot tesz *Cservenkáné* Országgyűlésből történő visszahívására. Az MDF teljesen megosztott volt a kérdésben. A mérleg nyelvét *Dürkő Károly*, akkori fideszes egyetemista billentette át hatásos hozzászólásával, aki fiatalos lendülettel és nemes egyszerűséggel „beszari”-nak nevezte azokat, akik nem merik támogatni a visszahívás kezdeményezését.

Végül az elnökség és a közgyűlés is úgy döntött, hogy kezdeményezzük *Cservenkáné* elmozdítását a Parlamentből. A választási törvény lehetőséget adott arra, hogy amiképpen egy képviselőt megválasztottak, vissza is lehessen hívni, vagyis kezdeményezni lehet referendum kiírását a választóköri körzetben. Ez azonban egy áldemokratikus intézmény volt, mert gyakorlatilag lehetetlennek bizonyult élni vele a diktatúrában, amint arra soha nem is került sor. Sem előtte, sem utána. Nekünk Gödöllőn sikerült: Kétszer annyi aláírást gyűjtöttünk össze, mint amennyi kellett. Végül a referendum megtartására nem került sor, mert annak kiírását a képviselő asszony nem várta meg, lemondott a mandátumáról. Ekkor az ellenzékiek az egész országban sokfelé kezdeményezték hasonló akciókat, de sehol nem jártak eredménnyel. Ez mégis felgyorsította a rendszerváltozás folyamatát, a képviselők sehol sem érezték „biztonságban” magukat, több-tucat helyen gyűjtöttek aláírásokat a visszahívásukra, még hónapokkal később is.

Közben nyár közepén, július 22-én megtörtént az időközi választás Gödöllőn és Isaszegen, vagyis a későbbi választóköri körzetben. Igaz, hogy még időközi voksolást tartottak Kecskeméten, Kiskunfélegyházán és Szegeden is, de csak Gödöllőn lett érvényes az első forduló. Így válhattam az első ellenzéki képviselővé a magyar Parlamentben.

Meggyőződéseim, hogy mindez, a visszahívás, az ellenzék megjelenése a T. Házban jelentősen felgyorsította az eseményeket, és hozzájárult ahhoz, hogy a Parlament idő előtt feloszlassa önmagát. Közben én is bekapcsolódtam a háromoldalú tárgyalásokba, a sarkalatos törvények előkészítésébe, immár mint országgyűlési képviselő. Összességében az egész akkori Országgyűlés elismerésemet vál-

totta ki. Nagyon kevesektől eltekintve a képviselők fölismerték és tudomásul vették, hogy feltartóztathatatlanul bekövetkeznek a változások, „történelmi idők” élünk, s azokat vágy támogatták, vagy nem tettek ellene. A ’89-es parlament legizgalmasabb ülése az volt, amikor a választási törvényt kellett megszavazni, amelyet a háromoldalú tárgyalásokon dolgoztunk ki, s ami lehetővé tette, sőt biztosította a pártok megjelenését a T. Házban, vagyis a többpártrendszer kialakulását. Emberileg érthető módon rendkívül nehéz volt ennek a megszavazása, hiszen a képviselőknek olyan törvényt kellett meghozniuk, mely alapján gyakorlatilag nulla lett anniak az esélye, hogy a tavaszi választásokon ismét képviselők legyenek. Érezni lehetett, hogy most hatalmas a tét, és sok minden ezen áll vagy bukik. A szavazás előtt *Pozsgay Imre* hatalmas beszédet mondott, ami után megtörtént a csoda: a Parlament megszavazta a választási törvényt, vagyis a rendszerváltozást! Hazafias tett volt! Tavasszal pedig, amikor az első szabad választást tartottuk, mint tudjuk, egyetlen akkori MSZP-s képviselő szerzett egyéni körzetben mandátumot, *Szűrös Mátyás*. A többi, szám szerint harminckettő, listáról jutott az Országgyűlésbe.

Ugyanakkor mély megütközésemet váltotta ki, hogy a választási törvényhez az egyházak, illetve püspök képviselők nevében *Tóth Károly* református püspök módosító indítványt nyújtott be, hogy az egyházak kapjanak tíz mandátumot a következő Parlamentben. Döbbenetes, hogy ezek az urak nem értették meg: a helyzet megváltozott, s a következő Országgyűlésbe csak választás útján lehet bejutni. Szomorú, ahogy „remegtek a vágytól”, hogy képviselők maradhassanak, s nem tudták felülemelkedni egyéni érdekeiken, hatalmi ambícióikon, mint azt megtette háromszáz-valahány másik honátya.

Megütközésemet váltotta ki 1990 januárjában az is, hogy a Parlament elé került a lelkiismereti és vallásszabadságról szóló törvény. Megütköztem a kormányon, hogy ezt a törvényt a Ház elé terjesztette, s a képviselőkön – és pedig az egyházi, püspök képviselőkön –, hogy azt méltatták és megszavazták. Nem a törvény ellen volt kifogásom, mert arra szükség volt. Ma is ez a törvény van életben, s úgy tudom, hogy mindössze egy változás történt benne azóta. Egy-

szerűen nem tartottam ízlésesnek, hogy a kommunista kormány javaslatára az a Parlament alkossa meg a vallásos és másképpen gondolkozó emberek szabadságát biztosító törvényt, amelyik nem sokkal korábban még akadályozta az egyházak életét, hátrányos helyzetbe hozta a vallásos, hívő vagy másképpen gondolkozó embereket. Kértem a Parlamentet, hogy ennek a törvénynek a meghozatalát hagyja az utódjára, de a javaslatomat elutasították.

Kétségkívül a legbüszkébb arra vagyok, hogy megválasztásom után két héttel törvényjavaslatot nyújtottam be a T. Háznak: október 23-a, a forradalom napja legyen nemzeti ünnep és munkaszüneti nap. Ennek a momentumnak véleményem szerint óriási hatása támadt, s nem csak azért, mert nagy visszhangot váltott ki szerte a világon. Szimbolikus jelentősége volt, hogy a „kommunista” Parlament szembesült az ’56-os törvénnyel, ezért kiáltották ki Magyarországon a köztársaságot is ezen a napon. Persze a javaslatomat a Parlament lesöpörte, de erre számítottam is.

Viszont az egész ügynek akadt egy nagyon érdekes pillanata, amikor az ülésen elnöklő Szűrös Mátyas „felszólított”, hogy gyűjtsék össze ötven támogató aláírást, különben a javaslat már csak október 23-a után tárgyalható. Tizenöt perces szünetet rendelt el, s én ott álltam egy szál magamban. Fogalmam sem volt, hogy mi lesz. Álltam a folyosón, s közben elkezdtek jönni hozzám a képviselők, hogy támogassák a javaslatomat. Később Vona Feri odaállt mellém, sorban szólította a képviselőtársakat, hogy írják alá. Valóságos csodaszámba ment, hogy néhány perc alatt összegyűltek a kézjegyek. Nagyon meg voltam hatva, hogy még a püspököm, Nagy Gyula is aláírta, pedig egyházi részről nem örültek neki, hogy képviselő lettem. Mint tudjuk, később, az új Parlament első határozata törvénybe foglalta: 1956-ban Magyarországon forradalom volt, s október 23-át nemzeti ünneppé, munkaszüneti nappá nyilvánította.

Emellett igen büszke vagyok arra, hogy az első interpellációmmal elindítottam a Gödöllői Királyi Kastély felújítását. Ennek közvetlen következményeként a Németh-kormány utolsó ülésén, amelyen magam is részt vettem Vas István akkori tanácselnök helyettesével, határozat született a kastély felújítására és hasznosítására.

sára. Az épületet időközben, ha nem is teljesen, de nagy részében felújították. Igazi nemzeti értékünk!

Az 1985–90-es ciklusban nekem kevés idő adatott, szűk három-negyed év. A Parlament ekkor politikai kérdésekkel foglalkozott elsősorban, a rendszerváltozás előkészítése volt a feladata. Ez az egész társadalom ügyévé vált, s azt gondolom, hogy kivettem a részem belőle.

A 1988–89-ben éledezték a társadalmi szervezetek, amelyek az egyéni kezdeményezéseknek, egy-egy társadalmi ügy vagy kérdés vállalásának, szerencsétlen vagy nehéz sorsú embertársaink megsegítésének nyújtottak megfelelő keretet. Az 1990. évi költségvetés elkészítése közben – ennek már én is részese lehettem 1989-ben – égbekiáltó igazságtalanságokat tapasztaltam. A társadalmi szervezetek támogatására elkülönített keretet a Pénzügyminisztérium osztotta el, úgyhogy egyértelmű volt a politikai motiváció, hiszen néhány politikai színezetű szervezet a rendelkezésre álló összeg jelentős részét kapta volna meg, míg a humanitárius és karitatív szervezetek csak a töredékét.

Javaslatomra a Parlament létrehozott egy bizottságot, s ennek a tagjai – köztük jómagam is – igazságosan és konszenzussal osztották szét a támogatást. A testület ma is „él”, bár az igazságos elosztás tapasztalatom szerint ma kevésbé érvényesül, mint 1989-ben. Mindenképpen azt gondolom, nagy jelentősége volt annak, hogy az Országgyűlés döntött az elosztásról, s nem a minisztérium. Ez új „korszakot” jelentett a társadalmi szervezetek életében, hiszen sokan kaptak számottevő költségvetési támogatást, ami az egész társadalom számára hasznos volt, és az jelenleg is.

Települési és lakóközösségi célokért nem küzdöttem, hiszen mindig az volt a véleményem, hogy ez az önkormányzatok – akkor még tanácsok – feladata. Éppen azt fogalmaztuk meg egyik ki-fogásként az akkori Parlamenttel és képviselőkkel szemben, hogy túl sok volt a „kijáró” képviselő, azaz aki a saját településein, területén lévő lakóközösség érdekében kíván tenni valamit, tehát különböző előnyöket kijár – ahelyett, hogy az egész ország felemelkedésén fáradozna. Ellene vagyok annak, hogy egyes települések

előnyt élvezzenek politikai kapcsolatok alapján, mert az országnak, hazánk településeinek, lakóinak együtt kell felemelkednie.

A későbbiekben, 1990 után több lehetőségem adódott tenni, vállalni társadalmi problémákat, ügyeket. Talán megemlíthetem, hogy 1991 óta veszek részt bűnmegelőzési tevékenységben, alapítója lettem egy társadalmi szervezetnek – Magyar Testvéri Börtöntársaság a neve –, mely a fogva tartottaknak kíván segíteni, hogy megváltoztassák életüket, vissza tudjanak illeszkedni a társadalomba, családba. A Tessedik Sámuel Alapítvánnyal – melynek szintén alapítója vagyok – 1994-ben anya- és gyermekotthont nyitottunk meg, ahol jelenleg már két épületben hetvenkét fiatal édesanyáról és gyermekről gondoskodunk. Valamennyi édesanya nagyon fiatal, nagy részük fiatalkorú, s csaknem mindegyikük megjárta az állami gondozást.

Igyekeztem mindig a legjobb meggyőződéseim és lelkiismeretem szerint cselekedni. Ma is vállalom, amit képviselőként cselekedtem. Természetesen voltak olyan lépéseim, amelyeket a későbbi ismeretek birtokában másképpen tettem volna meg. Gondolok itt például az ún. Duna-gate ügyben játszott szerepemre, de akkor nem dönthettem másképp. Ma bizonyos esetekben egészen biztosan diplomatikusabban járnék el. Akadtak tehát rossz döntéseim, amelyek ma is nyomasztanak. Egyszer gyönyörű levelet és személyesen nekem szóló meghívót kaptam *Estée Laudertől*, budapesti fogadásra invitált, de nem mentem el, mert választóközretem egyik településén képviselői beszámolót tartottam. A gyűlésen tízen jelentek meg, s abból nyolcan folyamatosan szidtak engem, pártomat és kormányunkat. Ez persze már 1990 után történt. Akkoriban egy király meghívását is visszautasítottam volna, hogy öt választómmal találkozzak. Ma már nem így tennék.

Visszatérve a '89-es évre, Nagy Imréék újratemetésére: csodálatos, felemelő volt, alig egy hónappal azelőtt, hogy július 22-én az első szabad választásra készültünk Gödöllőn. Hihetetlennek tűnt az egész, hiszen pár héttel korábban még elképzelni sem tudtuk volna, hogy ez megtörténhet. Nekem személyesen más okból is nagyon fontos eseményt jelentett, mert 1989 márciusában előrevetítettem, hogy Nagy Imrét és társait rehabilitálni fogják. Akkor még mosolyogtak rajtam az emberek, senki nem hitte el. Aztán azt ol-

vasták az újságban, hogy Nagy Imrét rehabilitálják! A gyászszertartáson Kirchbaum ösztrák nagykövettel együtt 'vettém' részt; egymás mellett álltunk, s egymás kezét fogtuk; szorítottuk; amikor a magyar Himnuszt énekeltük. Mindabból, ami 1988–89-ben, illetve azóta történt az országban, kevéset mondhatok sajátóminak, mert minden, amit tettem, csapatmunka vagy annak eredménye volt. Sajátom talán csak a Nyílt Lével *Cservenkánénak*, azt én írtam; én vittem vásárra a bőrömet. De csak részese vagyok az első szabad választásnak, '89-ben a rendszerváltásnak, a gödöllői kastélynak, a magyar szabadság napjának, amit én hirdettem meg, én neveztem el, s ma már sok helyen ünnepli az ország népe. Jóleső érzés, hogy tevékeny részese lehettem mindennek. Elkülönültebben kicsit jobban magaménak érzem az anyaotthont, amelyet a feleségemmel együtt hoztunk létre, építettünk fel tíz évvel ezelőtt. Az is első volt az országban.

Engem az a remény töltött el a rendszerváltás kezdetén, hogy mind lelki, mind gazdasági értelemben felemelkedik az ország. Megszűnnek a társadalmi igazságtalanságok, feszültségek, békesség lesz a világban, a szívekben is. Nem így történt. Gazdaságilag ugyan felemelkedtünk, de nem mindenki. Sőt, azt lehet mondani, hogy kevésen emelkedtek fel, sokan viszont nehezebb körülmények közé kerültek, mint korábban voltak. A társadalmi igazságtalanságok sem szűntek meg. Elfogadhatatlannak tartom, hogy valaki az állami szférában 5–6 millió forintot keres havonta, másnak meg 50 ezer sem jut! Közben mindketten családi pótlékot kapnak, ugyanannyit! Fájdalom, hogy két részre szakadt az ország, sokan vannak, akiknek mint-ha feladatuk lenne a békétlenség szítása. Ezért aztán a csalódottak közé tartozom.

Messze vagyunk attól, ami a várakozásainkban élt. Szerencsére nem féltem soha. Ma sincs veszélyérzetem. Nem is volt! '89-ben sok névtelen fenyegető levelet kaptam. Egy időben úgy érezték a katonák, rendőrök, munkásörök, hogy az ellenségük vagyok; de ez nem tartott sokáig.

1990-ben az MDF színeiben ismét országgyűlési képviselőnek választottak. A parlamenti ciklus alatt mindvégig tagja voltam a külügyi bizottságnak. Az Interparlamentáris Unióban az ösztrák-

hangzott el! Csak őszinték voltunk, nyíltak, megfontoltan szókimondók.

Azok is, akik Ön mellett és az Ön védelmében szóltak, akiket név szerint hívott fel hozzászólásra, mit ahogyan az sokaknak feltűnt.

Fentieket kizárólag a magam nevében írtam. Azt viszont valamennyiünk, minden ott lévő nevében ki merem jelenteni, egy cél vezérelt bennünket:

Szeretnénk jobb sorsra érdemes hazánk jobb sorsra fordulását, s féltő szeretettel, aggodalommal tekintünk hazánk jövője felé.

Kérem, így gondoljon ránk. (1988 decembere)

A magyar Vaspásztor

Néhány nappal a gödöllői választás után elhatároztam – emléke-

zik Roszík Gábor –, hogy megtekintem leendő „munkahelyemet”, a Parlamentet, ahol azelőtt sóha nem jártam, s egyúttal beviszem a mandátum igazolását, amelyet a helyi választási bizottságtól kaptam, hogy a szükséges intézkedéseket megtegyék.

Az egyik kapunál belépő várt, s amikor elindultam a főlépcsőn az emeletre, határtalan boldogságot, öntudatot és büszkeséget éreztem. Lenyűgözött az épület, ahová először tettem be a lábam, és hihetetlennek tűnt, hogy ott vagyok. Amikor megtaláltam a parlamenti irodát, szerényen beléptem a három méter magas tölgyfá ajtón, s mondtam, hogy Roszík Gábor vagyok, hoztam a mandátumomat.

A hölgy kedvesen rám nézett, s ezt mondta:

– Foglaljon helyet, Roszík elvtárs!

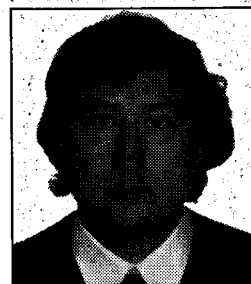
– Elnézést – válaszoltam szelíden, de nagyon határozottan –, már! Roszík úr, ha lehet!

Ez volt az első és utolsó eset, hogy elvtársnak szólítottak a Parlamentben.

Amikor kijöttem a Házból, „véletlenül” ott vártak egy német televíziótól, hogy interjút készítsenek velem.

– Milyen érzés volt első alkalommal a Parlamentben lenni? – kér-

dezték. Elmondtam az „elvtárs”-sztorit, s jót derültünk rajta. Néhány nap múlva hihetetlen dolog történt. Felhívtak egy kanadai rádiótól: egyenes adásban telefoninterjút készítenének velem. Mondták, hogy pontosan mikor jelentkeznie, legyek a telefon mellett, mert már a kapcsolást, illetve a kicsöngetést is műsorba adják. Legnagyobb meglepetésemre azt kérdezte a riporter: igaz-e, hogy pár nappal korábban jártam először a Parlamentben? Mondtam, hogy igaz. Erre megkérdezte – Kanadából! –, igaz-e, hogy elvtársnak szólítottak? Mondtam, hogy igaz. Megkérte, mondjam el, hogyan történt. Én elmondtam, a riporter meg úgy nevetett, hogy engem is magával ragadott, fuldokoltunk a nevetéstől a kanadai rádió délutáni egyenes adásában. Aztán megkérdezte, hogy ki a kedvenc politikusom. Mondtam, hogy Margaret Thatcher, a Vaslady. Ez nagyon jó, mondta, s megkérdezte, hogy én is olyan kemény vagyok-e. Mondtam, hogy mint a vas. Akkor maga lesz Magyarország a Vaspásztor (iron. pastor)? – kérdezte, s én mondtam, hogy lehet. Erre megint hatalmasat nevetett. Well, kedves hallgatók, Roszík Gáborral, az első szabadon választott képviselővel beszélgettünk Magyarországról, köszönjük, sok sikert kívánunk az „iron pastor”-nak. Good bye, Mr. Roszík.” Szóval, gyorsan terjedtek a hírek akkoriban, s ide, ránk figyelt a világ.

Névjegy

Roszík Gábor

Roszík Gábor (Budapest, 1954. augusztus 15.). Szülei: Roszík Mihály, ny. evangélikus lelkész, Glazewski Melitta ny. kántor. Végzettség: Evangélikus Teológiai Akadémia (ma: Hittudományi Egyetem). Munkahelyei: Magyarországi Evangélikus Egyház (1978–1993), Magyarországi Evangélikus Egyház Kültügyi Hivatala, titkár (1978); Zalaistvándi Evangélikus Egyházközség, lelkész (1979–84); Gödöllői Evangélikus Egyházközség, lelkész (1984–93), országgyűlési képviselő (1989–94), Magyar Testvéri Börtöntársaság, elnök (1994–2000), Szarvas Újtemp-

lomi Evangélikus Szeretetintézmények, Tessedik Sámuel Anya-és Gyermekotthon, lelkes, igazgató (2001-től). *Pártkötődés:* az MDF gödöllői szervezetének alapító tagja (1988. október), 1990–93: tagja az MDF Országos Elnökségének, 1995-ben kilép. 1998-ban belép a Fideszbe, ahonnan 1999-ben kizárják. *Parlamenti tisztségek:* az Ellenzéki Demokraták csoportjának egyik vezetője (1989–90), a Társadalmi Szervezetek Bizottságának tagja (1989–1993), az Alkotmánybíróság tagjait jelölő bizottság tagja (1989), a külügyi bizottság tagja (1990–94), az IPU három baráti tagozatának elnöke. *Művei:* Az oroszok szépen hazamentek (1995) és az Útközben (2003) című könyvek. *Elismerések:* British Conservative Party, Margaret Thatcher Fáklya Díj (1990), William Wilberforce Forum: William Wilberforce-díj (1992), Kentucky Kormányzója: Kentucky Ezredese Díj (1992). *Árnyéklék: családjában* *Családi állapota:* nős. Gyermekai: Dániel (mediátor), Linda (gyógy-pedagógus), Mónika, Miklós, István, Zsófi, Fruzsina, Kinga, Anna, Csenge (tanulók). *Hobbi:* nyelvtanulás (felsőfokú nyelvvizsga angolból, németből és franciából, középfok: horvátul és olaszul beszél); könnyűbúvárkodás (pádi nemzetközi búvárvizsgával rendelkezik). *Gödöllő, 2004. február 19.*

A győztes / Az időszakos választást július 22-én megnyerte Roszik Gábor, aki első ellenzékiként jutott a Parlamentbe. A győztes két oldalán lánya és fia, az akkor 12 éves Linda és a 14 éves Dániel. Az átütő sikert Vécsey László (utóbb polgármesterré választották) szadaí kertjében ünneplik az esti órákban. A nemzeti trikókat az akkori kampányfőnök, Pál Gábor tartja. (1991) Fotó: Winkler Csabá

A szabad beszédű tábornok esetei

Sebők János
Miként vált lehetetlenné a hadsereg erőszakos bevetése?

Sebők János (1938. május 12. – 2018. január 12.) a Veszprém megye 12. sz. választókerület. Székhely: Tapolca. Települések: Ábrahámhegy, Badacsonytornaj, Badacsonytördemic, Balatonederics, Balatonhenye, Balatonrendes, Gyulakeszi, Hegyesd, Hegymagas, Kapolcs, Káptalantóti, Kékkút, Kisapáti, Kővágóörs, Köveskál, Lesencefalu, Lesenceistvánd, Lesencetornaj, Mindszentkál, Monostorapáti, Nemesgulács, Nemesvita, Nyirád, Raposka, Révfülp, Salföld, Sáska, Szentbékál, Szigliget, Taliándörögd, Vigántpetend, Zalahaláp. Az érvényes szavazatok száma: 27 093 (94,12%). 61,1 százalékos arányban győzött Sebők János. Utólagos távlatból, 1992. áprilisában így nyilatkozott róla annak a Honvédelmi Minisztériumnak a szövegíróje, amellyel éles csatákat kellett vívnia korábban: „Sebők János vezérőrnagy azt a szárnyat képviselte, amelynek viszonylag kevés követője volt; de bátorságban talán a legmesszebb ment: Radikalizmusával Sebők még az akkori ellenzéket is meglepte. Elkezdte feszegetni a hadseregen belüli pártirányítás kérdését, és a Varsói Szerződéssel kapcsolatban is merész kijelentéseket tett.” 1989. július 1-je óta nyugdíjas, egykori választókerületi központjában, Tapolcán él. Sebők János nemcsak a véleményem, hanem meggyőződése is, hogy Magyarországon döntően két erő játszott közre a rendszerváltásban: – A Szovjetunióban Gorbacsov vezetésével megkezdődött változások és azok hatására a nemzetközi helyzetben bekövetkezett enyhülés a két tábor között. – Az MSZMP-ben lévő reformerök egyre erőteljesebb nyomása a pártvezetésre a változtatások érdekében és ezen erők számának dinamikus növekedése.

ségparancsnokok közül senki nem támadott meg. (Ez azért is érdekes, mert márciusban, a parlamenti beszédem utáni napon azonnal összehívták a néphadsereg pártbizottságát, és határozatban elhatárolták magukat a mondandómtól). A sorkatonák is támogattak a munkában, mint a Magyar Nemzetben 1989. július 25-én megjelent nyilatkozatuk tanúsítja. Érdekes eset fűződik hozzájuk: 1989. október 23-án délutánra meghívott a ceglédi MDF vezetőse, hogy avassam fel az '56-os emlékművet. Beszédem közben csatlakozott a részt vevő tömeghez 30-40 egyenruhás sorkatona. Az ünnepség végén odajöttek hozzám, és elmondták, hogy érvényes kimaradásuk ellenére a kaputól mindig visszaküldték őket különböző indokkal, mire ők a kerítéson keresztül távoztak – vállalva a fényítést is –, hogy találkozhassunk. Büszke vagyok mindarra, amit képviselőként mondtam vagy tettem. Leginkább mégis arra, amikor a Parlamentben elsőként jelentettem ki, hogy a pártállamot meg kell szüntetni, detronizálni kell, illetve amikor képviselőtársaimmal együtt sikerült megszavazni a szovjet csapatok kivonásáról szóló, általam kezdeményezett határozati javaslatot. A végzett munkám összegzéséként pedig kifejezetten boldog és büszke vagyok, hogy a III. köztársaság megszületésénél bábáskodhattam. Nagy Imréék: újratemetését szomorúsággal és szégyenkezve értem meg. Abban az évben jutott tudomásomra sok olyan tény, amelyeket addig nem ismertem, s amelyeket a párt nevében, így az én nevemben is gyalázatos módon elkövetett az akkori pártvezetés. Sőt, akkor tudtam meg, hogy Kádár az 1949-es koncepciók perekben is milyen gyalázatos szerepet vállalt. (Csak megjegyzem: ezért nem voltam hajlandó Kádár temetésén részt venni, pedig az MSZMP-nek és frakciójának a tagja voltam). Utólag is mélyen sajnálom: a Honvédelmi Minisztérium megtiltotta, hogy a katonák televízión nézzék az újratemetést, helyette munkát végeztek minden láktanyában. A június eleji pekingi vérengzések következményeire emlékezve a honvédség számos tagja érdeklődött tőlem, mit csináljanak, ha a temetés napján kivezénylik őket az utcára, és esetleg parancsot kapnak a fegyverhasználatra. A sorállományúaknak azt

válaszoltam, hogy ilyen parancsot ne hajtsanak végre, a parancsnoki beosztású személyeknek pedig azt, hogy tagadják meg az alegységek fegyveres alkalmazását. Sajátomnak érzem a polgári demokratikus köztársaság megvalósítását és azokat a jogszabályokat, amelyek lehetővé tették a vértelen rendszerváltást és a jogállamiság megerősítését. A Népszava 1992. április 16-án interjút közölt Keleti György ezredessel, a HM szóvivőjével. Az egyik kérdés így szólt: „Hol helyezhető el ebben a képletben Sebők János vezérőrnagy szereplése a rendszerváltás előtti parlamentben?” Válasz: „Sebők János vezérőrnagy azt a szárnyat képviselte, amelynek viszonylag kevés követője volt, de bátorságban talán a legmesszebb ment. Radikalizmusával Sebők időnként még az akkori ellenzékét is meglepte. Elkezdte fejtegetni a hadseregben belüli pártirányítás kérdését, és a Varsói Szerződéssel kapcsolatban is merész kijelentéseket tett. Ez akkor sokakat megdöbbenített.” Sajátomnak érzem a NATO-ba és az Európai Unióba való belépésünket, amelyről először az „Első kézből” papíron, a politikai hetilap 1990. március 16-i számában írtam. Sajátomnak érzem a Magyar Honvédség átalakítását, létszámcsoökkentését és modernizálását, amelyről 1989-ben a Magyar Nemzetben nyilatkoztam, és amelyet átvett a korábban említett moszkvai lap. Ezért harcoltam a második képviselői ciklusomban is, amelyet a jelenlegi kormány kezd megvalósítani.

Sajátomnak érzem a szomszédokkal történő szoros katonai együttműködést – például a Szlovéniával közös légtérelenőrzést –, amelyről szoltam az 1990-ben Bécsben, magas beosztású katonai vezetők előtt tartott előadásomban is (közös légtérelenőrzés Ausztriával, melyet támogattak volna). Mivel a rendszerváltás békés körülmények között zajlott le, és a Nemzeti Kerekasztal tárgyalásain is nagyobb vita nélkül következett be a megegyezés, sok mindenben nagy reményeket tápláltam. Elsősorban abban, hogy a Parlamentbe kerülő pártok a legfelkészültebb embereiket küldik, akik azért dolgoznak – kormánypárt és ellenzék együtt –, hogy közösen megoldják a nemzet előtt álló feladatokat. Sajnos ez nem így történt, és ma már több a bohóc az

Országgyűlésben, mint a józanul gondolkodó, az országért dolgozó képviselő. Milyen kár, hogy cirkusznak használják a Parlamentet! Emellett sikerült kettészakítaniuk az ország lakosságát. 1990 januárjában a külügyi és a honvédelmi bizottság fogadta a NATO Politikai Bizottságát. A kötetlen beszélgetés során azt mondta a brit politikus: az önök legsürgősebb feladata az lesz, hogy megteremtsek a szakmailag profi köztisztviselői kart, amely lojális a mindenkori kormányhoz. Ezt sem teremteték meg. Szinte minden kormány tisztogatást végzett. Rokonok, barátok, iskolatársak, párttársak kerültek a minisztériumokba és más államigazgatási hivatalokba, ami meglátszik a selejtes törvényeken, előterjesztéseken, a minisztériumok, közigazgatási hivatalok munkáján. A hibás munkát tetézi, ha olyan minisztert vagy hivatalvezetőt neveznek ki, aki ugyan tudja, hogy lenne teendője, de halvány fogalma sincs, hogy mit kell tennie az előrehaladásért.

Az már csak hab a tortán, hogy sok az ún. „megélhetési” képviselő. A szakmai felkészültségük olyan, hogy a polgári életben nehezen találnának munkát, de a Parlamentben „mindenhez” értenek. Látszik a viselkedésükön, a felszólalásaikban, hogy mellébeszélnek, ezenkívül politikai etikájuk és kultúrájuk a béka feneké alatti szinten van.

Mindezek ellenére bízom abban, hogy a mostani állapot az átmenet „gyermekbetegsége”, és 15-20 év múlva Magyarország igazi demokratikus köztársaság lesz; államhatalmi intézményei is a demokráciákra jellemző módon fognak működni.

Igen, csalódtam az előző pontban leírtak miatt. Csalódtam abban is, hogy a szovjet csapatok kivonásáért folytatott vitáim „elismeréseként” 1990. márciusban az egyezmény aláírására utazó delegáció tagjaként nem lehettem jelen Moszkvában. Helyettem olyan képviselők mehettek, akik a munkában részt sem vettek. Azóta pedig példátlan módon hol a *Németh*-, hol az *Antall-kormány* sikereként, sőt olvastam olyan könyvet, amelyben *Horn Gyula* akkori külügyminiszter érdemeként tüntetik fel azt, ami történt. Pedig csak elő kell venni a bizottsági jegyzőkönyveket; s rögtön kiderül, mennyit kellett vitatkozni a honvédelmi miniszterrel és az egyik külügyi államtitkárral, akik mindenképpen meg

akarták akadályozni a határozat elfogadását. A két kormánynak mindössze annyi „érdeme” volt ebben, hogy végrehajtották az Országgyűlés határozatát. Állítom, ha nem szorgalmaztam volna a szovjet csapatok kivonásáról szóló határozat elfogadását és az egyezmény aláírását még a Parlament feloszlátása előtt, akkor a kivonulás nem történik meg 1991. június 30-áig, hanem legalább egy évvel későbbre húzódik.

Félnem soha nem kellett, bár az 1989. márciusban elmondott felszólalásom miatt családom, rokónaim, barátaim, sőt ismerőseim is aggódtak, féltettek. Amikor 1989. júliusban nyugállományba helyeztek – amelyet én magam kértem még januárban –, és ennek előzetes hírét a Parlamentben is megtudták, dr. Szentágothai professzor két-három alkalommal is megkérdezte: a Parlamentben végzett munkám miatt történt-e ez, mert – mint mondta – szóljak, ha sérelem ér, mert már vagyunk olyan erősek, hogy akár a honvédelmi minisztert is lemondassuk. Megköszöntem az aggodást és a segíteni akarást; és megnyugtattam, hogy sérelem nem ért senki részéről.

Az eddigieken kívül még két történetet közreadok.

Az egyik a Magyar Néphadsereg vezetésének rosszallását kiváltó, emlékezetes felszólalásom után történt. Miután a márciusi

1. Utalás az alkotmányozás elveiről zajló vitában, 1989. március 9-én elhangzott parlamenti felszólalásra (ld. 40. ülés jegyzőkönyve). A kezdő és befejező rész:

„Tisztelt Országgyűlés! Gondolom, nem kell e Házban senkit meggyőzni arról: terhes örökséget kaptunk elődeinktől. Arra viszont mindenki büszke lehet, hogy történelmi tettet kell véghezvinnünk. Erre egyébként utalt miniszterelnökünk is: Ha a tett nagyságát akarom érzékelteni, akkor csak az 1848–49-es országgyűlés egyik tettehez tudom hasonlítani, amikor kimondották a Habsburg-ház trónfosztását. Mert Tisztelt Képviselőtársaim: a detronizálást nekünk is el kell végeznünk!

Olyan alkotmányt és a hozzá tartozó alaptörvényeket kell megalkotni, amelyek teljes körű garanciát biztosítanak arra, hogy ebben az országban még egyszer nem lesz olyan párt, kormány, csoport vagy netán személy, amely és aki joggal mondhatja magáról azt, amit XIV. Lajos francia királynak tulajdonítanak: »Az állam én vagyok!«

De igenis a törvény után a magyar nép joggal és büszkén hirdethesse és mondhasa, hogy »Az állam mi vagyunk!«

Befejezésül. Amint érzékelhették, én az alkotmányt a hatalom oldaláról vizsgálom. Azért, mert meggyőződésem, hogy ha az elmúlt évtizedekben voltak hibák ebben az országban, akkor a legnagyobb hiba az volt, hogy az alkotmány előírása ellenére a hatalmat nem a nép gyakorolta. Nekünk pedig történelmi kötelességünk, hogy ezt a hatalomgyakorlást visszaadjuk annak, akit illet, a népnek. Köszönöm figyelmüket. (Nagy taps.)»

ülés befejeződött, Hévízre utaztam a feleségemmel szanatórium-ba. Telefonon felhívtak Budapestről, hogy az MN pártbizottsá-gának titkára és a hadsereg pártbizottságának első titkára szeretne velem beszélni. Mikor lehetséges? A válaszul közölt időpontban megjelentek, és feltették a kérdést: egyeztettem-e felszólásomat a honvédelmi miniszterrel? Visszakérdeztem: miért kellett volna egyeztetni, hiszen én az alkotmányszabályozás vitájában szó-laltam fel, és nem érintettem a hadsereget, másrészt nem tudok ar-ról, hogy képviselő és képviselő között alá- és fölérendeltségi vi-szony lenne. Utána azt firtatták, hogy egyeztettem-e a megyei vagy városi pártvezetéssel, mert a választókörzetben a választókör-zetben. A válaszem az volt, hogy nem, mert engem 45 ezer választópól-gár választott meg, és nekik tartozom számadással. Egyébként pe-dig ha látni és olvasni akarják, hogy a választópolgárok jóváhagy-ták-e a felszólalásaimat, tudok mutatni táviratokat, leveleket, ame-lyeket nemcsak a választókörzetemből kaptam, hanem az ország más területeiről is. Érdekes, azt nem közölték – és erről hivatalos értesítést soha nem kaptam –, hogy a pártbizottság testülete elhatá-rította magát a felszólalásomtól.

A második történet az 1990-es választásokhoz kapcsolódik. A Hazafiás Választási Koalíció színeiben indultam, és ezt a Honvé-delmi Minisztériumból valakik akadályozni akarták. Budapesten a katonai kórházban találkoztam a vezérkarnál magas párttiszt-séget betöltő egyik tiszt feleségével – közös nyaraláson ismerked-tünk meg –, aki megdöbbenésemre azt mondta: nem úgy ismert meg bennünket, hogy egy jogásznőért, aki a parlamenti felszólá-lásaimat írja, otthagynám a feleségemet. Megnyugtattam, hogy ilyen jogásznőt nem ismerek, nem írja senki a felszólalásaimat, és nincs szándékomban elválni a feleségemtől. Arra a kérdésemre, hogy honnan veszi ezt a sok képtelenséget, azt válaszolta, hogy a férje mondta, ezt beszélik a minisztériumban. Egy hónappal ké-sőbb a választási kampány szervezésekor egyik orvos barátom vállalta a kampányfőnöki teendőket. Azonban csak úgy tudja vál-lalni – említette –, ha előre tisztázunk egy fontos kérdést. Mi az igazság abból, hogy jó viszonyban vagyok egy jogásznővel, és válni készülök a feleségemtől? Itt is tisztáztam magam, és hogy

mennyire hazug volt a híresztelés, az bizonyítja, hogy 2002-ben ünnepeltük házasságkötésünk 50. évfordulóját.

Bizony ma is azt tenném – mint ahogy bizonyítottam 1994-98 között szintén országgyűlési képviselőként –, amit és ahogyan 1988-89-ben tettem. Képviselői hitvallásom: felkészültségemet, tehetségemet és lehetőségemet arra használjam, hogy az ország és a nép érdekét szolgáljam. A törvényeket, határozatokat csak szakmai alapon értékeltem, bíráltam és szavaztam meg. Nem vol-tam hajlandó pártpolitikai érdekeket figyelembe venni. Így tör-tént meg a második ciklusomban, hogy nem szavaztam meg egyebek között az éves költségvetési, a társadalombiztosítási költségvetési törvényt, a Vatikánnal kötött egyezmény jóváha-gyását, a Magyar Honvédség átalakításáról szóló határozati javas-latot, sőt e tárgyban a kormány ellenében új határozati javaslatot terjesztettem be.

Nagy célok nincsenek helyi összefüggések nélkül. Nemcsak kép-viselőként, hanem Tapolca helyőrségparancsnokaként is lehetősé-gem volt a települési ügyekért cselekedni. A helyőrség katonái két év alatt kiépítették Tapolca gázellátásának gerincvezetékét. Ezt kéz-zel kellett elvégezni, mert a nagyon köves és sziklás talaj miatt gépe-ket nem lehetett használni. Az 1986-os földrengés után katonáink százai vonultak Berhidára a romok eltakarítására, házak építésére vagy helyreállítására. Akadt olyan település a körzetemben, ahol sé-gítettük a művelődési ház felújítását, nyugdíjasoknak házat, a ki-csiknek óvodát, a betegeknek kórházi osztályt, az MHSZ-nek lóteret építettünk. Rendszeresen végeztük az óvoda éves karbantartását. Minden évben katonák százai segítettek szüretelni a környező térszerekben. A megyei tanácsnál elértem, hogy több millió forint jut-tatásával Kővágóörs belterületéről helyezték át távolabbra a sze-métlerakót. Interpellációm eredményeként a nyári vízhiány meg-szüntetésére Révfülöpön felszíni víztisztítót építtetett az illetékes minisztérium. Rendszeresen részt vettem a tanácsuléseken, falu-gyűléseken, fogadóórákat tartottam és intézkedtem a felvetődő problémás ügyekben. Minderről több köszönő levelet őrzök.

1990–94 között a tapolcai választási bizottság elnöke voltam. S azt követően, hogy 1994–98 között az MSZP színeiben Tapolca – Sümeg

körzetének egyénileg megválasztott képviselőjeként dolgoztam; élelem a nyugdíjasok életét. A Magyar Hadtudományi Társaság rendes tagja vagyok, és társadalmi munkában dolgozom az MSZP biztonságpolitikai országos tagozatában. A Visszaemlékezéseimhez hozzáfűzi a nyugállományú tábornok, két ciklus országgyűlési képviselője: – A '80-as évek második felében, a képviselőség mellett nagyon fontos katonai beosztásban szolgáltam. A rakétadandár parancsnoka voltam, amely a hadsereg legnagyobb csapásmérő alakulatát testesítette meg. Velünk szemben igen magas követelményeket állítottak. Büszke vagyok arra, hogy olyan sorkatonák, tiszthelyettesek, tisztek és polgári alkalmazottak parancsnoka lehettem; akik éveken keresztül magas színvonalon tettek eleget ezeknek, és a Varsói Szerződés országaiban is elismerést szereztek a magyar hadseregnek. A követelmények magas szintű teljesítéséért a honvédelmi miniszter négy alkalommal – 1982, 1984, 1986, 1988 – kiváló dandár címet és zászlót adományozott, ami egyedülálló volt a Magyar Néphadsereg történetében. – Már nagyon vártam, hogy valaki, aki közvetlen résztvevője volt a rendszerváltás előkészítésének, írjon legalább az utókor számára arról a politikailag és történelmileg egyaránt felelősségteljes munkáról, amely az akkori képviselőkhez kötődik. Alig telt el 14-15 esztendő, és szinte feledésbe merült, hogy mit végzett az 1988-89-es Országgyűlés. Inkább csak arról hallani lépten-nyomon, hogy milyen dicső tetteket hajtott végre az ellenzék! Különösen a mai politikusokra jellemző efféle emlékezetkiesés. Én másképp látom, és úgy gondolom, hogy volt képviselőtársaink is más-más véleményt formálnak erről az időszakról. Néhányan csak a rendszerváltás előkészítését és a rendszerváltás utáni első időszakot látják a magyar történelem legfontosabb korszakaként. Mások a rendszerváltás utáni időszakot látják a magyar történelem legfontosabb korszakaként. Én azonban úgy látom, hogy a rendszerváltás utáni időszak a magyar történelem legfontosabb korszakaként kell tekinteni. A rendszerváltás utáni időszak a magyar történelem legfontosabb korszakaként kell tekinteni. A rendszerváltás utáni időszak a magyar történelem legfontosabb korszakaként kell tekinteni.

Felhívás a Magyar Országgyűlés tagjaihoz²

1968. augusztus 21-én öt ország sztálinista vezetése – melyben részt vett a magyar párt- és állami vezetés is – aljas, hitszegő módon, a nemzetközi egyezményeket és törvényeket is felrúgva, fegyveres támadást indított Csehszlovákia ellen. Olyan állam és népe ellen indítottak támadást, amelyben egy demokratikus társadalom megteremtését tűzték ki célul, ahol megvalósulhatott volna a parlamenti demokrácia, megváltozhatott volna a társadalmi légkör, és a gazdaság lemaradását felszámolhatták volna, ezzel jobb életet biztosítva népüknek.

A katonai akciót az „internacionalista segítségnyújtás” ürügyén tették, holott a segítségkérésre illetékes testületek egyike sem igényelte azt. Ezzel nemcsak Csehszlovákiában, hanem a többi országban is visszavetették a fejlődést, mert megakadályozták a reformot, sőt ezen országok népeinek az elnyomását – így szenvedésüket is – meghosszabbították.

A magyar népnek és – a nép nevében – az Országgyűlésnek mindezt meg kell tennie, és minden eszközzel meg kell akadályoznia, hogy ilyen „internacionalista, testvéri” segítségnyújtásra bárhol is sor kerüljön. Ezért javaslom:

1. Az Országgyűlés tagjai kériék a kormánytól, hogy nyilatkozzanak: – határolja el magát a magyar pártvezetés és kormánytagok egy csoportja bűnös cselekedetétől, és – jelentsé ki az ún. Brezsnyev-doktrína érvénytelenítését és azt, hogy minden a doktrína érvényesítésére irányuló próbálkozás a magyar kormány és nép határozott válaszáadását vonja maga után.

2. A felhívás közlésére csak a Magyar Nemzet volt hajlandó. Hatását mutatja, hogy a miniszterelnök nyilvános nyilatkozatot tett a kormány nevében. Az Országgyűlés ezt szeptemberben tárgyalta, s a nyilatkozat megtalálható az 58. ülés jegyzőkönyvében.

2. Az Országgyűlés a szeptemberi ülészakon határozatban: 21. – ítélje el a Csehszlovákia ellen 1968-ban az öt ország által elkövetett interвенциót, amelyben a nép akarata ellenére és az Országgyűlés engedélye nélkül vettek részt a magyar fegyveres erők; 22. – kérjen bocsánatot a magyar nép nevében a csehszlovák néptől, 23. – kötelezze a külügyi bizottságot és a külügyminisztériumot, hogy záros határidőn belül vizsgálják felül a szocialista országokkal kötött barátsági és kölcsönös segítségnyújtási egyezmények, és ezekből az ország szuverenitását sértő vagy veszélyeztető cikkelyek hatályaon kívül helyezésére tegyenek javaslatot az Országgyűlésnek.

1989. augusztus 19.

Sebők János, országgyűlési képviselő
Veszprém megye 12. sz. vk.

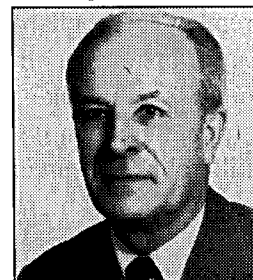
Vezérőrnagy képviselőnknek

Öröm számunkra, hogy értelmes hozzászólásával a jelen Országgyűlésben elősegítette a sokat emlegetett kibontakozást a közmegegyezés elve alapján, amely csak úgy jöhet létre, azon feltételekkel, amint Ön azt elmondotta: Felszólalásából kicsendült valami, ami eltért a mások felszólalásától. A nagy csend, az odafigyelés ezt tükrözte, és ezt természetesen a tv-nézők is figyelemmel kísérték ugyanúgy, mint mi. Azért írok, mert megkértem rá a barátaim is: Sok-sok embertársam nevében is köszönetet mondok. Talán az eltelt 40 év alatt ilyen még nem hallottak a megválasztott képviselők. Helyesen mondotta, hogy a pártokat ki kell zárni abból a jogból, hogy a hatalomban lévő szervek felett, ide értve a fegyveres erőket is, ellenőrzési joggal rendelkezzenek. Helyeseltük azt a kijelentéset, hogy az Országgyűlés csak egy legyen a többi hatalmi ág között. Nagy öröm számunkra, hogy a bíróságról és az ügyészségről szólva helyesen megemlítette: valamikor mindkét apparátus politikai megrendelésre dolgozott. Tehát helyesen cselekedtél az ország érdekében. A véleményed talán meglepte az illetékeseket

is, de a választóid biztos egyetértettek veled. Én üdülőbőn voltam, és sokan néztük a tv-adást. Sokan, ha elértek volna, megcsókoltak volna az őszinte, igaz beszédért.

Máriapócs, 1989. márc. 13.

Id. Lazók Mihály, ny. agrónómus, tsz-elnök

Névjegy

Sebők János

Sebők János (Mezőszentgyörgy, 1929.

október 8.); Szülők: Sebők János (az Or-

szágos Tejipari Központban dolgozott),

Kléber Julianna (htb.) Iskolai végzettség:

Kossuth Lajos Tüzértiszti Iskola, Zrínyi

Miklós Akadémia; Vezérkari Akadémia. Munkahelyek és beosztások: tiszthelyettes iskola parancsnoka (Szekszárd), aknavető tüzérezred hadművelési tiszt (Szekszárd és Polgárdi), páncéltörő tüzérezred törzsfőnökhelyettes, majd törzsfőnök (Kiskunhalas) rakétadandár törzsfőnök, parancsnokhelyettes, majd parancsnok, egyben helyőrségparancsnok (Tapolca). 1989. július 1-jétől nyugdíjas. MDP-tag 1951-től, MSZMP-tag 1956-tól 1989-ig, 1963-tól a rakétadandár pártbizottsági tagja, 1980-tól 1989-ig a hadsereg, a tapolcai városi és a dandár pártbizottság, illetve végrehajtó biz. tagja. 1985-ben az MSZMP kongresszusának küldötte és az elnökség tagja. 1989. októbertől pártunkívüli. (A hadsereg reformkörei 1989. szeptemberben meghívják az értekezletükre, amelyen külföldi útja miatt nem tud részt venni. Levélben köszönti őket – amelyet az értekezleten felolvastak –, és megfogalmazza az elvárásait. Miután az októberi kongresszuson ezek nem teljesülnek, a párttagságát nem újítja meg). Továbbra is baloldali érzelmű. Közélet: Honvéd sportegyesületi alelnök, majd elnök (1972–82). Országgyűlési képviselő, a honvédelmi bizottság tagja (1985–90, 1994–98). Az ügyrendi bizottság titkára (1989–90), a vizsgáló bizottság tagja (1990). Tapolcán a választási bizottság elnöke (1990–1994). Publikációk: Népszabadság –

Veszélyben van-e Magyarország? (1993. aug. 2.), A határmódosításról le kell mondani! (1993. szept. 20.), Európai biztonságot a NATO-val. (1993. dec. 6.), Miért üres a HM kasszája? (1994. szept. 20.), Mikor választhatunk? (1997. okt. 7.). Népszava – A NATO-csúcs után. (1994. febr. 9.), Szükség van-e közös gyakorlatra? (1994. máj. 12.), Mi lesz veled, Jugoszlávia? (1994. aug. 13.) Magyar Honvéd – A magyar biztonságpolitikáról. (1993. febr. 26.), A biztonság ára. (1993. jún. 18.). Napló (Veszprém megyei napilap) – Egy szövetség halálára (1991. ápr. 2.), A magyar biztonságpolitika az európai biztonság tükrében. (1992. jún. 29.). Illúziók és tények. (1993. máj. 8.). Első kézből papíron (politikai hetilap) – Az önálló és független magyar biztonságpolitikáról (1990. márc. 10.); *Életrajzi adatok*: Országgyűlési Almanach (1996), Veszprém megyei kortárs életrajzi lexikon (2001), a magyar Ki kicsoda?, magyar és nemzetközi Ki kicsoda? 1990 óta megjelent kiadásai. Dictionary of International Biography (1998, 1999). (Kiadó: International Biographical Centre, Cambridge CB2 3QP England). The Europe 500: Leaders for the New Century. (Kiadó: THE WHO'S WHO INSTITUTE USA). *Kitüntetések*: Április 4. Érdemrend (1985), Vörös Csillag Érdemrend (1969), Kiváló Szolgálatért Érdemrend (1965), Szolgálati Érdemérem (1953, 1960), Haza Szolgálatáért Érdemérem arany fokozat (1973), Ifjúságért Érdemérem (1982), Szolgálati Érdemérem (szolgálati idő után: 1961, 1966, 1971, 1976, 1981, 1986), Szovjet Hadsereg Érdemérem (1979), Fegyverbarátságért Érdemérem (szovjet, 1981), Fegyverbarátságért Érdemérem (bolgár, 1985), Veszprém Megyéért arany fokozat (1987), Tapolcáért Emlékérem (1989, 1990), Aranykor arany fokozata (2003), *Családi állapot*: nős. *Felesége*: Lengyel Ilona. *Gyermekei*: János (hivatásos katonája), Ferenc (kft. ügyvezető igazgató). *Hobbi*: olvasás, könnyűzene-hallgatás. **Tapolca, 2003. december 8.**

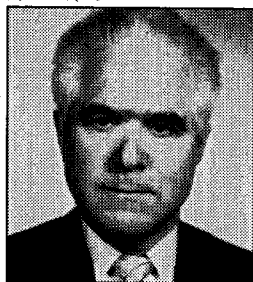

A Veszprém megyei képviselőcsoport egyik 1986-os tanácskozásán

Südi Bertalan (balra) alkotmány napi ünnepségen vesz részt a választókerületéhez tartozó, déli határ menti nagyközségben, Tompán 1987. augusztus 20-án

Fotó: Szabó Gábor

Visszaélésekkel hadakozó

Südi Bertalan
Amikor az eb
a saját gazdájába mar

Bács-Kiskun megye 12. sz. választókerülete. Székhely: Jánoshalma.
Települések: Balotaszállás, Harkakötöny, Kelebia, Kéleshalom, Kisszállás, Kunfehértó, Mélykút, Pirtó, Tompa, Zsana. Dr. Südi Bertalan, a jánoshalmi Petőfi Tsz személyzeti vezetőjét és pártalapszervezeti titkárát, ismert sajtólevelezőt magánjavaslat nyomán vették fel harmadiknak a jelölőlistára. A 25 159 érvényes szavazatból (94,79%) pontosan 56 százalék esett rá. Hármasként a legmagasabb arány az ország legnagyobb területű megyéjében, ám szerinte azért csak ennyi, mert politikai ellenfelei szavazatokkal manipuláltak a választáson. Az Országgyűlés gyakori hozzászólója, bár ebben is többször megakadályozták. 1988–90-ben a parlamenti alkotmány-előkészítő bizottság tagja.

Az 1980-as évek közepén Gorbacsov névvel jelzett modernizálási folyamat – peresztrojka (megújulás) és glasznoszty (nyíltság) – kezdődik a Szovjetunióban. Kezdetben nyilatkozatok hangzottak el, hogy a Szovjetunióban történelem szigorúan ottani belügyet képeznek, megmaradnak a határaikon belül. A változtatási láz azonban néhány év múltán Kelet-Közép-Európán is végigsöpört. Ez Magyarország közéletében, pártéletében és az Országgyűlés tevékenységében is megtette a magáét. Ellenzéki csoportok verbuválódtak, melyek a korabeli magyar vezetés engedékenysége következtében szabadon működhettek, mégpedig törvényen kívül. Először a lakiteleki táborozásuk során figyeltem fel rájuk komolyabban, melyet Lezsák Sándor költő-pedagógus ellenzéki törekvéseiből ismert meg a közvélemény. Otthonába hívta hason-

szórú társait hazánk aktuális gondjainak megvitatására. Magam is kaptam meghívót az összejövetelre. Személyesen Lezsák küldött levelet a futárszolgálatra vállalkozó Zadravec Mária jánoshalmi illetőségű hölggyel. Levelében arra kért, hogy a hazai progresszív erők egyik közismert tagjaként vegyek részt a lakiteleki fórumon. Fölötteseim azonban kereken megtiltották a részvételemét. Persze e nélkül sem mentem volna el.

Miként Király Zoltán képviselő invitációját sem fogadtam el. Király 1987 nyarán – előzetes bejelentkezés után – fölkeresett jánoshalmi otthonomban, s a közösen elfogyasztott ebéd közben közölte, hogy bizonyos fővárosi urak figyelik a tevékenységemet, s szeretnék, ha céljaik megvalósítása közben rám is számíthatnának. Megbeszélünk majd egy időpontot – ajánlotta –, s az urak a fővárosban fogadnak minket.

Kereken tudtára adtam, hogy semmilyen ellenzéki megmozdulásban, a szocialista rendszert negáló, tagadó aknamunkában nem óhajtok részt venni. Olybá tűnik, tévedésben éltek. Én nem a rendszert elleneztem, hanem a hibák ellen hadakoztam! S a kettő nem ugyanaz.

– Ártatlan beszélgetésről lenne szó csupán – nyugtatgatott Király képviselő.

– Tégy a belátásod szerint! Az efféle mesterkedésekben senkinek nem leszek a partnere.

Király dolgavégezetlenül távozott.

Az MSZMP-n belüli első reformkör Szegeden alakult meg 1988 novemberében. A reformkörösök azt hirdették, hogy a majdani plurális demokráciának szeretnének versenyképes baloldali pártot formálni. A szocialista rendszer reformálására szövetkező csoportokba azok a – látszatra baloldali érzelmű – politizáló emberek léptek a nyolcszázezer egykori párttag közül, akik fennhirdették, hogy a gombamód szaporodó új pártok egyike sem képvisel baloldali értékeket. Látszatra tehát a kommunista alapértékek átmentésére vállalkoztak. Többségük értelmiségi volt, akik tartottak a társadalmi különbségek növekedésétől, s ennek megelőzésére célozták meg egy erős baloldali párt alakítását. Nem volt közöttük azonban olyan hiteles vezető személyiség, aki

képes lett volna eldönteni és programként meghatározni, hogy a baloldali rendszer marad, s csak modellváltás lehetséges. A reformkörösök jelentős része afféle mezei hadnak tartotta mozgalmukat, amely felkínálta támogatását a kommunista pártot belülről, a nagypolitika kulisszái mögött folytatott hatalmi cselszövésekkel gyengítő és a rendszerváltoztatást minden igyekezetével támogató Pozsgay Imrének. Őt viszont egyre inkább már nem a baloldalhoz, hanem a nemzeti oldalhoz kötötték saját egzisztenciális céljai. (Ld. az áhított köztársasági elnöki méltóság elnyerése.) Az idő múlásával aztán mind kisebb tere lett egy alulról kezdeményezett baloldali mozgalomnak.

1988 végén a magyar vezetés többfelé szakadt. November 24-én Németh Miklós lett a miniszterelnök. Grósz Károly a párt főtitkári tisztét tartotta meg. 1989. február 28-án az MSZMP Politikai Bizottsága (tagjai: Berecz János, Csehák Judit, Grósz Károly, Hármori Csaba, Iványi Pál, Lukács János, Németh Miklós, Nyers Rezső, Pozsgay Imre, Szabó István, Táta Ilona) határozatot hozott a magyar-ösztrák határon lévő műszaki zár (SZ-100-as jelzőrendszer) lebontásáról.

Az 1989. októberi kongresszuson már egészen nyilvánvalóvá vált, hogy Pozsgay Imre, Nyers Rezső, Németh Miklós, Horn Gyula között hatalmi harc folyik. A mozgalomnak igazi vezére nem volt. Az is látszott, hogy a vezetők csak eszköznek használják a reformkört. Előzményként a politikai változások gyorsan követték egymást: 1989. január 10-én újraindították Kossuth Lajos lapját, az Országgyűlési Tudósításokat. Tulajdonképpen ez is a változásokat készítette elő. A lap újszerű erejével hatott a nyilvánosságra. A Parlament ülésein és a folyosókon elhangzottakat szó szerint közölte. Emellett a rendszer ellen nyíltan fellépő, törvényen kívüli csoportok is publikálhattak benne. Az „új idők üzenete” cenzúrázatlanul került nyilvánosságra. A lap azonban félévi funkcionálás után megszűnt.

A különféle illegális csoportok – bizonyos korifeusok dilettantizmusa következtében – direkt módon beavatkoztak a parlamenti munkába; részt vehettek az Országgyűlés bizottságainak törvénytervezeteket megvitató ülésein. A törvényhozás választott tagjai a

végén már szinte a Pozsgay által menedzselte törvényen kívüli csoportok diktátuma függvényében dönthettek. A kormány is lepaktált velük. Sőt a Kádár-rendszer jóvoltából képviselői mandátumra szert tett képviselők közül többen vállalkoztak a rendszerellenes erők szócsövének szerepére. A közben elhunyt vagy a rágalmak következtében lemondott képviselők helyén pedig az ellenzék által delegált személyiségek kerültek a Parlamentbe. Útjuk egyengetője és törekvéseik megvalósulásának előmozdítója Pozsgay államminiszter s az amerikai nagykövettel módfelett szimpatizáló Németh Miklós miniszterelnök volt. Azok névjegyzékét is ők állították össze, akik részére Mark L. Palmer (1986–1990-ig az USA budapesti nagykövete) címeres meghívót küldött az amerikai nagykövetségen. 1989. július 12-én rendezett fogadásra, s akiket ott az eljövendő szabad Magyarország történelmi személyiségeiként üdvözölt. (Én is kaptam ilyen meghívót, de távol maradtam).

A Politikai Bizottság tagjaiként mindketten az MSZMP szisztematikus fölszámolásában működtek közre. Pozsgay és köre a reformjelszavával mindazokat harcba szólította, akik ökkal vagy ok nélkül sértődöttek voltak, kevésbé érvényesülhettek. Pozsgay a szocialista rendszer felszámolására inspirálta követőit.

Március 23-án nyolc szervezet (MDF, SZDSZ, FKGP, SZDP, Magyar Néppárt, Fidesz, Szabad Szakszervezetek Uniója és a Bajcsy-Zsilinszky Társaság) létrehozta az Ellenzéki Kerekasztalt, melynek kezdeményezője a Független Jogász Fórum volt. Az EKA tanácskozásain született alkuk eredményeként – egy idő után az MSZMP részéről szintén Pozsgay vezetésével – fogalmazódtak meg a szocialista rendszert tagadó sarkalatos törvénytervezetek, melyeket a Parlamentnek apelláta nélkül el kellett fogadnia. Hiába emeltém kifogást az efféle gyakorlat ellen több felszólalásomban, a képviselők többségének a Pozsgay-féle cáfolat volt a szimpatikus.

Nagy visszhangot, beleértve a felzúdulást – váltott ki Pozsgay Imre 1989. január 28-i bejelentése. Az MSZMP KB történelmi albizottságának vezetőjeként a Magyar Rádió 168 Óra című műsorában egy „oligarchikus és a nemzetet is megalázó uralmi forma elleni népfelkelésnek” minősítette 1956-ot. Számomra azért volt visszatetsző a bejelentése, mert a Petőfi Népe 1957. december 15-i

számában Forradalom vagy ellenforradalom? címmel publikált dolgozatában – egyebek között – az alábbiakat fogalmazta meg: „Tépett szájú, hasított körmű sok kis senki; háta mögött még több úri bitanggal megcsinálta az „Első Hazai Nemzeti Forradalmat”, melyet kis híján „Nemzeti Szocialista Forradalomnak” neveztek. A „Nemzeti Forradalom” olyan nevezetes renegátot sorolhatott vezetői közé, mint Nagy Imre, akinek szellemi képességeit ugyan csak egy adóvégrehajtói karrierhez szabták, de jellemtelensége biztosította, hogy miniszterelnök legyen a legdühöngőbb fehérterror napjaiban.”

Ha valaki ezek után azzal hozakodnék elő, hogy egy 24 éves tapasztalathiányos ifi állíthat efféle ostobaságot, ki kell ábrándítanom. Pozsgay az 1985. tavaszán megtartott pártkongresszuson – immár 52 évesen – így beszélt a pulpitusról: „A kongresszusi dokumentumok, a beszámoló, a határozattervezet és Kádár elvtárs előadói beszéde meggyőztek arról, hogy jól bevált politikánk lenini fő irányvonalának, az MSZMP nagy történelmi tetteiben kialakult és kipróbált módszereinek megerősítésével, folytatásával bírtokolhatjuk azokat az eszközöket, amelyeknek segítségével végezhetjük el a jövő nagy feladatait. Ezért a javaslatokat meggyőződéssel támogatom, képességeim és legjobb szándékaim szerint a kongresszus határozatainak megvalósulásán munkálkodom.” (Az MSZMP. XIII. kongresszusának jegyzőkönyve, 413–414. oldal)

Nos, ez a szocializmus céljainak megvalósulásában való saját közreműködői szándékát oly feennkölt szavakkal deklaráló politikus állt a szocializmust fojtogató erők élére. Elyhű baloldaliként képtelen voltam feldolgozni a körülöttem történeteket. Amikor a szocialista rendszer leépítését prognosztizáló törvénytervezetek elfogadását viharos tapsal köszöntötte a 73 százaléknyi MSZMP-tagságú Országgyűlés, így szóltam a körülöttem ülő ujjongókhoz: urak, ez már nem az én parlamentem. Felálltam és eltávoztam a plenáris ülésről.

Szimpatikus az volt számomra, hogy a korabeli országgyűlési képviselők jelentékeny hányada nyilvánosan mérte vállalni a sa-

ját véleményét; s debatterként szállt vitába a jelenlévő országos korifeusokkal. (Korábban ez kockázatos vállalkozás lett volna.) Kedvező hatást gyakorolt rám, hogy a képviselőtársak – különösen a ciklus második felétől fogva – nem tarták fel előre a felszólalásra szánt szövegeik tartalmát. Így gyakran okoztak meglepetést az ország illetékes vezetőinek. Megtörtént ugyanis, hogy a mondanó valósággal „hideg zuhany”-ként érte őket.

Azt is kedvezőnek tartottam, hogy a képviselők egyre merészebben mertek ellentmondani a meggyőződésüktől idegen fölöttesi előterjesztéseknek. Vagyis, hogy megszűnt – legalábbis minimális térre szorult vissza – a főnökség óhaja szerinti kritikátlan igazodási kényszer. A Parlament végül lényegének megfelelő plénummá, valóságos demokratikus fórummá vált.

Megütközésemet az országos kövületek reakciója váltotta ki. Há kiszivárgott, hogy valamelyik képviselő nekik nem tetsző témában készül az Országgyűlésen felszólalni, kényesnek tartott dolgot fölvetni, a képviselői szuverenitás csorbításától sem riadtak vissza. Nekem is volt néhányszor afférom az öntörvényű tisztségviselőkkel. Például 1987-ben a tavaszi ülésszakra készültünk, s március 13-án képviselőcsoport-ülést tartottunk Bács-Kiskun megye székhelyén, Kecskeméten. A téma egyik előadója a megyei főügyész volt. A legfőbb ügyésznek és a Legfelsőbb Bíróság elnökének országgyűlési beszámolójához felszólalásra jelentkeztem. Bejelentésemre a főügyész megkérdezte, nem tartok-e igényt a legfőbb ügyésztől válasszra. De igen – tudattam vele. A feddhetetlenség tárgykörében szándékoztam néhány kérdéssel megtisztelni.

Másnap dr. Babinyecz Ferenc, megyei pb-titkár telefonon hívott jánóshalmi munkahelyemen, hogy 16 órára utazzam Kecske-métre dr. Gajdócsi István, megyei tanácselnökhöz. (Ő képviselőként az Elnöki Tanács tagja, az alkotmány-előkészítő bizottság elnöke volt.) Miután megjelentem nála, az alábbiakkal fogadott: – Tudod, öregem, roppant kellemetlen számomra, hogy erre a beszélgetésre éppen veled kell sort kerítenem. Olyan ukáz érkezett fentről, hogy nem szólalhatsz fel a következő ülésszakon. Azt köztölték az illetékesek, hogy felszólalásod nem illik bele az Országgyűlés koreográfiájába. Megparancsolták: hívjalak az irodámba,

s addig ne engedjelek el, amíg le nem teszel a felszólalási szándékról.

De hát, Pista bátyám, azt sem tudják, mit akarok mondani.

Az meglehetősen válaszolta –, azt azonban anélkül is tudják, hogy nem pofavizit végett jelentkeztem!

S én ezek után eltekintettem a felszólalástól.

Mellesleg az MSZMP Központi Bizottságának közigazgatási és adminisztratív osztályára is beidézték az ügyben, ahol az osztályvezető és helyettese fogadott. Alapfokú szemináriumi szinten tárgyaltak velem, s figyelmeztettek a párttagságból adódó fegyelem megtartására. Én pedig igyekeztem megértetni velük, hogy az alkotmány és a vonatkozó jogszabályi rendelkezések megsértői a pártfegyelemnek is ártanak. Az osztályvezető nyíltan közölte velem azt is, hogy ne kutakodjam tovább, személyesen ő volt, aki megakadályozta parlamenti felszólalásomat. Ő adott utasítást arra is, hogy a feddhetetlenség tárgykörében ne tehessek fel kérdéseket a törvényhozásban. Azt is közölte azonban: nem adott ukázt arra, hogy ellenkezésem esetén „foglyul ejtsenek”.

Másik alkalommal az interpellációm torpedózta meg az Országgyűlés elnöke. A képviselőcsoport ülésén ezúttal is kötelességszerűen bejelentettem, hogy interpellációt tervezek Hetényi pénzügyminiszterhez. A Ház elnöke felhívott telefonon, s közölte velem: szó sem lehet interpellációról; nem engedi a pénzügyminisztert – úgymond – megfricskázni.

Afférom keletkezett a bős-nagymarosi vízerőmű sorsának országgyűlési vitája kapcsán is. E tárgykörben szolgai igazodást vártak volna el a képviselőktől az ország vezetői. Olyan óhaj fogalmazódott meg pártvonalon, hogy se független külföldi szakértőket ne kérjünk a vízerőmű megépítésének vagy elhalasztásának kérdésében, se népszavazást ne szorgalmazzunk az ügyben.

Erre fel én a népszavazás kiírásának indokoltsága mellett kardoskodtam. S ekkor derült ki, hogy népszavazásra azért nem kerülhet sor, mert bár az alkotmány lehetővé teszi a referendumot, megtartása jogszabályi rendelkezés hiányában lehetetlen. A javaslatot végül fenyegetések hatására visszavontam. Az akció csaknem a párttagságomba került.

A munkálkodásomat direkt módon akadályozó központi ügyködésekről az Országgyűlés 1989. január 11-i ülésén számoltam be a közvéleménynek.

Arra több alkalom is adódott volna, hogy más szervezetek színeiben részt vegyek a politikai fordulat előkészítésében és végrehajtásában. Voltak olyan politikai erők, melyek önálló párt megalakítására ösztököltek; mások saját pártjuk tagjai közé invitáltak; vezetői tisztségeket ajánlottak. Olyan ígéreteket is kaptam, hogy országos listán adnak befutó helyet; vagy egyéni jelöltként indítanak.

Ismerve múltbéli tevékenységemet, a hatalommal szembeni bávívásaimat és megnyilatkozásaimat, szinte alig volt olyan az újjáalakult pártok között, amelyik ne hívott volna. Én azonban sem meggyőződésből, sem a haszonelvűség jegyében nem voltam hajlandó reneget szerep vállalására. Annak ellenére sem, hogy a Parlamentbe jutott ellenzékiek közül is megkíséreltek megnyérni. A szocialista rendszert soha nem hibáztattam. Meggyőződésöm, hogy elveit tekintve emberközpontú volt. Csak és kizárólag a hatalmi helyzetükkel visszaélő párt- és állami vezetőkkel hadakoztam.

A különféle megkörményezőknél szántam a Petőfi Népe 1989. október 4-i számában megjelent cikkeimet. Hatására kezdődött meg az a sajtóbeli hajsza, melyet később hónapokig folytattak ellenem. Kígyómelengetés címmel írtam: „Bántják, tépdésik, szaggatják pártomat, az MSZMP-t. Felróják neki az elmúlt negyven esztendőben elkövetett hibákat, vaskös bűnöket. Eszmeileg impotensnek, egy súlyos „történelmi tévedés”-nek, a szocializmus illúziórikus szolgálojának kiáltják ki. Emellett a jövő formálását célzó további program kidolgozására, meghatározására illetéktelennek és alkalmatlannak minősítik. Minden kudarcot neki rónak fel. Minden célt, ami elvetéldődött, vagy csak soványan teljesült. Mindent, mely miatt némelyeknek ártatlanul kellett szenvedniük.”

Ellenlábásain kívül saját tagjai közül is sokan bántják pártomat. Az előbbieken nem csodálkozom: jócskán szakállas már a gyűlölet a sérelemözönért, mely közvetlenül vagy közvetetten érte őket az évek sodrában. Saját tagjai böllérkedésén viszont megütközöm. Érthetetlen, miért az ingerült késfenés. Egy kicsit olyanak tartom ezt, mint amikor az eb a saját gazdájába mar.

Időnként elképesztő esetek tanúja lehet az, akinek emlékezete megőrizte a tegnapelőtti arcokat és eseményeket. A közelmúlt legelszántabb propagandistái és buzgó igehirdetői közül sokan tetszelegnek új szerepkörben, akik persze most is a régi türelmetlenséggel és hangerővel érvényesítik az új szölamokat. Vagy ki tudja, talán csak saját érdekeiket? Mert valószínűleg emiatt fordul szembe saját korábbi meggyőződésével az elveit szennyes gúnya gyanánt levető párttisztviselő. De miért a pártot ostromolja? Hiszen tudnia illenék, hogy az emberek többsége az egykor pártpalástban tetszelgett karrieristákra, politikai peccsenyesütőgetőkre, észmei kötélrancosokra fűj leginkább kénkövet. Azokra, akik kisajátították maguknak egykor a pártot, előjogokat vindikáltak maguknak, kizárólag önös céljaikra használták fel, akik a kötelező teendőket félvállról vették, akik a feladatok teljesítésére nem ügyeltek, akik pártjuk és testületei pajzsával felvértezve meg nem érdemelt egzisztenciákat barkácsolgattak maguknak, s akik az elvtelen mecénási vonalak építgetése közben fittyet hánytak az elvek érvényesítésének kötelezettségére, a szavak és a tettek egységének fontosságára. Azok érdemelnének most leginkább elmarasztalást, akik az újítani, jobbítani szándékozó társaikat korábban korlátozták, zsoldos szerepre vállalkozván lefegyverezték ahelyett, hogy elejét vették volna a közéleti torzfigurák hatalmi túltengésének. Sokan bántják, szaggatják manapság az MSZMP-t. Közöttük szép számmal olyanok, akik évtizedeken át a pártból éltek, a pártnak köszönhetik egzisztenciájukat, népszerűségüket. Ármánykodásuk jelzi legjobban, hogy e párt súlyos vétkének tekinthető az intézményesen folytatott, sokak által kifogásolt puszító kigyómelengetés.

Mindmáig elégedettséggel tölt el, hogy képviselői tevékenységem közben soha senkivel, semmilyen ügyben nem alkudtam meg, tekintélytisztelet nélkül mondtam mindig véleményyt, s egyik legkedvezőbb, fontos kérdésekben gyakran nyilatkozó tagja voltam a magyar törvényhozásnak. S az is jóleső érzés volt, hogy mindezekkel képviselőtársaim többségének elismerését sikerült kivívnom.

Képviselőként kiemelt feladatommak tekintettem a választópolgárokkal való személyes kapcsolattartást, gondjaik megoldásának segítését. Gyakran látogattam a településekre, tartottam fogadóna-

pokat. A minisztériumok vagy más országos hatáskörű szervek részéről remélt intézkedés esetén állampolgári leveleket adtam át az illetékes vezetőknek, olykor a miniszterelnöknek is. Döntő szerepem volt abban, hogy egykori lakóhelyem, Jánoshalma nagyközség városi státust kapott. Ezt nagyobb részben *Németh Károlyhoz*, az Elnöki Tanács elnökéhez fűződő jó kapcsolatommak tulajdonítom. Gyakran fölkeresett az Országház folyosóján tanácskozási szünetekben (olykor a rezidenciájára is behívott). Az egyik ilyen alkalommal tolmácsoltam neki a jánoshalmiak óhaját. Meglepődtem, amikor dr. *Gajdócsit*, a megyei tanács elnökét magához kérte a jelenlétemben, s feladatul szabta, hogy vizsgálta meg a várossá nyilvánítás feltételeit.

Ez végül olyan jól sikerült, hogy 1989 tavaszán *Pozsgay* részvételével városi rangot kapott Jánoshalma. Ezen túl a helyi ÁFÉSZ műszaki áruházának felépítéséhez 10 millió forintos támogatását sikerült elérnem a SZövosz elnökénél történt interveniálásommal. A pirtói tanács anyagi hozzájárulást kapott a megyétől a település általános iskolájának bővítéséhez. Elértem, hogy Kisszálláson az akkor épített tornaterem berendezését megyei hozzájárulásból fedezzék. A *Németh Miklós* miniszterelnökkel való konzultálásom eredményeként a kelebiai katolikus templom elektromos hálózatát központi finanszírozással felújították. (A falu plébánosa levélben köszönte meg a közbenjárásomat). Ugyancsak Kelebia községben egy jehovista vallású, négygyermekes házaspárnak lakóházat építettem megyei tanácsai közreműködéssel. A belügyminiszternél pedig elértem, hogy Jánoshalmán újra működhesse a korábban bevált, de megszüntetett rendőrség.

Semmit nem tennék másként, amit annak idején tettem. Az állampolgárokat viszont nagyobb nyomattal figyelemzettem bizonyos politikusok ármánykodására. Ez alól a szocialisták sem jelentenének kivételt. Elmondanám nekik, hogy a demokratizálási folyamatot hirdető pártok vezetői köntörfalaztak, mint erre az Országgyűlésben szörméntén figyelemzettem őket.

Jámör óhajnak bizonyult a szolidaritáson és esélyegyenlőségen alapuló jóléti társadalom célkitűzése. Hiszen a nagyüzemek magánosításával, megszűnésével, a munkásság polarizálódásával

val és a tőkének való kiszolgáltatottságával kihalt a valóságos munkásszolidaritás. A tömeges elszegényedés egyszer s mindenkorra kizárta az esélyegyenlőségen alapuló jóléti társadalom megvalósíthatóságának a lehetőségét. Visszatérve 1989-hez és 1956-hoz, Nagy Imre és társai legsúlyosabb fokozatú elmarasztalásával soha nem értettem egyet. Azért, mert valaki másként gondolkodik; a hivatalostól eltérően óhajt valamit megvalósítani, másként ítéli meg a körötte zajló eseményeket; más ideológia függvényében cselekszik; ennek ürügyén elvetni az életét, politikai kalandorságnak tekintem, és mindig is annak tekintettem. Fixa ideám, hogy csakis olyanok képesek ilyenmire, akik gyávák vagy félnek.

Nagy Imrééket halálukban is megálázták, jeltelen sírokba temették. Megérdemlik az utókor tiszteletét. Annál visszatetszőbb volt számomra, hogy a múlt rendszer kritikátlan vazallusai is jelen voltak az újratemetés felemelő szertartásán. Egyébként Kádár János legnagyobb vétkének azt tekintem, hogy nevét adta a Nagy Imréék sérelmére elkövetett közönséges politikai gyilkosságokhoz.

Semmit nem vindikálok magaménak az 1988-89-es rendszerváltásból; hiszen mindvégig elleneztem. A politikai fordulat dolgában viszont súlyos mulasztás terheli az urakat. Vétküket abban vélem felismerni, hogy elmaradt a rendszerváltás véghezvitelét megelőző népszavazás. Jelesül annak többségi kimondása, hogy jöhet a tőke korlátlan uralma. Azok a pártbéliek, elitek, amelyek a Kádár-rendszer féktelen lejárásából, bujtogató, népámító frázispufogtatásokból politikai tőkét kovácsoltak maguknak, s amelyek a korábbi államalakulatot paternalista, bábáskodó, fölöslegesen gondoskodó jelzőkkel illették, mint amely évtizedekig a polgárok sorsát érintő legfontosabb ügyekben helyettük, a nevükben, akaratauk, kívánságuk ellenében és a megkérdezésük nélkül döntött, nos, ezek a pártok 1990-ben önkényesen politikai-társadalmi fordulatot hajtottak végre anélkül, hogy ehhez a magyar nép hozzájárulását előzőleg elnyerték volna. Parlamentbe kerülésükkel olyan döntésre érezték felhatalmazva magukat, melyhez nem volt kompetenciájuk. Jelesül: a fennálló állami be-

rendezkedés likvidálására, intézményeinek kényük-kedvük szerinti szétzúllasztására, tőlük származó szlogennel „lebontására”. Egyiküket sem érdekélte a többség véleménye: óhajtáná-e az ordastörvényekkel szentesített tőkés berendezkedést? Holott evidens lett volna, hogy az ország egész népességének sorsát, létviszonyait esetleg évszázadokra meghatározó döntés kizárólagos jogát azokra ruházzák át, akiket a változások leginkább érintenek: a többséget alkotó kisemberekre, vagyontalanokra, bérből és fizetésből élő kiszolgáltatottakra. Tőlük illétt volna érdeklődni például arról: jó szívvel vennék-e, hogy a lakosság alig tizede jogot vindikáljon magának élőködésre, az ipari és mezőgazdasági üzemek tömeges szétverésére; az ország anyagi javainak elherdálására; az államkassza szemérmetlen kifosztására? Baloldali gondolkodóként nem tápláltam illúziókat a kapitalista társadalmi rendszer iránt. Tudtam, hogy ott mindent a tőke szabályoz; profitkilátásai függvényében. Éppen ezért nem is csalódtam benne. Teljes bizonyossággal tudtam, hogy amennyiben az ordastörvények állami rangra emelkednek; fölbecsülhetetlen árat fizet az ország népessége. Tudtam, hogy a szocializmus derékba törése következményeként százalmas sors jut majd millióknak osztályrészül.

A rendszerváltásban nem csalódtam. Csakis az emberi naivitás, a gondolati tunyaság, az elvakultság és a közöny tömeges megnyilvánulása váltott ki részemről megütközést és őszinte sajnálatot. Azoknak az embereknek érthetetlen emlékezetkiésése bosszantott fel leginkább, akik máról holnapra feledték, hogy évtizedekig milyen létfeltételek közepette éltek családjukkal, mit nyújtott részükre a Kádár-rendszer. Bennük mélységesen csalódtam. Hiszen olyan politikai csoportokat segítettek voksaikkal hatalomra, melyek a jövőjüket igencsak giccsesre festették.

Én nem várok már sokat az új rendszertől, hiszen a hetvenedik életévemet betöltöttem. Tudomásul vettem, hogy munkámra senki nem tart igényt. Megbékéltem vele. A fiatalabb korosztály tagjai közül azonban nagyon sokan háborognak évek óta. Holott a mostani féne nagy szabadságban mindenféle jog megilleti őket; s amit óhaj-

tanak, korlátozás nélkül megtehetik. Lehet jó néven venni az úri huncutságokat, korlátlanul rágalmazni másokat. Szabad munkátlanul élni, vegetálni, kényszerből éhezni, iskolai tanulmányok helyett diplomát vásárolni, a szükséges gyógyszerek hiányában elhalálozni, lopni, csalni, embert ölni. A demokrácia nyújtotta polgári egyenlőség is beköszöntött. Eszerint szegénynek és gazdagnak egyaránt joga van bármilyen képzésre jelentkezni; persze, ha van hozzá pénze. Akárcsak az *Anatole France* Nobel-díjas írótól gyakran idézett jogegyenlőségi példában: „A polgári társadalomban szegénynek és gazdagnak egyaránt joga van a híd alatt vagy a palotában aludni. Egyikük sem kerül összeütközésbe emiatt a törvénnyel.” Valahogy azonban mindig úgy alakul, hogy koldusok hálnak a híd alatt, és nábobok a palotában. Pedig a joguk tökéletesen egyforma, „csak” a pénztárcájuk vastagsága különbözik.

Rengetegen sóvárognak az olyan életnívó után, amelyet az jelez: a munka nemcsak alkotmányba iktatott jog, de munkáltatói kötelezettség is. Meg aztán az olyan „profán” dolgok sem mellékesek, mint az állampolgári jogon járó ingyenes orvosi kezelés, kórházi ellátás, szakszervezeti jogon megillető balatoni nyaralás, igény szerinti szanatóriumi beutaló. Egyéb apróságokról, mint például az olcsó napközi meg az ingyenes oktatás, ne is beszéljünk.

Nagyon sokan bíztak abban, hogy mindezek a polgári rendszerünkben is intézményesülni fognak. Végül is tudomásul kellett vennünk, hogy ebben a szétrabolt országban ez már csak legenda, ahol az ígért siker, boldogulás egy kisebbség sikere, boldogulása lesz, melytől a többség akár éhen is halhat.

Tanulmányaim során részletesen megismertem a tőke ismerelméletét és lételméleti gyökereit. Ezért csalódást nem okozott nekem. Ha rajtam múlik, elmarad ez a fajta rendszerváltás. Modellváltásra viszont szükség lett volna. De a gazdaságilag bukda-csoló szocialista rendszernek nem feltétlenül a kapitalizmus restaurációja, hanem az előző társadalmi formáció szükséges korrekciója jelentette a többség érdekeit szolgáló alternatívát. A tőkés rendszer restaurálásával viszont a kevesek Kánaánja valósult meg. Eddig mindenképpen.

A rendszerváltás kezdete politikai értelemben félelmetes volt:

A hírhedett *Kőnya-dolgozat*, a nyugdíjak politikai indítékú megnyirbálása egyféle bosszú, leszámolás árnyékát vetítette a múlt rendszert kiszolgáló honpolgárok elé. Olybá tűnt, bizonyos politikai erők kedvüket lelnék a valós vagy mondván csinált sérelmek megtörlásában. Szerencsére azok javára billent a mérleg, akik a társadalom nyugalma nem óhajtották piti leszámolások kedvéért feláldozni. (A politikai indítékkal megvont nyugdíjrészleteket – mivel azok a szerzett jog kategóriájába tartoztak – később alkotmánybírósi döntés alapján visszaadták az érintetteknek). Számos fenyegető levelet, telefont is kaptam anno, melyekben tettleges bántalmazást helyeztek kilátásba. Ezek azonban üres fenyegetőzéseknek bizonyultak, s később megszűntek.

Az ilyen törekvések megelőzését szolgálta volna a záróülésre tervezett felszólalásom. A hatalomátadást sürgető titánoktól mind gyakrabban hallottam vészjósló, a szocializmus híveivel szemben leszámolást prognosztizáló kijelentéseket. Ezért szerettem volna négy és fél évi munkánk összegzése mellett az utódparlament tagjainak üzeni. Levélben kértem *Fodor Istvánt*, az Országgyűlés ideiglenes elnökét, tegye lehetővé, hogy ajánlásaimat a plénumon elmondjam. Ő azonban kereken megtagadta ezt – mondván, csak és kizárólag neki lesz alkalma szólni, s a Parlament munkáját méltató beszéddel a többi képviselő nevében is elköszönni. Miután újabb levélben ragaszkodtam felszólalási szándékomhoz, *Fodor* az elnöki irodába kéretett, s szóban ismételte meg a tilalmat. Jelesül: ő is akadályt gördített elém.

Számomra igazán mindegy, hogy ki rövidít meg a jogaimban. Mindegyiket jogellenesnek és megalázkodónak tekintem – mondtam, és becsuktam magam mögött az ajtót.

Búcsúfelszólalásom a következő lett volna: „Számos elismerő megjegyzés hangzott el, melyek több mint négy és fél észteidei munkánk sikereit ecsetelték. Jóleső volt hallani ezeket, hiszen arra mutattak rá, hogy a törvényhozás tagjaiként – a sok-sok kritikai megjegyzés ellenére – talán nem hiába múltattuk az időnket.

Házánk súlyos helyzetének ismeretében azonban nem holmi feltűpirozott sikerek, hanem a kudarchoz vezető utak, az immáron általános társadalmi nyomort, megszegyenülést kiváltó okok

és tényezők foglalkoztatnak a búcsú perceiben. Senki ne ütközzék meg ezen! Még akkor is, ha tudjuk, a mostani zilált társadalmi-gazdasági-erkölcsi állapotok nem önmaguktól keletkeztek, hanem rajtunk kívül mások is felelőssé tehetők azokért. A társadalom mostani lehangoló állapotának tehát sok konkrét felelőse van, tevékenységük tárgyilagos minősítését – vele saját szerepünk értékelését – az utókor fogja majd elvégezni.

Annai azonban már most leszögezhető: újító Országgyűlés volt a miénk. E törekvése leginkább abban nyilvánult meg, hogy mind kisebb tere maradt a több évtizeden át szájba rágott, kopírozott, csiszolt szabványszövegek ismételtetésének, s tagjaitól mindinkább az előremutató, alkotó véleményeket, felszólalásokat követelte meg.

Kiemelkedőnek számít ez akkor is, ha nem mindegyik képviselőtársunk fogadta lelkesedéssel – olykor kifejezetten nehezményezte – az újszerű megnyilatkozásokat. Voltak, akik azt tartották, amiről az ember hallgat, abból nem származhat kellemetlenség. Társaik viaskodása közben éppen ezért alig tettek egyebet, mint kibic gyanánt hallgatagon szemlélték a Házon belül folytatott törvénykezési disputákat.

Üléseink között voltak viharosak is. Ezek keresztültűzésén ki-kimegívhatta a maga többnyire szélmalomharcát. Közülük a kormány kibontakozási programját és a bős-nagymarosi vízlépcső sorsát taglaló országgyűlési viták maradtak legemlékeztetésebbek számomra.

Azt gondolom, a végrehajtó hatalom oldaláról megnyilvánuló tekintélyelv aligha érvényesült még ártóbban országos fórumon, mint e két téma kapcsán a T. Házban. Az Országgyűlés fórumain (kivéve az utóbbi néhány hónapot) jól érzékelhető volt annak a – hallgatólag érvényesülő – rendezőelvnek a hatása, hogy csak az országos hatáskörű szervek ügyeinek mondhatnak vagy javasolhatnak ésszerűt. A javaslatok, vélemények racionális voltát tehát tisztesség szerint minősítették a képviselők, melyeket olykor jobb meggyőződésük ellenére azért fogadtak el kritikátlanul, mert a kormány tagja vagy az államtitkár terjesztette őket elő. Máskor pedig azért szavaztak egy-egy indítvány ellen, mert a tárgyban laikusnak ítélt képviselők szájából hangzottak el.

Ki tudná utólag számszerűsíteni az olyan ésszerű javaslatokat, melyeket csak azért vetett el az Országgyűlés plénuma, mert előzőleg jelezték, hogy a kormány, a miniszter vagy a bizottság ellenzi azokat?

A tekintély törz érvényesülését képviselői felszólalásoknál is tapasztalhattuk. Emlékezzünk csak: némely frázisszerű miniszteri, államtitkári expozék, referátumok parttalan összegezése iránt soha nem tanúsítottunk türelmetlenséget, nem alkalmaztunk befejezést, abbahagyást szorgalmazó kitapsolásokat sem. Bezzég a képviselőtársakat ilyen eszközzel előszeretettel megaláztuk, kölcsönösen gúny tárgyává tettük! Most, a búcsú perceiben kínálkozik a kérdés: mi lehet vajon, amivel képviselőkként a legszégyenteljesebb s egyben legfájdalmasabb nyomot hagyjuk magunk után?

I. Hagytuk elhinteni a létbizonytalanság, a jövőbeli kilátástalanság magvát, s eltűrtünk olyan – az alkotmány szellemének, szövegének ellentmondó – központi intézkedéseket, melyek fiatalok, nagycsaládosok, nyugdíjasok megaláztatásához vezettek.

II. Történelmi időkben meggondolatlanok voltunk, megalkudtunk. Törvényi rangra emeltünk illegális csoportok diktátuma függvényében megfogalmazott jogszabálytervezeteket, melyekkel utat nyitottunk a kapitalista rendszer potenciális restaurálásának. Lehetővé tettük, hogy a magyarok országából immár másodízben hárommillió koldus országa keletkezzék. Késői leszármazóink elmarasztaló ítéletével számolhatunk mindezzért.

Befejezésül pedig a jövőnek szándékozom üzenni: bármilyen pártok vagy más hatalmi csoportosulások vállalkozzanak az ország megformálására, né a bosszú és annak kiélése vezérelje őket a hatalom megragadása után! Legyenek bölcssek, toleránsak; fékezzék meg a leszámolást szorgalmazó erőket! Azokat, akik már jó ideje fenntartással tekingetnek mindazokra, akik az állampártot meggyőződéssel szolgálták, s egyféle közszerepben vétlen közreműködői voltak a mostani hatalmi éra politikai gyakorlatának. A megbélyegzés s vele párhuzamosan egyféle kvázi B-listázás majdani igényéről, indokoltságáról mind gyakrabban hallani manapság. Előbb a volt pártmunkások irányában, utóbb az államigazgatás dolgozóit érintően hangzottak el efféle elbizonytalanító üzenetek. Némelyek

arra is utalnak, hogy a mostani képviselők egy csoportja sem fog mentesülni a későbbi diszkriminációtól. Beláthatatlan következménnyel járhatna, ha a korábbi sérelmek ürügyén intézményes leszámolási lehetőséghez jutna a megbántottak népes tábora. Ezúttal más szereplőkkel, akik aztán tovább élesztgetnék az egymás iránti gyűlölet parázsát. Bizonyos korifeusok legnagyobb téveszméje volt, hogy a különböző időszakokban törvénysértő módon okozott állampolgári sérelmek orvoslását az idő múlásától várták. Ahelyett, hogy emberséges megoldást kerestek és találtak volna a túlkapások kárvallottjainak kiengesztelésére, csöndre, hallgatásra parancsolták a sérelmek elszenvedőit és hozzátartozóit. Ez a múlt tévedése; s azt mondom: maradjon is örökké azé! Elrettentő példa gyanánt, amiből képes okulni az utókor.”

Az Országgyűlés ideiglenes elnökének zárszava után kinek-kinek alkalom kínálkozott a szólásra. De csakis a Parlament kupolacsarnokában. Az ott felállított alkalmi szószékről ki-ki elmondhatta mondókáját, köszönetét, vagy elköszönhetett társaitól. Mivel érdemi dolgokról szerettem volna beszélni a plénumon, s ezt megghiúsították, nem éltem a szószék kínálta lehetőséggel. Horn Gyulával társalogva hallgattam végig egykori képviselőtársaim fellengző szölamait, majd észrevétlenül távoztam a helyszínről.

Néhány fölöttesi machinációt, melyekkel képviselői tevékenységemet igyekeztek akadályozni, említettem már. Ám a velem szembeni legalpárabb közéleti útonállás fortélyairól indokolt külön is számot adni.

A dolog a spontán jelöltségemmel magyarázható: Nem hivatalos képviselőjelöltje voltam a Hazafias Népfrontnak. Virágh Ferenc, jánosthalmi lakos a két hivatalos jelölt mellé engem javasolt harmadiknak felvenni a jelölőlistára. A jelölőgyűlésen részt vevők elsőprő többsége egyetértett velem. A helyi vezetők viszont képtelenek voltak lenyelni a „békát”. Néhányuk – dr. Hőnig Ferenc közszégi pártbizottsági titkárral az élen – rohanguált fűhöz-fához, kérve a jelöltség érvénytelenítését. Előbb a pártfegyelem megsértésének vádjával vagdalkoztak. Igyekeztek rávenni arra, hogy saját jól felfogott érédekemben lépjek vissza, azaz mondjak le önként a jelöltség-

ről. Mivel ez nem ment, dr. Szabó Miklóst, a területileg illetékes városi első titkárt ostromolták kérésükkel – remélve, hogy ő majd hatásosan lép föl spontán jelöltségem érvénytelenítéséért. Tévedtek. Az első titkár Hőniggel együtt magához rendelt, s utasította a közszégi pártvezetőt: ha kifogása van ellenem, itt és most közölje velem. Hőniget váratlanul érte a felszólítás.

Nincs ellenvetésem. Csak hát váratlan volt az eset. Illett volna előzőleg tájékoztatni a jelölési szándékról. (Hogy meg tudják akadályozni – S.B.)

Kétségtelen – kommentálta dr. Szabó –, a párt csapattisztjének illett volna tudnia, hogy csak a párt előzetes hozzájárulásával vállalhat jelöltséget. Ha már így adódott, ezt nem lehet visszacsinálni. A megyei első titkár is áldását adta Südi elvtárs jelöltségére.

Kifejezetten bosszantott, hogy a beszélgetésre egyáltalán sor kerülhetett. Pártbéli fölötteseim majdhogynem kegyet gyakorolnak jelöltségem érvényben maradásáért. Holott több száz állampolgár legálisan jelölt a legfőbb államhatalmi szerv tagjának. A Magyar Hírlap 1985. május 16-i számában szövé is tettem az esetet. A többi között így érveltem: „Vannak még olyanok, akik legszívesebben a saját érdekeik szerint manipulálnák a választás demokratizmusát.”

Jánoshalma prominensei felhördültek a cikk hatására, s a programismertető nagygyűlésen hatalmas patáliát csaptak. Azt erősítették a fórumon, hogy üldözési mániám van. A legképtelenebb dolgokkal, rágalmakkal hozakodtak elő a lejáratásomra. Kis híján verekedésbe torkollott az összejövétel.

Az eset kapcsán írásos beadványban fordultam a megyei pártbizottsághoz, s kértem, hogy vonja felelősségre a magáról megfélekezett közszégi párttitkárt. Mivel nevezett tagja volt a megyei testületnek – előző ciklusban pedig a Központi Bizottságnak is –, a megyeiek néhány hétig „főttek a levükben”. Hezitáltak, hogy mitévők legyenek. Végül közölték velem (persze csak szóban), hogy más bokros teendőik miatt nincs idejük holmi fegyelmi ügyekkel bíbelődni.

Közeledett a választás ideje. A helyi vezetők fölmérték, hogy biztos befutónak számítok a három jelölt közül. Ezért kemény munkába fogtak, hogy minimálisra csökkentsék az esélyemet. A városi

pártbizottságtól is bátorítást kaptak hozzá. Persze módjával, hiszen tudták, ha megválasztanak, velem kell majd együttműködniük. A Hazafias Népfront helyi és vidéki aktivistái utcán, mezőn, autóbuszjáratokon, iskolákban győzködtek az állampolgárokat, hogy csak amolyan „fadugós” jelölt vagyok, nem kell komolyan venniük. Hivatalos jelöltnek a másik kettőt tekintsék. A szavazatszedő bizottságokba mindenütt az ellenzőimet delegálták. Mindezt abban a reményben, hogy közreműködésükkel megghiúsíthatják a győzelmemet. Azonban hiába mesterkedtek: Ötvenhat százalékkal első lettem. Az eredmény nehezen született meg: csak éjfél után háromkor hozták nyilvánosságra.

Még ezen a napon megtudtam egy postai telefonkezelő hölgytől a késői időpont okát. S azt is, hogy egyes pártpotentátok mit kínlódtak szavazatösszegezés közben. Az MSZMP városi bizottságának egyik munkatársa tartotta Jánoshalma választási elnökségével az összeköttetést. Amikor hívta a helyieket, a hölgy „suba alatt” belépett a vonalba, s végighallgatta a választással kapcsolatos diskurzusokat.

– Hogy álltok, srácok? Mi a helyzet?

– Úgy tűnik, sajnos, Südi az esélyes.

– Hát miért ültök ti ott?

– Próbálunk kozmetikázni, de olyan tömegű a rá adott szavazatok száma, hogy képtelenség ötven százalék alá vinni.

– Korrigáljatok tovább, a szentségit!

A noszogatót célzó párbeszédnek néhány percenként ismétlődtek. Mígnem közölték, hogy én lettem a győztes. A pártbizottság embere jókora káromkodással berekesztette a beszélgetéseket.

Kíváncsivá tett, hogy miként mesterkedtek pártbéli társaim. Aki megismertette a részleteket, csupán arra kért, senkinek ne szójak az esetről. Mert ha kitudódik, hogy az irattárba helyezett szavazócédula-kötegeket felbontotta, fegyelmi elbocsátással kell szembenéznie. Megígértém, hogy hallgatni fogok.

Amikor átnéztem a szavazólapokat, megdöbbsentem a nem mindennapi arcátlanságon. Több száz érvénytelenítettet találtam közzöttük. Döntő többsége a Jánoshalmán felhasznált szavazócédulák irattározott anyagai között volt látható. A hamisítások végrehajtói a

reám leadott szavazatok érvénytelenítésével igyekeztek a másik két jelölt pozícióján javítani. Mesterkedésük egyértelmű volt. Fontos tudni, hogy a Jánoshalmán kijelölt szavazókörök fiúkéiben zsinórral felfüggesztett olcsó örökírókat helyeztek el. A voksolók ezekkel húzták ki annak a két jelöltnek a nevét, akiket nem óhajtottak képviselőnek. A szavazat akkor volt érvényes, ha egyetlen jelölt neve maradt a szavazólapon. A második legtöbb szavazatot kapott jelölt – amennyiben a szavazáson részt vevők voksainak legalább 25 százalékát megkapta – pótképviselő lett. Mivel olyan szavazati arányt tudhattam magaménak, hogy nem lett volna a választókerületnek pótképviselője, ellenfeleim úgy döntöttek, a szavazati arányokat érvénytelenítéssel megváltoztatják.

Persze képtelenség lett volna e machinációkat utólag tényszerűen rekonstruálni. Hogy mégis megtörténhetett, a választási elnökség érvénytelenítést végző tagjainak figyelmetlenségén múlt. A lapokon a két másik nevet mindenütt örökíróval, az enyémet viszont filctollal húzták át. Egyértelműen kitűnt tehát, hogy az érintetlenül hagyott nevet avatatlan kezek utólag húzták keresztül. Így sikerült a választási eredményemet ötvenhat százalékra csökkenteni, és a pótképviselőséghez szükséges százalékarányt kieszközölni.

Meglehetősen csúnya, mi több, alkotmány sértő história volt, melyért az illetékesek szigorú elmarasztalást érdemeltek volna. De mivel az ügy tét nélkülivé vált, ígéretemhez híven hallgattam róla.

Az álságos taktikázás tovább folytatódott a képviselővé választásom után. Bosszantotta a helyi prominenseket (sőt a felsőbb szintűeket is), hogy viselt dolgaikról rendszeresen beszámoltam a különféle orgánumban.

A területileg illetékes irányító pártszerv – egyetértve a jánoshalmi korifeusokkal – valószínűleg rávette a település művelődési és sportintézményeinek vezetőhelyettesét, hogy írjon a településről valamelyik országos lapnak egy tudósítást, saját nevének föltüntetésével. A beküldött alábbi szöveg Városiasodó nagyközség címmel jelent meg a Képes Újság 1985/50. számában. „Dinamikusan fejlődő nagyközségünkben, Jánoshalmán számos jeles van: a városiasodásnak. Szemet gyönyörködtető parkunk van,

ami többek szerint legszebb a megyében. Sok épület újjávaráz-
solt külsővel hívja fel magára a figyelmet. A lakosság anyagi hozzájárulása nélkül csatornáztak, amely 40 millió forintba került. A lakások nagy részében tanácsai beruházással és kivitelezéssel már gázzal fűtenek! Ismeretlen a tengelyig érő sár, alig van utca, mely ne lenne kiköveztve, betonozva. Nagyon nagy szó, hogy nálunk nincs szénhiány. Mindezekről örömmel adtam hírt.”

A látszólag jelentéktelen sikertudósítás ürügyén koncepciók pert kerítettek, melyben mind a rendőrség, mind az ügyészség és bíróság partnernek bizonyult. A szervezők és a tudósítás szerzője között feltehetőleg egyezség született, hogy a szerző a cikk látán felhőrdül, s letagadja, hogy az írás tőle származott volna. Ha pedig nem ő írta, valószínűsíthető, hogy valaki más pártizánkodott, visszaélve a névhasználattal. Ki lehetett volna más, mint a grafomániás hírében álló Südi?

Az ügy azonban kényesnek bizonyult. Nem lehetett a képviselőnek csak úgy nekimenni. Az Országgyűlés mentelmi jogot előzetesen felfüggesztő határozata szükségeltetett volna a lefolytatandó hatósági eljárás kezdeményezéséhez. Ezt azonban bizonytalan kimenetele miatt a machinálók nem merték vállalni. Áthidaló megoldáshoz folyamodtak. Mivel szerzőnk régóta fogva szeretne volna elnyerni a művelődési és sportintézmények igazgatói tisztét, közvetlen munkahelyi fölöttesét, Szabó Gábor igazgatót pécézték ki a tudósító titkos szerepének eljátsztatására. A szerkesztőség annak rendje és módja szerint néhány hét múlva „Visszaéltek a nevünkkel” cím alatt helyesbítést közölt az olvasói reagálásoknak fenntartott oldalon.

E gesztussal – normális esetben – lezárták kellett volna tekinteni az ügyet. A cikkíró ezzel szemben – megbízói ünszolására – feljelentést tett ismeretlen tettes ellen a kiskunhalasi városi ügyészségen, ahol feljelentéskiegészítést rendeltek el, melynek elvégzésére a városi rendőrkapitányság bünyügyi osztályvezetőjét kérték fel. A rendőrség – ügyészségi intenciót követve – beszerézte a szerkesztőségtől a tudósítás kéziratát. Nyomozók jöttek Jánoshalmára, mintát vettek a munkahelyemen, valamint a művelődési intézményeknél használt írógépek bétűtípusairól. Kész krimi, tragikomikus mefisztói terv!

Konstruált volta mellett azért keltett számomra visszatetszést az ügy; mert a szóban forgó tényállás (a névvel való visszaélés) a törvény szerint nem bűncselekménynek, hanem a Ptk. terryenumába tartozó cselekménytípusnak számított. Vagyis a kiötlők és levelezénylők durva módon felrúgták a nullum crimen sine lege (nincs bűncselekmény törvény nélkül) ősi elvét. A Polgári Törvénykönyv vonatkozó rendelkezése szerint a személyiségi jog sérelme egyik esetének volt tekinthető a cselekmény (persze, ha egyáltalán elkövették), s nem a bíróság által „beharangozott” rágalmazásnak vagy becsületsértésnek. A Ptk. szerint „aki más nevét jogtalanul használja, vagy máséhoz hasonló nevet jogtalanul használ”, visszaél más nevével, megsérti más névhasználati jogát. Az ilyen tényállásokat – feljelentés helyett keresetbenyújtással – polgári per gyanánt s polgári perrendtartás keretében lehet orvosoltatni. Persze ebben az esetben nincs az ügynek súlya, nem lehet nyilvánosság előtt bűnvádi eljárás gyanánt emlegetni. Így hát bűnügyet kreáltak. A feljelentő pedig széles mosollyal kürtölhette szélében-hosszában, hogy büntetőeljárást folytatnak a főnöke ellen, akinek mellesleg országgyűlési képviselő a barátja.

Az intézményi vezetők annyira el voltak telve az ügygel, hogy – miként az el nem követés nem bizonyítható – nem óhajtották tudomásul venni: saját nevével senki nem tudja megrálgalmazni, becsületében megsérteni önmagát. A Legfelsőbb Bíróság elnökénél, valamint az igazságügyi minisztériumi államtitkárnál interveniáltam. Ők csak néztek rám; mintha hottentottául beszéltem volna az igazságszolgáltatásban tapasztalt visszaesságokról. Ekkor döbbsentem rá, hogy ez nem egyedi eset. A per másfél esztendő idegörlő törtúra után ért véget. Szabót fölmentették. Idegileg kiborult, tartós kórházi kezelésre szorult. A magánvadás per költségeit – rendhagyó módon – az állammal viseltették. Ez is bizonyítja, hogy az eljárást megrendezték. Képtelen voltam napirendre térni a furcsa koncepció per fölött. Több országos médiumban, köztük az Ország-Világ 1987. május 13-i, az Esti Hírlap 1988. március 4-i, valamint a Magyarországi 1989. április 7-i számában publikáltam kritikai észrevételeimet. Később pedig az egyik országgyűlési felszólalásomban ismerttettem az esetet a nyilvánossággal.

1990. január 1-jétől korengedménnyel nyugdíjba mentem. Mint ismert politikus az SZDSZ jánoshalmi szervezete részéről szólítottak meg először. Felkértek, hogy legyek a politikai tanácsadójuk. Pártjukba azonban nem léptem be soha. Egy írásom miatt, mely A Szabadság című hetilapban vezércikként jelent meg, s a hazai tökéletes állapotok kemény kritikájával „csípte a szemüket”, elkészöntek tőlem. Utána a munkáspártiak képviselőjelöltségre kértek fel az 1994-es választásokon. Konceptiójukkal szimpatizáltam, s elfogadtam a felkérést. Tudtam, hogy nincs esélyem más pártbéli jelöltekkel szemben, mégis segítettem a pártot. Mivel csalódtam bennük, elhagytam őket. Az 1994-es választáson a 10 ezer lakosú Jánoshalmán én kaptam a legtöbb szavazatot. Dr. Tabajdi Csaba, a szocialisták befutója, instruktori teendőik ellátásával bízott meg. Egy esztendő múlva azonban Pécsre költöztem, s felhagytam az efféle ügyködéssel. Új lakóhelyemen ismét a Munkáspárttal vettem fel a kapcsolatot. 1998-ban is vállaltam a képviselőjelöltséget. Azonban náluk is vitám támadt a vezetőkkel, s végképp elhagytam őket. Azóta csak a megyei sajtóban és néhány országos lapban publikálok, amíg lehet, s néhány esztendeig festegettem. Végezetül néhány külön megjegyzést fűzök Magyarország közelmúlt történelmének eseményeihez. Sokakkal együtt naponta láttam; tapasztaltam a szándékosan szőnyeg alá seprt anomáliákat, melyek a politikai rendszer, valamint a kommunista párt végzetes tekintélycsorbulásához vezettek. A negyven esztendeig alaposkodással folytatott életművészkedés föllazította és deformálta az emberek karakterét, erkölcsi tartását. Ítéletképességét pedig oly fokon ásta alá, hogy a baloldallelentes kirohanásokat, a kommunisták lejáratását célzó különféle szélsőséges megnyilvánulásokat jószerevével szó nélkül vette tudomásul az is, aki maga nem állt be a mocskolódók közé.

Bosszantó volt, hogy miközben a közélet torzfigurái megbotránkoztató magatartásának, életmódjának, tisztességtelen társadalmi gyakorlatának tömeges kiábrándultságot előidéző következményeit tekintélyelvű függvényében igyekeztek palástolni, párt- és vezetőellenesség bélyegét sütötték az olyanokra, akik az

öntörvényű, olykor a jogi normákkal sem összeegyeztethető machinációkat, szerepjátaszásokat kifogásolták.

Megszámlálhatatlan destruktív intézkedés történt a múltban, melyek kellő előrelátás, megfontoltság esetén megelőzhetőek lettek volna. A személyi és kollektív jogok hiányos érvényesülése, a gazdasági érdekviszonyok fejletlensége, az államélet demokratikus intézményeinek foghíjas működése, a vallás, lelkiismereti és alkotási szabadság korlátozott volta, az intézményesen megsértett százvezrek manipulálhatósága, nem kevésbé a nagyobb egzisztenciára ácsingózó törtető tisztségviselők okozták a rendszer vesztét.

Maga a rendszerváltás felfokozott nyüzsgés közepette zajlott. Elképesztő volt a tüsténkedő urak, a szocializmust sunyi módon „kibekkelő” exlapulók, a bolsevizmus elleni önkéntes harcosok, a penitenciát mímelő damaszkuszi utasok és más köpönyégváltó ideológiai kötélrancosok, mimikrik látványa, amint megmutatták igazi arcukat. Amint fanatikus politikai misszionáriusokká átlényegülve, küldetésstudattal kezelésbe vették környezetüket. A szocializmus iránt lojális, jóhiszemű elkötelezetteket, meggyőződéssel cselekvőket győzködték, hogy történelmi tévedés áldozatai, s mint ilyenek az előző negyven esztendőben tévúton jártak, alantas célokat követtek. Következésképp tevékenységükkkel igen sokat ártottak az országnak és a magyarság ügyének. Végképp hiába éltek, mert igyekezetük ellenére semmilyen értéket nem sikerült letenniük a társadalom asztalára. Nem csoda, hogy a rendszerváltáskor milyen sokan igyekeztek menekülni mindentől, ami az előző életükre emlékeztette őket.

Érdekből vagy gyávaságból úgy tettek, mintha elfelejtették volna a saját előző évtizedeiket. Nemcsak összeálmodtak maguknak egy másikat, hanem a többiekől is elvárták, hogy házi sütetű történelemhamisításukat, gyermektegnőéletrajz-átírási törekvéseiket igazolják. Az imitált amnéziavetélkedő szereplői hallgatólag tudomásul vették egymásról, hogy a szocializmusbeli hibáktól mentesek, s egész korábbi életükben üldözöttek voltak.

Alig győzték mondogatni, milyen hősiezen küzdöttek a múltban, mekkora veszélyekkel néztek farkasszemet, párttagként miként hadakoztak belülről a „kommunizmus” ellen! S

közben azért évekig, évtizedekig elfogadták és élvezték a kommunisták nyújtotta jó munkaköröket, a társadalmi átlagot jócskán meghaladó jövedelmeket, az államköltségű külföldi utazásokat, a kiemelt káderhelyzetükből következő protekcionális előnyöket, kedvezményeket. Az úrbőrbe bújttelvi társaim korábban úsztak az árral. Lelkesen ünnepeltek, Sztálin-ódákat írtak; vöröskatonát faragtak, ünnepi beszédeket gyártottak; a szocializmus zászlaját cipelték. A politikai fordulat éveiben aztán meghasonlásra készítették az egész országot; vagyis más múltat igyekeztek szembeállítani vele, mint amit az emberek többsége megélt.

Persze ez nem vitatja Recsk, a kényszermunkatáborok, a kitelepítések, a padlássöprések, az 1956-os felkelés leverése utáni megtorlások törvénytelen voltát. Csakhogy közben felnőttek generációk más körülmények között, a korábbtól eltérő, mi több: kedvezőbb tapasztalatokkal.

A Südi-jelenség

Südi Bertalanról szól Vadász Ferenc: A párttitkár tantárgyáról (Népszabadság, 1973. augusztus 31.), Vadász Ferenc: A lelkiismeret nevében (Népszabadság, 1975. október 12.); Kőműves Gyula: Önkéntes munkatársaink (Szabad Föld, 1977. március 21.) kollektív interjú, Antal Kálmán, Erdős Endre: Ifjúságról, ifjúságpolitikáról, KISZ-ről (Ifjúkommunista 1978/5.), kollektív interjú, Cseh János: A jánoshalmi prókátor, (Magyar Ifjúság, 1979. november 23.), Lengyel Zoltán: A teljesebb emberért (Magyar Mezőgazdaság, 1980/12.), Budai Horváth József: Másokért szól, az igazságot keresi (Szabad Föld, 1981. szept. 13.); Horváth Mária: A jánoshalmi párttitkár (Képes Újság, 1983/24.); Cseh János: Don Quijote vagy erkölcsprédikátor? (Népszava, 1984. január 18.), Ilkei Csaba: Feladó: Südi Bertalan, Jánoshalma. (Portréfilm az 1984. évi sajtónapon (Tv.), (barabás): TV-notesz (Esti Hírlap, 1984. december 6.), Illés Lajos: Feladó: Südi Bertalan, Jánoshalma (Népszava, 1984. december

11.), Varga Lajos: A Südi-jelenség (Kisalföld, 1984. december 14.), Gőz József: A Südi-jelenség (Műszaki Élet, 1985. január 5.), Pécsi István: Több szerepkörben (Heves Megyei Népujság, 1984. december 11.), Hány Sándor: Ne egyet, de százat... (Zalai Hírlap, 1984. december 11.); (bálint): Mit írna meg, dr. Levelező? (Csongrád Megyei Hírlap, 1984. december 11.), Benedek Miklós: Hány évet késik?... (Észak-Magyarország, 1984. december 11.), V.M.: A tévé képernyője előtt (Szolnok megyei Néplap, 1984. december 12.), Heltai Nándor: A sajtólevelező (Petőfi Népe, 1984. december 12.), Szántó Péter: Vissza a feladónak (Élet és Irodalom, 1984. december 15. sz.), I.M.: A képernyőn (Szabad Föld, 1984. december 15.), Apáti Miklós: Tetőantenna (Film Színház Muzsika, 1984. december 15.), (lakatos): Megírni – névvel (Vas Népe, 1984. december 29.), V.Vincze Péter: A megírásról: realisan (Vas Népe, 1985. január 5.), Kuczka Péter: Különcök (Kritika, 1985/2.), Wanatka Gabriella: Jóhírnév-öregbítők (Ország-Világ, 1985/33.), Ilkei Csaba: Nem hallgathatunk! Avagy: a Südi-jelenség (könyv, 1985.), Deák András: Nem hallgathatunk! Avagy: a Südi-jelenség (Népszava, 1985. október 29.), Dr. Tóth Gábor: A Südi-jelenség (Magyar Nemzet, 1985. október 31.), Dr. Tóth Gábor: A Südi-jelenség (Jánoshalmi Petőfi Tsz. Híradó, 1985. december), Milos Gyorovity: A Südi-jelenség (Belgrádi Politika, 1985. november 10.), V.L.: Néhány szó egy jelenségről (Kisalföld, 1985. november 11.), Szűcs: Jegyzet a Győri Rádióban (1985. november 18.), Kopka János: Nem hallgathatunk! Avagy: a Südi-jelenség (Kelet-Magyarország, 1985. november 20.), O.J.: Nem hallgathatunk! (Déli Hírlap, 1985. november 21.), Harangozó: A Südi-jelenség (Esti Hírlap, 1985. november 22.), Kőműves Gyula: Kordokumentum a Südi-jelenség (Szabad Föld, 1985. november 23.), K.T.: Szentek követése (MEDOSZ Lapja, 1985. november 28.), Fodor László: Nem hallgathatunk! Avagy: a Südi-jelenség (Észak-Magyarország, 1985. november 29.), Révi Judit: Hazai próféta (Élet és Irodalom, 1985. november 29.), Jávori Béla: Prófeta a saját hazájában (Somogyi Néplap, 1985. december 9.), Szerkesztőségi cikk: Magyarország (1985. december 15.), Murányi Gábor: Szocialista népmese? (Könyvvilág, 1986/I.), – kt. – Nem hallgathatunk!

Alapszabály: hallgattassék meg a másik fél is. *Gajdócsi Istvántól* először ezt kérdezem: *Ha igaz a történet, amelyet Südi Bertalan elmondott, vagy ha abból csak annyi is igaz, hogy ön hátráltatta őt képviselői munkájában, lehet-e önnek erkölcsi alapja, hogy most az alkotmány-előkészítő bizottság elnökeként lépjen fel?*

– Maximálisan – vág szinte szavamba a kétszeres elnök, de elegáns, kedélyes viselkedésén ezzel sem változtat sokat. – Elmondom a történetet. Ez akkor volt, amikor a Politikai Bizottság szabta meg, hogy az Országgyűlés meddig ülészik. Napirenden a Legfelsőbb Bíróság elnökének és a legfőbb ügyésznek a beszámolója szerepelt. A

PB úgy határozott, hogy egynapos országgyűlést tartunk. Még péntekre is tette, nehogy véletlenül is hosszabb legyen, mert akkor még szombaton nem lehetett tartani. Megegyeztünk abban, én akkor a képviselőcsoport vezetője helyett voltam jelen a Parlamentben, hogy összesen hét hozzászólás lesz. Akkor, amikor ez történt, ezt így szabályozták – mondja *Gajdócsi István* olyan hangsúllyal, mint ha azt mondaná, punctum. Aztán folytatja: – A hét hozzászólásból én egyet kialkudtam, Bács-Kiskun megyének. S akkor elmentem Kecskemétre, és azt mondtam *Tóth Antal*nak, aki egyébként a rendőrfőkapitány helyettese, hogy Tónikám, te mihez szólsz hozzá, ha nem ehhez? Tied a hozzászólás, készülj föl. És akkor derült ki, hogy a *Südi Bertalan* is bejelentkezett, de anélkül, hogy itt tudtak volna róla, csak úgy utólag mondta, hogy... – változik az utolsó szavakra méltatlankodóvá *Gajdócsi István* hangja.

– Na most, ugye nyilvánvaló volt, hogy a hétből kettőt Bács-Kiskun megye nem kaphat. Az előző ülészakon pedig Südi hozzátartozó szolt, s a következő Országgyűlésen megint hozzá akart szólni. Mire azt mondtuk neki, hogy hát ide figyelj, öreg, az lenne a célja, hogyha most te átadnád a hozzászólás jogát *Tóth Antal*nak, aki két év óta nem szólt hozzá, te meg majd a következőre jössz, s akkor rendben leszel. – *Lehet, hogy naivnak tűnik majd a kérdésem, de ön szerint lehetetlen lett volna, hogy telefonál Budapestre: márpedig nekünk két hozzászólónk van, mert Südi ragaszkodik a jogaihoz?*

– Áh, hát értse meg, hétből kettőt nem kaphattunk meg! Ma ez

egészen másként van, de akkor így volt. Na, telefonáltam neki, és mondtam, hogy öreg, gyere már föl, beszéljük meg ezt a dolgot.

Ott lesz a párttitkár is, váltsunk szót. Erre azt mondja, hogy nincsen autója. Ejnye, mondom; add már a tsz-elnököt. (Südi Bertalan egy termelészövetkezet függetlenített párttitkára. VS.) Mondom az elnöknek, ne hülyéskedj, hát hadd jöjjön az a fiú, adjatok neki egy kocsit. (A „fiú” 1935-ben született. VS) Azt mondja az elnök, hát jó, hát Pista bátyám, rendben lesz. Na, bejött, elmondtuk neki ugyanezt, világosan. Erre elkezdett ottan nyihelözni, mocorogni. Na most: tudomásul kell venni, hogy a párttitkár, aki akkor a közigazgatási osztály vezetője volt, a Babinyecz Ferkó, az egy ilyen két méter magas, maffiózó képű pasas. Na, az fölállt, és olyan mérgesen ránézett, hogy az a fiú megijedt, össze-csapta a sarkát, és azt mondta – itt már nevet *Gajdócsi István*, hiszen remek az anekdota –, köszönöm, tudomásul vettem; leléphetek? Mondom; várj; előbb idd meg a barackpálinkát!

Gajdócsi István rám néz, tetszik-e a történet; aztán folytatja: – Szóval, semmiféle ajtó nem volt bezárva. Hát ez röhej, a hivatalomban? Tudja ugye, hogy *Südi Bertalan* másként meséli el ezt a történetet: Állítás áll állítással szemben. Aki nem volt ott, meg sem kísérelheti eldönteni, hogy ki mond igazat, ki nem. Egy azonban bizonyos: hogy *Südi Bertalan* nem élhetett képviselői jogával, nem szólhatott fel az Országgyűlésen, mert akkor így mentek a dolgok. Tessek mondani: mikor is?

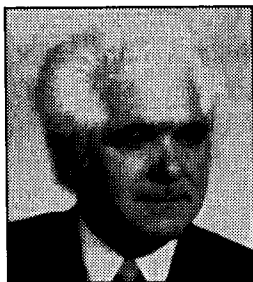
– Hát várjon csak, még vastagon benne voltunk a Kádár-rezsimben, *Sarlós István* volt az Országgyűlés elnöke, ő tartott egy előadást; mikor feljöttem ide a képviselőcsoport elnöke helyett, s ő mondta, hogy lesz akkor ez a két napirend, és ehhez lesz hét hozzászólás, elvtársak, hát, osszátok el testvériesen. Ilyen jó humormmal. Tehát nem volt ebben semmiféle valami olyan... Csak a *Südi* itt költ ugye dolgokat.

Na mégis, mikor történt ez, hány évvel ezelőtt?

– Két-három? Vagy inkább négy?

Megkérdeztem *Südi Bertalan*t is. Válasza: 1987.

Südi Bertalan és *Vigh Sándor* (Mai Nap 1989. március 10).

Névjegy *Dr. Südi Bertalan*

Dr. Südi Bertalan Miklós (Budapest, 1935. január 1.). *Édesanyja*: Südi Erzsébet (1913–1998) háztartásbeli. *Móstháapja*: Könyves János (1898–1993) gyári munkás. *Végzettsége*: mezőgazdasági technikumi, Kössuth-

Lajos Katonai Főiskola, Politikai Főiskola, JATE Állam- és Jogtudomány Kar. *Munkahelyei*: Bácsbokodi Vörös Csillag Mgtsz.-ben mezőgazd. gyakornok (1953–1955-ig), a hővédségnél és határőrségnél sorkatoná (1955–1958-ig), hivatásos katonaként politikai helyettes és őrsparancsnok a határőrségnél (1962–1969-ig), a jánóshalmi Petőfi Tsz.-ben személyzeti vezető és pártalapszervezeti titkár (1969–1989-ig). 1990. jan. 1-jétől nyugdíjas. *Politikai elkötelezettség*: 1961-től 1989-ig MSZMP-tag. Baloldali meggyőződésű. *Közélet*: 1973–75 között tanácsstag, 1980–85-ig a Mezőgazdasági Szövetkezeti Élet című folyóirat szerkesztőbizottsági tagja, 1985–90-ig országgyűlési képviselő. 1988–90-ig az alkotmány-előkészítő bizottság tagja. *Kitüntetések*: Kiváló Munkáért miniszteri kitüntetés (1980), Kiváló Termelőszövetkezeti munkáért (1983), Kiváló Termelőszövetkezeti Dolgozó (1975). *Családi állapot*: nő, felesége Heller Julianna (1941. január 4.) vendéglátóipari szakmunkás, 1996-tól nyugállományú. *Gyermekei*: Judit (1958. február 2.) könyvelő, Tímea (1963. augusztus 23.) gyors- és gépíró. *Hobbi*: versírás, festés (tájkép, virág- és gyümölcscsendélet, zsánerképek).

Pécs, 2003. november 30.

Südi kontra Gajdócsi

A túszejtő szerepében

A túszejtő szerepében

Gajdócsi István

Keresztezett rövid és hosszú távú tervek

Igen, hallgattassék meg a másik fél is! Valóban érdemes felidézni a dr. Gajdócsi István alakját (Baja, 1924. aug. 20. – Kecskemét, 1989. szept. 25.). Diákéveit Baján töltötte, volt egyéni gazdálkodó, a Petőfi Népe adatforrása szerint, 1960-tól 1964-ig ebben a városban tsz.-elnök, majd 1964-től 1972-ig közhivatalnok. Kecskeméten 1972-től 1989-ig megyei tanácselnök. 1993-ban posztumusz megkapta a Bács-Kiskun Megyéért Díjat. Bajai jogász szakemberként, járási vezetői tapasztalatokkal került az irigyelet-elutasított megyeszékhelyre, Kecskemétre. Rangos pozíciója legalább valamiféle jelképes elégtétellel szolgálhatott az évtizedekig mesterségesen visszafogott fejlődésű, déli határ menti isitárság lakóinak. Megyei tanácselnökként egyformán sokat tett a tanyák villamosításáért és a magasabb kultúráért, mintegy rehabilitálva az értelmiség, a művészek társadalmi szerepét. Értékmentő és értékkeremtő személyiség volt. Méltán áll mellszobrára a Bács-Kiskun megyei önkormányzat hivatalában; egykori dolgozószobája bejáratánál a megyei tanácselnöki szobában. A Szülőföldjén 77,6 százalékos, meggyőző szavazattöbbséggel választották újjá országgyűlési képviselőnek 1985-ben. Az alkotmány-előkészítő bizottság elnökeként az átlagosnál többet tett a rendszerváltásért. Ez is hozzátartozik utólagos megítéléséhez, ahogy a következő interjú is, amelyet az Élet és Irodalomnak készítettem vele. Bármennyire racionálisan gondolkodott, az élet egy valamiben mégis egész biztosan rácáfolt: a 2000-ig

„bátran kidolgozható tervek” másképp alakultak az ezredfordulóra, mint ahogy csaknem két évtizeddel korábban fölsejlettek. (Sz. F.)

Számok csapdája

Ha egy tervet külső vagy belső gazdasági okok miatt módosítani kell, mert csökken a közkiadásokra fordítható összeg, akkor óhatatlanul elgondolkodik az ember. Egy példa: főleg a nagyobb városokban szinte pedagógiai csóddal fenyegetnek az iskolai körülmények. Érzik ezt a szülők, és megérzik a gyerekek is. A kérdés kézenfekvő: nem lehetett előre látni, hogy 1981-ben sok ezer kisdíákkal többen lépik át az alma mater küszöbét? Lehetetlen megte-remteni az egyensúlyt a helyi igények és az országos lehetőségek között? Valahol az ütközőponton, két tűz között helyezkednek el a felelős területi szervek. Dr. Gajdócsi István, Bács-Kiskun megyei tanácselnökkel, országgyűlési képviselővel a társadalmi tervezésről beszélgetünk:

Hosszú távra biztosabban látjuk a változások irányát. Kétezerévig például bátran lehet terveket kidolgozni. Három megyének is nagy terve az ezredfordulóra az alsó Duna-szakasz fejlesztése. Vízigényes ipárt máshová már nem tudunk telepíteni. A Rajna-Majna csatorna szükségessé teszi a Duna-Tisza-közi csatorna építését – ez szintén átlépi a régiók határvonalait. A távlatok meghatározásában tehát nem sokat tévedhetünk, s az élet itt még el is tűri a kiigazításokat.

Rövidebb időszakra nehezebb tervezni?

A demográfiai adatok biztos fogódzókat nyújtanak, hiszen tudjuk, hogy naponta hányan születnek és halnak meg. A munkaerőforrást mégsem lehet előre, százszázalékosan meghatározni. Mert amíg az egyik üzem eltűri a belső munkanélküliséget, a másik vezetés megköszöni a jelenlétet, és kiadja a csellengők útját. Nehéz megjósolni, hogy a nyugdíjas pihenni fog otthon, vagy inkább beáll a szolgáltató kisiparosok sorába. Nem tekintjük aktív munkaerőnek a zöldséget termesztő, ál-

lattenyészítő tsz-tágok egy részét sem, pedig nagy szerepük van abban, hogy a kisüzem és háztáji csaknem felét adja a teljes mezőgazdasági termelésnek. A jó terv jellemzője, hogy képes rugalmasan befogadni a menet közbeni változásokat. Egy ideje már nem jelöljük adatszerűen a várható beruházásokat, fontosabb növekedési mutatók foglalták el a helyüket. A piaci körülmények is állandóan föl- vagy leértékelnek törekvéseket. S a váratlan eseményeket sem szabad kihagynunk a számításból, a katasztrofális árvizet, jégverést, fagykárokat. Érdemes teret hagyni a helyi alkalmazkodásnak is.

Eltűnnek a központi lag meghatározott tervszámok?

A lakossági alapellátás elfogadott fejlesztési ütemét tartani kell.

Több megvalósulhat, de kevesebb nem. Mégis előfordul, hogy a nép gazdaság helyzete csökkentést követel; a kiesést lakossági erő, társadalmi hozzájárulás pótolhatja. Mindenekelőtt fontos a társadalmi sorrendet kellene fölállítanunk: a lakások; általános iskolai tantermek és szociális intézmények állnak az élen. Inkább másról mondunk le, ha az élet választásra kényszerít.

Mégis nyomasztó a lakáshiány, és kevés az iskola.

Ismerjük a követelményeket, de pénz és erő is kell a teljesítésükhöz. Kimutatásaink vannak a lakásigénylőkről, tudjuk, hogy mennyivel több gyerek lesz tanköteles jövőre, hány elhagyott öreg szorul társadalmi gondoskodásra, hol várnak vízre vagy csatornára. A munkatársaink hetvenhét-szer tájékozód-
nak a helyszínen, egyeztetik a lehetőségeket. Csaknem három évig terveztük például a hatodik ötéves tervet, amíg sikerült meggyőznünk egymást.

Mi okozza az eltéréseket?

Az igények mindig megújulnak. A fölmérések szerint Bács-Kiskunban tízezren jelezték, hogy lakást szeretnének. Kétszer annyi épül. Aki csak összead meg kivon, az alapművelet után hiányugott lélekkel teszi le a ceruzát. De a húszezer lakás kilencvenkét százaléka saját erőből készül el. Az igénylők többsége viszont lakás nélkül marad, mert nincs módja telket és anyagot vásárolni, mestereket fogadni. Aki ma garzont kér, holnap minőségi cserére jogosult. Megint mások már föl sem iratkoznak

listára, hanem nekilátnak az alapozásnak. Az igények számtalan változatát sorolhatnám. Ám a száz lakosra jutó lakásszámok statisztikájából nem derül ki, hogy például Vaskúton üresen áll két parasztház, Kecskeméten viszont ötven állnak sorban egyetlen OTP-s kiutalásért. **Vagyis a szép számok csak látszólag szépek?**

Sok mindenre jók, de nem szabad a bűvkörükbe esni. Figyelmeztetnek: Mondok egy másik példát: figyelünk a nagycsaládosokra, és számukra – költözés után –, különösen nagy gond a lakótelepi otthon mérete és a költségek sora. Ők inkább a községekben találálnának olyan méretű házakat, ahol kinyújthat a család, s az sem baj, ha a földgáz helyett szénnel vagy fával fűtenek be.

Ott rendezettebb az oktatási helyzet is? Ahol nem csapott túlzásba a körzetesítés! Mert nehéz a döntés: ki szabad-e emelni családjából a tízéves gyereket? A másik oldalon viszont az állampolgári egyenlőség érvei sorakoznak: adjuk kezébe a marsallbotot, hiszen nem foszthatjuk meg a minden állampolgárt megillető indulási esélytől. Segítsük hozzá a szakosított oktatáshoz, hogy sikerrel vegye a középiskolai irajtót, idegen nyelvekkel ismerkedhessen. Csakis akkor állítjuk ki a körzetesítési engedélyt, ha az iskola megfelelő feltételeket nyújt a tanulónak; szülőnek és pedagógusnak egyaránt. Hétközi otthonok és autóbuszjáratok gondoskodnak róla, hogy ne kelljen kilométereket baktatni tanyák között a hóban, csárban vagy a traktor vontatóplatóján rázkódni. **Miként alakulhatott ki az iskolák jelenlégi túltelítettsége?**

Már az előző ötéves terv közepén világosan láttuk, hogy 1980–85 között hatezerrel több lány és fiú foglal helyet a Bács-Kiskun megyei osztályokban. Az előirányzott 213 tanterem helyett 280-at építettünk. Így is kevés lett. Mert több régi épületről megállapították a statikusok, hogy életveszélyesek: másodszor kellett vinni a gyerekeket. Nem lehet pontosan megjósolni az elnéptelenedő tanyai iskolák számát sem. A fülöpházi kiskolára sokáig úgy néztünk, mint a magnóvezérléses, feladatlatlan posztktatási módszer megvalósításának mintájára. Egyszer csak elfogytak az apróságok. A szülők fölhagytak a tanyai élet-

tel, az üres épületet pedig használatra átvette a Kiskunsági Nemzeti Park. Ki gondolhatta előre, hogy száznegyven helyen következik be hasonló fordulat? Az egyik községben fejszét fogott az igazgató, és „elősegítette”, hogy idő előtt megrogyggyjon a néhai lóistállóból kialakított hodály. Igaz, még lehetett volna tanítani benne. De meddig? Nem bírta tovább az 1920-ban átadott bajaszentistváni egykori leventeotthon négy tanterme sem. Olyan is volt, ahol nem szükségből, hanem a flanc kedvéért építettek új iskolát. A bővülés aránytalansággal párosult, így összességében nem értünk el olyan eredményt, mint a bruttó adatok mutatják.

Nem lehetett volna közbelépni? Saját forrásaikból azt ruháznak be a települések, amit a közösség jóának tart. Nincs jogunk megsérteni az önkormányzatot. Legfőbb pályázati fölhívásokkal lehet befolyásolni célkitűzéseiket. S ha valamelyik községben megtörténik az alapkövetétel, a következő esztendőben már avatnak is. Hagyományos anyagokkal, olcsóbban dolgoznak, többen hozzáférnek a munkához. De próbáljon valaki segédkezni Kecskeméten, mondjuk a 24 tantermes árpádvárosi iskola könnyűszerkezetes építkezésén, ahová daruvonul föl, és kerítéssel zárják el a területet!

Mi lesz az általános iskolákkal a népesedési hullám levonulása után?

Az új oktatási épületek a városokban már úgy készülnek, hogy szükség esetén középiskolai célokra is megfeleljenek, a községekben pedig a közművelődést is lehetővé teszik. Ebben az ötéves tervben kétszáznyolcvan tanteremre lenne szükség, hogy egyáltalán el tudjuk helyezni a gyerekeket. Háromszázhuszonegy épül. **Több mint amennyi föltétlenül kellene. S a végén előfordulhat, hogy megint kevés lesz?**

Kell a fejlesztés, a pénz. Mégsem kizárólag anyagiak határozzák meg az iskolák, lakások, szociális létesítmények, utak létrejöttét és használatát. Pontosabban kellene tudnunk, hogy mit gondolnak, akarnak és vállalnak az emberek. Sok elhatározás, törvény esetében kezdeményezünk társadalmi vitát. Szót kap a

igb lakosság a falugyűléseken, nyíltak a tanácsülések; aktív az ifjú-
sági parlamentek egy része. Engem jobban érdekel, hogy ki és
miért hallgat. A társadalmi tervezést is nyíltabbá kellene tenni.
Rendszerint a különböző bizottsági üléseken alakulnak ki az
igazán konstruktív, hasznos viták; itt ütköznek élesen a néze-
tek. Később a döntésre jogosult nagyobb testületek előtt vala-
mennyi minden sima, visszafogott lesz; nincsenek szenvedélyek,
mintha nem tartoznának hozzá az alkotáshoz. Fegyelmezett
emberek között hamar kialakul a koncepció. Kérdés viszont,
hogy mennyiben társadalmi az, ami nélküli a szélesebb körű
eszmecserét. Valószínű, hogy egyébként is jó állásfoglalás szü-
letik. De megesk, hogy lehetné még jobb. Az elemző tisztánlá-

...tás és a végrehajtás tömegesebb beleszólást: teljesebb demokrátiázmust igényel. (Hátszín: Magyar Demokrata, 1986. 12. 12. sz. 1. old.)

...tás és a végrehajtás tömegesebb beleszólást: teljesebb demokrátiázmust igényel. (Halász Ferenc: Számok csapdájá. Élet és Irodalom, 1986. 12. 12. sz. 1. old.)

...tás és a végrehajtás tömegesebb beleszólást: teljesebb demokrátiázmust igényel. (Arcunkon a történelem (interjúkötet), Forrás Könyvek, 1986. 33-39. oldal)

re. Meggyőződése, hogy *Reagan* és *Gorbacsov* egy titkos paktum keretében megegyezett. *Gorbacsov* feladta az egyenlőtlen erők értelmetlen küzdelmét. Felismerte, hogy a Szovjetunió nem bírja a gazdasági versenyt, a békés átmenetnek pedig nem volt alternatívája. Az csaknem biztos, hogy ilyen messzire a Szovjetunió nem akart elmenni. Az ellenzéknek abban volt szerepe, hogy a változás felgyorsult.

Magyarország pozíciója a keleti blokkon belül a legjobb volt, hiszen már egy évtizeddel korábban nyitottá vált a gazdaság. Az állampolgárok csaknem korlátozás nélkül utazhattak.

A Parlament működése 1985–90. között három szakaszra bontható. A *Lázár György* vezette kormány időszakában a régi beidegződések hatottak. Az előre írásban kötelezően leadott hozzászólás visszatartotta azokat a képviselőket, akiknek mondanivalója volt a kiút kereséséről, a politikai és gazdasági feszültségek feltárásáról, a fokozódó külső eladósodás okairól. Én bátorkodtam, ha jól emlékszem, a második ülésen megkérdezni a miniszterelnököt, hogy (mennyi) az ország külföldi (nyugati) adóssága. Az ülésteremben nagy csend és várakozás fogadta a nem éppen szokványos felvetést. *Lázár György* ingerülten válaszolt: a kérdésem államtitok. Ezt nem fogadtam el. Szót kértem és elmondtam, hogy Szolnokon a választópolgároknak, ha megkérdeznek, választ kell adnom; ugyanis a munkavállalók erőfeszítése nyomán képződő források szolgálnak az adósság törlesztésére.

A miniszterelnök *dr. Fekete János* képviselőtársamat, a Magyar Nemzeti Bank első elnökhelyettesét bízta meg ezt követően a válaszadással. Ő a bruttó és nettó adósságszolgálatról beszélt viszonylag hosszasan; de a konkrét adatokat nagy ívben megkerülte. A következő szünetben személyesen megkeresett; jól leszűrte, hogy miért hoztam nehéz helyzetbe, és meghívott a bankba egy beszélgetésre. Ennek keretében ígért választ a kérdésemre.

A *Grósz-kormány* a maga korlátaival együtt előrelépést jelentett a parlamenti munkában is. A működő rendszer hibáiról nyíltabban lehetett szólni. Mind nyilvánvalóbb volt a Parlament megosztottsága. A megélhetési politikusok hangja egyre inkább elhalványult. A reformtörekvések szele a gazdaság szereplői, a művészek, újságírók hozzászólásaiban határozottabban érvényesült.

Az előkészítés alatt lévő sarkalatos törvények megyei és parlamenti bizottsági vitáiban tevőlegesen részt vettem. Akkor ismertem meg *Kupa Mihályt*, *Vámosi Nagy Szabolcsot*, *Medgyessy Pétert*, *Sárközy Tamást* és sok más tehetséges szakembert.

A Parlament jó törvényeket alkotott, amit a gyakorlat visszaigazolt. Az országban lezajlott korszakos változások ellenére az eltelt több mint másfél évtized alatt csak apróbb változásokat kellett végrehajtani.

A döntés során adott támogató szavazatomért a politikai és szakmai felelősséget ma is vállalom.

Németh Miklós szakértő-kormányának mai mércével mérve is hiteles az én megítélésem szerint. A fordulat előkészítését megalapozó törvények egész sorát fogadtuk el. A privát vállalkozások gomba módra jöttek létre. A magánszféra erősítését jelképesen is támogatta az USA elnökének 1989-es látogatása. A magyar miniszterelnök és *Bush* megállapodott, hogy a vállalkozások generálására 150 millió dollár támogatást ad az amerikai kormány, s az összeg felhasználásának területarányos odaítélésével hazánk amerikai nagykövetét hatalmazta fel. A magyar kormány részéről megbízott személyre már nem emlékszem. A vissza nem térítendő támogatásban részesülő vállalkozókat viszont nem elég gondosan választották ki, ma már csak néhány működik közülük. A könnyen megszerzett tőkével pazarló módon bántak. A fordulat előkészítésében, mint gazdasági szereplő, a hangsúlyt az általam irányított cég sikeres működésére helyeztem. A vállalkozás az iparban működő 14 cég közül a legnagyobb volt, s egyedül ez kerülte el a csődhelyzetet. A korábbi évtized tudatos fejlesztési és üzletpolitikájával elértük, hogy a termelés több mint fele a fejlett országok piacán talált vevőre. A piachoz történő alkalmazkodást licencvásárlással, technológiai rekonstrukcióval, minőségfejlesztéssel tudtuk elérni. Képviselői munkámban legbüszkébb a megválasztásomra vagyok: egy nálam jobban támogatott és politikailag előnyösebb helyzetből induló személyt köröztem le meggyőző fölényvel. Amit vállaltam, sikerült megvalósítani, vagy a kezdeményezéseket kiegészíteni. A város legrégebbi, családi házas településén a 10 ezres lélekszámú „pletykafalu”-ban mindössze néhány utcá-

ban volt szilárd burkolat, vezetékes víz helyett az utcán kifolyó csapokat lehetett látni, gázvezeték csak a gerincvonalakon húzódott. A szennyvízcsatorna nem készült el.

A ciklus végére a lakosság aktív támogatásával teljes körűen kiépült az infrastruktúra. A 4. sz. főközlekedési útvonal Szolnokot keresztezve terhelte a környezetet szénmonoxiddal, kéndioxiddal. Csúcsforgalomban napi 25 ezer gépjármű haladt keresztül a városon. Az alternatív tervek elkészültek, döntés született a nyomvonal kijelöléséről, a beruházás a kilencvenes évek elején megvalósult. A sikert sok politikus magáénak vallja, én mint kezdeményező a háttérben csendben maradtam.

A Területfejlesztési Tanács alelnökeként a gazdaságfejlesztő, munkahelyteremtő beruházások megvalósítása érdekében nyújtandó támogatások elnyeréséhez segítettem a vállalkozókat. Sajnos, minden erőfeszítés ellenére sem valósult meg a Budapest–Szolnok 4. sz. főútvonal négysávosítása. Bár a kistérségek közötti különbségek csökkentek, a kiegyenlítődés azonban csak nagyon hosszú távon érhető el.

A ciklusban végzett képviselői munkámat utólag is nyugodt szívvel vállalom. A Parlamentben nem csak a szürke szereplők egyike voltam. Véleményemet konstruktívan kifejtettem a bizottsági és a plenáris üléseken, főként a gazdaságot érintő napirendi pontok tárgyalása során.

A Bős-Nagymaros vízlépcső építése körüli vitából, illetve a felső-dunai hajóútból tudatosan kimaradtam. A polémia oly mértékben átpolitizálódott, hogy sem akkor, sem most nem tudom, mi lett volna a racionális döntés.

A Parlamentben nagy számban jelenlévő érdektelen, unalmas arc ellenére 1987-től jó érzés volt képviselőnek lenni. Sok tehetség, az ország sorsát jobbítani akaró képviselőt, minisztert volt alkalmam megismerni, többekkel tartós baráti, emberi kapcsolatom alakult ki.

Hálás vagyok a sorsnak, hogy a történelmet formáló időszakban részesévé váltam a korszakos változásoknak. Az aktívabb közéleti szereplésemet csak az nehezítette, hogy egy jól prosperáló nagyvállalat vezetője voltam, és így állandóan az idő szorításával küsz-

ködtem. A profi politikusi pályára nem tartottam magam alkalmasnak. A szakmai pályafutásomból 43 évet csaknem egy helyen, különböző gazdasági vezető hivatásokban töltöttem. A műszaki alkotás, a számok bővítése, a racionalitás közelebb állt mindig az egyéniségemhez. Egyébként is nagy úr a megszokás!

Nagy Imre újratemetését erkölcsi elégtételként éltem meg. Az iránta megnyilvánuló szimpátiám azon alapult, hogy 1954-ben, amikor a Duna veszélyeztette Albertfalvát, katonaként a Dunán úszó szádverő gépen dolgoztam éjjel-nappal. Nagy Imre miniszterelnök megtekintette a védelmi munkákat. A kiépített pontonhídon feljött a hajóra, és mivel én dolgoztam a falazógépen, odajött, kezét fogott velem. A tekintetével egy lojális úriember benyomását keltette bennem. A figyelmességére jellemző, hogy megkérdezte: fáradt vagyok-e. Már 36 órája voltam a gépen, de természetesen nem panaszkodtam. Megveregette a vállamat, és elköszönt. Akkor láttam utoljára.

A rendszer 1988–89-ben felgyorsult eróziója minden józanul gondolkodó embert felelős magatartásra készítetett. A Németh-kormány higgadt, bölcs, előre menekülő politikájával egyetértettem. A békés rendszerváltás a két nagyhatalom megállapodása és a hazai politikai erők megfontolt magatartásának köszönhető. Felgyorsult az állami vagyon magánosítása, ami főként az agrárvertikumban nem volt előremutató. A korábbi tulajdonosi szerkezet hibái ellenére a mezőgazdaság jól működött. Az élenjáró mezőgazdasággal rendelkező nyugat-európai országoknak (Hollandia, Dánia) a miénk méltó versenytársa volt. A nem eléggé végiggondolt kárpótlás, majd az élelmiszer-feldolgozó ipar erősen vitatható magánosítása a vidék leszakadását hozta magával. Az agrárgazdaság versenyképessége az unióba történő belépésünket követően – a fokozódó támogatások ellenére is – megkérdőjelezhető.

Az eredeti tőkefelhalmozás időszakában szemérmességből, bártortalanyságból nem éltem a kínálkozó lehetőséggel. A Mezőgépnél, mint sok más vállalatnál, a vélemények erősen megoszlottak a menedzsmenten belül. Javasolták: vigyük csődbe a céget, majd vásároljuk meg. A piaci pozíciók megtartása, erősítése érdekében viszont a hangsúlyt a rentábilis működésre helyeztem. Az Antall-kormány a

politikai hovatartozás ellenére hitelesnek tartott, és felajánlotta megvétélre a céget. A lehetőséggel nem éltem. Ezt a nem eléggé átgondolt döntésemet azóta nagyon megbántam, ugyanis ha vállalom, ma a TOP 100-ban a vége felé helyezkednék el, de ami jóval fontosabb: ezerrel több munkahely megmaradt volna. A nagy múltú Mezőgépgyár ma a végelszámolás stádiumában van. A pénzügyi befektető értékesített mindent, amit lehetett, az embereket elbocsátotta. Aki maradt, annak sorsa teljesen bizonytalan. A kialakult helyzetet kicsit személyes kudarcként élem meg, hiszen az, amit több mint négy évtized alatt munkatársaimmal alkottunk, a rossz privatizáció miatt kártyavárként omlott össze. Vigasztaló talán az lehet, hogy a decentralizált magánosítás során a nagyvállalatból tizenkét önálló vállalkozás jött létre, és ebből tíz sikeresen működik. A magyar gazdaságban Koromnál fogva is kellően óvatos és mértéktartó vagyok a dolgok megítélésében. Ez valószínűleg a hibáim közé tartozik: Fia-talságomtól kezdve különböző műszaki, illetve gazdaságvezetői beosztásokban dolgoztam. Miután a magyar ember jellemző vonásait jól megismertem, vérmes reményeket nem tápláltam, ami az egymás tiszteletére, megbecsülésére, a konszenzus keresésére való törekvést illeti. Mindez soha nem volt igazán a sajátunk! A nyugati országokhoz mért politikai, illetve szakmai vitakultúra az eltelt tizennégy év alatt inkább romlott, mint javult. A dűrva beszédet, a nagy nyilvánosság előtti címkézést nem tudom elfogadni. A választott tisztségekre való alkalmasságot – a felkészültség mellett – a viselkedéskultúra alapján tartanám célszerűnek megítélni. A vállalkozásaim, vágyaim megvalósulását már aligha érem meg, de reménykedem, hogy unokáim a sikereknek örülni tudó Magyarország nyugalomban, lelki békében élő állampolgáraik lesznek.

Nem tartozom a csalódott emberek közé. A nagyvállalat vezetői beosztását feladva változatlanul élvezem volt munkatársaim, illetve a város, megye általam ismert állampolgárainak megtisztelő bizalmát. A múltam miatt félelemre nem adódott okom, és nem is félttem. Mindig volt erkölcsi tartásom: Törvénytisztelő ember vagyok. Igaz, ez nem mindig vált, sajnos, előnyömre. Szakmai pályafutásom csúcsa, hogy a karrieremet lényegében egy munkahelyen

csaknem 43 évet dolgozva értem el, és 1978. február 16-ától 1999. december 31-éig vezérigazgató voltam.

Közületi szereplésem nagyon sajátos módon alakult. 1990-ben egyéni választókerületben nem indultam újra. Nem az esélytelenség tartott vissza. Gazdaságvezetői munkaköröm teljes embert igényelt. Az MSZP rábeszélte, hogy legyek megyei listavezető, húzó ember. A jelölést vállaltam. Talán hat héttel a választás előtt üzleti úton jártam Németországban, és telefonon hívtak, hogy az elnökség a megyei lista élére *Hátori Csabát* helyezte, s fogadjam el a második helyet. Ettől határozottan elzárkóztam, nem az esélytelenség miatt, hanem elvi megfontolásból.

A döntés személyes sértésként ért. *Hátori Csaba* neve a Szolnok megyei állampolgároknak akkor már különösebben semmit nem jelentett. Nemleges válaszom ellenére közölték, hogy a listán maradok, a plakátok ugyanis elkészültek. *Szűrös Mátýás* ideiglenes köztársasági elnök kapta a feladatot, hogy beszéljen velem, és győzzön meg. A hazaérkezésem után megkeresett Szolnokon, jelezte, hogy igazam van, de már nincs más lehetőség. Így maradtam a listán, és egyáltalán nem lepett meg, hogy nem lettem képviselő. A gazdasági feladataimmal egyébként sem volt összeegyeztethető a főállású képviselőség. Előre közöltem, hogy abban az esetben, ha megválasztanak, lemondok a listán utánam következő javára. (Ma már ez, valószínűleg, alig hihető).

A szakmai és a közéletben továbbra is aktívan részt veszek. A harmadik ciklusban újraválasztottak a Magyar Tudományos Akadémia agrárműszaki bizottságába. Az 1994-ben újjáalakult Szolnok megyei Kereskedelmi és Iparkamarában alelnöki, majd 1997-től elnöki tisztelet töltök be. A megyében működő vállalkozások általános érdekének érvényesítéséért dolgozom. Munkám sokszínűségét és egyben elfogadottságomat jelzi, hogy 1989 óta a Szolnoki Kajak-Kenu Sportklub elnöki tisztségét is betöltöm.

Az előzőekben a teljesség igénye nélkül igyekeztem a velem történt legfontosabb eseményeket kronológiai sorrendben megfogalmazni. A fordulat előkészítése kezdetének 1988-at tartom. A *Németh Miklós* vezette kormány hitelessége az akkori egypólusú politikai felépítmény ellenére ma is nehezen kérdőjelezhető meg. A

A kijárási diszkrét bája

Sztrapák Ferenc
„Kollaboráns” irat az utókor-
nak a '80-as évekről

1981. évi (1982. évi) választásokon (1981. évi) először Bács-Kiskun megye 5. sz. választókerület. Székhely: Izsák. Községek: Ágasegyháza, Ballószög, Helvécia, Jakabszállás, Orgovány, Városföld. A 17. 440. választójogosultból 16. 460-an szavaztak (94,38%). Az érvényes szavazatok száma 15 778 volt (95,86%). Ennek 58,3 százalékát kapta Sztrapák Ferenc újságíró, a Petőfi Népe főszerkesztője. Az előző ciklusban időközi választáson már bejutott az Országgyűlésbe. Innen, 1983-tól, a kötelező kettős jelölés bevezetésétől lehetett részese a Parlament demokratizálódási és önállósodási folyamatának, amely elvezetett a rendszerváltást békés módon megalapozó törvények megalkotásáig. A Homokhátság többszörösen hátrányos helyzetű választókerületében szükség volt a közvetlenebb, koordináló és szervező munkára is: meg kellett próbálni több mindent helyrehozni az elrontott világunk ebben a szegletében. A kijárási munka többszöri ütközéssel járt a szocialista tervgazdálkodás pártirányításával, és a rendszerváltás közeledténél euforikus politikai hangulatában már egyre kevésbé a „kijárási képviselőt” keresték a választók. Apró kövekből van kirakva az út, amelynek végén a rendszerváltás széles panorámája tárul fel. Akár mozaikokról is beszélhetünk. Ezek keletkezése évekkal megelőzte a demokratikus fordulatnak és az élet, a piaczgazdaság szabadságának eljövételét. S nem is csupán a demokratikus ellenzék földalatti, majd nyilvánossá váló küzdelmére gondolok.

Egyszerűen arról van szó, hogy kereszteződtek a különféle utak,

új mozgalmak és bevett, már megkopott tekintélyű fórumok. Demokrata fórumosok és szabad demokraták, ifjú fideszesek is eljöttek országgyűlési képviselői beszámolóimra, kérdeztek és felszólaltak a régi rendszer nyitott falugyűlésein például. Ki tudhatott rólok bármit is egy városföldi vagy izsáki művelődési ház zsúfolt termében? A helybeliek összehajoltak, és szájmozgás árulkodott a kérdésről: Ki ez? Nem ismerjük. Hogy kerül ide? Senki nem küldött el senkit. Ugyanakkor nehéz volt bevált frázisokkal reagálni az ismeretlen felvetéseire: egyetértek (nem értek egyet) az előttem szóló elvtárral (?) Az „úr” használata még nem jött divatba.

Már formálódtak a demokratikus fordulat törvényei. 1989-ben, amikor Izsákon, a választókerületem székhelyén képviselői beszámológyűlést tartottunk, amelyre meghívtam a Németh-kormány egyik prominens miniszterét is. Szerettem volna, ha első kézből kapnak tájékoztatást a helybeliek égető gazdasági és belpolitikai kérdésekről. Zsúfolásig megtelt a színházi előadásokra és kiállításokra egyaránt alkalmas terem. A széksorokban társai körében felfedeztem Lezsák Sándort, a Magyar Demokrata Fórum lakiteleki sátorverőjét. Jó tíz évvel korábban, amikor a Petőfi Népe kulturális rovatát vezettem, szívesen közöltük beszámolóit, könyvszemléit a határon túli magyar irodalomról. Az izsáki rendezvényen vita alakult ki arról, hogy melyik újságból tájékozódhat a hitelességre váró állampolgár. Ezt Lezsák Sándor sem hagyhatta szó nélkül, természetesen. Másnap reggel, alig értem be a Népszabadság főszerkesztő-helyettesi szobájába, hogy megkezdjem a munkám, reggel 8 órakor megcsörrent a telefon. A miniszter hívott: – Hová vittél te engem az este? MDF-gyűlésre? Lásd be, ez nekem nagyon-nagyon kellemetlen! A színek nem csak fehérből és feketéből állt abban az időszakban sem, mikor az ellenzéki, majd nemzeti kérekeasztal-vitákon és ihletésükre a Parlamentben megszülettek a rendszerváltás sarkalatos törvényei, s ezek hatására anélkül mehetett végbe európai fordulat az országban, hogy káosz, polgárháború és a vele járó vérontás terhelné a kortársak, illetve az utódok lelkiismeretét. Hovatovább mégis tartja magát az a felfogás, amely úgy egyszerűsíti le a történeteket, hogy az ellenzék legalizáltatta, elfogad-

tatta az Országgyűléssel a maga akaratát. A Parlament szerepe ki-
merült abban, hogy legitimált emberjogi és államigazgatási, gaz-
dasági koncepciókat, zöld utat adva a megvalósulásuknak?

Elég nehéz lett volna több mint 300 képviselőt, zömében párt-
tagokat hipnotizálni a parlamenti patkóban, hogy egyik pillanát-
ról a másikra azonosuljanak az évtizedeken át elátkozott, tőkés
renddel. Nagy volt a felelősség súlya a döntés pillanataiban. Már-
pedig sok döntés, határozat követte egymást. És ezeket sok vita
előzte meg. Mindenkinnek meg kellett vívnia a külső és belső csa-
táit. Kiállni a választók elé, belenézni a tükörbe. Győzött a lelkiis-
meret. Vagy – *Antall Józseffel*, az első szabadon választott kor-
mány miniszterelnökével szölvé – tetszettek volna forradalmat
csinálni? Ha vér folyik az utcán, elegendő mosni a kezeinket?
Nem, ennyire nem egyszerű a képlet. Ebben biztos vagyok: El-
mondani csak azt mondhatom el, amit megéltem az ide vezető
úton a '80-as évek elejétől. Száz-, ezerféle más útvonal is létezett,
ám talán az enyém sem minden tanulság nélküli. Az előrebocsá-
tott konklúzió: a rendszerváltás törvényeinek megszületéséhez
szükség volt a magyar parlamentarizmus és választási rendszer
fejlődésére (is), a képviselőknek arra a hitelére is, amelyet nem
egyik évről a másikra, hanem tartós és lelkiismeretes munkával
vívta ki a választókerületükben avagy országosan. A lassú erje-
dési folyamatok (kettős, illetve többes jelölés, a házszabály mó-
dosulásai, gyakoribb plenáris ülésezés, lényegi felszólalások, stí-
lusváltás, az ülések szabadabb sajtónyilvánossága, élő rádió- és
tévéközvetítések, az interpellációk szaporodása, a kérdések meg-
jelenése, új választási törvény...) az évtized végére beértek. S ek-
kor valóban mintha felrobbant volna az idő, legalábbis a régi rend
tartóoszlopai összeomlottak az új törekvések, mozgalmak, pár-
tok hatására. Utóbbiaknak melléleg az 1985–90-es Országgyűlés
jogalkotása adott végül is törvényes mozgásteret.

Visszatekintve úgy látom, hogy mint apró vízcseppek a terme-
tes sziklát, úgy kezdte porlasztani egy-egy hivatalos rendelet, in-
tézkedés, váratlanul alakuló helyzet és benne az elren-
delt és öröknek vagy majdnem annak hirdetett társadalmi formá-
ciót. Ezt a megkövesedő alakzatot létező szocializmusnak hívták.

hívtuk; a politikai vezetők kommunistának vallották magukat,
melléleg messze nem voltak-voltunk egységesek már a nemze-
déki különbségek miatt sem. S még hányféle ok létezett!

Valami történt például azon az úton 1983-ban, amely a Parla-
ment 1989-es törvényhozási reneszánszához vezetett. Új helyze-
tek adódtak, vizsgázott az emberség, közszereplők jöttek és men-
tek, elhivatottak és gyarlók egyaránt; idősebbek és fiatalabbak,
válogatva és válogatás nélkül, karrierek szöktek szárba, mások
mellékvágányra tétettek, ügynöki jelentések íródtak kiról-kiról.

Egyik helyről a másikra költöztem. A házban valaki javasolta a
lakógyűlésen, hogy helyezték át a közösségi tévéantennát a fölöt-
tem levő padlásterbe. Ez akkor hangzott el, amikor éppen nem vol-
tam jelen. Ki-ki örült a fölvetésnek a maga módján. Kivéve engem;
de a többség szava szent. Elég gyakran adódtak televíziós vételi hi-
bák; s mindig meg is érkeztek a kék kezeslábasba öltözött egyének
szérelőtáskával a kezükben, hogy elhárítsák a zavart. Amikor felki-
nált a szolgáltatásait a városi kábeltévé, fölöslegessé vált a nagy an-
tenna. *Hegedűs Ferenc* tévészerelőt hívtam, hogy távolítsa el a
monstrumot. Elég volt az alumíniumcsövekben cikázó szél süvíté-
séből! Mintha kísértetek vihancoltak volna a fejem fölött, a tető-
alatt. Feri lecsavarozta a jelerősítő dobozt, belenézett, és megkér-
dezte: – Tudod, hogy évekig lehallgattak? – Honnan tudtam volna?
– Akkor most már tudod – felelte.

Viszonylag kezdő főszerkesztő voltam a megyei pártbizottság
lapjánál, s még nem gyűlt össze elég tapasztalatom, hogy éberebb
legyek, és ne hagyjam figyelmen kívül: az előmenetelhez itt po-
loska is tartozik; s az elvtársak egymást is figyelgetik. A sorsát
senki nem láthatta előre, bár a cél egy kiszámítható rend képében
jelent meg. Tudtunk róla vagy sem, látszólag minden a helyén
volt, s haladtak a dolgok a saját törvényszerűségeik szerint.

Országgyűlési képviselő lettem 1983-ban. Azzal már tisztába
jöttem, hogy a dolgozószobám telefonja ki van hangosítva valahol;
időnként „visszhangoztak” a saját szavaim. Úgy éreztem, mintha
a tihanyi ekhó kísértene az alföldi megyeszékhelyen: valakik min-
dig hallották azt, hogy melyik munkatársammal, vendégemmel
miről, sőt milyen hangnemben tárgyalok. De arról, hogy a laká-

somban sem vagyok otthon, nincsen zárt ajtó és ablak, mindent kivisz a huzat, tetszés szerint válogathatnak abból, ami nem hangtalanul, teljes némaságban történik, majd eldöntik, hogy kinek mi jusson a tudomására, az csak később derült ki.

A klubban persze elmeséltem az esetet. Azt mondták, hogy aki focizik, vegye tudomásul, hogy lerúghatják a pályán, főleg ha a tizenhatos vonalán belül játszik.

Ez a fejezetrész még a „betonkommunista parlament”-be (államelnöki jelzős szerkezet!) jutás módszertanát érinti, bár bizonyos finom változások előszelét már érezni lehetett 1983-ban is. Énrám a megújulás egyik „próbababájának” szerepe várt. Annál indokoltabbnak érzem több mint húsz év elteltével ezt a szóhasználatot, mert egészen nyilvánvalóvá lett számomra, hogy mennyire találó.

Apám szabómester volt, műhelyének a sarkában, az ablak előtt állt egy próbababa. Nem adtunk neki külön nevet, nem becéztük, sem nem csúfoltuk. Talán azért, mert hiányzott a feje, nem volt arca, amelyen bármiféle érzelem tükröződhetne. Csak egy sapka vagy kalaptartó hegyes vége csúcsosodott kifelé a nyakából. Makettszerű féltést. Nem kirakatba való, hanem a műhely szerves tartozéka. Dehogy borította bőr, se állatról származó, se műbőr! Ha hozzáért valaki, préselt kartont érzett az ujjá. A színe, mint a sárguló papíré. A domború mellkas és az íves hát vonala alul nem folytatódott tovább, váratlanul vége szakadt deréktájt minden kezdetnek. Apám egy-egy mesterművét, a kabátokat viszont mintha ráöntötték volna. Tetszetek nagyon.

Szegény apám nem sokkal a halála után megjelent anyám egyik álmában, és ráparancsolt, hogy a próbababát és a Pfaff varrógépet nem adhatja senkinek, bárhogy kéri, bármennyit ígérnek értük. Miután anyámat is eltemettük, most nálunk van mindkét kellék a régi szabóműhelyből. Emlékeztetnek az '50-es évek nyomorult falusi kínlóadásaira, az eleve megbélyegzett kisiparos és önálló lét megaláztatásaira, az adónak nevezett külön sarcokra, az alávetettségre, kitaszítottságra és egy többre hivatott mesterember szeretve szeretett munkájára, amit csak ritkán és titokban végezhetett.

Igen ám, de a próbababáknak is megvann a maguk sorsa, változ-

hat a helyzet. Még a bábu sem tűrheti, hogy örökké sarokba állítva teljesítsen szolgálatot. A '80-as évek első fele annak a felismerésével járt sokunk számára, hogy a hatalom műhelyének szigorú keretei között mégiscsak lehetséges valamiféle észhez térés. Megnyílt a tér. Emiatt persze mondhatják ránk utólag, hogy lám, aki képes volt együttműködni a hatalmon levőkkel, az bizony kollaborált, és ennek megfelelően ő egy kollaboráns. Úgy volt, ahogy történt. El kell viselni.

Bács-Kiskunban, az ország legnagyobb területű megyéjében húsz országgyűlési képviselőt választottak meg az 1980. június 8-i szavazásokon. Egyikük, dr. Várkonyi Imre jelölőgyűléséről én tudósítottam a megyei napilapot. A prépost-kanonok magas egyházi tisztséget töltött be, munkája a fővároshoz és a Vatikánhoz kötötte. 1983-ban bekövetkezett halálával üresen maradt a megye 6. számú országgyűlési választókerületének képviselői helye. A törvény szerint időközi választást kellett tartani.

A Hazafias Népfront megyei bizottságának jóvoltából dr. Dombóvári Ottót, a KISZ megyei bizottságának titkárát és engem, a Petőfi Népe főszerkesztőjét javasoltak képviselőjelöltnek. Furdalt a kíváncsiság, s gondolom, hogy nem csak engem. Kit favorizálnak a pártszékházban? Nekem nem kötötték az orromra, annyi bizonyos. Ha előre le van játszva a meccs, akkor minek az egész? Ha nem, akkor mindegy, hogy ki győz, a lényeg, hogy kettőnk közül legyen az egyik?

A népfront persze aligha javasolt volna komolyan bárkit, ha a politikai kulisszák mögött nem viszik dűlőre a dolgot. Ez a gyakorlat eléggé időálló, a lényeget tekintve azóta sem változott, bár megszűnt a népfront. Legfeljebb nem egy, hanem több pártban intézik az ügyeket. Akkora figyelmet azért egyikőnk sem értelmelt ki, hogy az MSZMP legfőbb vezetője foglalkozott volna személyi anyagunkkal, mint az manapság szinte az MSZMP-hez hasonlóan centralizált polgári pártszövetségben megесik. Ennek hiányában persze elő-előfordul, hogy a lazább szervezett koalíciós pártok jelöltjei és önjelöltjei egymástól veszik el a szavazatokat a befutó harmadik örömeire.

1983-ban még újdonságnak számított a kettős jelölés is. Addig

ilyesmi nem fordult elő. A többi viszont jól bevált recept szerint zajlott. A párt megyei bizottságának közigazgatási és adminisztratív osztálya jelentést készített a végrehajtó-bizottságnak, s azt jóváhagyták. Két településen szervezték meg a 16 ezer lakosú választókerület jelölőgyűléseit: Izsákon, a választókerület székhelyén és Bugacon. A javaslat szerint mindkét helyen részt kellett venniük a párt megyei bizottsága, a megyei tanács, az MSZMP kécskeméti járási bizottsága és a járási hivatal embereinek. Pontosan beosztották, hogy hányan jöjjenek Izsákra a százötven helybeli résztvevőn túl Fülöpházáról, Ágasegyházáról és Orgoványról. A véletlennek kevés esélye maradt, bár bekövetkezett. A másik gyűlésen száz bugaci és ötven jakabszállási érdeklődőre számítottak. Az első fórumon valamivel kevesebben jelentek meg a vártnál, a másodikon viszont már jóval többen, mint előzetesen tervezték. A jelölőgyűlések dekorációját nem vitték túlzásba: nemzeti címer és zászló jelezte, hogy nem mindennapi előforduló dologról van szó, de jelmondatot vagy ilyesmit nem lehetett látni a falakon. A forgatókönyv szerint felhangzott a Himnusz, a helyi iskolások tizenöt perces műsort adták, a levezető elnök röviden méltatta az elhunyt képviselő munkáját, s egy politikai bevezető után felkérte az előadót huszonöt perces beszédének megtartására a napi politikai helyzetről és a feladatokról. A levezető elnök visszavette a szót, ismértette a jelöltek pályafutását, és bemutatkozásra invitálta őket. Ez megtörtént, hozzászólások következtek. A három évvel korábbi jelölőgyűlésről még én tudósítottam. Akkor minden úgy történt, ahogy a forgatókönyv szövege. A mi novemberi jelölőgyűlésünkön nem. De nem csak azért, mert szemlélőből aktív szereplője lettem a darabnak: Rapi Miklós, az MTI-től átigazolt kiűnő kolléga számolt be az újságban arról, hogy „a jelölőgyűlésen másik két jelöltet is állítottak dr. Horváth Istvánnak, az Izsáki Állami Gazdaság igazgatójának és K. Szabó Imrének, az orgoványi Rákóczi Szakszövetkezet elnökének személyében. Így a második jelölőgyűlésen, Bugacon már négy jelöltnek kellett bemutatkozni. Itt is számos véleménynyilvánítás hangzott el, majd kézfeltartással szavaztak a jelöltekre, egyenként. A két gyűlés résztvevőinek összesített szavazatai alapján a négy jelölt közül

hármán nem kerülhettek fel a jelölőlistára, mivel nem kapták meg az ehhez szükséges 33 százalékos szavazati arányt. A 470 résztvevő közül 350-en voltak amelle, hogy Sztrapák Ferenc legyen az új képviselőjelölt. A jelölés eredményét a Hazafiás Népfrent Országos Tanácsához terjesztették fel.” (Petőfi Népe, 1983. november 11.) A szavazás már nem hozott igazi meglepetést. Ez volt a kötelező kettős, később többes jelölés egyik főpróbája hazánkban. November 26-án összesen négy országgyűlési választókerületben tartottak időközi választásokat: Békésben, Borsod-Abaúj-Zemplénben egy-egy jelölt maradt talpon a szavazás napjára, akárcsak Bács-Kiskunban. De Budapesten, a 26. számú körzetben már két jelölt indult a mandátumért, s a voksok 67-32 százalékos arányban szóródtak. A 898 helyi tanácstagi választókerületben pedig 274 helyen (30,5 százalék) választottak a lakosok két, illetve több jelölt közül. Amikor a köszikla és a vízcseppek példázata eszembe jutott, az új jelölési eljárásra is gondoltam. Ez természetesen nem mehetett volna végbe a párt kezdeményezése, illetve jóváhagyása nélkül. Egyféle reformlépésnek számított a '80-as évek elején. Dr. Korom Mihály korábbi igazságügyi miniszter, az MSZMP Központi Bizottságának titkára, Kiskunfélegyháza országgyűlési képviselője volt ez idő tájt. A többes jelölést igen, de ami utána következett, a főhivatású képviselőiséget már nem szívelte. Nem tudott tovább lépni sok behatároltsága miatt, s ezért beteljesedett a végzete, 1989-ben visszahívási eljárást kezdeményeztek ellene a körzetében. Az Országgyűlési Tudósítások május 11-i információja szerint „Korom Mihály a jelenlegi, 1985-ben megválasztott Országgyűlésben eddig hét alkalommal szólalt fel: 1987. december 17-én a jogalkotásról szóló törvényvitájában, 1988. június 1-jén, október 7-én, 1989. január 11-én (kétszer) és március 9-én a házszabály módosítása kapcsán, március 8-án pedig az alkotmánykonceptió vitájában. Felhasználásaiban helyi, választókerületi ügyet nem érintett. A hét felszólalás a képviselői átlagot lényegesen meghaladja. Ha viszont eltekintünk a bizottsági elnökként hivatalból történt felszólalásoktól és az Alkotmányjogi Tanács elnökeként tett nyilatkozatoktól, akkor a képviselő aktivitása már az átlag alatt marad.”

Korom Mihály természetesen kommunista elveket vallott. Másként nem is viselhett volna vezető állami és párttiszségeket. Jömagam a megyei képviselőcsoport üléseire látogató emberre emlékszem, az érdeklődő, olajosan fénylő szempárra. Javaslataimat az ügyrend módosítására elfogadta. Máskor persze megsemmisítő, fenyegetően sötét is lehetett ez a tekintet. Tény, hogy Korom elvtárs elbukott képviselőként, mire az 1983 novemberében lehullott vízcseppek néhány fagyos tél után kifejtették erodáló hatásukat a rendszer bizonyos építőköveiben. Mint a visszahívási indoklásban szerepel, nem ügyködött elég hatékonyan a választókerülete érdekében? Ó, nem, nem emiatt tették célkeresztre. Elég volt belőle, lejárt az ideje, s főleg annak az ideje, amit jelképezett. Engem nem akart senki visszahívni a Parlamentből tudomásom szerint. De nekem fordítva, éppen azt olvasták a fejemre: az egyik választókerületi beszámológyűlésen az első szabad választások előtti lázas, euforikus politikai hangulatban, hogy „nekünk nem kell kijáró képviselő”. Nem is indultam újra egyéni jelöltként, listán támogattam a pártomat még egyszer, utoljára. Előtte nyolc évet dolgoztam a választókerületemben, amelynek a határait és székhelyét is megváltoztatták a múlttal való végleges szakítás jegyében. De ez már egy másik történet, amely átvezet az 1985–90-es ciklusba. Oda és vissza.

Ezt az időszakot már több olyan képviselőtársunk kezdte meg, akik a választóikkal együtt tanulhattak a megelőző, kötelezően kettős jelöltségű választási fordulók tapasztalataiból. Így vagy úgy, de megdönthetlennék hitt hatalmú pártvezéreket kényszerítettek térdre, s néhányan főszerepet játszottak abban, hogy az Országgyűlés fokozatosan radikalizálódott.

Ami az úgynevezett kijárást illeti, a fogalomnak és a gyakorlatnak egyaránt van valami „diszkrét bája”. Disszonáns! Pedig a jelenlegi lobbizás bevett, törvényesen szabályozott tevékenység a fejlett polgári államokban.

A baj nyilván az, hogy hiányoztak és máig hiányzanak a világos, áttekinthető játékszabályok. A választási ciklus vége felé közeledve egyre inkább átpolitizálódott szinte minden a parlamenti munkában, még visszahívásokat is kezdeményeztek a „kijárást”-ra hi-

vatkozva! Milyen képviselői tevékenység az, amelyik költségvetési pénzt von el a közös kasszából, hogy az egyik körzetnek jusson, a másiknak pedig ne? Természetesen helytelen. Mégis, a helyzet megint csak nem volt ilyen egyszerű, s nem lehet csak fehér vagy fekete alapon ítélni. Részben mert nem csak állami pénzekről volt szó, a költségvetési forintoknak ugyanis eleve elrendelt helyük volt a rigorózus tervgazdálkodási rendszerben.

Másrészt azért, mert minden választókerület más. Az enyém, a 6-os számú nagyon lepusztultnak, sivárnak hatott a Homokhátság kellős közepén. Az okokba viszont aligha lehetett beletörődni.

Az elődöm, dr. Várkonyi Imre fontos egyházi személyiségnek számított. Rájöttem, hogy a járási és helyi pártvezetők valószínűleg ott tettek neki – szó szerint – keresztbe, ahol tudtak. A pártkatonai ideológiailag is felelősséggel tartozik a területéért. Nem állt tehát érdekükben, hogy a „klérus” kézzelfogható eredményeket mutasson fel a térség fejlődésében, a közösségek és a közösséget alkotó egyének anyagi gyarapodásában. Nem csoda, ha az országgyűlési képviselő ilyen konstellációban előbb-utóbb belefárad a kilátástalan próbálkozásba, különösen akkor, ha kezdetben még akart is valamit tenni a gondjára bízott lelkekért. Ennek következtében ritkán látott vendég lesz övéi körében, inkább a fővárosban vagy a Vatikánban tartózkodik.

Amikor először megválasztottak, az ötéves terv félidejében, már minden pénz el volt osztva. Maradékok után kellett nézni, és a változásban érdekelt minisztériumok, helyi és megyei intézmények, a környék állami és szövetkezeti gazdaságai jó szándékú irányítóiban sikerült szövetségesre találnom. A segítő partnerek között miniszterek, községi, gazdasági, párt- és társadalmi vezetők, valamint kétkézi munkások, parasztemberek egyaránt szerepeltek. Szert tettem a többször egymástól távoli lehetőségek és eszközök koordinálására az akadályok elhárításában, s ez jó módszernek bizonyult mindvégig.

Ime, egy vázlatos leltár: Izsákon sikerült megoldani a vezetékes víz- és földgázellátást, bővült az általános iskola, szélesebbé vált a nagyközségbe vezető út, a belterületen is javultak a közlekedési viszonyok, a telefonálás kurbis (!) metódusa helyébe ezer

állomások autómata központ lépett. Orgoványon, Fülöpházán, Jakabszálláson is bővült az iskola, Városföldön tornaterem épült, Ágasegyháza fertőzött vízi kútjainak használatát kiváltotta a vezetékes víz, Helvécia gyógyszerárhoz jutott, a szétszórta, szegényes tanyákat Kecskeméttel és Kiskőrössel összekötő kisvasút megmenekült a felszámolástól, Ballószögön létrejöttek a feltételek, hogy szívesen költözzenek ide a kecskemétiak is. Mindenütt természetessé vált a crossbar telefon, és kiépült a tanyavilágot át-szelő, valamennyi települést elérő földgázvezeték. Néhai *Benkő Zoltán*, a vízmű vállalat ágilis igazgatója, *Kapolyi László* volt ipari miniszter, több közúti igazgató és mások mesélhetnének arról, amiről hivatalos levélváltások is tanúskodnak: ezek a beruházások jórészt kiegészítették az állami költségvetésből jutó fejlesztéseket, vagy a nehézségek elhárítása miatt volt szükség a képviselő közbenjárásra. Ma már nehezen elképzelhető hátrányt kellett behozni az ilyen-olyan okok miatt elmaradott térségben.

Épp a választókerületben lakó emberek és környezetük érdekében kellett olyan lépéseket tennem országos szervezeteknél, főhatóságoknál és másutt, amelyek nem találkoztak a megyei pártirányítás intézkedéseivel, döntéseivel és olykor személyi elkötelezettségével. Ráadásul a megyei pártbizottság kenyéradó munkahelyem, a Petőfi Népe laptulajdonosa volt. Elkerülhetetlenné váltak az ütközések, bármennyire biztatón indult minden annak idején. Elvállaltam a fővárosban egy sokkal kisebb lap vezetését, és elköltöztém. A tanyámról ki-kiuccanva viszont továbbra is rendszeresen jelen voltam a választókerületben, közelről ellenőrizhettem például a Kolon-tó kotrásának befejező munkálatait. A Kolon-tó volt a legnagyobb kihívás! A pusztuló csoda! Csak hát a feszítő termelési-gazdasági körülmények akkor is elnémították a természet- és környezetvédelem S.O.S. jeleit. Veszélyeket rejt, ha a má eltakarja a holnapot. Addig kell cselekedni, amíg megmenthető az ég és a víz kékje.

A Duna-Tisza közén egyre kisebb kék foltra zsugorodott a térképeken a Kolon-tó, ahogy múlt az idő. A '80-as évek második felére már szinte haldoklott Magyarország legnagyobb édesvízi mocsara Izsák határában. Nyaranta akár száraz lábbal is át lehetett kelni a 30 négyzetkilométernyi védett területen. Végveszélybe ke-

rült a változatos felszínű táj, ahol hét gémfaj talált otthonra a láprétek, homokbuckák, nádasok, ligetes erdők, selymes gyepek és mocsári növények vidékén. Száz esztendő lefogása alatt 350 hektárral csökkent a téli-tavaszi csapadékból visszamaradt vízfelület. Kész öngyilkosság lett volna megvárni, hogy az egykor ritka halfajokban is gazdag tóra csak a történelmi leírások emlékeztessenek. Az '50-es években, amikor tözeget bányásztak itt, már föl-villant a végveszély. Ami éghető volt, tűzbe borult. A lángok a község felé terjedtek, s a lokalizálásra indult járművek elakadtak az ingoványos, kiszámíthatatlan terepen. Égett a tó.

Húsz esztendeje annál többen mozdultak meg a segélyhívásra, s nagy nehezen még az erdészek, természetvédők és vízügyesek áldatlan, végeláthatatlannak tűnő vitája is abbamaradt. Nemcsak azért, hogy hasonló eset ne fordulhasson elő, hanem valóságos, élő tájrekonstrukció jegyében dolgoztak a szakemberek, védve a Kiskunsági Nemzeti Park biorezervátumát, egyedülálló kincsét. Egyeztető értekezletek és határjárások sora után a Bajai Vízügyi Igazgatóság elkészítette a talaj rétegfelméréseit, az Országos Vízügyi Hivatal anyagi támogatást adott, a Balatonról szállított kotróhajó nyomában kilenc hektárnyi tiszta vízfelületen tükröződhetett vissza az égbolt a nádasok közt.

A „kijáráshoz” kötődő egyik utolsó emlékem: a Jakabszállás határából Bugacra vezető út megépítése. Mindenki panaszkodott, hogy mekkora fölösleges távolságot kell megtenni a pusztára látogatóknak az E-5-sön Kiskunfélegyháza érintésével, miközben jócskán lehetne rövidíteni a távolságot. Hát legyen! Sikerült egy asztal mellé ültetni az idegenforgalmi és utazási irodák, a Szegedi Közúti Igazgatóság és a bugaci szakszövetkezet vezetőit, a tervezőket és kivitelezőket. Hogy ez nem képviselői feladat? Lehet, az idegenforgalmilag fontos összekötő út viszont nem készült volna el másképp. Amikor átadták rendeltetésének a közös beruházás végeredményét, már beszédtema volt az új választás, aktivizálódtak az új pártok és jelöltek, mindenki mámorosan helyezkedett az elképzelt tűzhely köré, minél közelebb. Az új út avatására nem hívott senki. De az is lehet, hogy nem találták a címemet és a telefonszámomat.

Igaz, engem is sokkal jobban lekötött a klasszikus parlamenti

munka. A bizottságokban változatlan aktivitással; az Országgyűlés plenáris ülésein pedig gyakrabban kértem szót például a szegényedő, leszakadó nyugdíjasok és nagycsaládosok érdekében (nem minden eredmény nélkül); a fiataloknak rövidebb katonai szolgálati időt követeltem; a politikai okokból meghurcoltaknak elégtételt sürgettem. Szót emeltem azért, hogy mielőbb leépüljenek az állampárt bizonyos intézményei, az így vagy úgy állami támogatással készült, állami költségvetést is apasztó pártlétesítmények menjenek át közösségi vagy más, az országnak hasznot hozó használatba. Választóim véleményét közvetítve javasoltam az egyéb politikai és félpolitikai szervezetekkel együtt a bármikor mozgósítható Munkásőrség megszűnését, mivel „eljárt fölötte az idő”. (Az Országgyűlés 50. ülése 1989. június 1-jén. Jegyzőkönyv 4182 – azért is 4183. oldal). A „párthadsereget” fel kellett oszlatni azért is, hogy ne lehessen vele fenyegetőzni. Ekkor még bevethető lett volna ugyanis ez a fegyveres erő a túlzottnak talált demokratikus fordulat ellenében, s léteztek is ilyen szándékok. Lehet, hogy épp ekkortájt; előtte vagy nem sokkal utána járt a parlamenti folyosókon Winkler László néhai képviselőtársam; és figyelte aggódva a míves ablakokon keresztül, hogy nincs-e körülzárva a T.Ház, mint ahogy beszámol róla a visszaemlékezésében.

A rendszerváltáshoz szükséges törvényeket megszavaztam. Jól néznénk ki a XXI. század kezdetén egy elszigetelt, tenger nélküli Kuba szerepét játszva Európa politikai atlaszán! Nem igaz?

Végül azzal zárja egy korosodó, mindkét politikai térfélről olykor „kollaboráns”-nak is nevezett személy az utókornak szánt sorait; néha még a képviselői mandátumhoz sem érdemes túlzottan ragaszkodni; azt követően, ha megadatott szót emelni azokért, akik rászorulnak a törvényhozókra; és sikerült elősegíteni egy tömegmentését a végső kiszáradástól.

Hol vannak az akták?

Egyre feszítőbbnek éreztem, hogy már fel kellene vetni a koncepciók peritatokkal kapcsolatos kérdést az Országgyűlés színe előtt is. De ki válaszoljon? A kormányfő? A belügyminiszter? Az igazságügy-miniszter? A szöveget több szerkesztőség is elkérte. Ennek megfelelően elég sokan tudtak a szándékomról. Elérkezett a kérdések ideje, ám a délutáni szünetben helyemen felejtettem a rövid, gépírással készült szöveget. Mire visszaértem, eltűnt a kézirat. Mi lesz? Egy pillanatra megdermedtem. Nem lehet sorsdöntő kérdéseket kesze-kuszná improvizálni. De van (volt) másik! – ahogy a hangszeres bohócjelenetben hangzik. Előhúztam zsemből a másodpéldányt. Így abban a formában olvashattam fel a kérdést az 1989. március 26-án elhangzott 26 interpelláció és válasz után, hogy minden szó a helyén volt; legalábbis így kellett lennie.

ELNÖK: Dr. Sztrapák Ferenc képviselőtársunk kérdést tesz fel az igazságügy-miniszterhez a koncepciók peritatok tárgyában.

Dr. Sztrapák Ferenc képviselőtársunkat illeti a szó, Bács-Kiskun megye 5. választókerület.

Tisztelt Országgyűlés! Tisztelt Kulcsár Kálmán elvtárs!

A kérdéseim azon alapszanak, hogy hónapok óta sajtóvita zajlik a koncepciók peritatok hullétéről. Ez a vita részben Kulcsár Kálmán igazságügy-miniszter nyilatkozata és cikke nyomán még ma is tart. Én is azt kérdezném, hogy tudomása szerint hol vannak az akták? Mit tesznek azért, és mit kellene másoknak is tenni az Ön véleménye szerint, hogy előkerüljenek a szegyeteljes ügyek dokumentumai? Úgy érzem ugyanis – sokakkal egyetemben –, hogy a közelmúltunkkal való tárgyilagos szembenézés kötelezettsége erősebb, mint azoknak az utólagos érzékenysége, akiknek nem érdeke a teljes tényfeltárás. És végül tudjuk, hogy a koholt vádak alapján meghurcolt emberek között még mindig vannak olyanok, akik nem kaptak teljes jogi elégtételt, ami minden továbbinak az alapja. Mikor és hogyan kívánják ezt pótolni?

(Országgyűlési Tudóstitások, 1989. május 11. 17–18. old.)

Válasz a kérdésre

Dr. Kulcsár Kálmán igazságügy-miniszter válaszából:

... Amit én mondani fogok, azt legjobb tudomásom szerint, mai ismereteim alapján mondom, és ez természetesen azt jelenti, ha új tények merülnek fel, akkor az én ismereteim is bővíthetnek, az itt adott kép is módosulhat. Ezeket az iratokat általában a bírósági lajstromkönyvekben tartották nyilván. Ezek a lajstromkönyvek jelentős részükben megvannak, más részük azonban eddig még ismeretlen helyen van. A következő kategóriákat vizsgáltuk meg. Mindenekelőtt az 1945-től működő népbíróságok iratait. Ezek az iratok a Belügyminisztériumba kerültek, és pedig két igazságügyi minisztériumi rendelet alapján: az első 1957-ben kelt, a második 1961-ben; az utóbbi az előbbi végrehajtását sürgette, miből következhet az, hogy 1957-ben nem minden irat kerülhetett át a Belügyminisztériumba, ha ezt újra el kellett rendelni. A későbbiekben azonban a Belügyminisztérium jegyzékek alapján visszaküldte az iratokat, tehát a népbírósági iratok túlnyomó része, a lajstromok alapján megállapítható része megtalálható. A második ügykategória az, amely most a közvéleményt is első sorban érdekli. Ez pedig az úgynevezett titkos ügyek kategóriája, amelyeket vagy duplanullás ügyként tartottak nyilván a bíróságokon, vagy pedig titkos jelzéssel a későbbiek során. Ezek jellege általában politikai – bizonyos esetekben ugyan előfordult, hogy más típusú ügyeket is ide soroltak –, többnyire azonban politikai természetű ügyek tartoznak ebbe a csoportba. Nos, ha a lajstromok megvannak, ebből elvileg az is kideríthető, hol vannak az iratok. Az iratok jelentős része a megyei bíróságokon „tartózkodik” vagy a megyei levéltárakban, a fővárosokban természetesen a megfelelő fővárosi intézményekben. A képviselői kérdés második része, idézem: több ember még nem részesült semmiféle jogorvoslatban, ártatlanul ítélték el őket. Mi a szándéka ezzel kapcsolatban az Igazságügyi Minisztériumnak?

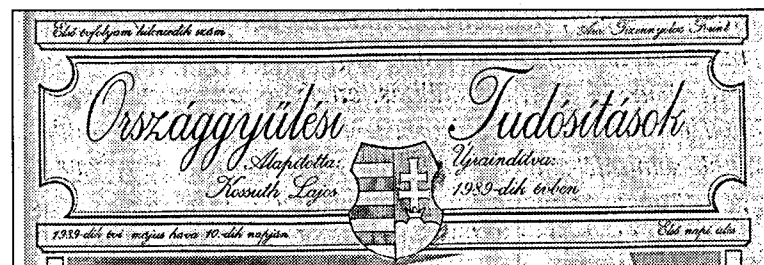
Mindenekelőtt az 1946-tól 1962-ig terjedő időszakból felülvizsgálják azokat az ügyeket, amelyek nagy valószínűséggel koncepciós elemet tartalmaznak. Talán nem pontosan használtam a „felülvizsgálat” szót –, áttekintést kellett volna mondanom, mert olyan számbavételről van szó, amelyek alapján azután döntések születhetnek. Mit jelent ez: nagy valószínűséggel koncepciós elemek? Az első és általánosan ismert tartalma ennek a koncepciós jellegnek az, amikor kitalált tényállás alapján, valamilyen módon kreált bizonyítékok segítségével ítélték ártatlan embereket halálra. Ebben az esetben tehát maga a per volt az, amely koncepciós, még akkor is, mert az esetek nagy részében így történt –, ha valamifajta kis igazságelem meghúzódik e perek tényállásában. Szeretném azonban mindjárt hangsúlyozni, az „igazságelem” általában nem a büntetőjogi értelemben vett bűnösségre utaló elem, hanem a tényállásnak valamifajta olyan tényezője vagy összefüggése, amelyre felépülhetett a már büntetőjogi felelősségre vonást is maga után vonó koncepció. Ezek a klasszikus koncepciós perek. Vannak olyan perek, amelyekben a koncepció lényegében már a jogalkotásban megtalálható. Tehát ilyen jogszabályok meghozatalában, általában tulajdonképpen alkotmányellenes jogszabályok, amelyek alapján azután elítélhetők voltak emberek, például bizonyos politikai vagy gazdasági célok erőszakos megvalósítása érdekében. Végül vannak olyan koncepciós perek, amelyekbe a politikai elemet kívülről vitték, így tulajdonképpen nem politikai jellegű bűncselekményeket alakítottak át politikaivá, és így született azután olyan ítélet, amelyben már a büntetésben is a politikai elem vált dominánssá. Bizottságokat szerveztünk annak felderítésére, melyek azok az ügyek, amelyekben koncepció jelenléte nagy valószínűséggel igazolható. A bizottságok, áttekintvén ezeket az ügyeket, adatokat szolgáltatnak a kormánynak a koncepciós perek nagyságrendjéről, azokról az ügykategóriákról, amelyekben a koncepció előfordulhat, és azután születne döntés arról, hogyan zárjuk le ezeket. Nem szeretnék a későbbi döntés elé vágni, de nagy valószínűség-

gel olyan javaslatot kívánunk tenni, hogy a parlament alkossön törvényt, amelyben az ezekben az ügyekben elítélt embereket ártatlannak jelenti ki ennek összes következményével együtt...

A felülvizsgálat második eleme más természetű: néhány olyan ügyben ugyanis, amely kifejezetten és mindenki által tudottan koncepcióra épült, bírósági felülvizsgálat indul meg. Vagyis az igazságügy-miniszter és a legfőbb ügyész együttesen megvizsgálják ezeket az ügyeket, és a legfőbb ügyész a törvényesség érdekében óvást nyújt be a Legfelsőbb Bíróság elnökéhez. A Legfelsőbb Bíróság azután ezeket az ügyeket letárgyalja. Körülbelül tizenöt-tizenhat ilyen ügy tárgyalására gondolunk. Ide tartoznak – csak példászerűen – a nagy gazdasági perek, a MAORT, a Standard-perek, az ún. FM-per és néhány más. Körülbelül öt-hat ilyen nagy pert találtunk, amely bizonyíthatóan koncepcióra épült. Ide tartoznak az ún. kiszegedaperek, a Magyar Közösségre épülő összeesküvési per, ide tartoznak katonai jellegűek és azok, amelyek az egyházzal függnek össze. Három-négy nagy egyházi pert tehát ugyancsak ilyen módon vizsgálnak felül. Ez a munka máris folyamatban van, az iratok rendelkezésre állnak, a közös legfőbb ügyési és igazságügy-miniszteri felülvizsgálat megindult, és a peranyagok successive kerülnek át a Legfelsőbb Bíróságra, ahol a törvényesség érdekében benyújtott óvásnak megfelelően elbírálják őket.

A harmadik elem nagyon sok embert érint, ez az internáltak ügye. Nem tudnám megmondani szám szerint, mennyi volt a jogosulatlanul internáltak száma. A sajtó és a rádió is elsősorban a recski táborral és az ott szenvedőkkel foglalkozik, s ez természetesen is, hiszen ez a tábor volt a legszembevetőbb és leginkább problematikus, ha szabad ilyen különbséget tenni egyáltalán az akkori intézkedések között. Jó néhány más tábort is szerveztek azonban, amely egykori „lakóit” megpróbáljuk most felderíteni. A Belügyminisztérium arra kapott utasítást a kormánytól, hogy március 31-ig állítsa össze azoknak a névsorát, akik az internálás időszakában, amely a törvénytelen ségek időszakának nevezhető, érintve vannak, és a belügyminiszternek, a Társadalombiztosítási Főigazgatóság vezetőjének és az igaz-

ságügy-miniszternek együttesen kell előterjesztést tenni – ezt követően, és pedig május közepéig – a Minisztertanácsnak a volt internáltak ügyeinek elintézésére. Az összetételből látható, hogy a társadalombiztosítás területén elszenvedett sérelmek is orvosolást nyernének (Taps).
Forrás: Országgyűlési Tudósítások, 1989. május 11. 18-19. old.

Folytatása következett

Ügy tűnt, hogy a hegyek láthatóan megmozdultak. Amikor a Parlament csúcsán még vörös csillag díszlett, és ez a hely a fennálló régi hatalom egyik csúcsának számított, már akkor is illett válaszolni a képviselői kérdésekre azt követően, hogy polgárjogot nyert a kérdés! műfaja az interpellációk és a hozzászólások mel-

1 A kérdés

- (1) A képviselők az 50. § (1.) bekezdésében meghatározott szervektől és tisztségviselőktől az Országgyűlés ülésén közérdekű ügyben felvilágosítást kérhetnek (kérdés). Az Elnöki Tanácshoz, a Minisztertanácshoz, a Minisztertanács bármely tagjához, az államtitkárokhoz, a Legfelsőbb Bíróság elnökéhez és a legfőbb ügyészhez a feladatkörükbe tartozó minden ügyben bármelyik képviselő kérdést intézhet (interpelláció). A képviselők az interpellációval akkor éljenek, ha valamely intézkedés nem a törvényes előírások szerint történik, vagy ha az törvényes, de hatása nem kielégítő, továbbá, ha az intézkedés a törvényes előírások szerint elmarad.
- (2) A kérdést írásban az ülésszak tárgysorozatának megállapításáig az Országgyűlés elnökénél kell benyújtani. Az elnök a benyújtott kérdést az ülés elején az Országgyűlésnek bejelenti.
- (3) A kérdezett a folyó ülésszakon köteles felvilágosítást adni. A képviselő viszontválaszra nem jogosult, az Országgyűlés az adott felvilágosítás felett nem szavaz. (A Magyar Népköztársaság Országgyűlésének ügyrendje: 53.§. Az Országgyűlés ezt az ügyrendet az 1986. június 25-ei ülésén fogadta el. Bp. 1986. 28., 30. old. Athenaeum Nyomda.

lett. Igaz, a kérdés nem azonnali gyorsasággal hangozhatott el a plénumon, ahogy kipattant az ember fejéből. Meg kellett várni, amíg valahol valakik elkészülnek a válasszal. Elég hosszú idő telt el például dr. Kulcsár Kálmán átfogó válaszána a megszületéséig. Az igazság egymást követő pillanatai viszont előbb-utóbb elérkeztek azt megelőzően is, hogy ütött az 1990-es első szabad választások órája.

Az Országgyűlési Tudósítások című időszakos napilapot, amely büszkén viselte fejlécében az alapító Kossuth Lajos nevét, s 1989-ben indították újra, mindenféle meg lehetett rendelni az országban. A május 11-ei összeállítás, amely a koncepciók periratok hollétéről is szól, a kérdés végén nem tüntet fel a fogadtatásra utaló semmiféle megjegyzést. Hiányzik például az ominózus jelzés: (Taps). Az ülésterem légkörét valamiféle döbbenet uralta. Az újság 17. oldalának élén mentegetődzés olvasható. „Adósság. Legutóbbi, március 24-ei számunkban a parlamenti jegyzőkönyv közlését délután négy óra után be kellett fejeznünk. Miután áprilisban nem ültek össze a honatyák, így „adósságunkat” csak most törleszthetjük.”

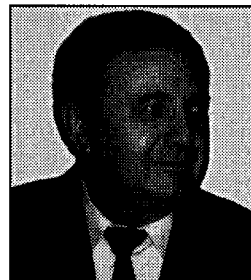
Másféle adósságról is szó volt, mert dr. Debreczeni József ellenzéki képviselő – az 1990. január 23-ai ülésről szóló jegyzőkönyv tanúsága szerint – „önálló indítványt nyújtott be a 19/1989-es valamint a 20/1989-es országgyűlési határozatok módosítására. Az Országgyűlés fenti számú két határozata az internáltak és kitelepítettek erkölcsi-politikai rehabilitálásáról, továbbá az anyagi kártalanításukról szóló törvényjavaslat benyújtásának szükségességéről szól. A képviselői indítvány az érintettek körének kiszélesítését javasolja a recski kényszermunkásokkal, a Szovjetunióba kényszermunkára elhurcoltakkal, valamint a szovjet bíróságok által elítélt magyar állampolgárokkal.

DR. DEBRECZENI JÓZSEF: Elnök Úr! Tisztelt Ház! Egyetlen mondatot engedjenek csak meg. Olyan emberek tízezreiről van szó, akiket igazságtalan, jogtalan ítéletek alapján vagy egyáltalán ítéletek hiányában iszonyatos szenvedésekre kárhoztattak éveken keresztül. Azt hiszem, nem vagyunk abban az erkölcsi helyzetben, hogy megtehessük, hogy egyáltalán ne is foglalkozzunk

az ügyekkel, tehát mindenképpen kérem, tűzzük napirendre a kérdést. Köszönöm.

ELNÖK: Kérem, szavazzunk. Megállapítom, hogy az Országgyűlés az indítványnak a februári ülésszakon történő tárgyalásával egyetért.

(Országgyűlési jegyzőkönyv. 6059. old.)

Névjegy

Sztrapák Ferenc

Sztrapák Ferenc (1944. július 18. Kiskunhalas). Újságírói név: Géza Ferenc, Halász Ferenc. Apja: foglalkozása: szabómester, anyja: takarító, háztartásbeli. Végzettség: egyetem (Szeged, bölcsészkar), MÚOSZ

újságíró-iskola, Politikai Főiskola. A pályafutás főbb állomásai: Petőfi Népe (1967. aug. 1. 1986. nov. 30.), Ezt követően hosszabb-rövidebb ideig a Magyar Sajtó főszerkesztője, a Népszabadság főszerkesztő-helyettese, a Heti Hírhöző alapító főszerkesztője, a Tvr-Hét szerkesztője, az Axel Springer megyei napilapjainak koordinátora, a Nógrád Megyei Hírlap, majd a 24 Óra főszerkesztője. Jelenleg nyugdíjas, az Axel Springer Kiadó képzési tanácsadója: Közélet: országgyűlési képviselő (1983–1990), 1985-től a kulturális bizottság tagja. Párttagság: MSZMP (1973–1989), MSZP (1989–1993). Könyvei: Arcunkon a történelem (Halász Ferenc, 1986), De ki öli meg a kiskirályokat? (1989). Kitüntetés: Munka Érdemrend ezüst fokozata (1984)

Család: házasság, a felesége Sándor Mária, magyar-angol szakos tanár. Fia: Ferenc Péter (1971) kommunikációs szakember. Unoka: Áron Tamás (2005). Hobbi: olvasás, természetjárás, vadászat, horgászat.

Tata, 2007. szeptember 30.

Önvédelmi fegyverek veszélye

Varga Miklós

Akinek sikerült legyőzni

Veszprém megye „kiskirályát”

Országos szennázót jelentett, amiről külföldi híradások is szóltak, hogy egy ajkai pedagógus elsőprő arányban legyőzte az 1985-ös országgyűlési választáson az állampárt volt megyei első titkárát, egykori belügyminisztert, a kapcsolatairól és hatalmáról hírhedt Pap Jánost. (A rendszerváltás után önkézevel vetett véget életének). Veszprém megye 10. választókerülete, székhelye: Ajka (Tósköberénd, Bakonygyepes). Települések: Kislőd, Kolontár, Magyarpolány, Szóc. Az érvényes szavazatok száma: 23.044 (96,82%). Ezek 82,4 százalékával, hihetetlen fölénnyel szerzett mandátumot Varga Miklós, az ajkai Bródy Imre Gimnázium igazgatója. Az Országgyűlés alakuló ülésén az egyik legnépszerűbb résztvevő: sokan akarták megismerni azt a képviselőt, akinek sikerült legyőzni Veszprém megye egykori „kiskirályát”, a kiskirály szóhasználatát idézve. A Parlamentben a szociális és egészségügyi bizottság tagja. „Ha arra gondolunk, hogy nálunk 1989-ben a rendszerváltás békés úton ment végbe, akkor el kell ismerelnünk, hogy az 1985–90-es Országgyűlés történelmi szerepet töltött be a nemzet életében” – írja visszaemlékezésében.

1985 elején már új szelek fújdogáltak a politika mezején: Jöttek a választások. A választásról szóló törvény kötelezővé tette a többes jelölést.

Az egyik délelőtti telefonon hívtak a városi tanácsra: Beszélni szeretnének velem, mondták. Közölték, hogy indítani akarnak az országgyűlési képviselő-választáson az ajkai körzetben Pap János, az MSZMP nyugdíjas megyei első titkára mellett. Meglepődve fogadtam a hírt.

Állítólag az volt Pap János kérése, hogy közismert embert vontassanak fel mellette a választáson. Talán úgy gondolta: győzelme esetén nagyobb lesz annak az értéke. Mivel akkor már huszónhat éve voltam a Bródy gimnázium igazgatója, megfelelttem ennek az óhajának.

A felkérésre igent mondtam, bár nem sok esélyt jósoltam magamnak ebben a választási küzdelemben. Egy pedagógus a megye volt mindenható urával szemben!?

Jelölésem híre hamar elterjedt a városban. Ismerősökkel találkoztak a gratulációk, eredményes szereplést kívánva, többen a biztos sikert jósolva.

A választást megelőzte a jelöltek bemutatása választási nagygyűléseken. Ajkán több helyen is tartottunk ilyent. Volt nagygyűlés az erőműben, a timföldgyárban, a VMK-ban. Nekünk, jelölteknek, be kellett mutatkozni, szólni kellett terveinkről, választási programunkról. A szervezőknek az volt a kérése, hogy először Pap János mutakozzon be, én csak azután.

A gyűléseken a megjelent választópolgárok véleményt nyilváníthattak, érdeklődhettek a jelöltekről. Végezetül kézfeltartással szavazhattak arról, hogy elfogadják-e a betérjesztett személyeket. Lehetett akár újabbakat előterjeszteni. Erre is volt példa. Az erőműben tartott rendezvényen Járfás Lászlót, a bánya akkori igazgatóját javasolták felvenni a jelöltek közé.

Már az erőműi fórumon jelentkezett az első nézeteltérés. Néhány résztvevő azzal érvelt, hogy a gyűlést vezető elnök a szavazatok számlálásakor „tévedett”, mert Pap János nem kapott annyi szavazatot, amennyit az elnök a számlálás után bejelentett. Újabb bonyodalmak a timföldgyári nagygyűlésen támadt. Az elsőnek színre lépő Pap arról szónokolt, hogy ő mint belügyminiszter 1956 után hogyan igyekezett rendet teremteni az országban. Ez olyan felháborodást váltott ki a teremben, hogy az elnöknek kellett csendre inteni az embereket.

A gyűlés után – magánbeszélgetésen – többen javasolták, hogy Pap Jánost engedni kell minél többet beszélni, mert a szövegével előkészíti saját bukását.

A VMK-ban tartott gyűlésen már egyértelműen érezhető volt a

Pap-ellenes hangulat. Ezt saját maga is átélhette, mert azzal állt elő, hogy kezdjem én a sort. Nagyon meglepődtem, amikor nem sokkal utána, de még a választások előtt egy általam kevésbé ismert férfi az utcán gratulált, és azt tanácsolta, hogy vigyázzak a közlekedéssel, mindig a járdán menjek, nehogy elgázoljon egy autó. Csak később jöttem rá, hogy mitől akart óvni. Ennek ellenére nem tulajdonítottam jelentőséget figyelmeztetésének. Bár igyekeztem mindig a járdán közlekedni, de inkább azért, mert azt a gyalogosoknak építették.

Elérkezett a tettek ideje: 1985. június 8. A választás. Felémás érzések kerítettek hatalmukba. Mi lesz, ha mégis nyérek, mandátumot kapok az Országházba? Mi csoda megtiszteltetés képviselőnek lenni, részt venni országos ügyek intézésében, képviselni több mint 30 ezer embert! A választás napján, miután szavaztam, elutaztam a városból. Ma sem értem, miért tettem ezt, hiszen így csak késve értesülhettem az eredményről. A dilemmát egyik barátom oldotta meg, aki a szavazatok összeszámlálása után – úgy éjfél tájban – utánam jött, közölte, elsőprő arányban, 82,4%-kal megnyertem a választást. (Most utólag be kell vallanom a nyilvánosság előtt, hogy a saját szavazatom nem számított. Ugyanis a cédulámat nem dobtam be az urnába, magamhoz vettem, máig is őrzöm emlékeim között.)

Szinte hihetetlen! Pap Jánost ilyen arányban legyőzni a választáson képtelenségnek tűnt. Mégis megtörtént. Természetesen tisztában voltam azzal, hogy ez a nagy arányú siker több választópolgárnál nem a mellettem való kiállást, inkább a Pap János elleni fellépést jelentette. Ennek ellenére örültem az eredménynek.

Elhatároztam, hogy igyekszem becsülettel megszolgálni az előlegezett bizalmat az újat akaróknak. Az országgyűlési jegyzőkönyvekben, a korabeli sajtóban rögzített megnyilatkozásaim ezt tanúsíthatják. A mandátumot igazoló megbízólevelet az akkori városi tanács nagytermében a választási bizottság elnöke, dr. Marschek Zoltán nyugalmazott gyárigazgató adta át igen népes gyülekezet előtt.

1985. június 28-án tartotta alakuló ülését az Országgyűlés. Kicsit szorongva a felelősség súlyától, az előttem álló feladatoktól meghatódva léptem át az Országház bejárati ajtajának küszöbét.

Meglepett a kapuban álló kormányőr feszes tiszteletadása. Előttem még katoná nem tisztelgett. Már korábban megkaptam az ülésrendet. Hamar megtaláltam a nevemmel ellátott ülőhelyemet. (Megjegyzem, nem a legkényelmesebb ülőalkalmatosság volt.) A jelenléti ív aláírásakor a parlamenti folyosón többen megkértek és érdeklődtek: én lennék-e az a veszprémi képviselő, aki a választásokon legyőzte a megye volt nagy hatalmú urát? Szenzáció volt ez akkor. Ilyen magas arányt felmutatva második voltam az országban. Csak egy Békés megyei társam előzött meg 87,7 százalékkal. (Maróthy László, a szeghalmi választókerületből – a szerk.)

Az alakuló ülés első percei az eskütétellel teltek el. Majd kezdetét vette a munka. Megválasztottuk az Országgyűlés állandó bizottságait. Újabb meglepetés ért, amikor megtudtam, hogy a szociális és egészségügyi bizottságba javasoltak. Képviselői munkám nagy részét ebben a testületben végeztem.

A Veszprém megyei napilap, a Napló 1985. május 31-i számában, a bémutatkozás keretében így nyilatkoztam: „A megtisztelés biztosan jólesik, a felelősség azonban, mit tagadjam, kissé nyomaszt. Ajka város örömeivel és gondjaival nem kis munkát kíván, követel képviselőjétől.” Abban az időben a parlamenti képviselő jobban kötődött a választókerületéhez, jelentős volt az úgynevezett „kijáró” feladat. A képviselő munkáját a közvélemény nagymértékben az alapján ítélte meg, hogy mit hoz a választókerületnek, mit tud elintézni a város javára az országos ügyek mellett a „nagy házban”. Ami pénzzel nem járt, azt zömmel el is lehetett intézni. Amihez pénz is kellett, az már nehezebben ment. Egyik alkalommal a művelődésügyi miniszterhez voltam bejelentve egy helyi ügyben. Amikor meglátott szobája ajtajában, így üdvözölt: „Mindent kérhet, csak pénzt nem.”

Ahogy lapozgatom a korabeli újságokat, saját feljegyzéseimet, meglepődöm magam is azon, mi mindenre kellett időt fordítani, milyen változatos ügyekkel kerestek fel a fogadóóraimon. Volt ott bányakártalanítás Padragkútról, szolgálati idő beszámítási kérelem a bányától. Zajártalom elleni tiltakozás a VGV városi üzemrészé miatt. A legérdekesebbnek viszont egy úrkuti panasz tűnt, melyben a panaszos a szomszédja kéményének füstjét kifogásol-

ta, mondván, a szomszéd olyan alacsonyra építette a kéményt, hogy annak füstje az ő lakásában landol. Arany János A fülemüle c. verse jutott eszembe. „Ha a Pál kéménye füstöl / Péter attól mindjárt tüszköl”. De hát tudván azt, hogy mindenkinek a maga baja a legnagyobb, még akkor is, ha az másnak nem nagy ügy, el kellett járni az ügyben, hogy a füstnek keressenek új utat. Akadt álláskérélem is, de sajnos nem tudtam segíteni. Gond volt a vasútállomáson: az idős emberek a magas peron hiányában nehezen tudtak vonatra szállni. Ebben is a képviselőtől vártak megoldást. A reggeli gyorsvonat akkoriban nem állt meg Ajkán. Miért nem áll meg? – tették fel a kérdést a választópolgárok az egyik képviselői beszámolóban. Sikerült mindkét ügyben intézkedni. Azóta kényelmesen lehet felszállni az Ajkán is megálló gyorsvonatra. Ez a néhány példa is jelzi, mi mindent vártak akkoriban a képviselőtől. Természetesen nem a fogadóórák adták a teendőik legfontosabb részét. A munka zöme a bizottságokban folyt. Talán az előzményt vették figyelembe (egészségügyi szakiskolát is vezettem), s így kerültem az egészségügyi bizottságba, ahol zömében orvosokkal dolgoztam együtt. Az egészségügy már akkor is gondokkal küzdött, kevés volt a pénze. „Nemzetvesztő politika folyik azáltal, ha az egészségügyet és az oktatást elhanyagoljuk” – érvelt az egyik képviselő 1988-ban. Az egészségügy reformja elkezdődött, mondotta 1988. november 11-én az akkori egészségügyi miniszter. Sajnos még most sem értünk a végére. Indokolatlanul sok gyógyszeret fogyasztunk – panaszkodott az egyik előadó. A gyógyszerárak a jövőben nemcsak gyógyszer árulnak – hangzott el ugyan csak. Úgy látszik, ezt megtanultuk a finnektől, akkor ugyanis ebben ők voltak a példaképek.

Az orvosok teljesítményük alapján kapják majd a fizetésüket – jelezte a miniszter. De hogyan mérjük a teljesítményt? A kérdésre, úgy látszik, máig sem találtuk meg a tökéletes választ. A munka legizgalmasabb része a plenáris üléseken zajlott. Különösen akkor volt ez érdekes, ha felszólalásra készültünk. Soha, senki nem szabta meg, hogy mikor és mit mondjak az Országgyű-

lésben. Mivel a felszólalásokat a tévé is közvetítette, arról a választókerület polgárai azonnal értesülhettek. Érdekes vita kerekedett 1989-ben Bős-Nagymáros ügyében. A döntés előtt közvélemény-kutatást végeztem, hogy a szavazásnál a választókerületem érdekeit képviseljem! Az volt a kérdés: kell-e nekünk a vízlépcső? Az MDF helyi szervezete határozott nemet mondott, a bányáknál, a bányászok körében igen volt a többség. A helyi egyházak tartózkodtak a véleménynyilvánítástól, a Videoton gyárban 35%, a városi tanácsnál 75% igent számoltunk össze. Bizony, ezek után nem volt egyszerű a képviselői döntés.

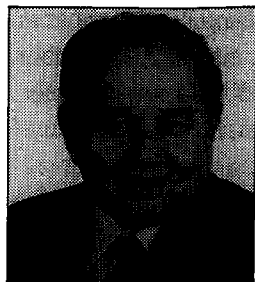
1989-ben a közvélemény a rendszerváltást békés körülmények között képzelte el. Mivel igen sok engedélyezett önvédelmi fegyver volt az állampárti és pártállami vezetők páncélszekrényében is, és ezek potenciális veszélyt jelenthettek alkalom adtán, egyik felszólalásomban a belügyminisztert arra kértem, mérsékeljék a kint lévő fegyverek számát. Ígéretet kaptam rá.

Egy másik felszólalásomban a nevelőszülői hálózat bővítését javasoltam. A gondozásra kényszerült gyermekek nevelésében az állami nevelőintézetek ugyanis nem tudták maradék nélkül betölteni hivatásukat. Annak a módját kerestem, ami hatékonyabb, ugyanakkor kevesebbe kerül. Sajnos, ennek megvalósítása csak jóval később kezdődhetett a gyakorlatban.

Heves vita övezte a személyi jövedelemadóról szóló törvényt. Egyéni vagy családi adórendszer legyen? Végül az egyéni adózási formát fogadta el az Országgyűlés. Én még ma sem vagyok meggyőződve róla, hogy helyesen döntöttünk.

Elvetette a többség azt a javaslatomat, mely szerint a nyugdíj melletti kevesebb kereset adómentes legyen. Jelenleg is azon a véleményen vagyok, hogy a költségvetés nem omlott volna össze emiatt, viszont sok kisnyugdíjas jelentős segítséghez jutott volna.

Sokan beszéltek róla, a sajtó sokat foglalkozott a magyar Parlamenti 1985–90-es üléseivel. Igaz, hogy ez még nem a szabad választás alapján létrejött Országgyűlés volt, a működése mégis jelentősnek számít. Ebben a ciklusban születtek meg azok az alapvető törvények, amelyek segítették a békés rendszerváltást: alkotmánymódosítás, sztrájk törvény, Btk.-módosítás, párttörvény, vá-

Névjegy

Varga Miklós: (Künhegyes, 1930. április 9.); Szülei: Varga István, Váradi Erzsébet (tsz-tagok). Végzettség: tudományegyetem; Munkahely: Türr István Gimn. Pápa (tanár), Bródy Imre Gimn. Ajka (igazgató); 1990-től nyugdíjas. Párttagság: MSZMP; 1989-től pártunkívüli. Közélet: országgyűlési képviselő (1985–90); a szociális és egészségügyi bizottság tagja. Kitiüntetések: Oktatásügy, Kiváló Dolgozója (1968); Kiváló Tanár (1976). Apáczai Csere János-díj (2003). Családi állapot: nős. Gyermekai: Edit orvos; Mária tanár. Hobbik: kertészkedés. Publikációk: helyi és megyei sajtó, 2004. január 15.

A Veszprém megyei képviselőcsoport látogatása a várpalotai bányázomban

Nyitott lakásajtó

Vodila Barna

Megválasztottak a felülről szervezett agitáció dacára

Borsód-Abaúj-Zemplén megye 15. sz. választókerülete. Székhely: Edeleny. A körzethez 50 helység, telep tartozott. A nagyobb lélekszámú települések: Boldva, Bódvaszilas, Izsófalva, Rudabánya, Szendrő. Vodila Barnával, az edelenyi járási hivatal nyugalmányú elnökével 1985-ben már nem számolt a hivatalos politika. Grósz Károly, aki megyei első titkári minőségében már „lért”, és megható levélben köszönt el tőle, a Parlamentben látható viszont nem kis meglepetésére. Az egyikük kormányfő, másikuk a Kormány fölött álló Országgyűlés tagja. Spontán jelöltként, először visszalépve, majd véglegesen elfogadva a lakossági bizalmat, neve mégis felkerült a szavazólapra. Hármójuk közül a 23 210 érvényes szavazatból (92,82%) úgy szerzett mandátumot 53,5 százalékos aránnyal, hogy nem kellett pótválasztást kiírni. Hatszor szólalt fel a Parlamentben, főként szociálisan érzékeny témákhoz kapcsolódva. A sokat dolgozó, választóival rendszeresen találkozó képviselők közé tartozott. Miután csalódott útnak indító pártjában, az MSZMP-ben, a Magyar Néppárthoz igazolt. 1990-ban még felvetődött, hogy újra vállalná a megmérettetést 76 évesen is. Nyugdíjas feleségével – mint önálló vállalkozó – csendes szeretetben és megértésben élnek. A rendszerváltozást mintegy előmozdította az ország gazdasági állapotának fokozatos romlása. Ahogy 1989 kárácsónya előtt, a költségvetési vitában fogalmaztam: az ország a gazdasági összeomlás felé tartott, súlyos gondokkal küzdött, túlzottan eladósodott. Mindinkább feszültté vált a politikai helyzet, áthatotta a bizonytalanság, az MSZMP szétszakadt. A választópolgárok s a párt tagjai közül is

mind többen szembesültek a központi állami és politikai vezetők túlkapásaival, elhibázott intézkedéseivel. A településeken és a felsőbb szerveknél egyaránt megjelenő kiskirálykodás sokat ártott a pártállami rendszernek.

A lakosság hangulata egyre romlott. Én magam is láttam, hogy jogosak a panaszok, de járási tanácselnökként sokat nem tehettem. Ráadásul 1984 elején nyugdíjaztak. *Papp Lajos*, a Minisztertanács Tanácsi Hivatalának elnöke írta kissé megkésett elkészítő levelében 1984. július 31-én: „Jóleső érzéssel gondolok vissza én is a közös munkában eltöltött évekre és a közigazgatásban kifejtett tevékenységedre. Az eredmények azt igazolják, hogy nem volt hiábaváló a fáradozásod. Meggyőződésem, hogy jól megérdemelt pihenésed sem szakít el a tanácsi munkától, és gazdag tapasztalataidat hasznosítod majd nyugdíjas közéleti munkásként is.”

„Ugyan más minőségben, de tényleg hasznosítani tudtam a tapasztalataimat: Jóval gyorsabban, 1984. február 6-án reagált nyugdíjazásomra *Grósz Károly*, a Magyar Szocialista Munkáspárt Borsod-Abaúj-Zemplén megyei bizottságának akkori első titkára. Érdekes idézni a soraiból, mert több minden valóra vált, ha nem is úgy, ahogy ő gondolta: „Mint leveledben is írod, nem szakadsz el tőlünk, hiszen más területen még tovább fogsz dolgozni. Úgy érzem, Téged a tétlenség veszélye soha nem fog fenyegetni. Aki egész életében a közösségért élt, dolgozott, mint ahogy ezt Te is tetted, az nem tud egyik napról a másikra elszakadni azoknak az embereknek a gondjaitól, örömeitől, akikért mindig dolgozott. Az igaz, hogy egy ilyen életút alatt egy ilyen elkötelezett embert kudarcok, sérelmek is érik, de ez is természetes. Az élet örökös harc, s ennek során néha csatát is tudni kell veszteni. De a hit, hogy a cél helyes, mindig erőt ad az újabb harchoz. Én bízom benne, hogy a csalódásokat hamar elfeledted, s csak a sikerekre fogsz visszagondolni, azokra a nagyszerű eredményekre, amelyek a járásban születtek, s amelyben a Te negyvenéves munkásságodnak meghatározó része van. Azt a szinte egyedülálló társadalmi összefogást, ami a járásban tapasztalható, csak személyes példamutatással, az emberekbe és az ügy igazába vetett hittel, emberséggel, kitartással lehet elérni. Neked ez sikerült. Büszke lehetsz rá. Én is szívesen emlékszem vissza a közös munká-

val eltöltött évekre; és én nem is búcsúozom Tőled: Bízom benne, hogy még sok éven keresztül fogunk – ha nem is olyan közvetlen kapcsolatban – közös céljainkért, megyénk és az egész ország gyarapításaért együtt dolgozni”.

Tényleg találkoztunk: A Parlamentben. Én alig másfél év múlva képviselő lettem; ő pedig később miniszterelnök. 1985. június 8-án választottak meg az edelényi járásban, a megye 15. kerületének országgyűlési képviselőjévé. Az új választási törvény történelmi jelentőségűnek bizonyult. Korábban ugyanis nem volt lehetőség több jelölt indítására. (1983-ban, időközi választáson már gyakorlati próbának vetették alá az új szisztémát például Bács-Kiskun megyében, az izsáki választókerületben is – a szerk.) Változtak az idők, ami azt jelentette, hogy mi már hárman neveztünk be a mandátumért folyó versenybe. A hivatalosan legkevesbé várt személyként én is ott voltam. A történekről így számol be Az „edelényi szenátor” újra indul című újságcikk – SÁN – aláírással: „Edelényi szenátor” így nevezte ironikusan egyik országgyűlési interpellációja kapcsán szatirikus hetilapunk cikkírója. Az ezerkilencszáznolcvanhatos, humoros írást az szülte, hogy az edelényi járásbíróság visszaállítását követelő felszólalására adott negatív miniszteri válasz hetvenöt képviselői ellenszavazatot kapott. Akkoriban ez még nagy szó volt. Jelezte: talán elindult valami jó! Akiről szó van, az a folytatásból is kivette a részét, mind a mai napig. No, de kezdjük az elején!

Nolcvanöt májusában, Edelényben, az első jelölőgyűlésen háromszáznyolcvan jelenlévő előtt bemutatják a párt és a népfront jelöltjeit, a két pedagógust. Jelölésüket a résztvevők elfogadják. Majd *Molnár Zoltán* kisiparos kér szót; és a harmadik jelöltként a gyűlésen részt vevő dr. *Vodila Barnát* javasolja, akit nagy szavazati aránnyal elfogadnak. A párt részéről panaszt tesznek a választási elnökségnél. Felróják, hogy a spontán javaslattevő egy másik választókerületben lakik. (Ekkor azonban már Edelényben építkezett, és itt is lakott – a Szerk.) Az elnökség törvénysértő módon a jelölést törvénytelennek minősíti és megsemmisíti. Az esetnek híre megy. A szendrői tanácsi és népfrontvezetők mégis felkérlik dr. *Vodilát*, hogy vegyen részt a jelölésen. Háromszázötvenen jönnek

el. A hivatalos jelölteket viszonylag alacsony szavazatszámmal elfogadják. Egy gyári munkás javaslatára *Vodila Barna* háromszáz-húsz szavazattal elnyeri a jelöltséget.

Két nap múlva, Bódvaszilason: a harmadik jelölőgyűlés. A szendrői jelölés pótolja a megsemmisített edelényi szavazatokat, így *dr. Vodila* már hivatalosan is résztvevője a gyűlésnek. A két-százhatvan jelenlévő csaknem egyöntetűen fogadja el jelölését.

Bár az emberek között nagy visszhangot, ellenérzést és felháborodást vált ki a párt lépése, a java mégis csak ezután következik. A nem kívánt jelöltet naponta hívatják a városi PB-re. Követelik, lépjen vissza. Megfenyegetik, s a család számára is várható hátrányokról beszélnek.

A következő napokban: magas szintű agitáció. Soha nem látott „vendégjárás”. *Vodiláéknál*. A megyei tanács vb-titkára, a Hazafias Népfront megyei titkára, a megyei PB (pártbizottság) munkatársa, a megyei tanács elnöke egymásnak adják a kilincset. Jönnek, kérnek, agitálnak, fenyegetnek. Mindhiába. A renitens jelölt hajthatatlan. Majd hívatják Pestre, a párt KB-ba, ahol az adminisztratív osztály vezetője és munkatársai „veszik kezelésbe”. Az úgynevezett „statisztikai arányok” felbomlására hivatkozva felkérlik az azonnali visszalépésre. Az esetleges következmények felelőlegessége itt sem marad el. Úgy látszik, a dolog hatásos: *dr. Vodila* megígéri a visszalépést. Hazaérve még hosszasan vívódik, majd másnap reggel megírja visszalépő levelét, amit külön futár visz a megyei vezetéshez.

A visszalépésnek hamarosan híre megy a körzetben. Az emberek csalódottak, de nem engednek. Sokan ingerülten keresik föl az exjelöltet. Agitálják, bátorítják, biztosítják arról, hogy kiállnak mellette. A lakosság támogatását, szimpátiáját látva és érezve, újabb levél íródik a Hazafias Népfront megyei titkárának a visszalépés visszavonásáról.

A megyei sajtó napokon át népszerűsíti a hivatalos jelöltek. *Dr. Vodiláról* csak megkésve jelenik meg egy írás. A helyi pártvezetés akcióba kezd. Még a tantestületekben is szervezkednek. Öt községben új gyűléseket rendeznek, ahol a hivatalos jelöltek megszavazására szólítanak fel.

Eljön a választás napja. Az ellenagitáció még a választóhelyiségek előtt is folyik. Mindhiába. *Dr. Vodila Barnát* ötvenhárom és fél százalékos aránnyal országgyűlési képviselővé választják.

Megválasztásomat követően egy darabig még folyt a harc ellenem. Másodállásomból pártutasításra azonnali hatállyal elbocsátottak. Később feleségemnek, aki az edelényi Izsó Miklós Gimnázium igazgatónöje volt, nem hosszabbították meg az igazgatói megbízatását.

Mindezek ellenére, úgy érzem, sikerült megfelelnem választóim elvárásának.

Felkerestem mind a negyvenhárom helységet és a kis telepeket a negyven lakosú Tornakápolnától Rudabánya, Izsófalva, Edelény, Szendrő nagyközségekig. Mindenütt élénk érdeklődés kísérte tájékoztatómat, s támogatásukról biztosítottak. Megvitattuk a települések helyzetét, jövőjüket. Ennek alapján elkészítettem további programomat. A találkozásokon szóltam arról, hogy a jövőben fokozottan támaszkodunk a választók véleményére. Nagy tetszést aratott a bejelentésem: Edelényben, a lakásomnál mindennap fogadom a hozzám fordulókat. Gyakran bíráltam a párt- és állami vezetők mulasztásait, túlkapásait, példamutatásuk hiányát.

A Parlamentben tanácsai munkám főleg gyakorlati tapasztalatait hasznosan tudtam összekapcsolni képviselői tevékenységemmel. Hatszor szólaltam fel az Országgyűlésben. Amiről beszéltem: a kis nyugdíjak emelése, a nagy nyugdíjak növelésének évenkénti korlátozása, az igazságosabb nyugdíjtörvény kidolgozása, az egyre szaporodó visszaélések, korrupciók felszámolása. A gyorsan növekvő, gyanús vagyonok eredetének vizsgálata, illetve megadóztatása, pazarló gazdálkodások felülvizsgálata, a luxusberuházások és a milliós vezetői prémiumok kifizetésének leállítása. Ne legyenek a gazdagok még gazdagabbak, a szegények még szegényebbek!

Ezek élő, mintegy „a levegőben levő ügyek” voltak. A parlamenti viták előtt az egy párthoz tartozók képviselőcsoport-üléseket tartottak, és állást foglaltak a várható kérdésekről, napirendi pontokról. Figyelemmel hallgattuk a párton kívüli képviselők felszólalásait, *Király Zoltán* újságírót, *dr. Velkey László* kórházigazgatót, *Tamás Gáspár Miklóst* az SZDSZ részéről.

kor a megyei pártbizottság titkára tudomásomra hozta: kifogásolja, hogy nem közöltem vele előzetesen, mit akarok mondani, s azt sem; hogy hozzá akarok szólni a vitában. Ezért figyelmeztetett. Félni akkoriban a szektáns, baloldali vezetőktől kellett.

Az időközben kapott sebekre gyógyír, hogy gyakran felkeressenek a volt választóim mind Edelényből, mind a többi községből. Jogi kérdésekben tanácsot kérnek tőlem; megosztják velem családi problémáikat; sok kérelmet, fellebbezést fogalmaztam a nevükben; személyesen is segíthettem ügyeik intézését. Természetesen senkitől nem fogadok el honoráriumot. Lakásom ajtaja ma is nyitva áll mindenki előtt, mint korábban; képviselőségem idején. Nálam nem volt külön fogadónap; fogadóóra; hétfőtől hétfőig jöhettek a választóim. Nem okozott gondot, ha reggel hatkor vagy akár a vasárnapi ebéd közben csöngetett be valaki. Élvezem az emberek bizalmát. Úgy érzem, tisztelnek és szeretnek is. Sajnos, a betegségem nem engedi meg, hogy még többet tegyek értük. Feleségem nyugdíjas középiskolai igazgató; csendes megértésben és szeretetben élünk. Két kiváló képességű gyerekünk közül Évike az Egészségügyi Főiskola tanára volt; sajnos, 1999-ben meghalt. Viktor fiam belügyi dolgozó, Miskolc rendőrkapitányságán dolgozik; alezredes.

Kislányunk elvesztése miatt örökkévaló a gyászunk. Vigaszt jelentenek számunkra unokáink, akikben munkásságunk folytatóit reméljük.

Gazdagok és szegények romantika nélkül

Egyes gazdaságok, intézmények; állami szervek pazarló gazdálkodásukkal milliós károkat okoznak a népgazdaságnak. Sok száz

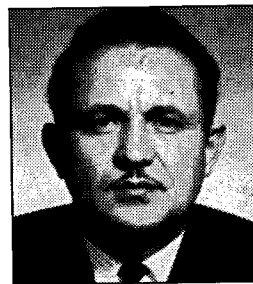
olyan beruházás indul ma az országban még, amelyek az átadásra kerülő párt- és tömegszervezeti székházakkal pótolhatók,

így a felszabaduló milliók a költségvetés hiányát csökkentenék.

Nem történt meg a társadalom számára csak terhet jelentő, bürokráciát termelő intézmények felszámolása. Ezek is sok millió

val terhelik ma még költségvetésünket. Az üzemekben, a gazda-

ságokban, a hivatalokban az adminisztratív létszám nem csökken arányosan a munkáslétszám-leépítéssel. Kedvezően fogadná a társadalom nagy része egy olyan adónem bevezetését, amellyel a több milliót érő ingatlanok, lakások, üdülők kerülnek megadóztatásra. Ilyen adóztatási jogszabály már volt évekkel ezelőtt Magyarországon, de nem került végrehajtásra, mivel nagyon sok vezetőt érintett. A korrupció még mindig kíséri életünket, sajnos sok millióval károsítja társadalmunkat. A közvélemény választ és tájékoztatást vár néhány folyamatban levő korrupciós visszaélés vizsgálatáról... (Dr. Vodila Barna hozzájárulása az Országgyűlés 71. ülésén, 1989. december 20-án, szerdán. Jegyzőkönyv, 5898. old.)

Névjegy

[Handwritten signature]

1924. február 9-én, Finkén született. Apja 13 holdas középparaszt, majd 1954-től haláláig termelőszövetkezeti tag. Anyja, Pakusza Mária is középparaszti családból származott. Tanulás, munka: Az elemi

iskola 6 osztályát Finkén végzi. 1944-ben a miskolci Deák Ferenc Kereskedelmi Iskolában érettségizik. 1945-től a finkei körjegyzőségben jegyzőgyakornok. Részt vesz a földosztásban. 1947-ben lép be a Magyar Kommunista Pártba. 1948 júniusában Egerbe küldik közigazgatási iskolára, amelynek elvégzése után 1948. november 1-jétől Múcsonyban kinevezik segédjegyzőnek. 1949. január 1-jétől áthelyezik a Borsodi Körjegyzőségbe. 1949 áprilisában behívják a határőrséghez kétéves tényleges katonai szolgálatra. Miután leszerel, 1951. február 15-étől az Edelényi Járási Tanácsnál dolgozik. 1954. február 15-én megválasztják vb-titkárnak; 1956-ban elvégzi a Tanácsakadémiát, majd az Eötvös Loránd Tudományegyetemen folytatja tanulmányait, ahol 1962-ben szerez jogi diplomát. 1971-ben az Edelényi Járási Hivatal elnökhelyettese, 1972-től az őzdi járási, majd 1978-tól nyugdíjazásáig edelényi járási elnök.

bár bevallom, hogy időnként az estébe nyúló viharos üléseken néha kinéztem a körfolyosó ablakain, hogy vajon nincs-e körülzárva a T. Ház? Volt már rá történelmi példa, de szerencsére ezúttal nem történt meg.

Közéleti szerepem 1980 tavaszán a képviselőválasztással kezdődött. A korabeli gyakorlat szerint munkahelyi ajánlással, ketős jelöléssel nyertem, és léphettem be a Parlamentbe. A korábbi életem alapjaiban megváltozott. Szinte álomszerű élmény volt az alakuló ülés forgataga. Országosan ismert művészekkel, politikusokkal, közéleti emberekkel ismerkedtem meg, vagy kerültem közelebbi kapcsolatba.

Egyszerű, sokgyerekes munkáscsalád sarjaként a sors különös ajándékának tekintetem életemnek ezt az időszakát. Ma is gyakran álmodom egy-egy emlékezetes eseményről.

1956. október 23-án, tizenhetedik születésnapomon tört ki a forradalom, és október 26-án dördült a „mosonmagyaróvári sortűz”. Talán a legfogékonyabb korban éltem át azokat az eseményeket, amelyek életre szólóan meghatározták 1956-hoz fűződő érzéseimet. Nekem forradalom volt akkor is, azóta is, és közéleti szereplésem ellenére sem kényszerültem ennek megtagadására. A hallgatás éveiben is szilárdan hittem, hogy az áldozatoknak emlékművet állít majd az utókor. Persze – mint ahogyan a rendszerváltozásról gondolkodtam – ugyanúgy erre sem kerülhet sor az én életemben. Mindenesetre nagy elégtételt jelentett számomra, hogy a saját történelmemet nem kellett átértékelni sem. Pozsgay bejelentésekor a népfelkelésről, sem *Nagy Imre* újrateremtésekor.

Képviselői munkámban – szülővárosom, Mosonmagyaróvár földrajzi fekvéséből és idegenforgalmi szerepéből adódóan – általában kereskedelmi, vám- és határrendészeti, valamint lakossági megbízásokat kaptam, és ezeket igyekeztem megoldani. E tevékenység a mai értelemben vett „lobbizás” volt, amelyet a hivatalos politika nem támogatott, de említésre méltó kellemetlenségem nem származott belőle. Jó nevű kormányzati tisztségviselőket, minisztereket hívtam meg egy-egy látogatásra, nem titkolva a helyi előnyökhöz kért támogatást vagy legalább a figyelem felkeltésének szándékát.

1988-tól a parlamenti elfoglaltság egyre inkább növekedett a sar-

kalatos törvények beiktatása miatt. A főfoglalkozást egyre nehezebben lehetett ellátni. Nyilvánvaló lett a ciklus vége felé, hogy az új kihívásokhoz, az akkor még nehezen meghatározható, de már láthatóan zaklatott közéleti szerephez sem tehetségem, sem ambícióm nincs. Ezért az eredeti, stabil munkahelyem megőrzése mind fontosabbá vált számomra. Utólag kiderült, ez nem volt rossz döntés. Végeredményben első munkahelyemen negyvenöt évet, majd a nyugdíjas kor elérése után, alkalmazott vállalkozóként további három esztendőt dolgoztam a végleges nyugdíjazásomig.

Visszatérve a rendszerváltozás sorsdöntő eseményeihez, akadtak álmatlan éjszakáim. Félelmet nem éreztem, de aggódtam a családom, a környezetem és – talán nem nagyképcség, ha kimondom – az ország sorsáért. Megrögzött szocialista vagyok, ezért a sorsdöntő parlamenti szavazásoknál nem volt kétséges, hogy mit kell tennem.

Választott közéleti tisztségviselőként szavazataimmal, magánemberként pedig személyes magatartásommal támogattam a békés átmenet legkisebb sérülésekkel járó megvalósulását. Bár a „nagy műben” csak epizódszerepem volt, nyugodt lélekkel gondolkodok vissza a történelmi eseményre.

Az eddig leírtakból nyilván kiderült, hogy a közéleti pályafutásom mentes a szenzációtól, politikai vagy magánéleti botrányoktól. Ugyanakkor kikívánczik belőlem a rendszerváltó Parlament egyik legnagyobb kudarcá, a bős-nagymarosi vízierőmű megépítésének elmaradása. Ez jelenleg már tipikus példája annak, hogy a politikai küzdelem, a pártérdek legyőzi a szakértelmet, az ésszerűséget, uram bocsá, az ország érdekét. Abban az időben csak ösztönösen éreztem, ma már tudom, hogy nagy hibát követtünk el. Tekintettel arra, hogy az említett műtárgy Mosonmagyaróvár térségében található, alkalmam volt az építkezést figyelemmel kísérni. Nem tagadom, az érdeklődésem egyre nagyobb lett iránta. Szlovákia a módosított tervek szerint megépítette a tározót, az üzemvízcsonát, a bősi erőművet, és mint várható volt, a rendszer kitűnően működik. Szlovákia nemzeti büszkesége, igazi turistalátványosság. Sajnálom, hogy alkalmi vendégeimnek nem büszkélkedhetek a korabeli Parlament döntésével. Tapasztalatlanok és riadtak

voltunk. Nem volt gyakorlatunk, sem bátorságunk a nyílt politikai küzdelem valószínűs érvekkel történő megvívására. Ennek ellenére nem csalódtam, nem féltem, nem félek, és remélem: a jövőben sem kell félnem semmitől. Soha, sehol semmilyen személyes támadás, provokatív megjegyzés vagy megalázás nem ért, igaz, nem is adtam rá alkalmat. Alapító tagja és aktív „közkatonája” vagyok az MSZP-nak. Az 1990-es választásokat méltánytalan kudarcnak fogtam fel; az 1994-es választást „mennybemenetelként” éltem meg. Hiszem, elvbarátaimmal lassan megtanuljuk, hogy így működik a demokrácia. A durva parlamenti csatározások taszítanak, a televíziós közvetítéseket önvédelemből nem nézem. Ilyen szerepre alkalmatlan lennék. Természetesen a napi politikai eredményeket a számomra elviselhető mértékben figyelemmel kísérem, és a történésektől függően örülök vagy bosszankodom.

Kerülöm az önjelölt nemzetmentőket, a különös küldetésudattal megáldott demagóg népvezéreket. Említettem már a csaknem fél évszázados, egy helyhez kötődő munkaviszonyomat. Munkámat elismerték, szakmámat hivatásként és hobbiként szerettem, nyugdíjasként otthoni környezetben ma is gyakorlom. Kertes családi házban lakom egyedül, de nem magányosan. Öten vagyunk testvérek. Népes családom, rokonságom, baráti köröm és megszámlálhatatlan ismerősöm él a környezetemben. Az unokáimtól 87 éves édesanyáimig, akinek kilenc unokája és tizenegy dédunokája van; minden korosztály megtalálható. Egészséges vágyok, köszönöm, jól érzem magam.

Nem lehet visszafordítani

Feledhetetlen élményem az 1988. március 15-i győri nagyggyűlés.

Szónoka Pozsgay Imre volt. A tömeg hangulata; az előadás tartalma; stílusa magával ragadott; és akkor éreztem meg igazán, hogy a történelmi változás iménár visszafordíthatatlan. A jövőről nem volt fogalmam, de hittem és azóta is hiszek a polgári demokráciában; amelynek a gyakorlatáról beigazolódott

a közhélyszerű megállapítás: bizony eléggé „szörnyű intézmény”, de egyelőre nincs jobb nála.

Mosonmagyaróvár, 2003. december 2.

Névjegy

Winkler László

Winkler László (Mosonmagyaróvár, 1939. október 23.–2007. május 11.). Apja 1914-től 1993-ig élt, anyja (szül. 1917) háztartásbeli. Szakképzése: szerszámkészítő esztergályos mester, gépészmérnök. Munkakori beosztásai: művezető, üzemvezető. Párttagság: 1970-től MSZMP; a megalakulásától MSZP-tag. Közélet: 1980-tól két cikluson át 1990-ig országgyűlési képviselő, 1985-től honvédelmi bizottsági tag. Publikáció, médiavisszhang: különösen a képviselőisége idején több alkalommal szerepelt újságokban, rádióriportokban. Ezek részben elkallódtak. Kötöttetések: munkával kapcsolatos elismerések.

Házassága felbomlott. Két gyermeke diplomát szerzett. A visszaemlékezése idején 37 éves védőnő lánya három, a 35 éves műszaki mérnök fia egy gyermeket nevelt. Hobbija a szakmája volt, amelyet jól felszerelt kis műhelyében alkalmasszerűen művelt. Winkler László 68. életében elhunyt. Búcsúztatása 2007. május 21-én a régi óvári temetőben volt.

Az ülésteremben / Az interjúk és a visszaemlékezések egyik legtöbbször idézett személyisége Németh Miklós, aki a Minisztertanács elnökeként vált a sorsfordító időszak egyik főszereplőjévé. A kormányfőnek az ülésteremben is meg kellett vívnia csatáit. 1988–91 között országgyűlési képviselő is volt (1990–91 független, Szerencs).

Fotó: Tóth Sándor

Kihelyezett ülés / Az Országgyűlés mezőgazdasági bizottsága kihelyezett ülést tart a szolnoki Mezőgépnél. A vezérigazgató, dr. Sziráki András egyben parlamenti képviselő, s amikor az Antall József vezette új kormány felajánlotta megvételre a nagy múltú céget, nem élt a lehetőséggel. Szemérmesség, bátortalanág tartotta vissza? „A kialakult helyzetet kicsit személyes kudarcként élem meg, hiszen az, amit több mint négy évtized alatt munkatársaimmal alkottunk, a rossz privatizáció miatt kártyavárként omlott össze” – állapítja meg utólag.

III. Kérdések és válaszok (körinterjú)

Ez a fejezet olyan, mint egy nagy körinterjú. Ugyanazokra a kérdésekre válaszol mindenki, csak éppen más-más helyen és időpontban fejtik ki a szerzők véleményüket. Feltüntetjük a körkérdés hivatkozási számát, izelítőt adnak a hozzászólásokból, korabeli dokumentumokból.

1. Véleménye szerint milyen erők hatására ment végbe a magyarországi rendszerváltás?
2. A parlamenti vitatémákban mi váltotta ki elismerését, illetve megütközését?
3. Miféle lehetőségei adódtak a fordulat előkészítésében, lezajlásában?
4. Képviselői munkájából mire a legbüszkébb?
5. Milyen társadalmi ügyekért, települési, lakóközösségi célokért tett a legtöbbet és milyen eredménnyel?
6. Csinálna-e valamit mai fejjel másként, mint ahogy képviselői mandátumának birtokában tette?
7. Hogyan élte meg Nagy Imre és mártírtársai újratemetését?
8. Mit érez a leginkább sajátjának abból, ami 1988-ban, illetve azóta történt az országban?
9. Milyen reményeket táplált, s mennyiben igazolódtak várakozásai az évek múlásával?
10. Csalódott-e? Kellett-e félnie bármikor, s ha igen, miért?
11. Szinte mindenkivel megesett egy-két olyan történet, amely nagyon jellemző azokra az időkre. Kérem, ossza meg velünk a sajátját!
12. Miként alakult közéleti pályafutása, személyes élete 1990 óta?
13. Egyéb megjegyzése, feljegyeznivalója, bármilyen kiegészítése az előző kérdéseken túl?

gének (egy angol és egy magyar képviselő javasolta 1888-ban az IPU megalakítását), de nem észleltem a változás előszelét. Meglepődtem azon, hogy *Barcs Sándor* képviselőtársunkkal szemben itthon kifogás merült fel, ezért az ő javaslatát is figyelembe véve én kaptam meghívást az IPU Képviselők Emberi Jogi Bizottságában való részvételre mint a szocialista országok képviselője. Megválasztásom után gyakran jártam Genfben, az IPU székhelyére, és örömmel tapasztaltam, hogy az ottági bizottságban a kanadai, argentin, indonéz és nigériai képviselők egyenrangúnak tekintenek. Egyedül az 1990 márciusában Cipruson tartott IPU-konferencián érzékeltem a szovjet delegáció részéről tartózkodást velem szemben, az NDK-s menekültek átengedése után.

2. A parlamenti vitatémákban *Németh Miklós* kormányának tagjai már egészen más hangnemet ütöttek meg a képviselői előterjesztések hallatán, mint az előző kormány. Gyakrabban üléseztünk, és frakciókat alakítottunk egy-egy képviselői javaslat támogatására. A magyar élelmiszeripari törvény 1988. évi módosításakor például élelmiszeripari frakciót kezdeményeztem tizenöt képviselőtársam bevonásával, és részben ezért is én voltam a törvénytervezet előterjesztője a bizottságokban, majd a plenáris ülésen. Megütöközt az keltett sokakban, hogy ezekben az években néhány olyan képviselőtársunk kapott felkérést fontos tisztségekre, akik nem tudtak hangot váltani, az új igényekhez alkalmazkodni. Nem is tudták közben tartani az ülések rendjét, megbirkózni a változást sürgetőkkel, hangos közbeszólásaikkal.

3. A fordulat előkészítésében, lezajlásában nem volt jelentős szerepem, bár részt vettem néhány kerekasztal-tárgyaláson. Inkább a parlamenti üléseken kértem szót, és végül ezeket örökítették meg a jegyzőkönyvek, hozta az országgyűlési Hírmondó. Néha talán szokatlan hangnemben szólaltam fel, meghökkentő hasonlatokat alkalmazva; ezért jobban figyeltek rám. Gyakran kaptam meghívásokat a hazánkban akkreditált nagykövetségektől, sokszor megkerestek egy-egy esemény kapcsán. Jó nyelvtudásomnak hála, talán sikerült megmagyaráznom néhány, számukra

Orszokatlan eseményt, feltártam több összefüggéstelennek tűnő lépést. A párton kívüli képviselők frakciójába tartoztam, és nem vonzódtak a frissen alakuló pártok; bár kaptam több megkeresést a választóközteremben, ott az országgyűlési képviselői frakciókban nem voltam.

4. Képviselői munkámból büszke vagyok arra, hogy mind választóközteremben (Budapest, XI. kerület, Gellérthege-Lágymányos), mind a szakmai munkámhoz illő frakcióban (mezőgazdasági bizottság) megbecsültek, és jónak értékelték tevékenységemet. Felsőfokú szakmai megbízatásom (a MÉM Központi Élelmiszeripari Kutató Intézet igazgatása) mellett nem volt könnyű eleget tenni a váthirtelen megnövekedett elvárásoknak az Országgyűlésben és a választóközterben egyaránt. Sokan kerestek meg egy-egy parlamenti felszólalásom után. A fogadóórákon nagyon sokan vettek részt, dicséző és kritikus hangnemben értékelve aktivitásomat. A vizsgált időszakban egyike voltam a legtöbbször felszólaló, kérdést intéző, interpelláló képviselőknek.

5. Választóközterem tipikusan a középosztály – hivatalnokok, értelmiségiek – lakóhelye volt. Előtte *dr. Péter János*, az Országgyűlés alelnöke töltötte be a képviselői funkciót, aki 1985-ben már nem indult a választásokon. Utódként is jó kapcsolatot áptam a választóközterben tevékenykedő négy nagyobb egyház helyi vezetőivel, akiket kerületi tanácsági munkámból már ismertem. 1967 óta voltam kerületi tanácsag, majd a végrehajtó bizottság tagja; így 1985-ben csaknem 70 százalékos többséggel választották meg (az egyik legnagyobb aránnyal Budapesten). Akkori munkatársam feljegyzései szerint öt év alatt 131 ügyet intéztem, többségüket megelégedésre. Kudarcaim közé tartozik, hogy nem sikerült meggátolni a választóközteret átszelő 9-es villamos megszüntetését (helyette jár a 49-es); egy benzinkút telepítését a Műegyetem rakpart közepére (később lebontották). Végeredményben inkább sikeres voltam, és az emberek erre emlékeznek.

6. Mai fejjel csak azt mondhatom, hogy nem cselékedniék másképp, mint akkor, képviselőként. Nem vagyok politikus alkat, ezért

„nem ismételném meg, de akkor a történelem felkínálta a lehetőséget: keressünk új utakat, és képesnek éreztem magam, hogy abban részt vegyek. Ma az európai uniós tagságunk nyújt hasonló kihívást a magamfajtaéknak, és most is mindent megteszek,

hogy ez minél sikeresebb legyen hazánknak. Ezért vállaltam újra állami funkciót.

7. Nagy Imréék újrateremtését úgy éltem meg, mint a korábbi igazságtalanságok jóvátételét, helyretételét. Sokan érezték, hogy az akkori kormány komolyan gondolja, amit tesz, és (főleg utólag) talán számos képviselőtársam egyetért ezzel, velem együtt. Nagy Imre kár, hogy nem követte az eseményt egy nagykoalíciós kormány felállításához, mert azóta minden négy évben átbillen a hatalom valamilyen szinten az egymással szembenállók közül az egyik A csoport kezébe, és csak fokozódik a politikai feszültség.

8. Nekem nagyon kis részem volt abban, ami akkor és azóta történt az Országgyűlésben, bár figyelem a tevékenységét. Szakmai munkám mellett gazdaságpolitikusként végeztem közeleti tevékenységet a Magyar Gazdasági Kamara, majd a Munkaadók Országos Szövetségében, végül a Munkaadók és Gyáriparosok Országos Szövetsége alelnökeként. Környezetvédelmi és gazdasági kérdések foglalkoztattak egy évtizeden keresztül, így elnökhelyettese (1996–1998), majd elnöke (1998–2000), újra elnökhelyettese (2000–2002) voltam az Országos Környezetvédelmi Tanácsnak. A Nemzetközi Kereskedelmi Kamara (ICC) környezeti és energiabizottságában képviseltem a magyar érdekeket, itthon pedig ismertettem a nemzetközi tapasztalatokat.

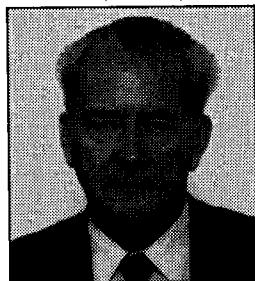
9. Mérnökként azt reméltem, hogy a műszaki fejlesztés és a tudományos kutatás fellendül, és meghatározóvá válik a magyar gazdasági életben. Ezért kezdeményeztem 1989-ben az országgyűlési szakbizottság felállítását, melynek elnökéül választottak. Rövid idejű ténykedésünk talán hozzájárult ahhoz, hogy az 1990-ben megalakult kormányban egy tárca nélküli miniszter képviselte a területet, majd a következő ciklusban is

megmaradt az Országos Műszaki Fejlesztési Bizottság önállósága. Az intézmény beolvasztása az Oktatási Minisztériumba nem bizonyult különösebben sikeresnek, aztán a Gazdasági Minisztériumhoz került, Nemzeti Kutatási és Fejlesztési Hivatal néven működik tovább, ahol testületi tagként részt veszek a pályázatok elbírálásában és ellenőrzésében.

10. Nem csalódtam abban, hogy a magyar Országgyűlés végre meghatározó szerephez jutott, és valódi hatalmi ágként működött. Sok más képviselőtársamhoz hasonlóan én is kaptam fenyegető telefonokat és durva hangú közbekiáltásokat a fórumokon, ami (akkor) szokatlan volt. Választóközteremben ugyanakkor végig tisztelték és becsülték. Erről ma is több minden tanúskodik, ezért aztán nem kellett félnem semmikor.

11. Budapest XI. kerületének egy olasz kisváros, Cortona volt a testvérvárosa. A két középiskola kapcsolatának egyik elemeként kölcsönössé váltak a látogatások, melyeken rendszeresen részt vettek a kerület vezetői. Egyik alkalommal engem is elvittek mint parlamenti képviselőjüket. Az olaszok különös tisztelettel és nagyrabecsüléssel fogadtak. Ott tanultam meg, hogy akít a választópolgárok egyszer képviselőjüknek választottak, az számíthat arra, hogy egész életében emlékeznek erre, és „onorevole” (nagyra becsült, tisztelt) névvel köszönnek, köszöntik.

12. Közeleti pályafutásom nem maradt abba 1990 után; a Lágymányosi és Gellérthegyi Polgárok Egyesületét vezettem sokáig a Hazafias Népfronthoz hasonló, párton kívüli programmal. Helyismereti, kulturális feladatokat láttunk el, kerületi pályázatokat nyertünk az önkormányzattól. Mára a tagság nagy része kiöregedett, a fiatalokat ilyen tevékenység nem érdekli igazán. Személyes életemben mindig adódott egy-egy közeleti szál, ezt sokszor és sokan értékelték; több egyesületi kiténtetést, díjat őrzök otthon.

Névjegy

Dr. Biacs Péter Ákos (Budapest, 1940. május. 18.). Szülei: Biacs Nándor mérnök, Szira Ágnes könyvtáros. Végzettsége: okl. vegyészmérnök (BME, 1963). Munkahelyek: Ganz Villamossági Gyár (1963–1964);

technológus, műszaki fejlesztő; BME Mezőgazdasági Kémiai Technológiai tanszék (1964–1977) tanársegéd, adjunktus; MÉM szakoktatási és kutatási főosztály (1977–1979) főosztályvezető-helyettes; Oktatási Minisztérium Egyetemi és Főiskolai Főosztály (1979–1982) főosztályvezető-helyettes; MÉM Központi Élelmiszeripari Kutató Intézet (1982–2001) főigazgató; KÉE (SZIE) 1986-tól egyetemi tanár, Bay Zoltán Alkalmazott Kutatási Alapítvány (2001–2002) főigazgató; FVM élelmiszerbiztonsági és fogyasztóvédelmi helyettes államtitkár 2002-től. A Medgyessy-kormányban vállalt feladata szerint időben felállították az EU-csatlakozáshoz tartozó Magyar Élelmiszerbiztonsági Hivatalt, és elkészült az új EU-határra kért tíz állategészségügyi és növényegészségügyi állomás. Az új hivatal megbízott főigazgatójaként elsősorban az EU illetékes intézményeivel és a tagországokkal való kapcsolatokat erősítette. Egyetemi tanári kinevezésének (1986) és csaknem 20 évi oktatómunkájának köszönhetően ma a Budapesti Corvinus Egyetem főállású tanára, biotechnológiát tanít. Tagja a Géntechológiai Eljárásokat Véleményező Bizottságnak. Elkötelezettség: Hazafias Népfront (nem volt párttag). Közélet: MTESZ alelnök (1994–1999); MÉTE elnök (1990–1995 és 2000–), IUFOST alelnök (1991–1995) majd elnök (1995–1999); Országgyűlési képviselő (1985–1990), a mezőgazdasági bizottság tagja, a műszaki fejlesztési és tudománypolitikai bizottság elnöke, az ügyrendi bizottság tagja. Kitüntetések: MTESZ Díj (1986), FAO-díj (1992), Környezetünkért Díj (1995). Felesége: Palcsó Zsuzsanna (1967). Gyermekai: Péter (1968), Mónika (1970), András (1975) Hobbi: zene, sport. Publikációk: 350 közlemény, sok interjú napilapokban, folyóiratokban.

Budapest, 2007. augusztus 21.

Mosdókban öltöztünk át

Bozsó Jánosné

Megvettem az erőszakos hangnemet, a kioktatást

Tolna megye 7. sz. választókerülete. Székhely: Simontornya. A települések száma: 18. A választókerület községei: Kisszékely, Nagyszékely, Pincehely, Tolnanémedi, Belecska, Keszőhidegkút, Szárazd, Szakadát, Gyöng, Varsád, Udvari, Miszla, Diósberény, Högyész, Dúzs, Csibrák, Mucsi. Két hölgy vállalta a megmérettetést. Az érvényes szavazatok száma 16 079 volt (95,07 százalék). Ennek 53 százalékát Bozsó Jánosné gyöngyi iskolaigazgató kapta, aki a megyei képviselőcsoport vezetője, az Országgyűlésben a kulturális bizottság tagja lett. Részlet a szerkesztőhöz írt levélből: „Szándékát szépnek, hasznosnak tartom. Szeretném, ha néhány sorommal én is a segítségére lehetnék.”

1. Véleményem szerint a fejlődést sürgető erők követelésére, szerveződésük, cselekvő elképzelésük, terveik megvalósítása nyomán ment végbe a rendszerváltozás.
2. A parlamenti vitatémákban kedveltem az őszinte és az egymás iránti tiszteletet sugárzó beszédet. Megvettem az erőszakos hangnemet alkalmazó, mindenkit kioktatni akarókat.
3. A fordulat előkészítésében, lezajlásában őszintén feltártam és képviseltem a Tolna megye 7. sz. választókerületének 18 hátrányos helyzetű községében élő emberek problémáit. A kulturális bizottság tagjaként az ifjúság nevelésének és képzésének a fejlesztését, az oktatás feltételeinek javítását szorgalmaztam.
4. Jólesett, hogy hozzászólásaim a plenáris ülésen és a bizottsági

munkában is meghallgatásra találtak, hasznosultak. A Tolna megyei képviselőcsoport¹ vezetője voltam. Annak minden tagját igen fegyelmezett és felelősségteljes személyiségnek ismertem meg. Közösén alakítottuk ki a munkaprogramot, amelyben meghatározó az Országgyűlés menetrendje volt. Képviselőtársaim nagy része részt vett valamelyik bizottság munkájában is. Területünkön a helyi problémákról a falugyűléseken, fogadóórákon, személyes megkereséseken, egyéni beszélgetéseken tájékozódunk. Kihelyezett üléseket a fontos létesítményekben tartottunk, beszámolókat hallgattunk meg a működésükről. Egymást szintén segítettük a helyes értékelésben, megértésben.

5. A hátrányos térségű településeken lakó emberek életkörülményeinek javítása érdekében szóltam. Az ifjúság színvonalas tanításáért, az iskolák építési programjáért, tornatermek, sportolási lehetőségek, iskolai könyvtárak fejlesztéséért emeltem fel szavamat. És azért, hogy érvényesülhessen a családokban szeretettel nevelődő ifjúság fontossága, illetve érvényesülhessen ennek az igénye, teremtdjenek meg a feltételei.

6. Ma sem tennék másképpen, mert a tények és a körülmények ismeretében végeztem képviselői munkámat. Szerettem volna

1. A megyei képviselőcsoport működéséről tudósít igen jellemzően a következő újságcikk: „Tegnap a Paksi Atomerőmű Vállalatnál tartotta ülését Tolna megye képviselőinek csoportja Bozsó Jánosné vezetésével.

Az ülés témája a soron következő Országgyűlés előkészítése, beszámoló a közben megtartott bizottsági ülésekről és az atomerőmű megtekintése volt. Balogi Jenő vezérigazgató-helyettes tájékoztatta a képviselőket az atomerőmű helyéről, szerepéről az ország energiarendszerében és energiatermelésében. A két működő blokk teljesítménye az elsők között van a világon, a harmadik szerelése befejezéséhez közeledik, a negyedik blokk építése is hamarosan befejeződik, és megkezdődik a szerelése. A képviselők kérdéseire a vezérigazgató-helyettes, majd a látogatás folyamán Simon Péter termelési igazgató, Paks és környéke országgyűlési képviselője válaszolt. A csoport ezt követően megtekintette az erőművet, majd kötetlen beszélgetés következett a képviselők eddigi munkájáról. A ciklus kezdete óta már sokan személyes gondjakkal is megkeresték képviselőjüket, akik közben folyamatosan részt vettek a bizottságok munkájában. A legfontosabb feladatuk jelenleg a részvétel a VII. öt éves terv helyi feladatainak kialakításában és a falugyűléseken, ahol a népfrentbizottságokat választják újjá.” (Látogatás az atomerőműnél. Ülést tartott a megyei képviselőcsoport. Tolna Megyei Népszav. 1985. október 5.)

megfelelni annak a bizalomnak, amelyet a választóktól kaptam. Ma is tisztelettel gondolok rájuk: számomra a legdrágábbak.

7. A politikai nézeteikért kiyégzettek nagy-nagy igazságtalanság miatt szenvedtek. Úgy gondolom, hogy az újratemetés, a kegyeletkijár mindegyiküknek, bár az életüket már nem adhatja vissza.

8-9. Mindig az lebegett a szemem előtt, hogy mi javíthatja az egyszerű emberek életkörülményeit. Az 1988–89-es változások óta is erre figyelek a legjobban. Reményeket mindig táplál az ember, hiszen a gyermekeink, unokáink életét szeretnénk boldognak, sikeresnek tudni.

10. Félnem nem kellett. Legnagyobb csalódásaim a sok munkanélküli, hajléktalan, gyógyíthatatlan, beteg ember láttán következtek be.

11. Érdekes történetem nincs, de sok szép emlékem maradt. Hátrányosnak éreztem a helyzetemet, amikor a hosszú vidéki út után a parlamenti mosdóban kellett átöltöznünk, hogy mi is „elegánsan” jelenhessünk meg az Országgyűlésben.

12. Közéleti munkámat 1993-ban befejeztem, 55 évesen kértem a nyugdíjaztatásomat.

13. Köszönöm, hogy leírhattam mindezeket!

Névjegy

Bozsó Jánosné

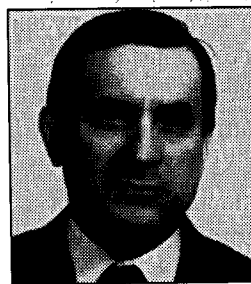
Bozsó Jánosné, Oroszi Ilona. (Nagysáros /Felvidék/ 1938. szeptember 30.). Szülei: Oroszi János földműves, Veress Ilona htb. Végzettsége: tanítóképző, tanárképző főiskola, ELTE pedagógia szak. Munkahelyei: alsó fokú oktatási intézményekben tanító, tanár, Gyöngyös igazgató.

gató (22. évig) 1993-tól nyugdíjas. **Pártkötelezettsége:** MSZMP (1966–89), a Tolna megyei pártbizottság, illetve végrehajtó bizottság tagja. **Közélet:** országgyűlési képviselő (1985–90), a Parlament kulturális bizottsága és az Interparlamentális Unió tagja, a Tolna megyei képviselőcsoport vezetője. **Kitüntetés:** Pedagógus Szolgálati Emlékérem (1993). **Családi állapota:** férjezett. **Gyermekei:** dr. Bozsó Béla (jogot végzett), Bozsó Gábor (autószerelő mester). **Hobbi:** kertészkedés, házimunka, olvasás.

Gyömk, 2004. február 8.

Fehér asztal mellett a kulturális bizottság tagjai 1989-ben Glatz Ferenc miniszterrel. (A nemzetközileg ismert történész, közéleti szereplő a kép jobb oldalán).

Rendkívüli volt a helyzet

Dudla József
Egyre radikálisabb merészség
jellemmezte az Országgyűlést

Borsod-Abaúj-Zemplén megye és egyben Miskolc 5. sz. választókerülete, amelyet a város ipari zónája, a péremkerületnek számító Vargahegy, Komlóstető és Pereces alkotott. Az érvényes szavazatok száma 22 006 (93,16%). Ezek 65,3 százaléka jut országgyűlési mandátumhoz. Dudla József, a megyeszékhely városi pártbizottságának első titkára, aki ezt követően egyre magasabb tisztségeket tölt be az MSZMP-ben. Parlamenti képviselőként az Országgyűlés ipari bizottságának titkára. 1989-ben sikerrel pályázza meg első munkahelye, a kohászati művek egyik főosztályvezetői beosztását, 1990 májusától vállalkozó.

1. Hazai és nemzetközi feltételei egyaránt voltak a rendszerváltozásnak. Döntőnek bizonyultak a Szovjetunióban végbement változások. Gondolok itt egyrészt arra a generációváltásra, amely a vezetésben történt. Ennek eredményeként jelentkezett a peresztrojka, a glasznoszty. Ugyanakkor sűrűsödtek azok a feszültségek, amelyek az igények és teljesítmények között feszültek. Fontos volt a kapitalista világrendszer fokozódó gazdasági, politikai, katonai nyomása, fölényének szembetűnő erősödése néhány területen. A hazai feltételek között talán az egyik legfontosabbnak azt tartom, hogy a létező szocializmus nem tudta megoldani a köztulajdon hatékony működését. Elsősorban ebből fakadt a gazdaság teljesítőképességének a csökkenése, növekedett a szociális feszültség. Nőtt a feszültség a párton belül is. A megoldáskeresés talaján alakult ki a párton belüli reformmozgalom, létrejöttek a későbbi pártok csírái a társadalomban. Ezek fontos szerepet töltek be a rendszerváltozásban. Úgy vélem, a döntő energiát az

erősödő társadalmi mozgás jelentette, amely a változás irányába mutatott. A döntő tényező pedig az a Magyar Szocialista Munkáspárt volt, amely a hatalom birtokosaként előkészítette, elfogadta a változás jogi kereteit, és biztosította a békés átmenetet.

2. A Parlament utolsó két éve kimondva-kimondatlanul a bekövetkezett fordulat jogi előkészítésével foglalkozott. Lerakta a gazdasági változás, a demokrácia szélesítésének jogi alapjait. Az adó-, a társasági, a gyűlekezési, a párttörvény olyan törvénycsomaghoz tartozott, amelynek elfogadása és későbbi alkalmazása megteremtette a jogállamiság kereteit, illetve alapjait. Ezek be nem is egyszerre váltottak ki elismerést és megütközést. Elismerést abban az értelemben, hogy a parlamenti képviselők képesek voltak felismerni a változtatás szükségességét, annak főbb irányait. Ugyanakkor megütközést keltett az a merészség, amely a parlamenti döntések megvalósulása esetén radikális, első-hallásra szinte meglepetésszerűen mély változásokat prognosztizált.

3. Parlamenti munkámat végigkísérte a kételkedés abban, ami az ország állapotát jellemezte. Egyben állandó törekvést éreztem a megújításra. Ha nem is a rendszerváltás léptékeiben, abban viszont igen, hogy miképp lehet másképp és jobban dolgozni.

4. Máig ható és életképes törvények, döntések előkészítésében, elfogadásában valamint elfogadtatásában vettem részt.

5. Ami a települési, lakóközösségi célokra vonatkozik, megyénk, a régió elmaradottságának csökkentéséért, fejlesztéséért dolgoztam másokkal együtt. Az új diósgyőri acélmű megépítésével az egyik legkorszerűbb ilyen létesítmény kezdte meg működését Európában, s ma is annak számít. Erőfeszítéseket tettem a nehézipari korszerűsítésért. Tettem a szellemi élet fejlesztéséért, például felsőoktatási karok létrehozásával a miskolci egyetemen. Kezdeményeztem és ösztönöztem a demokratizálás gyorsítását. Az 1985-1990 közötti öt év Miskolcon és képviselői körzetemben a dinamikus fejlődés időszaka volt. Ezt mutatta a város ipárszer-

kezetésének változása, a lakótelepek szépülése, a peremkerületek jelentős, minden korábbi időszakhoz képest szembetűnőbb fejlődése, illetve a választóimmal kialakított közvetlen kapcsolat is.

16. Képviselői munkám széles körű választói támogatást élvezett, nem mért azt tettem, amit a választók többsége kívánt. Ezt mai fejjel is így csinálnám. Ugyanakkor nagyobb hangsúlyt helyeznék arra, hogy a végzett munkát társadalmi hasznossága szerint értékeljék, és díjazzák mindenütt.

7. Hogyan éltem meg Nagy Imréék újratemetését? Minél többet ismertem meg Nagy Imre és társai munkásságáról, az '56 októberében vállalt szerepükről, annál inkább helytelenítettem kivégzésüket. A változás részeként természetesnek tartottam az újratemetést. Magam az esemény viszont túlpolitizált volt, azt is mondhatnám, hogy a szervezők és a szereplők őszintesége nem győzött meg azoknak az esetében, akik inkább befolyásuk növelésének eszközeként használták a történeteket. Állításomat bizonyítja az is, hogy körükben mára elhalványodott Nagy Imre munkássága, igazi hagyatéka.

8. 1988-89-ben közel állt hozzám a gazdaság korszerűsítési törekvése és a demokrácia szélesítésére tett lépések számottevő része.

Ezt követtem saját vezetői gyakorlatomban is. A többpártrendszer újraélesztésének, bevezetésének csodatevő erejében kételkedtem annak ellenére, hogy az MSZMP legmagasabb vezetői és mások meis úgy nyilatkoztak: kár volt elsorvasztani korábban. De beláttam, hogy a polgári értelemben vett többpártrendszer létrejötte elkerülhetetlen, új lehetőséget tár fel sokak közéleti bekapcsolódására, ami kedvezően hathat a társadalmi, gazdasági, szellemi életre. A párttörvényt, amely a többpártrendszer újjáélesztésének jogi feltételeit teremtette meg, az a Parlament fogadta el, amelynek én is képviselője voltam. Az már egy másik történet, hogy a többpártrendszer sok tekintetben rosszabbul működik, mint az egypárti rendszer; mert az egyes pártok önmagukban úgy gondolják, hogy megváltoztatói a társadalmi-gazdasági fejlődésnek. Magatartásuk, viselkedésük az egypártrendszer legrosszabb gyakorlatához ha-

de szönlítható. Ezek, a szocialistákat kivéve, úgy viselkednek, mintha egyes-egyedüli pártok lennének. Ebből látszik, hogy a szocializmus nem lehet egyetlen párt, hanem sok pártból kell állnia.

9. Reményeim a reformokra vonatkoztak. Azt hittem, hogy ami volt, azt meg lehet reformálni, és a létező szocializmus új lendületet kaphat. Ezek a várakozások naivnak tűntek. A későbbiekben csalódnom kellett. Az idő múlásával a várakozások egyre inkább a vágyakozásokká változtak.

10. Jól indult a változás, a békés átmenet, bár akadtak presztízsteremtő riogatások is. Ezek nem a valóságon alapultak, inkább a társadalmi jellegűeknek bizonyultak; sokakat megtévesztve. Rendkívüli helyzet állt elő, amennyiben a szocializmusból a kapitalizmusra való átmenetre még történelmileg nem volt példa. Valójában itt nem a szerves fejlődés eredményeként jutottunk el a kapitalizmus felé, hanem az szinte ránk szakadt. Ebből is fakadt, hogy a változás első négy éve tönkretette a gazdaságot; hiányozott a hozzáértés, a higgadság. Rombolás, szerzés és gyűlölet hatalmasodott el. Ennek ma is isszuk a levét.

Félni nem félttem, inkább aggódtam, amikor *Csurka*, *Kónya* tanulmányai megjelentek arról, hogyan kell majd elbánni a változás előtti vezetőkkel; mindenekelőtt a korábbi párt- és társadalmi szervezetek, politikai apparátusok dolgozóival. Ötleitek szememben álltak a békés átmenettel, a joggal; az értelemmel.

11. Szinte mindenki vel megesett egy-két olyan történet, amely nagyon jellemző a váltásra. Velem is. Az Országgyűlés ipari bizottságában vita zajlott a társasági törvényről. Néhányan úgy fogalmaztak, hogy ez a szocializmus elárulását jelenti az előterjesztők és a javaslat védői részéről. A többség végül támogatta a törvénytervezet megvitatását és elfogadását. Akkori miniszterelnökünk (*Németh Miklós* – a szerk.) drámaian ecsetelte a Parlamentben, hogy milyen támadások készülődnek egyes helyeken a szocializmust építő progresszív erőkhöz; a haladással szemben. Megkérdeztem tőle a felszólalás után, hogy melyik megyéből, milyen területekről származik a tápasztalata. Az válaszolta, hogy nem mondja meg. Én pedig azt, hogy akkor nem hiszem el.

Eszembe jut egy rádióinterjú is, amelyet az *Antall József*et követő miniszterelnök, *Boross Péter* adott. Mint említette, Budapest egyik kerületében *Kós Károly*-emléktáblát avattak akkor, amikor ez rész dolognak számított, mert ellenállást fejezett ki a hivatalos, régi hatalommal szemben. Mi Miskolcon ugyanabban az időben, 1985-ben az MSZMP városi bizottsága és a városi tanács jóvoltából felújítottuk *Kós Károly*, az 1977-ben elhunyt magyar építész, könyvművész, grafikus, etnográfus, író és politikus remekműnek számító házát, amelyet egyik barátja lányának a tervei alapján építettek, s amely ma is a megyei építészek bázisa. Nem tekintjük magunkat hősöknek. Kötelességünknek érezve így tisztelegtünk az Erdélyi magyarság szószólójának szakmai nagysága előtt.

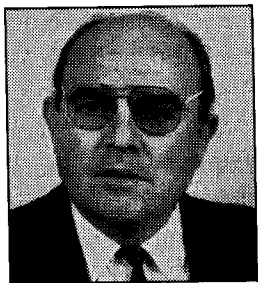
12. 1990 óta – mint az MSZP tagja – alapszervezeti elnökként (titkárként); városi választmányi tagként; a megyei szövetség bizottságpolitikai tanácsadó testületének vezetőjeként dolgozom. Az MSZMP megyei első titkári funkciójából 1989 októberében kértem a felmentésemet. Nálunk a reformkörök nem tudtak olyan politikai és szellemi teljesítményt felmutatni, hogy hitelesebbek legyenek a párton belül, mint az akkori vezető csapat. Távozásommal mély szakadást akartam megelőzni, elősegítve a változást. Visszamentem dolgozni a gyárba, amelyet mindig szűkebb hazámnak tekintettem. Megpályáztam egy főosztályvezetői helyet, s el is nyertem. Itt dolgoztam korábban vegyész szakmunkásként, műszakvezetőként, művezetőként, részlegvezetőként. 1990 májusától pedig egy vagyoni védelmi kft. ügyvezetője vagyok.

13. Az egyéb megjegyzések rovatban főként a vágyaimat fogalmazom meg. A rendszerváltás óta eltelt időszak azt bizonyítja, hogy a közélet valamennyi szereplőjének összefogására van szükség a nemzet egészét érintő fontos kérdésekben. Ez lehet további fejlődésünk alapja. Amilyen bátrak vagyunk egymásnak ellentmondani, egymást leleplezni, legalább ilyen bátran kellene felismerni a valamennyiünk számára hasznos, fontos kérdéseket, hogy együtt cselekedjünk a nemzet érdekében.

3. A fordulat előkészítésében csekélynek ítélem a szerepem. Mint a megye egyetlen nem MSZMP-tag képviselője valóban függetlennek éreztem magam. Csak a lelkiismeretemhez igazodtam, függetlenül mások véleményétől. Mint a Hazafias Népfront megyei elnöke a népfronton belül is szabadon dolgozhattam. A képviselői fogadóórák arról győzték meg – az érdeklődés csekély volta miatt –, hogy a parlamenti munka választóközségben nem talált komoly visszhangra.
4. Képviselői tevékenységem meghatározó része – mint oktatóval foglalkozó mérnöktanárnak – a kulturális bizottságban zajlott. Ekkor módosult a többi között a szakoktatási törvény is. Ez kötötte le figyelmem, és az oktatási minisztériumi vezető szintig részt vettem a kidolgozási munkában.
5. Helyileg a városi tanácsüléseken és a tanács vb-ülésein rendszeresen részt vettem. Az előterjesztéseket áttanulmányozva nemegyszer hallattam a hangom. A vitaanyagok széles körű egyeztetés után jutottak a testületek elé, így eget rengető újdonsággal nem lehetett előállni. A közös munkában – ha szerényen is – benne lehetett az én véleményem is.
6. Született vészprémi lakosként, aki az életét ebben a szép városban élte le, széles lakossági kapcsolatokkal rendelkeztem és rendelkezem. Ma is baloldali érzelmű vagyok, de azzal nem hiálkodom. A közéleti munkában nyugdíjasként veszek részt. Jelenlegi fejemmel sem csinálnék másként semmit, az ötéves képviselőségem minden mozzanatát ma is vállalom.
7. Átéltve 1956 eseményeit, tragédiáját, Nagy Imre újratemetése bizonyos félelemmel töltött el. A szovjet csapatok jelenléte a bizonytalanság érzését sugallta az események kimenetelére gondolva. Nagy Imre hatalmas formátumú történelmi személyiség volt, akinek halála, kivégzése Kádár János lelkét terhelte. Félttem az újabb véradózatoktól, ismerve a történelmi előzményeket. Az újratemetés végső soron a társadalom elégtétele volt.

8. A rendszerváltás meghozta a korlátozott szabadság helyébe a sokak szerint vitatott teljes szabadságot, a korlátozott demokrácia helyébe a valódi demokráciát, amelyekkel élni ma még messze nem tudunk. Látva a megjelenő szélsőségek mozgatta tömegeket, ezek sokakban, így bennem is a félelem érzetét keltik. Az 1988–89-es években olyan gyakran emlegetett pluralizmus, tolerancia mintha kiment volna a divatból, és helyette görcsös indulatok vették át a szerepet. A tőke kegyetlen uralma nagy csalódást keltett, és kelt ma is a kétkezi dolgozók széles rétegeiben.
9. Figyelemmel kísérve a nyugat-európai országok anyagi és morális helyzetét, a remények nagy része szertefoszlott a mai valóság talaján. Az Európai Unióba kerülés idején legsúlyosabbnak – több évtizede tanító tanárként – a fiatal generáció elmaradott tudati helyzetét tartom. Ennek javítása sok év szívós munkáját követeli a családokban éppúgy, mint a közoktatásban. A jövőnk döntően ezen múlik. Nagy reményeket egyébként sem tápláltam a rendszerváltozást követően.
10. A politikai életben – lásd parlamenti munkát – nagy csalódást jelentenek a mindennapok. Az emberi kulturált érintkezés, annak színvonala az élet számos területén hanyatlik. Ma még nem látható a jelen mocsaras időszakából kivezető út. Fizikailag nem félek, de félttem a jövőt, a fiatalokat. Nem látom, hogy olyan sokan keresnék azt, ami az embert az emberrel összeköti; inkább azt, ami az egyéneket egymástól elválasztja. Ha személyes történettel nem is tudok szolgálni, el kell mondanom, hogy a városomban ma is tisztelettel és megbecsüléssel találkozom, ismerőseim sokat emlegetik korábbi képviselői mivoltomat. Ehhez hozzájárul, hogy én is büszke vagyok a Parlamentben eltöltött, sok értékes tapasztalattal zárult öt esztendőre.
- 11-12. Tíz év középiskolai igazgatói pályafutás után, 1992-ben már nem vállaltam a munkakört. 1997-ben mérnöktanárként mentem nyugdíjba. Jelenleg a város nyugdíjas pedagógus klubjának vagyok immár négy éve elnöke. Emellett a NYOK (Nyugdíjasok

Országos Képviselő) megyei elnökségének tagjaként próbálko-
 gott hasznos munkát végezni korosztályom érdekében. Élő kapcsola-
 tom van a város vezetésével, számos még aktív kollégával a kü-
 lönböző iskolákban és a Pedagógus Szakszervezetben.

Névjegy

Fehér Tibor Imre (Veszprém, 1937. május 30.). **Apja:** Fehér Gyula, géplakatos, tra-
 fófőkezelő. **Képzettsége:** vegyész-mérnök,
 mérnöktanár. **Munkahelyei:** dolgozott a
 KDT. Széntröszt bányalaborjában Ajkán,
 a MÁFKI kutató laboratóriumában, Veszprémben technikusként,
 1960–1966-ig. technikustanárként a Veszprémi Vegyipari Techni-
 kumban, majd mérnöktanárként és szakmai igazgatóhelyettes-
 ként ugyanitt 1982-ig. Ettől kezdve 1992-ig igazgató a Jendrassik
 György Szakközépiskolában. Nem volt párttag. **Közélet:** ország-
 gyűlési képviselő (1985–90), a kulturális bizottság tagja. 1988-tól a
 Hazafias Népfront, illetve annak utódszervezete, a TESZ (Társadalmi
 Egyesülések Szövetsége) megyei elnöke 1994-es lemondásá-
 ig. **Kitüntetései:** a Haza Szolgálatáért arany fokozat (1980. novem-
 ber), Kiváló Munkáért (MN Minisztertanácsa 1987. június), Kiváló
 Társadalmi Munkáért (MN Minisztertanácsa 1984. május),
 Veszprém Városért ezüst fokozat (1975. június). **Család:** nő, három gyermek apja: Tibor (százados a katasztrófa-
 védeleminél), Tamás (vegyész-mérnök a SHELL vállalatnál), Ber-
 nadett (ágrárközgazdász). **Hobbi:** kertészkedés.

Veszprém, 2003. december 15.

Levéltörténelem

Gágyor Pál

Kivezető utak a gazdasági
 gödörből

**Budapest, V. kerület, 13. választókerület. A választójogosultak szá-
 ma: 17 876. Közülük 15 529-en adták le a voksukat (86,87%). Az
 érvényes szavazatok száma meghaladta a 90 százalékot. Ezek
 66,2 százalékával jutott mandátumhoz Gágyor Pál okleveles vil-
 lámosmérnök, a közgazdaságtudomány kandidátusa, a Kohó-
 és Gépipari Informatikai és Ipargazdasági Központ vezérigazga-
 tója. A Parlamentben több bizottság munkájában vesz részt. A
 ciklus vége felé a reformügyi ad hoc bizottság titkári posztját is
 betölti. Kezdeményezésére a testület vezetőjével, Fekete Jánossal
 közös levelet fogalmaznak a hazánkba látogató amerikai elnök-
 nek, George Bushnak 1989. június 4-én. Egyebek között segítsé-
 get kérnek ahhoz, hogy Magyarország nagyobb megrázkódtatá-
 sok nélkül képes legyen kezelni a 18 milliárd dollárra halmozó-
 dott államadósságát a súlyos helyzetben. A sorokat 14 képviselő
 írja alá. Nem rájtuk múltott, hogy a remények beváltatlanok ma-
 radtak.**

1. Nemzetközi erők hatására: a Szovjetunió részéről Gorbacsov
 pártfőtitkár, az USA képviselőiben Reagan és Bush amerikai el-
 nökök megállapodásának eredményeként következhetett be a
 rendszerváltozás.

**2. Elismerést váltott ki a Parlament többségének a reformokhoz va-
 ló affinitása és gazdasági-társadalmi szükségességük elfogadása.**
 Megütököztet viszont egyes kérdésekben a meghatározó szemé-
 lyiségek negatív hozzáállásán – például a távközlés (telefon), in-
 formatika fejlesztése gyorsításának ellenzésén vagy a kormány

közlekedési miniszterének tiltakozásán az általam felvetett, a nyugdíjasokat érintő költségmentes utazás bevezetéséről.

3. Mint a reformbizottság titkára előkészítettem a gazdasági törvények bizottsági vitáját és elfogadtatását, valamint több reform jellegű törvénynek a parlamenti bizottságban való kedvező fogadtatását.
4. Örülök a tisztelt választóimtól érkezett nagyon sok támogató jellegű visszajelzésre emlékezve. Közülük is kiemelkedik a Nyugdíjasok Országos Szövetségének, valamint a Nagycsaládosok Országos Szövetségének levele, továbbá a belvárosi rendelőintézetekhez tartozó körzeti orvosok nevében küldött üzenet, amelyben egyrészt megköszönik a választóim egészségének megőrzése érdekében tett, a Forrás Alapítvány révén nyújtott segítséget, másfelől a két nagy civil szervezet kifejezte támogatását és reményét, hogy képviselői munkámat a belvárosban folytatni tudom a 90-es években is. A dokumentumokat őrzöm. Íme, mutatónak a legrovidebb: „A Magyar Nyugdíjas Egyesületek Országos Szövetsége értékelte a lezáruló parlamenti ciklus tevékenységét a 2,5 millió magyar nyugdíjas szemszögéből. Megállapította, hogy ezen időszakban a nyugdíjas réteg zömének életviszonyai jelentősen romlottak, s kevés hatékony lépés történt e leginkább védtelen tömeg helyzetének stabilizálására vagy javítására. A közel 400 parlamenti képviselő közül voltak néhányan mégis, akik – a szövetség véleménye szerint – nemcsak szót emeltek, de részeredményeket is értek nyugdíjasaink számára, amit ezúton is köszönünk. Ők megérdemlik, hogy a nevüket közhírré tegyünk: dr. Eke Károly; dr. Filló Pál; dr. Gágyor Pál; Szirtešné dr. Tomsits Erika; dr. Sztrapák Ferenc; Tóth Istvánné (Kiskunhalas); dr. Varga Mária. Mivel eddig is sokat tettek, szívesen látnánk őket a szabad választások után létrejövő új Parlamentben, hogy munkájukat ér-

dekin kbén folytathassák. Ezért kérjük nyugdíjas társaink támogatását. Magyar Nyugdíjas Egyesületek Országos Szövetsége.”

5. Eredményes kezdeményezéseim címszavakban:
 - a legrászorultabbak nyugdíjnövelése választókerületemben,
 - az adómentes határ emelése országosan,
 - a Forrás Alapítvány létrehozása, „Orvostudomány” címmel a világ legkorszerűbb gyógyító eljárásait tartalmazó kiadvány folyamatos megszerzése választókerületemben a háziorvosok részére, hogy ily módon is megismerjék a korszerű gyógyítási módszereket és alkalmazásukat a hatékony gyógyítás érdekében,
 - a zaj és környezetszennyezés elleni intézkedések,
 - a közbiztonság javítása,
 - a távközlés korszerűsítése, illetve alternatív javaslatok kidolgozása a telefonállomások számának fejlesztésére,
 - az oktatási törvény módosítása, az informatikai oktatás szélesebb körű bevezetése,
 - az Országos viszonylatban:
 - javaslatok kidolgozása a szociális biztonság megteremtésére, a nyugdíj értékállóságának megőrzésére, a vállalkozások élénkítésére, új vállalkozások létesítésére, az oktatás korszerűsítésére, az informatika fejlesztésére és országos elterjesztésére, illetve a folyamatokban való részvétel,
 - intézkedések előkészítése a modern, szabad jogállam és jóléti társadalom felépítésére,
 - javaslat a nyugdíjasok közlekedésének ingyenessé tételére (a későbbi kormány valósította meg).
6. Amit a magyar nép érdekében tettem abban a korban, azt alapvetően ma is helyesnek találom.
7. Átéltam Nagy Imre és mártírtársai tragédiáját.
8. A jogállamiság intézményrendszerét sajátomnak is érzem.

9. A reményeim nem igazolódtak; várakozásaim csak kis arányban valósultak meg. ...
10. Csalódni csalódtam, de félni nem féltem; nem is volt okom rá. ...
11. Jellemző történetek? A távközlés korszerűsítésére, a telefonellátás gyorsított fejlesztésére kidolgoztam egy programot, amelynek a lényegét kifejtettem parlamenti hozzászólásomban. Az ülést követően az egyik megyei tanácselnök rosszallását fejezte ki. Azt hangsúlyozta, hogy „sokkal jobb, ha nincs telefon, mert akkor a gyerek személyesen keresi fel hozzátartozóját, és nem telefonon intézi el az ügyet”. ...
A másik eset ahhoz kapcsolódik, hogy fölvettem; a nyugdíjasok ingyen vehessék igénybe a tömegközlekedési eszközöket. Akkor, a 90-es évek előtti kormány egyik minisztere a javaslatot leszavazta, elutasította. A kormány másik minisztere pedig saját ötleteként megvalósította a '94-ben kezdődött kormányzati ciklus alatt. Nem baj, az a fő, hogy megvalósult. ...
12. A '90-es évek óta nyugdíjasként, vállalkozóként területfejlesztéssel foglalkozom; közéleti munkát az MTESZ keretén belül végzek mint például az Ipargazdasági Bizottság elnöke, a GTTSZ elnökségének tagja. ...
13. A rendszerváltást megelőzően az utolsó időszakot kivéve nem volt nyilvános az államadósság ténye és mértéke. Németh Miklós miniszterelnök a Parlament plenáris ülésén ismertette Magyarország devizában meglévő adósságát, amely jókorá dobbanetet váltott ki. Az országgyűlési képviselők közül többen hozzászólásaikban és egyéb módon is firtatták az okokat, illetve keresték a gazdasági gödörből kivezető utat, megoldásokat. Több elképzelés fogalmazódott meg. Ezek egyik változata kapcsolódott Bush amerikai elnök budapesti látogatásához. Kezdeményezésemre Fekete Jánossal, a reformügyi bizottság elnökével együtt levelet fogalmaztunk Bush elnöknek, amelyet több képviselőtársunk is aláírt. A többi között kértük, hogy járjon közbe a magyar állam-

adósság kezelhetősége érdekében; mert a hitel felvételéről sem az ország népének, sem a parlamenti képviselőknek nem volt tudomásuk. ...
A levelet átadtuk az Egyesült Államok budapesti nagykövetének megfelelő szóbeli kiegészítésekkel kísérve. Ugyanakkor kértük, hogy tolmácsolja parlamenti kezdeményezésünket a hazánkba érkező G. Bushnak, az USA elnökének. A fogadtatás pozitív volt, a belpolitikai események felgyorsulása azonban követhetetlené tette a folyamat menedzselését. ...

Tiszteletreméltó George Bush! ...
Elnök Úr! ...
A Magyar Országgyűlés Reformbizottsága névben tisztelettel köszöntjük magyarországi látogatása alkalmából. ...
Meggyőződésünk, hogy megtisztelő látogatása tovább javíthatja a népeink kapcsolatait. ...
Országunk kis lélekszáma, azonban történelme nem szűkölködik dicső időszakokban, ez a nép sokat tett szabadsága érdekében, sajnos ritkán sikerrel. ...
Ma újra történelmi időköt élünk. Az a politikai és gazdasági reformirányzat, amit követünk, modellértékű lehet az egész térségben. A fejlett demokráciába való átmenet s a gazdasági szerkezet teljes megújítása történelmi feladatunk. Célunk az, hogy szakítsunk minden szélsőséggel, nyissunk a világ felé – elősegítve a nemzet felemelkedését és azt, hogy Magyarország aktív tagja legyen az „Európai Háznak”. ...
Az Egyesült Államok és a Szovjetunió fejlődő kapcsolata jó körülményeket teremt törekvéseinkhez, s ezt segíti a gyors ütemben demokratizálódó hazai közélet is. ...
A Magyar Országgyűlés eddig is sokat tett a múlttal való szakítás és kibontakozás érdekében; ezt folytatni kívánja. ...
Elnök Úr! ...
Meggyőződésünk, hogy az Ön látogatása további impulzusokat ad reformmunkánkhoz, és ez elősegítheti az egész térség általá-

-ni arra, hogy segítenek azok megoldásában, ezzel is realisabbá -
-t téve reformelhatározásainkat! A reformbizottság elnöke: Fekete János sk. elnök,
titkár: Dr. Gágyor Pál sk. titkár.
Budapest, 1989. június 4.
A levél aláírói a reformbizottság állandó és meghívott tagjai: Zsigmond Attila / főigazgató / Budapest Galéria, Morvay László / főmérnök / Olajip. Fővál. Terv. V. Igazgató, Dr. Biacs Péter / c. egyetemi tanár / MÉM Élelm. Ip. Kut. Int., Dr. Hellner Károly / vezérigazgató / MERKUR Személygk. Ért. V. Dr. Márton János / főigazgató / Országos Ügyvédi Tanács, Dr. Horváth Jenő / elnök / Országos Ügyvédi Tanács, Juhász Ferenc / titkár / MSZMP XX. Ker. Biz. Bányászati és Bányászati, Bánffy György / színművész / Színház, Szirtésné dr. Tomsits Erika / tanársegéd / Semmelweis Orvostud. Egy. Dr. Gágyor Pál / kandidátus, vezérigazgató / Ipari Informatikai Közp. Király Zoltán / újságíró, Nobis Ferenc / elnök / Budafoki Ép. ip. Szöv. Nagyiványi András / vezérigazgató / Villanszerelőipari V. Dr. Bölcsey György / elnök / Bp. XXI. ker. Tanács, Dr. Varga Mária / főigazgató / Péreffy S. u. Kórház, Dr. Szabó Kálmán / akadémikus / MK. Közgazd. Egyetem, Dr. Tóth János / főtktár / MTESZ, Dr. Cselőtei László / akadémikus / Agrártudományi Egyetem, Dr. Mezőgazd. Biz. elnöke, Dr. Hütter Csaba / elnök, miniszter / II. Rákóczi Ferenc Tsz., Dr. Bognár József / akadémikus / MTA Világgazd. Kut. Int., Dr. Pregun István / rektor / Görögkatolikus Hittud. Főiskola, Dr. Eke Károly / rovatvezető / Magyar Rádió, Fekete János / ny. elnök / Magyar Nemzeti Bank.

Névjegy

Dr. Gágyor Pál

Dr. Gágyor Pál okl. villamosmérnök, a közgazdaságtudomány kandidátusa (Jobbágyi, 1929. máj. 4. Szülei: Gágyor Pál v. Varga Erzsébet háztartásbeli). Képzettsége: 1958 BME, okl. villamosmérnök, 1969

BME dr-i SCL, 1978 MKKE, kandidátus. Pályakép: 1945–53 Ganz Kapcsoló- és Készülékgyár – elektroműszerész, oszt. vez., 1953–59 Villamosgép- és Kábelgyár – főoszt. vez., 1959–63 Magyar Kábel Művek – műszaki ig., 1963–70 Erőssáramú Berendezési Iparigazgatóság vez., 1970–91 Kohó- és Gépip. Informatikai és Ipargazdasági Közp. – vezérig., 1992 Magyar Területfejlesztési és Vagyónkezelési Társ. – ügyvez. elnök, 1992 – GTTSZ-tag. Műszaki igazgatóként az első kábelhíd (Erzsébet) kábelszerkezetét alkotó mérnöki társaság vezetője és irányítója, a '70-es években az első ipari informatikai társaság vezetője és megalapítója. Párttagság: 1945-ben szociáldemokrata ifjúsági mozgalmi titkár, SZDP-tag, az egyesült párt tagja, MSZP alapító tag. Művei: csaknem 100 publikációja jelent meg. Kitiüntetések: MTESZ-díj, Munka Érdemrend arany fokozata és számos egyéb elismerés. Szakma és közélet: az MTA Automatalizálási és MTA Alkalmazott Informatikai Biz. tagja (1958–59), MTESZ-Tájékoztatói Tud. Tanács elnöke, 1985–90 között országgyűlési képviselő, az ipari, 1989–90 a tudánypolitikai és műszaki fejlesztési biz. tagja, a reformügyi ad hoc bizottság titkára. Az Ipari Szemle szerk. bizottsági tagja, Gépipar és Automatizálás szerk. biz. tag, Vállalatvezetés, Vállalatszervezés szerk. biz. elnök, a Magyar Mérnökakadémia tagja (1992). Család: nő, 1954; felesége Szabó Ilona, üzletvezető. Gyermek: Judit (1955) Anna (1959), Zoltán (1968) Hobb: a munkája, természetjárás, kertészkedés, olvasás. Budapest, 2006. május 9.

tárgyalásán nem értettem egyet az akkori miniszterrel. Szerintem a tervezet adós maradt a földtulajdon mobilitásának megoldásával. Konfliktusunk miatt kikapcsolták a kamerákat. A miniszter és szakértői gárdája érveire így válaszoltam: elismérem, hogy legyőztek, de nem győztek meg. Ígéretet tettem, hogy fel fogok szólalni a plenáris ülésen. Így is lett, annak dacára, hogy a miniszter meghívott egy külön, baráti beszélgetésre. Az ülésen utaltam a gazdasági szempontból is súlyos társadalmi gyakorlatokra, a falvak elnéptelenedésére és így tovább. Kifejtettem aggályomat a választási törvényjavaslat tárgyalásán is. Nem értettem egyet azzal az alapgondolattal, amely a választókerületek kijelölését létszám szerint, nem pedig területi alapon kívánta rendezni, hiszen így például a 360 ezer lakosú Somogy megyére is annynyi képviselő jutna, mint két, sokkal kisebb területű budapesti kerületre. Holott az igények, perspektívák palettája, ugye egészen más. Vítattam a tervezett világkiállítás megrendezését is, mert csak vállalkozói alapon tudtam elképzelni.

5. Politikai tevékenységem fő súlyát a vidék sorsa, elmaradottsága határozta meg. Különösen átéreztem a Dráva menti települések gondjait. Elzártságunkat a fővárostól való nagy távolság és a jugoszláv határ közelsége okozta. Az adottságaink, lehetőségeink kihasználatlansága, a központosított pénzek igazságtalan elosztása sokszor volt témám. (Fejlesztési eszközök lakosságarányos elosztása; értelmetlen, megalapozatlan városfejlesztés; szerepkör nélküli települések kategóriái stb.) Például egy kis község, Pórrög termálkincsét csak azért nem lehetett kihasználni, mert távol esik a városoktól. Ugyanakkor Kaposvár mellett Desedát (üdülő, horgásztó) kellett mesterségesen építenni; amikor a horgász, üdülő és sport jellegű, már működő gyógykenyési, országosan is híres kavicsbányató üdülő voltát viszont nem lehetett elismertetni. Szerencsére azóta sokat változott a helyzet; mára ez fejlődő területté vált. További példával: Gyékényes szolgált, ahol a templom felújításában sikerült közreműködnie (500 000 forint). Pórrögszentpál község vezetékes ivóvízzel való ellátásában pedig csak a segítségemmel sikerült

megszerezni a szükséges engedélyeket. Talán nem nagy dolog, de egy magyar állami cégnek sokat jelentett: mindössze 20 000 osztrák schillinget kellett előteremteni ahhoz, hogy Bécsbe viihessék, javíttatni a teljesítményüket megsokszorozó berendezést. Tulajdonképpen nem az összeg nagysága, inkább a kor szak tehetetlensége volt a fő probléma. Amíg eljutottam a valuta biztosításához, egész sor különböző beosztású állampolgár helyzetét; panaszát élhettem át empatikusan.

Nem volt népszerű az érdekeinknek megfelelő, ésszerű drávai vízlépcsőrendszer melletti kiállításom. Nem hozott eredményt, sajnos, a csurgói vámszabadterület kialakításába fektetett energiám. Nem sikerült megoldani itt a foglalkoztatási gondokat, továbbá nem sikerült Csurgót – szerencsés földrajzi fekvése (országút, vasúti fővonal és vízi út) ellenére sem – kereskedelmi és forgalmi központtá fejleszteni.

6. Hogy csinálnék-e valamit mai fejjel másként, mint ahogy képviselő mandátumom birtokában tettem? Akkori elképzeléseimet az élet is igazolta. Ma sem cselekednék másként.

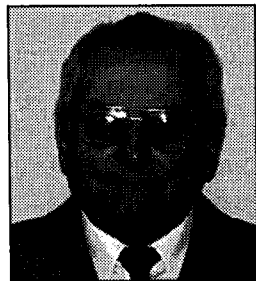
7. Elfoglaltságom miatt Nagy Imréék újratemetésén nem tudtam részt venni, de – különösen a televíziós közvetítés nyomán – éreztem, hogy mekkora erő mozgatja a társadalmat. Nyilvánvalóvá vált, milyen nagy indulatok feszültek a felszín alatt. Mérföldkő volt az újratemetés a rendszerváltás, a demokratizálódás útján.

8. Mindabból, ami 1988–89-ben, illetve azóta történt az országban, legfontosabbnak és sajátomnak is érzem a demokráciát, a többpártrendszert, a gondolatok szabadságát, a lehetőségek bizonyos értelmű kiszélesedését, a vidék pozícióinak viszonylagos javulását (pályázati rendszer működtetése). A fejlődés kérdése előbbre jutott a „fejlesztés”-sel szemben. A monopóliumok leépítése, az alulról jövő kezdeményezések több teret, segítséget kapnak.

9. A reményeket és a várakozásaimat tekintve – be kell vallanom – naiv voltam. Azt hittem, a tisztesség és korrektség fogalma nem fog leértékelődni. Ilyen mérvű agresszivitásra nem számítottam a politikában. Reméltem, a megváltozott körülmények között a becsület, a komoly, felelősségteljes magatartás felértékelődik; és több energia jut a hasznos emberi kreativitás kiaknázására. A privatizáció a tulajdonosi társadalom szempontjából rendkívül előrevivő, de a gyakorlatban félresikerült: a nemzeti vagyon kiépített eszközállományát nem föltétlenül azok kapták meg, akik azt megfelelőképpen működtetni tudták volna, hanem mások. Önmagában a privatizáció a társadalom szempontjából igazságtalan dolog. Nem könnyen, de megbékélt volna vele a társadalom. Azonban ahogy a gyakorlatban történt, enyhén szólva túllépte az erkölcsösség határát: A meglévő üzemeket először leépítették, s amikor értéktelenné váltak, olcsón eladták. Ennek során hasznos cégek mentek tönkre, csökkent a termelés, munkahelyek szűntek meg; és emelkedett a munkanélküliség, tovább differenciálódott a társadalom, nőtt a szegénység. Voltak, akik bizonyították, hogy Magyarországon nem érdemes mezőgazdasággal foglalkozni, mert az apró parcellákon drágán termelünk, nagyszerű termőföldjeinket nem érdemes használnunk, az állattenyésztés ráfizetéses, kiváló kompetitív előnyeinket elveszítjük, mert azok érvényesülését nem támogattuk kellőképpen. Újra válsághelyzet alakult ki Magyarországon. Kétségtelen eredmény viszont, hogy az Európai Unióhoz tartozunk, de nem gondoltam volna, hogy ilyen szegényen. A társadalom korábban hozzászokott, hogy már a tizenéves gyerekek is cipőt hordanak, és rendes nadrágban járnak, nem úgy, mint a mi gyerekkorunkban. Szomorú perspektíva lesz, ha ezután hozzá kell szoknunk, hogy nem mindenkinek jut nadrág és cipő, és bizonyos embercsoportok klóttgatyában, mezítláb, letröngyölődve lesznek kénytelenek élni az életüket. Lehet, hogy borúsabbnak látom a jövőt, de ne legyen igazam! Ha adottságainkat jobban kihasználjuk, és megtaláljuk a megfelelő módot arra, hogy értékeinkkel jobban bánjunk – amíg el nem lehetetlenítik azokat mások – talán javulnak a kilátásaink.

10. Ami a csalódottságomra vonatkozik; lásd az előzőeket! Félnem csak a „barátaimtól” kellett, másától nem. Talán az irigység volt a mozgó rugó. Kár erről többet mondani.
11. 1990-től ismét benne voltam a felpörgetett politikai közéletben. Többek javaslatára újraindultam az országgyűlési képviselő-választáson. A korteshadjáraton igen sok sikeres gyűlést tartottam, melyeket a Hazafias Népfront szervezett. Függetlenként a 14 jelöltársam közül ötödik lettem. A választópolgárok „felmentettek” a felelősségteljes további tevékenység alól. Csak később jöttem rá; mekkora könnyebbséget jelentett ez számomra.
12. Úgy látszik a közéletnek is van utóélete. Az 1994-es önkormányzati választásokba függetlenként, az MSZP támogatásával választottam bele, és jelentős szavazatfóhénnnyel elsőnek jutottam be a képviselőtestületbe Csurgón. Nem múlt el fél esztendő, egy politikai csatározás során az ellenzék kikutatta, hogy köztisztviselői voltomnál fogva összeférhetetlen vagyok; és le kellett mondanom. A későbbiekben nem vállaltam közéleti tevékenységet. Hatósági állatorvosként dolgoztam nyugdíjaztatásomig, melyben 2001-ben következett be. Utána magán állatorvos lettem Csurgón, majd négyórás hatósági állást kaptam. Ezt rövidesen megszüntették.
13. Életem kiemelkedően fontos szakasza a '85–90-es parlamenti ciklus. Büszke vagyok arra, hogy képviselő lehettem. Olyan Parlament tagja voltam, mely a történelem során óriást teljesített. Részesen lehettem annak, hogy megteremtettük a rendszerváltozás jogi feltételeit, vértelen úton átvettük a társadalmat a proletárdiktatúrából a demokráciába, létrehoztuk a többpártrendszert, kikiáltottuk a köztársaságot, elkezdtek a privatizációt. Remélem, és biztos vagyok abban, hogy a történelem helyén fogja értékelni munkánkat, mert minőségileg összehasonlíthatatlanul többet tettünk, mint a korábbi, illetve későbbi Parlamentek bármelyike. Kevés kivételtől eltekintve büszke vagyok arra, hogy olyan képviselőkkel dolgozhattam együtt, akik ezt

az óriási teljesítményt véghez tudták vinni. Részese lehettem annak az eredményes munkának, melyet lelkesedéssel, önzetlenül vitt véghez Parlamentünk.

Névjegye

Dr. Horváth Ferenc (Porrog, 1937. december. 7.). **Szülei:** Szakáll Borbála, Horváth Ferenc. Mindketten tsz-tagok voltak. **Végzettsége:** állatorvos dr., illetve szakállatorvos.

Munkahelye: Somogy Megyei Állatorvosi és Élelmiszer-ellenőrző Állomás, Kaposvár. **Hatósági állatorvos. Közélet:** helyi és megyei tanács tag 1973–1985 között, 1980-ban a megyei tanács 101 tagja közül egyedüliként jutott a testületbe hivatalos jelölés nélkül, a választói akaratnak köszönhetően. 1985–90-es országgyűlési képviselősként idején a mezőgazdasági bizottság tagja. Az MSZMP összeomlása után független, párton kívüli. Köztisztviselőként összeférhetetlenség miatt nem vállalt közéleti feladatot. **Kitüntetések:** Munka Érdemrend bronz fokozata (1984). **Publikációk** elsősorban a Veszprém megyei lapokban jelentek meg róla. **Család:** nős, gyermekei: Zita orvos, Edina tanár. **Hobbi:** politika, informatika.

Csurgó, 2005. március 23.

A fordulat vesztesei

Horváth Sándorné
Fiatalemberek jöttek, kérdeztek,
azóta képviselők lettek

Budapest 25. számú választóköre a IX. kerületben. Az érvényes szavazatok száma: 14 197 (90,67%). Ezeknek a 66,3 százalékaival szerzett újra mandátumot Horváth Sándorné textilipari csoportvezető 1985-ben. Ekkor már tizedik esztendeje országgyűlési képviselő. A nyolcvanas években az Elnöki Tanácsnak, emellett 1985–1990 közt a Parlament honvédelmi bizottságának tagja. 1992-ben megszűnik a munkahelye, nyugdíja nem éri el a minimálbér összegét sem.

1. A gazdasági helyzet nagyon megromlott, megnőtt az ország adóssága. A pártban meggyengült a vezetés, elmaradt a fiatalítás. A Magyar Szocialista Munkáspártot olyan politikai párttá alakították át, amelyben a régi ideológiai meghatározottság folytatódott. Ugyanakkor a szervezeten belül is nagyon különböző vélemények alakultak ki, végül az MSZMP összeomlott, amivel nem akarta a kettészakadást.

A rendszerváltás nyugodtan ment végbe, a hatalom nem akart áldozatokat, így a hadsereget sem vonták be. A folyamat az értelmiség köreiből indult el, társultak a főiskolák, egyetemek és oktatóik. Az ipari és a mezőgazdasági munkások – az új pártok támogatói – nem vettek részt a rendszerváltásban. Ez érthető is volt részükről, mivel a későbbiekben beigazolódott, hogy a fordulat legnagyobb vesztesei lettek.

2. A honvédelmi bizottság tagjaként elismerésemet váltották ki Kárpáti Ferenc honvédelmi miniszter törvényjavasatai: „A be nyújtott javaslat alapvetően az alternatív szolgálat bevezetésé-

vel összefüggően módosítja a honvédelmi törvény rendelkezéseit, ugyanakkor szükségesnek tartom hangsúlyozni, hogy a törvénymódosítás nem jelenti a honvédelem jogi szabályozási rendszerének gyökeres megváltoztatását. A javaslat célja, hogy az általános hadkötelezettségen belül, a katonai szolgálat teljesítése mellett, lehetővé tegye olyan új szolgálati forma bevezetését is, amely elfogadható a katonai szolgálattal lelkiismereti alapon szemben állók számára is. A törvényjavaslat ennek érdekében tartalmazza az alternatív szolgálat formáit, azaz a fegyver nélküli katonai és a polgári szolgálatot, az erre irányuló kérelmek engedélyezésének eljárási szabályait, az alternatív szolgálat időtartamát.

Úgy ítéltük meg, tisztelt képviselőtársaim, hogy jelentőségénél fogva az Országgyűlést illeti meg az a jog, hogy a katonai eskü és fogadalom szövegét meghatározza, és egyben a honvédelmi törvény részeként azt jóváhagyja. Mint ismeretes, ez ideig nem így volt...

A javaslat a tartalékos katonai szolgálat idejét tisztek és tiszteltesek esetében 18 hónapra, honvédek és tisztessék esetében 12 hónapra javasolja lecsökkenteni, vagyis egy fél évvel. Ennek megfelelően az alternatív szolgálat idejét a 18 hónapos sorkatonai, valamint az ismert tartalékos katonai szolgálati idő figyelembevételével összességében 30 hónapban javasolja megállapítani..., a kormány egyetértésével arról tájékoztatom a tisztelt Országgyűlést, hogy lehetőségét látjuk annak, hogy a sorkatonai szolgálat idejét 18 hónapról 14 hónapra csökkentsük...

A törvényjavaslat az állampolgári egyenlőséget tartja szem előtt. Ezért minden hadkötelest, akár katonai, akár pedig polgári szolgálat keretében teljesíti a haza iránti kötelezettségét, egyenlőként kezeli. Az egyenlőség elsősorban azt jelenti, hogy a katonai és a polgári szolgálatot teljesítő fiataloknak a szolgálati viszonyból fakadó jogai és kötelezettségei azonos mértékűek legyenek. Ezért a polgári szolgálat bevezetésének jogi szabályozása során nagy súlyt fektettünk arra, hogy a szolgálatra jelentkezőket a sorkatonákkal azonos mértékű jogok illessék meg, illetőleg azonos kötelezettségeik legyenek.

Ezeket a törvényjavaslatokat az Országgyűlés elfogadta, és a sorkatonai szolgálat időtartama azóta is csökkent, a mára kialakult 6 hónapos szolgálati idő is az akkori törvényjavaslatok kezdeményező sikerét bizonyítja. (Az élet már ezen is túllépett – a szerk.)

3. A sarkalatos törvényeket előkészítő vitákon részt vettem, és szavazatommal megerősítettem az előterjesztéseket.

4. Munkám eredményességét igazolja, hogy az Országgyűlésben több cikluson át is részt vehettem képviselőként a 25-ös fővárosi választókerület polgárainak jóvoltából.

Elsősorban a fogadóórakon felvetett problémák továbbítását és megoldását tartottam fontos feladatomnak. Közülük is kiemelkedő jelentőségűek a következők:

– a közlekedés kaotikus állapota tette szükségsszerűvé a Lágymányosi híd építését,

– fontos volt a vágóhíd rendszerének kiépítése, hogy el lehessen vezetni az egészségre és környezetre egyaránt ártalmas,

véres, orrfacsaróan bűzös szennyvizet,

– lakásgondok orvoslása a rászorulóknak érdekében,

– iskolák felújítása és korszerűsítése,

– szorgalmaztam a Dandár fürdő felújítását, az átadáson nagy

örömmel személyesen is részt vettem,

– megoldandó problémaként vetődött fel a Hámán Kató úti vil-

lamossínek felújítása, hogy csökkenjen a zaj.

Ezenkívül még több apró ügy rendezését segítettam. Képviselőtársaimmal együtt kétszer egyhavi tiszteletdíjamat ajánlottam fel a Nemzeti Színház felépítéséhez. Abban az időben

ugyan nem lehetett előre látni a végleges helyét, de mivel az

akkori választókerületemben épült fel végül, némi külön büsz-

keség tölt el azóta is.

6. Úgy érzem, hogy megbízatásomat országgyűlési képviselőként

becsületesen, a legnagyobb odaadással végeztem, ezért mai fej-

jel is ugyanúgy végezném. Az időközben felderített és világossá

6. vált ügyek természetesen sok mindenben változtatták a véleményemet, de úgy hiszem, józanul gondolkodtam a cselekedeteim, munkám végzése során. A régi feladatokra nem fordítottam már annyira figyelmet, mint az újakra.

7. Nagy Imre és társai újratemetése szükségszerű volt: így megadtuk az őket illető végső tiszteletet. Céljaik valóra válásával nyugalmaikat is meglették: az ország függetlenedett, megtörtént a Szovjetuniótól való elszakadás, konszolidálódott a politikai élet.

Újra és újra megdöbbenek viszont, hogy az évenként ismétlődő nemlétságteljes megemlékezést egyes szélsőséges csoportok rendszeresen megzavarják. Ez félelmet kelt a békés, normálisan gondolkodó emberekben. Felháborítónak tartom jómagam is, hogy az effajta gyalázkodást büntetlenül végezhetik.

8. Kezdetben hittem a rendszerváltás eredményességében, de ahogy telnek az évek, egyre szomorúbban veszem észre, hogy a legtöbb ígéret megvalósulatlan marad. A törvényjavaslatok szövevével egyetértettem, támogattam a bevezetésüket, ám ennek semmilyen pozitív visszhangját nem tapasztalom. Így sok mindent nem is érezhetek a sajátomnak, sőt negatív érzéseim támadnak.

9. Azért döntött sok ember a rendszerváltozás mellett – köztük én is –, mivel egyféle lelki zsarolásnak voltak kitéve. Vagyis azt ígérték, hogy gyermekeik már a jóléti rendszerváltásban fognak élni. Az évek múlásával egyre jobban félek, hogy unokám sem éri meg a beharangozott jobb életszínvonalat, az ígéretek teljesülését.

10. Természetesen csalódott vagyok, és a március 15-én, valamint október 23-án tartott gyűlöletkeltő megemlékezések miatt bizony félelemérzetem is van. A főbb pártok (pl. Fidesz, MIÉP) az utcára is kivitték a politikát, ami a demokratikus államrendszerben nem helyénvaló. Félek, hogy a részt vevő tömeg szélsőségesen viselkedik, megnyilvánulásai kezelhetetlenné válnak. Ezt a polgári demokrácia sem engedheti meg.

11. Kirívó esetek nem történtek velem. Szívesen emlékszem vissza képviselői munkámra. A rendszerváltás előtti fogadóóráimon hol két, hol három olyan fiatalember is megjelent, akik a képviselői választással és az országgyűlési tevékenységgel kapcsolatos kérdéseket tettek fel. A sorozatos kérdések némi feszültséget keltettek bennem, ám kétségtelen eredményként könyvelhető el, hogy ezek a fiatalok azóta parlamenti képviselők lettek.

12. 1990-ben befejeztem képviselői munkásságomat. 1992-ben előnyugdíjba mentem, mivel a textilipari vállalat, ahol dolgoztam, megszűnt. A nyugdíjam a mai napig nem éri el a minimálbér összegének szintjét.

Névjegy:

Sándorné Horváth Erzsébet

Horváth Sándorné, Kerékjártó Erzsébet (Budapest, 1941. október 24.)

Szüllők: Nesslinger Vilma (szövőőő), Kerékjártó István (asztalos).

Végzettség: textilipari szakközépiskolai érettségi. Munkahely:

Magyar Gyapjúfonó és Szövőgyár, 1956-tól fűző, majd 1972-től csoportvezető. 1992-ben felszámolták a vállalatot, előnyugdíjba vonult. Szervezeti, politikai kötődés: 1956-tól szakszervezeti tag, 1957-től KISZ-tag, 1967-től MSZMP-tag, 1970-től üzemi pártbizottsági tag, alapszervezeti titkár. Közélet: országgyűlési képviselő (1975–1990), az Elnöki Tanács tagja (1980–1989), az Országgyűlés honvédelmi bizottságának tagja (1985–1990). Kitüntetések: Kiváló Dolgozó (1978, 1983), Könnyűipari Kiváló Dolgozó (1980), Április 4-e Érdemérem (1985). Publikáció: Ki kicsoda? (életrajzi lexikon, Kossuth Könyvkiadó, 1981) Családi állapot: férjezett, fia Horváth Zoltán (vállalkozó). Hobbij: kertészkedés, kézimunka, foglalkozás az unokával. Budapest, 2003. december 5.

Nincs válasz

Kiss István

„Egy próféta sem kedves az ő hazájában” /Lukács/

Kiss István (1948–2003) nagy elődök nyomdokaiba lépett, amikor az 1985-ös választáson 57,2 százalékos többséget szerzett a magasabb helyekről pártfogolt, képviselőnek kiszemelt riválisával szemben. (97,17 százalékos arányban 15 437-en adtak le érvényesnek bizonyult szavazatot a déli határhoz közeli Bácsalmáson és vonzáskörzetében.) Több mint másfél évszázada Vörösmarty Mihály, majd késői utódként a néprajzkutató-politikus Ortutay Gyula képviselte a térséget a Parlamentben. Kiss István észrevétlenül távozott az élők sorából 55 évesen. Igaz, se költő, se tudós nem volt, csak „egy igaz ember”, aki az életének egytizedét a T. Házhoz kötötte. A körinterjú kérdései már postán voltak a címeire, de nem bonthatta fel a borítékot, és nem is ismerjük, hogy mit válaszolt volna: Csak mások soraiból következtethetünk a reagálásra.

A történelmi idők örömeiből és megpróbáltatásaiból a bácsalmási-tataházi agrárszakembernek is kijutott a '80-as évek második felében. Nem kisebb kérdések foglalkoztatták a munkabizottságokban, mint a földtulajdon sorsa, a gazdasági átalakulás jövője. Lakóhelyén pedig a várossá válást s a vajdasági magyarokkal való közvetlenebb kapcsolattartás útjait-módjait egyengette. Az idő viszont túl könnyörtelen, különösen a történelmi fordulók táján. Őt is könnyen feledte az éppen hivatalos hatalom. Miért? A megválasztásakor élvezett lakossági bizalom még a múlthoz kötötte alakját? Pedig átadta magát, energiáit a rendszerváltásnak. Mintha rajta is beteljesedett volna Lukács evangéliumi mondása az Új-testamentumból: „Egy próféta sem kedves az ő hazájában.” S bi-

zony, mintha még inkább igaz lenne ez a szűkebb hazára, szülőföldre, lakóhelyre. A képviselői elfoglaltság rengeteg időt elvesz a családtól. S ha még fájdalmasan idő előtt is távozik a képviselő ebből a világból, a családnak méltatlan örökségként az egyszer már elszenvedett mellőzöttséget ismét és újra át kell élnie.

2003. október 23-án a halálhír nem érte el a régi rendszer képviselői iránt egykor oly figyelmes, majd a fordulat idején ellenük kardot rántó szerkesztőségek és stúdiók ingerküszöbét. Másnap sem, és utána sem. A családnak kínos dolog nekrológért kilincselni azoknál, akiknek a méltatlan viselkedését nem könnyű feledni, különösen abban a kisvárosban, ahol mindenki ismer mindenkit. Arról ne is beszéljünk, hogy egy megemlékezést, önmagában is indokoltá tenne a közéleti-parlamenti pályafutás. Ám most az egyébként visszhangos fórumok is némák maradtak. Csak a Magyar Mezőgazdaság Krónika rovatában jelent meg egy fekete keretes gyászír november 5-én fél hasábon.

A rendszerváltás után, amelynek a törvényi előkészítésében részt vett, igazságtalan volt hozzá az élet és a halál is. De talán nincs messze az idő, amikor magyar honban is gyökeret ver a kevésbé görcsös, lazább, polgáribb olaszországi szokás, amelyet egy másik képviselőtárs, dr. Biacs Péter idéz fel nem minden célzatosság nélkül a visszaemlékezésében: akit a választópolgárok egyszer képviselőjüknek választottak, az számíthat arra, hogy egész életében emlékeznek erre, és „onorevole” (nagyra becsült, tisztelt) névvel köszönnék, köszöntik.

Megérdemelte volna, mert megszolgált: (Sz.F.)

Csak eddig, csupán ennyi?

Elnézést kérek, hogy csak most válaszolok a visszaemlékezést kérő levelére, amely azon a napon kelteződött, amikor férjemnek örökre megállt a szíve. Ha ez nem történik meg, biztos vagyok benne, hogy az elsők között teljesítette volna kérését, nemcsak mint volt képviselőtárs, hanem mint barát is. Ma éppen három

hónapja, hogy elment. Azt hittem, hogy az idő – bár ez még kevés – elviselhetőbbé teszi a fájdalmat, a hiányát, de tévedtem. Bácsalmáson ma ünnepelték a várossá nyilvánítás 18. évfordulóját. Természetesen meg sem említették annak a nevét, aki ebben közbenjárt. Az ilyen dolgok tovább fokozzák az ember fájdalmát. A Petőfi Népe 1985. október 12-i számában kép és szöveg egyaránt bizonyítja, hogy mennyire szíven viselte ezt az ügyet. A napilapban megjelent fotó és tudósítás szerint Somogyi László építési és városfejlesztési minisztert kérdezte Bácsalmás várossá nyilvánításáról: Mi és mikorra várható? A beszélgetésbe bekapcsolódott Trautmann Rezső, az Elnöki Tanács helyettes elnöke is, aki egykor ugyancsak az építési tárcát vezette. De fájdalom, férjem halála egy sort sem érdemelt, pedig a mostani polgármester a barátja is volt. Ilyenkor felmerül bennem: csak eddig, csupán ennyi?

A Magyar Mezőgazdaság közölt róla rövid megemlékezést a kecskeméti munkatársai jóvoltából. A Növényvédelem hasábjain Kassai Miklós méltatta. Kollégái nagyon becsülték a munkáját. De tudjuk, hogy a saját lakóhelyén senki sem lehet próféta. Pontatlan a megállapítás, de helytálló. Kérem, ne haragudjon, hogy kiöntöttem a szívem, de talán egy kicsit megkönnyebbültem. (Özv. Kiss Istvánné) **2004. január 27.**

Hiányoljanak, ahol nem vagy!

„Próbálj úgy élni, hogy ne vegyenek észre, ahol vagy, / De hiányoljanak, ahol nem vagy!”

Elvesztettünk egy kollégát, munkatársat, családapát. A zárójelben szereplő két évszám rideg valósága, hogy róla már csak múlt időben beszélhetünk. Ki is volt ő? **1948. február 15-én** született Bácsalmáson. Az általános iskola után Baján, a közgazdasági technikumban érettségizett. Mezőgazdasági tanulmányait a Kiskunhalasi Felsőfokú Mezőgazda-

sági Technikumban kezdte. Ez után a Tataházi Szövetkezetben gyakornokként indult a pályán. Munkája mellett elvégezte a Mosonmagyaróvári Agrártudományi Egyetemet, majd Keszthelyen növényvédelmi, Gödöllőn vállalatszervezői szakmérnöki diplomát s mérlegképes könyvelői képesítést is szerzett. A szövetkezetben egyre nagyobb feladatokat vállalt és látott el. Elnökként mezőgazdasági ismeretei mellett közgazdasági tudását is jól hasznosította.

Őt even át országgyűlési képviselőként sokat tett térsége fejlődéséért. Elévülhetetlen érdemeket szerzett két község, Tataháza és Mátételke gáz- és telefonprogramjának megvalósításában, az őket összekötő kerékpárút megépítésében, az új tornacsarnok létrehozásában és munkahelyteremtő beruházások megvalósításában – írja róla egykori munkatársa, Kiss Imre. Majd rövid ideig a Vetőmag Kereskedőház Rt.-nél, utána pedig a növényvédelmi szolgálatnál mint növény-egészségügyi (védelmi) felügyelő dolgozott.

Mi, munkatársai olyan embert ismertünk meg benne, akinek mindenben a maximum elérése volt a célja. Nem elégitették ki a napi aktuális feladatok. Kérés nélkül is segített munkatársainak. Egyszerre közgazdasági és könyvelői precizitással végezte munkáját. Állandóan foglalkoztatták a növényvédelmet, az apparátust érintő problémák. Nem vállalt hangadó szerepet, de sajátos, visszafogott módján mondanivalójára, ötleteire, javaslataira oda kellett figyelni.

A nyugodt külső nyughatatlan belsőt rejtett. Az életben előforduló problémákat önmagában próbálta feldolgozni. Ezekről – rajtam kívül – más munkatársnak nem sokat beszélt. A lajtás, kikapcsolódás csak elképzelés maradt. Bényei Józsefné, volt kollégája fogalmazta meg: „Nála a napnak szinte nem volt vége, örült tempóban dolgozott, mintha érezte volna, hogy az élet véges, és neki még rövidebb idő áll rendelkezésére.”
Hogy magánemberként, családapaként milyen volt, erről felesége szívszorongató szavait kell idéznem: „Október 27-én, hétfőn reggel korán kelt, mint mindig. Mivel ezen a napon én indultam előbb munkába, kikisért. Elköszön-

bad ellenállni, és utat nyitott azoknak, akik egyénileg és szervezeten képesek voltak „levezényelni” ezt a valóban történelmi folyamatot.

Előttem csak az elmúlt pár évben lett világos, hogy a rendszerváltó politikai elitet kétféle politikusi magatartás jellemezte. Voltak, akik – akkor és talán azóta is – valóban „népben, nemzetben” gondolkodtak, és tették a dolgukat. Emellett, sajnos, volt egy messze nem elenyésző másik réteg minden oldalon. Ők – s ez csak később derült ki világosan – már akkor saját érdekükért, egyéni célokért léptek a politika mezéjére. Eme szándékukat nagyon ügyesen, olykor okosan képesek voltak a rendszerváltó eufória ténylegesen mámorító eszméibe csomagolni, és magukat népbarátnak, az ellenállás hőséinek feltüntetve úgy lettek népszerű emberek, hogy a népakarat hullámain emelkedtek egyre feljebb. S ha olykor csalódott is a nép, ők mindig erősen kapaszkodni tudtak ezekbe a hullámokba, megvárva a következő még magasabbat. Az messze nem zavarta és zavarja őket, ha korábbi fenn hirdetett nézeteiket meg kellett változtatni. Ők mindig azt mondták és mondják, amit a nép hallani akar. Azért vagyok nagyon szomorú, hogy akik nem elsősorban egyéni érdekükért vállalták a politikai tevékenységet valamelyik pártban, mára szinte mind elfeledettek. Ellenben a másik típus! Ugyanakkor vallom Petőfivel: a nép soha nem hibás, csak azok, akik félrevezetik. Az utókor majd mindent tisztáz.

2. Mi rendszerváltó Parlament voltunk. Nélkülünk ez a valóban számottevő, valóban történelmi folyamat, fordulat nem zajlott volna le ilyen kevés ellenállással, áldozatok nélkül. Az élénk kerülő sarkalatos törvények tárgyalásával, döntéseinkkel történelmet írtunk – én ezt ma is így érzem. Elismerésemet váltotta ki képviselőtársaim többségének felelős politizálása a nem is mindennapi törvényjavaslatok tárgyalása során, amikor nem is kevesen ismerték fel: azokat mindenképpen el kell fogadni ahhoz, hogy hazánkban valóban demokratikus, alkotmányos politizálás folyhasson, legyen megfelelő alkotmányunk. Ehhez képest százalmas és sokatmondóan árulkodó mindaz, ami a

mostani Parlamentben az esetleges új magyar alkotmánnyal kapcsolatban történik, illetve nem történik. Gondot okozott számomra a vízlépcsős vita sok-sok ellentmondása. Nem értettem az ellenállás, a sok ellenérzés okát. Bántott, hogy nem tudtunk egyetérteni az ellenzőkkel. Saját meggyőződésem, az Ausztriában tapasztaltak és az ezzel ellentétes hírek, vélemények alapján jöttem rá, mit jelent átpolitizálni egy valóban nem politikai kérdést. Ma már jórészt csak ilyesmiről szól a politikai közélet, s ez az, ami engem folyamatosan taszító. A fordulat előkészítésében a helyzetemnél fogva – nem volt – egyéni sikernek elkönnyvelhető szerepem. Tettem a dolgom a törvényelőkészítési munkában. Ennek során kértem szót a gyűlékezési és egyesülési törvény vitájában, ahol a napirendszerek készítői jóvoltából a Központi Bizottság hivatalos elfogadó véleményének elhangzása előtt mondhattam ki: szükséges a többpártrendszer bevezetése Magyarországon annak érdekében, hogy nagy nemzeti céljaink megvalósítását azok is elősegíthessék, akik a jelenlegi politikai, szervezeti formákban nem találhatnak erre lehetőséget. Az alkotmánytervezet vitájában egyetértő véleményemen túl javasoltam, hogy népszavazás döntsön az új alkotmányról. Ma is meggyőződésem, hogy a népfelség szent elvének alkalmazása feltétlenül szükséges lett volna eme sorsfordító alaptörvény életbe léptetéséhez. Javaslatomra még elutasító válasz sem érkezett. Mivel akkor már zajlott a népszavazásról szóló törvény vitája is, javasoltam, hogy az új alkotmányt az annak szellemében megtartott első népszavazás emelje törvényerőre. Nem kaptam elég támogatást ehhez sem. Az ülésszak utolsó interpellációinak egyikében kértem, hogy Szabolcs-Szatmár megye 1989. évi költségvetésének végösszegét emelje meg az Országgyűlés, mert méltánytalanul alacsony, a viszonyítási próbákat sem állja ki. A pénzügyminiszter elutasító válaszát velem együtt az Országgyűlés sem fogadta el. A megye mellé állt a többség, de a kedvező folytatás elmaradt, mert lejárt a mandátumunk. Egy jól működő megyei kép-

A törvény megalkotásával lehetővé tettük a többpártrendszer a magyarországi ismételt kiépülését, a tényleges demokrácia megszületését. Mi fogadtuk el a tulajdonviszonyok gyökeres változását eredményező átalakulási törvényt, hogy csak a legfontosabbakat említsem. Mindezeket akartam, a helyességükről, szükségességükről engem soha nem kellett meggyőzni, ezért inkább én tettem másokkal. Az akkori Országgyűlés többsége is így gondolkodott. Mi döntöttünk, és nem az a néhány úgymond ellenzéki hangadó, akikre elsősorban figyelt a média. Én nem nehezteltem rájuk, mert akkor csak sejtettem, ami később bizonyossá vált, hogy külső erők mozgatják nagy részüket. Az igazi rendszerváltó erők félre is állították őket, amikor már nem kellett. Ki emlékszik a nevükre? Ami azóta történt az országban, az elismerésre méltó. Nagyon nagy dolog, de inkább köszönhető a hétköznapi emberi erőfeszítéseknek, itt a mi vidékünkön a pusztá élni akarásnak, mintsem politikusaink többsége sikerének. Ma már a politika valóban szakmává vált, de szomorú, hogy az esetek többségében azt a közösségi hivatástudat nélküli emberek gyakorolják. kézzelfogható és zsebre menő érdekből.

9. A rendszerváltástól a társadalmi igazságosság irányába való elmozdulást reméltem. Azt, hogy itt, a keleti végeken is megnyíljon a lehetőségek a munkával, a tisztességes munkával elért emberi boldogulás előtt. Ennek a fordítottja történt. Központi politikai nyomás hatására megszűntek a szinte egyedüli munkalehetőséget nyújtó termelőszövetkezetek, ami csak annak a néhány kedvezményezettnek hozott jótnálunk, akik közel ültek a tűzhez. A többség szomorú kárvallott lett, akiknek a „Rózsadombról” vagy a „kollégiumi szobából” elszármazottak hirdetik az „igét”. Helyzetük csupán annyit változott, változik, amennyit saját, egyre szűkülő lehetőségeik felhasználásával saját maguk tesznek magukért.

10. Reményeim politikai vonatkozásban mindig belül maradtak a realitáson, ezért igazán nagyot csalódnom sosem kellett, sze-

rencsére. Kicsit, kicsiket azóta is, de ez nem teljesen politikai jellegű. Egyébként nagyon nem szeretem a politikai kalandorokat, s olyankor vagyok csalódott, amikor látom, hogy az emberek tudatos félrevezetése milyen gátlástalanul és sajnos következmények nélkül folyik ebben az országban. S ezt egyre inkább politikának nevezik. Félnem nekem soha nem kellett, fenyegető szándékot soha nem tapasztaltam.

11. Az én történetem valóban nagyon egyedi, tanulságos, és számomra nagyon kedves. Régi tanítványom, egy tsz-elnökként igen sikeresen dolgozó agrármérnök asszony igen kíváncsi volt a Parlamentre. Vendégként többször elvittem az Országházba, megmutattam mindazt, amit tudtam és lehetett, mélyebb bepillantást nyerhetett a törvényhozó munkába. 1990-ben szöjt, hogy indulni akár a képviselő-választáson. velem együtt. Neki a 13 jelöltből az Agrárszövetség egyetlen befutójaként sikerült. Én az MSZP színeiben negyedik lettem akkor, amikor a párt egyéni jelöltjeiből összesen egy jutott mandátumhoz. Évek múlva is mondta a képviselő asszony: „Kellott igazgató úrnak engem elvinni a Parlamentbe, lám, kitűrtam a helyéről...”

12. 1989 tavaszán, még képviselőként, felmentésemet kértem politikai állásomból, visszamentem tanítani az 1986-ban elhagyott iskolámba. 1989–91 között megyei pedagógiai szaktanácsadóként is dolgoztam, feladatom az iskolavezetés segítése volt. 1991–97 között gimnáziumi tanárként történelmet tanítottam. Hatvanévesen elmentem nyugdíjba, de óraadóként ma is gyakorlom a szakmámat. Tanítványok tucatjai küzdenek meg sikeresen a történelem felvételi nehézségeivel minden évben, s ez igazi elégedettséggel tölt el. A Fehérgyarmati Kölcsey Társaság ügyvezető elnöke vagyok az 1988-as alapítástól kezdve. Sikeresen szerveztük meg 1988-ban, illetve 1990-ben Kölcsey halálának 150., majd születésének 200. évfordulós ünnepségeit. A társaság országos elismeréstől övezve teljesíti immáron tizenöt éve szent vállalását: Kölcsey Ferenc életművének ápolását. Azóta ti-

is zénhárom kiadványunk jelent meg. Egyik javaslattevőként kez-
-ödményeztük, hogy a Himnusz megírásának napja legyen a Ma-
-gyar Kultúra Napja: Mi szervezzük a megnyitót minden év janu-
-árjában Szatmárcsékén, ahol igen nagy érdeklődés mellett a ma-
-gyar művelődésügy legjelentősebb személyiségei mondják el
-véleményüket kultúránkról.

Kevesebb a lakodalom

**Részletek a családügyi törvénytervezet vitájában elhangzott fel-
szólalásból:**

„Alakuló ülésünkön egyetértéssel hallgattam Országgyűlésünk
-elnökének minősítését, mely szerint a mi testületünk kormány-
-párti Parlament. Csatlakozni tudtam a ciklusban elsőnek szót
-kapott képviselőtársunkhoz is, aki kormánypárti képviselőnek
-vallotta magát. Én – frissen választótként – a fentiekén túl csa-
-ládparti képviselőnek is vallom magam. Teszem ezt annak el-
-lelénre, hogy a Budapesttől legtávolabb lévő választókörzetem-
-ben a fogyó lakosság miatt az új családügyi törvényt valószínű-
-leg kevesebb esetben kell alkalmazni, mint máshol.
-Nálunk, Szatmárban ugyanis egyre kevesebb a lakodalom, a
-keresztelő, a bölcső, mert a fiatalok nagy része elköltözik, vi-
-gasznak pedig nem elég, hogy a válás is kevesebb, mert az el-
-mondottakon túl a „mit szól hozzá a falu?”-gondolkodás is ré-
-sze még az emberi viszonyoknak.
-Kapjanak nagyobb erkölcsi, fokozottabb emberi támogatást az
-anyák a munkahelyeken! Teremtsünk olyan légkört, hogy ne
-kelljen például félve bejelenteni a munkahelyi főnöknek a várha-
-zó gyermekáldást! Ne nézzenek sehol rossz szemmel, alig vagy
-egyáltalán nem titkolt hátsó gondolattal a beteg gyermekét táp-
-pénzen nevelő anyára! (Kelet-Magyarország, 1986. október 24.)

Út az ellenvéleménynek

A gyűlekezési és egyesülési törvénytervezetek vitájában szót kért
László Béla, Szabolcs-Szatmár megye 14. választókerületének
képviselője.
A két törvényjavaslat létrejöttének legfontosabb oka az erős kö-
vetelmény a jogállamiság iránt – mondta a bevezetőben – az,
hogy adjunk törvényes formát az egyéni és közösségi másképp
gondolkodás, esetleg. ellenvélemény. törvényes megfogalmazá-
sának. Tegyük lehetővé, hogy nagy nemzeti céljaink megvalósí-
tását azok is elősegíthessék, akik a jelenlegi politikai, szervezeti
formákban nem találhatnak erre lehetőséget. Ezután így folytatta:
Ezt a társadalmi igényt a költővel szólva, az „éhe kenyérnek,
éhe a Szónak, éhe a Szépnek” igénye keltette életre, az az embe-
ri törekvés, amelyik gazdasági biztonságot, demokráciát, em-
bert alakító, haladó kultúrát együtt, egyszerre fejlődve, egymást
kiegészítve, erősítve akar ebben a hazában. Nagyon fontosnak
tartom ezt az együttértelmézést. A pártalapításhoz külön szabá-
lyozó törvényben kell a gyakorlati lehetőséget biztosítani. Nem
értem, vagy nagyon jól értem azokat, akik szükségtelennek lát-
ják ezt a törvényt. Ezért inkább kérдем: tényleg komolyan gon-
dolják, hogy lehetséges a díszhaltenyésztők egyesületét és egy
politikai pártot egyforma szabályozással, azonos rendező elvek
alapján létrehozni? (Kelet-Magyarország, 1989. január 11.)

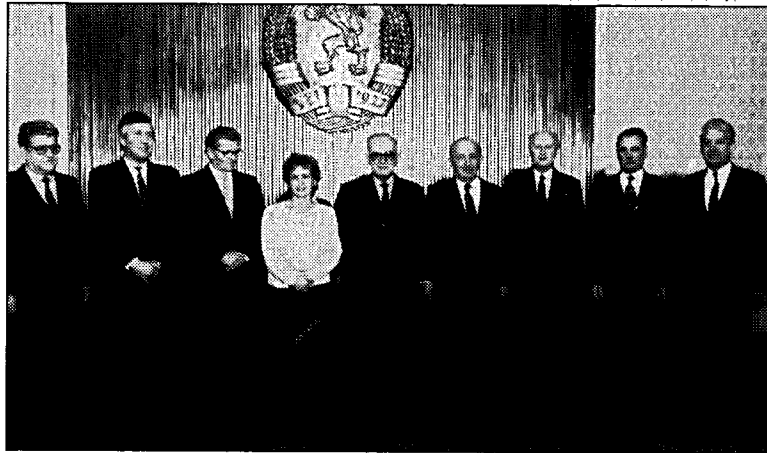
Névjegy

László Béla

Dr. László Béla (Marosbogát/Erdély/ 1937.
szeptember 12.). Szülei: László István sza-
bó kisiparos, Szente Rozália háztartásbeli
(egyikük sem él). Végzettsége: Nyíregyhá-
zi Állami Tanítóképző, tanító (1957); Egri

Pedagógiai Főiskola, magyar-történelem szakos ált. iskolai tanár
(1962); Kossuth Lajos Tudományegyetem, Debrecen, történelem

szakos középiskolai tanár (1966); KLTE Debrecen egyetemi doktorátus – summa cum laude (1975). *Munkahelyei*: 1957–61: általános iskola, Túrricse (tanár); 1961–66: Járási Művelődési Ház Fehérgyarmat (igazgató); 1966–68: Petőfi Sándor Gimn. és Szakközépiskola, Fehérgyarmat (igazgatóhelyettes); 1968–86: Zalka Máté Gimnázium, Fehérgyarmat (igazgató); 1986–89: városi pártbizottság, Fehérgyarmat (első titkár); 1989–97: Zalka Máté, májd Deák Ferenc Gimnázium, Fehérgyarmat (tanár). *Párttagság*: az MSZMP megszűnése után az MSZP tagja. *Közeleti megbízatás*: 1985–90: országgyűlési képviselő, a kulturális bizottság állandó meghívottja. A fehérgyarmati székhelyű, országos hatáskörű Kölcsey Társaság ügyvezető elnöke. *Művei*: Szabolcs megye és az 1832–36-os országgyűlés (Nyíregyházi Állami Levéltár – doktori disszertáció kézírata). Több történelmi és pedagógiai tárgyú írása jelent meg lapokban, folyóiratokban. *Kitüntetései*: Szocialista Kultúraért (1965); Az oktatásügy kiváló dolgozója (1970); Kiváló Pedagógus (1980); Munka Érdemrend ezüst fokozat (1984). *Családi állapot*: nős; felesége középiskolai kollégiumi nevelő a nyugdíjazásáig. *Gyermekeik*: BÉLA (operatőr); ZSÓKA (ügyész). *Hobbi*: olvasás; utazás; tenis�, vadászat. **Fehérgyarmat, 2003. december 12.**

A rendszerváltás előtti időkre jellemző szófiai protokollfotó 1986-ból: a magyar Országgyűlés küldöttségét a legmagasabb szinten fogadják a bolgár vezetők

Elkerültük a polgárháborút

Movik Lászlóné
Vita a pénzügyminiszterrel

1930. január 27. (születésnapja) 1930. január 27. (születésnapja) Pest megye 27. választókerülete. Székhely: Órbottyán. Telépülések: Acsa, Csomád, Csörög, Csóvár, Gálgagyörk, Kisnémedi, Kosd, Penc, Püspökhátvan, Püspökszilágy, Rád, Sződ, Szödliget, Vácduka, Váchartyán, Vácrátót. Összesen 17.957 érvényes szavazat (95,05%) 49,8 százalékát szerezte meg Movik Lászlóné az 1985-ös országgyűlési választáson. Jelölttársa, Peszeki Sándorné 49,2%-ot kapott. Fej fej mellett végeztek, a különbség mindössze tizedeket tett ki; s miután egyikük sem érte el a bejutási küszöböt, újabb fordulót kellett tartani. A pótválasztáson 54,5%-kal nyert meg a Parlamentbe az órbottyáni tanácselnőknő, ahol a környezetvédelmi bizottság tagja lett.

1. Az 1988–89-es években egyre élesebben jelentkeztek az MSZMP belső problémái. A feszültségek ideológiai síkon is érződtek. A helyzetet tetézték a gazdasági élet nehézségei. Az ekkor már felkészült és felsorakozott jobboldal elérkezettnek látta az időt a nyílt ideológiai konfrontációra. A nehézségek láttán a baloldal (helyesen) tárgyalásokba kezdett a feltörekvő erők vezetőivel, és a kerekasztal-tárgyalásokon hosszú viták során egyre gyengébbnek bizonyult. Dicséretére legyen mondva, hogy nem élt létező hatalmi fölényével, és ezzel elkerülhetővé vált a polgárháború. Rontotta a helyzetét, hogy egyes politikai vezetők nyíltan más megítélés alá vették 1956-ot. Az embereket vonzotta a jobboldal újszerűsége, a többpártrendszer kialakításának lehetősége. Bízta abban, hogy valami jobb, valami más világ következik. Mint tudjuk, az 1990-es választásokon az ország a politikai rendszerváltásra szavazott, korábbi ellenzéki pártok alakíthattak kormányt.

2. Az új Parlamentben megkezdődött a gazdasági és politikai élet átalakításának véget nem érő vitája. Számomra szimpatikus volt, hogy mindenki elmondhatta a véleményét, de ellenszenvet váltott ki az első perctől kezdődő kommunistázás, a papagájszerűen ismételt címkézés, az oda-vissza mutogatás, a circuszi kikiáltókat jellemző hangoskodás. (Torgyán-beszédek). Elismerést érdemelt a kárpótlási törvény megfogalmazása, a kivitelézése már kevésbé.
- Megdöbbenést keltett a jól működő termelőszövetkezetek egy alap alá vonása a kevésbé jókkal, mintha mindenki egyéni termelő akart volna lenni. Egy-egy kisebb faluban nem tudtak és a mai napig sem tudnak mit kezdeni az elaprózott, legtöbbször 100 aranykoronán alul juttatott vagyonnal. Zömükben bérbe adták 1-2 hektáros földjüket, vagy pénzre váltották aranykoronájukat. (A bespekulánsok nagy földterületre tehettek szert). Ezek a kisemberek a rendszer kisemmizettjei lettek. Mai napig találkozom olyan idősökkel, akik azt emlegetik, hogy milyen jó dolguk volt a tésztában. Az a véleményem, hogy a mosdóvízzel együtt kiöntötték a gyereket is. Mivel egyéni gazdálkodásból (a kis terület miatt) nem tudnak megélni a családok, s a körülöttük lévő ipari üzemek is megszűntek, kialakult a munkanélküliek tömege. Annyi szociális támogatást soha nem igényeltek a lakosok, mint jelenleg.
3. Tanácsi vezetőként aktívan részt vettem – segítve a fordulatot – az eljáróságok megszervezésében, az önkormányzatok kialakításában, a majdani szétválások (négy községből állt a nagyközségi közös tanács) előkészítésében. Az MSZMP megszűnése után próbáltam bekapcsolódni az MSZP alapítási munkáiba, ami kevés sikerrel járt, mivel területünk erősen kereszténydemokrata beállítottságú volt, így meg sem alakult a szocialisták helyi szervezete.
4. Képviselőségem alatt a választókerületemhez tartozó mind a 17 községgel igyekeztem jó kapcsolatot kialakítani. Ez azt jelentette, hogy gyakran vettem részt tanács- és falugyűléseken; fogadónapokat tartottam, hogy megismerhessem a mindennapok prob-

- lemáit, és azoknak hangot is adjak a Parlamentben. Dolgoztam az Országgyűlés környezetvédelmi bizottságában. Vitába keveredtem Békei László akkori pénzügyminiszterrel, és az interpellációmról adott választ a Parlament többsége velem együtt nem fogadta el. Sokat harcoltam az egészséges ivóvíz bevezetéséért abban a négy községünkben, ahol még hiányzott. A többiben megvolt. Segítségemmel valósult meg a Sinkár-patakra épült víztározó. A létesítményt teljesen befejezve adtuk át, de azóta sem hasznosul. A villanyhálózatát teljesen tönkretették, a vezetékeket levágták, ellopták a kandeláberek oszlopait; az egész gátsziszterndszert kiszolgáló zsilipház és tartozékai balesetveszélyessé váltak. A tó tulajdonosa jelenleg a Galga Menti Vízműtársulat.
5. Úgy érzem, sokat tettem a csővári és galgagyörki iskola, az acsai orvosi és a gyermekorvosi rendelő megépítéséért. Nagy gondja oldódott meg az egész térségnek – beleértve Vác városát is – azáltal, hogy parlamenti felszólalásommal sikerült elérni: az Észak-Dunántúli Áramszolgáltatótól az Elmű vette át térségünk áramszolgáltatását. Ily módon megszűntek a gyakran előforduló 72 órás áramkimaradások térségünkben. Ez a múlt, ami szinte hihetetlennek tűnik már a mai életünkben; de igaz volt.
6. Úgy érzem, nem tartozom a kiemelkedő teljesítményű képviselők közé. Abban a felállásban egy-egy ember alig tehetett többet. A képviselőiség mellett a négy község minden gondja, baja rám hárult. Helyt kellett állnom tanácselnöki minőségemben is, és a tanácselnöki fizetésemért (20-22 ezer forint) képviseltem egész választókerületemet mindenestül, beleértve a legkülönbözőbb problémákat. A képviselők tiszteletdíja az első évben, 1985-ben 2 ezer, majd 5 ezer, végül 7 ezer forint volt. Ebből kellett megoldanom az utazásaimat 17 községbe; a Parlamentbe; és fedezni az ott töltött időben az étkezés költségeit. Mégis úgy érzem, semmit sem tennék másképp, mint akkor tettem!
- 7-8. Képviselőségem idején történt az 1956-os ellenforradalom szóhasználatának forradalommal és szabadságharcra való átértéke-

lése, ami előrevetítette a kerekasztal-tárgyalások ellentéteinek megoldását. Nagy Imre újratemetése olyan gesztus volt az akkor még hatalmon lévő kormánytól, mely tompítani igyekezett a fennszültséget, és nyilvánvalóvá tette egy másfajta demokrácia kialakulását. Számomra előrelépést jelentett például az emberi jogok, a kisebbségek képviselőitől hivatalos létrejötte, ami jelenleg ugyan elég formálisnak tűnik, de hosszú távon betöltheti a feladatát.

9. Nagyon naiv voltam, amikor elhittem, hogy a kormányok beállítják választások előtt tett ígéreteiket. Voltak próbálkozások, de maradéktalan megvalósulásuk egyik ciklusban sem történt meg. Ennek okát a négyévenkénti kormányváltásban látom, miközben a választók többsége azért akar mindig új kormányt, mert nem látják megvalósulni elképzelésüket a négy év alatt. Ebből az a tanulság adódik, hogy ennyi idő kevés egy-egy kormányprogram megvalósításához. Az első esztendő a hagyatékok megismerésével és az előző kormány szapulásával, a második és a harmadik év valami érdemi munkával, míg a negyedik az újabb választások előkészítésével, kampányolással telik el. Érzésem szerint mindez Kőműves Kelemen balladáját idézi fel.

10. Az egész rendszerváltásban csalódtam úgy, ahogy van. Nem gondoltam, hogy tizenhárom év után ilyen arányú lesz a munkanélküliség, ilyen bizonytalanná válik a létfenntartás. Ma legjobban nyugdíjasnak lenni (én is az vagyok), mert a járulékegyelőre biztos havi jövedelmet jelent. 1990 őszén korekedvezménnyel mentem nyugállományba. Nem tudom, hogy enélkül mit kezdektem volna.

11. Félném soha nem kellett a rendszerváltás után, mert előtte nem szereztem haragosokat. Ahol lakom, s a többi községben is szívesen látnak bármikor. Az önkormányzatok most is meghívják a kiemelt rendezvényeikre.

12. Jelenlegi közéleti tevékenységem úgy alakult, hogy a Vác és Váci ÁFESZ igazgatóságának vagyok a tagja és a Magyarországi Szlovákok Szövetségének helyi vezetője. Mindkét tisztségemnek szívesen teszek eleget – lehetőségeim és képességeim szerint.

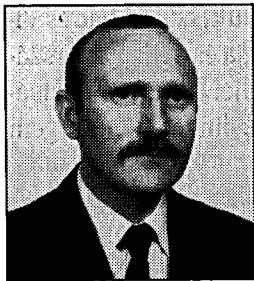

Névjegye: Movik Lászlóné

Movik Lászlóné sz. Gáspár Ilona (Püspökhatván; 1937. május 30.). Szülei: Jancsek Mária hitb., Gáspár János cipész. Tanulmányai: óvónőképző, gimnáziumi érettségi, Politikai Főiskola népművelési szak. Munkahelyek: óvónő (1954–1975), tanácselnök (1975–1990). Közélet: tanácstag (1956–), országgyűlési képviselő (1985–1990), a környezetvédelmi bizottság tagja. Párttagsága: MSZMP-tag (1957–1989), MSZP (1989-től). Kitüntetések: Kiváló Pedagógus (1962), Munka érdemrend: bronz fokozata (1980), Kiváló Tanácsi Dolgozó (1983), Szövetkezeti Érdemérem (1998).

Családi állapot: özvegy. Gyermekai: László autószerelő, Csaba csőszerelő. Hobbijai: rejtvényfejtés, kézimunka, kertművelés.

Püspökhatván, 2004. június 19.

A függetlenek Stadingernél jártak

Reidl János

Volt Nemzeti Kerekasztal, de azért mi is kellettünk

Somogy megye 5. sz. választókerülete. Székhelye: Tab. Települések:

Balatonszabadi, Siójut, Ádánd, Ságvár, Som, Nyim, Nagyberény, Bábonymégyer, Tab, Torvaj, Lulla, Jabapuszta, Sérsekszőlős, Zala, Kapoly, Pusztaszemes, Kereki, Bálványos, Kánya, Tengőd, Bedegkér, Somogyegres, Somogymeggyes, Zics, Nágocs, Andocs, Karád, Nagytoldipuszta, Németsűrűpuszta, Miklósi, Kára, Szorosád, Törökkoppány, Somogydöröcske, Somogyacsa, Bonnya, Kisbárapáti, Fiad. A 13 004 érvényes szavazat (93,17%) 58,8 százaléka két a párton kívüli Reidl János kapja, aki ezzel második országgyűlési ciklusát kezdi meg. Alapító tagja a független képviselők csoportjának 1988-ban, majd 1989–90-ben a honvédelmi vizsgáló bizottságban szembesül a volt állami és pártvezetők tetteivel. A rendszerváltás elkötelezett híve, mégis csalódott. Sosem volt párttag, de tízéves országgyűlési képviselősége miatt sokan „lekomunisztázták”. 1990 után, alig 40 esztendősen kivonta magát a közéletből.

1. Utólag visszatekintve úgy látom, hogy a rendszerváltozásban lényegében a klasszikus „kommunista magon” kívül mindenki érdekelve volt. Ezen azt értem, hogy nem csak a feltörekvő – nevezzük így – „nemzeti erők” (bármilyen pártként vagy pártkezdeményezésként léptek is fel), hanem a Magyar Szocialista Munkáspárt vezető körei szintén érdekeltek voltak a változásban. Az MSZMP belátta: jobb a folyamatok élére állni, hiszen a spontán privatizáció már elkezdődött, s a tapasztalatok alapján jól tudták, mekkora hasznot húzhatnak ebből akár egyénileg, akár a párt, pártfinanszírozás számára. A spontán privati-

záció után, bár megbuktak '90-ben, elérték, hogy „törvényesített szabadrablás” keretében – a helyzetük és kapcsolati rendszerük révén – maguknak sajátítsák ki a magánosítható vagyion döntő részét. Nagyon eklatáns példák derülnek ki e folyamatokról és technikákról éppen napjainkban!

2. Elismerést váltott ki belőlem minden olyan előterjesztés; amely a demokratikus átalakulást szolgálta. Elismerést váltott ki minden olyan személy, aki felszólalásaival, felvetéseivel segítette, előrevitte az átalakulást. Már túl távoli számomra az, hogy konkrét vitákra visszaemlékezzem, bár kétségtelen; hogy a jegyzőkönyvekben böngészhetnék; de nem lenne igazán értelme. Felvillanások, nevek sorjáznak inkább: például Király Zoltán, dr. Fodor István, dr. Raffay Ernő, Roszík Gábor, s többek között dr. Tallósi Frigyes és Szirtesné dr. Tomsits Erika is. Megütöközt az a jó néhány idősebb párttag, funkcionárius keltett bennem, akik nem fogták fel, miről is van szó. A nevüket nem említeném!

3. Számottevő szerepem nem adódott, kicsi pont voltam én mint vidéki képviselő, mindenféle háttér és segítők nélkül. Bumliztam Budapest és Tab között vonaton mindennap, mert még azt sem engedhettem meg magamnak, hogy Budapesten aludjak a több napos ülések közt. A tiszteletdíjból egy éjszakára futotta. A független képviselők csoportjának alapító tagjaként vettem részt a folyamatokban, úgymond a fordulat előkészítésében.

Ez nagy élmény volt számomra!

4. Talán túlzás a büszke szó, de ha így szól a kérdés, hát talán „büszke” vagyok arra (bár lehet; hogy erről nem készült jegyzőkönyv, és már nem emlékszik rá senki): a független képviselő csoport ülésén az én javaslatomra dőlt el az, hogy dr. Fodor István lett a csoport vezetője Benjámin Judittal szemben. Ez egyengette később az útját ahhoz, hogy ő legyen az Országgyűlés megbízott elnöke. (A budapesti képviselő hölggyel kapcsolatban az volt a meglátásom, hogy szétszórt, csapongó stílusa miatt nem igazán alkalmas e csapat racionális, érdemi működ-

tervetésére és összefogására). Mindénki tudta, hogy csak az említett két személy jöhet számításba. Azon az ülésen, ahol ez a kérdés eldőlt, talán *Benjámín Juditra* mint nőre való tekintettel, meg arra, nehogy ellenjavaslatukkal megbántsák, a többiek nem mertek nyíltan színt vallani.

„Büszke” vagyok arra is, hogy részt vehettem a honvédelmi vizsgáló bizottságban, igazán sok tanulsággal szolgált a munka.

5. A választókerületi tevékenységhez tartozott a rendszerváltás helyi, szintű tudatosítása, közreműködés a lakóhelyi gondok megoldásában, lobbizás a települések fejlődéséért (Tab 1989-ben nyerte el a városi címet), a vidék úthálózatának és a lakosság utazási lehetőségeinek javítása, egy bekötőút építése érdekében tett erőfeszítések és még sok kisebb-nagyobb ügy.

6. Csinálnék-e a mai fejémmel valamit másképpen? Igen! A felsorolt és fel nem sorolt tárgykörben még határozottabban képviselném a jó ügyeket és magamat is.

7. A rendszerváltás elkötelezett híve voltam, s mivel *Nagy Imréék* újrateremtésekor sajnos nem tartózkodtam Budapesten, a televízió közvetítésénél követtem az eseményeket. Megrázó hatású volt! Két szempontból is. Egyrészt megdöbbentett az elkötelezett párttagoknak a temetésen tanúsított képmutatása (a köpörsó melletti díszelgés), illetve megdöbbentő és egyben igen felemelő volt *Orbán Viktor* merész emlékbeszéde.

8. Mit érzek másfél évtized elteltével is a sajátomnak? Azt, hogy egyáltalán az általam rendszerváltónak nevezett Parlamenti tagja lehettem. Azt, hogy az átalakulási törvények megszavazójának egyike lehettem, és legalább gazdasági vonatkozásban, valamint intézményi szinten tényleg megtörtént a rendszerváltás, és még ha nem is teljesen úgy, ahogy sokan szeretttük volna. Nagy reményeket tápláltam. Minden politikai párt és résztvevő részéről őszinte, a nemzet javát akaró és szolgáló politizálást reméltem. Ehelyett a nagy átverés korszaka jött el. Kétszer vissza-

szavazta ez az ország azokat, akik miatt a rendszerváltozást akkor oly lelkesen támogattuk. A baloldal és a hozzá hatalmi és anyagi előnyökért dörgölöző liberálisok sajnos még mindig el tudják hitetni híveikkel, a baloldali érzelmű emberekkel, hogy őket képviselik. A történet pedig már régen nem erről és nem rólok szól. A szűk pártelitnek egzisztenciális és anyagi hatalmának megerősítése és a hatalom mindenáron való megtartása a cél. A legfájóbb, hogy a nemzeti érdekek és értékek képviselete a legteljesebb mértékben háttérbe szorul. Ott bizony nagy a baj, és elsősorban morálisan súlyos a helyzet, ahol egy jobboldalinak

nevezett kormány szociálisan többszörösen érzékenyebb, és többet tesz e vonatkozásban, mint amelyik magát retorikájában baloldalinak nevezi. Az „arokbetegetést” – amit fennen hangoztatnak – nem úgy kellene végrehajtani, hogy abba minden velük nem azonosan gondolkodót bele kell temetni, mert akkor meghal a demokrácia.

9. Örültem a rendszerváltásnak, de csalódtam. Problémáim voltak az elhelyezkedéssel, mert épp az idő tájban ment csődbe a cég, ahol dolgoztam. A múltam miatt (tíz évig, két cikluson keresztül voltam országgyűlési képviselő) sokan „lekommunizáltak”, pedig soha semelyik pártnak nem voltam a tagja (és nem leszek ezután sem). Soha nem tűrtem, hogy mások mondják meg, miről mi a véleményem. Szerencsére megvan a magam világnézete és véleménye a mindenkor aktuális dogokról és folyamatokról. Fenntartom a szabad véleménynyilvánítás és kritizálás jogát még akkor is, ha netán számomra szimpatikus párt vagy koalíció kerül hatalomra.

10. Félnem azért nem kellett, mert a közéletből teljesen és tudatosan kivontam magam. Nem indultam a választásokon (igaz, esélyem sem lett volna). Azt mondtam: ide új arcok, nálam felkészültebb emberek kellenek. A felkészültség és erkölcs vagy morális tartás azonban két különböző dolog. Csalódtam tehát, nagyon fájoan.

11. Rövid epizódot villantok fel csupán: amikor többünkben felmerült egy független képviselőcsoport vagy frakció szándéka, Stadinger István volt az Országgyűlés elnöke. A független csoport alakításának gondolata először nem is abból fakadt, hogy a különösebb ellensúlyt képezzen a kommunista frakcióval szemben. Inkább az dühített bennünket, hogy fontosabb döntések, ügyek előtt ők kimerítő információkat kaptak. Mi viszont ezekről az ülésekről ki voltunk zárva. Az elég nagy számú és egyre gyarapodó független képviselőknél így nem volt elég információjuk. Igaz, később már ellenpontként is megjegyeztünk a kommunista frakcióval szemben. Ekkor Fodor István felkerestük hát Stadinger elnök urat, és bejelentettük frakcióalakítási szándékunkat (Fodor István vitte a szót). A meglepetés és a megdöbbenés után először le szeretett volna beszélni minket, hogy erre semmi szükség. Amikor azonban látta, hogy hajthatatlanok vagyunk, könyörgésre fogta a szót, és szelíd, humorral teli káromkodások kíséretében replikázott, hogy ne b.....nk ki vele. (Ez a b betűs szó jó néhányszor elhangzott). Ha termet ad, és itt csak alakul meg a csoport, azért ő nagyon kikap, a pártja nem bocsátja meg neki, ezért menjünk akárhová a Parlamenten kívül, csak ne itt, az ő hozzájárulásával csináljuk a balhét. Menjünk át a Szófia presszóba, az van a legközelebb, és ott frakciózzunk! Ha utána bejelentjük a megalakulásunkat, azzal ő már ügysem tud mit kezdeni. Csak ne az ő engedélyével tegyünk, amit teszünk! Végül aztán, kicsit később – az elkerülhetetlen változások hatására – mégis a Parlamentben alakult meg a csoport. Ilyen felvillanás lehetne még a honvédelmi vizsgáló bizottságban: Czinege Lajos miniszteri elszámoltatása, a meghallgatás története. Ugyaninnen emlékeztet Biszku Béla pártvezetői fölényes, pökhendi modorra, vagy Friderikusz Sándor dühös távozása a bizottság üléséről, amiért nem kapott kizárólagos és körülhatárolt hozzáférést a testület anyagaihoz. De talán ennyi érintőlegesen is elég.

12. Csendben dolgozom. Közéleti tisztségem nincs, nem is vállalom.

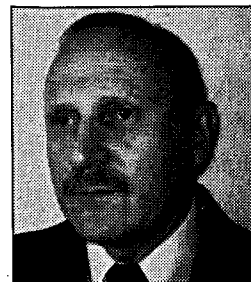
Mi is kellettünk

Az általános vélemény az, s a köztudatban azóta is ezt erősítik, hogy a rendszerváltozásban egyedüli és szinte kizárólagos szerepe csak a Nemzeti Kerekasztalnak volt. (Megjegyzem, ez többé-kevésbé igaz, s nem is tagadható.) Ehhez azért mi, akkori országgyűlési képviselők is kellettünk, bármennyire szeretnék is ezt elbagatellizálni.

Személy szerint – ha nagy ritkán szóba kerül – bánt az a leki-csinylő hangnem, ahogy erről a parlamenti ciklusról beszélnek, illetve ahogy értékelik.

Úgy gondolom, már az is elismerésre méltó, hogy ez a grémium a vitáktól érlelődve, az akkori változások menetét többé-kevésbé követve, komolyabb ellenállás nélkül, mandátumát megrövidítve zöld utat tudott adni a rendszerváltozásnak. Annak a rendszerváltozásnak, amit akkor nagyon pártoltam és nagyon vártam.

Magamat az akkori 386 tagú Parlament egyik szürke tagjának tartom, semmi jelentőset nem alkottam, ezért válaszaim ennek megfelelően lényegretörőek és szükséztűek. Meg azért is, mert nem kívánom jobban kiadni magam. A honi, gyakorta változó politikai légkör óvatosságra int.

Névjegy

Reidl János

Reidl János (Tab, 1950. január 4. an.: Horváth Anna). Végzettség: gimnáziumi érettségi. Tizenharmadik éve, megfelelő átképzéssel, a gyermekvédelemben dolgozik. Párttagság: nem volt és nem is párttag.

Közélet: két cikluson át országgyűlési képviselő (1980–1990). Az építési és közlekedési bizottság tagja 1985-től, a független képviselők csoportjának tagja az 1988-as megalakulástól, a honvédelmi vizsgáló bizottság tagja (1989–90). Kitüntetések: Tab Nagyközség-

3. A változás szükségességével egyetértettem, nem láttam más kiutat. A rendszer túlretté vált, nem volt képes önmagát megújítani. Lehetőségem a fordulat során annyi volt, hogy beálljak a hatalom békés átadóinak sorába.
4. A 23 évi képviselőség alatt végzett tevékenységemből semmit nem kívánok saját érdememként kiemelni. Elvem, hogy az ember egyedül nem képes eredményes munkát végezni. Aktív résztvevője voltam viszont mindvégig az igényes, előrevivő kezdeményezéseknek a választóközrözetemben és – amennyire lehetett – a Parlamentben is. Országgyűlési felszólalásaim tartalmát ma is emelt fővel vállalom. Elsősorban a gazdaság kérdései, azon belül az ipar gondjai foglalkoztattak.
5. Abban a közegben, ahol dolgoztam (Savaria Cipőgyár) és a választóközrözetemben számtalan gond volt. Közösségi és személyes egyaránt. Több ezer panaszügy került hozzám. Sok esetben tudtam kisebb-nagyobb mértékben segíteni. Ugyanakkor megismétlem, hogy saját érdememként semmit nem szeretnék kiemelni.
6. Az előzőekből az is következik, hogy „mai fejjel” mindenk előtt csak főállásban vállalnám a képviselői munkát.
7. Megdöbbenetek a rendszerváltás során és után ismertté vált régebbi embertelenségek. Rosszul éltem meg, hogy sokadmagammal együtt – mint a Parlament és létezőként a párt vezető testületeinek tagjai – mennyire ki voltunk zárva a belső információkból. Így Nagy Imréék újrátérítése is megrázott – természetesen mindazzal együtt, ami ennek kapcsán felszínre tört.
8. Ami 1988–89-ben történt, nagyon is a sajátomnak érzem. Annál inkább, mert vérontás nélkül ment végbe egy ilyen nagy váltás. Úgy vélem, hogy ez a letűnő rend reformereinek, szélesebb értelemben a helyzetet reálisan megítélő progresszív tömegnek köszönhető. Természetes, hogy közéjük tartoztam! Az ellenzéknek példátlan módon az ölébe hullott a hatalom. Ez így rendben

- is lenne. Azonban ami azóta zajlik, az a kapitalizmus legvadabb változata. Politikusaink moráljának ily mélyre süllyedése egyszerűen minősíthetetlen. A félreértések elkerülése végett: abszolút egyetértek a többpártrendszerrel. Vallom ugyanis, hogy minden kormánynak szüksége van kritikus; hozzáértő, korrekt kontrollra. Ami viszont itt folyik, az minden, csak nem ez.
 9. Leginkább arról tápláltam szép reményeket, hogy helyükre kerülnek az értékek. A valóság viszont szinte értékelhetetlen. Tudtam, mert tanulmányoztam, és némileg láttam, hogy milyen, sőt koromnál fogva éltem is a kapitalizmusban – bár az kicsit más volt. Tudtam tehát, hogy kemény, könyörtelen: főként a gazdaságban. Természetes dolog ugyanakkor az emberi tisztelet egymás iránt, az adott szó értéke, becsülete, a jó munka és a tudás elismerése stb. A nálunk tapasztalt gyűlölködés, a nyomában fakadó immoralitás és nemzetbomlás ellenben az emberi mivoltunkat kérdőjelezi meg.
 10. Csalódásaimat a fentiekben már vázoltam. Félnem nem kellett, senkinek sem szolgáltatam rá. Tudomásul vettem: más a világ, a helyet át kell adni: (Jó, hogy így tettem!)
 11. Nagy sztorikkal nem tudok szolgálni. Inkább néhány, a nem igazán jelentősek közül: Általában nem hitték el az emberek, hogy a parlamenti felszólalásaimat cenzúra nélkül írom és mondok el. Márpedig így volt. Egyszer megtörtént, hogy visszaléptem a már bejelentett felszólalásomtól. Újságírók hada faggatott, mondjam meg, ki „intett le”. Nem hitték el, hogy önállóan dönthettem. Nem tudtam meggyőzni a sajtót: sem rá, sem le nem beszélt soha senki, hogy mikor és mit mondjak.
- Igen, a tiszteletdíjat még megemlítem. Az állampolgárok azt gondolták, hogy legalább egy másik fizetést kapunk. Megkérdezték az összeget is. Szinte nem hitték, hogy abból a néhány ezer forintból fizettük a szállást, étkezési és minden más költségünket. A vonat és autóbusz kivételével, amelyekre

„bérletet kaptunk, nem pedig költségtérítést. Ma is úgy vélik – nem kevesen –, hogy például nyugdíjkiegészítéshez jutunk, díjholott szó sincs róla!”

12. 1990-ben, a ciklus lejártakor teljesen kiléptem a közéletből.

Gyermekeim pályakezdők voltak, és családalapítás előtt álltak.

Nekik segítettem erőmhöz mérten. Ez ideig a téli hónapokban volt némi elfoglaltságom, most azt is befejezem: Gyermekeim, fiatalokám igénylik és viszonozzák a szeretetemet: Tehát köszönöm, jól vagyok.

3. Pártonkívüliként az Országgyűlés független képviselőcsoportjába léptem be, ahol később a csoport titkára lettem. Kapcsolatot tartottunk az újonnan alakult társadalmi szervezetekkel, mozgalmakkal. Vezetőiket meghívtuk a Parlamentbe, meghallgattuk törekvéseiket. A független képviselőcsoport titkáraként több társammal együtt megfigyelőként részt vettünk a háromoldalú parlamenti tárgyalásokon.

4. Mire vagyok a legbüszkébb? Először arra, hogy a körzetemben 1985-ben igazi választás eredményeként kerültem az Országgyűlésbe, mert ketten versengtünk a mandátumért az előző ciklusban már tevékenykedő országgyűlési képviselővel, ifjúkori jó barátommal, akivel még ma is jó viszonyban vagyok. A választás szoros eredményeként én jutottam be az Országgyűlésbe. Több dolgot is említenék, de leginkább annak örülök, hogy kitartó érveléssel, a parlamenti felszólalásomra adott helyeslő válasz birtokában sikerült meggyőzni az akkori megyei tanács tagjait, hogy Komárom megye elnevezése foglalja magába Esztergomot is. Ezzel a királyi várost és katolikus központot egyaránt jelző másik elődmegye rangja sem szorult háttérbe.

5. Országosan és helyileg egyaránt sikerült javítani az iskolai oktatás törvényi-tárgyi feltételeit. Ennek eredményeként változások következtek be a választóközrétben: Annavölgy települése például megkapathatott egy korábban más oktatási célt szolgáló iskolai épületet.

6. Végül is ma sem változtatnék azon, amit akkoriban csináltam.

7. Nagy Imréék újratemetésével egyetértettem, néhány szélsőséges felfogással azonban nem.

8. Abból, ami 1988–89-ben történt az országban; támogattam a többipártrendszer megteremtését, és ma is egyetértek vele. Ezenkívül előszorgalmaztam a szociális piacgazdaság megvalósítását. Ami jelenleg történik a társadalomban, azt még nem tartom megfelelőnek.

9. Igazából jobb, a valós teljesítményen alapuló gazdaságpolitikát vártam, de ami létrejött, az nem az. A politikai élet mai résztvevői közül – tekintettel a független képviselőcsoportbeli ténykedésemre – több személy akkori felfogását, teljesítményét ismerem. Mostani arcuk nem is hasonlít a korábbira. Azóta néhány „politikus” úgy gondolja, hogy reggel a zöld szín a helyes, délután már a sárgáról beszél, éjjel pedig kékkel álmodik. Azaz nem meggyőződésből, hanem érdekből beszél; cselekszik.

10. A csalódást számomra nem a megváltozott rendszer, hanem a benne élő néhány szereplő és a mérhetetlen társadalmi különbségek kialakulása okozza. Mindennek dacára optimista vagyok, mert hiszek abban, hogy valós munkateljesítményekkel talpon lehet maradni a piacon az EU-csatlakozás után is.

11. Velem különleges dolgok nem történtek, így nem tudok semmilyen sztorival szolgálni.

12. Közéleti pályafutásom főbb állomásai 1990 óta: 1990–1998 között az önkormányzati választások alkalmával a helyi választási bizottság elnöki tisztségét töltöttem be. 1992-től a „Dorogiak Dorogért” alapítvány kuratóriumának elnöke vagyok; 1996-tól a Komárom-Esztergom Megyei Mérnöki Kamara alelnökeként, 2004 februárjától elnökeként dolgozom. Annak idején országgyűlési képviselőségem mellett is kivettem részem a munkahegyem, a Dorogi Szénbányák Tervező Irodájának mindennapi teendőiből. Ha kellett, éjszaka végeztem el határidős feladataimat. Az 1990-es évek elején nem használtam ki korábbi politikai-gazdasági kapcsolataimat a privatizációs folyamatokban arra, hogy bármit megszerezsek. A Dorogi Tervező Iroda Kft.-t mint gazdasági társaságot a tagok kényszerből, még a cég eladása előtt kivásárolták a Dorogi Szénbányák felszámolásának időszakában. A társaság ügyvezetőjeként, valamint gépész-villamos tervezőként tevékenykedem, és végzem mindennapi feladataimat, immár az európai uniós követelményeknek megfelelően.

Feloszlás – határidő előtt

Az Országgyűlés megbízási idejének rövidítése

Tisztelt Elnök Úr! Kedves Képviselőtársaim! Sok képviselőtársunkban vetődött fel az a gondolat, hogy milyen címet, illetve milyen fogalmat használjunk akkor, amikor azt kell eldöntenünk, tovább csináljuk-e az eredeti mandátumig dolgainkat, vagy rövidítettünk. Teljesen mindegy a szóhasználat, most már tisztázódott, hogy azt kell használnunk, ami az alkotmányban van, tehát a feloszlás fogalmát. Erről a parlamentről nem a szóhasználat, hanem a történelem fogja kimondani az értéktételeket, teljesen függetlenül attól, hogy a sajtó ma délután vagy holnap reggel mit fog írni, különféle szervezetek mit fognak mondani.

A független képviselők csoportja hosszú vívódás, nehéz körülmények között alakult meg, példát mutatva arról, hogy lehet másképp is tisztességesen dolgozni a parlamentben, adott esetben tisztességtelen eszközökkel szemben. Ez a csoport mértéktartásról tett tanúságot eddig működése alatt.

Véleménye a csoportnak, és az én véleményem is az, hogy a kérdéseket, és ilyen kérdést is, mint a parlament feloszlása, itt, a Ház falain belül kell eldönteni, és nem kell teret engedni olyan újságcikknek, mint például egy mai újságban is olyan felhívás jelent meg: az utcán kell eldönteni, hogy a parlament mikor oszlassa fel magát és mikor nem.

A független képviselők csoportja december 19-én megtárgyalta az Elnök úr indítványát és javaslatát a határozati javaslatát, és egyetértett azzal. Egy tartózkodással és egy ellenszavazattal támogatja az elnöki előterjesztést, és ezt változatlan formában javasolja a parlamentnek.

Fel szeretnénk hívni a köztársasági elnöknek a figyelmét, hogy a választásoknak a második fordulójánál legyen tekintettel a olyan helyzetre, hogy a második forduló időtartama ne legyen április elseje. (Derűtség.)

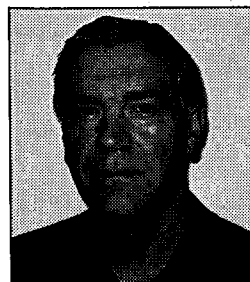
Egyetértünk azzal a javaslattal is, amit az Elnök úr a pártokkal folytatott tárgyalásairól adott részünkre, és felsorolta azokat a törvényhozási tárgyakat, melyeket ennek a parlamentnek a be-

kés átmenet érdekében mindenképp el kellene még végeznie. Ezek bizonyos gazdasági, bizonyos politikai témák. Mi a határozati javaslatot gyakorlatilag támogatjuk, és egyetértünk azzal, amit az Elnök úr elénk terjesztett, de szeretnénk még javasolni, kiegészíteni továbbiakkal, nem több feladatot téve a parlament vállára, hanem fontosnak tartjuk: az Elnök úr javaslatát, hogy a képviselők jogállásáról szóló törvény. Ennek a parlamentnek kell ezt meghoznia mindenképpen, a következő parlamentre ezt nem bízhatjuk, hogy saját maga sorsát, jogállását ő határozza meg. A másik a közszolgálati törvény. Nem szeretnénk fordított B-listát magunk után hagyni.

A harmadik, amit az Elnök úr javasolt, hogy célszerű lenne március 15-én még ünnepi ülés keretén belül egymástól elbúcsúzni. Szerintem és a csoport véleménye szerint is nagyon feltehetnénk a Parlament működésére egy ünnepélyes aktsussal a koronát, hogy döntenénk a címer kérdéséről.

Köszönöm Elnök Úr! (Taps.)

(Sasvári Józsefnek, a független képviselőcsoport képviselőjének hozzászólása. Az Országgyűlés 72. ülése 1989. december 21-én, csütörtökön. Jegyzőkönyv, 6001-6002. old.)

Névjegy

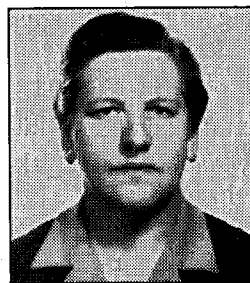
Sasvári József (Dorog, 1944. május 10.). Szülei: Schmidt Katalin háztartásbeli, Sasvári Jakab elektrolakatos. Végzettség: műszaki egyetem. Munkahelyei, főbb beosztásai: Tokodi Üveggyár (1962–63) laboráns, Dorogi Bányauzem (1966–71) villamos részlegvezető, Esztergom Város Egyesített Kórházai (1971–76) műszaki osztályvezető, Dorogi Szénbányák Tervező Iroda (1976–90) tervezési csoportvezető, osztályvezető, főmérnök. Dorogi Tervező Iroda

Kft. (1990–92) főmérnök, majd ügyvezető igazgató: *Politikai elkötelezettség:* mindig pártonkívüli. *Közélet:* országgyűlési képviselő (1985–1990); a településfejlesztési és környezetvédelmi bizottság tagja, később titkára; a független képviselőcsoport tagja, majd titkára (1988–90); a dorogi, helyi választási bizottság elnöke (1990–1998), a Komárom-Esztergom Megyei Mérnöki Kamara alelnöke (1996–2004), elnöke (2004–). *Publikációk:* Több szakcikke jelent meg a Magyar Bányászati és Kohászati Lapokban. Szerepel Magyarország politikai évkönyvében (1988), a Műszaki és természettudományi ki kicsodában (1995); a Dorogi lexikonban (2000). *Kittüntetései:* Kiváló Ifjú Mérnök (1987, 1988). *Családi állapota:* házas. *Gyermekei:* Ákos (villasmérnök, mérnök-informatikus), Gábor (épületgépész mérnök). *Hobbi:* informatika, számítástechnika.

Dorog, 2007. augusztus 10.

Szovjet bunker volt, nincs / Alapvetően megváltozott a szovjet vezetés felfogása a tartóhatatlan európai helyzetről – olvasható az előző visszaemlékezésben. Jellemző, hogy a szovjet csapatok kivonása után sem akarta elhinni mindenki, hogy immár nincs ok a félelemre. A környékeliek százait vonzotta például az egyik nyílt nap, hogy a saját szemükkel győződjenek meg: az üres hadsereg-vezetési bázis már senkit sem veszélyeztet. A felvétel az elhagyott nagyteveli bunker bejáratát mutatja. MTI-FOTÓ: Mónos Gábor

Mondjon le! Lépjen le!

Simon Ernőné

„A választások után

se feledjen el minket!”

Somogy megye. 11. sz. választókerülete. Székhely: Nagyatád. A választókerülethez tartozó települések abban a sorrendben, ahogy földrajzi helyük szerint kerülveszik Nagyatádot: Bolhás, Somogyfőszab, Ségész, Ötvöskőny, Belég, Kutás, Kisbajom, Szabás, Mike, Nagykorpad, Lábod, Rinyabesenyő, Görgeteg-Künteleg, Rinyaszentkirály, Bakháza, Háromfa, Tarany. Külterületi lakott hely: Kaszópusztá, Darvápusztá, Lászlómajor, Hókamalom. A Rinya nevű patak egy-egy eredő ága a kistérség csaknem minden településén megtalálható. A körzet székhelyét, Nagyatádot pedig kettészeli, mint a Duna a fővárost. Simon Ernőné cernagyári dolgozó, három műszakot vállaló szákmunkás 1975-től országgyűlési képviselő. 1985-ben a 21 552 érvényes szavazat (97,34%) 66,3 százalékával jut ismét a Parlamentbe. Pártonkívüli. 1989-től a független képviselők csoportjához tartozik. Az MDF helyi szervezete lemondásra szólította fel, az FKGP viszont a soráiba hívta. Az egyik ellenzéki párt így szólt: Mondjon le! A másik arra kérte, hogy lépjen be. Mandátumának lejártá előtt vonult nyugdíjba, a Cernagyári Nyugdíjas Klub alapítója és örökös elnöke, a Nagyatádi Időügyi Fórum tagja.

1985–88 között a korábbi ciklushoz viszonyítva még csupán a kismértékű eltérést lehetett tapasztalni a Parlamentben; bár többször is választottunk kormányfőt Grósz Károly, majd Németh Miklós személyében. 1988-ban már éreztük: néhány párt szavazzal a céllal jött létre, hogy átvégye az országban a hatalmat.

Kormányra törő pártszándékot mutatott az MDF és az SZDSZ

magatartása. A Németh-kormány idején felgyorsult a változást elősegítő törvények alkotása.

2. Az addig egyhangúnak tűnő Parlamentben megjelentek a különböző pártokhoz tartozó csoportok vagy kis frakciók. Ez akkoriban meglepetésként ért.

3. 1989-ben megalakult a független képviselők csoportja. Mivel nem voltam semmiféle pártnak a tagja, hozzájuk tartoztam. Csoportvezetőt és helyettest választottunk, így dolgoztunk. Az üléseinkre meghívtuk az addig létrejött pártok vezetőit (MDF, SZDSZ, FKGP). Tettük ezt azért, hogy megismerjük véleményüket, ami a további munkához vált fontossá a békés átmenet érdekében.

4. Büszke vagyok arra, hogy – mint párton kívüli képviselő – a felhatalmazásaimat mindig magam, készítettem el a választóim és választókerületem érdekeit szolgálva. Ezeket soha nem cenzúrázta senki. Bántásom sem esett amiatt, hogy bátran elmondtam a véleményemet.

5. Képviselői munkám idején megépült Nagyatád új kórháza, a felújítás mellett új műtői tömbbel bővült Kaposváron a több mint százéves megyei kórház. Ez idő alatt öt községben létesült törpe vízmű. Két településen épült általános iskola, Lábodon óvoda. Elkészült két összekötő út, amely az érintett községek lakosságának több évtizedes igénye volt. Igaz, az egyiket csak 1989. november 30-án tudtuk átadni, de megvalósult. Ezek mind olyan eredmények, amelyekben benne van a munkám. A zártkerti építkezések ügyében interpelláltam is. A sikert igazolja, hogy nemcsak választókerületemből, hanem az ország más tájáról is kaptam köszönetet; mivel a lakosság számára kedvezően változott az építkezési szabályzat. Emellett több helyen létesült szociális gondozási központ az idős embereknek. Az egyik községben kialakult a bentlakásos idősek otthona is.

6. Ennyi idő elteltével visszagondolva sem tennék mást, mint akkor. Mindig szoros kapcsolatban voltam választókerületem lakosságával. Sok időt fordítottam képviselői munkámra, részt vettem a tanácsüléseken, falunapon, falugyűléseken. A fogadóórákat is rendszeresen megtartottam a Somogy megyei 11. sz. választókerületem 18 községében, egy városában és négy külterületi lakott helyén. Nem volt olyan terület, ahol évente több alkalommal ne jelentem volna meg. Választóim ismertek, úgy érzem, becsülték a munkámat. Nevemen szólították, szó szerint így mondták: „ő a mi Erzsikénk”. Közben Nagyatádon, a cérnagyárban dolgoztam három műszakos munkarendben, amíg 1989 decemberében nyugdíjba nem mentem.

7. Az újrateremtésen személyesen nem voltam jelen.

8. A sarkalatos törvények meghozatalában való részvételt és a békés átmenetet érzem leginkább sajátomnak abból, ami 1988–1989-ben végbement. Támogattam az Országgyűlés önfelosztását is 1989-ben, hogy ki lehessen írni az új választást 1990 első felére. Ha nem így alakul, akkor lehetséges, hogy megismétlődött volna mindaz a tragédia, ami 1956-ban történt. Ezt senki nem kívánta, jómagam sem.

9. Nem voltak nagy reményeim, de azt kell tapasztalnom, hogy a szegényebb népréteg még szegényebb lett. A munkásszállások megszűnésével országszerte egyre több a hajléktalan ember. Korábban, ha bármi oknál fogva nem jöttek ki a családjukkal, de volt munkahelyük, a munkásszálláson meg tudták húzni magukat; amíg rendeződött a sorsuk.

10. Igen, csalódtam. Azt gondoltam ugyanis, hogy az új hatalom majd mindent jobban csinál, mint a régi, de sajnos nem így történt. Szétverték a már jól működő mezőgazdaságot; termelőszövetkezeteket, állami gazdaságokat. Évekig gondot okozott, és még most sem tökéletes a mezőgazdaságban és az állattartásban a felvásárlás. A gazdák nem tudják megfelelően értékesí-
te

„...mi a terményüket, jószágukat, javaikat. Ennyit a csalódásról. Egyébként pedig félnem nem kellett sem a rendszerváltás előtt, sem azóta. Nem kaptam fenyegető levelet vagy telefonokat.”

11. Hozzám is eljutott néhány ilyen-olyan üzenet, de nyilvánvaló volt: nem is érdemes velük foglalkozni. Kettőt azért megemlítenek. Az egyik levél az MDF helyi elnökétől érkezett. Felszólított: mondjak le a képviselői mandátumomról, hogy időközi választást lehessen kiírni a térségben. Ezt az akkorigiban zajló falugyűléseken elmondtam: A reagálást, válaszokat így tudnám össze foglalni: mi önt öt évre választottuk, csinálja csak szépen végig a munkáját úgy, ahogy eddig tette. Majd később a kisgazdák jöttek azzal a kéréssel, hogy lépjek be a pártba, s az „ő színeikben” induljak az 1990-es választásokon. Sem az előbbi, sem az utóbbi levélre nem tartottam fontosnak a válaszadást.

12. Nyugodt szívvel mondhatom, hogy a térségben azt követően is tisztelnék, szeretnek, hogy lejárt a mandátumom. Csak már ritkábban találkozom a volt körzetem lakosaival. Sokan még most is úgy üdvözlnek mint „képviselő asszony”-t. 1989. december 18-án mentem nyugdíjba. 1992-ben megalakítottam a „Cérnagári Nyugdíjasok Klubját”, melynek öt évig voltam a vezetője. Romló egészségi állapotom miatt leköszöntem. A tagság volt munkatársaim – kijelentették: téged nem szabad végleg elengedni. Szó szerint kimondták: te vagy ennek a klubnak a tiszteletbeli „örökös” elnöke. Ezt még is szavazták. Városunkban, Nagyatádon Idősügyi Fórum működik, ami itt, Somogyban is egyedüli. Vezetője a polgármester, aki más fontos feladatai mellett sokat törődik a város idős lakóival. A fórumnak létrejötte óta, már több éve tagja vagyok.

13. A korábbi választójogi törvény nem tette lehetővé, hogy önként, szabadon jelentkezzenek a képviselőjelöltek, mint most. Én 1975-ben lettem első alkalommal képviselőjelölt, a Hazafias Népfront felkérésére. Ebben a választókerületben már akkor is többes jelölés alakult ki. Nevézetesen egy konzervgyári

dolgozóval, szintén munkásasszonnyal indultunk a mandátumért. A népfront és a járási hivatal segítségével eljutottunk minden községbe és a városi jelölőgyűlésekre, hogy a választópolgárok megismerhessenek bennünket, s eldönthessék, kire adják a voksukat. A bemutatkozások után én lettem a befutó. Nagyon emlékezetes számomra, amikor a pár száz lelket számláló kis faluban hozzám lépett egy idős férfi, két kézzel fogott velem kezet, s ezt mondta: „Nagyon örülök, hogy eljött bemutatkozni, mert a mi falunkban eddig még soha nem járt országgyűlési képviselő. De ne csak most jöjjön ide, hanem a választások után se feledjen el minket.” Figyelmeztető kérése mindig bennem élt, amíg csak képviselő voltam. Nem feledkeztem el azokról, akik rám szavazva bejuttattak a Parlamentbe. Nem feledkeztem el a választóimról, jó munkakapcsolatom alakult ki minden területen, nem éltem vissza a bizalommal. Úgy gondolom, ez volt az alapja annak, hogy 1980-ban és 1985-ben is újraválasztottak. Abban az időben, az Országházban tiszteltük egymást. Házunk és a választókerületek gondjával, törvényalkotással foglalkoztunk. Most a pártok egymással vannak elfoglalva. Mint ha az lenne a dolguk, hogy ki tud több szarot szórni a másikra – ahelyett, hogy a békés építő munkát, az ország és a lakosság sorsát tartanák fontosnak. Életkedvet adni a pályakezdő fiataloknak, hogy legyen munkahelyük, s valamennyi munkaképes korú embernek legyen munkája – mennyivel nemesebb cél!

1990 óta egyszer sem jutott eszembe, hogy de jó lenne képviselőnek lenni. A Parlamentben jelenleg olyannyira méltatlan magatartás uralkodik, amit jó lelkiismerettel nem tudnék elviselni. Hadd idézzek emlékeztetőül inkább négy sort Váci Mihálytól:

„És érezzék egy kézfogásból rólad,
hogy jót akarsz, és te is tiszta jó vagy.
És egy tekintetünk elhitesse véled,
szép dolgokért élsz, és érdemes élned.”

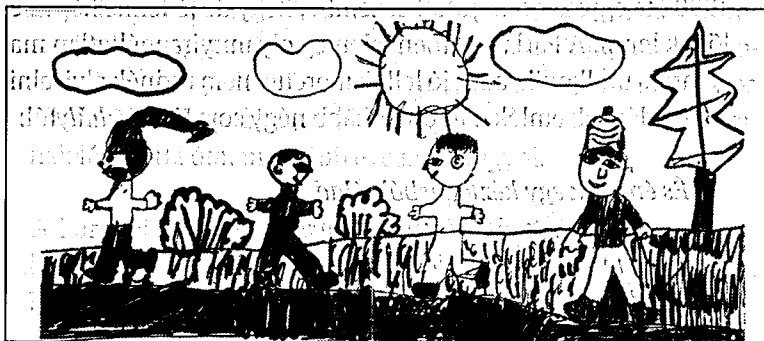

Névjegy

Simon Ernőné

Simon Ernőné, sz. Simon Erzsébet (Kaposvár, 1936. december 11.). Szülők: Simon József (1945 előtt állami útdr., 1945. január 10-én, a háborúban kapott sérüléseibe belehalt 37. évesen), Tölle Mária (háztartásbeli – most úgy neveznék, hivatásos anyja. Özvegyen nevelt fel az öt testvért). Végzettség, munkahely: 8 általános, „cérnagyártó” szakmunkás: A Nagyatádi Cérnagyárban áruátnevező szakmunkás. Politikai kötődés: Párttag nem volt sem 1988–89-ben, sem előtte, sem azóta. Közélet: 1975-ben lett első alkalommal országgyűlési képviselő, a honvédelmi bizottság tagja 1980-tól a ciklus végéig. 1966-tól a szakszervezeti munkában vesz részt, bizalmi, főbizalmi, műhelybizottsági titkár, majd szocialista brigádvezető – közösségi munkát végez a gyárban, a város közterein, óvodáknál, bölcsődéknél. Kiténtetések: több alkalommal kiváló dolgozó, 1975-ben a Könnyűipar Kiváló Dolgozója. A „Te gyünk többet Somogyért” kiténtető elismerést 1979-ben kapta a megyétől. 1983. decemberében a Magyar Urbanisztikai Társaság elnöksége emléklappal ismerte el a Nagyatád várossá válásáért végzett tevékenységét. Családi állapot: 1979. október 16-a óta özvegy. Hobbi: bel- és külföldi csoportos kirándulások, autóvezetés.

Nagyatád, 2004. május 20.

A nagyatádi általános iskola rajztagozatosai kiállításra hívják a képviselőt

Egy boldog ember Nyírtassról

Técsy László

Annyi agrárképviselő talán

már soha nem is lesz

A nagyatádi Cérnagyárban a honvédelmi bizottság tagja volt 1980-tól Szabolcs-Szatmár megye, 19. sz. választókerület. Székhely: Dombóvár. Települések: Újdombrád, Gégény, Pátroha, Bérkész, Nyírtass, Ajak, Rétközberencs, Anarcs, Szabolcsbáka, Gyulaháza, Nyírtkarász, Petneháza, Laskod, Tizsakanyár. Érvényes szavazatok száma: 21 774 (98,74%). Ezek 75,6 százalékával lett országgyűlési képviselő. Técsy László 1985-ben a Parlamentben bejelenti „első frakció”-ként az agrárszektor létrejöttét, amelynek később az alelnökévé választják. A hír hallatán nagy meglepetéssel támadt az ülésteremben. „Akadt, aki úgy fogalmazott a széksorokban eléggé hallhatóan, hogy megalakult a parasztpárt. Nem az volt” – szögezi le. Máig sajnálja, hogy nem hoztak létre egységes, markánsabb érdekképviselőt. Hiszen „annyi agrárkötődésű képviselő soha nem volt talán a Házban, mint akkor, és többen megjósolták, hogy nem is lesz”.

1. Véleményem szerint a társadalom jelentős része akarta a rendszerváltást. Ez így jelent meg a Parlamentben. Vitathatatlan az ellenzék szerepe is természetesen. Ha az Országgyűlés ezt nem így érezte volna, akkor nem lett volna békés az átmenet.
2. A parlamenti vitákban a miniszterek jelentős részének hallatlan felkészültsége, magabiztossága, szakmai hozzáértése váltotta ki elismerésem. Hozzá tartozik ehhez a képviselők szabadsága: senkivel nem kellett egyeztetni, amit el kívántam mondani, azt el is mondhattam. A képviselők képesek voltak megjeleníteni a térségek gondjait. Mindezek ellenére a viták nem váltak parttalanlanná, mert a résztvevők számottevő része önmérsékletet tu-

dott gyakorolni. Erre kényszerített mindenkit az ülésszakok szűkre szabott ideje is.

Ugyanakkor megütöközést váltottak ki belőlem a költségvetésekben megfogalmazottak. Többször hozzászóltam, és vitába is keveredtem a pénzügyminiszter úrral. Nagyon fáj, hogy hiába jeleztük többen – gyakran elég élesen – a mezőgazdaság és a vidék folyamatos leépülését, népességmegtartó erejének csökkenését, a parasztság megbecsülésének hiányát. A felvetéseket nem vette komolyan a kormányzat, a hatalom. A „háttéralkuk” révén a mezőgazdaság mindig áldozati bárány volt.

A politika oltárán azóta is folyamatosan feláldozzák a mezőgazdaságot, ami oda vezetett, amit ma láthatunk.

Megdöbbenett az is, hogy Bős-Nagymaros ügyében milyen alapon születik a döntés.

A ciklus végén egy-egy ülésszakra kilós tételben érkezett az előterjesztés. Mi nem főállású képviselőként ezt az anyaghalmozat lelkiismeretesen, az ország sorsa iránt felelősséget érző embereként nehezen tudtuk kezelni. (Bonyolult dolog a részletekre visszaemlékezni, így biztosan több feljegyezni való lenne, mint amit itt leírtam).

3. A fordulat előkészítésében, lezajlásában nem volt külön szerepem. Képviselőként támogattam az előkészítő határozatokat.

4. Én egy alapvetően mezőgazdaságból élő körzet választottjaként jutottam a Parlamentbe. Úgy érzem, amit a választási nagygyűlésen vállaltam és kértek tőlem, azt sikerült a T. Háznak továbbítanom és az ország vezetőivel megismertetni.

5. Legtöbbet a mezőgazdaság, a vidék népességmegtartó erejének fokozásáért, a parasztság sorsának javításáért igyekeztem tenni. Sajnos, kevés sikerrel.

6. Büszke vagyok, hogy ott lehettem, és vállalok mindent, amit tettem. Nemigen csinálnék mást és másként, mint akkor, egy dolgot kivéve: Sajnos elhibáztuk, hogy nem hoztunk létre valami-

ilyen markáns, egységes agrár érdekképviselőt és -védelmet, holott erre sok biztatást kaptunk. Annyi agrárkötődésű képviselő talán soha nem volt a Házban, mint akkor, és többen megígérték, hogy nem is lesz.

7. A temetésen nem vettem részt, de egyetértettem vele, ezt meg kellett tenni.

8-9. Nem volt olyan kiemelkedő politikai szerepém, hogy igazából bármire is hatást tudtam volna gyakorolni. Annak következményeként, ami 1988–89-ben történt, megbékélést, megnyugtatást, nagyobb toleranciát, egymás iránti tisztteletet, az ország és a nép sorsáért felelősséget érző kormányzat és ellenzék kialakulását vártam. A mai politikai küzdelemből hiányzik azoknak a sorsáért való feltétlen odaadás, aggodás, akik bizalmából a képviselők a helyükön vannak. A gazdasági életben, főleg a mezőgazdaságban olyan értékek mentek tönkre, amelyek a világ gazdaságilag legerősebb országait is megrengették volna.

10. Nem tettem semmi olyasmit, amiért félnem kellett volna.

11. Több olyan eset fordult elő, amelyekre kellemesen emlékszem vissza, másokkal ellentétben. Csupán párat említenék:

– Parlamenti felszólalásaimnak elég jelentős sajtóvisszhangja támadt. A költségvetési vitában nem mindig voltam közös nevezőn az akkori pénzügyminiszterrel. Vitázárójában többször visszautalt arra, amit elmondtam.

– Sokat harcoltam a mezőgazdaságban a keresetszabályozás megszüntetéséért. A javaslatomra adott agrárminiszteri választ két esetben nem fogadtam el. Képviselőtársaim – engem támogatva – számottevő különbséggel szintén nem fogadták el a miniszteri választ. Ez akkor nem volt megszokott jelenség.

– Nyilatkoztam a televízióban: annak kell adni a vadásztatási jogot, akinek a területén a vad található. Igaz, nagy sajtótámadás indult ellenem.

– Amikor az Országgyűlés határozatot hozott – a fordulat elősze-

leként –, hogy a Parlamentben különböző csoportokat (ma frakció) lehet létrehozni; a szavazás után felálltam, és bejelentettem: elsőként tízen megalakítjuk az agrárszektor: Nagy megdöbbenés támadt. Akadt, aki úgy fogalmazott a széksorokban: eléggé hallhatóan, hogy megalakult a parasztpárt. Nem az volt.

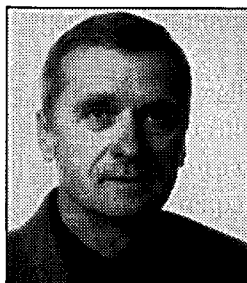
12. Közéleti szerepem alig van, viszont igen sok szakmai szervezetben tevékenykedem, ami örömmel tölt el. Úgy érzem, a szakmámban elismert embernek számítok. Ahol dolgozom, a munkám alapján megbecsülnek. Alapítója vagyok a Nyíregyházi Főiskola tangazdaságának, egyik alapítója, szervezője és egy évig megbízott első vezetője az állattenyésztési tanszéknek. Családi életem biztos, kiegyensúlyozott háttérrel nyújt, amely nélkül ennyi szépet nem élhettem volna meg, és sok nehézségen sem jutok túl ilyen könnyen. A rendszerváltás idején nem szereztem nagy vagyont. Nincs saját cégem. A nagyobbik fiammal 100 hektárnyi területen; amelynek zöme a szülőtől örökölt kárpótlási föld, családi gazdaságot alakítottunk ki. A földet, miután hiányzik hozzá a szükséges géppark, bér munkában műveltetjük meg.

13. Boldog ember vagyok.

Példa a szélmalomharcra

Tisztelt Miniszterelnök Úr! Szeptemberben interpelláltam Önhöz a mezőgazdasági keresetszabályozás megszüntetése tárgyában. Azért Önhöz, mert bíztam abban, hátha Ön jobban szívén viseli a parasztság sorsát, mint a Minisztertanács néhány tagja. Azt, hogy mennyien akadályozták e téma sikeres végigvitelét, egy országgyűlési felhívásban elmondtam. Az Országgyűlés, mellém állva, kétszer utasította el a miniszter és a bizottság válaszát. Véget ért az utolsó országgyűlési ülésen 88%-os igennel határozat született, hogy szűnjön meg a

mezőgazdaságban a keresetszabályozás. Az ezt kifejező módosító javaslat a kormány indítványa alapján kerüljön be a válságalkotási nyereségadóról szóló törvénytervezetbe. A határozathozatal után dr. Kunos Péter államtitkár szót kért, és tiltakozását fejezte ki. Amit mondott, azzal fényes bizonyítékát adta annak, hogy fogalma sincs az ügyről és még inkább a mezőgazdasági bizottság határozatáról, illetve az Országgyűlés határozatáról. A kormány tagjaként hogy jöhet el valaki ilyen felkészületlenül az Országgyűlésre, nem értem. Egyések még mindig nem tekintik partnernek a képviselőket, pedig már lett volna mi, belőlük okulniuk. Még azon az ülésen a kormány vétőt emelt a döntés ellen, mondván, hogy nekem miket kellett volna módosítani. Kérem, olvassa el a határozatot, ugyanis ebben az áll, hogy ez a kormány feladata. Ha a kormány a határozatban foglaltak szerint nem teszi kötelességét, úgy 60 aláírás rendelkezésemre áll, és sürgősségi tárgyalást kérve, ismét benyújtom a február 27-én kezdődő ülésnapra, és kezdem előlről a hatalmi bürokráciával szembe a szélmalomharcot. Ezzel csupán egy a gondom. Mivel nem indulok a következő választáson, nincs újabb öt hónapom, hogy egyáltalán reményem lehessen a sikerre. Én elhiszem, hogy ez most már a kormánynak kényelmetlen, de egy országgyűlési határozat a kormányt is kötelezi. (Támogatást szorgalmazó képviselői levél egy elfogadott országgyűlési határozat érvényre juttatásáért. A címzett: Németh Miklós miniszterelnök. Nyírtass, 1990. február 12.)

Névjegy

Dr. Técsy László (Gégény, 1949. június 28.). Szülei: Angyal Ilona htb., Técsy László jegyző, könyvelő, főkönyvelő, majd tszelnök. Iskolai végzettsége: Debrecen – Palag Mezőgazdasági Technikum, Debrecen.

ni Agrártudományi Egyetem, ugyanitt később doktori fokozat, az állattenyésztési tanszéken címzetes egyetemi docens. *Munkahelyek:* Pátróha Zöldmező Mgtsz. gépcsoport-vezető (1973–74), üzemegység főagronómus (1974–75), Nyírtass Dózsa Mgtsz. főállattenyésztő (1975–77), főagronómus (1975–77), tsz.-elnök (1982–93), Genetika Kft. ügyvezető igazgató (1993–94), Nyíregyházi Főiskola tangazdaság-igazgató, főiskolai docens (1994–). *Párt-elkötelezettség:* az MSZMP-nek 1984-től tagja, 1989 óta pártonkívüli, baloldali érzelmű. *Közélet:* országgyűlési képviselő (1985–90). Az első „frakció”, az agrárszektor egyik alapítója és bejelentője a Parlamentben, majd alelnöke. *Művei:* Két főiskolai jegyzet lektora, több szakmai publikációja jelent meg. Különösen a képviselősége idején sok cikk és publikáció említi. *Kitüntetések:* többszöri kiváló szövetkezeti tag, TOT-kitüntetés, miniszeri elismerés, Munka Érdemrend ezüst fokozat, Wellman Oszkár-émlékérem, Nagyváthy-díj az irányítása alatti tangazdaságnak, Alkotói Díj 2001 (a megyében végzett szakmai és oktatói tevékenységért). *Családi állapota:* nős. *Gyermekei:* László (Debrecen-Pallagon végzett a mezőgazdasági szakközépiskolában, rokkant nyugdíjas), Attila (a Kaposvári Egyetemen szerzett agrármérnöki diplomát, a Nyíregyházi Főiskola testnevelési és sporttudományi tanszékén mérnöktanárként lovaglást oktat). Unokája, Bence 2003-ban született. *Hobbi:* a ló; lovaglás. *Szeretne még látni Magyarországon?* **Nyírtass; 2004. június 28.**

Ahol fát vágnak, forgács is hull

Tóth Antal
A megyei rendőrfőkapitány
városi ügyvéd lett

Bács-Kiskun megye 16. választókerülete. Székhely: Kalocsa. A megyei főkapitányság Kecskeméten szolgáló rendőrtisztje, Tóth Antal a 27. 116 (94,39%) érvényes szavazat 59,6 százalékának megszerzésével lett országgyűlési képviselő helyi jelölttársa ellenében. Rendőrtábornokként, 53 évesen ment nyugdíjba, ügyvéd, a közéletben nem vesz részt. Várakozásaiban csalódott. Félnie viszont nem kellett soha.

1. A rendszerváltozás a demokratikus erőknek köszönheti létét. De a karrieristák és a sanda szándékúak hatása sem elhanyagolható.
2. A parlamenti vitákban sokak tisztánlátása, kulturáltsága váltotta ki elismerésemet. Megütközésemet pedig egyesek demagógiája, mondhatni: hülyesége.
3. Szerény lehetőségeim voltak a fordulat lezajlásában.
4. A legbüszkébb arra vagyok, hogy elfogadtak, talán megszerettek választókörzetemben. Kecskeméti lévén ugyanis teljesen idegenként indultam Kalocsán és környékén.
5. Minden helyi céllal azonosultam, és vállaltam a rám eső részt. Volt, amit sikerült megvalósítani; volt, amit nem. Megépült Kalocsán például az uszoda, Dusnokon az óvoda, Miskén a sportcsarnok, kerékpárutak készültek stb.
6. Mai fejjel talán elvállaltam volna Budapestre történő szolgálati

át helyezésemet, amire '89-ben nemet mondtam. Lehet, hogy indulnom kellett volna az 1994-es választáson.

7. Nagy Imréék újratemetése? Meg kellett történnie.

8. A rendszerváltásból leginkább a demokratikus változásokat érzem a magaménak – legfeljebb nem egészen úgy, amilyen következményekkel jártak.

9. Nagyon pozitív változásokat reméltem. Ezek viszont nem, vagy nagyon csekély mértékben valósultak meg.

10. Csalódtam a várakozásaimban, de nem kellett félnem soha; semmitől.

11. Utóbb felháborított a rendőrfőkapitányi pályázatokkal kapcsolatos értékelések és a kinevezések közti ellentét. Bár erre szokták mondani, hogy ahol fát vágnak, ott forgács is van.

12. A közéletben nem veszek részt. Rendőrtábornokként nyugdíjba mentem; jelenleg ügyvédként dolgozom.

13. Naivan azt hittem, hogy a rendszerváltás ennél az országnak jó értelemben vett, teljes körű, pozitív változásához vezet – politikailag, gazdaságilag és erkölcsileg egyaránt. Azt gondoltam, hogy sikerül megállítani az erkölcsi süllyedést. Nem így történt, azaz a zuhanást.

Névjegy

Antal Tóth

Dr. Tóth Antal (Kecskemét, 1940. június 3.)

Szülei: néhai Tóth János és Mészáros Ilona munkások voltak. **Képzettsége:** rendőrtiszt, akadémia, jogtudományi egyetem, MSZMP Politikai Főiskola, jogi szakvizsga. **Munka-**

helye: Bács-Kiskun megyei Rendőr-főkapitányság; r.őrm. járőr (1962) – r. vezérőrnagy, főkapitány (1991). **Jelenlegi foglalkozása:** ügyvéd Kecskeméten. **Politikai elkötelezettség:** MSZMP-tag, majd pártönkívüli. **Közélet:** városi tanács tag (1980–85), országgyűlési képviselő (1985–90), a honvédelmi bizottság tagja. **Publicitás:** a képviselői munkásságát kísérő sajtóvisszhang döntően pozitív. **Kitüntetések:** Közbiztonsági Érem és Haza Szolg. Érem különböző fokozatai, Kiváló Szolgálatért, Érdemrend, Kiváló Rendőr, Aranygyűrű, 2000-ben Díszkard. **Családi állapot:** nős. **Gyermekei:** Erika tanár, közgazdász; Gábor egyéni vállalkozó. **Hobbi:** sport. **Kecskemét, 2003. december 2.**

Országgyűlési és állami tisztségviselők mögött Bács-Kiskun megyei képviselők a 3. sorban balról: Miskó István, Gajdócsi István, Nyers Rezső, Korom Mihály, a 4. sorban jobbról: Mátyus Gábor, Tóth Antal.

Fotó: Tóth Sándor

Balesetmentes átmenet

Tóth László
Napraforgó emberek váltak ki
Kádár holdudvarából

Tóth László, a napraforgó emberek vezetője, a Borsod-Abaúj-Zemplén (megye, 20. választókerülete), Székhely: Borsod-Abaúj-Zemplén. Hozzá tartozó települések: Tiszakarád, Tiszacsermely, Ricse, Révleányvár, Dámóc, Lácacséke, Monyhatanya, Karos, Karcsa, Pácín, Bodroghalom, Alsóberecki, Felsőberecki, Zemplénagárd, Nagyrozvágy, Kisrozvágy. Az 1985-ös országgyűlési választáson leadott érvényes szavazatok száma: 16 034 (98,15%). Tóth László termelészövetkezeti gépkocsivezető, 59,4 százalékos aránnyal nyer, és ezzel simán mandátumhoz jut két másik jelölttársával szemben. Ez korántsem volt magától értetődő teljesítmény, hiszen hármas jelöltség esetén annyira megosztottak a voksok, hogy kevés kivételtől eltekintve itt, Észak-Magyarországon és másutt is pótválasztásokat kellett kiírni. A győztes 31 évesen a legfiatalabb honatyák közé tartozik.

1. A rendszerváltozás több tényező hatására kezdődött el. Véleményem szerint a Gorbacsov vezette Szovjetunió engedett a korábbi erős szorításból, hagyta önállóbban érvényesülni az akkori szocialista tábor országait. Magyarország ebből a helyzetből próbálta megragadni a számára legmegfelelőbb előnyöket. Kádár János már csak bábu volt. A hatalmat – számomra úgy tűnt – Grósz Károly, Berecz János, Pozsgay Imre vette kézbe. Az MSZMP mintegy 800 ezer tagjának a zöme is jobb életmódra vágyott. Irigykedve nézett a nyugati szomszédokra. A csekély számú belső ellenzék pedig nagy hangjával és a Nyugat pénztámogatásával jól kampányolt.

2. Az országgyűlési tevékenységet, utólag úgy vélem, két részre kell bontani. 1985-től 1987-ig az unalmas, sok évtizedes formái érvényesültek, igazi vitatémák sem alakultak ki. 1987-től viszont valódi érvek ütköztek a Parlamentben, és a plenáris ülések is egyre gyakoribbá váltak. Elismerésemet legjobban Király Zoltán képviselőtársunk bátorsága, szókimondása váltotta ki. Abban az időben ő volt a hős, nem pedig azok, akik azóta annak akarják magukat feltüntetni. Egyébként megütkezést váltott ki belőlem az, hogy a ciklus második felétől mennyire napraforgó emberek lettek sokan, akik korábban Kádár János holdudvarához tartoztak.

3. Nekem különösebb lehetőségem nem adódott, a rendszerváltozás előkészítésében és kivívásában, de nem is törtem magam, mert nem láttam teljesen tisztán mindent.

4. A legbüszkébb arra vagyok, hogy bár látványos dolgok nem fűződtek hozzám, nem ártottam embertársaimnak.

5. A legtöbbet a mezőgazdaságból élő emberek munkájának eredményéért és megélhetésükért igyekeztem tenni. Különösen a kistelepülések fejlődését viseltem szívemen, hiszen magam is ilyen választóköri körben kaptam mandátumot.

Az eredmény vegyes képet mutat. A kistelepülések sokat fejlődtek, a mezőgazdaság viszont az elmúlt 14 évben mindig ki volt téve az éppen aktuális kormány szeszélyeinek, sőt – mondjuk ki! – hülyeségeinek.

6. A mai fejtemmel már rámenősebb lennék a szerintem fontos ügyekben, mert úgy látom, a mostani helyzet ezt kívánja.

7. Nagy Imre újratemetése számomra azzal járt, hogy sok mindenről nem tudtam eldönteni, mi a valóság. Korábbi történelmi tudásom és az újratemetést megelőző politikai visszaemlékezések ellentmondásai zavart keltettek bennem. Kétségessé vált, hogy mit higgyek el valójában.

8. 1988–89 legnagyobb tetteinek azt tartom, hogy a Parlament megteremtette az alapjait a békés rendszerváltás véghezvitelének. A képviselők döntő többsége felnőtt a feladathoz, és nem ragaszkodott a korábbi „megkövült” párhúséghez. Az MSZMP szétválását MSZP-re, illetve Munkáspártra a tagság megkönnyebbülve vette tudomásul. Sokan egyik pártba sem léptek be. Végül is a többpártrendszer sem váltotta be a hozzá fűzött reményeket.

9. Nagy reményeket egyébként nem tápláltam a jövő iránt. Sajnos, igazam lett. A privatizálás és a különböző kárpótlások sok igazságtalanságot szültek. Az ügyeskedők nagy vagyona tettek szert, a középrétegek lecsúsztak. A szegények pedig még szegényebbek lettek. Nőtt a bűnözés. A rendőrségnek nincs igazi hatalma, és ezért igazából tekintélye sincs.

10-11. Igen, csalódott vagyok, mert jobb életet vártam volna az ország összlakosságának. Csalódott vagyok, mert a pártok évek óta csak egymás mocskolásával és lejáratásával törődnek. Csalódott vagyok, mert jelenleg az emberi érték szinte kizárólagos mércéje a pénz. Félnem, mint volt országgyűlési képviselőnek, nem kellett

12. 1990 óta ugyanazon a munkahelyen dolgozom; akárcsak a képviselőségem idején. Sőt, 1974-től a mai napig ennél a mezőgazdasági szövetkezetnél vagyok gépkocsivezető, bár a szövetkezet neve többször módosult a követelményeknek megfelelően. A munkahelyemen immár 12 éve a felügyelő bizottság vezetője vagyok. A községi önkormányzatnak 1994–2002-ig voltam a helyi képviselője.

Névjegy

Tóth László

Tóth László (Tiszacsermely, 1954. február 9.). Szülei: Kovács Mária (boltvezető), Tóth Ferenc (téesszelnök). Végzettség: szakmunkásképző. Foglalkozása: szövetkezeti gépkocsivezető (Tiszakarád). Párttagsága:

MSZMP (1974–89), pártonkívüli (1989–2002), MSZP (2002. szeptember 1.–). Közélet: országgyűlési képviselő (1985–90), települési képviselő (1994–2002). Kitiűntetés: 750 ezer km balesetmentes vezetés (1993), Mezőgazdaság Kiváló Dolgozója (1984). Család: nős. Gyermekai: László, Tamás (Budapesti Műszaki Egyetem Villamosmérnöki Kar), Szilvia (az Árpád Vezér Gimnázium tanulója, Sárospatak). Hobbij: sport, kisállattenyésztés.

Tiszakarád, 2004. január 14.

Vajon mi történik az ülésteremben? A fejleményeket figyelik a karzaton helyet foglaló vendégek.

Fotó: Tóth Sándor

niszterhelyetessel, Papp István tervezővel, Balogh Tibor főtitkárral az élen villámgyorsan Kerepestarcára látogattak. Több területet megtekintve, választókerületem egyik községében, Mogyoródon találták meg a Forma-1 igényeinek megfelelő területet. S valóban, a település életében szívmeli látható fejlődés következett be. Nem utolsó dolog, hogy a község, amely korábban nélkülözni kényszerült az összeköttetést az autópályával, két feljáratot is kapott. Ily módon a világnak, a pályáért versengőknek bebizonyította Magyarország, hogy a vasfüggöny mögött is fel lehet építeni F-1 pályát.

6. Ma sem tudnék másként képviselő lenni, mint akkor, ma is meggyőződéssel, kizárólag és sokirányúan a választókerületem érdekeiért dolgoznék. A Parlamentben pedig legtöbbit az önhibájakon kívül nehéz helyzetben lévő családokért tennék.

7. Politikai indítékból és érdekből nem lett volna szabad halálos ítéletet hozni. Sem Nagy Imre és társai ügyében, sem a történelmünk során soha. Remélem, hazánkban ez az idő örökre elmúlt.

8. A rendszerváltás 1988–89-es éveiből sajátomnak főleg a földtörvény módosítását és a 4. pontban jelzett törvénymódosításomat, valamint a mellékelt felszólalásomban foglaltakat érzem, amelyek alapvetően a hazai föld védelméről szólnak.

9. Nem gondoltam, hogy a mezőgazdaság ennyire tönkremegy.

10. Félnem soha nem kellett, jól megéltam az életemet.

12. 1990-ben kerkedvezménnyel tanácselnökként nyugdíjba mentem 51 éves koromban. Azóta semmiféle közéleti munkában nem veszek részt. Az üzleti életben volt és van némi elfoglaltságom. A megnőtt szabadidőben régi vágyam teljesült, nevezetesen hogy mások szerint is igen szép olajfestményeket készítek. Eddig négy önálló kiállításom volt Veszprémben, 2000-ben egyik művemet különdíjjal tüntették ki.

A föld törvénye – Budapesten tüntető gazdák

Tisztelt Ház!

Sajnálni lehet, hogy a földtörvénnyel kapcsolatos huzavóna országunk nehéz helyzetében újra és újra Parlament elé kerül, és mégsem tudtunk olyan döntést hozni, ami a mai átmeneti időben megnyugtató a parasztságot. Korábbi felszólalásaimban szinte minden érvet felsoroltam a föld védelme érdekében. Ma csupán azt akarom erősíteni, hogy elkerülhettünk volna sok feszültséget, ha megfontoltabban döntünk. Tulajdonreform előtt állunk, ezért nem szabad megengedni, az utolsó pillanatban úgy adjuk el a földeket, hogy olyanokhoz kerüljenek sok esetben vesztői áron, akiknek a földhöz semmi közük nem volt. Sok tsz vezető azt mondta, szét akarjuk verni a téeszeket. Pedig ezt senki nem akarja. Most pedig számos téeszben azt teszik, hogy eszmei áron kerül új tulajdonosokhoz a föld; az a föld, amit a faluból elüldözött paraszt kényszerből felajánlott, amit a tsz filléreért megválthatott. S ez a megváltás egész jogi rendszerével szégyene volt a magyar jogalkotásnak. Az évszázados öröklési jogot semmibe vette.

Egy hónappal ezelőtt a parlamenti vitában elismertük, rendezni kell a föld kérdését, de ezt tegye meg az új Parlament. S mi történt azóta? Maguk a tsz-ek kezdték meg a földosztást, aminek tüntetések, tiltakozások sorozata lett az eredménye.

Nincs önkormányzati törvény, nincs tulajdöntörvény, nincs új földtörvény, s mire ezek elkészülnek, olyan újabb sérelmek keletkeznek földügyekben, amit rendezni igen nehéz lesz.

A mezőgazdasági bizottság javaslatát nem lehet elfogadni. Az 1 százalékos földeladási lehetőség nem old meg semmit. Ugyanúgy fenntartja a ma meglévő feszültségeket. Ha úgy tetszik, akadályozza a vállalkozásokat. Nem mindegy, hogy hol van ez az 1 százaléknyi termőföld – a Balaton környékén, a város környékén vagy az ország távoli csücskében. Ebben a felkavart helyzetben nem látok más lehetőséget, mint ami átmeneti megnyugvást ad a parasztságnak, és úgy érzem, ma ez a legigazságosabb megoldás: a tsz csak azt a földet és ingatlanát adhassa el, azzal

vállalkozzon, amit maga produkált. Ha netán a földet, ingatlant szabad forgalomban vette, tegyen vele, amit jónak lát. De vállalkozhatnak a tsz-tagok saját földjükkel a tsz-en belül is, ha a vállalkozást saját tulajdonukkal jónak látják.

Az én javaslatom tehát védi a termőtulajdont, nem mondja ki ország-világ előtt, hogy 99 százaléig befagyasztották a földforgalmat, de éppen a vitatott földekre, így a megváltott földekre, államosított földekre elrendeli a tilalmat. Ha úgy tetszik, ez a javaslatom politikusabb, taktikusabb megoldást jelent, mint a bizottságé.

A parasztság élete és munkája mindig döntően befolyásolta országunk helyzetét. Ők mindig megfontoltan, gondolkodva cselekedtek és keményen dolgoztak. Tehát legyünk figyelemmel az akarataikra!

A jelenlévők közül emlékeznek talán arra, hogy Budapesten 1947-ben tüntettek utoljára a parasztok a földért; amikor az volt a jelszó, földet vissza nem adunk. Több mint 40 év után ismét Budapest utcáira mentek a parasztok tüntetni, és tiltakoztak a földeladások miatt. A nép meri és tudja a demokráciát gyakorolni. Tudja, hogy a földkérdésben is lehet népszavazás, hiszen ez nagyobb tét, mint a pártvagon, amiről népszavazás döntött. A Magyar Néppárt parlamenti csoportja és tagsága is ezt az álláspontot képviseli. A Független Kisgazdapárt vezetői is ennek támogatására kérték meg mint néppárti képviselőt. Bízom a Parlament bölcs döntésében, és kérem, hogy a mezőgazdasági bizottság javaslatát ne támogassák.

Adjunk lehetőséget a történelmi kompromisszumra, amelyet csak megfelelő törvényi sorrend teremthet. Legyen először új önkormányzati törvény. Legyen az általános tulajdonreformra törvény; majd ezt követően alkossunk maradandó és népakaratot kifejező földtörvényt!

(Vassné Nyéki Ilona parlamenti felszólalásából 1989-ből).

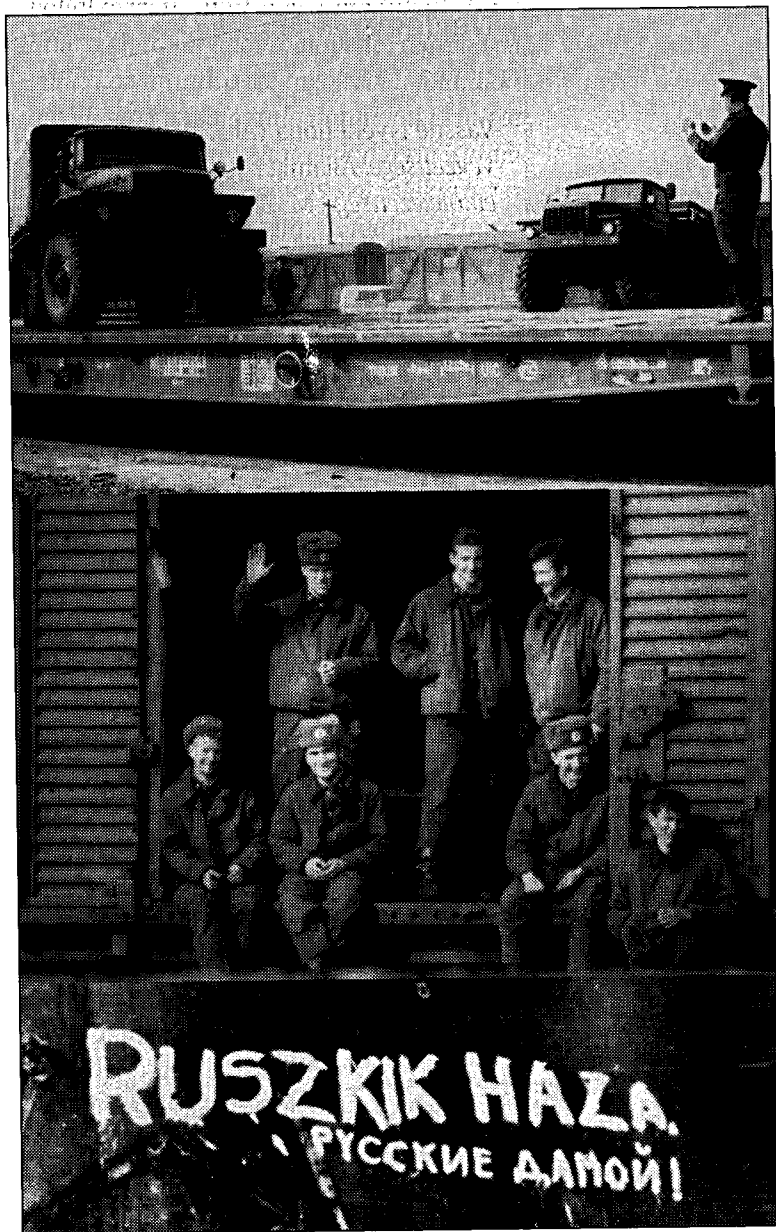
Névjegy *Vassné Nyéki Ilona*

Vassné Nyéki Ilona (Ács, 1939. január 3.).
Végzettsége: Államigazgatási Főiskola. Párt-
elkötelezettség: MSZMP, 1989-ben a Ma-
gyar Néppárt tagja, azóta pártunkívüli. Köz-
élet: országgyűlési képviselő (1985–90), a
jogi, igazgatási és igazságügyi bizottság tagja. 1990-től nyugdíjas.

Nagytarcsa, 2004. február 10.

Szórólap, plakát, újraindulási
kísérlet a Magyar Néppárt
jelöltjeként 1990-ben

Hazafelé / Újabb szovjet csapatok veszik az irányt a keleti határállomás felé. 1990 márciusában a Komárom-Esztergom megyei Bajról is távoznak az idegen alakulatok. Már szinte fölösleges a felszólítás: Rusz kik haza!

Fotó: Kiss T. József

IV. Válogatott dokumentumok

A halála előtti utolsó, nyilvánosságra hozott Kádár-beszédnek hovatovább már nagyobb irodalma van, mint az összes többinek, valóban „elhíresült”. A párt Központi Bizottságának 1989. áprilisi 12-ei ülésére részben a politikai életből kivont, kórházi ápolásra és felügyeletre szorult, „üldözési mániával” küszködő egykori főtitkár tért vissza; és feltörték belőle lelkiismereti számvetésének alig megformált mondatai és mondatföredékei. Másrészt egy halálosan beteg, megtört ember akart mindenáron, még egyszer, utoljára szólni elvtársai, az övéi előtt, akik már nem is voltak annyira az övéi, mint amennyire ezt el akarták hitetni vele.

Kádár Jánosnak van egy másik, másfél évvel korábban elhangzott utolsó beszéde is, amely a parlamenti szereplését zárta le. Ekkor szólalt meg először és utoljára az 1985–90-es országgyűlési ciklusban. Ezt alig-alig elemzik, bár szintén kiérdemelte az „elhíresült” jelzőt, bár csak enyhébb fokozat illik rá, hiszen a mondatok kerek egészként hatottak, még nem jelent meg a belső viaskodást kiváltó „szellemek”, a kivégzett Rajk László és Nagy Imre árnyalakja. Velük együtt az ország válságának kimondása is a sérthetetlen tabukhoz tartozott. Kádár a hibák, a végrehajtás gyengesége emlegetésével próbálta meg elűzni-halogatni a csőd bevallását. Ennek megfelelően mérte ki magára a felelősséget is, de kimérte. Ez már több jel szerint is gyötörte. Csak mondta, s ugyan elnézést kért a terjengősségért, az oda nem való hivatkozásokért, de csak mondta tovább a feltolult emlékeit. A csapongás, a politikai beszédetől idegen utalások másféle minőséget jeleztek a hallgatóságnak; mint ami az országvezetői tekintéllyel összefért 1987 szeptemberéig.

A felszólalás közvetlenül Grósz Károly (1987. június 25-étől miniszterelnök, 1988. május 22-étől Kádár utódjaként az MSZMP KB főtitkára – a szerk.) kormányfői expozéjához kapcsolódott 1987.

szeptember 16-án. A pártvezető arról is vall, hogy milyen hatások érték a korszak általa ismert írói, tudósai, művészei, egyházi személyiségei részéről. Találkozik Kádár elvtárs és a tanár úrnak szólitott világhírű zeneszerző, *Kodály Zoltán* is. Ezek a találkozások szinte példázattá válnak. Már-már idilli harmóniába igyekszik rendezni az emlékezet a párt és a párton kívüliség helyzetait. Ám ismét kiderült, hogy valójában soha össze nem egyeztethető, kibékíthetetlen ellentéteket tartalmaz a diktatúrák és a szabad ember viszonya. A történelem nagy időmérő órája azt mutatja, hogy csak átmeneti pillanatokra képes összebékülni mindaz, ami akár hitében, akár az érdekeiben ellentétes egymással.

Alighanem ez a beszéd egyfajta intelem is akart lenni ahhoz az Országgyűléshez, amelynek az országos lista jogán volt tagja az MSZMP-főtitkár 1958-tól haláláig. Talán még meggyőzőhetőnek vélte a T. Házat, ha belülről, a saját parlamenti helyéről mondja el útavalónak szánt politikai összegzését, amely az országgyűlési jegyzőkönyv 22. hasábját tölti meg. Hiába fogadta a szónoki teljesítményt hosszantartó, nagy taps, a törvényhozás házában már 1987-ben, s Kádár beszédének elhangzása után még inkább érezni lehetett, hogy a képviselők még kevésbé az övéi, mint maguk a párt vezetői másfél év múlva a Központi Bizottság székházában.

A beszéd utáni megdöbbenésre egyaránt utalnak a könyvünkben megszólaló, Kádár iránt mélyen elkötelezett *Fekete János*, illetve az ajkai *Varga Miklós* szavai, aki szürke MSZMP-tag létére egy befolyásos pártkáder legyőzésével jutott a Parlamentbe. A párton kívüli orvos-képviselő, *Nemes Tamás* szerint „kifejezetten megütközést keltett Kádár János betegen elmondott, „elhíresült” egyetlen ciklusbeli beszéde.”

Hivatkozási alap a Magyar Köztársaság kikiáltásán elhangzott *Szűcs Máttyás*-beszéd is. A Kossuth-téri felszabadult, mámoros ünnepség megkoronázta az 1985–90-es sorsdöntő országgyűlési ciklust. *Fodor István* záróbeszéde az Országgyűlés tevékenységének mérlegét vonja meg.

Kié a felelősség? Vitatott hozzászólás

Kádár János
Nem lett volna szabad
elmondani? (részletek)

ELNÖK: Bejelentem, hogy most Kádár János elvtárs, a Magyar Szocialista Munkáspárt Központi Bizottságának főtitkára, az országos listán megválasztott képviselőtársunk kíván szólni. KÁDÁR JÁNOS: Tisztelt Országgyűlés!... Ismerve a Minisztertanács munkaprogramját és meghallgatva Grósz Károly miniszterelnök elvtársat, az a meggyőződés, hogy a helyzetelemzés jó, pontos, és a fő tennivalók kijelölése helyes.

A kormány 1990-ig szóló munkaprogramja jól kapcsolódik a párt július 2-i gazdasági-társadalmi kibontakozási programjához. Ezért én elfogadom, és a Központi Bizottság nevében is elfogadásra ajánlom. Hangsúlyozni szeretném, hogy én – és gondolom, nemcsak én, hanem akik ezt figyelemmel követték – nagyra értékelem azt a dinamikus, hatalmas és alapos előkészítő munkát, amelyet a kormány végzett a kidolgozás során, és azt a széles körű konzultációt, amelyet a társadalom legkülönbözőbb területeinek felelőseivel folytatott és hasznosított a munkaprogram véglegesítésében.

Meggyőződés, hogy a munkaprogram és a kormány-nyilatkozat bizalmat és támogatást érdemel (...). Sok évvel ezelőtt egyszer, egy akkor új párt- és kormányvezetés nevében én is szoltam itt a Parlamenthez. Hát ne hasonlítsuk össze a helyzetet; akkor se volt könnyű, és többek közt társaim nevében azt mondtam, hogy azok az emberek, akik a vezetés felelősségét magukra vették, nem hatalmaskodni, nem uralkodni, hanem szolgálni akarnak – a szocializmus és a nép érdekét szolgálni! S azt is mondtam: ebből következik, hogy ha az ország ügyeiről szoltunk, akkor a mi feladatunk nem az, hogy szépeket mondjunk; hanem a mi feladatunk az, hogy a valóságról szoltunk, és igazat mondjunk.

Én ehhez próbáltam magam tartani azóta is, és ha önök felidézik most a párt július 2-i állásfoglalását a gazdasági-társadalmi kibontakozásról, a Minisztertanács itt beterjesztett munkaprogramját és az ehhez kapcsolódó szavait a miniszterelnöknek, azt hiszem, azt mondhatjuk, hogy az ország vezetése mai is a valóságról beszél, és az igazat mondja, és nyíltan beszél. És ezt meg kell tartanunk, ezt a szokást. Ennyit így a bevezetőben.

A fordulat hiánya

Most a helyzetről. Én természetesen nem fogom újra elemézni, mert ez teljesen fölösleges. A helyzetmegállapítás lényeges vonásai teljesen nyilvánvalók most már. A fő jellemzője, hogy nem következett be a gazdasági munkában az a fordulat az utóbbi években, amire feltétlenül szükség lett volna. Ennek folytatásaként az ország össz-szükségeire többet fogyasztott, mint amit megtermelt. A harmadik dolog – ez már közvetlen, konkrét kérdés –, ennek következtében a költségvetési hiány növekedett, és az adósság is növekedett, mint ahogy itt a miniszterelnöki exposzéban hallották... Termékeink minősége nem felel meg a követelményeknek. És itt ne csak a nemzetközi piac igényeire gondoljanak, én ezt kiterjesztem a hazai fogyasztásra. Nem felel meg e minőség sem a követelményeknek.

Most ezekkel a tényezőkkel, késlekedésekkel kapcsolatban az eddigi széles körű vitában – ahogy Grósz elvtárs is hivatkozott erre – felmerül a felelősség kérdése: Ki, kik felelősek ennek a helyzetnek a kialakulásáért? Én szeretnék erről valamit mondani, hozzátevé, hogy felelősöket természetesen lehet keresni, találni, megállapítani, de ennél fontosabbnak tartom a kérdésnek azt az oldalát, hogy a tapasztalatokból okuljunk, s amik hibák voltak, azt ne felejtjük el. Én miben látom a hibát?

Úgy tűnik, a vezetés hibájának lehet nevezni – beleértve a párt és az állami vezetés hibáját – először, hogy az 1974-ben kezdődött (olaj)árrobbanást és minden egyebet, amit a későbbiekben ez maga után vont; időlegesnek, átmenetinek tartotta a mi párt- és állami vezetésünk. Nem mi voltunk egyébként az egyedüliek. Akkor,

amikor ez a folyamat elkezdődött, a világon senki sem látta, ami ebből később kialakult. De hát mi a magunk oldaláról beszélhetünk, mi ezt átmeneti konjunkturális jelenségnek tartottuk.

A következő – ez reánk mint szocialista ország vezetőire érvényes –, bizonyos mértékig mi is tagjai lettünk egy olyan téves hiedelemnek, hogy a világgazdasági változások a szocialista országok gazdálkodására nem hatnak vissza, és nem gyakorolnak komoly befolyást. Ez komoly hiba volt. De volt, és szólni kell róla. Különösképpen a tapasztalatok miatt.

Hibakereső

A következő ilyennek tartom, és feltétlen meg szeretném itt nevezni, hogy ebben a bizonyos helyzetben, amikor a nemzetközi gazdasági körülmények – meg kell mondani, hogy számunkra hátrányosan – változtak, gondoljunk az 1974–75–76-os időre, mi elkövettük azt a komoly hibát, összefüggésben a másik hibás szemlélettel, hogy a szocialista országokra nem hatnak komolyan ezek a változások: fenntartottunk egy közepes fejlődési ütemet mind a termelés vonalán, mind az életszínvonal emelkedését tekintve. És jó pár éven keresztül tartottuk ezt az ütemet. Ez persze sokszor szóba kerül sokféle tényező között. Szocialista partnereinknek, akik megfordulnak az országban, az életkörülményeket, a tele boltokat látva fel is tűnt ez, és kérdezősködtek. Én azt mondtam, hogy kérem, vessék össze a statisztikát. Ma már látjuk: hibának bizonyult ezt a fejlődési ütemet tartani. Mi a KGST-statisztikában mindig a KGST-országok középarányosai közé tartozunk. Nem valami esztelen, nem tudom én miféle tempót diktáltunk, de meg nem alapozott tempót diktáltunk. És ebből következett be, amit ma úgy hívunk, hogy ennek a súlyos hibának a következtében bizonyos évek alatt, mind mostanáig az ország többet használ fel, mint amennyit megtermel. A hiba megtörtént. Majd a tanulságokból mindenképpen okulni kell.

Még egy hibáról szeretnék szólni, ez más természetű. Ez már a rendszerünk sajátosságaihoz tartozik, a szocialista rendszerhez. Nem tudom, hogy minősítjük, mióta vagy mikor léptünk mi a szocialista fejlődés útjára. Mondjuk, ha veszek egy évszámot, 1948, de

lehet korábbi is venni bizonyos értelemben. Azóta is mind a mai napig jelen levő hiba, hogy valamikor még a koalíciós viszonyok között, a két munkáspárt létezése idején, de később is, amikor már megváltoztak a politikai viszonyok az országban, egypártrendszer lett és így tovább, végestelen-végig, előbb deklaráltuk a vívmányokat, előbb rendeltük el a járandóságokat, a juttatásokat, amibe beleérték olyasmit is; hogy ingyenes közoktatás, állampolgári jogon ingyenes gyógyítás, egészségügyi ellátás, és sok minden mást meg lehetne nevezni. *(A beszéd egy másik része foglalkozik a munkához való, alkotmányban rögzített joggal és azzal a munkaerő-gazdálkodási gyakorlattal, amely szerint olcsó bérezésű „vattákat” vettek fel, hogy „a jól dolgozónak valamivel többet fizethessenek, mert létszámhoz volt kötve az egész” – a Szerk.)* Ezeket deklaráltuk. És az anyagi alap megteremtése késett. Nem ajánlom, hogy ezeket mi most vegyük elő, hogy változtassunk ezeken, de ez megtörtént. És ebből két hiba következik.

Az egyik; hogy ezek a vívmányaink nem érvényesíthetők száz százalékig és a valóságnak megfelelően. Ennyiben tehát nem százszázalékosan úgy van, ahogy mondjuk. Nem részletezem, mert mindenki tudja; mire gondolok.

Hazánk az USA, NSZK, Japán előtt?

És a másik: nem teremtettük meg az anyagi fedezetet és az alapot azokhoz a vívmányokhoz, amelyeket deklaráltunk. (...) Aki akarja, ossza tovább a felelősséget. Mert mondtuk, hogy van kollektív vezetés is, és ez van; a mi pártunkban kollektív vezetés van. A végrehajtásban van egyéni felelősség, vannak testületek, amelyek felelnek. Ezt el is lehet osztani, hogy ki milyen régen van ezekben a testületekben. Akkor valószínűleg nekem jár a legnagyobb rész ebből a felelősségből, mert valahogy jelen voltam mindig. Elfogadtam ezeket a terveket és megszavaztam. Hát így áll a felelősség dolga. (...)

Kérem, az USA, az NSZK, Japán, Nagy Britannia – még lehetne mást is nevezni – gyorsabban tud termékszerkezetet váltani, mint Magyarország. És nem azért; mert nem ismerte fel a magyar vezetés, hogy termékszerkezetet kéne változtatni – más okok miatt, ami

a rendszerünk sajátosságaiból és nehézségeiből következik és a különbözőségeiből is. Kérem, én nem akarok a beszédben semmiféle nagyzó összehasonlítást tenni; de megmondom, hogy az USA-t, az NSZK-t és Japánt, meg más ilyennek nevezett élenjáró kapitalista országokat megkülönböztetik bizonyos dolgok a Magyar Népköztársaságtól. Hogy úgy mondjam, a mi rendszerünk előnyére.

Magyarországon van ingyenes közoktatás, ott nincs; Magyarországon van ingyenes egészségügyi szolgáltatás, ilyen nincs az Egyesült Államokban se, Japánban sincs. Nem akarok külön senkit sem sérteni és így, rendszervitát folytatni, de a megnevezettek közt van olyan, amíg nálunk az indulásnál három hét az évi fizetett szabadság, az élenjárók közt van olyan, hogy az évi fizetett szabadság hat nap csak. Azért ez egy kis különbség; amikor működésről van szó és az átállásról, mert még hozzátartozik – és én ki merem mondani, bár már régen használunk ilyen kifejezéseket –, hogy ott megvan a kapitalista kizsákmányolás, az emberek ember általi kizsákmányolása, sőt a megnevezett vezetők más népek energiáit is szipolyozzák. Az egész fejlődő világot, és még bizonyos értelemben a szocialista országoktól is szipolyoznak át energiát, különböző módszerekkel és eszközökkel. Hát azért ez is van, hogyha azt mondjuk, ők miért gyorsabbak és így tovább. Itt két út van. Így fő vonásaiban ismert út a kapitalista út a fejlett országokban, mert ha kapitalizmusról beszélek, azért az egy nagy része a világnak mint társadalmi rendszer; és nem mindegyik áll úgy, mint ez a megnevezett három-négy élenjáró kapitalista ország. A szerkezetváltás rendkívül egyszerű. Egy iparág kezd bizonytalanul állni, ráfizetésessé válik, leépítik; és az emberek tízezreit, száz ezreit az utcára szórják; és egy más iparágba viszik át a munkaerőt. Munkanélküliség van. Az árakat emelik határ és korlátozás nélkül, mind a termelői, mind a fogyasztói árakat, kizárólag a kereslet és kínálat szabályai szerint. Azért ez is hozzátartozik. Szégyenkezés nélkül beiktattak például egy inflációs szakaszt. Mindez együtt azt jelenti, hogy az életszínvonalat radikálisan csökkentik anélkül, hogy a nyíltág vagy egyéb jegyében megkövetelnék, hogy az újságok ezt programként hirdessék. Ezt végrehajtják. Anélkül, hogy hirdetnék is.

Ezzel összefüggésben megemlítem, hogy ki emlékszik; mikor

hallotta utoljára a jóléti állam kifejezést? Kiment a divatból, mert ott bonyolult és nehéz évek voltak. És stabilizáltak, átállították a termelés szerkezetét a legfejlettebb országokban. A szocializmus nem járhatja ezt az utat. Azt hiszem, ez magyarázatra nem szorul. Hát ezért, hozzátéve, hogy ez egy nehezebb út, és bizonyos értelemben lassabb folyamat. Szeretném kiemelni a Központi Bizottság júliusi határozatának egy mondatát. Ott minden rész fontos, de szerintem ebben a kulcsmondatban benne van a mi egész programunk lényege, ahogy és amit tennünk kell. Úgy gondolom – én a szocialista rendszer híve vagyok, s azt hiszem, nem kell külön mondanom, kommunista meggyőződésű ember vagyok – a mi feladatunk – most csak magunkról beszélek, de ez lehet szélesebb értelemben is – a szocialista rendszer alapelveit, humánus alapelveit megtartva meg kell teremteni a racionális, hatékony gazdálkodás feltételeit. Ha ez nincs, a szocializmus nem győzhet véglegesen. (...)

A széknek nincs világnézete

Nekem mély meggyőződés, hogy minden olyan társadalomban – s ma még ilyenek is vannak, ma még feudalizmus is létezik a világon –, ahol feudalizmus van, ahol kapitalizmus van, ahol szocializmus van, de árutermelés folyik, a rendszertől függetlenül azonos normákat és mérőeszközöket kell használni. Ez nem ideológiai, nem politikai kérdés, mert én szerintem, hogy szocialista országban a vállalat nyereséggel dolgozhat, ez nincs ellentétben a szocializmussal. Pontosan ellenkezőleg. Én szerintem nemcsak hogy nyereséggel kell dolgozni, hanem még inkább nyereséggel kell dolgozni, mint kapitalista vagy feudalista országban minden vállalatnak. Mert egy magasabb rendszerű társadalmi rendszer létalapja a gazdasági munka eredményessége. Persze, ha nem kell ideológiát és világnézetet csinálni, akkor ne csináljanak ideológiát neki!

Például a nemzetközi kereskedelemben használatos ilyen kifejezés, hogy szocialista reláció és kapitalista reláció. Teljesen normális, ilyen van. De ha ezt elviszik a butaságig, akkor vigyázni kell, mert én már régen egyszer szoltam, hogy ne hamar mondják azt, hogy szoci-

alista kereskedelem a belkereskedelem. Ráérünk azzal; inkább legyen szocialista. De ha azt mondom, hogy szék, hát a széknek nincs világnézete. Az nem tud gondolkodni, akkor nem lesz szocialista szék vagy kapitalista szék. Hanem csak jó vagy rossz szék lehet. (...) A minap tárgyaltam japán urakkal. Nem akárkik Japánban, akikkel tárgyaltam. Beszéltem nekik arról, hogy mi mivel foglalkozunk, és miért foglalkozunk, mert volt összefüggés a témával: gazdasági kapcsolatokról beszéltünk. Teljesen mellesleg az egyik úr – nekem fogalmam sincs, hogy mit kereshet, de gondolom, nem keveset kereshet, mert nagyon magas adókulccsal fizeti az adóját – azt mondta nekem, mint a világ legtermészetesebb dolgát, sérelem nélkül, hogy kérem az én jóvedelmemnek 80 százaléka nálunk az adóhivatalé. Ezt minden sérelem nélkül mondta, pedig azt hiszem, még ahhoz is van szava, hogy ott milyen adórendszer legyen; olyan emberek voltak ezek. Eztán egy kis megbántódással mondta – ez egy keleti embernél normális –, hogy így alig valamivel többet viszek haza, mint a fiam. Mert ott Keleten ez, hogy idősebb vagy fiatal; mást és többet jelent.

Ennyit mondott az adózásról. Ez nem tárgyalási kérdés persze, csak megemlítem.

Kérem szépen, vannak, akik sokat is keresnek: ha munkával keresik, keressenek, de aki sokat keres, egy kicsit jobban járuljon hozzá a közkiadáshoz, mint az, aki kevesebbet keres. És kivételezést az adónál nem lehet engedni. Minden mást meg lehet csinálni, hogy a nehéz helyzetben lévő embernek kicsit ellensúlyozzák az adót, segítsenek ebben, de kivételezést nem lehet csinálni, mert akkor nincs megállás. Adót mindenkinek fizetni kell.

Az elvtárs és az úr

Most az áldozatvállalásról. Itt csatlakozni szeretnék az előttem szólókhoz, Grósz elvtársához és Kürti püspök úrhoz is, hogy a helyzet is sürget, az idő is sürget, és lépni kell ezekben a dolgokban, és ez áldozatvállalás nélkül nem megy.

És azért említem a püspök urat is, mert a másfajta gondolkodás és a hozzáállás ezekhez a kérdésekhez szükséges egész közvéleményünk részéről – most nem is csak a vezetőkrol beszélek. Ez

szükséges. És én most úgy mondom: lehet, hogy nem helyes, de én azt mondom, hogy az igazi áldozatvállalás – de ezt most idézőjelbe teszem – szerintem, a munkához való új viszony. Munkához való új viszony kell. Ezekkel a gazdasági kérdésekkel való foglalkozáshoz más hozzáállás kell vezetőik és nem vezetőik részéről. Ez igazi áldozat lesz majd, és meg kell ezt is hozni. Más szemlélet kell. A többi az valós áldozatvállalás. Én gondolom, hogy elkerülhetetlen és szükséges. És a szociális kérdésekre lehetőség szerint figyelmet fordít a kormány, és gondoskodik bizonyos, arra rászoruló rétegek segítéséről. Ez hozzátartozik. De ezt a lépést meg kell tennünk. Nincs más lehetőség, és most kell megtenni. Én is ismerem egy kicsit a közvéleményt, és igaz, amit itt mondtok, hogy meg is oszlik, eltérő a közvélemény, *Gajdócsi* elvtárs is említette. Én ismerem nagyon egyszerű emberek véleményét is, munkásokét, még parasztasszonyokét is hallottam, és azt mondják, hogy ha áldozatot kell hozni, hozzuk meg, de teremtsünk rendet a dolgainkban. Ez is tömeghángulat, habár itt a fővárosban ezt kevesebbszer hallják önök. Ez is tömeghángulat. (...)

Káderügyek

Én kommunista vagyok, és pártnyelven fejezem ki magam: itt nem elég az, hogy valakire azt mondjuk, jó elvtárs. Jó elvtárs az, aki tudja a szocializmus építését tetteivel segíteni, és kiáll a szocializmus ügye mellett, amikor kell politikailag. Legalábbis a kommunistákra így értem. Aztán, hogy jó ember – mondjuk most nem a párttagokra gondolok –, jó ember is van sokféle. Az egyik bajunk, a rossz végrehajtás egyik oka, hogy jó ember mindenki szeret lenni. Adni, követelni, igényesnek lenni – ezt nem szeretik az emberek. Most szükség lesz rá, és ezt is kell csinálni. És higgyék el, hogy valódi megbecsülést egy vezető a dolgozók körében csak ezen az úton fog elérni. Ezek ilyen látszatnépszerűségeik, és ezeket az embereket még el fogják átkozni, akik vállalatokat tesznek tönkre azért, mert nincs szívük megkövetelni a munkát. Nálunk azért a káderügyek intézése szép lassacskán, de azért jelentősen változott az idők folyamán, többes jelölési rendszer például

nem csak a képviselő-választásoknál van már. Nem szoktuk nagyon publikálni, de nálunk most már megyei első titkárokat is választottak sorozatosan kettős jelölés és titkos választás útján. Nagyon jó megoldásokat választottak az emberek, ezen és minden más területen. A vállalati irányító szervek már demokratikusabbak. A vezetők az emberek szeme előtt vannak, nincsen misztifikáció, és ne legyen még annyi sem, mint amennyi még mindig fellelhető a káderügyek intézése körül. A létezők közül van egy, ami még igazán fellelhető: „ehhez nem lehet nyúlni, mert annak az ismerőse”, és így tovább. Ez még van. És annak is véget kell vetni, hogy ha valaki az egyik vezető poszton csődöt mondott, akkor a másikba teszik, ha ott is csődöt mond, a harmadikba teszik ugyanazt a tagot. Nem kibírható az effajta szemléletű ügyintézés. Tehát demokratikusan és folyamatosan kell a káderügyeket intézni, s a vezetők kérdéseit megoldani. Tehát nem „sorakozó, lelépni!”, hanem folyamatosan és szünet nélkül kell a személyi ügyeket és a vezetők cseréjét lebonyolítani normális összefüggésben a valódi munkával. Nem lehet másképp csinálni!

Elnézést kérek, hogy még igénybe veszem az idejüket, de mit csinálunk? Ritkán veszem igénybe az Országgyűlés idejét, s ha már igénybe veszem – van még egynéhány téma, amelyről beszélni kell. Még akarom mondani, hogy az utóbbi években bennünket ért bírálatok egyike, hogy csak gazdasági kérdésekkel foglalkozunk – a párt vezető testületei, a kormány stb. –, és az élet más fontos területeit elhanyagoljuk. Ez nem igaz. Hát nagy súlyal, publikusan tényleg nagyon sokat foglalkozunk a gazdasági kérdésekkel, de ezenkívül foglalkozunk a tudomány, közoktatás, a kultúra kérdéseivel és mással is, és kell is folyamatában foglalkozni (...)

Bakkecskesz

Honnan várjuk a hazát, a családot, a szülőket, a gyermeket, az emberi normák tiszteletét, ha nem elsősorban a kultúra területéről? Megint tárgyalási szándék nélkül mondom: meglehet, hogy én elmaradtam meg idős meg nem érdekelt ember vagyok – gondoljon mindenki, amit akar –, de én nem nagy lelkesedéssel veszem ezt a szexsezontot meg a pornográfiát, amely évek óta megy a világban, Nyugaton, és

begyüremlik hozzánk is (*Derültség*), és az ordenáré beszédet! Nem attól leszünk mi modernek, hogy a Nyugattól át tudjuk venni az ordenáré beszédet, a pornográfiát, a nem emberi szexet – mert emberi vonás nélkül a szexet a bakkecske is ismeri a hegy tetején (*Derültség*), ahhoz nem kell tudományos kiképzés –, de a szexnek is vannak emberi normái. Nagyon kérjük a kultúra művelőit, hogy ne ebben kövessük mi a Nyugatot, inkább a szerkezetváltás ütemét vegyük át. Ne legyen elviselhetetlen, ordenáré beszéd és nyelvezet! Most már a színpadon ott van, a könyvekben ott van; az a modern író, aki ezzel él – ez nem igaz, nem hiszem, hogy ez a kultúra. Megemlítem még a szintén Nyugatról beszármazott dolgot: a zenekultúrát meg a beszédkultúrát, amely ma van! Ismereteim alapján úgy gondolom, hogy az emberi nem a törzsféjlődés során bizony százezer évekig tanulta meg a tagolt beszédet. Hát most húsz év alatt el kell felejtünk a tagolt beszédet? És az megzenésítve artikulálatlan üvöltésekből áll? (...)

Veres Péter és Kodály, az öreg

A „yeah-yeah nemzedékek” miatti méltatlankodás után a gazdasági és politikai intézményrendszer kérdéseivel foglalkozott a beszéd, s emlékeztetett a „kardinális pontok”-ra is, felhívta a figyelmet Kádár János: „mi a helyzet a szocializmus felépítésében?”

Egy bizonyos történelmi pillanatban, vagy kettőben, tehát közvetlenül a második világháború befejezését követő időszakban, vagy három évig folyt a harc, hogy milyen útra lépjen az ország. És ez eldőlt. Hogy hogyan, miképp, azt a részletes előadásokban tárgyaljuk meg, de a döntés az volt, hogy Magyarországon népi hatalom született, és Magyarország a szocialista fejlődés útjára lép. A második abban a bizonyos történelmi krízisidőszakban született, ahol ugyancsak erről volt szó. Arról volt szó, hogy Magyarországon népi hatalom kell, hogy maradjon, és Magyarország a szocializmus útján menjen tovább. Ez a mi politikánk két kardinális pontja. Ebben semmi változás nincs, és nem is lehetséges. (...) Szóba került itt már közéleti ember is. Csak hirtelen jutott eszembe, nem akarok tovább menni – Veres Péterre gondolok, aki sokáig

és régen politikai tényező volt Magyarországon. Már a Horthy-rendszerben is valaki volt Veres Péter, és hát úgymond egy másik koalíciós pártnak a vezető embere volt, és konfliktusaink is voltak. És vele is egyetértésre jutottunk, és ma is szívesen vennénk egy vezető írótól olyasmit, amit Veres a munka tiszteletéről és szentségéről, becsületről, kötelezettségvállalásról hirdetett, és egyetértésre jutott. A másik ember, aki nem politikai ember volt, de nem akárcsi, az Kodály. Azzal is egyetértésre jutottunk. Sok mindenben segített – ha csak mint jelkép is, érdekes volt Kodály. Az öreget gyerekkorom óta ismertem, és furcsa köszönési viszonyban voltunk, tiszteletből én mondom: tanár úr, ő mondja: Kádár elvtárs. De ő nem használta általában az elvtársat. Mi így beszélgettünk. Erre az emberre mi volt a jellemző? Aki emlékszik a működésére: belső értekezleten bármit tárgyaltunk, kongresszusi téziseinket tárgyaltuk, nála pedánsabb, konstruktívan kritikusabb ember nem volt. Az semmiféle szószék-ről nem hozsannázott rólunk – és a Veres se természetesen, ő sem hozsannázott, nem is kellett ilyesmi. Érdekes ember volt Kodály, ő sokfelé utazott, járt az USA-ban, Moszkvában és máshol, s csak csodálkoztam a visszaszivárgó híreken. Idehaza bírálta a magyar vezetést, külföldön dicsérte, méltatta és elismeréssel szólt róla. Itthon bíralt minket, ott méltatta a vezetést. Megfontoltnak, reálisnak, felelősnek nevezte.

Bíboros tér is lehet

A legfrissebb példa arról jut eszembe, hogy amint az újságokban láthatták, nálunk a III. kerületben van Lékai bíboros tér.

Történelmi vívmányunk, de a réalpolitikáé, a szövetségi politikáé is természetesen a magyar állam és az egyházak rendezett, normális viszonya. Ideológiájához természetesen mindenki ragaszkodik, ez szükségszerű, az állam is, az egyház is autonóm munkát végez, az egyik is, a másik is végzi a maga dolgát, de feladatunk, hogy keressük és megtaláljuk a találkozási pontot. Az előbb kétfrontos harcról beszélünk. Valahol felmerült, hogy legyen Magyarországon valami tér, amelyet úgy hívnak majd, hogy Lékai bíboros tér. Kezdték tűnődni, hogy szocialista országban bí-

boros térünk lesz? Én meg magamban gondoltam – ezt nem is használtam a vitában –, hogy ha a tisztelt államalapító királyról lehet Szent István park Magyarországon, akkor bíboros tér is lehet. Miért ne lehetne? És ha az a bíboros nekünk jó volt élő bíborosként, akkor az emlékéit is tisztelhetjük azzal, hogy legyen egy bíboros tér. Ezt csak mint szimptómát mondom, valamit érzékeltetni akarok vele. Mert *Lékai* hazafi volt, amint annak tekintjük, és más egyházak felelős vezetőit is. A papi hivatásuk az ő dolguk, de ugyanazon nép fiai vagyunk. Ahogy *Lékai* kifejezte, kenyeret a hívő is eszik, meg a nem hívő is; hát akkor megteremteni is közösen kell. (...) Van egy olyan kérdés, ami bizonyos értelemben – azt hiszem – nemzeti becsületünk dolga is. Nagyon sokszor szóba kerül az, hogy a magyarok járják most már a világot hivatalos, nem hivatalos kiküldetésben stb. A nemzeti becsület megkívánja, hogy akárhol vannak, nyugodtan, az emberek szemébe nézve mondhasák, magyarok vagyunk, és nem lesunyva, a padok alatt lopakodva. De ugyanez olyan értelemben is áll, hogy jelentős számú magyar él az ország határain kívül, közel Magyarországhoz és messze. Ha azoknak az ügyét mi segíteni akarjuk, akkor itt úgy kell dolgoznunk mindenekelőtt, hogy azok önérzetesen lehessenek magyarok, és ne kelljen szégyenkezniük a haza miatt... *(hosszan tartó, nagy taps)*

ELNÖK: Javaslom tisztelt képviselőtársak, hogy most tartsuk meg szokásos déli szünetünket. Ülésünket mintegy 60 percre, 15 óráig felfüggesztem. (Szünet: 13:55–14:58. Elnök: Cservénka Ferencné).

Forrás: Az Országgyűlés 17. ülésének jegyzőkönyve, 1234–1255. old. /1987. szeptember 16., szerda.

1987. szeptember 16. Szóbeli közlés a Magyar Nemzetben.

Névjegy

Kádár János; eredeti neve Csérmanek (1912. május 26., Fiume – 1989. július 6., Budapest) politikus. 1956–1988 között Magyarország első számú vezetője. Szegény sorból származott: A polgári iskola után írógépműszerész-segédlevelet szerzett; 1929-ben Szakmájában csak rövid ideig tudott elhelyezkedni, a két világhá-

ború között alkalmi munkákból élt. 1931-ben politikai tevékenységéért letartóztatták, 1933-ban két év fegyházra ítélték. Szabadulása után belépett a szociáldemokrata pártba. 1940-ben ismét bevonták a Kommunisták Magyarországi Pártja munkájába, a letartóztatások után vezető titkár lett. 1945 január – április közt nagy-budapesti rendőrfőkapitány-helyettes, majd a budapesti területi pártbizottság titkára, 1945 áprilisától parlamenti képviselő. Belügyminiszterként és az Államvédelmi Bizottság tagjaként személyesen is részt vállalt elődje, Rajk László kihallgatásában; igyekezett rávenni, hogy fogadja el a per „konceptió”-ját. 1951. áprilisban a hazai kommunista vezetők elleni törvénytelen eljárások keretében letartóztatták, megfosztották párttagságától, képviselői mandátumától. 1952 decemberében életfogytiglani fegyházra ítélték. 1954 júliusában szabadult, rehabilitálták. 1956. júliusban, Rákosi lemondatásakor visszakerült a Magyar Dolgozók Pártja Központi vezetőségébe, a testület titkára, első titkára. Október 30-án cselekvően részt vett az MDP felosztatásában, az utód Magyar Szocialista Munkáspárt alapító intézőbizottsági tagja. Október 30-tól formálisan november 4-éig államminiszter Nagy Imre kormányában.

Az új párt megalakulását bejelentő november 1-jei rádióbeszédében az eseményeket a Rákosi uralmát lezáró dicsőséges népfelkelésként értékelte. Az előre felvett beszéd elhangzásakor már a szovjet nagykövetségen tárgyalt, majd aznap éjjel titokban Moszkvába szállították, ahol elfogadta a Szovjetunió Kommunista Pártja politikai bizottsági ülésén (november 2–3.) felkínált kormányfői posztot. A szovjet invázió megindulásával egy időben, november 4-én hajnalban visszatért Magyarországra. A szovjet hadsereg egységei november 7-én harcokcsin szállították Budapestre, s az Elnöki Tanács elnöke, Dobi István előtt letette a hivatali esküt. Első nyilatkozataiban bántatlanságot ígért a felkelőknek, a jugoszláv követségre menekült Nagy Imrre és hívei részére írásos garanciát adott, ennek ellenére a követségről távozókat a szovjet hatóságok letartóztatták. Decemberben az MSZMP ideiglenes Központi Bizottsága már ellenforradalomnak nyilvánította az októberben–novemberben történeteket. 1958-ban halálra ítélték a forradalom megtagadását elutasító Nagy Imrét is.

Kádár János 1958-tól élete végéig országgyűlési képviselő. A társadalom többségének egyfajta konszolidációt, nagyobb magánéleti szabadságot megengedő 1960–70-es években reformokkal is próbálkozott, többször tárgyalt nyugati politikusokkal. 1972-ben, 60 éves korában benyújtotta a Központi Bizottság visszaütésített nyugdíjazási kérelmét. Ügyes taktikusként személyes hatalmát meg tudta őrizni, de a reformokat – részben szovjet nyomásra – 1973–74 folyamán visszafogta. A fogyasztás megszokott szinten tartása az 1973. évi olajárrobbanás után az ország eladósodásához, az 1980-as évek második felére a nyugati hitelek felélelő életszínvonal politikai teljes kifulladásához vezetett. Bár még 1988 tavaszán is nyilvánosan tagadta a válság létét, és határozottságot mutatott, egyre nyilvánvalóbbá vált a gazdasági csőd, és ennek nyomán a társadalmi elégedetlenség. 1988 májusától a számára létrehozott, súlytalan pártelnöki posztot töltötte be, s egyre súlyosbodó betegsége miatt az 1989. április 12-ei KB ülés után utolsó tisztsége alól is felmentették. (A Magyar Nagylexikon alapján, 10. kötet, 401–403. oldal): A

Kádár János első és egyben utolsó beszédét mondja az 1985–90-es parlamenti ciklusban

A Magyar Köztársaság kikiáltása

Szűrös Mátyás ideiglenes köztársasági elnök beszéde

Honfitársaim! Magyarok a nagyvilágban! Külföldi Barátaink! Az Országházból szólok hazánk lakosaihoz, mindazokhoz, akik szívükön viselik Magyarország sorsát. Azokhoz fordulok, akik hátafraik túl megértéssel és rokonszenvvel követik emelkedő utunkat, támogatják népünket a gyökeres változások átmenetében. A Köztársaság ideiglenes elnökeként e helyről köszöntöm országunk polgárait, külföldi barátainkat. Ünnepelesen bejelentem, hogy az Országgyűlés által módosított alkotmány kihirdetésével a mai naptól, 1989. október 23-tól országunk államformája és neve: Magyar Köztársaság. (Fanfárok!) Most, a XX. század vége felé közeledvén, a szabad, demokratikus Magyarország megteremtésében a Kossuth Lajos, a Károlyi Mihály és a Tildy Zoltán nevével összekapcsolódó előző magyar köztársaságok nyomdokain haladunk, amikor azok demokratikus és nemzeti hagyományainak szellemében s az utóbbi negyven esztendő – különösen az 1956-os októberi népfelkelés és nemzeti függetlenségi megmozdulás – történelmi tanulságaitól indítva megalkottuk az új köztársaság törvényes alapjait. Újabb történelmi szakasz nyitánya ez államunk demokratikus átalakításának útján. Miközben feltárjuk és bevalljuk a múltat, tekintetünket határozottan a jövő felé kell fordítanunk. Eltökélt szándékunk, hogy népünk akarata szerint, amit nemsokára szabad, demokratikus választásokon nyilváníthat ki, végigmegyünk megkezdett utunkon: a Magyar Köztársaság független, demokratikus jogállam lesz, amelyben a polgári demokrácia és a demokratikus szocializmus értékei egyaránt érvényesülnek, s amelyben magyar és más nemzetiségű honfitársaink megtalálják számítá-

sukat, boldogulásukat, és amelyet biztonságos otthonuknak tekinthetnek. Az új Köztársaság felelősséget érez a határainkon kívül élő magyarok sorsáért, és előmozdítja a Magyarországgal való kapcsolataik ápolását.

A világ haladó és demokratikus vonulatának részeként kívánunk fellépni a nemzetközi színterén és meggyorsítani hazánk felzárkózását a fejlett gazdaságú országok sorába. Egyszerre fejlesztjük keleti és nyugati kapcsolatainkat, hozzájárulva Európa egységesüléséhez, biztonságának megeremtéséhez és a világ egyetemes problémáinak megoldásához. Változatlanul hazánk nemzeti érdekének tekintjük nagy szomszédunkhoz, a Szovjetunióhoz fűződő kapcsolataink zavartalan és kiegyensúlyozott fejlesztését. Egyidejűleg a másik vezető világhatalommal, az Amerikai Egyesült Államokkal is jó együttműködésre törekszünk. Alapvető nemzeti érdekünknek tartjuk a jószomszédi viszony ápolását a környező országokkal. Erősíteni kívánjuk a Duna menti népek összefogását és barátságát a kölcsönös tisztelet és megbecsülés jegyében. Folytatjuk a nyitás külpolitikáját: aktív résztvevői kívánunk lenni a nemzetközi cserének és együttműködésnek a gazdaságban és a tudományban, a kultúrában és az emberi jogok érvényesítésében egyaránt.

Tisztelt ünneplő Közönség! Honfitársaim!

A hazához és a haladáshoz, a nemzeti összefogáshoz és a demokráciához s a humanizmushoz fűződő gondolatok és törekvések jegyében mindenkit következetes cselekvésre, kitartó munkára hívok fel az ország jobb jövője érdekében. Csak közös erővel emelhetjük ki az országot a mélyre süllyedésből, és teremthetjük meg a szabadság, a demokrácia és a jólét anyagi, szellemi feltételeit. Megérdemelné már e nép, hogy végre „jókedv és bőség” legyen a Duna-Tisza táján. Legyen hosszú életű az új Magyar Köztársaság és boldogabb is elődeinél!

Végül pedig és legfőképpen azt kívánom e jeles napon is, hogy legyen béke a Földön, és legyen békesség az emberek között!

Budapest, Kossuth Lajos tér,

1989. október 23-án déli 12 órakor

Távirat

Szűrös Mátyás úrnak, a Magyar Köztársaság ideiglenes elnökének, az Országgyűlés elnökének, Németh Miklós úrnak, a Magyar Köztársaság miniszterelnökének, a Kossuth L. tér 1–3. (1055) Budapest V. 1989. október 23-án déli 12 órakor

A Történelmi Igazságtétel Bizottsága örömmel és mély megelégedettséggel üdvözli, hogy a Magyar Köztársaságot 1989. október 23-án, a forradalom 33. évfordulóján kiáltották ki. Úgy véljük, ezzel a történelmi aktussal nagy lépést tettünk előre az '56-os forradalom egyik alapvető követelésének megvalósítása felé. Ugyancsak megelégedéssel nyugtázzuk, hogy az Országgyűlés ezt megelőzően semmisnek nyilvánította a forradalmat követő megtorlások során hozott politikai indíttatású ítéleteket. Ezen az előremutató ünnepi napon a Történelmi Igazságtétel Bizottsága reméli, és azt várja a Magyar Köztársaság Országgyűlésétől és kormányától, hogy mihamarabb tettekre váltja a törvényekben deklarált jóvátételi elveket, ezzel is elősegítve a nemzeti megbékélést és az '56-os forradalom céljának, a demokratikus és független Magyarországnak a megeremtését.

Budapest, 1989. október 23.

A Történelmi Igazságtétel Bizottsága
(Szűrös Mátyás: Cselekvő politikával a magyarságért.
Budapest, 1997.)

Névjegy

Szűrös Mátyás diplomata, politikus. Született: Püspökladány, 1933. szept. 11. Családi adatok: Sz.: Szűrös Lajos, Kún Juliánna. Nős, 1995, Takács Andrea. Gy.: Mátyás, 1958, Iván, 1962, Lili Andrea, 1995. Tanulmányok: Nkői Kapcsolatok Int., Moszkva, 1953–59, MKKE, 1964, Zrínyi Miklós Kat. Ak., 1973. Életút: 1959–60 a Külügymin. elő-

adója, 1960–62 főelőadója, 1962–65 a berlini nagykövetség harmadtitk., 1965–74 az MSZMP KB külügyi oszt. pol. munkatársa, 1974–75 h. vez., 1975–78 berlini, 1978–82 moszkvai nagykövet, 1982–83 az MSZMP KB külügyi oszt. vez., 1983–89 a KB titk., 1989–90 ideiglenes közt. eln., 1991–96 az MDP, 1996–89 az MSZMP, 1989–2002 az MSZP tagja, 1978–89 a KB tagja, 2003– az SZDP eln. *Közélet*: 1985–2002 országgy. képvis. (1985–98 Püspökladány, 1998–2002 Hajdú-Bihar m., 1990–2002 MSZP), 1985–89 a külügyi biz. eln., 1998–2000 tagja, 1985–89, 1994–2002 az IPU magy. nemzeti csop. eln., a magy.-oszltrák tagozat eln., 1988–89 az MSZMP-csop. vez., 1989. márc.–okt. az Országgy. eln., 1990–94 aleln., 2002 az Új Baloldal min. eln. és képvis. jelöltje. 1989– az Ópusztaszeri Nemzeti Tört. Emlékbiz., 1990– a Püspökladány Kult.-ért Alapítvány, 1994–99 az Illyés Közalapítvány, 1996–2002 az Új Nemzeti Színházi Alapítvány eln. *Kitüntetések*: Bocskai-díj (1995), Püspökladány és Beregszász díszpolgára. *Főbb művei*: *Hazánk és a nagyvilág* (1985), *Hazánk és Európa* (1987), *Magyarságról – külpolitikáról* (1989), *Cselekvő politikával a magyarságért – 1988–1996* (1997), *Köztársaság született „harangszavú délben”* (1999), *Nemzetpolitika és csatlakozás* (2001). *Hobbi*: olvasás, könyvek és népi tárgyak gyűjtése. (MTI, Ki kicsoda?)

Autogramkérők gyűrűje a Parlament előtt, a köztársaság kikiáltásának helyszínén. A történelemkönyvek lapjaira kézjegyet íratnak a fiatalok Király Zoltán képviselővel.

Vég és kezdet

Fodor István
megbízott országgyűlési elnök:
„Béküljünk meg egymással!”

Először a történelmi parlament elnökeként, majd a megbízott országgyűlési elnökként. Tisztelt Országgyűlés! Kedves Képviselőtársaim! A végtelemben pergő idő nem ismert ünnepeket és hétköznapiakat; nem különböztet meg fontos vagy kevésbé jelentős időszakokat. Az eseményeket átélő ember azonban jeleket állít egy-egy naphoz, az utókor minősíti az elődök cselekedeteit, a társadalom megőrzi az emlékeket, és azokat a nemzedékek örököltik át utódaiknak. Így válnak egyes napok ünneppé, és válik egy adott korszak a történelem részévé, a nép történelméé, ami azután együtt tartja, élte a nemzetet: 1985. június 28. és 1990. március 14. nem lesznek ünnepnapok, hiszen csak egy Országgyűlés alakuló ülésének és munkája befejezésének a napjait jelentik. A történelmi írás nem a kortársak feladata, így annak minősítése sem, hogy az 1985-ös és az 1990-es esztendők által felölelt időszak kiérdemli-e a korszakos titulust, és a történelemkönyvek lapjaira bevonulva biztosítja-e magának az örökkévalóságot, de a megélt időszak történéseit számba venni az események alakítói számára nemcsak az örökké habzó lelkiismeret megnyugvásához adott jog, hanem a cselekedetéről elszámolni, a tanulságokat levonni a megbízók számára is kötelesség.

Eltérő választási start

1985 a háború utáni negyvenedik, a pártállami berendezkedést szentesítő Alkotmány elfogadását követően a harminchatodik és egy nemzeti tragédiába torkolló népfelkelés utáni huszonkilencedik esztendő. Ám az idővégtelenben a magyar ember számára mégsem a fenti viszonyítások különböztetik meg a többitől, hanem egy hajszányi reménysugár, felvillanása az egymást követő közéleti

események horizontján. 1985 márciusa a pártállam ötvenként ismétlődő, legfontosabb eseménye, a kormányzó, az egyetlen párt kongresszusa, amelynek határozatai az Alkotmányból származtatott joggal iránytűt jelentenek az elkövetkező fél évtizedre. A reménysugár nem azt jelenti, hogy valójában már meglévő társadalmi válságot közeledő veszélyként érezve a kongresszus ismét határozatba foglalja az 1968 óta többször megfogalmazott gazdasági reformprogramot. Hiszen tudott volt, hogy a végrehajtás mechanizmusának a politikai intézményrendszer által szabályozott sablonjai mindaddig a megvalósíthatatlan kinyilatkoztatások szintjére kárhoztatták a jobb sorsra érdemes elképzeléseket.

A reménysugár önmagában még csak nem is az, hogy a határozat ezúttal magát a politikai intézményrendszert is érinti; nevezetesen az ország életének az irányításában; a munkamegosztás tekintetében új szerepkört, érdemi döntési lehetőséget kínál az Országgyűlésnek. A reménysugárt az jelentette akkor, hogy a párthatározat mögött már a megvalósulás stádiumában lévő, az eddigiektől eltérő törvény szabályai szerint folytak az új Országgyűlés megválasztásának az előkészületei. Még ma sem lehet pontosan megítélni, hogy a demokráciának ez a cseppje vajon a politikai hatalom túlzott magabiztosságának a forrásából fakad, esetleg gyógyírnek szánták az életszínvonal várható romlása által ejtett sebekre, netán a döntési szerepkörrel együtt a felelősség megosztásának a szándéka húzódott meg mögötte, vagy tényleg tudatos lépés volt a demokrácia irányába.

Szakítás a politikai függőséggel

A már akkor is felmerült kételyeket táplálta a korlátozott szuverenitásnak megalkotóját is túlélő brezsnyevi doktrínája. Vajon annak árnyékában az első apróbb lépést követheti-e majd második? Az első apró lépést, amely akkor, abban az időben egy nagy ugrásnak tűnt. Igaz, a mostani 1990-es választási szabályainkkal való összehasonlítást nem állja ki a kötelező többes jelölésre alapozott választási rendszer. De az összehasonlítás igazságtalan, sőt történelmietlen is lenne. Az viszont tény, hogy az 1985. június 28-án a

Parlamentbe alakuló ülésre érkező 352 választókerületben megválasztott képviselő mindegyike valószínűs választás eredményeként kapott mandátumot, és közülük több mint 40-en úgy, hogy választókerületük lakosainak alulról jövő kezdeményezése eredményeként váltak egyáltalán jelöltté.

Tény az is, hogy az első pillanattól kezdve látszott, a testület felkészültsége, vitakészsége jobb, mint az elődeié, és érezhető volt az is, hogy komolyan veszi a dolgát; annak tekintti magát, aminek választották; törvényhozó testületnek. Igaz, első rakoncátlankodásáért – egy miniszteri előterjesztés leszavazásáért – kormányellenesnek minősítették! Igaz, hogy második, a közvélemény érdeklődését is kiváltó nekibuzdulása, az Ügyrend 1986. évi módosítása kudarcot vallott a politika merev, olykor gőroimba kiállásával szemben. A harmadik nekirugaszkodás, a jogalkotásról szóló törvényhez benyújtott képviselői módosító javaslat mellett felsorakoztatott érvek és a képviselők többségének támogatása láttán viszont már a politikának kellett meghátrálnia.

A jogalkotásról szóló törvényjavaslatnak 1987 decemberében a képviselői módosító indítvánnyal együtt történő elfogadása határnap volt a Parlamentünk életében. Nem egyszerűen azért, mert az Elnöki Tanács Parlamentet helyettesítő jogkörének gyakorlatilag minimálisra szűkítésével egyértelművé vált, hogy a gazdasági reformokhoz, valamint a politikai intézményrendszer reformjához szükséges törvényi szabályozással a továbbiakban nem lehet megkerülni az Országgyűlést, hanem azért is, mert ez alkalommal az is világossá vált, hogy ez a Parlament végérvényesen szakított a politikai függőséggel. Tagjainak többsége pártállástól függetlenül, legjobb tudásának megfelelően csak választói érdekeit hajlandó képviselni.

Jellemző három pont

Országgyűlésünk története 1987 decemberétől íródó és körülbelül egy éven át tartó második szakaszának legfontosabb jellemzőit három pontban lehet összefoglalni:

1. Megkezdődött egy gazdasági reform előkészítése olyan törvények elfogadásával, melyek részleteikben lehet, hogy a továb-

biakban kiigazításra szorulnak, de koncepczionálisan ezen Országgyűlés mandátumán időben is túlmutatva már a gazdasági rendszerváltás alapelveinek is tekinthetők.

2. Az Elnöki Tanácsnak a törvényalkotásban az Országgyűlést helyettesítő jogköré minimálisra szűkítésével összeomlott egy idejét múlt jogalkotási rendszer. Romjai tengernyi munkát ontva csaknem maguk alá temették az Országgyűlést. Egyre inkább érzékelhetővé váltak azok a feszültségek, amelyek az elvégzendő munka mennyisége és a működési feltételek között voltak.

A képviselők részéről az egzisztenciális háttérrel jelentő fölállásban és a parlamenti munkában való helytállás kettős terhelése, a tisztségviselőktől a még mindig elavult ügyrend keretei és a spontán kialakult új munkastílus ellentmondásainak a feloldása, az Országgyűlés hivatali apparátusától a meglévő primitív felkészültséggel a többszörösére növekedett munka technikai feltételeinek biztosítása olykor emberfeletti erőfeszítést kívánt.

3. Megkezdődött az Országgyűlés politikai polarizációja, amely nem egyszerűen új színfoltot jelentett, hanem a továbbiakban a politikai csoportok, az Országgyűlés bizottságai mellett, az ülészakokra való felkészülés meghatározó színterévé váltak.

Viszony a színre lépő ellenzékkel

Ezen időszak harmadik legfontosabb jellemzője a Parlamenten kívüli közéletben a nyíltan ellenzéki vonalvezetésű politikai szervezetek megjelenése. A már ugyan repedező, de alapjaiban még mindig bontatlan politikai struktúrában az állampárt viszonyulása e szervezetek létehez ugyancsak majd történelmi léptékű értékelés tárgya lehet. Hiszen az alkotmányos jogok értelmezésének korábbi gyakorlata, nevezetesen, ami nincs részleteiben szabályozva, az tilos, tehát e gyakorlat szerint az új szervezetek a fennálló rend kereteitől idegenek, tevékenységük üldözendő. Mégis a velük szemben tanúsított liberális magatartást nem lehet a korábbi időszakban is néhány alkalommal tapasztalt megengedő gesztussal azonos értékűnek tekinteni. Hiszen az világos kellett legyen, hogy az ellenzéki szervezetek léte előbb-utóbb törvényen kívül helyezi a monolit berendezkedést.

A történelmi kérdés: ha az akkori MSZMP látta – márpedig látnia kellett a végkifejletet –, mi tartotta vissza attól, hogy más esz-közökhöz nyúljon. A félelem az '56-os tragédia megismétlésétől, félelem a teljes politikai és gazdasági elszigetelődéstől és a vele együtt járó azonnali összeomlástól, vagy talán a párton belül is ekkor már a másképpen gondolkodók voltak többségben? E dilemma – és annak még akkor ismeretlen kimenetele – elválaszt-hatatlan az Országgyűlés akkori munkájának a megítélésétől, hiszen a kétség itt, a terem hangulatában is érezhető volt, és ott motoszkált mindannyiunk gondolataiban, amikor egy-egy szavazás során az igennél vagy a nemnél fel kellett emelni a kezeket...

Patthelyzetet megkerülő parlamenti lépés

A vita folyt e terem padsoraiban és folyt e falakon kívül is. A viták következtetése a falakon kívül egyik oldalról a szocialista pluralizmus, a másik oldal viszont a nyugat-európai tradíciónak megfelelő, jelzők nélküli pluralizmus mellett voksolt, és az utóbbinak a következtetése egyúttal az, hogy az egypártrendszerben megválasztott testület nem legitim, következésképp át kell adnia helyét egy merőben új, demokratikus rendszerben megválasztott népképviselőnek; amihez természetesen új törvény is kell, amit viszont csak egy legitim Parlament hozhat meg.

A két oldalról jövő igények, mint egymásnak tornyosuló hullámok csaptak össze. Sokszor úgy tűnt, a hullámok kioltják egymást, a békés utat jelentő alkotmányos megoldás lehetősége kizárt. Félő volt, hogy e házban, s azon kívül sincs erő, hogy a kétirányú, egymással sok ponton nem találkozó, de változást, más-ságot kívánó akaratokat egy jogállam kereteinek körvonalazásával összegezni tudná.

Az egypártrendszer-többpártrendszer vitájában a patthelyze-tet megkerülő lépést végül maga az Országgyűlés teszi meg, amikor 1989 januárjában az egyesülési jogról szóló törvényt csak az-zal a határozattal kiegészítve hajlandó elfogadni, mely kötelezi a Kormányt, hogy a politikai pártokról szóló törvényt legkésőbb az év nyaráig nyújtsa be a Parlamentnek. Figyelemre méltó, hogy a

vitában, korábbi megnyilatkozásaival szemben most már az MSZMP is a többpártrendszer mellett érvel. Ezzel a lépéssel nemcsak az Országgyűlés öt éves működésének újabb, ezúttal már végső, a jogállamiság alapjait megteremtő szakasza kezdődik meg, hanem talán ez a lépés volt a Parlamenten kívüli erők felé a hajszalnyi bizalomkeltésnek az a mozzanata, amely új perspektívát nyitott azért, hogy a politikai egyeztető tárgyalásokat követően békés úton, alkotmányos keretek között történhet meg a rendszerváltás. 1989. januárja óta ez a hajszalnyi bizalom a Parlament küldetésévé változott.

Mint beigazolódt, ez a perspektíva járható útnak bizonyult. A politikai egyeztető tárgyalásokat követően, talán nem szerénytelenség megállapítani, az Országgyűlés alkotó közreműködésével létrejöttek a jogállamiság hatalmi intézményei, a köztársasági elnöki intézmény, az Alkotmánybíróság, s megteremtődtek a többpártrendszerű parlamenti demokrácia jogi és politikai alapjai.

Magyar Köztársaság – szabad választás

1989. október 23., százezrek a Kossuth téren, s Magyarország neve és formája e naptól: Magyar Köztársaság.

Ezután már csak egy kérdés volt hátra: Felismeri-e a Ház, hogy mi a következő helyes lépés? Igen, felismerte. 1990. március 25-én Magyarországon országgyűlési képviselőválasztások lesznek. A régóta és hön őhajtott demokratikus szabad választások, mégis a Ház falain belül, s azon kívül is, e pillanatban talán több az aggodalom a jövő iránt, mint a bizakodás. Aggódunk, mert az ország ma olyan, mint egy atommáglya. Igaz, eddig csak hasznos energiák gerjedtek benne, de már régóta kitapintható a félelem. Vajon akik a vezérlőpultnál ülnek, s ezután ülni fognak, tudják-e, hogy mikor melyik gombot kell megnyomni, nehogy a láncreakció ellenőrizhetetlenné váljon, s a robbanás hamuja nemzedékeken át nyomorítsa a nemzetet. Aggódunk, mert a politika színpadának számunkra szokatlan forgatagában kaszkadőrmutatványval kápráztatnak el bennünket, statisztaszerepre kárhóztatva a figyelemre méltó teljesítményt.

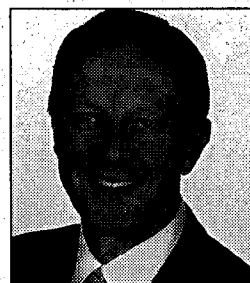
A Háztól elkészülő honatyának háborzongató látomása van. Emberöltő múltán egy munkáját befejező Parlament utolsó ténykedése ugyanaz lesz, mint ma a miénk volt? Szerencsére a látomás csak pillanatnyi, s múltóban van, a színpadon helyreáll a rend, s a valódi főszereplők mondanivalója már gondolatébresztő.

Tekintsünk hát feltésünk mellett bizakodással is a jövőbe. Bizunk az Isten adta népben, hogy arra érdemeseket választ, s előlegezzük a bizalmunkat a kiválasztottaknak, mert szükségük lesz rá. Ha ennek az Országgyűlésnek embert és nemzetet próbálóan nehéz volt a feladata, a következő sokszorta az lesz. Bizakodásunkat erősítse a tudat, a magyar gazdaság és társadalom jelenlegi állapota még magában hordja a kedvező végkifejlet lehetőségét. De tudni kell azt is, nemzeti egység nélkül a szükséges cselekvésre képtelenek leszünk, a nemzeti egység feltétele pedig a megbékélés.

Ezért, amikor mai ülésszakunkat bezárom, s ezzel együtt az 1985-ben megválasztott Országgyűlés munkáját befejezettnek nyilvánítom, arra kérem valamennyi honfitársunkat, békéljünk meg egymással. (Hosszan tartó nagy taps.)

Az Országgyűlés 83. ülése, 1990. március 14-én, szerdán.

Jegyzőkönyv, 6840–6844. old.

Névjegy

Fodor István állatorvos. Csepreg, 1945. márc. 2. Szülei: Fodor Miklós, Zalay Erzsébet. Özvegy (nős 1970–2003 Szécsényi Gabriella). Gy.: Enikő, 1972, Gabriella, 1975. Unokái 2-12 évesek 2007-

ben: Eszter, Krisztina, Ákos, Péter, Zsófia. Végzettség: Állatorvos-tud. Egy., 1964–69. Munkahelyei: 1968–89 a hernádi Március 15. Tsz üzemi állatorvosa, majd főállatorvosa, főállattenyésztője, a Hunniahibrid brojlertermelési rendszer ig., 1994–98 a HM pol. áll. titk., 2002– az ATEV Fehérjefeldolgozó Rt. vezérig., 2005-ben nyugállományba vonult. Közélet: 1970–85 HNF községi biz. titk.,

Az emberek a biztonságra szavaztak, amit utoljára a Kádár-korszakban éltek meg. *Szabó Iván MDF-politikus (168 Óra, 1994. június 21.)*

Amit az MDF csinál, az két szempontból nem tetszik az embereknek: nekem azért, mert túlságosan hasonlít a kései Kádár-korszakra, másoknak meg azért, mert nem eléggé.

Tamás Gáspár Miklós SZDSZ-politikus (Délmagyarország, 1994. július 7.)

A Kádár-rendszer „kis” szabadságokkal helyettesítette az igazi szabadságot. *Kosáry Domokos történész (Délmagyarország, 1994. augusztus 6.)*

Moszkva nélkül Kádár-rendszer sincsen.

Hánkiss Elemér szociológus (168 Óra, 1994. október 11.)

A sötét pártállam is állított fel karácsonyfát, csak a Kisdedet akarta kilopni alóla.

Csurka István MIÉP-politikus

(Magyar Fórum, 1994. december 22.)

A karrier nem torpant meg, csak az útlevél.

Kovács Kati táncdalénekes (Zalai Hírlap, 1995. augusztus 12.)

Mivel csak egy lábam van, nem engedtek színpadra, tv-képernyőre.

Deák Bill Gyula blues-énekes (Zalai Hírlap, 1995. szeptember 5.)

Zsebben mutattunk fityiszt.

Garai László szociálpszichológus

(Napló, 1995. szeptember 14.)

A Kádár-korszakban immár nem davajgitárral lötték a betűket az újságba.

Zelei Miklós újságíró (Délmagyarország, 1996. március 14.)

Ha végignézem a fényképeket, mindig más adta át az állami díjakat.

Pongor Ildikó balerina (Népszabadság, 1997. április 18.)

Akkor is volt vagy hat-hét párt, csak mindet MSZMP-nek hívták.

Székely András újságíró (Népszabadság, 1997. augusztus 2.)

Én akkor is négynegyedben gondolkoztam, nem háromperháromban.

Somló Tamás rockzenész (MTV, 1997. augusztus 16.)

Az egész baloldal elhatárolta magát a Kádár-rendszertől; hogy emberei pozícióban maradhassanak.

Gáspár Sándor volt szakszervezeti vezető (168 Óra, 1997. november 4.)

A cselekvés egyetlen lehetősége akkoriban az volt, hogy az ember párttag.

Tar Sándor író (Magyar Naránc, 1998. július 23.)

A rendszer már a saját ideológiáját is csak a hatalomgyakorlás alibijeként használta.

Eörsi István író (Népszabadság, 1998. október 14.)

Mi a hazánktól, az itthoniak viszont a hírforrásoktól voltak elzárva.

Kabdebó Tamás írószági emigráns (Napi Magyarország, 1998. december 24.)

Nyilvánvaló volt számunkra a rendszer csődje, csak azt nem lehetett még kiszámítani, hogy mikor ér véget ez az évtizedeken át tartó időszak.

Kövér László Fidesz-politikus (Új Kelet, 1999. március 27.)

Akkoriban képviselői fizetésekből legfeljebb egy köpönyegre tellett.

Avar István színész (Vasárnapi Hírek, 2001. február 25.)

A Kádár-rendszer egy látszatjólétet, látszatszabadságot felmutató látszatrendszer volt.

Varga László történész

(Magyar Nemzet, 2001. április 7.)

A Kádár-korszakban még a lázadás is kisszerű volt.

Csaplár Vilmos író (168 Óra, 2001. augusztus 30.)

A Kádár-rendszer olyan, mint a méz: élni lehet benne, de mozogni nem.

Litván György történész (Magyar Nemzet, 2001. november 2.)

A hatalom locsogva hallgatott.

Bodor Pál újságíró (Népszabadság, 2002. május 30.)

A Kádár-korszakban a rendőripar volt a legfejlettebb ágazat, igaz, nem a legmagasabb színvonalon.

Lendvai Pál újságíró (Népszabadság, 2002. június 21.)

Sokan pártmunkában voltak ellenzékiek: a pártban a pártellenesség volt a normális állapot.

Molnár Gál Péter kritikus (Népszabadság, 2002. augusztus 31.)

Nem mi az értelmiségiek, művészek – költöttünk az előző politikai rendszerhez, hanem az akkori politikai elit ismerte fel, hogy nélkülünk nem megy semmire.

Petrovics Emil zenészerző (Népszabadság, 2003. május 31.)

Nem mi, hanem az állam adósodott el.

Kozma György író (Métro, 2004. május 11.)

Rendszerváltás

A váltás szót én inkább ruhaneműkkel kapcsolatban szoktam használni.

Antall József MDF-politikus (Népszabadság, 1990. március 10.)

Az országgal nem az történt, amit várt, hanem az, amit várnia kellett volna.

Köszeg Ferenc SZDSZ-politikus (Népszabadság, 1990. december 23.)

A rendszerváltás nem direkttermő műfaj, az az eredmény, ami a

Lezsák Sándor MDF-politikus (Pesti Hírlap, 1991. március 25.)

Magyarországon az ingerek kerültek az érvek helyébe.

Szokolay Sándor zenészerző (Esti Hírlap, 1991. május 24.)

Egy gyors rendszerváltáshoz fegyver kell, egy békéshez viszont idő.

Pongrácz Gergely '56-os szabadságharcos (Reggeli Délvilág, 1992. október 22.)

Nem mi szabadultunk föl, hanem a szenvedélyeink.

Csoóri Sándor költő (Fejér Megyei Hírlap, 1993. június 2.)

A nyolcvanas évek végén a hatalmasok megbuktak a befolyásosokkal szemben.

Ágh Attila politológus (168 Óra, 1993. november 2.)

A rendszerváltás egyik nagy előnye, hogy most már szabadon szorongunk.

Kvári Sinkó Zoltán vesztepművész (Napló, 1994. február 25.)

A rendszerváltástól még senki nem lesz tehetséges.

Hofi Géza humorista (Zalai Hírlap, 1994. április 23.)

A nyolcvanas évek KISZ-titkárai lázadtak fel a hetvenes évek KISZ-titkárai ellen.

Székely Sándor sajtólevelező (Új Dunántúli Napló, 1994. augusztus 24.)

Most nem keletről, hanem nyugatról jönnek a tanácsadók.

Pongrácz Gergely '56-os szabadságharcos (Pest Megyei Hírlap, 1994. augusztus 30.)

Én a céljaimat értem el, más meg a pozícióját.

Pozsgay Imre politológus (Új Magyarország, 1994. szeptember 8.)

A Szovjetunió segge után nálunk most Amerika segge a legfontosabb tényező.

Bertha Bulcsu író (A Hírlap, 1994. szeptember 17.)

Most a hamburger és a pirog keveredik, s'ennék az íze olyan borzalmas, hogy mindenki kiokádja.

Bérczes László kritikus (Jászkun Krónika, 1994. október 1.)

Magyarországon a rendszerváltás akkor következett be, amikor a rendszer már elviselhető volt.

Végh Antal író (Népszava, 1995. január 28.)

Most a pénz csinálja azt, amit régen a hatalom.

Cseh Tamás énekes (Jászkun Krónika, 1995. március 23.)

Én azt hittem, a rendszerváltás úgy megy végbe, hogy a tolvaj félreáll.

Nagy Ferő rockénekes (Reggeli Délvilág, 1995. június 2.)

A színészek helyét is politikusok foglalták el a képernyőn: **Halász Judit színésznő** (*Heti Pesti Riport*, 1995. június 16.)

A parancsgazdaság kimúlása után a gazdaság parancsol. **Tamás Gáspár Miklós filozófus** (*168 Óra*, 1995. június 20.)

Soha nem tudtam elfogadni, hogy a rendszerváltás annyit jelent: az ő hülyék helyére a mi hülyéink kerüljenek. **Furmann Imre MDF-politikus** (*168 Óra*, 1995. július 25.)

Volt Ifjú Gárda, van maffia. **Fecske Csaba költő** (*Észak-Magyarország*, 1995. szeptember 8.)

Magyarországon a keleti hülyülést a nyugati hülyülés váltotta fel. **Faludy György költő** (*Kelet-Magyarország*, 1995. november 2.)

A rendszerváltás egyik legnagyobb vívmánya: (volt) komcsik szabad választásokon hatalomra kerülnek.

Tamás Gáspár Miklós filozófus (*Magyar Narancs*, 1995. december 21.)

Akkor a KISZ-titkárok Volgával jártak, most Mercedesszel.

Schuster Lóránt rockénekes (*Független Délvidék*, 1996. január 11.)

Kimentek az oroszok, és bejöttek az amerikai csapatok.

Bertha Bulcsu író (*Magyar Nemzet*, 1996. március 30.)

Addig elvettek az interjúból, ma meg hozzátesznek.

Cserhalmi György színész (*Hajdú-Bihari Napló*, 1997. szeptember 13.)

A szocialista tudatból átléptünk a banki tudatba.

Végh Antal író (*Kurír*, 1997. október 15.)

A művészet az elnyomott lényegességből a szabad lényegtelenség állapotába került.

Poszler György esztéta (*Pécsi Campus*, 1997. december 3.)

Csak a jelképekben történt Magyarországon rendszerváltás. **Gyilmóthy Géza kiskazda politikus** (*Tolnai Népiújság*, 1998. február 21.)

Ahhoz, hogy Horn Gyula legyen a miniszterelnök, nem kellett volna rendszerváltást csinálni. **Gicz György KDNP-politikus** (*Délvilág*, 1998. március 23.)

Az oroszok kimentek, az ukránok bejöttek. **Zeke Gyula szociográfus** (*Új Forrás*, 1998/9.)

A rendszerváltás nem Németh Miklóstól Németh Miklósig tart. **Demcsky Gábor SZDSZ-politikus** (*Hajdú-Bihari Napló*, 2000. november 4.)

A gazdasági rendszerváltás sokkal keményebb volt, mint a politikai. **Arnold Mihály pénzügyőr altábornagy** (*Magyar Nemzet*, 2000. december 20.)

A rendszerváltás lehetőség, hogy négyévenként el lehet küldeni, aki nem vált be. **Dunai Tamás színész** (*Napló*, 2001. április 21.)

Ha nem lett volna rendszerváltozás, akkor a KGST-együttműködés keretében most a Sokol gyártaná a mobiltelefonokat.

Tóth-Szenes Attila újságíró (*Délmagyarország*, 2001. június 5.)

A rendszerváltozás előjelét 1984-ben észleltem magyartanárként.

Akkor döntött úgy a Magyar Tudományos Akadémia Helyesírási Bizottsága, hogy a Nagy Októberi Szocialista Forradalom csupa csupa kisbetűvel írandó.

Ménesi György újságíró (*Békés Megyei Hírlap*, 2002. január 14.)

Magyarországon úri módon zajlott le a rendszerváltás.

Darvas Iván színész (*Fejér Megyei Hírlap*, 2002. április 5.)

Én a rendszerváltást rendszerváltásnak képzeltem el, és nem néhány változtatásnak.

Grosics Gyula volt válogatott labdarúgó (*Napló*, 2002. június 27.)

Az ideológiai szemetet az üzleti szemét váltotta fel. [Székelyi András] (168 Óra, 2001. május 14.) *Spiró György író (Népszabadság, 2002. december 24.)*

A legvidámabb barakk az egyik pillanatról a másikra átalakult a legszomorúbb shopping centerré. [Csepeli György] (Kisalföld, 2003. április 26.)
[Csepeli György] (Kisalföld, 2003. április 26.)

Ha a rendszerváltásnak sok a kárvallottja, akkor ott a győztesek sem érezhetik igazán biztonságban magukat. [Pozsgay Imre] (Kelet-Magyarország, 2003. június 13.)

Senki sem tudta, mi is az a rendszerváltás. Mindannyian akkor csináltunk először szocializmustól kapitalizmust.

Kádár Béla közgazdász, volt miniszter (168 Óra, 2003. szeptember 11.)

A „mentális” rendszerváltás még nem történt meg.

Szili Katalin szocialista politikus (Debrecen, 2004. február 18.)

A rendszerváltozás előtt azért harcoltunk, hogy az állam ne telepedjen rá az egyházakra. Most azt akarjuk, hogy az egyház ne telepedjen rá az államra.

Demszky Gábor SZDSZ-politikus

[Vasárnap Reggel, 2004. február 29.]

Az egész rendszerváltás azért volt, mert sokan annyira gazdagok voltak, hogy nem tudták másként legalizálni a vagyonaikat.

[Badari Tibor volt ökölvívó bajnok (Népszabadság, 2004. május 15.)]

Az egész rendszerváltás azért volt, mert sokan annyira gazdagok voltak, hogy nem tudták másként legalizálni a vagyonaikat.

[Badari Tibor volt ökölvívó bajnok (Népszabadság, 2004. május 15.)]

Az egész rendszerváltás azért volt, mert sokan annyira gazdagok voltak, hogy nem tudták másként legalizálni a vagyonaikat.

[Badari Tibor volt ökölvívó bajnok (Népszabadság, 2004. május 15.)]

Az egész rendszerváltás azért volt, mert sokan annyira gazdagok voltak, hogy nem tudták másként legalizálni a vagyonaikat.

[Badari Tibor volt ökölvívó bajnok (Népszabadság, 2004. május 15.)]

Az egész rendszerváltás azért volt, mert sokan annyira gazdagok voltak, hogy nem tudták másként legalizálni a vagyonaikat.

[Badari Tibor volt ökölvívó bajnok (Népszabadság, 2004. május 15.)]

Az egész rendszerváltás azért volt, mert sokan annyira gazdagok voltak, hogy nem tudták másként legalizálni a vagyonaikat.

[Badari Tibor volt ökölvívó bajnok (Népszabadság, 2004. május 15.)]

Az egész rendszerváltás azért volt, mert sokan annyira gazdagok voltak, hogy nem tudták másként legalizálni a vagyonaikat.

[Badari Tibor volt ökölvívó bajnok (Népszabadság, 2004. május 15.)]

A parlament mindenhol a politikai nyilvánosság középpontjában van; mivel a választások után a pártok itt folytatják a hatalomért a harcot.

Bihari Mihály szocialista politikus (Napló, 1992. szeptember 5.)

A parlament kormányvezette törvénygyártó testület.

Gál Zoltán szocialista politikus (24 Óra, 1993. szeptember 23.)

Nagy a nyüzsgés, folyik a kicsinálás, a kiszorítócska, mert mindössze egy nem változott a rendszerváltást követően a parlamentben: ugyanannyi ülőhely maradt, mint előtte volt, s úgy fest, most sem lehet már pótszéket betenni.

Nagy Bandó András humorista (Jáskun Krónika, 1994. február 19.)

Nagy a nyüzsgés, folyik a kicsinálás, a kiszorítócska, mert mindössze egy nem változott a rendszerváltást követően a parlamentben: ugyanannyi ülőhely maradt, mint előtte volt, s úgy fest, most sem lehet már pótszéket betenni.

Nagy Bandó András humorista (Jáskun Krónika, 1994. február 19.)

Nagy a nyüzsgés, folyik a kicsinálás, a kiszorítócska, mert mindössze egy nem változott a rendszerváltást követően a parlamentben: ugyanannyi ülőhely maradt, mint előtte volt, s úgy fest, most sem lehet már pótszéket betenni.

Nagy Bandó András humorista (Jáskun Krónika, 1994. február 19.)

Nagy a nyüzsgés, folyik a kicsinálás, a kiszorítócska, mert mindössze egy nem változott a rendszerváltást követően a parlamentben: ugyanannyi ülőhely maradt, mint előtte volt, s úgy fest, most sem lehet már pótszéket betenni.

Nagy Bandó András humorista (Jáskun Krónika, 1994. február 19.)

Nagy a nyüzsgés, folyik a kicsinálás, a kiszorítócska, mert mindössze egy nem változott a rendszerváltást követően a parlamentben: ugyanannyi ülőhely maradt, mint előtte volt, s úgy fest, most sem lehet már pótszéket betenni.

Nagy Bandó András humorista (Jáskun Krónika, 1994. február 19.)

Nagy a nyüzsgés, folyik a kicsinálás, a kiszorítócska, mert mindössze egy nem változott a rendszerváltást követően a parlamentben: ugyanannyi ülőhely maradt, mint előtte volt, s úgy fest, most sem lehet már pótszéket betenni.

Nagy Bandó András humorista (Jáskun Krónika, 1994. február 19.)

Nagy a nyüzsgés, folyik a kicsinálás, a kiszorítócska, mert mindössze egy nem változott a rendszerváltást követően a parlamentben: ugyanannyi ülőhely maradt, mint előtte volt, s úgy fest, most sem lehet már pótszéket betenni.

Nagy Bandó András humorista (Jáskun Krónika, 1994. február 19.)

Nagy a nyüzsgés, folyik a kicsinálás, a kiszorítócska, mert mindössze egy nem változott a rendszerváltást követően a parlamentben: ugyanannyi ülőhely maradt, mint előtte volt, s úgy fest, most sem lehet már pótszéket betenni.

Nagy Bandó András humorista (Jáskun Krónika, 1994. február 19.)

Nagy a nyüzsgés, folyik a kicsinálás, a kiszorítócska, mert mindössze egy nem változott a rendszerváltást követően a parlamentben: ugyanannyi ülőhely maradt, mint előtte volt, s úgy fest, most sem lehet már pótszéket betenni.

Nagy Bandó András humorista (Jáskun Krónika, 1994. február 19.)

Nagy a nyüzsgés, folyik a kicsinálás, a kiszorítócska, mert mindössze egy nem változott a rendszerváltást követően a parlamentben: ugyanannyi ülőhely maradt, mint előtte volt, s úgy fest, most sem lehet már pótszéket betenni.

Nagy Bandó András humorista (Jáskun Krónika, 1994. február 19.)

Nagy a nyüzsgés, folyik a kicsinálás, a kiszorítócska, mert mindössze egy nem változott a rendszerváltást követően a parlamentben: ugyanannyi ülőhely maradt, mint előtte volt, s úgy fest, most sem lehet már pótszéket betenni.

Nagy Bandó András humorista (Jáskun Krónika, 1994. február 19.)

Nagy a nyüzsgés, folyik a kicsinálás, a kiszorítócska, mert mindössze egy nem változott a rendszerváltást követően a parlamentben: ugyanannyi ülőhely maradt, mint előtte volt, s úgy fest, most sem lehet már pótszéket betenni.

Nagy Bandó András humorista (Jáskun Krónika, 1994. február 19.)

Nagy a nyüzsgés, folyik a kicsinálás, a kiszorítócska, mert mindössze egy nem változott a rendszerváltást követően a parlamentben: ugyanannyi ülőhely maradt, mint előtte volt, s úgy fest, most sem lehet már pótszéket betenni.

Nagy Bandó András humorista (Jáskun Krónika, 1994. február 19.)

Nagy a nyüzsgés, folyik a kicsinálás, a kiszorítócska, mert mindössze egy nem változott a rendszerváltást követően a parlamentben: ugyanannyi ülőhely maradt, mint előtte volt, s úgy fest, most sem lehet már pótszéket betenni.

Nagy Bandó András humorista (Jáskun Krónika, 1994. február 19.)

Nagy a nyüzsgés, folyik a kicsinálás, a kiszorítócska, mert mindössze egy nem változott a rendszerváltást követően a parlamentben: ugyanannyi ülőhely maradt, mint előtte volt, s úgy fest, most sem lehet már pótszéket betenni.

Nagy Bandó András humorista (Jáskun Krónika, 1994. február 19.)

Nagy a nyüzsgés, folyik a kicsinálás, a kiszorítócska, mert mindössze egy nem változott a rendszerváltást követően a parlamentben: ugyanannyi ülőhely maradt, mint előtte volt, s úgy fest, most sem lehet már pótszéket betenni.

Nagy Bandó András humorista (Jáskun Krónika, 1994. február 19.)

Egy kis országnak ne legyen nagy parlamentje. **Lamperth Mónika szocialista politikus (Somogyi Krónika, 1998. április 9.)**
(A szavazásról, 1999. június 10.)
Az Országgyűlés folytonos működése nem a hatalom, hanem inkább az ellenzék számára lényeges; amely így tudja módszeresen bemutatni a közönségnek eltérő politikáját.

Tölgyessy Péter Fidesz-politikus (Magyar Nemzet, 1998. augusztus 19.)

Az a szerencsés, ha a feszültségek nem az országban, csupán az Országházban vannak.

Orbán Viktor miniszterelnök (Nógrád Megyei Hírlap, 1998. december 24.)

Demokrácia nincs parlament nélkül, s Országgyűlés ellenzék nélkül.

Kövács László szocialista politikus (Délmagyarország, 1999. január 19.)
Ki lehet vonulni a parlamentből, ha nem tetszik valami, de arra is kell gondolni, hogy valamikor vissza is kell menni.

Horn Gyula szocialista politikus (Új Néplap, 1999. január 22.)

1956-ban azért jöttek be a szovjet csapatok, hogy a parlament ne ülésezhessen; 1999-ben pedig a NATO-csapatoknak kell átvonulniuk ahhoz, hogy a parlament ülésezhessen.

Magyar Bálint szabaddemokrata politikus (Kisalföld, 1999. február 20.)

A parlamenti demokrácia politikai harcot jelent.

Pokol Béla kigazda politikus (Magyar Rádió, 1999. szeptember 11.)

A parlamenti demokrácia jellemzője, hogy négyévente átruházzuk egy testületre a rajtunk gyakorolt hatalmat.

Tamás Gáspár Miklós filozófus (Nógrád Megyei Hírlap, 1999. október 21.)

A parlament még soha nem volt ilyen üres.

Gicz György volt kereszténydemokrata politikus

(Nógrád Megyei Hírlap, 2000. január 10.)

A modern parlament nemcsak a törvényhozás helye, hanem vitafórum. A kormány nyilvánosság előtt zajló bírálatának, ellenőrzésének, számonkérésének színtere.

Debreczeni József politológus (Népszabadság, 2000. május 10.)

A parlament igenis csatározásokra való.

Csurka István MIÉP-politikus (Somogyi Hírlap, 2000. július 6.)

Nem a kormánynak van parlamentje, hanem a parlamentnek kormánya.

Szili Katalin szocialista politikus (Heves Megyei Hírlap, 2000. szeptember 9.)

A parlamenti ciklus legnagyobb eredménye, hogy még egyáltalán van parlament.

Kis Zoltán szabaddemokrata politikus (Új Néplap, 2002. január 10.)

A parlament olyan színház, ahol a színészek tapsolnak.

Donát Róbert veszprémi tanár (Napló, 2002. április 11.)

Ha a színház parlamenthez hasonlítana, semmi sem mentené meg a széthullástól.

Tompa Gábor kolozsvári rendező (Erdélyi Riport, 2002. november 14.)

Van egy színház, a parlament, ahol rossz színészek csapnivalóan játszanak.

Kállai Ferenc színész (Népszava, 2002. december 24.)

A parlament nem más, mint a vitákban kihordott döntések rendszere.

Kövér László Fidesz-politikus (Napló, 2003. február 10.)

A Parlamentben egy rossz falusi színház működik, gyakran olcsó ripacsokkal.

Dávid Ibolya MDF-politikus (Vasárnap Reggel, 2004. október 17.)

A magyar demokrácia szentélye a parlament.

Gyurcsány Ferenc miniszterelnök (Kisalföld, 2006. április 13.)

Egy kiállítás margójára / Több mint 80 évet átfogó parlamenti választásokról rendezett kiállítást a Politikatörténeti Intézet 2004 júniusában. Hol foglal helyet ebben a sorban az 1985-ös voksolás? Új országgyűlés alakult, s aligha lehet elvitatni tőle az életviszonyokat megváltoztató sarkalatos törvényeket, a demokráciát, az új alkotmányt, a köztársaság megszületését. És még nagyon sok minden mást sem. Tény, hogy a rendszerváltás törvényes úton, törvényekkel szabályozott módon ment végbe. Nem volt polgárháború, vérontás. A hatalmi fordulat alaptörvényeit az 1985–90-es ciklusra megválasztott parlament fogadta el. Ez az országgyűlés a korábbiakhoz képest rendhagyó módon jött létre, s szemlélete, összetétele tovább alakult, míg nem felnőtt történelmi rendeltetéséhez. És nem utolsósorban megteremtette a soron következő szabad választás demokratikus törvényi alapjait.

Az 1985–1990. évi országgyűlés képviselőinek névsora

EVK: Egyéni választókerület – Hubai László összeállítása

SSZ	NÉV	EVK KÖZPONT	MEGYE	EVK
1.	Ábrahám Vince	Mórahalom	Csongrád	8
2.	Aczél György	Pécs 1.	Baranya	1
3.	Alberth Béláné	Létavértes	HB	8
4.	Ancsin Károly	Csorvás	Békés	4
5.	Andi Gábor	Pécs 5.	Baranya	5
6.	Angyal Imre	Balatonfüred	Veszprém	4
7.	Antal Ferenc	Pápa 1.	Veszprém	7
8.	Antal Imre	Érd	Pest	19
9.	Antalffy György	Kistelek	Csongrád	9
10.	Apró Antal	Szeged 1.	Csongrád	1
11.	Árvai Lászlóné	Eger 1.	Heves	1
12.	Avar István	Budapest VII.	Bp.	17
13.	Bak István	Kunszentmiklós	BKK	7
14.	Balla Éva	Budapest XIV.	Bp.	46
15.	Balogh András	Tokaj	BAZ	22
16.	Balogh Gábor	Mohács 1.	Baranya	9
17.	Balogh György	Székesfehérvár 4.	Fejér	4
18.	Balogh Károly	Csorna 2.	GYS	11
19.	Balogh László	Békés	Békés	14
20.	Balogh László 1919.	Szob	Pest	29
21.	Bánáti András	Nagykáta	Pest	5
22.	Bánáti Gézané	Budaörs	Pest	21
23.	Bánfalvi András	Újfehértó	SZSZ	4
24.	Bánffy György	Budapest II.	Bp.	4
25.	Barcs Sándor	orsz. lista	OL	
26.	Barcsik János	Heves	Heves	11
27.	Barta Alajos	Pétervársára	Heves	4
28.	Bartalné Borszéki Erzsébet	Balassagyarmat	Nógrád	6
29.	Bartha Tibor	orsz. lista	OL	
30.	Bata János	Gyömrő	Pest	12
31.	Batha Miklós	Budapest VIII.	Bp.	23
32.	Bazsó György	Gönc	BAZ	17
33.	Békési Istvánné	Tura	Pest	3
34.	Benjámin Judit	Budapest VIII.	Bp.	21
35.	Berdár Béla	Budakalász	Pest	25
36.	Berecz János	Gávavencsellő	SZSZ	6
37.	Berg Lászlóné	Komádi	HB	18
38.	Biacs Péter	Budapest XI.	Bp.	30

39.	Bibók Istvánné	Mórahalom	Csongrád	8
40.	Bíró Imre	orsz. lista	OL	
41.	Bíró József	Tét	GYS	6
42.	Bíró Miklós	Mátészalka	SZSZ	11
43.	Bódi János	Siklós	Baranya	11
44.	Bodonyi Csaba	Miskolc 3.	BAZ	3
45.	Bognár József	orsz. lista	OL	
46.	Bognár Rezső	Debrecen 6.	HB	6
47.	Bokor László	Budapest XIV.	Bp.	47
48.	Boldizsár Iván	orsz. lista	OL	
49.	Bóna János	Csorna 1.	GYS	10
50.	Borbély Sándor	Budapest XI.	Bp.	34
51.	Boros András	Szolnok 1.	Szolnok	1
52.	Boros László	Budapest IX.	Bp.	26
53.	Borsfai Zoltánné	Nagykanizsa 3.	Zala	8
54.	Borsos Sándor	Marcali	Somogy	9
55.	Borza Istvánné	Debrecen 1.	HB	1
56.	Bozsó Jánosné	Simontornya	Tolna	7
57.	Bozsó Lajosné	Budapest IV.	Bp.	10
58.	Bödöné Rózsa Edit	Szeged 3.	Csongrád	3
59.	Bölcsey György	Budapest XXI.	Bp.	63
60.	Böröcsök Dezső	Budapest XIII.	Bp.	38
61.	Brezniczky József	Komló 2.	Baranya	8
62.	Brutyó János	Salgótarján 2.	Nógrád	2
63.	Bubla Gyula	Budapest II.	Bp.	3
64.	Bugán Mihály	Tiszafüred	Szolnok	12
65.	Buzás Józsefné	Jászárokszállás	Szolnok	14
66.	Csarnai Zoltánné	Budapest X.	Bp.	28
67.	Cselőtei László	Aszód	Pest	2
68.	Cservenka Ferencné	Gödöllő	Pest	4
69.	Csipkó Sándor	Soltvadkert	BKK	20
70.	Csókási Zoltánné	Szeged 2.	Csongrád	2
71.	Csongrádi Csaba	Gyöngyös 2.	Heves	7
72.	Csontos Jánosné	Izsófalva	BAZ	11
73.	Csöndes Zoltán	Budapest XIII.	Bp.	39
74.	Czakó László	Fegyvernek	Szolnok	9
75.	Czaltig Zoltán	Lajoskomárom	Fejér	11
76.	Czibulka Péter	Szolnok 3.	Szolnok	3
77.	Czoma László	Keszthely	Zala	5
78.	Danka Márta	Kecskemét 2.	BKK	2
79.	Dauda Sándor	Budapest XIV.	Bp.	45
80.	Deák Géza	Nádudvar	HB	14
81.	Debreceni József	Kecskemét 3.	BKK	3
82.	Deutsch Erzsébet (Harasztiné)	Pécs 2.	Baranya	2
83.	Devcsics Miklós	Salgótarján 1.	Nógrád	1
84.	Dobi Ferenc	Tápiószéle	Pest	6
85.	Dobos Ferencné	Vecsés	Pest	13
86.	Dobos Józsefné	Gyöngyös 1.	Heves	6
87.	Dudla József	Miskolc 5.	BAZ	5

88.	Duschek Lajosné	orsz. lista	OL	
89.	Eck Tibor	Tata	Kom	5
90.	Eke Károly	Csongrád	Csongrád	10
91.	Elek László	Ózd 2.	BAZ	13
92.	Eleki János	Mezőkovácsháza	Békés	7
93.	Fábián Károly	Fertőszentmiklós	GYS	13
94.	Farkas Lajos	Budapest IV.	Bp.	11
95.	Fehér Tibor	Veszprém 1.	BZ Veszprém	1
96.	Fehérné Eke Katalin	Kazincbarcika	BAZ	10
97.	Fekete János	Szarvas	Békés	11
98.	Fenyvesi Henrik	Siófok 2.	Somogy	7
99.	Fetter Gyula	Pilisvörösvár	Pest	23
100.	Fiák László	Debrecen 5.	HB	5
101.	Fillő Pál	Budapest VII.	Bp.	18
102.	Fodor Erzsébet	Berettyóújfalu	HB	16
103.	Fodor István	Dabas	Pest	15
104.	Fodor László	Sátoraljaújhely	BAZ	19
105.	Fodor Pál	Makó 1.	Csongrád	15
106.	Fodor Sándor	Enying	Fejér	5
107.	Földy Ferenc	Sárosputlak	BAZ	18
108.	Gágyor Pál	Budapest V.	Bp.	13
109.	Gajdócsi István	Baja	BKK	13
110.	Gajdos Ferenc	Budapest XIV.	Bp.	43
111.	Garbacz Katalin	Dunaújváros 2.	Fejér	9
112.	Gáspár Sándor	orsz. lista	OL	
113.	Gasparik János	Tatabánya 2.	Kom	2
114.	Gazdag József	Budapest XIII.	Bp.	42
115.	Gázsity Milutinné	Sellye	Baranya	12
116.	Géczi István	Budapest XV.	Bp.	49
117.	Gilányi János	Nyíregyháza 3.	SZSZ	3
118.	Goriáncz Ignác	Jászberény	Szolnok	15
119.	Görbe Ferenc	Nagykőrös	Pest	10
120.	Gregor Péter	Budapest XII.	Bp.	35
121.	Grósz Károly	orsz. lista	OL	
122.	Gulyás Gyula	Tarpa	SZSZ	17
123.	Gyenes András	orsz. lista	OL	
124.	Györffy László	Cellőmölk	Vas	7
125.	Gyuricza László	Zirc	BZ Veszprém	5
126.	Hajós Ferenc	Törökszentmiklós	Szolnok	8
127.	Hátori Csaba	orsz. lista	OL	
128.	Hamvas Katalin	Berettyóújfalu	HB	16
129.	Hankó Mihály	Békéscsaba 2.	Békés	2
130.	Havasi Ferenc	orsz. lista	OL	
131.	Hegedűsné Hargitai Ágnes	Miskolc 6.	BAZ	6
132.	Hellner Károly	Budapest XI.	Bp.	32
133.	Hódosi Jenőné	Szentlőrinc	Baranya	14
134.	Horn Péter	Kaposvár 1.	Somogy	1
135.	Horváth Ferenc	Csurgó	Somogy	10
136.	Horváth Ferenc	Lenti	Zala	10

137.	Horváth János	Székesfehérvár 2.	Fejér	2
138.	Horváth Jenő	Budapest I.	Bp.	1
139.	Horváth Lajos	Pécs 3.	Baranya	3
140.	Horváth László	Tiszaalpár	BKK	9
141.	Horváth László	Budapest XV.	Bp.	50
142.	Horváth Mária Anna	Budapest VI.	Bp.	16
143.	Horváth Miklós	Székesfehérvár 3.	Fejér	3
144.	Horváth Miklós	Szombathely 4.	Vas	4
145.	Horváth Sándorné	Budapest IX.	Bp.	25
146.	Huszár István	orsz. lista	OL	
147.	Hütter Csaba	Szécsény	Nógrád	7
148.	Iványi Lajos	Gyomaendrőd	Békés	12
149.	Jakab Róbertné	orsz. lista	OL	
150.	Juhár János	Szentendre	Pest	24
151.	Juhász Ferenc	Budapest XX.	Bp.	62
152.	Juhász Mihály	Budapest XXI.	Bp.	65
153.	Juratovics Aladár	Szeged 7.	Csongrád	7
154.	Kádár János	orsz. lista	OL	
155.	Kádár Magdolna	Kisújszállás	Szolnok	6
156.	Káldi Endre	Mosonmagyaróvár 2.	GYS	9
157.	Káldy Zoltán	orsz. lista	OL	
158.	Kállai Ferenc	orsz. lista	OL	
159.	Kállai Gyula	orsz. lista	OL	
160.	Kapinya Miklósné	Tolna	Tolna	2
161.	Karácsonyi Sándor	Szeged 6.	Csongrád	6
162.	Karakas László	Hajdúnánás	HB	12
163.	Kardosné Török Ibolya	Hódmezővásárhely 2.	Csongrád	14
164.	Kárpáti András	Budakeszi	Pest	22
165.	Kárpáti Ferenc	Cegléd	Pest	7
166.	Karvalits Ferenc	Zalaegerszeg 1.	Zala	1
167.	Kasó József	Szigetvár	Baranya	13
168.	Katona Imre	orsz. lista	OL	
169.	Katona Sándor	Mór	Fejér	12
170.	Kelemen Zoltán	Mezőtúr	Szolnok	10
171.	Kenyeres Árpád	Budapest XVIII.	Bp.	55
172.	Képes János	Budapest VI.	Bp.	15
173.	Kereszti Csaba	Debrecen 4.	HB	4
174.	Keszthelyi Zoltán	Miskolc 1.	BAZ	1
175.	Király Ferenc	Tiszaöldvár	Szolnok	5
176.	Király Zoltán	Szeged 5.	Csongrád	5
177.	Kiscelli László	Győr 3.	GYS	3
178.	Kiss Dezső	Sajószentpéter	BAZ	8
179.	Kiss Imre	Mezőkeresztes	BAZ	26
180.	Kiss István	Nyergesújfalu	Kom	7
181.	Kiss István	Bácsalmás	BKK	18
182.	Kiss János	orsz. lista	OL	
183.	Kiss Józsefné	Balatonalmádi	Veszprém	3
184.	Kiss Péter	Bicske	Fejér	13
185.	Kócza Imre	Eger 3.	Heves	3

186.	Koczmán Ferencné	Pannonhalma	GYS	7
187.	Kókai Rudolf	Jászberény	Szolnok	15
188.	Kollár Katalin	Budapest XVII.	Bp.	53
189.	Koltai Imre	Vác	Pest	28
190.	Koltay Nándorné	Veszprém 2.	Veszprém	2
191.	Konczos István	Csenger	SZSZ	13
192.	Kopp Lászlóné	Szerencs	BAZ	21
193.	Korom Mihály	Kiskunfélegyháza	BKK	8
194.	Kósa Antal	Kecskemét 3.	BKK	3
195.	Kosár István	Bátaszék	Tolna	3
196.	Kosztolánczi Jánosné	Kaposvár 2.	Somogy	2
197.	Kovács András	Lőrinci	Heves	10
198.	Kovács Andrásné	Nagyhalász	SZSZ	7
199.	Kovács Istvánné	Budapest XXI.	Bp.	64
200.	Kovács János	Záhony	SZSZ	20
201.	Kovács Károly	Budapest XIII.	Bp.	40
202.	Kovács László	Százhalombatta	Pest	20
203.	Kovács Lászlóné	Budapest III.	Bp.	7
204.	Kovács Mátyás	Oroszlány	Kom	4
205.	Kovács Sándor	Dunaföldvár	Tolna	8
206.	Körös Gáspár	Kerekegyháza	BKK	4
207.	Köteles Zoltán	Budapest X.	Bp.	29
208.	Krekács László	Albertirsa	Pest	8
209.	Krémerne Michelisz Teréz	Mohács 2.	Baranya	10
210.	Krisztán Gyuláné	Budapest XX.	Bp.	61
211.	Kulcsár Sándor	Tatabánya 1.	Kom	1
212.	Kürti László	Miskolc 2.	BAZ	2
213.	Ladányi József	Mezőkövesd	BAZ	25
214.	Lakatos László	Győr 4.	GYS	4
215.	Lakos László	Abony	Pest	9
216.	László Béla	Jánkmajtis	SZSZ	14
217.	László Ferenc	Dunaújváros 1.	Fejér	8
218.	Lászlóty Radomir	Budapest XI.	Bp.	31
219.	Lázár György	orsz. lista	OL	
220.	Leblanc Győző	Budapest XXII.	Bp.	67
221.	Léderné Faragó Margit	Újszász	Szolnok	4
222.	Lékai Gusztáv	Hajdúszoboszló	HB	13
223.	Lép Ferenc	Dombóvár	Tolna	5
224.	Lestár Lászlóné Varga Mária	Budapest XVI.	Bp.	51
225.	Losonczy Pál	orsz. lista	OL	
226.	Lotz Ernő	Ózd 1.	BAZ	12
227.	Madár István	Solt	BKK	17
228.	Mag Pál	Szentes 1.	Csongrád	11
229.	Magyar Pál	Mezőberény	Békés	3
230.	Mándity Marín	orsz. lista	OL	
231.	Márk György	orsz. lista	OL	
232.	Maróthy László	Szeghalom	Békés	13
233.	Márton János	orsz. lista	OL	
234.	Marx Gyula	Zalaegerszeg 2.	Zala	2

235.	Mátyus Gábor	Sükösd	BKK	14
236.	Mayer Bertalan	Kőszeg	Vas	5
237.	Medveczky Antalné	Pécs 4.	Baranya	4
238.	Méhes Lajos	Budapest XIV.	Bp.	44
239.	Mérei Emil	Komló 1.	Baranya	7
240.	Mészáros Győző	Boglárlelle	Somogy	8
241.	Mezei Károly	Kisvárd	SZSZ	18
242.	Miklós Zoltán	Salgótarján 3.	Nógrád	3
243.	Miskó István	Tiszakécske	BKK	6
244.	Moldvay István	Nyírbétek	SZSZ	9
245.	Molnár Ferenc	Karcag	Szolnok	11
246.	Molnár Frigyes	Kecskemét 3.	BKK	3
247.	Mondok Pál	Dunakeszi	Pest	26
248.	Moravcsik Ferencné	Kiskőrös	BKK	19
249.	Moravszki György	Tiszavasvári	SZSZ	5
250.	Morvai László	Budapest XI.	Bp.	33
251.	Movik Lászlóné	Órbottyán	Pest	27
252.	Nagy Endréné	Füzesabony	Heves	12
253.	Nagy Gyula	orsz. lista	OL	
254.	Nagy József	Pécs 6.	Baranya	6
255.	Nagy Józsefné	Hatvan	Heves	9
256.	Nagy László	Encs	BAZ	16
257.	Nagy Sándor	orsz. lista	OL	
258.	Nagyiványi András	Budapest VII.	Bp.	19
259.	Nánási László	orsz. lista	OL	
260.	Naszádi Ferenc	Budapest IV.	Bp.	12
261.	Nemes Tamás	Esztergom	Kom	6
262.	Németh Ferenc	Orosháza 1.	Békés	9
263.	Németh István	Balmazújváros	HB	10
264.	Németh Kálmán	Kapuvár	GYS	12
265.	Németh Károly	orsz. lista	OL	
266.	Németh Miklós	orsz. lista	OL	
267.	Nobis Ferenc	Budapest XXII.	Bp.	66
268.	Novák Béla	Szigetszentmiklós	Pest	18
269.	Novák István	Szombathely 2.	Vas	2
270.	Novák János	Budapest XVII.	Bp.	54
271.	Novák Lajos	Nyíregyháza 2.	SZSZ	2
272.	Nyerges Károly	Putnok	BAZ	14
273.	Nyers Rezső	Kecskemét 1.	BKK	1
274.	Oross Imre	Győr 5.	GYS	5
275.	Orosz Adél	Budapest VI.	Bp.	16
276.	Óvári Miklós	orsz. lista	OL	
277.	Ördög Ferenc	Nagykanizsa 2.	Zala	7
278.	Pál József	Győr 1.	GYS	1
279.	Pál László Istvánné	Kaposvár 3.	Somogy	3
280.	Pálfi Dénes	Zalaegerszeg 3.	Zala	3
281.	Papp Elemér	Zalaszentgrót	Zala	4
282.	Pásztóhy András	Kaposvár 4.	Somogy	4
283.	Paulini Márta	Budapest XIII.	Bp.	41

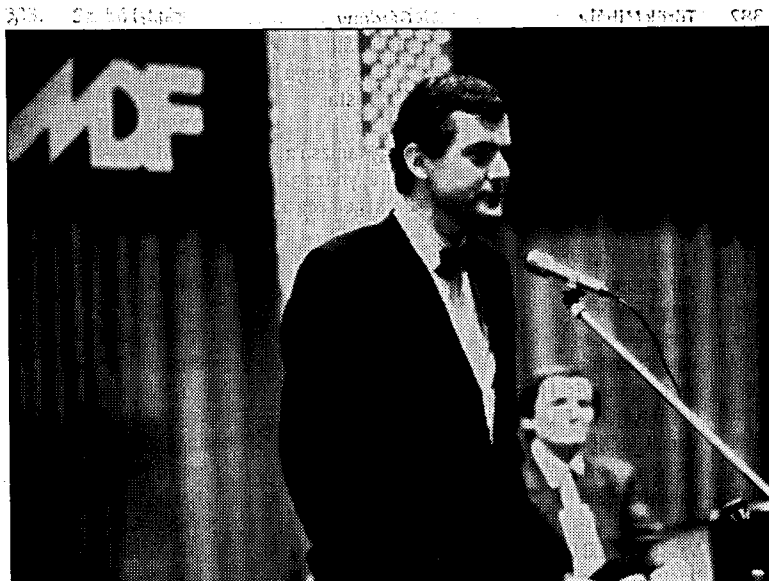
284.	Peják Emil	Budapest XVIII.	Bp.	56
285.	Pesta László	orsz. lista	OL	
286.	Péter János	orsz. lista	OL	
287.	Péter Szigfrid	Szekszárd	Tolna	1
288.	Péterfy Réka	Budapest XIX.	Bp.	58
289.	Plecskó Ferenc	Barcs	Somogy	12
290.	Polgárdi József	Dunaharaszti	Pest	17
291.	Polgári István	Nyíradony	HB	7
292.	Pozsgay Imre	orsz. lista	OL	
293.	Pölösné Krizsán Ildikó	Budapest XX.	Bp.	60
294.	Pregun István	Nyíregyháza 1.	SZSZ	1
295.	Puja Frigyes	Battonya	Békés	8
296.	Puskás Sándor	Eger 2.	Heves	2
297.	Radnai Gábor	Budapest XV.	Bp.	48
298.	Raffay Ernő	Szeged 1.	Csongrád	1
299.	Réger Antal	orsz. lista	OL	
300.	Reidl János	Tab	Somogy	5
301.	Rozsik Gábor	Gödöllő	Pest	4
302.	Rujsz Lászlóné	Szombathely 3.	Vas	3
303.	Sági Gáborné	Sárbogárd	Fejér	10
304.	Salgó László	orsz. lista	OL	
305.	Sándor Gábor	Pásztó	Nógrád	5
306.	Sándor József	Budapest XV.	Bp.	48
307.	Sápi Ferenc	Budapest XIV.	Bp.	43
308.	Sarlós István	orsz. lista	OL	
309.	Sasvári József	Dorog	Kom	8
310.	Schmidt Ernő	Szentgotthárd	Vas	10
311.	Schöner Alfréd	orsz. lista	OL	
312.	Sebe Istvánné	Mezőcsát	BAZ	24
313.	Sebesi Lászlóné	Gyula 2.	Békés	6
314.	Sebők János	Tapolca	Veszprém	12
315.	Sebők József	Vámosgyörk	Heves	8
316.	Séra János	Kisbér	Kom	10
317.	Siballiné Aradi Mária	Gara	BKK	15
318.	Simon Béla	Miskolc 6.	BAZ	6
319.	Simon Ernőné	Nagyatád	Somogy	11
320.	Simon Péter	Paks	Tolna	9
321.	Simon Péter	Leninváros	BAZ	23
322.	Sinkovics Mátyás	Budapest I.	Bp.	2
323.	Soltészné Pádár Ilona	Baktalórántháza	SZSZ	8
324.	Solymosi József	Bonyhád	Tolna	4
325.	Somlai Gyula	Sárvár	Vas	6
326.	Stadinger István	Budapest III.	Bp.	6
327.	Staub F. Bruno	orsz. lista	OL	
328.	Sugár Imre	Marcali	Somogy	9
329.	Südi Bertalan	Jánoshalma	BKK	12
330.	Sütő Kálmán	Körmend	Vas	9
331.	Szabó Imre	Hajdúböszörmény	HB	11
332.	Szabó István	Budapest III.	Bp.	8

333.	Szabó István	orsz. lista	OL	
334.	Szabó János	Zalaegerszeg 2.	Zala	2
335.	Szabó Kálmán	Budapest XII.	Bp.	36
336.	Szabó Miklós	Gyula 1.	Békés	5
337.	Szabó Sándor	Hódmezővásárhely 1.	Csongrád	13
338.	Szabó Tamás	Ercsi	Fejér	7
339.	Szabóné Kakas Irén	Vasvár	Vas	8
340.	Szakács József	orsz. lista	OL	
341.	Szalai Géza	Budapest VIII.	Bp.	20
342.	Szalai Gyula	Székesfehérvár 1.	Fejér	1
343.	Szalai Istvánné	Szombathely 1.	Vas	1
344.	Szántó Sándor	Nagyecsed	SZSZ	12
345.	Szarvas Andrásné	Békéscsaba 1.	Békés	1
346.	Szatmári Lajos	Várpalota	Veszprém	6
347.	Széles Lajos	Fehérgyarmat	SZSZ	15
348.	Szentágotai János	orsz. lista	OL	
349.	Szépölggyi Zoltán	Budapest XVIII.	Bp.	57
350.	Szigethy Dezső	Sopron 1.	GYS	14
351.	Szilágyi Gábor	Debrecen 3.	HB	3
352.	Szilágyi Sándor	Debrecen 2.	HB	2
353.	Szilágyi Tibor	Salgótarján 2.	Nógrád	2
354.	Sziráki András	Szolnok 2.	Szolnok	2
355.	Szirtesné Tomsits Erika	Budapest VIII.	Bp.	22
356.	Sztrapák Ferenc	Izsák	BKK	5
357.	Szűcs Gyula	Vásárosnamény	SZSZ	16
358.	Szűrös Mátvás	Püspökladány	HB	15
359.	Takács Imréné	Szeged 4.	Csongrád	4
360.	Tallósi Frigyes	Budapest IX.	Bp.	24
361.	Tamás Gáspár Miklós	Budapest V.	Bp.	14
362.	Tamás János	Debrecen 5.	HB	5
363.	Tanaszi János	Biharkeresztes	HB	17
364.	Tarjáni Tibor	Budapest III.	Bp.	9
365.	Técsi László	Dombrád	SZSZ	19
366.	Tollár József	Nagykanizsa 1.	Zala	6
367.	Tomán Károlyné	Nyékládháza	BAZ	7
368.	Tornai Endre	Devecser	Veszprém	11
369.	Tóth Antal	Kalocsa	BKK	16
370.	Tóth Attiláné	Budapest XVI.	Bp.	52
371.	Tóth György	Kunszentmárton	Szolnok	7
372.	Tóth Ilona	Sümeg	Veszprém	13
373.	Tóth István	Kiskunmajsa	BKK	10
374.	Tóth István	Encs	BAZ	16
375.	Tóth Istvánné	Kiskunhalas	BKK	11
376.	Tóth János	Budapest XII.	Bp.	37
377.	Tóth Károly	orsz. lista	OL	
378.	Tóth Károlyné	Hadháztéglás	HB	9
379.	Tóth László	Szentes 2.	Csongrád	12
380.	Tóth László	Cigánd	BAZ	20
381.	Tölgyes István	Nyírátor	SZSZ	10

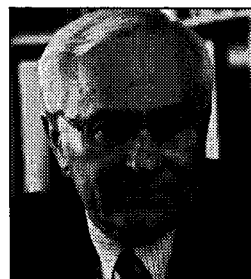
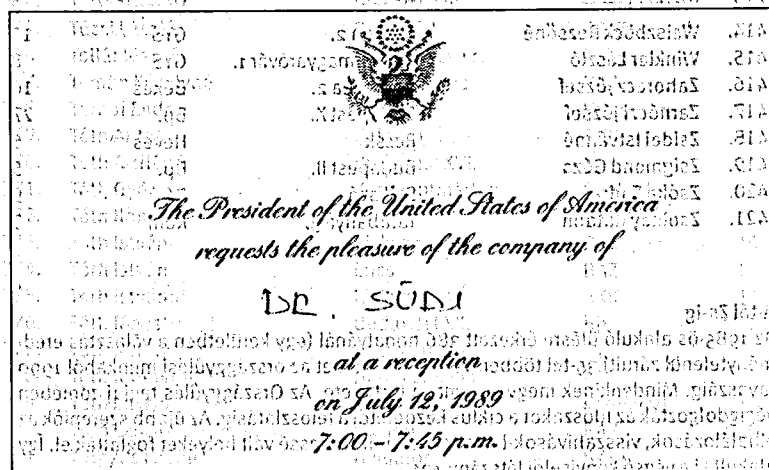
382.	Török Mihály	Gárdony	Fejér	6
383.	Török Sándor	Jászapáti	Szolnok	13
384.	Tőzsér Gáspár	Bátönytereny	Nógrád	4
385.	Trautmann Rezső	orsz. lista	OL	
386.	Tulok András	Vaszar	Veszprém	9
387.	Ujvári Sándor	Nagykanizsa 2.	Zala	7
388.	Varga Gyula (Szabolcs)	Nyíregyháza 3.	SZSZ	3
389.	Varga Gyula (Zala)	Zalaegerszeg 2.	Zala	2
390.	Varga Imre	orsz. lista	OL	
391.	Varga János	Tamási	Tolna	6
392.	Varga János	Monór	Pest	11
393.	Varga Lajos	Dunakeszi	Pest	26
394.	Varga Miklós	Ajka	Veszprém	10
395.	Varga Sándor	Tiszakécske	BKK	6
396.	Várhegyiné Viski Ildikó	Győr 2.	GYS	2
397.	Várhelyi József	Letenye	Zala	9
398.	Vári Miklós	Makó 2.	Csongrád	16
399.	Várkonyi Péter	Budapest V.	Bp.	14
400.	Vass Józsefné	Sarkad	Békés	15
401.	Vass Mihály	Hajdúnánás	HB	12
402.	Vassné Nyéki Ilona	Kerepestarcsa	Pest	1
403.	Vastag Ottília	Rétság	Nógrád	8
404.	Velkey László	Miskolc 4.	BAZ	4
405.	Viczán János	orsz. lista	OL	
406.	Vida Kocsárd	Siófok 1.	Somogy	6
407.	Vida Miklós	Budapest VIII.	Bp.	23
408.	Viola Károly	Ócsa	Pest	14
409.	Virág Ferenc	Budapest XIX.	Bp.	59
410.	Vodila Barna	Edelény	BAZ	15
411.	Vona Ferenc	Ráckeve	Pest	16
412.	Vörösné Csuka Mária	Komárom	Kom	9
413.	Weibl Elemér	Pápa 2.	Veszprém	8
414.	Weiszböck Rezsőné	Sopron 2.	GYS	15
415.	Winkler László	Mosonmagyaróvár 1.	GYS	8
416.	Zahorecz József	Orosháza 2.	Békés	10
417.	Zarnóczy József	Budapest X.	Bp.	27
418.	Zsidi Istvánné	Recsk	Heves	5
419.	Zsigmond Géza	Budapest II.	Bp.	5
420.	Zsóka Endre	Szikszó	BAZ	9
421.	Zsolnay Katalin	Tatabánya 3.	Kom	3

A-tól Zs-ig

Az 1985-ös alakuló ülésre érkezett 386 honatyánál (egy kerületben a választás eredménytelenül zárult) 35-tel többen vették ki részüket az országgyűlési munkából 1990 tavaszáig. Mindenkinnek megvan a maga története. Az Országgyűlés tagjai zömében végigdolgolták az időszakot a ciklus kezdetétől a feloszlataig. Az újabb szereplők az elhalálózások, visszahívások-lemondások miatt üressé vált helyeket foglalták el. Így alakult ki a végső képviselői létszám: 421.

Rendkívüli idők / Mark Palmer, az Egyesült Államok budapesti nagykövete nem csak Bush elnök magyarországi látogatását készítette elő (1989. július 11–13.), s nemcsak minden fontos dologról tudott, ami a rendszerváltás irányába hatott, hanem jelenlétével be is avatkozott a hazai belpolitikába egyes vélemények szerint. A diplomáciai életben ez a fajta aktivitás akár külügyi jegyzékváltáshoz is vezethet konszolidált körülmények között. De rendkívüli időket élt az ország! A nagykövet nem csak az ellenzéki pártok rendezvényein vett részt előszeretettel, hanem szívesen invitált a rezidenciájára országgyűlési képviselőket, mint az alábbi meghívó is tanúsítja. Fotó: Tóth Sándor

Fotó: Sárközy György (Magyar Hírlap)

Alkotmányos rendszerváltás

(részletek az előadásból)

Bihari Mihály

politológus, az MTA doktora

A szocialista-kommunista rendszerek összeomlása más-más úton következett be és játszódott le a különböző szocialista országokban. Az egyes szocialista társadalmak összeomlása mellett, azaz egy időben, példa nélküli gyorsasággal omlott össze a „szocialista világbirodalom” Európában: mind a Szovjetunió (közvetlen szervezett és egybefüggő nemzetközi diktatúra rendszereként) összetartott nemzetközi szocializmus, mind a Szovjetunió belüli szocialista birodalom darabjaira esett. A diktatórikus, kihasználó szocializmus lebontását és a pluralista demokrácia megteremtését 1987 és 1990 között Magyarországon egyfajta „sajátos „magyar útnak” tekinthetjük. A forradalmi jellegű változások békésen, rendezetten, tárgyalásos formában, az ország kormányozhatóságát és a központi hatalom kormányzóképeségét megőrizve, alkotmányos-jogi keretek között zajlottak le.

A rendszerváltás szakaszai

A rendszerváltás három évét három szakaszra bonthatjuk. A felosztás alapja elsősorban a politikai-hatalmi viszonyok változása, ami érthető egy a politikai rendszer által túldeterminált társadalmi rendszerben. Az egyes társadalmi alrendszerek (politikai, hatalmi viszonyok, gazdasági, tulajdonosi rendszer, jogi-szervezeti-államhatalmi viszonyok, oktatási alrendszer, a politikai tudat és kultúra összetevői, a társadalmi értékrendszerek változása stb.) ter-

mérszemen eltérő ütemben változtak; gyakran erős aszinkronitásban voltak egymással.

A rendszerváltás szakaszokra bontása természetesen vitatható. A periodizáció mindig csak utólagos lehet. Az általam adott periodizáció legfőbb alapja a társadalmi, a politikai mozgástér, a hatalmi viszonyok átalakulása. A szakaszhatárok olykor jól köthetők valamely eseményhez, politikai döntéshez, a hatalmi rendszer szerkezetének vagy szervezeteinek átalakulásához, máskor viszont nem. Vita van a rendszerváltás folyamatainak kezdetéről, de néhányan a rendszerváltás tényét és lezárulását is vitatják.

Az általam vallott periodizáció közel áll a *Romsics Ignác* által kifejtett periodizációhoz, csak a szakaszhatárok megvonásában tér el némileg.

A rendszerváltás három szakasza lényegileg három egyéves periódusra osztható:

1. a rendszerváltás első szakasza és első éve: 1987 nyarától–őszétől 1988. május végéig, az MSZMP országos pártértekezletéig;
2. a második szakasz és a második év 1988. május végétől 1989. szeptember 18-ig, a NEKA (Nemzeti Kerekasztal) – megállapodás elfogadásáig;
3. a harmadik szakasz és a rendszerváltás harmadik éve 1989. szeptember 18-tól 1990 őszéig, az első demokratikus önkormányzati választásokig, az állami szervezeti rendszer gyökeres és lényegileg teljes körű átalakításáig tartott.

A politikai rendszer hatalmi szerkezetének átalakulása, amely végül is a rendszerváltáshoz vezetett, lényegileg 1987 nyarán, őszén kezdődött el. Az események 1989 tavaszán gyorsultak fel, és a rendszert átalakító változások lényegileg 1990 őszéig tartottak. A hatalmi szerkezet átalakulása volt az a dinamizáló erő és a változásokat felgyorsító tényező, amely a társadalmi rendszer egészének az átalakulását eredményezte.

A rendszerváltás tartalma és forradalmi jellege

A politikai rendszer *forradalmi jelentőségű – de nem forradalmi jellegű – átalakulása* teremtette meg a gazdasági és a társadalmi rendszerváltás feltételeit és kereteit.

A politikai rendszer *hatalmi szerkezetében* a változások legfontosabb tényezői:

- a szervezett hatalmi erők, a hatalmi és a politikai szereplők számának megnövekedése;
 - a szervezett ellenhatalom kialakulása a pártállammal szemben – a kezdeti fogva plurális alapon szervezett ellenzéki politikai erők megjelenése;
 - a differenciált és plurális szerkezetű hatalmi szerkezet kialakulása.
- A hatalomváltás nem egyenlő természetesen az uralkodó elitek vagy a hatalomért versengő csoportok váltásával. Akkor beszélhetünk a politikai rendszer egészét átalakító, rendszerváltást előidéző hatalomváltásról, ha a változások sorozata az intézményszerűsített hatalmi rendszer minden lényeges összetevőjét érinti. A hatalomváltás magában foglalja:
- az uralkodó elit cseréjét;
 - a politikai vezetők és a politikában aktívan részt vevők tömeges méretű cseréjét;
 - azt, hogy új hatalmi intézmények, struktúrák és viszonyok alakulnak ki a hatalmi rendszer szereplői között;
 - és hogy mindezek következtében átalakul a döntések intézményes birtoklásának és a döntéshozatali eljárásoknak a rendszere.

Magyarországon 1989–1990 folyamán a hatalomváltás kiterjedt a hatalmi rendszer személyi, intézményi és szervezeti, strukturális és döntéshozatali dimenzióira egyaránt.

A hatalmi rendszer átalakulása felgyorsította a politikai rendszer egészének, és ezen keresztül a társadalmi rendszer egészének az átalakulását.

A politikai rendszert átalakító főbb lépések és események (1987–1990)

1. 1987 nyarán jelent meg három olyan részletes társadalomkritikai elemzés és program, amelyek átfogó érejtű változásokat hoztak a társadalmi-politikai tudat tartalmában. Ezek az átfogó szemléletet, gondolkodást és politikai tudatot befolyásoló művek:

- **Fordulat és réform,**
- **Reform és demokrácia,**
- **Társadalmi Szerződés.**

Lényegileg egy időben, 1987 nyarán és őszén terjedtek el, több tízezer példányban másolták, sokszorosították, terjesztették a három, rendszerváltoztatást előkészítő kritikai és programadó anyagot.

2. 1987. szeptember 27-én alakult meg a Magyar Demokrata Fórum Lakitelken, mintegy 160 résztvevővel.

Az MSZMP Országos Pártértekezlete 1988. május 22–24. között hozta meg azokat az alapvető személyi döntéseket, amelyek a „konzervatív rendpárt” vereségét, és az „új rendpárti” csoport és a „radikális reformerek” átmeneti összefogását eredményezték, elindították és felgyorsították az MSZMP vezetésének radikális átalakulását.

3. 1989. március 22-én megalakult az **Ellenzéki Kerekasztal (EKA).**

A **Nemzeti Kerekasztal (NEKA)** tárgyalásai 1989. június 13-tól szeptember 18-ig tartottak. Az Ellenzéki Kerekasztal kezdetben mint integrált politikai erő, később mint önálló hatalmi centrum jelent meg, amely tárgyalásra kényszerítette az állampártot, és a hatalmi jellegű döntések egyik legalizált alanyává vált ezzel.

4. Az MSZMP-n belül megerősödött a reformszárny, 1989 tavaszán Kecskeméten és Szegeden már önálló politikai erőként lépett fel. Ez az esemény az MSZMP-n belül hozott létre egy olyan politikai és hatalmi elkülönülést és szakadást, amelynek eredményeként fokozatosan a reformszárny vált a Nemzeti Kerekasztal-tárgyalásokon a döntéshozatali folyamatában résztvevő tárgyalópartnerre.

5. Az **állampárt lebontása és felszámolása** 1989. október 6–9. között történt meg. A monopolisztikus hatalmi szerkezet és rend-

szert legfontosabb szervezeti bázisa, az állampárt és annak mintegy nyolc-kilencezres létszámú apparátusa megszűnt mint szervezett politikai erő és szervezett hatalmi tényező. Az MSZMP megszűnt állampárt lenni, és betagozódott a kialakult többpártrendszerű struktúrába. Bár a politikai élet szélére sodródott, nem veszítette el politikai szerepét.

6. Az állampárt felszámolása után **a kormány önálló politikai erővé és hatalmi tényezővé vált.** A Németh Miklós által vezetett kormány fokozatosan vált le az MSZMP-ről, az MSZP politikai irányító szerepe 1989 októberétől már nem érvényesült a kormány felé. A kormány vált a Nemzeti Kerekasztal-tárgyalásokon elfogadott egyezmények végrehajtásának legfontosabb szereplőjévé. A kormány az egyezménybe foglaltakat jogszabálytervezettké, törvénytervezettké átalakítva a parlament elé tárta.

7. Az **átmenet parlamentje** vállalta a parlamenten kívül megszerveződött hatalmi centrum (a Nemzeti Kerekasztal) egyezményeinek törvényi keretekbe foglalását, ezzel történelmi jelentőségű feladatot látott el a rendszerváltás előkészítésében és végrehajtásában. Bár az átmenet parlamentje nem volt önálló politikai erő, mégis a rendszerváltás legfontosabb politikai színterévé vált azáltal, hogy a kerekasztal-tárgyalásokon elfogadott megegyezéseket törvényi szintre emelte, a politikai egyezményeket legalizálta. (Hasonlóképpen az 1848. évi aprilisi törvényeket elfogadó nemesi-rendi parlament működéséhez, mely elfogadta a híres áprilisi törvényeket.)

8. 1989 tavaszától lényegileg **plurális szerkezetű többpártrendszer** alakult ki Magyarországon, amely azonban az 1990. tavaszi választásokig **parlamenten kívüli** többpártrendszerként létezett. Ez a legálisan működő, de parlamenten kívüli többpártrendszer – a kormány közvetítésével – politikai döntéseit a parlament által alkotott törvényekké változtattá. A kezdettől fogva versengő, parlamenten kívüli többpárti struktúra részben megnövelte a szervezett hatalmi erők és politikai tényezők számát, részben bomlasztotta az állampárton belül még meglévő hatalomkoncentrációt, és végül a politikai versengés révén gyorsította az átalakulás folyamatát és a demokratikus politikai szocializációt.

9. Az 1990. évi parlamenti (március 25. és április 8.) és önkormányzati (szeptember 30. és október 14.) választások a hatalmi elit tömeges méretű cseréjét és átalakulását hozták magukkal; új politikai szereplők tömege került be a politikai vezetésbe. Az új politikai elit átalakulását természetesen nem lehet csak a választásokhoz kötni. A 386 parlamenti képviselőből több mint 350 újonnan választott képviselő került be az első demokratikusan választott parlamentbe. A kormány tagjai egytől egyig új emberek voltak. A politikai államtitkárok és az adminisztratív államtitkárok, valamint a helyettes államtitkárok nagy része az új politikai pártok tagjai vagy párton kívüli személyek közül került ki. A választásokat megelőzően 65 bejegyzett pártalakulat jelent meg, amelyek közül 12 vett részt a parlamenti választásokon, s végül hat párt került be a parlamentbe. Az új politikai pártok megszerveződése és a politikai versengés következtében mintegy ötszáz ezer új politikus került országos jelentőségű vezetői pozícióba. Az önkormányzati választásokon 2930 polgármestert választottak meg közvetlenül, akik közül mintegy ezer új polgármesterként került a helyi önkormányzatok élére. A közvetlenül választott önkormányzati képviselők száma 24 536 volt. Hivatalos adatok híján csak becsülni tudjuk azt, hogy a helyi képviselőknek mintegy 80 százaléka új politikus volt, akik a korábbi tanácsrendszerben nem voltak tanácstagok.

Az új parlament 1990. május 2-án ült össze. Az új kormány bemutatkozására május 23-án került sor. (Előtte az MDF és az SZDSZ április 29-én megegyezett a legfontosabb alkotmányjogi kérdésekben és az ideiglenes köztársasági elnöki pozíció betöltésében. E megállapodást május 2-án hozták nyilvánosságra.)

A 1989 tavasza és 1990 ősze között a magyar politikai elit mintegy 80–90 százalékban kicserélődött. Az átalakulás legalább tízezer személyt érintett, tehát több mint tízezer új szereplő került a magyar politikai vezetésbe 1990 tavaszán, majd őszén.

A rendszerváltás összefoglaló értékelése

A magyarországi rendszerváltás előre nem látható és példánélküli nemzetközi történelmi változtatásoknak a része volt. Az európai kommunista berendezkedésű országok nemzetközi birodalma a világtörténelemben példátlan gyorsasággal – mintegy három év alatt – tíz országban omlott össze. Az összeomlott kommunista birodalom területén mintegy húsz új állam jött létre. A kommunista világbirodalom összeomlása tervezhetetlen és előreláthatatlan volt még 1989 őszén is. A nemzetközi méretű rendszerváltás folyamata mintegy négyszázmillió embert érintett.

Az európai kommunista világbirodalom a második világháború után ugyancsak mintegy három év alatt jött létre 1945 és 1948–1949 között. A nemzetközi méretű „kierőszakolt rendszerváltások” sorozata egy diktatórikus nemzetközi világbirodalom kialakulását eredményezte.

A kommunista birodalom összeomlásában Magyarországnak kiemelkedő – sok tekintetben a nemzetközi kommunista rendszer összeomlását elindító – szerepe volt. Az előadás végén összefoglaljuk a magyarországi rendszerváltás legfontosabb mozzanatait és jellemzőit.

A magyarországi rendszerváltás a szocializmus válságtüneteinek és okainak (válságdiagnózisok) feltárásával, leírásával, majd tömeges felismerésével, valamint a válságdiagnózisokhoz kapcsolódó radikális reformprogramok kidolgozásával és nyilvános vitáival indult el 1987-ben.

A válságdiagnózisok és a radikális reformok szélesedő társadalmi vitái 1988–1989-ben a szocialista társadalmi berendezkedés totális válságának és megreformálhatatlanságának felismeréséhez és a tudatosodásához, ezzel együtt a rendszerváltás követelésének megfogalmazásához vezetett.

A rendszerváltás kezdetétől plurálisan szerveződő rendszer és politikai ellenzék (az EKA résztvevői) az állampártban – a belső átalakulások és hatalmi harcok eredményeképpen fokozatosan – vezető pozícióba kerülő radikális reformerekkel hozta létre és működtette a rendszerváltás intézményes hatalmi, döntéshozó szervezetét, a NEKA-t. A NEKA 1989 nyarán és őszén parlamenten kívüli, plurá-

lis szerveződésű (többpárti és többoldalú) alkotmányozó és törvényhozó szervezetként működött, a kiegyezési rendszerváltoztatás hatalmi centrumaként és intézményeként funkcionált. A rendszerváltoztatás szervezett politikai erők és intézmények kiegyezése (szabályozott tárgyalás, közösen kialakított és elfogadott kompromisszumok) alapján játszódott le. A tárgyalásos úton, kiegyezési formában eldöntött rendszerváltás egyik aktora az átalakult állampárt; továbbá a végrehajtásra kötelezett kormányzati apparátus és a rendszerváltás törvényalkotását vállaló országgyűlés volt. A rendszerváltoztatás tömeges keretek között, erőszak alkalmazása nélkül zajlott le. A rendszerváltást végigkísérő politikai tüntetések, tömegmegmozdulások, nagyszámú résztvevővel megtartott nyilvános rendezvények felerősítették a szocialista rendszer alternatíváinak megfogalmazódását, majd egyre határozottabb követelést. Tárgyalták a politikai mozgásteret, és ösztönzően hatottak a túlhaladott politikai megoldások elvetésére, és korábban elképzelhetetlennek és megvalósíthatatlannak tűnt megoldások, alternatívák képviselésére. A rendszerváltás tömegtámogatással, de szervezett politikai erők tárgyalásai révén valósult meg. A tömegtámogatások és a rendszerváltás elementáris erejű társadalmi követelése adta a politizáló értelmiségi csoportok kiegyezéséhez a társadalmi legitimációs alapot a rendszerváltás folyamatában. A rendszerváltás a politikai rendszer hatalmi viszonyainak és intézményeinek az átalakításával kezdődött, de felgyorsított menetben terjedt ki a gazdasági, az oktatási, a kulturális, a tömegtájékoztatási alrendszerekre egyaránt. A rendszerváltás rendezett körülmények között zajlott le, a politikai, kormányzati és a gazdasági alrendszerek megőrizték működőképességüket, az országot működőképes és kormányozható állapotban vehette át a választások után az új kormánykoalíció és az új politikai vezetés. A rendszerváltás eredményeképpen – majdnem ötven év után – Magyarország lekerült arról a történelmi kényszerpályáról, amely történelmi sorsát, fejlődésének jellegét és tartalmát elemi erővel meghatározta: Magyarország jövője nyitottá vált, a szocialista, diktatórikus

nemzetközi politikai, gazdasági és katonai rendszerből kiszakadva a szabad és demokratikus államok közösségének részévé válhatott.

Magyarország társadalmi berendezkedését a piacgazdaság, a parlamenti demokrácia, a versengő többpártrendszer és az alkotmányos jogrendszer uralma határozza meg.

Mindentudás Egyeteme – Hatodik kötet. Kossuth Kiadó 2006.

Bihari Mihály: Alkotmányos rendszerváltás (253–257, 274–276)

Dr. Bihari Mihály (1943)

Jogász (1971) és szociológus (1974) diplomát szerez az ELTE-n; oktat az ELTE ÁJK Állam- és Jogelméleti Tanszékén (1970–1984); köztisztviselő, vezeti a Művelődési Minisztérium Egyetemi és Főiskolai Főosztályát (1981–1984); az MTA Szociológiai Kutatóintézetének igazgatóhelyettese (1984–1989); kandidátus (1984); a tudományok doktora (1993); egyetemi tanár (1993); az ELTE ÁJK Politológia Csoportjának alapítója (1984), majd Politológia Tanszékének vezetője (1989–1999); az ELTE győri képzési helyének intézetvezetője (1995–1999); országgyűlési képviselő (1994–1998); 1987 óta tagja, 1991 és 1994 között alelnöke az MTA Politikatudományi Bizottságának; alapító tagja a Magyar Politikatudományi Társaságnak, amelynek 1989-től alelnöke, 1992-től 1994-ig elnöke; 1999 júniusa óta az Alkotmánybíróság tagja, 2005 novembere óta az Alkotmánybíróság elnöke.

Irodalom

Ács Zoltán (szerk.): Kizárt a párt. Bp.: Primo, 1989.

Ágh Attila – Gécz József – Sipos József (szerk.): Rendszerváltók a baloldalon: Reformerek és reformkörök, 1988–1989. Bp.: Kossuth K., 1999.

Agócs Sándor – Medvigy Endre (szerk.): A magyarság esélyei (A tanácskozás hiteles jegyzőkönyve). Lakitelek: Antológia – Bp.: Püski K., 1991.

Antall László – Bokros Lajos – Csillag István – Lengyel László – Matolcsy György (szerk.): Fordulat és reform 1987. *Medvetánc*, 1987. 2.

Beszélő. Összkiadás, 1981–1989. 1–3., sajtó alá rendezte Havas Fanny. Bp.: AB-Beszélő K., 1992.

Bihari Mihály: Javaslat a köztársasági elnök intézményének létrehozására.

Hítel, 1. évf. 2. sz. (1988).

Bihari Mihály: Reform és demokrácia. *Medvetánc*, 1987. 2. (melléklet)

Bihari Mihály: Reform és demokrácia (Válság és kibontakozás). Bp.: Eötvös K., 1990.

Bihari Mihály (szerk.): A többpártrendszer kialakulása Magyarországon, 1985–1991. Bp.: Kössuth K., 1992.

Bozóki András (főszerk.): A rendszerváltás forгатókönyve: Kérékasztal-fárgyalások 1989-ben. Dokumentumok I–IV. Bp.: Magvető K., 1999.

Bozóki András: Politikai pluralizmus Magyarországon, 87–2002. Bp.: Századvég K., 2003.

Csizmadia Ervin: A magyar demokratikus ellenzék, 1968–1988. Bp.: T-Twins K., 1995.

Debreczeni József: A miniszterelnök: Antall József és a rendszerváltozás. Bp.: Osiris K., 1998.

Kis János – Kőszeg Ferenc – Solt Ottília: Társadalmi szerződés, avagy A politikai kibontakozás feltételei. *Beszélő*, 1987. júniusi különszám.

Kukorelli István: A jogállamért. Bp.: Püski K., 1989.

Kukorelli István: Az alkotmányozás évtizede. Bp.: Korona K., 1995.

Kurtán Sándor – Sándor Péter – Vass László (szerk.): Magyarország Politikai Évkönyve, 1988. [Bp.]: R-Forma K., 1989.

Kurtán Sándor – Sándor Péter – Vass László (szerk.): Magyarország Politikai Évkönyve, 1990. Bp.: Aula – OMIKK, 1990.

Kurtán Sándor – Sándor Péter – Vass László (szerk.): Magyarország évtizedkönyve, 1988–1998: A rendszerváltás I–II. Bp.: Demokrácia Kutatások Magyar Központja Alapítvány, 1998.

Lengyel László: A rendszerváltó elit tündöklése és bukása. Bp.: Helikon K., 1996.

Pozsgay Imre: 1989: Politikus-pálya a pártállamban és a rendszerváltásban. Bp.: Püski K., 1993.

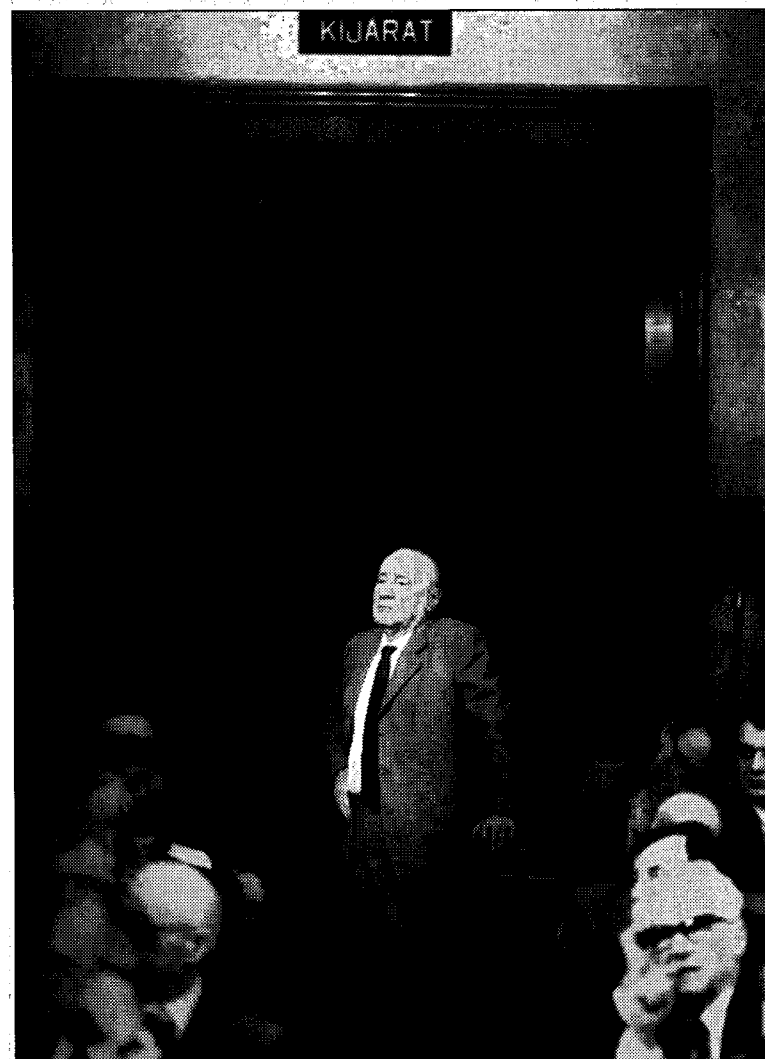
Ripp Zoltán: Szabad Demokraták: Történeti vázlat a Szabad Demokraták Szövetségének politikájáról (1988–1994). Bp.: Politikatörténeti Alapítvány, 1995.

Romsics Ignác: Volt egyszer egy rendszerváltás. Rubicon Könyvek, 2003.

Tölgyessy Péter: Elégedetlenségek egyensúlya: Válogatott írások. Bp.: Helikon K., 1999.

Tőkés Rudolf: A kialakult forradalom. Bp.: Kössuth K., 1998.

Utószó helyett

Exit / Valami láthatóan és hallhatóan megváltozott, már a menetirány és a testtartás sem a régi. A „létező szocializmus” emblematikus vezetője, Kádár János az ülésterem kijáratí aijájában megállva figyel, s mintha nem akarna hinni a szemének és fülének.

Fotó: Fodor Zsolt

Keletről Nyugatra / A szovjet hadvezetés 1989 áprilisában megkezdte alakulatai kivonását hazánkból. Búcsú az „ideiglenes állomáshelyet” elhagyó tankoktól. Fotó: Kiss T. József

Helmut Kohl, a Német Szövetségi Köztársaság kancellárja 1989. december 18-án a magyar országházba látogatott, ahol Fodor István megbízott országgyűlési elnök köszöntötte. A magas rangú vendég félórás beszédében hangsúlyozta, hogy „a magyar parlamentarizmus ma újra Magyarország politikai életének centruma”. Azon a nehéz úton – folytatta –, amely a jövő jólét felé vezet, számíthatnak nyugati barátaikra, s köztük elsősorban ránk, németekre. Hiszen éppen mi, németek, rendkívül nagy hálával tartozunk, miután „a magyar kormány bátor és iránymutató határozatot hozva, 1989. szeptember 10-én megnyitotta a magyar határt az NDK-ba és kiutazni kívánó polgárai előtt, s ezzel döntő lökést adott a Magyarország határain túl jelentkező reformtörekvéseknek”. (Országgyűlési jegyzőkönyv, 5708–5709. old.)

Nemzedékek / Nemeth Miklós, az 1990-es demokratikus választásokat megelőző időszak utolsó miniszterelnöke (balra) találkozik a Parlamentben a hatalmi cezúra utáni első kormányfővel, Antall Józseffel. Fotó: Tóth Sándor.

Az izgalmas rendszerváltó időszak parlamenti zárásától számítva is bő másfél évtized telt el addig a pillanatig, amikor a karácsonyi családi fotó készült. Az amatőr felvételen az immár nyugállományba vonult Fodor István unokáját, Ákost tartja karjában. Az Országgyűlés egykori megbízott elnöke is, akárcsak ennek a kötetnek több szereplője, volt országgyűlési képviselők a következő nemzedékek szebb és boldogabb jövőjében bíznak. Ezért volt minden.

10374X

Történelmi parlament – parlamenti történetek

Magyar nyitány

Régi képviselők a T. Házból (1985-1990)

Avar István, Bánffy György,
Biacs Péter, Bozsó Jánosné,
Debreczeni József,
Fekete János, Gágyor Pál,
Kállai Ferenc, Király Zoltán,
Miskó István,

Morvay László, Nemes Tamás,
Nyers Rezső, Pozsgay Imre,
Roszík Gábor, Rujsz Lászlóné,
Sebők János, Südi Bertalan,
Sztrapák Ferenc,
Tamás Gáspár Miklós...

ISBN 963063256-X

Ára: 3 400 Ft